

Ἐπόπτης Ἐκδόσεως

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητῆς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Πτυχιούχος Θεολογίας

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1991

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

2

ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ

ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΑ

1. ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ
2. ΠΕΡΙ ΑΙΡΕΣΕΩΝ
3. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ
4. ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ
5. ΚΑΤΑ ΕΙΚΟΝΟΚΛΑΣΤΩΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ

- Α' ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΩΝ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ
'Από τὸν ΙΓΝΑΤΙΟ ΣΑΚΑΛΗ, Φιλῶλογο
- Β' ΠΕΡΙ ΑΙΡΕΣΕΩΝ - ΚΑΤΑ ΕΙΚΟΝΟΚΛΑΣΤΩΝ
'Από τὸν ΠΑΝ. ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ, Διδάκτορα Θεολογίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6-10
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	20-431
Α'. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ	
Προοίμιον- Έπιστολή.	20
α'. Περὶ γνώσεως.	24
β'. Τίς ὁ σκοπός.	30
γ'. Περὶ φιλοσοφίας.	32
δ'. Περὶ τοῦ ὄντος οὐσίας τε καὶ συμβεβηκός.	36
ε'. Περὶ φωνῆς.	40
ς'. Περὶ διαίρεσεως.	50
ζ'. Περὶ τοῦ φύσει προτέρου.	60
η'. Περὶ ὀρισμοῦ.	62
θ'. Περὶ γένους.	68
ι'. Περὶ εἵδους	72
ια'. Περὶ ἀτόμου.	88
ιβ'. Περὶ διαφορᾶς.	88
ιγ'. Περὶ συμβεβηκός.	90
ιδ'. Περὶ ἰδίου.	92
ιε'. Περὶ τῶν κατηγορουμένων.	94
ις'. Περὶ συνωνύμου καὶ ὁμωνύμου κατηγορίας.	96
ιζ'. Περὶ ὑποκειμένου.	98
ιη'. Περὶ τῆς ἐν τῷ τί ἐστί καὶ τῆς ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστί κατηγορίας.	98
ιθ'. Κοινωνία καὶ διαφορὰ τῶν ε' φωνῶν.	104
κ'. Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ διαφορᾶς.	104
κα'. Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ εἵδους.	106
κβ'. Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ ἰδίου.	106

κγ'.	Κοινωνία και διαφορὰ γένους και συμβεβηκός.	106
κδ'.	Κοινωνία και διαφορὰ διαφορᾶς και ειδους.	108
κε'.	Κοινωνία και διαφορὰ διαφορᾶς και ιδίου.	108
κς'.	Κοινωνία και διαφορὰ διαφορᾶς και συμβεβηκός.	108
κζ'.	Κοινωνία και διαφορὰ ειδους και ιδίου.	110
κη'.	Κοινωνία και διαφορὰ ειδους και συμβεβηκός.	110
κθ'.	Κοινωνία και διαφορὰ ιδίου και ἀχωρίστου συμβεβηκός.	112
λ'.	Περὶ ὑποστάσεως και ἐνυποστάτου και ἀνυποστάτου.	112
λα'.	Περὶ οὐσίας και φύσεως και μορφῆς ἀτόμου τε και προσώπου και ὑποστάσεως.	112
(ιβ)	Περὶ διατρέσεως.	114
(ιγ)	Περὶ τοῦ φύσει προτέρου.	116
(ιδ)	Περὶ ὀρισμοῦ.	128
(ιε.)	λβ'. Περὶ ὁμωνύμων.	132
(ις.)	λγ'. Περὶ συνωνύμου.	132
(ιζ.)	λδ'. Περὶ πολωνύμων.	134
(ιη.)	λε'. Περὶ ἐτέρων και ἑτερωνύμων.	134
(ιθ.)	λς'. Περὶ παρωνύμων.	134
(κ.)	λζ'. Περὶ τῶν δέκα γενικωτάτων γενῶν.	136
(κα.)	λη'. Περὶ ὁμογενῶν και ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε και ἑτεροειδῶν και ἀριθμῶ διαφερόντων.	136
(κβ.)	λθ'. Περὶ τοῦ ἐν τι.	140
(κγ.)	μ'. Περὶ οὐσίας.	140
(κδ.)	μα'. Περὶ φύσεως.	142
(κε.)	μβ'. Περὶ μορφῆς.	142
(κς.)	μγ'. Περὶ ὑποστάσεως.	144
(κζ.)	μδ'. Περὶ προσώπου.	146
(κη.)	με'. Περὶ ἐνυποστάτου.	146
(κθ.)	μς'. Περὶ ἀνυποστάτου.	148
(λ.)	μζ'. Διαίρεσις τοῦ ὄντος και τῆς οὐσίας.	148
(λα.)	μη'. Περὶ τοῦ τί ὑπάρχει ἴδιον τῆς οὐσίας.	150
(λβ.)	μθ'. Ἐπι περὶ ὁμογενῶν και ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε και ἑτεροειδῶν και ὁμοῦποστάτων και ἀριθμῶ διαφερόντων.	152
(λγ.)	ν'. Περὶ ποσοῦ και ποσότητος.	154
(λδ.)	να'. Περὶ τῶν πρὸς τι.	162

(λε.) νβ'.	Περὶ ποιοῦ καὶ ποιότητος.	166
(λς.) νγ'.	Περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν.	174
(λζ.) νδ'.	Περὶ τοῦ κείσθαι.	176
(λη.) νε'.	Περὶ τῆς ποῦ.	178
(λθ.) νς'.	Περὶ τῆς ποτέ.	178
(μ.) νζ'.	Περὶ τοῦ ἔχειν.	178
(μα.) νη'.	Περὶ ἀντικειμένων.	178
(μβ.) νθ'.	Περὶ ἐξεως καὶ στερήσεως.	182
(μγ.) ξ'.	Περὶ προτέρου καὶ ὑστέρου.	184
(μδ.) ξα'.	Περὶ τοῦ ἅμα.	186
(με.) ξβ'.	Περὶ κινήσεως.	188
(μς.) ξγ'.	Περὶ τοῦ ἔχειν.	192
(μζ.) ξδ'.	Περὶ ἀποφάνσεως ἀποφάσεώς τε καὶ καταφάσεως.	194
(μη.) ξε'.	Περὶ ὄρου καὶ προτάσεως καὶ συλλογισμοῦ.	194
(μθ.) ξς'.	Ὅρισμοὶ τῆς φιλοσοφίας εἰσὶν ἕξ.	204
(ν') ξζ'.	Περὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως.	208
(ξη'.	« Ὅροι διάφοροι ».	210
μθ'.	Ἐτερον κεφάλαιον.	214
ν'.	Τὸ δν.	220

Β'. ΠΕΡΙ ΑΙΡΕΣΕΩΝ

1.	Βαρβαρισμὸς	226
2.	Σκυθισμὸς	226
3.	Ἑλληνισμὸς	226
4.	Ἰουδαϊσμὸς	230
	Ἑλλήνων διαφοραὶ	
5.	Πυθαγόρειοι	230
6.	Πλατωνικοὶ	230
7.	Στωϊκοὶ	232
8.	Ἐπικούρειοι	232
9.	Σαμαρειτισμὸς ἢ Σαμαρεῖται	232
	Σαμαρειτῶν ἔθνη	
10.	Γορθηνοὶ	234
11.	Σεβουαῖοι	234
12.	Ἑσσηνοὶ	234
13.	Δοσθηνοὶ	234
	Ἰουδαίων αἵρέσεις	
14.	Γραμματεῖς	234

15.	Φαριζαῖοι	234
16.	Σαδδουκαῖοι	236
17.	Ἡμεροβαπτισταὶ	236
18.	Ὅσσηνοὶ	236
19.	Νασσαραῖοι	236
20.	Ἡρώδιοι	238
	Ἐκ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ μετὰ	
21.	Σμωνιανοὶ	238
22.	Μενανδριανοὶ	238
23.	Σατουρνιλιανοὶ	240
24.	Βασιλειδιανοὶ	240
25.	Νικολαῖται	240
26.	Γνωστικοὶ	240
27.	Καρποκρατιανοὶ	240
28.	Κηρινθιανοὶ	242
29.	Ναζωραῖοι	242
30.	Ἐβιωναῖοι	242
31.	Οὐαλεντινιανοὶ	244
32.	Σεκουνδιανοὶ	244
33.	Πτολεμαῖοι	244
34.	Μαρκωσαῖοι	244
35.	Κολορβασαῖοι	246
36.	Ἡρακλεωνῖται	246
37.	Ὀφῖται	246
38.	Καῖανοὶ	246
39.	Σηθιανοὶ	246
40.	Ἄρχοντικοὶ	248
41.	Κερδωνιανοὶ	248
42.	Μαρκιωνισταὶ	248
43.	Λουκιανισταὶ	250
44.	Ἄπελλιανοὶ	250
45.	Σευηριανοὶ	250
46.	Τατιανοὶ	250
47.	Ἐγκρατιταὶ	252
48.	Καταφρυγασταὶ καὶ Μοντανισταὶ	252
49.	Πεπουζιανοὶ	252

50.	Τεσσαρασκαιδεκατίται	252
51.	ἼΑλογοι	252
52.	ἸΑδαμιοι	254
53.	Σαμψαῖοι	254
54.	Θεοδοτιανοι	254
55.	Μελχισεδεκιοι	254
56.	Βαρδεσιανισται	254
57.	Νοητιανοι	256
58.	Ουαλησιοι	256
59.	Καθαροι	256
60.	ἸΑγγελικοι	256
61.	ἸΑποστολικοι η̄ ἸΑποτακτικοι	256
62.	Σαβελλιανοι	256
63.	ἸΑριγενιοι	258
64.	ἸΑριγενιοι ἄλλοι	258
65.	Παυλιανισται	258
66.	Μανιχαῖοι	258
67.	ἸΑερακῆται	260
68.	Μελετιανοι	260
69.	ἸΑρειανοι η̄ ἸΑρειομανῆται η̄ Διατομῆται	260
70.	Αὔδιοι	260
71.	Φωτεινιοι	262
72.	Μαρκελλιοι	262
73.	ἸΑμιαρεῖοι	262
74.	Πνευματομάχοι	262
75.	ἸΑεριοι	262
76.	ἸΑετιανοι	264
77.	Διμοιρῆται η̄ ἸΑπολινάριοι	266
78.	ἸΑντιδικομαριανῆται	266
79.	Κολλυριδιοι	266
80.	Μασσαλιοι	266
81.	Νεστοριοι	278
82.	Εὐτυχιανισται	280
83.	Αἰγύπτιοι η̄ Σχηματικοι η̄ Μονοφυσῆται	280
84.	ἸΑφθαρτοδοκῆται	298
85.	ἸΑγνοῆται	300
86.	Βαρσανουφῆται	300

87.	Ίκέται	300
88.	Γνωσιμάχοι	300
89.	Ἡλιοτροπῖται	300
90.	Θνητοψυχῖται	302
91.	Ἄγονοκλῖται	302
92.	Θεοκαταγνώσται ἢ Βλάσφημοι	302
93.	Χριστολύται	302
94.	Ἐθνόφρονες	302
95.	Δονατικοὶ	302
96.	Ἠθικοπροσκόπται	304
97.	Παρερμηνευταὶ	304
98.	Λαμπετιανοὶ	304
99.	Μονοθελῖται	306
100.	Αὐτοπροσκόπται	306
101.	Ἰσμαηλῖται (Μωαμεθανισμός)	306
102.	Χριστιανοκατήγοροι ἢ Εἰκονοκλάσται	320
103.	Ἄποσχίσται ἢ Δοξάριοι	322

Γ'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ

ΑΠΟ ΦΩΝΗΣ ΙΩ. ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ
ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΤΟΝ ΟΣΙΩΤΑΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑΣ

[ΠΡΟΟΙΜΙΟ]	330	
α'.	Περὶ οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς.	330
β'.	Περὶ ὑποστάσεως καὶ προσώπου καὶ ἀτόμου.	332
γ'.	Περὶ διαφορᾶς καὶ ποιότητος καὶ ιδιώματος	332
δ'.	Περὶ οὐσιώδους καὶ ἐπουσιώδους διαφορᾶς, ἥγουν φυσικῆς διαφορᾶς καὶ συμβεβηκότος.	334
ε'.	Περὶ χωριστοῦ καὶ ἀχωρίστου συμβεβηκότος.	336
ς'.	Περὶ ὁμοουσίων καὶ ἑτερουσίων.	336
ζ'.	Περὶ γένους καὶ εἶδους.	338
η'.	Περὶ ἐνεργείας.	342
θ'.	Περὶ πάθους.	344
ι'.	Περὶ θελήσεως.	344

Δ'. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΩΝ

α'.	Περὶ φωνῆς.	348
-----	-------------	-----

β'. Περὶ τῶν δέκα γενικωτάτων γενῶν, δις κατηγορίας ὀνομάζουσιν.	354
γ'. Περὶ ποσότητος.	358
δ'. Περὶ τῶν πρὸς τι.	362
ε'. Περὶ ποιῶν καὶ ποιότητος.	366
ς'. Περὶ διαφορᾶς ἐνώσεως.	366
ζ'. Περὶ διαιρέσεως.	368
η'. Περὶ φιλοσοφίας.	372
θ'. Ὅροι διάφοροι.	374
ι'. Περὶ τῶν πέντε φωνῶν.	378
ια'. Περὶ οὐσίας καὶ μορφῆς καὶ φύσεως.	382
ιβ'. Περὶ ὑποστάσεως ἐνυποστάτου τε καὶ ἀνυποστάτου.	386
ιγ'. Ἔτι περὶ τῶν αὐτῶν.	388
ιδ'. Περὶ κοινοῦ καὶ ὑποκειμένου.	390
ις'. Περὶ τῶν κατηγοριῶν ἐξεῶς τε καὶ δυνάμεως.	392
ιζ'. Περὶ προτέρου ἅμα τε καὶ κινήσεως.	398
ιη'. Περὶ ἀποφάνσεως καὶ συλλογισμοῦ.	400
ιθ'. Περὶ τῶν τεσσάρων διαλεκτικῶν μεθόδων.	404
Ε'. ΚΑΤΑ ΕΙΚΟΝΟΚΛΑΣΤΩΝ	408
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	433
1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	433
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	435

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στὸν παρόντα τόμο δημοσιεύονται κατὰ σειράν 1) τὰ *Φιλοσοφικά κεφάλαια*, 2) τὸ *Περὶ αἱρέσεων*, 3) *Εἰσαγωγή δογμάτων στοιχειώδης*, 4) *Φιλοσοφικά ἀποσπάσματα ἢ Φιλόσοφα* καὶ 5) *Κατὰ εἰκονοκλαστῶν*.

1. *Φιλοσοφικά κεφάλαια*. Ἀποτελοῦν εἰσαγωγή κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τὸ πρῶτο μέρος τοῦ γενικότατου ἔργου τοῦ Ἰω. Δαμασκηνοῦ *Πηγὴ Γνώσεως*. Τὸ δεύτερο μέρος εἶναι τὸ *Περὶ αἱρέσεων*, καὶ τὸ τρίτο μέρος τὸ *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, πὺ δημοσιεύθηκε ὡς πρῶτος τόμος τῶν Ἀπάντων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Αὐτὸ συνέβη ἐπειδὴ, ὅταν ἐκδόθηκε ὁ πρῶτος τόμος, δὲν ὑπῆρχε στὸ ὄλο ἐκδοτικὸ πρόγραμμα σκέψη γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τῶν ὑπολοίπων ἔργων.

Στὸ γεμᾶτο λοιπὸν ἐμπνευση προοίμιο, πὺ τὸ ἀφιερώνει στὸν ἀδελφὸ Κοσμᾶ, ἐπίσκοπο Μαΐουμᾶ, τονίζει ὅτι δίσταζε νὰ συντάξει ἓνα τέτοιο ἔργο, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ, λόγῳ τῆς περιορισμένης διανοτικῆς ἰκανότητάς του (πόση, ἀλήθεια, ταπεινοφροσύνη δὲν δείχνουν τὰ λόγια αὐτά;), δυὸ φορές γελοῖος, γιὰ τὴν ἀμάθεια καὶ τὴν ἀνοησία του, ἀλλὰ στὸ τέλος τὸ ἀπετόλμησε λαμβάνοντας θάρρος ἀπὸ τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος πὺ χορηγεῖται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς ταπεινοὺς μιμητῆς τοῦ Χριστοῦ, καὶ προσθέτει: «λαλήσω λόγια οὐ τῆς διανοίας καρπὸν τῆς ἐμῆς, ἀλλὰ καρπὸν τοῦ τοὺς τυφλοὺς φωτίζοντος Πνεύματος, ὅσα δώσει λαμβάνων καὶ ταῦτα φθεγγόμενος». Καὶ αὐτὰ ὅμως λέγει δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸν φωτισμὸ τοῦ ἰδίου, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ Χριστιανούς, ἀπαλλαγμένα ὅμως ἀπὸ τὴν ψευδῶνυμη γνώση, μιμούμενος στὴν ὄλη σύνταξη τοῦ ἔργου του αὐτοῦ τὸν τρόπο τῆς μέλισσας.

Ἡ ἐκτενής παραλλαγή τῶν *Φιλοσοφικῶν κεφαλαίων* περιέχει 68 κεφάλαια καὶ μία τελικὴ Λύση, ἡ βραχεῖα περιέχει 50, ἐνῶ ἡ βραχύτατη περιέχει μόνο 18. Ἡ ἐκτενής παραλλαγή δημοσιεύεται στὸν παρόντα τόμο στὸ δεξιὸ μέρος τῆς σελίδας, ἡ βραχεῖα στὸ ἀριστερὸ μέρος, καὶ ὅπου τὸ κείμενο εἶναι τὸ ἴδιο μαζί. Τέλος ἡ βραχύτατη δημοσιεύεται μετὰ τὸ ἔργο *Εἰσαγωγή δογματῶν στοιχειώδης*.

Τὰ *Φιλοσοφικὰ κεφάλαια* στηρίζονται κυρίως στὸν Ἀριστοτέλη καὶ συμπληρωματικὰ στὸν νεοπλατωνικὸ Πορφύριο, καὶ ἀποτελοῦν εἰσαγωγή στὴ χριστιανικὴ θεολογία, τὴν ὁποία διακρίνει σὲ *Θεωρητικὴ*, ὑποδιαρούμενη σὲ *θεολογία* καὶ σὲ *φυσιογνωμία μετὰ μαθηματικῶν*, καὶ σὲ *Πρακτικὴ*, ὑποδιαρούμενη σὲ *ἠθικὴ, οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ*, καὶ ἐξετάζει τοὺς βασικοὺς φιλοσοφικοὺς ὄρους ὄν, οὐσία, φύσις, ὑπόστασις, συμβεβηκός, γένος, εἶδος, ἄτομον, ταυτότης, διαφορὰ, μορφὴ, ποιότης, χρόνος, σύγχρονον, διαδοχὴ, πρότασις, συλλογισμὸς κ. ἄ.

Ὡς χρόνος συγγραφῆς φέρεται βάσει τοῦ προοιμίου τὸ ἔτος 743, ἐφόσον ἀφιερώνεται στὸν ἐπίσκοπο Κοσμᾶ, ποὺ ἔλαβε τότε τὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα. Κατὰ πᾶσα ὁμῶς πιθανότητα τὰ τρία μέρη τοῦ ἔργου κατὰ πρῶτον τὰ συνέταξε ὡς αὐτοτελῆ ἔργα περὶ τὸ 730, καὶ μετὰ τὸ 743 συνένωσε αὐτά.

2. *Περὶ αἰρέσεων*. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ δεῦτερο μέρος τοῦ πρὸ σημαντικοῦ ἀπὸ ὅλα τὰ συγγράμματα τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ, ποὺ φέρει τὸν τίτλο *Πηγὴ γνώσεως*. Σ' αὐτὸ καταγράφονται ἑκατὸν τρεῖς αἰρέσεις. Τὸ ὑλικὸ τῶν ἑκατὸ ἀπὸ αὐτὲς φαίνεται νὰ εἶναι ἐρανισμένον ἀπὸ προγενέστερους συγγραφεῖς (Ἐπιφάνιο, Θεοδώρητο, Λεόντιο, Σωφρόνιο κ. ἄ.). Μόνο οἱ τρεῖς τελευταῖες αἰρέσεις, τῶν *Ἰσσηλιτῶν*, τῶν *Χριστιανοκατηγόρων* (εἰκονοκλαστῶν) καὶ τῶν *Ἀποσχιστῶν* εἶναι γραμμένες πρωτοτύπως ἀπὸ τὸν ἴδιο. Ἰδιαιτέρη ἐκτασὴ δίνεται στὴν πρώτη ἀπ' αὐτὲς, τῶν *Ἰσσηλιτῶν*, γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς λέει ὅτι εἶναι πρόδρομος τοῦ ἀντιχρίστου, ὅτι ἡ ὄνομασία της ὀφείλεται στὸ γιὸ ποὺ ἀπέκτησε ὁ Ἀβραάμ ἀπὸ τὴν Ἄγαρ, τὸν Ἰσσηλ,

καί ὅτι τὴν ἴδρυσε ὁ ψευδοπροφήτης Μωάμεθ, διαδίδοντας ὅτι τοῦ στάλθηκε Γραφή ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, τὸ περιεχόμενο τῆς ὁποίας εἶναι γιὰ γέλια.

Μερικὰ στοιχεῖα τῆς διδασκαλίας του· ἓνας Θεὸς ὑπάρχει, ποιητὴς τῶν ὄλων, ὁ ὁποῖος οὔτε γεννήθηκε ἀλλὰ οὔτε καὶ γέννησε. Ὁ Χριστὸς εἶναι Λόγος καὶ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ εἶναι κτιστὸς καὶ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἀδελφὴ τοῦ Μωουσή καὶ τοῦ Ἄαρων Μαρία ἀσπόρως. Οἱ Ἰουδαῖοι θέλησαν νὰ σταυρώσουν τὸ Χριστό, ἀλλὰ ὁ Θεὸς τὸν πῆρε στὸν οὐρανὸ ἐπειδὴ τὸν ἀγαποῦσε.

Γιὰ τὸ λίθο τῆς Κααμπᾶ ὑπάρχουν δύο διαφορετικὲς γνῶμες· ὅτι ἐπάνω σ' αὐτὸν ἦρθε σὲ ἐπαφὴ ὁ Ἄβραάμ μὲ τὴν Ἄγαρ, ἢ ὅτι σ' αὐτὸν ἔδωσε ὁ Ἄβραάμ τὴν καμήλα του κατὰ τὴ θυσία τοῦ Ἰσαάκ.

Στὴ δευτέρῃ ἀπὸ τὶς τρεῖς τελευταῖες αἰρέσεις ὀνομάζει *χριστιανοκατηγόρους* τοὺς εἰκονοκλάστες ἐπειδὴ κατηγοροῦσαν τοὺς Χριστιανούς ποὺ προσκυνοῦσαν τιμητικὰ τὶς εἰκόνες. Τοὺς ὀνομάζει ὁμοῦ καὶ *θυμολέοντες*, συνδυάζοντας τὶς λέξεις *θυμὸς* καὶ *λέων*, ποὺ ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου βασιλιᾶ ὁ ὁποῖος κίνησε τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν ἁγίων εἰκόνων.

Ἦς τρίτῃ αἵρεση τέλος ὁ Δαμασκηνὸς ἀναφέρει μία κατηγορία περιπλανώμενων μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἦταν ἀποκομμένοι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, γι' αὐτὸ καὶ τοὺς ὀνομάζει *ἀποσχιστες*. Οἱ μοναχοὶ αὐτοὶ δὲν δέχονταν τὴν ἱερωσύνη, οὔτε φυσικὰ παρακολουθοῦσαν τὶς λατρευτικὲς συνάξεις, ἀρκούμενοι στὶς προσευχὲς ποὺ ἔκαναν στὰ ἀσκητήριά τους.

Τὸ ὄλο ἔργο τελειώνει μὲ μιὰ συνοπτικὴ ἀλλὰ πλήρη ἐκθεση τῶν βασικώτερων ἀληθειῶν τῆς ὀρθόδοξης πίστεως, καὶ προτροπὲς πρὸς τοὺς ἀναγνώστες γιὰ τὴν ὀρθὴ κατανόηση καὶ στάση ἀπέναντι σ' αὐτές.

3. *Εἰσαγωγή δογμάτων στοιχειώδης*. Βάσει τοῦ προοιμίου στάλθηκε στὸν Ἰωάννη Λαοδικείας, καὶ ἐξετάζει τοὺς εἰσαγωγικοὺς ὄρους καὶ τὶς διακρίσεις τῆς χριστιανικῆς δογματικῆς, ὅπως οὐ-

σία, φύσις, μορφή, υπόστασις, πρόσωπον, άτομον διαφορά, ποιότης, ιδιώματα, συμβεβηκός, ὁμοούσιον, ἕτερούσιον, γένος, εἶδος, ἐνέργεια, θέλημα.

4. *Φιλοσοφικὰ ἀποσπάσματα ἢ Φιλόσοφα*. Ἀποτελοῦν, ὅπως προαναφέρθηκε, τῆ βραχυτάτη παραλλαγή τῶν *Φιλοσοφικῶν κεφαλαίων*, ὅπου ἀναλύονται οἱ ὄροι, φωνή, τὰ δέκα γενικότατα γένη – κατηγορίες (οὐσία, ποσό, πρὸς τι, ποιόν, ποῦ, ποτέ, κείσθαι, ἔχειν, ποιεῖν, πάσχειν), ἔνωσις, διαιρέσις, φιλοσοφία, διάφοροι ὄροι (ὄρος, ὀρισμός, λόγος), γένος, εἶδος, διαφορά, ταυτότης, ἴδιον, ἰδίωμα, συμβεβηκός, οὐσία, μορφή, φύσις, υπόστασις, ἐνυπόστατον, ἀνυπόστατον, μονοειδής, μονοειδές, ὁμογενές, ὁμοειδές, ἕτεροειδές, ὁμοφυές, συνώνυμα, πολυώνυμα, ἕτερώνυμα, ἕτερα, παρώνυμα, κοινόν, ὑποκείμενον, ἕξις, δύναμις, πρότερον, ἅμα, κίνησις, ἀπόφανσις, συλλογισμός, διαλεκτικοὶ μέθοδοι (διαιρετική, ὀριστική, ἀναλυτική, ἀποδεικτική).

5. *Κατὰ εἰκονοκλαστῶν*. Τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν θεωρεῖται ὡς ἔργο τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ. Ἀπηχεῖ ὁμως τὶς ἀπόψεις ἐκείνου στὸ θέμα τῆς τιμῆς τῶν εἰκόνων. Ἀπὸ ἓνα ὑπαινιγμὸ πού κάνει στὴν τελευταία του παράγραφο (16η) ὁ συγγραφέας, φαίνεται ὅτι γράφτηκε γύρω στὸ ἔτος 770, γιατί ἀναφέρει ὅτι ἔχουν περάσει σαρανταπέντε χρόνια ἀπὸ τότε πού ἄρχισε ἡ εἰκονομαχικὴ ἔριδα (725 μ. Χ. καὶ ἑφτακόσια σαράντα πέντε ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ Κυρίου¹).

Τὴν ὑπαρξὴ καὶ προσκύνηση τῶν εἰκόνων τὴν δικαιολογεῖ λέγοντας ὅτι, ἐφόσον ὁ πρὶν ἀσώματος Θεὸς ἔλαβε σάρκα καὶ ἔζησε ὡς ἄνθρωπος πάνω στὴ γῆ, μπορεῖ καὶ νὰ ζωγραφισθεῖ, ἡ δὲ προσκύνηση καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν εἰκόνων εἶναι ἀνάλογος πρὸς ἄλλα ἱερὰ τῆς πίστεώς μας ἀντικείμενα καὶ σύμβολα, ὅπως εἶναι ὁ τίμιος Σταυρὸς, ἡ ἅγια Τράπεζα, τὸ Πρόσφορο, τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἄλλα².

1. Παράγραφος 16.

2. Παράγραφος 10. Πρβλ. καὶ «ὅστε ἰσοδυναμοῦσιν αἱ ἅγαι εἰκόνες τῶ Εὐαγγελίῳ καὶ τῶ Τιμίῳ Σταυρῶ» (Mansi XIII, 40).

Τοὺς εἰκονοκλάστες τοὺς ἀποκαλεῖ νέους Φαρισαίους, ἐπειδὴ, ὅπως οἱ παλαιοὶ ἀρνήθηκαν τὸν Χριστὸ μπροστὰ στὸν Πιλάτο καὶ τὸν σταύρωσαν, ἔτσι καὶ οἱ εἰκονοκλάστες δείχνουν τὴν κακία τους στὴν ἀπεικόνιση τῆς ἑνσαρκῆς οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν προσώπων, καὶ μετέρχονται μύρια τεχνάσματα ἐναντίον τῶν ἁγίων εἰκόνων³.

Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἔργου ὁμοῦς εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ἐκθεση τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, γιὰ νὰ δεიχθεῖ ὅτι ἡ ὑπαρξη τῶν ἱερῶν εἰκόνων στὴν Ἐκκλησία καὶ ἡ τιμητικὴ προσκύνησή τους εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν Ὁρθόδοξη πίστη καὶ διδασκαλία τῶν Πατέρων τῶν ἑπτακοσίων ἐτῶν⁴.

Τὸ κείμενο τῶν Φιλοσοφικῶν Κεφαλαίων καὶ τῶν Φιλοσοφικῶν ἀποσπασμάτων λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ Kötter, ἐνῶ τῶν λοιπῶν ἔργων ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne, στὸ ὁποῖο γίνεται κάποια διόρθωση στὴ στίξη καὶ τὶς παραγράφους.

3. Παράγραφοι 1 καὶ 16.

4. Παράγραφος 16.

ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΑ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΑ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ - ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Τῷ ὀσιωτάτῳ καὶ θεοτιμήτῳ Κοσμά,
Ἰωάννης μοναχός

Τὸ μὲν στενὸν τῆς διανοίας καὶ τὸ ἄπορον τῆς γλώσσης τῆς
ἑμαυτοῦ ἐπιστάμενος ὠκνοῦν, ὧ μακάριοι, τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγ-
χειρεῖν καὶ τῶν ἀδυνάτων κατατολμῶν ὡσπερ τις ἀθάδης καὶ
τολμητίας τὸν ἐπηρτημένον τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσιν ὑφορώμε-
5 νος κίνδυνον. Εἰ γὰρ Μωϋσῆς, ἐκεῖνος ὁ θεῖος νομοθέτης, ὁ πά-
σης ἀνθρωπίνης θέας ἀποχωρήσας καὶ τοῦ βίου τὰς τρικυμίας
καταλιπὼν καὶ πᾶσαν ὑλικὴν ἀποσμηξάμενος ἔμφασιν καὶ τὸ τῆς
ψυχῆς ὀπτικὸν καθηράμενος κάντεῦθεν πρὸς θεοπτίαν γενόμενος
ἐπιτήδειος, ὁ τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ Λόγου φιλάνθρωπον συγ-
10 κατάβασιν καὶ τὴν αὐτοῦ ὑπερφυᾶ σάρκωσιν ἐν βᾶτῳ καὶ ἀύλω
πυρὶ κατιδεῖν ἠξιωμένος, φλέγοντι μὲν καὶ ἐκπυροῦντι τὴν ἀκαν-
θαν καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ λαμπρότητα μεταβάλλοντι, οὐ καταφλέ-
γοντι δὲ οὐδὲ ἀφανίζοντι οὔτε μὴν τῆς οἰκείας αὐτὴν ἐξιστῶντι
φύσεως, ὁ πρῶτος τὸ τοῦ ὄντος καὶ ἀληθῶς ὑπὲρ οὐσίαν ὄντος
15 μεμνημένος ὄνομα, τῶν οἰκείων καὶ συμφυλετῶν τὴν προστα-
σίαν παρὰ Θεοῦ ἐγχειριζόμενος, ἰσχνόφωνον ἐκάλει ἑαυτὸν καὶ
βραδύγλωσσον, ὡς οὐ δυνάμενος τῷ θείῳ ἐξυπηρετεῖσθαι βου-
λήματι καὶ τοῦτο πρὸς τοῦφανές ἄγειν καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀν-
θρώπων καθίστασθαι, πῶς ἐγὼ ὁ ρύπῳ μὲν πάσης ἀμαρτίας
20 κατεστιγμένος, φέρων δὲ τῶν λογισμῶν ἐν ἑμαυτῷ τὸν πολυτά-

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ - ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Πρὸς τὸν ὁσιότατο καὶ θεοτίμητο Κοσμᾶ,
τὸν ἀγιότατο ἐπίσκοπο τοῦ Μαΐουμᾶ
Ἰωάννης Μοναχός.

Γνωρίζοντας τὴν περιορισμένη διανοητικὴ μου δύναμη καὶ τὴ φτωχὴ ἐκφραστικὴ μου δυνατότητα δίσταζα, ὡς εὐλογημένοι, νὰ καταπιαστῶ μὲ πράγματα πάνω ἀπὸ τὴ δύναμή μου καὶ νὰ τολμήσω τὰ ἀδύνατα σὰν κάποιος αὐθάδης καὶ ριψοκίνδυνος, ἀψηφώντας τὸν κίνδυνο ποὺ ἀπειλεῖ ὄσους τολμοῦν τὰ παρόμοια. Γιατί, ἂν ὁ Μωυσῆς, ἐκεῖνος ὁ θεῖος νομοθέτης, ἀποχωρώντας ἀπὸ κάθε θεὰ τῶν ἀνθρώπων κι ἐγκαταλείποντας τὶς τρικυμίες τῆς ζωῆς, ἀποτινάσσοντας κάθε ὑλικὸ σημάδι καὶ καθαρίζοντας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του, ἔγινε ἔτσι κατάλληλος ν' ἀντικρῦσει τὸ Θεὸ καὶ ἀξιώθηκε νὰ δεῖ τὴ φιλόθρονη συγκατάβαση τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τὴν ὑπερφυσικὴ του σάρκωση μέσα στὴ βᾶτο μὲ τὴν αὐτὴ φωτιά, ποὺ φλόγιζε καὶ ἀναβε τὸ θάμνο καὶ τὸν ἔκανε νὰ λάμπει μὲ τὴ λάμψη του, ἀλλὰ οὔτε τὸν ἔκαιγε οὔτε τὸν ἀφάνιζε οὔτε τοῦ ἄλλαζε τὴ φύση του, ὁ πρῶτος ποὺ εἶχε διδαχθεῖ τὸ ὄνομα Ἐκείνου ποὺ ὑπάρχει καὶ ποὺ ἀληθινὰ εἶναι πάνω ἀπὸ τὴν οὐσία, κι ὁμοῦς ὅταν ὁ Θεὸς τοῦ παρέδιδε τὴν ἀρχηγία τῶν δικῶν του καὶ ὁμοεθνῶν του, ὀνόμαζε τὸν ἑαυτό του ἰσχνόφωνο καὶ βραδύγλωσσο, γιατί τάχα δὲν μπορούσε νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ τὸ φανερώσῃ καὶ νὰ γίνῃ ὁ ἐνδιάμεσος μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, πῶς ἐγὼ ὁ κατασπλωμένος ἀπὸ τὸ ρύπο κάθε ἁμαρτίας καὶ φέροντας μέσα μου τὸν πολυτάραχο

ραχον κλύδωνα, καὶ μήτε νοῦν καὶ διάνοιαν κεκαθαρμένους, ὡς ἔσοπτρον Θεοῦ καὶ τῶν θείων χρηματίσαι ἐμφάσεων, μήτε λόγον ἔχων ἐπαρκέσαι τοῖς νοηθεῖσι δυνάμενον, τὰ θεῖα καὶ ἄρρητα φθέγξομαι, τὰ πάσης λογικῆς φύσεως ὑπερβαίνοντα τὴν κατάλλη-
25 ψιν;

Ταῦτα δὴ λογιζόμενος ὤκνουν τὸν λόγον, ἐδεδίδειν τε τὸ ἐπίταγμα, εἰρήσεται γὰρ τάληθές, μήποτε διπλοῦν ὀφλήσω τὸν γέλωτα, τῆς ἀμαθίας ἅμα καὶ τῆς ἀνοίας, τὸ δὴ χαλεπώτατον. Σύγνωστον μὲν γὰρ τῆς ἀμαθίας τὸ ἐγκλημα, εἰ μὴ ἐκ ραθυμίας
30 προέρχοιτο, τὸ δὲ σὺν τῇ ἀμαθίᾳ κεκτῆσθαι τὴν τῆς γνώσεως οἴησιν, χαλεπὸν καὶ ἐπίμωμον καὶ συγγνώμης ἀπάσης ἀνάξιον καὶ μείζονος, ἵνα μὴ λέγω τῆς ἄκρας, ἀμαθίας τεκμήριον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τῆς παρακοῆς ὁ καρπὸς θάνατος, ὁ δὲ ταπεινὸς καὶ ὑπήκοος Χριστοῦ μαθητῆς καθιστάμενος πρὸς ὕψος ἀνάγεται καὶ
35 χάριν παρὰ Θεοῦ τὴν φωταγωγὸν κομίζεται καὶ ἀνοίγων τὸ στόμα πληροῦται τοῦ Πνεύματος καὶ καρδίαν καθαίρεται διάνοιάν τε φωτίζεται καὶ λαμβάνει λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος, οὐ μεριμνῶν τί λαλήσει, ὄργανον δὲ χρηματίζων ἐν αὐτῷ λαλοῦντος τοῦ Πνεύματος, δι' ὑμῶν τῶ ἐν ὑμῖν ἱεραρχοῦντι Χριστῷ πειθόμενος
40 ὑποκύπτω τῷ ἐπιτάγματι καὶ ἀνοίγω τὸ στόμα θαρρῶν ταῖς ὑμετέραις εὐχαῖς, ὡς πληρωθήσεται Πνεύματος, καὶ λαλήσω λόγια οὐ τῆς διανοίας καρπὸν τῆς ἐμῆς, ἀλλὰ καρπὸν τοῦ τοῦς τυφλοὺς φωτίζοντος Πνεύματος, ὅσα δώσει, λαμβάνων καὶ ταῦτα φθεγγόμενος.

45 Καὶ πρότερον μὲν τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν τὰ κάλλιστα παραθήσομαι, εἰδὼς ὡς, εἴ τι μὲν ἀγαθόν, ἀνωθεν παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις δεδώρηται, ἐπειδὴ «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἀνωθέν ἐστι καταβαῖνον παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων», εἴ τι δὲ τῆς ἀληθείας ἀντίπαλον, τῆς σατανικῆς πλάνης
50 «εὐρημα σκοτεινὸν καὶ διανοίας ἀνάπλασμα κακοδαίμονος», ὡς

σάλο τῶν λογισμῶν μου, ἐγὼ ποὺ δὲν ἔχω ἀποκαθάρει τὸ νοῦ καὶ στὴ σκέψη μου, ὥστε νὰ γίνω καθρέφτης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων φανερώσεων, οὔτε διαθέτω τὴν ἰκανότητα τοῦ λόγου ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἐπαρκέσει στὴν ἔκφραση τῶν διανοημάτων μου, πῶς θὰ μπορέσω νὰ διατυπώσω τὰ θεῖα κι ἀνέκφραστα, ποὺ ξεπερνοῦν τὴν ἀντιληπτικὴ δύναμη κάθε λογικῆς φύσης;

Αὐτὲς λοιπὸν τὶς σκέψεις κάνοντας ἀνέβαλλα τὸ λόγο καὶ φοβόμουν τὴν ἐπιταγὴ σας, θὰ πῶ βέβαια τὴν ἀλήθεια, μήπως γίνω δυὸ φορὲς γελοῖος, γιὰ τὴν ἀμάθεια καὶ μαζὶ καὶ γιὰ τὴν ἀνοησία μου, ποὺ εἶναι ἀσφαλῶς τὸ πιὸ βαρὺ. Γιατὶ τὸ ἔγκλημα τῆς ἀμάθειας εἶναι συγχωρητέο, ἂν δὲν προέρχεται ἀπὸ ραθυμία, τὸ ν' ἀποκτήσει ὁμοῦς κανεὶς μαζὶ μὲ τὴν ἀμάθεια καὶ τὴν ἀλαζονεία τῆς γνώσης, αὐτὸ εἶναι φοβερό, ἀξιοκατάκριτο, ἀνάξιο κάθε συγνώμης καὶ τεκμήριο μεγαλύτερης, γιὰ νὰ μὴν πῶ ἄκρας, ἀμάθειας. Ἐπειδὴ ὁμοῦς καρπὸς τῆς παρακοῆς εἶναι ὁ θάνατος κι ἐπειδὴ αὐτὸς ποὺ γίνεται ταπεινὸς κι ὑπάκουος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ ἀνεβαίνει ψηλὰ καὶ δέχεται ἀπὸ τὸ Θεὸ τὴ χάρη ποὺ φωτίζει καὶ ἀνοίγοντας τὸ στόμα του γεμίζει ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἡ καρδιά του καθαίρεται, φωτίζεται ἡ διάνοιά του καὶ παίρνει δύναμη λόγου μὲν ἀνοίξει τὸ στόμα του, χωρὶς νὰ φροντίζει γιὰ τὸ τί θὰ πεῖ, ἀλλὰ γίνεται ὄργανο μὲ τὸ ὁποῖο ὁμιλεῖ τὸ Πνεῦμα, γι' αὐτὸ, ὑπακούοντας ἐξαιτίας σας στὸν Χριστό, ποὺ ἱεραρχεῖ ἀνάμεσά σας, ὑποκύπτω στὴ διαταγὴ σας καὶ ἀνοίγω τὸ στόμα μου, ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὶς προσευχὲς σας ὅτι θὰ γεμίσει ἀπὸ Πνεῦμα καὶ θὰ πῶ λόγια ποὺ εἶναι ὄχι καρπὸς τῆς διάνοιάς μου, ἀλλὰ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ποὺ φωτίζει τοὺς τυφλοὺς, λαμβάνοντας αὐτὰ ποὺ θὰ μοῦ δώσει καὶ αὐτὰ φθειγόμενος.

Προηγουμένως ὁμοῦς θὰ παραθέσω τὶς καλύτερες γνώμες τῶν Ἑλλήνων σοφῶν, γνωρίζοντας ὅτι, ἂν ὑπάρχει κάτι σωστό, ἔχει δωρηθεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ Θεὸ, ἐπειδὴ «κάθε δωρεὰ ὠφέλιμη καὶ κάθε προσφορὰ τέλεια κατέρχεται σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα τῶν φώτων»¹, ἂν ὁμοῦς κάτι εἶναι ἐχθρικό στὴν ἀλήθεια, εἶναι τῆς σατανικῆς πλάνης «εὐρημα σκοτεινὸ καὶ πλάσμα διεστραμμένου μυαλοῦ», ὅπως

ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος. Τὸν τῆς μελίσσης οὖν τρόπον μι-
 μούμενος τοῖς οἰκείοις τῆς ἀληθείας συνθήσομαι καὶ παρ'
 ἐχθρῶν σωτηρίαν καρπώσομαι, ἀποπέμψομαι δὲ πᾶν, ὃ τι φαῦ-
 λον καὶ τῆς ψευδωνύμου ἐχόμενον γνώσεως. Εἴτα τούτων ἐχό-
 55 μενα τῶν θεοστυγῶν αἰρέσεων συντάξω τὰ φληναφήματα, ὡς
 ἂν, τὸ ψεῦδος ἐπιγινώσκοντες, πλεον τῆς ἀληθείας ἐξώμεθα.
 Εἴτα τὴν τῆς πλάνης ὀλέτειραν καὶ τοῦ ψεύδους ἐλάτειραν,
 ὡσπερ κροσσωτοῖς χρυσοῖς τοῖς τῶν θεοπνεύστων προφητῶν
 καὶ θεοδιδάκτων ἀλιέων καὶ θεοφόρων ποιμένων τε καὶ διδα-
 60 σκάλων λόγοις κεκαλλωπισμένην καὶ περικεκοσμημένην ἀλή-
 θειαν σὺν Θεῷ καὶ τῇ αὐτοῦ ἐκθήσομαι χάριτι, ἧς ἡ δόξα ἔσωθεν
 ἀποστράπτουσα τοὺς ἐντυγχάνοντας μετὰ τῆς δεούσης καθάρσε-
 ως καὶ τῶν ταραχωδῶν λογισμῶν ἀποθέσεως φωτίζει τοῖς ἀμα-
 ρύγμασιν. Ἐρῶ δὲ ἐμὸν μὲν, ὡς ἔφην, οὐδέν, τὰ δὲ τοῖς ἐγκρίτοις
 65 τῶν διδασκάλων πεπονημένα εἰς ἓν συλλεξάμενος, ὄση δύναμις,
 συντετμημένον τὸν λόγον ποιήσομαι κατὰ πάντα ὑπεῖκων τῷ
 ὑμετέρῳ προστάγματι. Ἀλλὰ μοι συγγνώμονες γένθισθε, θεοτί-
 μητοι, παρακαλῶ, ταῖς ὑμετέραις ἐντολαῖς πειθαρχήσαντι καὶ
 λαμβάνοντες τὸ ὑπήκοον τὴν τῶν εὐχῶν χορηγίαν ἀντίδοτε.

α' Περὶ γνώσεως.

Οὐδὲν τῆς γνώσεώς ἐστι τιμιώτερον· εἰ γὰρ ἡ γνῶσις
 φῶς ἐστὶ ψυχῆς λογικῆς, τοῦμπαλιν ἡ ἀγνοια σκότος. Ὡς
 γὰρ ἡ τοῦ φωτὸς στέρησις σκότος ἐστίν, οὕτω καὶ ἡ τῆς
 5 γνώσεως στέρησις λογισμοῦ σκότος ἐστίν· ἀλόγων μὲν
 γὰρ ἡ ἀγνοια ἴδιον, λογικῶν δὲ ἡ γνῶσις. Ὡς, τοίνυν μὴ πά-
 ρεστι γνῶσις, γνωστικῶν κατὰ φύσιν ὄντι καὶ ἐπιστημο-
 νικῶ, οὕτως κατὰ φύσιν ὦν λογικὸς ἐξ ἀμελοῦς καὶ ραθύ-
 μου ψυχῆς ἀλόγων ἐστὶ χεῖρων· γνῶσιν δὲ φημι τὴν ἀληθῆ
 10 τῶν ὄντων γνῶσιν. Εἰ δὲ τῶν ὄντων αἱ γνώσεις, ἡ ψευδῆς

λέει ὁ μέγας θεολόγος Γρηγόριος. Ἀκολουθώντας λοιπὸν τὴ συμπεριφορὰ τῆς μέλισσας, θὰ παραδεχτῶ ὅ,τι συμφωνεῖ μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ θὰ καρπωθῶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου τὴ σωτηρία, ἀπορρίπτοντας ὁμῶς κάθε φαῦλο ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν ψευδῶ-νυμη γνώση. Ἐπειτα, στὴ συνέχεια τούτων θὰ ταξινομήσω τὶς φλυαρίες τῶν θεομίσητων αἱρέσεων, ὥστε, γνωρίζοντας καλὰ τὸ ψεῦδος, νὰ κρατοῦμε πιὸ σφιχτὰ τὴν ἀλήθεια. Ἐπειτα θὰ ἐκθέσω τὴν ἀλήθεια, ποὺ ἀφανίζει τὴν πλάνη καὶ διώχνει τὸ ψεῦδος, τὴν καλλωπισμένη καὶ στολισμένη ὡσὰν μὲ χρυσοὺς θυσάνους μὲ τὰ λόγια τῶν θεοπνεύστων προφητῶν, τῶν θεοδίδακτων ψαράδων καὶ τῶν θεοφόρων ποιμένων καὶ δασκάλων μὲ τὴ βοήθεια καὶ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, τῆς ὁποίας ἡ λάμψη ἀστράφτοντας στὴν ψυχὴ φωτίζει μὲ τὶς ἀνταυγείες τῆς ὄσουσ τὴ συναντοῦν μὲ τὴν πρέπουσα καθαρότητα καὶ εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ ταραγμένους λογισμοὺς. Ὅπως εἶπα δὲ θ' ἀναφέρω τίποτα τὸ δικό μου, ἀλλά, συγκεντρώνοντας, ὅσο μπορῶ, ὅσα διατύπωσαν οἱ ἔγκριτοι δάσκαλοι, θὰ συντάξω σύντομο λόγο ὑπακούοντας κατὰ γράμμα στὴν ἐντολή σας. Παρακαλῶ ὁμῶς, τιμημένοι τοῦ Θεοῦ, νὰ φανεῖτε ἐπιεικεῖς σ' ἐμένα ποὺ πειθάρχησα στὶς ἐντολές σας καὶ παίρνοντας τὸ δεῖγμα τῆς ὑπακοῆς μου ἀντιχαρίστε μου τὸν πλοῦτο τῶν εὐχῶν σας.

α' Γὰ τὴ γνώση.

Δὲν ὑπάρχει τίποτα πολυτιμότερο ἀπὸ τὴ γνώση. Γιατί, ἂν ἡ γνώση εἶναι τὸ φῶς τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἀντίθετα ἢ ἄγνοια εἶναι τὸ σκοτάδι. Ὅπως δηλαδὴ ἡ στέρηση τοῦ φωτὸς εἶναι σκοτάδι, ἔτσι καὶ ἡ στέρηση τῆς γνώσης εἶναι σκοτάδι τῶν λογισμῶν· γιατί χαρακτηριστικὸ τῶν ἀλόγων ζώων εἶναι ἡ ἄγνοια, ἐνῶ τῶν λογικῶν εἶναι ἡ γνώση. Ὅποιος λοιπὸν δὲ διαθέτει τὴ γνώση, ἐνῶ ἔχει τὴν ἰκανότητα γὰρ γνώση κι ἐπιστήμη, αὐτός, ἐνῶ εἶναι φύση λογικὴ, ἀπὸ ἀμέλεια καὶ ραθυμία τῆς ψυχῆς γίνεται χειρότερος ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα. Γνώση ὁμῶς ἐννοῶ τὴν ἀληθὴ γνώση τῶν ὄντων. Ἄν οἱ γνώσεις ἀναφέρο-

γνώσις ὡς τοῦ μὴ ὄντος οὕσα γνώσις ἀγνοία μᾶλλον, ἥπερ
 γνώσις ἐστὶ· τὸ γὰρ ψεῦδος ἕτερον οὐδὲν ἢ τὸ μὴ ὄν καθε-
 στηκεν. Ἐπειδὴ τοίνυν οὐ γυμνῆ τῆ ψυχῆ ζῶμεν, ἀλλ'
 ὡσπερ ὑπὸ παραπετάσματι τῷ σαρκίῳ καλυπτομένη
 15 ἡμῶν ἡ ψυχὴ, νοῦν μὲν ὀρῶντα καὶ γνωστικὸν οἶον
 ὀφθαλμὸν κέκτεται καὶ δεκτικὸν τῆς τῶν ὄντων γνώσεως
 καὶ ἐπιστήμης, οὐκ οἴκοθεν δὲ τὴν γνώσιν καὶ τὴν ἐπιστή-
 μην ἔχει, ἀλλὰ δεῖται τοῦ διδάξοντος, προσέλθωμεν τῷ
 ἀψευδεῖ διδασκάλῳ τῆ ἀληθείᾳ· (Χριστὸς δὲ ἐστὶν ἡ ἐνυ-
 20 πόστατος σοφία τε καὶ ἀλήθεια, ἐν ᾧ πάντες εἰσὶν οἱ θη-
 σαυροὶ τῆς γνώσεως οἱ ἀπόκρυφοι, ὃς ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ
 καὶ Πατρὸς σοφία καὶ δύναμις) καὶ τῆς φωνῆς αὐτοῦ διὰ
 τῶν θείων Γραφῶν ἀκούσωμεν καὶ μάθωμεν τὴν πάντων
 τῶν ὄντων γνώσιν τὴν ἀληθῆ. Προσερχόμενοι δὲ ἐπιμε-
 25 λῶς καὶ εἰλικρινῶς προσίωμεν, μὴ ἀμβλύνοντες ἡμῶν τὸ
 νοερὸν τῆς ψυχῆς ὄμμα τοῖς πάθεσι· μόλις γὰρ ἂν καθα-
 ρωτάτῳ καὶ διειδεδεστάτῳ ὀφθαλμῷ τρανῶς ἐνατενίσαι τις
 τῆ ἀληθείᾳ δυνησεται. «Εἰ δὲ τὸ ἐν ἡμῖν φῶς», ἦτοι ὁ
 νοῦς, «σκότος, τὸ σκότος πόσον;».

30 Ὅλη οὖν ψυχῆ καὶ πάσῃ διανοίᾳ προσέλθωμεν. Ὡς
 γὰρ ἀδύνατον ὀφθαλμὸν συχνῶς περιστρεφόμενον καὶ πε-
 ριαγόμενον τρανῶς ἐνατενίσαι τῷ ὀρατῷ, ἀλλὰ δεῖ προσε-
 χῆς τὸ ὄμμα ἐνερεῖσαι τῷ βλεπομένῳ, οὕτω, πᾶσαν λογι-
 σμοῦ ζάλην ἀποσεισάμενοι, ἀύλως προσέλθωμεν τῆ ἀλη-
 35 θεῖᾳ. Προσερχόμενοι δὲ καὶ μέχρι τῆς πύλης φθάνοντες μὴ
 ἀρκεσθῶμεν, ἀλλ' εὐτόνως κρούσωμεν, ὡς ἂν ἀνοιχθεί-
 σης ἡμῖν τῆς τοῦ νυμφῶνος θύρας ἴδωμεν τὰ ἐν αὐτῷ κάλ-

2. Κολ. 2,3.

3. Α' Κορ. 1,24.

νται στὰ ὄντα, ἢ ψευδῆς γνώση, ἐπειδὴ εἶναι γνώση τοῦ μὴ ὄντος, εἶναι ἄγνοια μᾶλλον παρὰ γνώση· γιατί τὸ ψέμα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ μὴ ὄν. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲ ζοῦμε μὲ τὴν ψυχὴ μόνον, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ μας καλύπτεται μὲ τὸ σαρκίό μας σὰν μὲ κάποιο παραπέτασμα, καὶ εἶναι ἐφοδιασμένη μὲ νοῦ πού βλέπει, σὰν ἓνα εἶδος ὀφθαλμοῦ γνωστικοῦ καὶ δεκτικοῦ τῆς γνώσης καὶ τῆς ἐπιστήμης τῶν ὄντων, τὴ γνώση ὁμῶς καὶ τὴν ἐπιστήμη δὲν τὴν ἔχει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς, ἀλλὰ χρειάζεται τὸ δάσκαλο, ἃς πλησιάσομε στὸν ἀψευδῆ δάσκαλο, στὴν ἀλήθεια (ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἐνυπόστατη σοφία καὶ ἀλήθεια, «στὸν ὁποῖο ὑπάρχουν κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς γνώσης»² καὶ «ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ σοφία καὶ ἡ δύναμη τοῦ Πατέρος»³), κι ἃς ἀκούσομε μέσω τῶν θείων Γραφῶν τὴ φωνὴ του κι ἃς ἀποκτήσομε τὴν ἀληθινὴ γνώση ὅλων τῶν ὄντων. Προσερχόμενοι ὁμῶς πρὸς αὐτὸν ἃς πλησιάζομε προσεκτικὰ καὶ εἰλικρινά, χωρὶς ν' ἀφήνομε τὸ νοερὸ μάτι τῆς ψυχῆς νὰ θαμπώσει ἀπὸ τὰ πάθη· γιατί μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας θὰ μπορέσει κανεὶς μὲ καθαρότατο καὶ διαυγέστατο μάτι νὰ ἐνατενίσει καθαρὰ τὴν ἀλήθεια. Κι «ἂν τὸ μέσα μας φῶς, δηλαδὴ ὁ νοῦς, εἶναι σκότος, πόσο βαθὺ εἶναι τὸ σκότος»⁴.

Ἄς πλησιάσομε λοιπὸν μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ καὶ μ' ὅλη τὴ διάνοιά μας. Γιατί, ὅπως ἓνα μάτι πού περιστρέφεται συνέχεια καὶ πηγαίνει ἐδῶ κι ἐκεῖ εἶναι ἀδύνατο ν' ἀτενίσει καθαρὰ τὸ ὄρατό, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσηλώσει ἐπίμονα τὸ μάτι σ' αὐτὸ πού βλέπει, ἔτσι ἃς ἀποτινάξομε τὴν ὁποια ζάλη τοῦ λογισμοῦ κι ἃς πλησιάσομε τὴν ἀλήθεια χωρὶς τὸ βάρος τῆς ὕλης. Προσερχόμενοι ὁμῶς καὶ πλησιάζοντας στὴν πύλη, ἃς μὴν ἀρκεσθοῦμε σ' αὐτό, ἀλλὰ ἃς χτυπήσομε δυνατὰ, ὥσπου νὰ μᾶς ἀνοίξει ἡ πόρτα τοῦ νυμφώνα καὶ νὰ δοῦμε τὰ κάλλη πού ὑπάρχουν

4. Ματθ. 6,23.

λη. Πύλη μὲν οὖν ἐστὶ τὸ γράμμα, ὁ δὲ ἐντὸς τῆς πύλης
 νυμφῶν τὸ κεκρυμμένον ὑπ' αὐτὸ τῶν νοημάτων κάλλος,
 40 ἦτοι τῆς ἀληθείας πνεῦμα. Εὐτόνως κρούσωμεν, ἀναγνώ-
 μεν ἅπαξ, δὶς, πολλάκις, καὶ οὕτως ὀρύσσοντες τὸν θη-
 σαυρὸν τῆς γνώσεως εὐρήσομεν καὶ τοῦ πλοῦτου κατα-
 τρυφήσομεν. Ζητήσωμεν, ἐρευνήσωμεν, ἀνακρίνωμεν,
 ἐρωτήσωμεν· «πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὐ-
 45 ρίσκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται». Καὶ «ἐπερώτησον
 τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου
 ἐν γνώσει καὶ ἐροῦσί σοι». Ἐὰν οὖν ὦμεν φιλομαθεῖς,
 ἐσόμεθα καὶ πολυμαθεῖς· ἀλωτὰ γὰρ ἐπιμελεία καὶ πόνω
 γίνεσθαι πέφυκεν ἅπαντα καὶ πρὸ πάντων καὶ μετὰ πάντα
 50 τῇ τοῦ διδόντος Θεοῦ χάριτι.

Ἐπειδὴ δὲ φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος, «πάντα δοκιμά-
 ζοντες, τὸ καλὸν κατέχετε», ἐρευνήσωμεν καὶ τῶν ἐξω-
 σοφῶν τοὺς λόγους. Ἴσως τι καὶ παρ' αὐτοῖς τῶν ἀγωγί-
 μων εὐρήσομεν καὶ τι ψυχοφελὲς καρπωσόμεθα· πᾶς γὰρ
 55 τεχνίτης δεῖται καὶ τινῶν ὀργάνων πρὸς τὴν τῶν ἀποτε-
 λουμένων κατασκευὴν. Πρέπει δὲ καὶ τῇ βασιλίδι ἄβραις
 τισὶν ὑπηρετεῖσθαι. Λάβωμεν τοίνυν τοὺς δούλους τῆς
 ἀληθείας λόγους καὶ τὴν κακῶς αὐτῶν τυραννήσασαν
 ἀσέβειαν ἀπωσώμεθα καὶ μὴ τῷ καλῷ κακῶς χρησώμε-
 60 θα, μὴ πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἀπλουστέρων τὴν τέχνην τῶν
 λόγων μεταχειρισώμεθα, ἀλλ', εἰ καὶ μὴ δεῖται ποικίλων
 σοφισμάτων ἢ ἀλήθεια, πρὸς γε τὴν τῶν κακομάχων καὶ
 τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἀνατροπὴν τούτοις ἀποχρησώ-
 μεθα.

55 Ἐκ τούτων τοίνυν τὴν ἀρχὴν ποιησώμεθα ὡς στοι-
 χείων καὶ τοῖς ἔτι δεομένοις γάλακτος ἀρμοζόντων Χρι-

μέσα σ' αὐτόν. Πύλη βέβαια εἶναι τὸ γράμμα, ἐνῶ ὁ νυμφώνας εἶναι τὸ κρυμμένο ἀπὸ τὸ φράγμα κάλλος τῶν νοημάτων, δηλαδή τὸ πνεῦμα τῆς ἀλήθειας. Ἐὰς χτυπήσομε δυνατά, ἄς διαβάσομε δηλαδή μία, δύο, πολλές φορές, καὶ ἔτσι ἐξορύσσοντας θὰ βροῦμε τὸ θησαυρὸ τῆς γνώσης καὶ θ' ἀπολαῦσομε τὸν πλοῦτο. Ἐὰς ἀναζητήσομε, ἄς ἐρευνήσομε, ἄς ἐξετάσομε, ἄς ρωτήσομε. Γιατὶ «ὄποιος ζητάει παίρνει, κι ὄποιος ἀναζητάει βρίσκει, κι ὄποιος χτυπᾷ τοῦ ἀνοίγουν»⁵· καὶ «ρώτησε τὸν πατέρα σου καὶ θὰ σοῦ πεῖ, καὶ τοὺς γεροντότεροὺς σου καὶ θὰ σὲ πληροφορήσουν»⁶. Ἐὰν λοιπὸν εἴμαστε φιλομαθεῖς, θὰ γίνομε καὶ πολυμαθεῖς⁷· γιατί ὄλα ἀποκτοῦνται μὲ φροντίδες καὶ κόπους⁸, καὶ πρὶν ἀπ' ὄλα κι ἔπειτ' ἀπὸ ὄλα μὲ τὴ χάρη πού δίνεται ἀπὸ τὸ Θεό.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ θεῖος ἀπόστολος λέει, «ὄλα νὰ τὰ δοκιμάζετε, ἀλλὰ νὰ κρατᾶτε τὸ ὠφέλιμο»⁹, ἄς ἐρευνήσομε τοὺς λόγους καὶ τῶν μὴ Χριστιανῶν σοφῶν. Ἴσως βροῦμε καὶ σ' αὐτοὺς κάτι ἀπὸ ὄσα διδάσκουν καὶ καρπωθοῦμε κάποιο ὠφέλιμο στὴν ψυχὴ. Γιατὶ κάθε τεχνίτης ἔχει ἀνάγκη καὶ ἀπὸ κάποια ἐργαλεῖα, γιὰ νὰ ὀλοκληρώσει αὐτὰ πού κατασκευάζει, καὶ τὴ βασίλισσα πρέπει νὰ τὴν ὑπηρετοῦν κάποιες θεραπαινίδες. Ἐὰς χρησιμοποιήσομε λοιπὸν τοὺς λόγους τοὺς ὑπηρετές τῆς ἀλήθειας κι ἄς ἀπομακρῦνομε τὴν ἀσέβεια πού τοὺς ἐπέβαλε κατὰ τὴν τυραννία τῆς κι ἄς μὴ χρησιμοποιήσομε κακῶς τὸ καλό, οὔτε νὰ μεταχειριστοῦμε τὴν τέχνη τῶν λόγων πρὸς ἐξάπατηση τῶν ἀπλουστέρων, ἀλλά, ἂν καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἢ ἀλήθεια ἀπὸ ποικίλα σοφίσματα, ἄς τὰ χρησιμοποιήσομε ὁμοῦς πρὸς ἀνατροπὴ τῶν δολίων μαχητῶν καὶ τῆς ψευδῶνυμης γνώσης.

Ἐὰς κάνομε λοιπὸν ἀρχὴ ἀπὸ τοῦτα, ἐπειδὴ εἶναι στοιχεῖα πού ἀρμόζουν σ' αὐτοὺς πού ἔχουν ἀκόμα ἀνά-

⁵ Ἰσοκρ. Πρὸς Δημόνικον.

⁸ Ἡσιόδου.

⁹ Α' Θεσ. 5,21.

στὸν τὸν τοῦ Θεοῦ ἐνυπόστατον λόγον ἀρωγὸν ἐπικεκλη-
 μένοι, παρ' οὗ «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα δίδο-
 ται τέλειον». Ἔσται δὲ σκοπὸς τοῖς ἐντυγχάνουσι πρὸς τὸ
 70 μακάριον τέλος καθορμισθῆναι τὸν νοῦν· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ
 διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀναχθῆναι πρὸς τὴν ὑπὲρ πᾶσαν αἰ-
 σθησιν καὶ κατάληψιν, ὅς ἐστιν ὁ τῶν πάντων αἴτιος καὶ
 ποιητὴς καὶ δημιουργός, «ἐκ γὰρ καλλονῆς τῶν οἰκείων
 κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς κατοπτεύεται», καὶ
 75 «τὰ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νο-
 ούμενα καθορᾶται». Ἀκενοδόξῳ τοίνυν καὶ ταπεινῶ φρο-
 νήματι τῆς γνώσεως ἐφιέμενοι τοῦ ποθουμένου τευξόμε-
 θα· «οὐ γὰρ δύνασθε πιστεῦειν εἰς ἐμέ», ἔφη Χριστὸς ἡ
 ἀλήθεια, «δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες», καὶ
 80 «πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυ-
 τὸν ὑψωθήσεται».

β' Τίς ὁ σκοπός.

Ἐπειδὴ πᾶς ἀσκόπως ἐναρχόμενος πράγματος ὡς ἐν
 σκότει διαπορεύεται (ὁ γὰρ ἀσκόπως κοπιῶν, καθολικῶς
 πτωχεύει), φέρε τὸν προκείμενον τοῦ λόγου σκοπὸν πρὸ-
 5 τερον εἰπόμεν, ὡς ἂν εἰληπτα εἶη τὰ λεγόμενα. Σκοπὸς
 τοίνυν ἡμῖν ἔσται φιλοσοφίας ἀπάρξασθαι καὶ παντοδα-
 πὴν γνῶσιν, ὁση δύναμις, συντετημημένως τῇ παρουσίᾳ
 ἐναπογράψασθαι δέλτω. Διὸ Ἐπηγὴ γνώσεως ὀνομαζέ-
 σθω. Ἐρῶ τοιγαροῦν ἐμὸν μὲν οὐδέν, τὰ δὲ σποράδην
 10 θείοις τε καὶ σοφοῖς ἀνδράσι λελεγμένα συλλήβδην ἐκθή-
 σομαι. Ἄμεινον οὖν πρότερον γνῶναι αὐτόχρημα, τί ἐστὶ
 φιλοσοφία.

10. Ἰακ. 1,17. 11. Σοφ. Σολ. 13,5.

12. Ρωμ. 1,20. 13. Ἰω. 5,44.

γκη από γάλα, αφού επικαλεστοῦμε ὡς βοηθὸ τὸ Χριστὸ τὸν ἐνυπόστατο Λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο χορηγεῖται «κάθε δωρεὰ ὠφέλιμη καὶ κάθε τέλεια προσφορά»¹⁰. Σκοπὸς ἐκείνων πού θὰ διαβάσουν αὐτὰ θὰ εἶναι νὰ καθοδηγηθεῖ ὁ νοῦς τους στὸ μακάριο τέλος. Κι αὐτὸ εἶναι νὰ ἀναρθοῦν διαμέσου τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὸν πάνω ἀπὸ κάθε αἴσθηση καὶ κατάληψη, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ αἷτιος καὶ ποιητὴς καὶ δημιουργὸς τῶν ὄλων. Γιατὶ «ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν κτισμάτων του παρατηρεῖται κατ' ἀναλογία ὁ δημιουργός»¹¹, καὶ «τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τότε πού ἐγινε ὁ κόσμος γίνονται ὄρατα μὲ τὴ σκέψη μέσω τῶν δημιουργημάτων»¹². Θὰ ἐπιτύχομε λοιπὸν τὸ ποθοῦμενο ἐπιθυμώντας τὴ γνώση χωρὶς κενοδοξία καὶ μὲ ταπεινὸ φρόνημα. Γιατὶ ὁ Χριστός, ἡ ἀλήθεια, εἶπε· «δὲν μπορείτε νὰ πιστεῦτε σ' ἐμένα τὴ στιγμή πού δέχεστε δόξα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους»¹³. καὶ «ὅποιος ὑψώνει τὸν ἑαυτό του, θὰ ταπεινωθεῖ, ἐνῶ ὅποιος ταπεινώνει τὸν ἑαυτό του, θὰ ὑψωθεῖ»¹⁴.

β' Ποιὸς εἶναι ὁ σκοπός.

Ἐπειδὴ ὅποιος ἀρχίζει μιὰ ἐργασία χωρὶς σκοπὸ βαδίζει σὰν μέσα στὸ σκοτάδι (γιατὶ ὅποιος κοπιάζει δίχως σκοπὸ καταντάει σὲ καθολικὴ φτώχεια), ἐμπρὸς ἃς δηλώσω πρῶτα τὸ σκοπὸ πού ἐπιδιώκω μὲ τὸ λόγο μου, γιὰ νὰ γίνουν εὐκόλα ἀντιληπτὰ τὰ λεγόμενα. Ὁ σκοπὸς μου λοιπὸν θὰ εἶναι νὰ κάνω ἀρχὴ φιλοσοφίας καὶ νὰ καταγράψω ἐν συντομία στὸ βιβλίό αὐτό, ὅσο μπορῶ, κάθε λογῆς γνώση. Γι' αὐτὸ ἃς ὀνομαστεῖ 'Πηγὴ γνώσεως'. Δικό μου βέβαια δὲ θὰ πῶ τίποτα, ἀλλὰ ὅσα θὰ ἐκθέσω συγκεντρωμένα ἔχουν λεχθεῖ σποραδικὰ ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀπὸ θεϊκοὺς καὶ σοφοὺς ἀνδρες. Καλύτερο λοιπὸν εἶναι νὰ μάθομε πρῶτα αὐτὸ ἀκριβῶς, τί εἶναι φιλοσοφία.

14. Λουκᾶ 18,14.

γ' Περὶ φιλοσοφίας.

α. Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις τῶν ὄντων, ἢ ὄντα ἐστὶ, τουτέστι γνῶσις τῆς τῶν ὄντων φύσεως. Καὶ πάλιν· β. Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, τουτέστιν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων. γ. Φιλοσοφία πάλιν ἐστὶ μελέτη θανάτου τοῦ προαιρετικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ· διττὴ γὰρ ἡ ζωὴ ἢ τε φυσικὴ, καθ' ἣν ζῶμεν, καὶ ἡ προαιρετικὴ, καθ' ἣν προσπαθῶς τῆς παρούσης ζωῆς ἀντεχόμεθα. Διττὸς καὶ ὁ θάνατος ὃ τε φυσικὸς, ὃς ἐστὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος, καὶ ὁ προαιρετικὸς, καθ' ὃν, τῆς παρούσης ζωῆς καταφρονοῦντες, πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐπειγόμεθα. δ. Φιλοσοφία αὐθίς ἐστὶν ὁμοίωσις Θεῷ. Ὁμοιούμεθα δὲ Θεῷ κατὰ τὸ σοφόν, ἦτοι τὴν τοῦ ἀγαθοῦ γνῶσιν τὴν ἀληθῆ καὶ κατὰ τὸ δίκαιον, ὃ ἐστὶ τὸ τοῦ Ἰσοῦ διανεμητικὸν καὶ ἀπροσωπόληπτον ἐν κρίσει, καὶ κατὰ τὸ ὀσιον δέ, τὸ ὑπὲρ τὸ δίκαιον, ἦτοι τὸ ἀγαθόν, τὸ εὐεργετεῖν τοὺς αὐτὸν ἀδικοῦντας. ε. Φιλοσοφία ἐστὶ τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν. Ἡ γὰρ φιλοσοφία ἀρχὴ ἐστὶ πάσης τέχνης· δι' αὐτῆς γὰρ πᾶσα τέχνη εὐρηταὶ καὶ πᾶσα ἐπιστήμη. Τέχνη μὲν οὖν ἐστὶν ἢ ἐν τισὶ σφαλλομένη κατὰ τινος, ἐπιστήμη δὲ ἢ ἐν μηδενὶ σφαλλομένη, μόνη δὲ ἢ φιλοσοφία οὐ σφάλλεται. Καθ' ἑτέρους δὲ τέχνη μὲν ἐστὶν ἢ διὰ χειρῶν ἐργαζομένη, ἐπιστήμη δὲ πᾶσα λογικὴ τέχνη, γραμματικὴ, ρητορικὴ καὶ αἰ τοιαῦται. στ. Φιλοσοφία πάλιν ἐστὶ φιλία σοφίας, σοφία δὲ ἀληθῆς ὁ Θεός ἐστιν· ἢ οὖν ἀγάπη ἢ πρὸς τὸν Θεὸν αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθῆς φιλοσοφία.

Διαιρεῖται δὲ ἡ φιλοσοφία εἰς θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν, τὸ θεωρητικὸν εἰς θεολογικόν, φυσικόν, μαθημα-

γ' Για τὴ φιλοσοφία.

α. Φιλοσοφία εἶναι γνώση τῶν ὄντων, ἔτσι ὅπως εἶναι ὄντα, δηλαδή εἶναι γνώση τῆς φύσης τῶν ὄντων. Καὶ πάλι. β. Φιλοσοφία εἶναι γνώση θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, δηλαδή ὁρατῶν καὶ ἀοράτων. γ. Φιλοσοφία ἐπίσης εἶναι μελέτη θανάτου, τοῦ προαιρετικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ· γιατί ἡ ζωὴ εἶναι διπλή· ἡ μία εἶναι ἡ φυσική, αὐτὴ κατὰ τὴν ὁποία ζοῦμε, καὶ ἡ προαιρετική, κατὰ τὴν ὁποία διατηρούμαστε στὴν παρούσα ζωὴ μὲ πολὺ ἀγῶνα. Καὶ ὁ θάνατος εἶναι διπλός· ὁ φυσικός, ποὺ εἶναι χωρισμός τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ ὁ προαιρετικός, κατὰ τὸν ὁποῖο, καταφρονώντας τὴν παρούσα ζωὴ, ἐπειγόμεστε νὰ μεταβοῦμε στὴ μέλλουσα. δ. Φιλοσοφία ἀκόμη εἶναι ὁμοίωση μὲ τὸ Θεό. Γινόμαστε ὅμοιοι μὲ τὸ Θεὸ ὡς πρὸς τὴ σοφία, ἤτοι ὡς πρὸς τὴ γνώση τοῦ ἀγαθοῦ τὴν σύμφωνη μὲ τὴν ἀλήθεια, καὶ ὡς πρὸς τὸ δίκαιο, ποὺ εἶναι ἡ ἀπονομὴ τοῦ Ἰσοῦ καὶ ἡ ἀπροσωποληψία στὴν κρίση, ἀλλὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὸ ὄσιο, ποὺ ὑπερβαίνει τὴ δικαιοσύνη καὶ εἶναι τὸ ἀγαθόν, τὸ νὰ εὐεργετεῖ κανεὶς ἐκείνους ποὺ τὸν ἀδικοῦν. ε. Φιλοσοφία εἶναι τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν. Ἡ φιλοσοφία δηλαδή εἶναι ἀρχὴ κάθε τέχνης, γιατί μ' αὐτὴν βρέθηκε κάθε τέχνη καὶ κάθε ἐπιστήμη. Τέχνη λοιπὸν εἶναι, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποψη μερικῶν, ἡ γνώση ποὺ κάνει σφάλματα σὲ κάποιες περιπτώσεις, ἐνῶ ἐπιστήμη εἶναι ἡ γνώση ποὺ δὲ σφάλλει σὲ τίποτε, ἀλλὰ μόνο ἡ φιλοσοφία δὲ λαθεύει πουθενά. Κατὰ τὴν ἀποψη πάλι ἄλλων τέχνη εἶναι ἐκείνη ποὺ γίνεται μὲ τὰ χέρια, ἐνῶ ἐπιστήμη εἶναι κάθε τέχνη τοῦ λόγου, γραμματική, ρητορική καὶ οἱ ὅμοιες. στ. Ἀκόμα φιλοσοφία εἶναι ἀγάπη τῆς σοφίας, καὶ σοφία ἀληθινὴ εἶναι ὁ Θεός· ἐπομένως ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ φιλοσοφία.

Ἡ φιλοσοφία διαφεῖται σὲ θεωρητικὸ καὶ πρακτικὸ μέρος· τὸ θεωρητικὸ χωρίζεται σὲ θεολογικόν, φυσικόν καὶ

30 τικόν, τὸ δὲ πρακτικόν εἰς ἠθικόν, οἰκονομικόν, πολιτικόν.
 Θεωρητικόν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ τὴν γνῶσιν κοσμοῦν. Ἔστιν
 οὖν θεολογικόν τὸ κατανοεῖν τὰ ἀσώματα καὶ ἄυλα,
 πρῶτον μὲν Θεὸν τὸν ὄντως ἄυλον, ἔπειτα δὲ καὶ ἀγγέ-
 λους καὶ ψυχάς. Φυσιολογικόν δὲ ἡ τῶν ὑλικῶν καὶ προ-
 35 χείρων ἡμῖν γνῶσις, ἥτοι ζώων, φυτῶν, λίθων καὶ τῶν
 τοιούτων. Μαθηματικόν δὲ ἡ τῶν καθ' αὐτὰ μὲν ἀσωμά-
 των, ἐν σώμασι δὲ θεωρουμένων γνῶσις, ἀριθμῶν φημι
 καὶ ἀρμονίας φθόγγων, ἔτι δὲ σχημάτων καὶ ἀστρων κινή-
 σεως. Ἡ μὲν οὖν περὶ ἀριθμοὺς θεωρία τὴν ἀριθμητικὴν
 40 συνίστησιν ἐπιστήμην, ἡ δὲ περὶ φθόγγους τὴν μουσικὴν, ἡ
 δὲ περὶ σχήματα τὴν γεωμετρικὴν, ἡ δὲ περὶ ἀστρα τὴν
 ἀστρονομικὴν. Ταῦτα δὲ μέσα σωμάτων καὶ ἀσωμάτων
 εἰσὶν· ὁ γὰρ ἀριθμὸς καθ' αὐτὸν μὲν ἀσώματός ἐστι, θεω-
 ρεῖται δὲ καὶ ἐν ὕλῃ, σίτῳ τυχὸν ἢ οἴνῳ ἢ τινὶ τῶν τοιού-
 45 των. Τὸ δὲ πρακτικόν περὶ ἀρετὰς καταγίνεται· ἦθος γὰρ
 κοσμεῖ καί, πῶς δεῖ πολιτεύεσθαι, διδάσκει. Καὶ εἰ μὲν ἐνὶ
 ἀνθρώπῳ νομοθετεῖ, λέγεται ἠθικόν, εἰ δὲ ὄλω οἴκῳ, λέ-
 γεται οἰκονομικόν, εἰ δὲ πόλεσι καὶ χώραις, λέγεται πολι-
 τικόν.

50 Ἄλλ' ἀναίρειν ἐπεχείρησάν τινες τὴν φιλοσοφίαν, φά-
 σκοντες μὴ εἶναι ταύτην μηδὲ γνῶσιν τινα ἢ κατάληψιν.
 Πρὸς οὐδὲν ἐροῦμεν· Πῶς φατε μὴ εἶναι φιλοσοφίαν καὶ
 γνῶσιν καὶ κατάληψιν, ἐγνωκότες καὶ κατειληφότες ἢ μὴ
 ἐγνωκότες μηδὲ κατειληφότες; Εἰ μὲν οὖν κατειληφότες,
 55 ἰδοὺ ἐστὶ γνῶσις καὶ κατάληψις, εἰ δὲ μὴ ἐγνωκότες, οὐ-
 δεὶς ὑμῖν πιστεύσει περὶ πράγματος διαλεγόμενοις, οὐ τὴν
 γνῶσιν οὐ κατειλήφατε.

Ἐπεὶ τοίνυν ἐστὶ φιλοσοφία καὶ γνῶσις τῶν ὄντων

μαθηματικό, ἐνῶ τὸ πρακτικὸ σὲ ἠθικὸ, οἰκονομικὸ, πολιτικὸ. Τὸ θεωρητικὸ λοιπὸν εἶναι τὸ κόσμημα τῆς γνώσης. Τὸ θεολογικὸ εἶναι ἡ κατανόηση τῶν ἀσωμάτων καὶ ἁλῶν ὄντων, τοῦ Θεοῦ πρῶτα ποῦ εἶναι ὁ ἀληθινὰ ἄυλος, κι ἔπειτα τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ψυχῶν. Φυσιολογικὸ εἶναι ἡ γνώση τῶν ὑλικῶν καὶ τῶν πραγμάτων ποῦ βρίσκονται στὴ διάθεσή μας, ἤτοι ζώων, φυτῶν, λιθαρῶν καὶ τῶν ὁμοίων μὲ αὐτά. Μαθηματικὸ εἶναι ἡ γνώση τῶν ὄντων ποῦ καθεαυτὰ βέβαια εἶναι ἀσώματα, τὰ παρατηροῦμε ὁμως σὲ σώματα, ἐννοῶ τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὶς ἀρμονίες τῶν φθόγγων, καὶ ἀκόμα τὰ σχήματα καὶ τὴν κίνηση τῶν ἀστρῶν. Ἡ σχετικὴ λοιπὸν μὲ τοὺς ἀριθμοὺς θεωρία συνιστᾷ τὴν ἀριθμητικὴ ἐπιστήμη, ἡ σχετικὴ μὲ τοὺς φθόγγους τὴ μουσικὴ, ἡ σχετικὴ μὲ τὰ σχήματα τὴ γεωμετρικὴ, καὶ ἡ γύρω ἀπὸ τὰ ἄστρα τὴν ἀστρονομία. Αὐτὰ εἶναι ἐνδιάμεσα σωμάτων κι ἀσωμάτων. Γιατὶ ὁ ἀριθμὸς καθεαυτὸν εἶναι ἀσώματος, τὸν παρατηροῦμε ὁμως καὶ στὴν ὕλη, στὸ σιτάρι γιὰ παράδειγμα, στὸ κρασί ἢ κάποιον ἀπὸ αὐτά. Τὸ πρακτικὸ πάλι ἀσχολεῖται μὲ τὶς ἀρετές· γιατί διαμορφώνει τὸ ἦθος καὶ διδάσκει πῶς πρέπει νὰ ζοῦμε. Καὶ ἂν θεσπίζει κανόνες γιὰ ἓναν ἄνθρωπο λέγεται ἠθικὸ, ἂν γιὰ ὄλον τὸ σπῆτι λέγεται οἰκονομικὸ, κι ἂν γιὰ πόλεις καὶ χῶρες λέγεται πολιτικὸ.

Μερικοὶ ὁμως προσπάθησαν νὰ ἀναιρέσουν τὴ φιλοσοφία, ὑποστηρίζοντας ὅτι αὐτὴ δὲν εἶναι κάποια γνώση οὔτε κάποια κατάληψη. Πρὸς αὐτοὺς θὰ ἀπαντήσομε· Πῶς ὑποστηρίζετε ὅτι ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι οὔτε γνώση οὔτε κατάληψη, ἐπειδὴ τὴν ἔχετε γνωρίσει καὶ καταλάβει ἢ χωρὶς νὰ τὴν ἔχετε γνωρίσει καὶ καταλάβει; Ἐὰν τὴν ἔχετε καταλάβει, νά, αὐτὴ εἶναι γνώση καὶ κατάληψη, ἂν ὁμως δὲν τὴν ἔχετε γνωρίσει, δὲ θὰ σᾶς πιστέψει κανένας μιλώντας γιὰ ἓνα πράγμα ποῦ δὲν τὸ γνωρίσατε καὶ δὲν τὸ καταλάβατε.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ φιλοσοφία εἶναι καὶ γνώση τῶν

έστί, περί τοῦ ὄντος εἰπωμεν. Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὡς τοῦ λογι-
 60 κοῦ μέρους τῆς φιλοσοφίας ἀρχόμεθα, ὅπερ ὄργανόν ἐστί
 μᾶλλον τῆς φιλοσοφίας ἢ περὶ μέρος· αὐτῷ γὰρ πρὸς πᾶσαν
 ἀπόδειξιν κέχρηται. Διαλεγόμεθα οὖν περὶ ἀπλῶν φωνῶν
 τέως δι' ἀπλῶν ἐννοιῶν ἀπλᾶ δηλουσῶν πράγματα· πρό-
 65 τερον γὰρ τὴν τῶν λέξεων σημασίαν δηλώσαντες, οὕτω
 καὶ περὶ λόγων διασκεψόμεθα.

**δ' Περί τοῦ ὄντος, οὐσίας
 τε καὶ συμβεβηκός.**

**δ' Περί τοῦ ὄντος, οὐσίας
 τε καὶ συμβεβηκός.**

Τὸ ὄν κοινὸν ὀνομά ἐστί
 πάντων τῶν ὄντων. Τοῦτο οὖν
 5 τὸ ὄν τέμνεται εἰς οὐσίαν καὶ
 συμβεβηκός. Οὐσία μὲν οὖν
 ἐστί πρᾶγμα ἀθύπαρκτον μὴ
 δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστα-
 σιν, ἡγουν τὸ ἐν ἑαυτῷ ὄν
 10 καὶ μὴ ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑ-
 παρξιν, συμβεβηκός δὲ τὸ μὴ
 δυνάμενον ἐν ἑαυτῷ εἶναι, ἀλλ'
 ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν.
 Ἡ μὲν γὰρ οὐσία ὑποκειμέ-
 15 νόν ἐστίν ὡς περὶ ὅλη τῶν πρα-
 γμάτων, συμβεβηκός δὲ τὸ ἐν
 τῇ οὐσίᾳ
 θεωρούμενον, οἷον τὸ σῶμα καὶ
 τὸ χρῶμα·

Τὸ ὄν κοινὸν ὀνομά ἐστί
 πάντων τῶν ὄντων. Τοῦτο
 5 διαιρεῖται εἰς οὐσίαν καὶ
 συμβεβηκός. Οὐσία μὲν οὖν
 ἐστί
 τὸ κυριώτερον ὡς ἐν ἑαυτῷ ὄν
 καὶ μὴ ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑ-
 παρξιν, συμβεβηκός δὲ τὸ μὴ
 δυνάμενον ἐν ἑαυτῷ εἶναι,
 ἐν δὲ τῇ οὐσίᾳ θεωρούμενον.
 Ἡ μὲν γὰρ οὐσία τὸ ὑποκειμέ-
 νόν ἐστίν ὡς περὶ ὅλη,
 10 συμβεβηκός δὲ ἢ ἐν
 τῇ οὐσίᾳ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ θε-
 ωρουμένη, οἷον χαλκός καὶ
 κηρὸς οὐσία, σχῆμα δὲ καὶ μορ-
 φὴ καὶ χρῶμα συμβεβηκός,
 καὶ σῶμα μὲν οὐσία χρῶμα δὲ

δντων, ἄς μιλήσομε γιά τὸ δν. Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι κάνομε ἀρχὴ ἀπὸ τὸ λογικὸ μέρος τῆς φιλοσοφίας, ποὺ εἶναι μᾶλλον ὄργανο τῆς φιλοσοφίας, παρὰ μέρος τῆς· γιὰτὶ αὐτὸ χρησιμοποιεῖ σὲ κάθε ἀπόδειξή τῆς. Μιλοῦμε λοιπὸν τώρα γι' ἀπλὲς λέξεις μὲ ἀπλὲς ἔννοιες ποὺ δηλώνουν ἀπλὰ πράγματα. Πρῶτα λοιπὸν θὰ δείξομε τὴ σημασίαν τῶν λέξεων καὶ ἔτσι θὰ κάνομε τὴν ἐξέτασή μας γιὰ τοὺς λόγους.

α' Γιά τὸ δν, τὴν οὐσία καὶ τὸ συμβεβηκός.

Τὸ δν εἶναι κοινὸ ὄνομα ὁλῶν τῶν δντων. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ δν χωρίζεται σὲ οὐσία καὶ συμβεβηκός. Ἡ οὐσία λοιπὸν εἶναι πρᾶγμα αὐθύπαρκτο ποὺ δὲν χρειάζεται ἄλλο γιὰ τὴ σύστασή του, δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ εἶναι μέσα στὸν ἑαυτὸ του καὶ δὲν ἔχει σὲ ἄλλο τὴν ὑπαρξή του, ἐνῶ συμβεβηκός εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει μέσα στὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ ἔχει τὴν ὑπαρξή του σὲ κάποιον ἄλλον. Ἡ οὐσία δηλαδὴ εἶναι ὑποκείμενο, ἐπειδὴ εἶναι ἡ ὕλη τῶν πραγμάτων, ἐνῶ συμβεβηκός ἐκεῖνο ποὺ παρατηρεῖται στὴν οὐσία, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ σῶμα καὶ τὸ χρῶμα.

δ' Γιά τὸ δν, τὴν οὐσία καὶ τὸ συμβεβηκός.

Τὸ δν εἶναι κοινὸ ὄνομα ὁλῶν δντων. Αὐτὸ διαιρεῖται σὲ οὐσία καὶ συμβεβηκός. Ἡ οὐσία λοιπὸν εἶναι τὸ κυριότερο, καθόσον ἔχει τὴν ὑπαρξή της στὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸ της καὶ ὄχι σὲ κάποιον ἄλλον πρᾶγμα, ἐνῶ συμβεβηκός εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει μέσα στὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ παρατηρεῖται στὴν οὐσία. Ἡ οὐσία δηλαδὴ εἶναι ὑποκείμενο, ἐπειδὴ εἶναι ἡ ὕλη, ἐνῶ συμβεβηκός ἐκεῖνο ποὺ παρατηρεῖται στὴν οὐσία σὰν σὲ ὑποκείμενο, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ χαλκός καὶ τὸ κερὶ εἶναι οὐσία, ἐνῶ τὸ σχῆμα καὶ ἡ μορφή καὶ τὸ χρῶμα εἶναι συμβεβηκός· τὸ σῶμα λοιπὸν εἶναι οὐσία, ἐνῶ τὸ χρῶμα συμ-

20 οὐ γάρ ἐστι τὸ σῶμα ἐν τῷ χρώματι, ἀλλὰ τὸ χρώμα ἐν τῷ σώματι. Ἔστιν οὖν τὸ μὲν σῶμα οὐσία, τὸ δὲ χρώμα συμβεβηκός. Ὁμοίως
 25 καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ φρόνησις· οὐ γάρ ἐστιν ἡ ψυχὴ ἐν τῇ φρονήσει, ἀλλ' ἡ φρόνησις ἐν τῇ ψυχῇ. οὐδὲ ἡ ψυχὴ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη ἐν τῇ ψυχῇ, οὐδὲ ὁ χαλκὸς ἢ ὁ κηρὸς ἐν τῷ σχήματι, ἀλλὰ τὸ σχῆμα ἐν τε κηρῷ καὶ τῷ χαλκῷ. Οὐδὲ λέγεται τὸ σῶμα τοῦ χρώματος, ἀλλὰ τὸ χρώμα τοῦ σώματος, οὐδὲ ἡ ψυχὴ τῆς φρονήσεως, ἀλλ' ἡ φρόνησις τῆς ψυχῆς. οὐδὲ ὁ κηρὸς τοῦ σχήματος, ἀλλὰ τὸ σχῆμα τοῦ κηροῦ. Καὶ τὸ μὲν χρώμα καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ τὸ σχῆμα ἀλλοιοῦνται, τὸ δὲ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ κηρὸς τὰ αὐτὰ μένουσιν, οὐκ ἀλλοιουμένης τῆς οὐσίας. Καὶ ἡ μὲ οὐσία καὶ ἡ ὕλη τοῦ σώματος μία, χρώματα δὲ πολλά.

Ἔστιν οὖν ἡ μὲν ψυχὴ οὐσία, ἡ
 35 δὲ φρόνησις συμβεβηκός. Τῆς μὲν γὰρ ψυχῆς ἀναιρουμένης, ἀναιρεῖται καὶ ἡ φρόνησις· μὴ οὐσης γὰρ ψυχῆς ἐν τίνι ἔσται ἡ

Δὲν εἶναι δηλαδὴ τὸ σῶμα μέσα στὸ χρῶμα, ἀλλὰ τὸ χρῶμα μέσα στὸ σῶμα. Τὸ σῶμα λοιπὸν εἶναι οὐσία, ἐνῶ τὸ χρῶμα συμβεβηκός. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ φρόνησις· δὲν εἶναι δηλαδὴ ἡ ψυχὴ στὴ φρόνησις, ἀλλὰ ἡ φρόνησις μέσα στὴν ψυχὴ.

Γι' αὐτὸ δὲν λέμε 'τὸ σῶμα τοῦ χρώματος', ἀλλὰ 'τὸ χρῶμα τοῦ σώματος', οὔτε 'ἡ ψυχὴ τῆς φρόνησις', ἀλλὰ 'ἡ φρόνησις τῆς ψυχῆς'.

Εἶναι λοιπὸν ἡ ψυχὴ οὐσία καὶ ἡ φρόνησις συμβεβηκός. Ὅταν λοιπὸν ἀναιρεῖται ἡ ψυχὴ, ἀναιρεῖται καὶ ἡ φρόνησις· δταν δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει ψυχὴ σὲ κάποιον, θὰ ὑπάρχει ἡ φρόνησις; Ὅταν ὁμοίως ἀναιρεῖται ἡ φρόνησις, δὲν συναναιρεῖται

βεβηκός, καὶ ἐπίσης ἡ ψυχὴ εἶναι οὐσία, ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη συμβεβηκός.

Δὲν εἶναι δηλαδὴ τὸ σῶμα μέσα στὸ χρῶμα, ἀλλὰ τὸ χρῶμα μέσα στὸ σῶμα.

Οὔτε εἶναι ἡ ψυχὴ στὴν ἐπιστήμη, ἀλλὰ ἡ ἐπιστήμη μέσα στὴν ψυχὴ· οὔτε πάλι ὁ χαλκός ἢ τὸ κερὶ ὑπάρχει στὸ σχῆμα, ἀλλὰ τὸ σχῆμα καὶ στὸ κερὶ καὶ στὸν χαλκό. Οὔτε λέγεται 'τὸ σῶμα τοῦ χρώματος' ἀλλὰ 'τὸ χρῶμα τοῦ σώματος', οὔτε 'ἡ ψυχὴ τῆς ἐπιστήμης', ἀλλὰ 'ἡ ἐπιστήμη τῆς ψυχῆς', οὔτε 'τὸ κερὶ τοῦ σχήματος', ἀλλὰ 'τὸ σχῆμα τοῦ κεριοῦ'. Καὶ τὸ χρῶμα βέβαια καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ τὸ σχῆμα ἀλλοιώνονται, ἐνῶ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ κερὶ παραμένουν τὰ ἴδια καὶ δὲν ἀλλοιώνεται ἡ οὐσία. Καὶ ἡ οὐσία ἀσφαλῶς καὶ ἡ ὕλη τοῦ σώματος εἶναι μία, ἐνῶ τὰ χρώματα πολλὰ.

φρόνησις; Φρονήσεως δὲ ἀναι-
 40 ρουμένης, οὐ πάντως ἀναιρεῖ-
 ται ἡ ψυχὴ· ἐνδέχεται γὰρ ψυχὴ
 εἶναι ἐκτὸς φρονήσεως.

Ὁμοίως καὶ ἐπὶ πάντων τῶν
 ὄντων τὸ ἐν ἑαυτῷ ἔχον τὸ εἶ-
 45 ναι καὶ μὴ ἐν ἑτέρῳ οὐσία ἐστὶ,
 τὸ δὲ μὴ δυνάμενον καθ' ἑαυτὸ
 εἶναι, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ ἔχον τὴν
 ὕπαρξιν, συμβεβηκὸς ἐστὶ.

Ὁμοίως καὶ ἐπὶ πάντων τῶν
 λοιπῶν τὸ μὲν ὑποκείμενον
 οὐσία ἐστὶ,
 τὸ δὲ ἐν ὑποκειμένῳ τῇ
 οὐσίᾳ θεωρούμενον
 συμβεβηκός.

Ὅριζονται δὲ τὴν μὲν οὐσίαν
 οὕτως· Οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα αὐ-
 θύπαρκτον καὶ μὴ δεόμενον
 ἑτέρου πρὸς ὕπαρξιν. Συμβεβη-
 κὸς δὲ ἐστὶ τὸ μὴ δυνάμενον ἐν
 ἑαυτῷ εἶναι, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ
 ἔχον τὴν ὕπαρξιν. Οὐσία τοίνυν
 ἐστὶ Θεὸς καὶ πᾶν κτίσμα, εἰ
 καὶ ὁ Θεὸς ὑπερούσιος οὐσία
 ἐστίν.

Εἰσὶ δὲ καὶ οὐσιώδεις ποιότη-
 τες, περὶ ὧν ἐροῦμεν.

ε' Περὶ φωνῆς.

Ἐπειδὴ σκοπὸς ἡμῖν ἐστὶ διαλαβεῖν περὶ πάσης
 ἀπλῶς φιλοσόφου φωνῆς, δεῖ δὲ ἡμᾶς πρότερον γινῶναι,
 περὶ ποίας φωνῆς ἢ φιλοσοφία καταγίνεται, ἐξ αὐτῆς τῆς
 5 φωνῆς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ποιούμενοι, φαμέν· Ἡ φωνὴ ἢ
 ἄσημος ἐστὶν ἢ σημαντικὴ. Καὶ ἄσημος μὲν ἐστὶν ἢ μηδὲν
 σημαίνουσα, σημαντικὴ δὲ ἢ σημαίνουσά τι. Εἶτα πάλιν ἢ
 ἄσημος φωνὴ ἢ ἀναρθρὸς ἐστὶν ἢ ἑναρθρὸς. Ἄναρθρος
 μὲν οὖν ἐστὶν ἢ μὴ δυναμένη γραφεῖναι, ἑναρθρὸς δὲ ἢ δυ-
 10 ναμένη γραφεῖναι. Ἔστιν οὖν ἀναρθρὸς καὶ ἄσημος φωνή,

ὅπωςδῆποτε καὶ ἡ ψυχὴ· γιατί
 ὑπάρχει τὸ ἐνδεχόμενον νὰ ὑπάρ-
 χει ψυχὴ χωρὶς φρόνηση.

Ὅμοια καὶ σὲ ὄλα τὰ ὑπόλοιπα
 ὄντα· ὁποιοὺ ἔχει τὸ εἶναι στὸν
 ἑαυτὸ του καὶ ὄχι σὲ ἄλλο, εἶ-
 ναι οὐσία, ἐνῶ ὁποιοὺ δὲν μπο-
 ρεῖ νὰ εἶναι καθἑαυτὸ ἀλλὰ ἔχει
 τὴν ὑπαρξὴ του σὲ ἄλλο, αὐτὸ
 εἶναι συμβεβηκὸς.

Ὅμοια καὶ σὲ ὄλα τὰ ὑπόλοιπα
 τὸ ὑποκείμενον εἶ-
 ναι οὐσία, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ πα-
 ρατηρεῖται στὴν οὐσία τοῦ ὑπο-
 κειμένου
 εἶναι συμβεβηκὸς.

Τὴν οὐσία τὴν ὀρίζουν ὡς
 ἐξῆς· Ὁὐσία εἶναι πράγμα αὐ-
 θύπαρκτο ποὺ δὲν χρειάζεται
 ἄλλο γιὰ τὴν ὑπαρξὴ του', ἐνῶ
 'συμβεβηκὸς εἶναι ἐκεῖνο ποὺ
 δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει στὸν
 ἑαυτὸ του, ἀλλὰ ἔχει τὴν ὑπαρ-
 ξὴ του σὲ ἄλλο'. Οὐσία λοιπὸν
 εἶναι ὁ Θεὸς καὶ κάθε κτίσμα,
 ἂν καὶ βέβαια ὁ Θεὸς εἶναι ὑπε-
 ρούσια οὐσία. Ὑπάρχουν ἐπί-
 σης καὶ οὐσιώδεις ποιότητες,
 γιὰ τίς ὁποῖες θὰ μιλήσομε.

ε' Γιὰ τὴ φωνή.

Ἐπειδὴ σκοπὸς μου εἶναι νὰ κάνω λόγον γιὰ κάθε γε-
 νικὰ φιλοσοφικὴ λέξη (φωνή), καὶ πρέπει πρῶτα νὰ
 γνωρίσομε μὲ ποιά φωνὴ καταγίνεται ἡ φιλοσοφία, ἀρχί-
 ζοντας τὸ λόγον ἀπὸ αὐτὴ τὴ φωνή, λέμε· ἡ φωνὴ εἶναι ἡ
 ἄσημη ἢ σημαντικὴ. Ἄσημη εἶναι ἡ φωνὴ ποὺ δὲ
 δηλώνει τίποτε, ἐνῶ σημαντικὴ ἐκείνη ποὺ σημαίνει κάτι.
 Ἐπειτα πάλι ἡ ἄσημη φωνὴ εἶναι ἡ ἀναρθρὴ ἢ ἐναρθρὴ.
 Ἄναρθρὴ εἶναι ἡ φωνὴ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ γραφεῖ, ἐνῶ
 ἐναρθρὴ ἐκείνη ποὺ μπορεῖ νὰ γραφεῖ. Ὑπάρχει λοιπὸν

οίον γινομένη ἀπὸ λίθου τυχὸν ἢ ξύλου, οὔτε γὰρ γράφεται οὔτε σημαίνει τι, ἄσημος δὲ καὶ ἔναρθρος, οἷον σκινδαυός· τοῦτο γὰρ γράφεται μὲν, ἀλλ' οὐδὲν σημαίνει· οὔτε γὰρ γέγονε σκινδαυός οὔτε ἐστί. Περὶ μὲν οὖν τῆς ἀσήμου
15 φωνῆς καὶ τῆς ἀνάρθρου καὶ ἐνάρθρου οὐδεὶς λόγος τῇ φιλοσοφίᾳ.

Ἡ δὲ σημαντικὴ φωνὴ πάλιν ἢ ἀναρθρός ἐστὶν ἢ ἔναρθρος. Ἐναρθρος μὲν οὖν σημαντικὴ φωνὴ ἐστὶν, ὡς ἡ ὑλακὴ τῶν κυνῶν· αὕτη γὰρ σημαίνει μὲν τὸν κύνα, ὅτι
20 κυνὸς φωνὴ ἐστὶ, σημαίνει δὲ καὶ τινος παρουσίαν. Ἐναρθρος δὲ ἐστὶ, διότι οὐ γράφεται. Οὔτε οὖν περὶ ταύτης ἐστὶ λόγος τῇ φιλοσοφίᾳ. Ἡ δὲ σημαντικὴ ἐστὶν ἢ καθόλου ἢ μερικὴ· καθόλου μὲν οἷον ἄνθρωπος, μερικὴ δὲ οἷον Πέτρος, Παῦλος. Οὔτε οὖν περὶ τῆς μερικῆς ἐστὶ λόγος τῇ φι-
25 λосоφίᾳ, ἀλλὰ περὶ τῆς σημαντικῆς καὶ ἐνάρθρου καὶ καθόλου, ἡγουν κοινῆς, καὶ ἐπὶ πολλῶν λεγομένης.

Αὕτη δὲ πάλιν ἢ οὐσιώδης ἐστὶν ἢ ἐπουσιώδης. Οὐσιώδης μὲν οὖν ἐστὶν ἢ δηλωτικὴ τῆς οὐσίας, ἡγουν φύσεως, τῶν πραγμάτων, ἐπουσιώδης δὲ ἢ δηλοῦσα τὰ συμβε-
30 βηκότα, οἷον ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον λογικόν, θνητόν. Ταῦτα ὅλα οὐσιώδη εἰσὶν. Ἐὰν γὰρ ἀφέλης τι τούτων ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἐστὶ ἀνθρωπος. Ἐὰν γὰρ εἴπης, ὅτι οὐκ ἐστὶ ζῶον, οὐκ ἐτι ἐστὶν ἀνθρωπος. Καὶ ἐὰν εἴπης 'οὐκ ἐστὶ λογικόν', οὐκ ἐστὶν ἀνθρωπος. Ὅμοίως καὶ ἐὰν
35 εἴπης, ὅτι οὐκ ἐστὶ θνητόν, οὐκ ἐστὶν ἀνθρωπος· πᾶς γὰρ ἀνθρωπος καὶ ζῶόν ἐστὶ καὶ λογικόν καὶ θνητόν. Διὰ τοῦτο οὖν λέγονται οὐσιώδεις, ὅτι αὐταὶ συμπληροῦσι τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀδύνατον συστήναι τὸν ἀνθρωπον ἐκτὸς αὐτῶν. Ὅμοίως καὶ ἐπὶ ἐκάστου πράγματος τὰ συν-
40 ιστώμενα τὴν φύσιν αὐτοῦ οὐσιώδη λέγονται, ἐπουσιώδη δὲ τὰ συμβεβηκότα, ἅτινα ἐνδέχεται εἶναι ἐν τῷ ὑποκει-

ἀναρθρη καὶ ἄσημη φωνή, ὅπως αὐτὴ ποὺ τυχὸν παράγεται ἀπὸ τὴν πέτρα ἢ τὸ ξύλο, ποὺ οὔτε γράφεται οὔτε σημαίνει κάτι, καὶ ὑπάρχει πάλι ἄσημη καὶ ἔναρθρη φωνή, ὅπως σκινδαψός· αὐτὴ γράφεται βέβαια, ἀλλὰ δὲ σημαίνει τίποτε, γιατί οὔτε ὑπῆρξε ποτὲ σκινδαψός οὔτε ὑπάρχει. Γιὰ τὴν ἄσημη λοιπὸν καὶ ἀναρθρη καὶ ἔναρθρη φωνὴ δὲ γίνεται λόγος στὴ φιλοσοφία.

Ἡ σημαντικὴ ἐπίσης φωνὴ εἶναι ἢ ἀναρθρη ἢ ἔναρθρη. Ἐναρθρη λοιπὸν σημαντικὴ φωνὴ εἶναι ὡς ποῦμε τὸ γαύγισμα τῶν σκυλιῶν· γιατί αὐτὴ σημαίνει βέβαια τὸ σκύλο, ὅτι εἶναι φωνὴ σκυλιοῦ, σημαίνει ὁμως καὶ τὴν παρουσία κάποιου, καὶ εἶναι ἀναρθρη, γιατί δὲ γράφεται. Οὔτε γι' αὐτὴν λοιπὸν γίνεται λόγος στὴ φιλοσοφία. Ἡ σημαντικὴ φωνὴ εἶναι ἢ γενικὴ ἢ μερικὴ· γενικὴ εἶναι, ὅπως ἄνθρωπος, ἐνῶ μερικὴ, ὅπως Πέτρος, Παῦλος. Οὔτε λοιπὸν γιὰ τὴ μερικὴ γίνεται λόγος στὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ γιὰ τὴ σημαντικὴ καὶ τὴν ἔναρθρη καὶ γενικὴ, δηλαδὴ γιὰ τὴν κοινὴ καὶ λεγόμενὴ γιὰ πολλά.

Κι αὐτὴ πάλι εἶναι ἢ οὐσιώδης ἢ ἐπουσιώδης. Οὐσιώδης λοιπὸν εἶναι ἡ φωνὴ ποὺ δηλώνει τὴν οὐσία, δηλαδὴ τὴ φύση τῶν πραγμάτων, ἐνῶ ἐπουσιώδης εἶναι ἐκεῖνη ποὺ δηλώνει τὰ συμβεβηκότα, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο λογικὸ, θνητό· αὐτὰ ὅλα εἶναι οὐσιώδη. Γιατί, ἂν ἀφαιρέσεις ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο κάτι ἀπὸ αὐτὰ, δὲ θὰ εἶναι ἄνθρωπος. Ἐὰν δηλαδὴ πείς, 'δὲν εἶναι ζῶο', δὲν εἶναι τότε ἄνθρωπος, καὶ ἂν πείς, 'δὲν εἶναι λογικὸ', δὲν εἶναι ἄνθρωπος. Ἐπίσης κι ἂν πείς, 'ὅτι δὲν εἶναι θνητό', δὲν εἶναι ἄνθρωπος· γιατί κάθε ἄνθρωπος εἶναι καὶ ζῶο καὶ λογικὸ καὶ θνητό. Γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγονται οὐσιώδεις, διότι αὐτὲς συμπληρώνουν τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶναι ἀδύνατη ἡ σύσταση τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς αὐτὲς. Ὅμοια καὶ γιὰ κάθε πράγμα τὰ στοιχεῖα ποὺ συγκροτοῦν τὴ φύση του λέγονται οὐσιώδη, ἐνῶ ἐπουσιώδη λέγονται τὰ συμβεβηκότα, τὰ ὁποῖα ἐνδέχεται νὰ

μένω, ἀνθρώπω τυχὸν ἢ ἵππῳ ἢ ἐτέρῳ τοιούτῳ τινί, καὶ
 μὴ εἶναι, οἷον τὸ λευκόν· κἀν γάρ ἐστὶ τις λευκὸς κἀν μέ-
 λας, οὐδὲν ἦττον ἐστὶ ἀνθρώπος. Ταῦτα οὖν καὶ τὰ
 45 τοιαῦτα ἐπουσιώδη εἰσὶν, ἤγουν συμβεβηκότα, ἅτινα αὐτὰ
 τε δυνάμεθα ἔχειν καὶ τὰ τούτων ἐναντία.

Ἡ οὐσιώδης φωνὴ ἢ τὸ τί ἐστὶ δηλοῖ ἢ τὸ ποιὸν τί
 ἐστὶ, οἷον ἐρωτώμενοι, 'τί ἐστὶν ἀνθρώπος', φαμέν 'ζῶον'.
 εἶτα ἐρωτώμενοι, 'ποιὸν ζῶον', λέγομεν 'λογικόν, θνητόν'.
 50 Ἡ οὖν οὐσιώδης φωνή, ἢ δηλοῦσα τὸ ποιὸν τί ἐστὶ, λέγε-
 ται διαφορὰ, ἢ δὲ δηλοῦσα τὸ τί ἐστὶν ἢ πολλὰ εἶδη σημαί-
 νει καὶ ποιεῖ τὸ γένος, ἢ πολλοὺς τῶ ἀριθμῶ μὲν διαφέ-
 ροντας ἀλλήλων, τῶ δὲ εἶδει οὐδαμῶς, καὶ ποιεῖ τὸ εἶδος·
 τὸ μὲν πρότερον, ἤγουν τὸ γένος, οἷον ἡ οὐσία ἐστίν· ἢ γὰρ
 55 οὐσία σημαίνει καὶ ἀνθρώπον καὶ ἵππον καὶ βοῦν. Ἐκα-
 στον γὰρ αὐτῶν οὐσία τε λέγεται καὶ ἐστὶν, ἄλλο δὲ καὶ
 ἄλλο εἶδος ὑπάρχει ἕκαστον· τὸ δὲ δεύτερον, ἤγουν τὸ εἶ-
 δος, οἷον ὁ ἀνθρώπος ἐστὶ· σημαίνει γὰρ πολλοὺς, ἤγουν
 πάντας τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, οἵτινες τῶ μὲν
 60 ἀριθμῶ διαφέρουσιν ἀλλήλων (ἄλλος γάρ ἐστὶν ὁ Πέτρος
 καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος καὶ οὐκ εἰσὶν εἷς, ἀλλὰ δύο), τῶ δὲ εἶ-
 δει οὐ διαφέρουσιν, ἤγουν τῇ φύσει (πάντες γὰρ ἀνθρώποι
 καὶ λέγονται καὶ εἰσὶν).

Ἔστιν οὖν τὸ μὲν μερικώτερον καὶ ἀριθμῶ διαφέ-
 65 ρον, οἷον ὁ Πέτρος ἄτομον καὶ πρόσωπον καὶ ὑπόστασις,
 ὃπερ τὸν τινὰ σημαίνει. Ἐρωτώμενοι γάρ, 'τίς ἐστὶν οὗ-
 τος', λέγομεν 'ὁ Πέτρος'. Σημαίνει δὲ καὶ τὸ ἄλλος· ἄλλος
 γάρ ἐστὶν ὁ Πέτρος καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος καὶ αὐτὸς καὶ οὗ-
 τος καὶ ἐκεῖνος. Ταῦτα ἐπὶ τοῦ ἀτόμου λαμβάνεται καὶ τὰ
 70 τοιαῦτα, ἅπερ καθ' ἑαυτὰ ὑφέστηκε, τὸ δὲ περιέχον τὰ

υπάρχουν τόσο στο υποκείμενο, σ' έναν άνθρωπο ίσως ή σ' έναν ίππο ή σε κάτι άλλο παρόμοιο, αλλά ενδέχεται και να μην υπάρχουν, όπως το λευκό· γιατί είτε κάποιος είναι λευκός είτε μαύρος δεν είναι καθόλου λιγότερο άνθρωπος. Αυτά λοιπόν και τα παρόμοια είναι έπουσιώδη, δηλαδή συμβεβηκότα, και μπορούμε να έχουμε τόσο αυτά όσο και τα αντίθετά τους.

Ἡ οὐσιώδης φωνή δηλώνει ἢ τί εἶναι κάτι ἢ τί λογῆς εἶναι. Ἐρωτώμενοι γιά παράδειγμα, 'τί εἶναι ἄνθρωπος', λέμε 'ζῶο', καί στή συνέχεια ἐρωτώμενοι, 'τί λογῆς ζῶο', λέμε 'λογικό, θνητό'. Ἡ οὐσιώδης λοιπόν φωνή, πού δηλώνει τὸ 'τί λογῆς' εἶναι κάτι, λέγεται διαφορά, ἐνῶ ἐκείνη πού δηλώνει τὸ 'τί εἶναι', ἢ σημαίνει πολλά εἶδη καί ἀποτελεῖ τὸ γένος ἢ σημαίνει πολλοὺς ἀνθρώπους πού διαφέρουν στὸν ἀριθμὸ μεταξύ τους, δὲ διαφέρουν ὁμοίως καθόλου στὸ εἶδος καί ἀποτελοῦν τὸ εἶδος· τὸ πρῶτο, δηλαδή τὸ γένος, ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν οὐσία· γιατί ἡ οὐσία σημαίνει τόσο τὸν ἄνθρωπο ὅσο καί τὸν ἵππο καί τὸ βόδι. Τὸ καθένα δηλαδή ἀπὸ αὐτὰ λέγεται καί εἶναι οὐσία, ἀλλὰ τὸ καθένα εἶναι διάφορο εἶδος· τὸ δεύτερο, δηλαδή τὸ εἶδος, εἶναι γιά παράδειγμα ὁ ἄνθρωπος· γιατί σημαίνει πολλοὺς, ὅλους τοὺς ἐπιμέρους ἀνθρώπους, πού διαφέρουν στὸν ἀριθμὸ μεταξύ τους (ἀφοῦ ἄλλος εἶναι ὁ Πέτρος καί ἄλλος ὁ Παῦλος καί δὲν εἶναι ἓνας ἀλλὰ δύο), δὲ διαφέρουν ὁμοίως στή φύση (γιατί ὅλοι καί λέγονται καί εἶναι ἄνθρωποι).

Εἶναι λοιπόν τὸ ἓνα μερικότερο καί διάφορο στὸν ἀριθμὸ, ὅπως γιά παράδειγμα ὁ Πέτρος ὡς ἄτομο καί πρόσωπο καί ὑπόσταση, πού σημαίνει τὸν ὀρισμένο ἄνθρωπο. Γιατί ἐρωτώμενοι, 'ποιός εἶναι τοῦτος', ἀπαντοῦμε 'ὁ Πέτρος'. Σημαίνει ὁμοίως καί τὸ ἄλλος· ἐπειδὴ ἄλλος εἶναι ὁ Πέτρος καί ἄλλος ὁ Παῦλος καί αὐτός καί τοῦτος καί ἐκεῖνος. Αὐτὰ λέγονται γιά τὸ ἄτομο καί τὰ ὁμοιά τους πού υπάρχουν καθ'ἑαυτά. Ἐκεῖνο ὁμοίως πού περιέχει

ἄτομα λέγεται εἶδος, καὶ ἔστι καθολικώτερον τοῦ ἀτόμου, ὅτι πολλὰ ἄτομα περιέχει, οἷον ὁ ἄνθρωπος. Περιέχει γὰρ καὶ Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ πάντας τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, ὅπερ λέγεται φύσις καὶ οὐσία καὶ μορφή κατὰ 75 τοὺς ἁγίους Πατέρας. Τὸ δὲ πολλὰ εἶδη περιέχον λέγεται γένος, οἷον τὸ ζῶον· περιέχει γὰρ ἄθρωπον, βοῦν, ἵππον, καὶ ἔστι καθολικώτερον τοῦ εἶδους. Οἱ δὲ ἅγιοι Πατέρες τὸ εἶδος καὶ τὸ γένος ἐκάλεσαν φύσιν καὶ μορφήν καὶ οὐσίαν. Ποιεῖ δὲ τὸ εἶδος, ἤγουν ἢ φύσις καὶ ἢ οὐσία καὶ ἢ 80 μορφή, οὐκ ἄλλον οὐδὲ ἄλλοιον, ἀλλὰ ἄλλο· ἄλλο γὰρ κατὰ φύσιν λέγομεν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἄλλο τὸν ἵππον, οὐχὶ ἄλλον καὶ ἄλλον. Λέγεται δὲ ἐπὶ τοῦ εἶδους τοῦτο καὶ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅπερ ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορεῖται. Ἡ δὲ διαφορὰ ἄλλοιον ποιεῖ· ἄλλοιον γὰρ ζῶον τὸ 85 λογικὸν καὶ ἄλλοιον τὸ ἄλογον καὶ τοιοῦτον καὶ οἷον καὶ ὀποῖον. Ἡ δὲ ἐπουσιώδης φωνὴ ἢ ἐνὶ εἴδει ὑπάρχει ἢ πολλοῖς. Καὶ εἰ μὲν ἐνὶ, λέγεται ἴδιον, ὡς τὸ γελαστικὸν μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχον καὶ τὸ χρεμετιστικὸν μόνῳ τῷ ἵππῳ. Εἰ δὲ πολλοῖς εἴδεσιν ὑπάρχει, ποιεῖ τὸ συμβεβη- 90 κός, οἷον τὸ λευκόν· τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ ἀνθρώπῳ καὶ ἵππῳ καὶ κυνὶ καὶ ἄλλοις πολλοῖς εἴδεσι. Καὶ αὗται εἰσὶν αἱ πέντε φωναί, ὑφ' ἃς ἀνάγεται πᾶσα φιλόσοφος φωνή. Ταύτας οὖν δεῖ ἡμᾶς γινῶναι, ἐκάστη τις τί σημαίνει καὶ ἐν τίνι κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις καὶ ἐν τίνι διαφέρουσιν. Εἰσὶ δὲ 95 αὗται· γένος, εἶδος, διαφορὰ, ἴδιον, συμβεβηκός.

Γένος μὲν τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἴδει ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον, τουτέστι λεγόμενον καὶ κατονομαζόμενον· κατηγορεῖσθαι γὰρ ἔστι τὸ κατὰ τινος λέγεσθαι. Εἶδος δὲ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ 100 ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον. Διαφορὰ δὲ ἢ κατὰ

τὰ ἄτομα λέγεται εἶδος καὶ εἶναι καθολικότερο ἀπὸ τὸ ἄτομο, ἐπειδὴ περιέχει πολλὰ ἄτομα, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ ἄνθρωπος. Γιατὶ περιέχει καὶ τὸν Πέτρο καὶ τὸν Παῦλο καὶ ὄλους τοὺς ἐπιμέρους ἀνθρώπους καὶ λέγεται κατὰ τοὺς ἁγίους Πατέρες φύση καὶ οὐσία καὶ μορφή. Αὐτὸ ὅμως ποὺ περιέχει πολλὰ εἶδη λέγεται γένος, ὅπως τὸ ζῶο· γιατί περιέχει τὸν ἄνθρωπο, τὸ βόδι, τὸν ἵππο, καὶ εἶναι καθολικότερο ἀπὸ τὸ εἶδος. Οἱ ἅγιοι Πατέρες κάλεσαν τὸ εἶδος καὶ τὸ γένος φύση καὶ μορφή καὶ οὐσία. Τὸ εἶδος ὅμως, δηλαδὴ ἡ φύση καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ μορφή, μᾶς δίνει ὄχι ἄλλον οὔτε διαφορετικόν, ἀλλὰ ἄλλο· γιατί ἄλλο κατὰ τὴ φύση λέμε τὸν ἄνθρωπο καὶ ἄλλο τὸν ἵππο καὶ ὄχι ἄλλον καὶ ἄλλον. Τὸ τοῦτο καὶ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο καὶ τὰ ὅμοια λέγονται γιὰ τὸ εἶδος, τὸ ὁποῖο ἀποδίδεται στὸ 'τί εἶναι', ἐνῶ ἡ διαφορὰ τὸ κάνει ἀλλιώτικο· γιατί ἀλλιώτικο εἶναι τὸ ζῶο τὸ λογικὸ κι ἀλλιώτικο τὸ ἄλογο καὶ τέτοιου εἶδους καὶ ποιῶν εἶδους καὶ ὁποῖου εἶδους. Ἡ ἐπουσιώδης ὅμως ἔννοια ὑπάρχει εἴτε σὲ ἓνα εἶδος εἴτε σὲ πολλά. "Ἄν ὑπάρχει σὲ ἓνα λέγεται ἴδιο, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ ἔννοια γελαστικὸ ποὺ ὑπάρχει μόνο στὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ χρεμετιστικὸ μόνο στὸν ἵππο. "Ἄν ὑπάρχει σὲ πολλά εἶδη, μᾶς δίνει τὸ συμβεβηκός, ὅπως εἶναι τὸ λευκό· ἡ ἔννοια αὐτὴ συναντᾶται καὶ στὸν ἄνθρωπο καὶ στὸν ἵππο καὶ στὸν σκύλο καὶ σὲ πολλά ἄλλα εἶδη. Αὐτὲς εἶναι οἱ πέντε ἔννοιες, στίς ὁποῖες ὑπάγεται κάθε φιλοσοφικὴ ἔννοια. Αὐτὲς πρέπει νὰ γνωρίσουμε τί σημαίνει ἡ κάθε μία, ὡς πρὸς ποιά σχετίζονται μεταξύ τους καὶ σὲ ποιά διαφέρουν. Οἱ ἔννοιες αὐτὲς εἶναι τὸ γένος, τὸ εἶδος, ἡ διαφορὰ, τὸ ἴδιο, τὸ συμβεβηκός.

Γένος εἶναι ἡ ἔννοια ποὺ κατηγορεῖται σὲ πολλά καὶ διάφορα στὸ εἶδος ὡς πρὸς τὸ τί εἶναι, δηλαδὴ λέγεται καὶ κατονομάζεται· γιατί τὸ 'κατηγορεῖται' σημαίνει τὸ 'λέγεται γιὰ κάτι'. Εἶδος πάλι εἶναι ἡ ἔννοια ποὺ κατηγορεῖται σὲ περισσότερα καὶ διάφορα στὸν ἀριθμὸ ὡς πρὸς

πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστι
 κατηγορούμενη καὶ ἐν τῷ ὀρισμῷ λαμβανομένη ὡς οὐ-
 σιώδης. Αὕτη δέ ἐστι, ἡ οὐκ ἐνδέχεται εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἐν
 τῷ αὐτῷ εἶδει καὶ ἀδύνατον μὴ εἶναι ἐν τῷ εἶδει, οὗ ἐστιν,
 105 ἡ καὶ παρὸν σώζει καὶ ἀπὸν φθείρει. Καὶ ἀδύνατον αὐτὸ
 καὶ τὸ ἐναντίον αὐτοῦ εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ εἶδει, οἷον τὸ λογι-
 κὸν ἀδύνατον μὴ εἶναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· τὸ γὰρ ἄλογον οὐκ
 ἀνθρώπος. Τοῦτο παρὸν συνιστᾷ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου
 καὶ ἀπὸν φθείρει· τὸ γὰρ ἄλογον οὐκ ἀνθρώπος. Δεῖ οὖν
 110 γινώσκειν, ὅτι αὕτη λέγεται οὐσιώδης καὶ φυσικὴ καὶ συ-
 στατικὴ καὶ διαιρετικὴ καὶ εἰδοποιὸς διαφορὰ καὶ οὐσιώ-
 δης ποιότης καὶ φυσικὸν ἰδίωμα καὶ ἰδίωμα φύσεως, ἣτις
 λέγεται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ἰδιαίτατα διαφορὰ, ὡς ἰδιω-
 τάτη καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως παραστατικὴ τῆς ἐχούσης αὐ-
 115 τήν. Ἴδιον δέ ἐστι τὸ ἐνὶ εἶδει ὑπάρχον καὶ παντὶ τῷ εἶδει
 καὶ ἀεί, ἡ καὶ ἀντιστρέφει· πᾶς γὰρ ἀνθρώπος γελαστικόν,
 καὶ πᾶν γελαστικὸν ἀνθρώπος. Συμβεβηκὸς δέ ἐστι τὸ
 κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ ποῖόν τί
 ἐστι κατηγορούμενον καὶ μὴ λαμβανόμενον ἐν τῷ ὀρισμῷ,
 120 ἀλλὰ δυνάμενον καὶ ὑπάρχειν καὶ μὴ ὑπάρχειν, ἡ οὔτε πα-
 ρὸν σώζει οὔτε ἀπὸν φθείρει. Τοῦτο λέγεται ἐπουσιώδης
 διαφορὰ καὶ ποιότης. Τοῦτο ἢ χωριστὸν ἐστὶν ἢ ἀχώρι-
 στον· χωριστὸν μὲν, ἡ ποτὲ μὲν γίνεται ποτὲ δὲ ἀπογίνεται
 ἐν τῇ αὐτῇ ὑποστάσει, ὡς κάθισις, ἀνάκλισις, στάσις, νό-
 125 σος, ὑγίεια, ἀχώριστον δὲ ὅπερ οὐσίας μὲν οὐκ ἐστὶ συ-
 στατικόν, ὡς μὴ ἐν ὄλω τῷ εἶδει θεωρούμενον. Ὅμως,
 ἡνίκα γένηται ἐν τινὶ ὑποστάσει, ἀδύνατον χωρισθῆναι αὐ-

τὸ 'τί εἶναι'. Διαφορὰ εἶναι ἡ ἔννοια ποῦ κατηγορεῖται σὲ περισσότερα καὶ διάφορα στὸ εἶδος ὡς πρὸς τὸ 'τί λογῆς' εἶναι, καὶ ποῦ λαμβάνεται στὸν ὀρισμὸ ὡς οὐσιώδης. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια ποῦ δὲν ὑπάρχει περίπτωση νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ μὴ ὑπάρχει στὸ ἴδιο εἶδος καὶ ποῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ ὑπάρχει στὸ εἶδος στὸ ὁποῖο ἀνήκει, τὸ ὁποῖο καὶ ὅταν εἶναι παρὸν σώζει καὶ ὅταν ἀπουσιάζει φθείρει. Καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ συναντῶνται στὸ ἴδιο εἶδος αὐτὸ καὶ τὸ ἀντίθετό του, ὅπως τὸ λογικὸ εἶναι ἀδύνατο καὶ μὴν ὑπάρχει στὸν ἄνθρωπο· γιατί τὸ ἄλογο δὲν εἶναι ἄνθρωπος. Ὅταν τὸ λογικὸ εἶναι παρὸν συνιστᾷ τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅταν εἶναι ἀπὸν τὴ φθείρει, ἀφοῦ τὸ ἄλογο δὲν εἶναι ἄνθρωπος. Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζομε ὅτι αὐτὴ λέγεται οὐσιώδης καὶ φυσικὴ καὶ συστατικὴ καὶ διαιρετικὴ καὶ εἰδοποιὸς διαφορὰ καὶ ποιότητα οὐσιώδης καὶ φυσικὸ ἰδίωμα καὶ ἰδίωμα τῆς φύσης, ποῦ οἱ φιλόσοφοι τὴ χαρακτηρίζουν ἰδιαίτατα διαφορὰ, ὡς ὀλότελα ἰδιαίτερη καὶ παραστατικὴ τῆς φύσης ἀκριβῶς ποῦ τὴν ἔχει. Ἰδιο εἶναι αὐτὸ ποῦ ὑπάρχει σ' ἓνα εἶδος καὶ σὲ ὀλόκληρο τὸ εἶδος καὶ πάντοτε, τὸ ὁποῖο λέγεται καὶ ἀντίστροφα· κάθε ἄνθρωπος δηλαδὴ εἶναι γελαστικὸ, καὶ κάθε γελαστικὸ εἶναι ἄνθρωπος. Συμβεβηκὸς τέλος εἶναι ἡ ἔννοια ποῦ κατηγορεῖται σὲ περισσότερα καὶ διάφορα στὸ εἶδος ὡς πρὸς τὸ 'τί λογῆς εἶναι', ποῦ δὲν παραλαμβάνεται στὸν ὀρισμὸ, ἀλλὰ μπορεῖ καὶ νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ μὴν ὑπάρχει, τὸ ὁποῖο οὔτε διασώζει μὲ τὴν παρουσία του οὔτε μὲ τὴν ἀπουσία του φθείρει. Αὐτὸ λέγεται ἐπουσιώδης διαφορὰ καὶ ποιότητα καὶ εἶναι ἢ χωριστὴ ἢ ἀχώριστη· χωριστὴ εἶναι ὅταν στὴν ἴδια ὑπόσταση κάποτε γίνεται καὶ ἄλλοτε ἀνακαλεῖται, ὅπως ἡ κάθιση, τὸ ξάπλωμα, ἡ στάση, ἡ νόσος, ἡ ὑγεία· ἐνῶ ἀχώριστη εἶναι ὅταν δὲν εἶναι βέβαια συστατικὸ τῆς οὐσίας, ἐπειδὴ δὲν παρατηρεῖται σὲ ὄλο τὸ εἶδος, ὅμως ὅταν παρουσιαστῆ σὲ κάποια ὑπόσταση εἶναι ἀδύνατο νὰ χωριστεῖ ἀπὸ αὐτό, ὅπως

τῆς, οἷον ἡ συμότης, ἡ γρυπότης, ἡ γλαυκότης καὶ τὰ τοιαῦτα. Τοῦτο τὸ ἀχώριστον συμβεβηκὸς λέγεται καὶ χαρα-
 130 κτηριστικὸν ἰδίωμα· τοῦτο γὰρ τὸ ἀφόρισμα ἀποτελεῖ τὴν
 ὑπόστασιν, ἡγουν τὸ ἄτομον. Ἄτομον δέ ἐστι τὸ ἐξ οὐσίας
 καὶ συμβεβηκῶν καθ' ἑαυτὸ ὑφιστάμενον, ἀριθμῶ τῶν
 ὁμοειδῶν κεχωρισμένον, οὐ τὸ τί δηλοῦν, ἀλλὰ τὸν τινά,
 περὶ ὧν ἐν τοῖς ἐξῆς ἀκριβέστερον σὺν Θεῷ μαθησόμεθα.

ιβ' Περὶ διαιρέσεως.

Διαίρεσις ἐστὶν ἡ πρώτη το-
 μὴ τοῦ πράγματος, οἷον τὸ ζῶ-
 ον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ
 5 ἄλογον·

ὑποδιαίρεσις δὲ τοῦ
 ἐνὸς μέρους τῶν δύο τμημάτων
 τομὴ καὶ διαίρεσις, οἷον τοῦ
 ζῶου διαιρεθέντος εἰς λογικὸν
 10 καὶ ἄλογον, τὸ ἐν μέρος, ἡγουν
 τὸ λογικόν, διαιροῦμεν εἰς θνη-
 τὸν καὶ ἀθάνατον·

στ' Περὶ διαιρέσεως.

Διαίρεσις ἐστὶν ἡ πρώτη το-
 μὴ τοῦ πράγματος, οἷον τὸ ζῶ-
 ον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ
 ἄλογον. Ἐπιδιαίρεσις δέ ἐστὶν
 ἡ δευτέρα τομὴ τοῦ αὐτοῦ πρά-
 γματος, οἷον τὸ ζῶον ἐπιδιαι-
 ρεῖται εἰς ἄπουν, δίπουν, τετρά-
 πουν, ἄπουν μὲν ἰχθύν, δίπουν
 δὲ ἄνθρωπον καὶ ὄρνειον, τε-
 τράπουν βοῦν, ἵππον καὶ τὰ
 τοιαῦτα· ὑποδιαίρεσις δέ ἐστὶν
 ἡ τοῦ τμηθέντος σκέλους
 τομὴ, οἷον τὸ
 ζῶον διαιρεῖται εἰς λογικὸν
 καὶ ἄλογον,
 τὸ λογικὸν εἰς θνη-
 τὸν καὶ ἀθάνατον. Ἴδού τὸ
 πρῶτον διαιρεῖται εἰς δύο σκέ-
 λη, εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, ἡ
 δὲ τοῦ ἐνὸς τῶν σκελῶν διαί-
 ρεσις ἡ λέγουσα 'τὸ λογικὸν
 διαιρεῖται εἰς θνητὸν καὶ ἀθά-
 νατον' ὑποδιαίρεσις ἐστὶν.

ἡ σιμότητα ἢ ἡ γρυπότητα στὴ μύτη, ἡ γαλανότητα στὰ μάτια καὶ τὰ παρόμοια. Αὐτὸ τὸ ἀχώριστο συμβεβηκὸς λέγεται καὶ χαρακτηριστικὸ ἰδίωμα· γιατί αὐτὴ ἡ ὀρισμένη ιδιότητα ἀποτελεῖ τὴν ὑπόστασι, δηλαδὴ τὸ ἄτομο. Ἐπειὶ αὐτὸ εἶναι αὐτὸ πού ἔχει καθεαυτὸ τὴν ὑπόστασι ἀπὸ οὐσία καὶ συμβεβηκότα, χωρισμένο ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ ἀπὸ τὰ ὁμοειδή του καὶ πού δὲ δηλώνει τὸ τί εἶναι, ἀλλὰ τὸν κάποιον. Αὐτὰ θὰ τὰ ἀναπτύξομε λεπτομερέστερα παρακάτω μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

ιβ' Γιὰ τὴ διαίρεση.

Διαίρεση εἶναι ἡ πρώτη τομὴ τοῦ πράγματος, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ζῶον διαίρεται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο.

Ἐπειὶ ἡ διαίρεση εἶναι ἡ τομὴ καὶ διαίρεση ἑνὸς ἀπὸ τὰ δύο κομμάτια τῆς διαίρεσης, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὅταν τὸ ζῶον, ἀφοῦ διαίρεθῆ σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο, τὸ ἓνα μέρος, ἤτοι τὸ λογικόν, τὸ διαίροῦμε σὲ θνητὸ καὶ ἀθάνατο.

στ' Γιὰ τὴ διαίρεση.

Διαίρεση εἶναι ἡ πρώτη τομὴ τοῦ πράγματος, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ζῶον διαίρεται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο. Ἐπιδιαίρεση εἶναι ἡ δευτέρη τομὴ τοῦ ἴδιου πράγματος, ὅπως τὸ ζῶον ἐπιδιαίρεται σὲ ἄποδο, δίποδο, τετράποδο, ἄποδο τὸ ψάρι, δίποδο ὁ ἄνθρωπος, τετράποδο τὸ βόδι, ὁ ἵππος καὶ τὰ παρόμοια. Ἐπειὶ ἡ διαίρεση εἶναι ἡ τομὴ τοῦ μέρους πού κόπηκε, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ζῶον διαίρεται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο, τὸ λογικὸ σὲ θνητὸ καὶ ἀθάνατο. Νῦν, τὸ πρῶτον διαίρεται σὲ δύο σκέλη, σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο· ἡ διαίρεση τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὰ δύο σκέλη πού λείπει, τὸ λογικὸ διαίρεται σὲ θνητὸ καὶ ἀθάνατο, εἶναι ὑποδιαίρεση.

ἐπιδιαίρεσις

δέ, ὅταν, ποιήσας διαίρεσιν
 15 πράγματος, ποιήσω πάλιν ἄλ-
 λην διαίρεσιν πράγματος τοῦ
 αὐτοῦ, οἷον διαιρεῖται ὁ ἄνθρω-
 πος εἰς ἄρσεν καὶ θῆλυ (ἰδοῦ
 διαίρεσις) καὶ πάλιν διαιρεῖται
 20 ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν καὶ
 σῶμα (ἰδοῦ ἐπιδιαίρεσις). Οὐ
 πάντοτε δὲ γίνεται διαίρεσις
 καὶ ἐπιδιαίρεσις, ἀλλ' ὅτε μὴ
 πάντα περιέχονται ὑπὸ τὴν
 25 πρώτην διαίρεσιν·

ἰδοῦ γὰρ καὶ ἐν τῷ ἄρρени
 ἐν τῷ ἄρρени καὶ ἐν τῇ θηλείᾳ
 θεωρεῖται ψυχὴ καὶ σῶμα.

Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἀντιδια-
 30 ρούμενα λέγονται τὰ δύο εἶδη
 τὰ ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους τμηθέν-
 τα, οἷον τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς
 λογικὸν καὶ ἄλογον, ἃ ἀντιδια-
 ρούμενα λέγονται.

35 Εἰσὶ δὲ διαιρετικοὶ τρόποι
 ὀκτώ·

Οὐκ ἐπὶ
 πάντων δὲ γίνεται διαίρεσις
 καὶ ἐπιδιαίρεσις, ἀλλ' ὅτε μὴ
 πάντα περιέχονται ὑπὸ τὴν
 πρώτην διαίρεσιν, οἷον τοῦ ζῶ-
 ου διαιρουμένου εἰς λογικὸν
 καὶ ἄλογον καὶ ἐν τοῖς λογικοῖς
 καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις
 θεωρεῖται τὸ δίπουν. Ἀναγκαι-
 ως οὖν ἐπιδιαίρουμεν, ἤγουν
 δευτέραν διαίρεσιν τοῦ αὐτοῦ
 πράγματος ποιούμεθα, ἤγουν
 τοῦ ζῶου, καὶ φάμεν· τὸ ζῶον
 διαιρεῖται εἰς ἄπουν, δίπουν,
 τετράπουν·

Διαιρετικοὶ δὲ τρόποι
 εἰσὶν ὀκτώ δι' αἰτίαν τοιαύτην·
 πᾶν γὰρ διαιρούμενον ἢ καθ'
 αὐτὸ διαιρεῖται, ἤγουν κατ' οὐ-

Ἐπιδιαίρεση πάλι ἔχω, ὅταν, ἀφοῦ κάνω τῆ διαίρεση ἐνὸς πράγματος, κάνω ἄλλη διαίρεση πάλι τοῦ ἴδιου πράγματος· γιὰ παράδειγμα· διαιρεῖται ὁ ἄνθρωπος σὲ ἄνδρα καὶ γυναῖκα (αὐτὴ εἶναι ἡ διαίρεση)· διαιρῶ πάλι τὸν ἄνθρωπο σὲ ψυχὴ καὶ σῶμα (αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιδιαίρεση). Διαίρεση καὶ ἐπιδιαίρεση μαζὶ δὲ γίνονται πάντοτε, ἀλλὰ ὅταν δὲν περιέχονται ὅλα στὴν πρώτη διαίρεση.

Διότι γιὰ παράδειγμα καὶ στὸν ἄνδρα καὶ στὴν γυναῖκα παρατηρεῖται ψυχὴ καὶ σῶμα.

Πρέπει ὁμως νὰ γνωρίζομε ὅτι λέγονται ἀντιδιαιρούμενα τὰ δύο εἶδη ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τὸ ἴδιο γένος, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο· αὐτὰ λέγονται ἐπιδιαιρούμενα.

Ὑπάρχουν ὄχτῶ τρόποι διαίρεσης·

Διαίρεση καὶ ἐπιδιαίρεση μαζὶ δὲ γίνεται σὲ ὅλα, ἀλλὰ ὅταν δὲν περιέχονται ὅλα στὴν πρώτη διαίρεση· ὅπως ὅταν διαιρέσομε τὸ ζῶο σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο, καὶ στὰ λογικὰ καὶ στὰ ἄλογα παρατηρεῖται τὸ δίποδο. Ἀναγκαστικὰ λοιπὸν ἐπιδιαιροῦμε, κάνομε δηλαδὴ δεύτερη διαίρεση τοῦ ἴδιου πράγματος, δηλαδὴ τοῦ ζώου, καὶ λέμε· 'τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ ἄποδο, δίποδο, τετράποδο.

Ὑπάρχουν ὄχτῶ τρόποι διαίρεσης γιὰ τὴν ἐξῆς αἰτία· Κάθετι δηλαδὴ ποὺ διαιρεῖται, διαιρεῖται ἢ καθεαυτὸ, ἤτοι κατὰ τὴν

ἐπιδιαίρεσις

δέ, ὅταν, ποιήσας διαίρεσιν
 15 πράγματος, ποιήσω πάλιν ἄλ-
 λην διαίρεσιν πράγματος τοῦ
 αὐτοῦ, οἷον διαιρεῖται ὁ ἄνθρω-
 πος εἰς ἄρσεν καὶ θῆλυ (ἰδοὺ
 διαίρεσις) καὶ πάλιν διαιρεῖται
 20 ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν καὶ
 σῶμα (ἰδοὺ ἐπιδιαίρεσις). Οὐ
 πάντοτε δὲ γίνεται διαίρεσις
 καὶ ἐπιδιαίρεσις, ἀλλ' ὅτε μὴ
 πάντα περιέχονται ὑπὸ τὴν
 25 πρώτην διαίρεσιν·

ἰδοὺ γὰρ καὶ ἐν τῷ ἄρρενι
 ἐν τῷ ἄρρενι καὶ ἐν τῇ θηλείᾳ
 θεωρεῖται ψυχὴ καὶ σῶμα.

Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἀντιδιαί-
 30 ρούμενα λέγονται τὰ δύο εἶδη
 τὰ ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους τμηθέν-
 τα, οἷον τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς
 λογικὸν καὶ ἄλογον, ἃ ἀντιδιαί-
 ρούμενα λέγονται.

35 Εἰσὶ δὲ διαιρητικοὶ τρόποι
 ὀκτώ·

Οὐκ ἐπὶ
 πάντων δὲ γίνεται διαίρεσις
 καὶ ἐπιδιαίρεσις, ἀλλ' ὅτε μὴ
 πάντα περιέχονται ὑπὸ τὴν
 πρώτην διαίρεσιν, οἷον τοῦ ζῶ-
 ου διαιρούμενου εἰς λογικὸν
 καὶ ἄλογον καὶ ἐν τοῖς λογικοῖς
 καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις
 θεωρεῖται τὸ δίπουν. Ἀναγκαί-
 ως οὖν ἐπιδιαιροῦμεν, ἤγουν
 δευτέραν διαίρεσιν τοῦ αὐτοῦ
 πράγματος ποιούμεθα, ἤγουν
 τοῦ ζῶου, καὶ φαμεν· 'τὸ ζῶον
 διαιρεῖται εἰς ἄπουν, δίπουν,
 τετράπουν'.

Διαιρητικοὶ δὲ τρόποι
 εἰσὶν ὀκτώ δι' αἰτίαν τοιαύτην·
 πᾶν γὰρ διαιρούμενον ἢ καθ'
 αὐτὸ διαιρεῖται, ἤγουν κατ' οὐ-

Ἐπιδιαίρεση πάλι ἔχω, όταν, ἀφοῦ κάνω τὴ διαίρεση ἐνὸς πράγματος, κάνω ἄλλη διαίρεση πάλι τοῦ ἴδιου πράγματος· γιὰ παράδειγμα· διαιρεῖται ὁ ἄνθρωπος σὲ ἄνδρα καὶ γυναῖκα (αὐτὴ εἶναι ἡ διαίρεση)· διαιρῶ πάλι τὸν ἄνθρωπο σὲ ψυχὴ καὶ σῶμα (αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιδιαίρεση). Διαίρεση καὶ ἐπιδιαίρεση μαζὶ δὲ γίνονται πάντοτε, ἀλλὰ όταν δὲν περιέχονται ὅλα στὴν πρώτη διαίρεση.

Διότι γιὰ παράδειγμα καὶ στὸν ἄνδρα καὶ στὴν γυναῖκα παρατηρεῖται ψυχὴ καὶ σῶμα.

Πρέπει ὁμως νὰ γνωρίζομε ὅτι λέγονται ἀντιδιαιρούμενα τὰ δύο εἶδη ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τὸ ἴδιο γένος, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο· αὐτὰ λέγονται ἐπιδιαιρούμενα.

Ἐπὶ τούτων ὁχτῶ τρόποι διαίρεσης·

Διαίρεση καὶ ἐπιδιαίρεση μαζὶ δὲ γίνεται σὲ ὅλα, ἀλλὰ όταν δὲν περιέχονται ὅλα στὴν πρώτη διαίρεση· ὅπως όταν διαιρέσομε τὸ ζῶο σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο, καὶ στὰ λογικὰ καὶ στὰ ἄλογα παρατηρεῖται τὸ δίποδο. Ἀναγκαστικὰ λοιπὸν ἐπιδιαιροῦμε, κάνομε δηλαδὴ δευτέρη διαίρεση τοῦ ἴδιου πράγματος, δηλαδὴ τοῦ ζῶου, καὶ λέμε· τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ ἄποδο, δίποδο, τετράποδο.

Ἐπὶ τούτων ὁχτῶ τρόποι διαίρεσης γιὰ τὴν ἐξῆς αἰτία· Κάθετι δηλαδὴ ποὺ διαιρεῖται, διαιρεῖται ἢ καθεαυτό, ἢτοι κατὰ τὴν

- ἢ ὡς γένος εἰς εἶδη, οἷον τὸ
τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς λο-
γικὸν καὶ ἄλογον, - ἢ ὡς εἶδος
40 εἰς ἄτομα, οἷον ὁ ἄνθρωπος δι-
αιρεῖται εἰς Πέτρον καὶ Παῦλον
καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κατὰ μέ-
ρος ἀνθρώπους, - ἢ ὡς ὄλον
εἰς μέρη, καὶ τοῦτο διχῶς, ἢ
45 ὁμοιομερῆ ἢ ἀνομοιομερῆ.

Ὅμοιομερῆ μὲν οὖν εἰσιν, ὅ-
τε τὰ μέρη ἐπιδέχονται τὸ ὀ-
νομα καὶ τὸν ὀρισμὸν τοῦ ὄλου
καὶ ἀλλήλων, ὡς ὅταν τέμνω-
50 μεν σάρκα εἰς πολλὰς
σάρκας, καὶ ἕκαστον μέρος τῆς
σαρκὸς σὰρξ λέγεται καὶ τὸν ὀ-
ρισμὸν τῆς σαρκὸς ἐπιδέχεται.

Ἄνομοιομερῆ δέ,
55 ὅτε τὰ μέρη
μήτε τὸ ὄνομα μήτε τὸν
ὀρισμὸν ἐπιδέχονται μήτε τοῦ
ὄλου μήτε ἀλλήλων, ὡς ὅταν
διέλωμεν τὸν Σωκράτην εἰς
60 κεφαλὴν, πόδας καὶ χεῖρας· οὐ-
τε γὰρ ἡ κεφαλὴ οὔτε οἱ πόδες
οὔτε αἱ χεῖρες ἐπιδέχονται τὸ ὀ-
νομα ἢ τὸν ὀρισμὸν τοῦ Σω-
κράτους οὔτε ἀλλήλων.

65 - ἢ ὡς ὁμώνυμος φωνῆ

σίαν ἢ κατὰ συμβεβηκός. Καὶ
εἰ μὲν καθ' αὐτὸ ἢ ὡς πρᾶγμα
ἢ ὡς φωνή· καὶ εἰ ὡς πρᾶγμα
- ἢ ὡς γένος εἰς εἶδη, ὡς ὅταν
διέλῃς τὸ ζῶον εἰς λο-
γικὸν καὶ ἄλογον, - ἢ ὡς εἶδος
εἰς ἄτομα, ὡς ὁ ἄνθρωπος

εἰς Πέτρον καὶ Παῦλον
καὶ τοὺς λοιποὺς κατὰ μέ-
ρος ἀνθρώπους, - ἢ ὡς ὄλον
εἰς μέρη, καὶ τοῦτο διχῶς, ἢ εἰς
ὁμοιομερῆ ἢ εἰς ἀνομοιομερῆ.

Καὶ ὁμοιομερὲς μὲν ἔστιν, ὅ-
ταν τὰ τμήματα καὶ τὸ ὀ-
νομα καὶ τὸν ὀρον τοῦ τε ὄλου
καὶ ἀλλήλων δέχωνται, οἷον
ἢ σὰρξ διαιρεῖται εἰς πολλὰς
σάρκας, καὶ ἕκαστον μέρος τῆς
σαρκὸς σὰρξ λέγεται καὶ τὸν ὀ-
ρισμὸν τῆς σαρκὸς ἐπιδέχεται.

Ἄνομοιομερὲς δέ ἐστι τὸ ἀνά-
παλιν, ὅταν τὸ τμηθὲν μὴ ἐπι-
δέξῃται μήτε τὸ ὄνομα μήτε τὸν
ὀρισμὸν μήτε τοῦ
ὄλου μήτε ἀλλήλων, ὡς ἵνα
διέλῃς τὸν Σωκράτην εἰς
κεφαλὴν· οὐ-
τε γὰρ ὁ τμηθεὶς ποῦς ἀπὸ Σω-
κράτους Σωκράτης λέγεται ἢ
κεφαλὴ οὔτε τὸν ὀρισμὸν Σω-
κράτους ἢ τῆς κεφαλῆς ἐπιδέ-
χεται. - ἢ ὡς ὁμώνυμος φωνῆ

α) διαίρεση τοῦ γένους σὲ εἶδη, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο· β) τὸ εἶδος σὲ ἄτομα, ὅπως ὁ ἄνθρωπος σὲ Πέτρο καὶ Παῦλο καὶ στοὺς ἄλλους ἐπιμέρους ἀνθρώπους· γ) τὸ ὄλο διαιρεῖται σὲ μέρη καὶ αὐτὸ γίνεται κατὰ διπλὸν τρόπο· ἢ σὲ ὁμοιομερῆ ἢ σὲ ἀνομοιομερῆ. Ὅμοιομερῆ λοιπὸν εἶναι, ὅταν τὰ μέρη ἐπιδέχονται τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρισμό τοῦ ὄλου, καθὼς καὶ τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου, ὅπως ὅταν χωρίζομε τὴ σάρκα σὲ πολλὰς σάρκες καὶ κάθε μέρος τῆς σάρκας λέγεται σάρκα καὶ συνάμα δέχεται καὶ τὸν ὄρισμό τῆς σάρκας. Ἀνομοιομερῆ εἶναι ὅταν τὰ μέρη δὲ δέχονται οὔτε τὸ ὄνομα οὔτε τὸν ὄρισμό, οὔτε τοῦ ὄλου, οὔτε τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὅταν διαιρέσομε τὸν Σωκράτη σὲ κεφάλι, πόδια καὶ χέρια· διότι οὔτε τὸ κεφάλι οὔτε τὰ πόδια οὔτε τὰ χέρια δέχονται τὸ ὄνομα Σωκράτης καὶ τὸν ὄρισμό του οὔτε τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρισμό· δ) τὸ

οὐσία, ἢ κατὰ συμβεβηκός. Κι ἂν διαιρεθεῖ καθ'ἑαυτό, διαιρεῖται ἢ ὡς πράγμα ἢ ὡς ὄνομα· ἂν ὡς πράγμα, διαιρεῖται· α) τὸ γένος σὲ εἶδη, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὅταν διαιρέσεις τὸ ζῶο σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο· β) τὸ εἶδος σὲ ἄτομα, ὅπως ὁ ἄνθρωπος σὲ Πέτρο καὶ Παῦλο καὶ στοὺς ἄλλους ἐπιμέρους ἀνθρώπους· γ) τὸ ὄλο διαιρεῖται σὲ μέρη καὶ αὐτὸ γίνεται κατὰ διπλὸν τρόπο· ἢ σὲ ὁμοιομερῆ ἢ σὲ ἀνομοιομερῆ. Ὅμοιομερῆς εἶναι, ὅταν τὰ τμήματα δέχονται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρισμό τοῦ ὄλου, καθὼς καὶ τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου, ὡς ὅταν διαιρεῖται ἡ σάρκα σὲ πολλὰς σάρκες καὶ κάθε μέρος τῆς σάρκας λέγεται σάρκα καὶ συνάμα δέχεται καὶ τὸν ὄρισμό τῆς σάρκας. Ἀνομοιομερῆς εἶναι τὸ ἀντίθετο· ὅταν τὸ κομμάτι ποῦ χωρίστηκε δὲ δέχεται οὔτε τὸ ὄνομα οὔτε τὸν ὄρισμό οὔτε τοῦ ὄλου οὔτε τοῦ ἄλλου κομματιοῦ, ὡς ἂν διαιρέσεις τὸ Σωκράτη σὲ χέρια καὶ πόδια καὶ κεφάλι· διότι οὔτε τὸ χωρισμένο πόδι τοῦ Σωκράτη λέγεται Σωκράτης ἢ κεφάλι, οὔτε δέχεται τὸν ὄρισμό τοῦ Σωκράτη ἢ τοῦ κεφαλιοῦ· δ) ὅπως ὅταν τὸ ὁμώνυμο ὄνο-

- εἰς διάφορα σημαινόμενα, καὶ τοῦτο διχῶς· ἢ ὡς ὄλον ἢ ὡς μέρος. Ὡς ὄλον μὲν, ὡς ἡ 70 κύων φωνή· φέρεται γὰρ κατὰ τε χερσαίου κυνὸς καὶ ἀστρώου καὶ θαλασσίου, ἄπερ ὄλον τί εἰσι καὶ οὐ μέρος ζῶου· ὡς δὲ μέρος, ὅτε τὸ τῆς γλώσσης 75 ὄνομα φέρεται κατὰ τοῦ ἄκρου τοῦ ὑποδήματος καὶ τοῦ ἄκρου τοῦ αὐλοῦ καὶ τοῦ γευστικοῦ μορίου τῶν ζῶων, ἅτινα μέρη εἰσὶ καὶ οὐχ ὄλα·
- 80 – ἢ ὡς οὐσία εἰς συμβεβηκότα, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν εἰσι λευκοί, οἱ δὲ μέλανες·
- ἢ ὡς συμβεβηκότα εἰς οὐσίας, ὡς ὅταν εἴπω· 85 Τῶν λευκῶν τὰ μὲν ἔμψυχα τὰ δὲ ἄψυχα·
- ἢ ὡς συμβεβηκὸς εἰς συμβεβηκότα, ὡς ὅταν εἴπω· 90 Τῶν ψυχρῶν τὰ μὲν ξηρὰ τὰ δὲ ὑγρά,
- εἰς διάφορα σημαινόμενα, καὶ οὕτω πάλιν διχῶς· ἢ γὰρ ὄλον τι σημαίνεται ὑπὸ τῆς φωνῆς ἢ ὡς μέρος. Καὶ ὄλον μὲν, ὡς ἡ κύων φωνή· φέρεται γὰρ κατὰ τε χερσαίου κυνὸς καὶ ἀστρώου καὶ θαλασσίου, ἄπερ ὄλον τί εἰσι καὶ οὐ μέρος ζῶου· ὡς δὲ μέρος, ὅτε τὸ τῆς γλώσσης ὄνομα φέρεται κατὰ τοῦ ἄκρου τοῦ ὑποδήματος καὶ τοῦ αὐλοῦ καὶ τοῦ γευστικοῦ μορίου τῶν ζῶων, ἅτινα μέρη εἰσὶ καὶ οὐχὶ ὄλα. Καὶ οὕτω μὲν καθ' αὐτὸ διαιρεῖται τὸ διαιρούμενον. Κατὰ συμβεβηκὸς δὲ – ἢ ὡς οὐσία εἰς συμβεβηκότα, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν εἰσι λευκοί, οἱ δὲ μέλανες· ἀνθρωποὶ μὲν γὰρ οὐσία, λευκότης δὲ καὶ μελανία συμβεβηκότα· – ἢ ὡς συμβεβηκὸς εἰς οὐσίας, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν λευκῶν τὰ μὲν ἔμψυχα τὰ δὲ ἄψυχα· λευκὸν μὲν γὰρ συμβεβηκός, ἔμψυχον δὲ καὶ ἄψυχον οὐσῆαι· – ἢ ὡς συμβεβηκὸς εἰς συμβεβηκότα, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν ψυχρῶν τὰ μὲν λευκὰ καὶ ξηρὰ, τὰ δὲ μέλανα καὶ ὑγρά· τό τε γὰρ ψυχρὸν καὶ τὸ λευκὸν καὶ τὸ μελανὸν καὶ τὸ

ὁμώνυμο ὄνομα διαιρεῖται σέ
 διάφορα σημαινόμενα καὶ τοῦ-
 το μὲ δύο τρόπους, ἢ ὡς ὄλο ἢ
 ὡς μέρος. Ὡς ὄλο, ὅπως τὸ
 ὄνομα σκύλος· γιατί ἀποδίδεται
 καὶ στὸν χερσαῖο, καὶ στὸν
 οὐράνιο καὶ τὸν θαλάσσιο
 σκύλο, πράγματα ποὺ εἶναι κά-
 ποιο σύνολο καὶ ὄχι μέρη ζώου·
 ὡς μέρος πάλι, ὅταν τὸ ὄνομα
 γλώσσα δίνεται στὸ ἄκρο τοῦ
 παπουτσιοῦ καὶ στὸ ἄκρο τοῦ
 αὐλοῦ καὶ στὸ γευστικὸ μόριο
 τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα εἶναι μέρη
 κι ὄχι σύνολα.

ε) Ἡ οὐσία διαι-
 ρεῖται σὲ συμβεβηκότα, ὅπως
 ὅταν πῶ 'ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους
 ἄλλοι εἶναι λευκοὶ καὶ ἄλλοι
 μαῦροι·

στ) τὰ συμβεβη-
 κότα χωρίζονται σὲ οὐσίες, ὡς
 ὅταν πῶ, 'ἀπὸ τὰ λευκὰ ἄλλα
 εἶναι ἔμψυχα καὶ ἄλλα ἄψυχα·

ζ) τὸ συμβεβηκὸς διαι-
 ρεῖται σὲ συμβεβηκότα, ὅπως
 ὅταν πῶ "Ἀπὸ τὰ ψυχρὰ ἄλλα
 εἶναι

ξηρὰ καὶ ἄλλα
 ὑγρά·

μα διαιρεθεῖ σὲ διάφορα
 σημαινόμενα, καὶ ἔτσι πάλι μὲ
 δύο τρόπους· τὸ ὄνομα σημαί-
 νει ἢ τὸ ὄλο ἢ μέρος· τὸ ὄλο,
 ὡς τὸ ὄνομα σκύλος· γιατί ἀπο-
 δίδεται στὸν χερσαῖο καὶ στὸν
 οὐράνιο, καὶ στὸν θαλάσσιο
 σκύλο, πράγμα ποὺ εἶναι κά-
 ποιο σύνολο καὶ ὄχι μέρη ζώου·
 ὡς μέρος πάλι, ὅταν τὸ ὄνομα
 γλώσσα δίνεται στὸ ἄκρο τοῦ
 παπουτσιοῦ καὶ στὸ ἄκρο τοῦ
 αὐλοῦ καὶ στὸ γευστικὸ μόριο
 τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα εἶναι μέρη
 κι ὄχι σύνολα. Ἐτσι διαιρεῖται

καθεαυτὸ (κατὰ τὴν οὐσία) τὸ
 διαιρούμενο. ε) Ἡ οὐσία διαι-
 ρεῖται σὲ συμβεβηκότα, ὅπως
 ὅταν πῶ 'ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους
 ἄλλοι εἶναι λευκοὶ καὶ ἄλλοι
 μαῦροι· οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἡ
 οὐσία, τὸ λευκὸ καὶ τὸ μαῦρο
 συμβεβηκότα· στ) τὰ συμβεβη-
 κότα διαιροῦνται σὲ οὐσίες, ὡς
 ὅταν πῶ, 'ἀπὸ τὰ λευκὰ ἄλλα
 εἶναι ἔμψυχα καὶ ἄλλα ἄψυχα·
 τὸ λευκὸ βέβαια εἶναι συμβεβη-
 κὸς, ἐνῶ τὸ ἔμψυχο καὶ ἄψυχο
 οὐσίες· ζ) τὸ συμβεβηκὸς διαι-
 ρεῖται σὲ συμβεβηκότα, ὅπως
 ὅταν πῶ "Ἀπὸ τὰ ψυχρὰ ἄλλα
 εἶναι λευκὰ καὶ ξηρὰ καὶ ἄλλα
 μαῦρα καὶ ὑγρά· καὶ τὸ ψυχρὸ
 καὶ τὸ λευκὸ καὶ τὸ μαῦρο καὶ

— ἢ ὡς τὰ ἀφ' ἐνὸς καὶ
 πρὸς ἓν· ἀφ' ἐνὸς μὲν, ὡς ἀπὸ
 τῆς ἰατρικῆς ἰατρικὸν βιβλίον,
 95 ἰατρικὸν ἐργαλεῖον,

πρὸς ἓν δέ, ὡς ὑγιει-
 νὸν φάρμακον, ὑγιεινὸν βρω-
 μα· πρὸς ἓν γὰρ βλέπουσι, τὴν
 ὑγίειαν.

ὕγρον καὶ τὸ ξηρὸν ἅπαντα
 συμβεβηκότα. — Ἔστι δὲ καὶ
 ἕτερος τρόπος, ὡς τὰ ἀφ' ἐνὸς
 καὶ πρὸς ἓν· ἀφ' ἐνὸς μὲν, ἀπὸ
 τῆς ἰατρικῆς ἰατρικὸν βιβλίον,
 ἰατρικὸν ἐργαλεῖον· ἀπὸ γὰρ ἐ-
 νός, τῆς ἰατρικῆς, ὠνομάσθη-
 σαν ἰατρικά· πρὸς ἓν δέ, ὑγιει-
 νὸν φάρμακον, ὑγιεινὸν βρω-
 μα· πρὸς ἓν γὰρ βλέπουσι, τὴν
 ὑγίειαν. Τῶν δὲ ἀφ' ἐνὸς τὰ μὲν
 ἐκ τινος αἰτίου λέγεται, ὡς εἰ-
 κῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐξ ἀληθι-
 νοῦ αἰτίου τοῦ ἀνθρώπου λέγε-
 ται, τὰ δὲ ὡς ἀπὸ τινος ἐξηρη-
 μένου, ὡς ἰατρικὸν σμιλίον καὶ
 τὰ τοιαῦτα.

Καὶ αὕτη μὲν ἐστὶν ἡ καθό-
 λου διαίρεσις, καθ' ἣν διαιρεῖ-
 ται πᾶν διαιρούμενον, ἢ ὡς γέ-
 νος εἰς εἶδη, ἢ ὡς εἶδος εἰς
 ἄτομα, ἢ ὡς ὄλον εἰς μέρη, ἢ
 ὡς ὁμώνυμος φωνὴ εἰς διάφο-
 ρα σημαινόμενα, ἢ ὡς οὐσία
 εἰς συμβεβηκότα, ἢ ὡς συμβε-
 βηκὸς εἰς οὐσίας, ἢ ὡς συμβε-
 βηκὸς εἰς συμβεβηκότα, ἢ ὡς
 τὰ ἀφ' ἐνὸς καὶ πρὸς ἓν.

η) ὅπως ὄσα προέρχονται ἀπὸ ἓνα καὶ ὄσα ἀποβλέπουν σὲ ἓνα· προέρχονται ἀπὸ ἓνα, ἀπὸ τὴν ἰατρική, τὸ ἰατρικὸ βιβλίον, τὸ ἰατρικὸ ἔργον· λεῖον,

ἐνῶ ἀποβλέπουν σὲ ἓνα τὸ ὑγιεινὸ φάρμακον, ἢ ὑγιεινὴ τροφή (γιατὶ ἀποβλέπουν σὲ ἓνα, στὴν ὑγείαν).

τὸ ὑγρὸ καὶ τὸ ξηρὸ ὄλα εἶναι συμβεβηκότα· ὑπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος· η) ὅπως ὄσα προέρχονται ἀπὸ ἓνα καὶ ὄσα ἀποβλέπουν σὲ ἓνα· προέρχονται ἀπὸ ἓνα, ἀπὸ τὴν ἰατρική, τὸ ἰατρικὸ βιβλίον, τὸ ἰατρικὸ ἔργον· λεῖον (γιατὶ ἀπὸ ἓνα ὀνομάσθηκαν ἰατρικά, ἀπὸ τὴν ἰατρική), ἐνῶ ἀποβλέπουν σὲ ἓνα τὸ ὑγιεινὸ φάρμακον, ἢ ὑγιεινὴ τροφή (γιατὶ ἀποβλέπουν σὲ ἓνα, στὴν ὑγείαν). Ἄπὸ ὄσα προέρχονται ἀπὸ ἓνα ὀνομάζονται ἄλλα ἀπὸ κάποιο αἷτιον, ὅπως ἢ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου παίρνει τὸ ὀνοματὴς ἀπὸ ἀληθινὸ αἷτιον, τὸν ἀνθρώπον, καὶ ἄλλα ἀπὸ ἐκεῖνον ἀπὸ τὸ ὄποῖον ἀφαιρέθηκαν, ὅπως τὸ ἰατρικὸ μαχαίρι καὶ τὰ παρόμοια.

Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ διαίρεση στὸ σύνολόν της, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία διαιρεῖται κάθε διαιρούμενον ἢ ὡς γένος σὲ εἶδη, ἢ ὡς εἶδος σὲ άτομα, ἢ ὡς ὄλον σὲ μέρη, ἢ ὡς ὀμώνυμον ὄνομα σὲ διάφορα σημαίνόμενα, ἢ ὡς οὐσία σὲ συμβεβηκότα, ἢ ὡς συμβεβηκὸς σὲ οὐσίαις, ἢ ὡς συμβεβηκὸς σὲ συμβεβηκότα, ἢ ὅπως ἐκεῖνα πού προέρχονται ἀπὸ ἓνα καὶ ἐκεῖνα πού ἀποβλέπουν σὲ ἓνα.

Τινές δὲ ἀπαγορεύουσι τὴν ἀπὸ εἶδους εἰς ἄτομα διαίρεσιν μᾶλλον ἀπαρίθμησιν φάσκοντες· πᾶσα γὰρ διαίρεσις εἰς δύο ἢ τρία ἢ σπανίως πάνυ εἰς τέσσαρα γίνεται. Τὸ δὲ εἶδος εἰς ἄπειρα τῷ πλήθει διαιρεῖται· ἄπειροι γὰρ τῷ πλήθει οἱ κατὰ μέρος ἄνθρωποι.

100 Κατὰ τοῦτον οὖν τὸν τρόπον διαιρεῖται τὸ ὄν εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς οὐδὲ ἐν ἐνὶ τρόπῳ τῆς διαιρέσεως θεωρεῖται ἐν τοῖς τμήμασι τὸ φύσει πρότερον καὶ ὕστερον, οὐδὲ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, εἰ μὴ ἐν τοῖς ἀφ' ἐνὸς καὶ πρὸς ἓν.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς οὐδὲ ἐνὶ τρόπῳ τῆς διαιρέσεως θεωρεῖται ἐν τοῖς τμήμασι τὸ φύσει πρότερον καὶ ὕστερον, οὐδὲ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον.

Ἐν δὲ τοῖς ὡς ἀφ' ἐνὸς καὶ πρὸς ἓν διαιρουμένοις καὶ τὸ φύσει πρότερον καὶ ὕστερον θεωρεῖται καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον καὶ ἐξ οὗ ἡ ὀνομασία.

ζ' Περὶ τοῦ φύσει προτέρου.

Φύσει οὖν πρότερόν ἐστι τὸ συνεισφερόμενον καὶ μὴ συνεισφέρον καὶ συναναιροῦν καὶ μὴ συναναιρούμενον, οἷον τὸ ζῶον φύσει πρότερόν ἐστι τοῦ ἀνθρώπου. Ἀναιρουμένου γὰρ καὶ μὴ ὄντος ζώου ἐξ ἀνάγκης οὐδὲ ἀνθρώπος ἐστὶ· ζῶον γὰρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος. Ἀνθρώπου δὲ

Μερικοί ἀπορρίπτουν τὴ διαίρεση τοῦ εἴδους σὲ ἄτομα, χαρακτηρίζοντάς την ὡς ἀπαρίθμηση μᾶλλον· γιατί κάθε διαίρεση γίνεται σὲ δύο ἢ τρία ἢ πολὺ σπάνια σὲ τέσσερα μέρη, ἐνῶ τὸ εἶδος διαιρεῖται σὲ ἄπειρο πλῆθος ἀτόμων, ἀφοῦ εἶναι ἄπειροι στὸ πλῆθος οἱ ἐπιμέρους ἄνθρωποι.

Σύμφωνα μ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπο διαιρεῖται τὸ ὄν σὲ οὐσία καὶ σὲ συμβεβηκός.

Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι σὲ κανένα τρόπο τῆς διαίρεσης δὲν παρατηρεῖται στὰ τμήματά της τὸ φύσει προηγούμενο καὶ ἐπόμενο, οὔτε τὸ περισσότερο καὶ λιγότερο, παρὰ μόνο στὰ προερχόμενα ἀπὸ ἓνα καὶ σὲ ὅσα ἀποβλέπουν σὲ ἓνα.

Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι σὲ κανένα τρόπο τῆς διαίρεσης δὲν παρατηρεῖται στὰ τμήματά της τὸ φύσει προηγούμενο καὶ ἐπόμενο, οὔτε τὸ περισσότερο καὶ λιγότερο.

Σὲ ὅσα ὁμως προέρχονται ἀπὸ ἓνα καὶ σὲ ὅσα ἀποβλέπουν σὲ ἓνα παρατηρεῖται καὶ τὸ φύσει προηγούμενο καὶ ἐπόμενο, καὶ τὸ περισσότερο καὶ λιγότερο, καὶ ἀπὸ αὐτὸ παίρνουν καὶ τὸ ὄνομά τους.

ζ' Γιά τὸ φύσει προηγούμενο.

Φύσει προηγούμενο λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο ποὺ εἰσάγεται μαζί μὲ κάτι ἄλλο ἀλλὰ καὶ δὲν τὸ εἰσάγει καὶ ποὺ ὅταν ἐξαφανίζεται συνεχῶς ἀφανίζε ἀλλὰ δὲν συνεχῶς ἀφανίζεται, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ζῶο εἶναι φύσει προηγούμενο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ἐὰν δηλαδὴ ἐξαφανιστεῖ καὶ δὲν ὑπάρχει ζῶο, ἀναγκαστικὰ δὲ θὰ ὑπάρχει οὔτε ἄνθρωπος·

ἀναιρουμένου καὶ μὴ ὄντος δυνατὸν εἶναι ζῶον· ἔσται γὰρ ἵππος, κύων καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινά εἰσι ζῶα. Πάλιν εἰσφερομένου ἀνθρώπου πάντως καὶ ζῶον εἰσφέρεται· ζῶον
 10 γὰρ ἔστιν ὁ ἄνθρωπος. Ζῶου δὲ εἰσφερομένου, οὐ πάντως εἰσφέρεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἢ ἵππος ἢ κύων ἢ τι τῶν τοιούτων. Οὐτε οὖν ὁ Πέτρος ἐστὶ φύσει πρότερος τοῦ Παύλου οὔτε τὸ λογικὸν ζῶον τοῦ ἀλόγου. Πέτρου γὰρ ἀναιρουμένου καὶ μὴ ὄντος ἔσται Παῦλος· καὶ Παύλου εἰσ-
 15 φερομένου, οὐ συνεισφέρεται Παῦλος, καὶ οὔτε Πέτρος ἐστὶ μᾶλλον, ἤγουν πλέον, τοῦ Παύλου ἄνθρωπος ἢ ζῶον οὔτε Παῦλος τοῦ Πέτρου μᾶλλον. Εὐρίσκεται δὲ φάρμακον ὑγιεινότερον φαρμάκου καὶ βιβλίον ἰατρικώτερον βιβλίου ἄλλου.

η' Περὶ ὀρισμοῦ.

Ὅρισμός ἐστι λόγος σύντομος δηλωτικὸς τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, τουτέστιν ὁ λόγος ὁ δι' ὀλίγου σημαίνων τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, οἷον
 5 ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἐξέθεντο περὶ φύσεως ἀνθρώπου λόγους κατεπεκτάδην, ἤγουν ἐκτεταμένους καὶ μεγάλους, ἀλλ' οὐκ εἰσιν ὀρισμοί, διότι οὐκ εἰσι σύντομοι. Εἰσὶ δὲ καὶ σύντομοι λόγοι ὡς τὰ ἀποφθέγματα, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ
 10 δηλοῦσι φύσιν πράγματος, οὐκ εἰσιν ὀρισμοί. Καὶ τὸ ὄνομα δὲ πολλάκις δηλοῖ τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ὀρισμός· τὸ μὲν γὰρ ὄνομα μία λέξις ἐστίν, ὁ

γιατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο. Ἐὰν ὁμοίως ὁ ἄνθρωπος ἐξαφανιστεῖ καὶ δὲν ὑπάρχει, εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρχει ζῶο· γιατί θὰ ὑπάρχει ὁ ἵππος, ὁ σκύλος καὶ τὰ παρόμοια ποὺ εἶναι ζῶα. Καὶ πάλι· ὅταν εἰσάγεται ἄνθρωπος, εἰσάγεται ὁπωσδήποτε καὶ ζῶο, γιατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο, ἐνῶ ὅταν εἰσάγεται ζῶο, δὲν εἰσάγεται ὁπωσδήποτε ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἢ ἵππος ἢ σκύλος ἢ κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτά.

Οὕτε ὁ Πέτρος λοιπὸν εἶναι φύσει προηγούμενος ἀπὸ τὸν Παῦλο, οὕτε τὸ λογικὸ ζῶο ἀπὸ τὸ ἄλογο. Γιατί, ἐὰν ἐξαφανιστεῖ ὁ Πέτρος καὶ δὲν ὑπάρχει, θὰ ὑπάρχει ὁ Παῦλος. Κι ὅταν εἰσάγεται ὁ Παῦλος δὲ συνεισάγεται ὁ Πέτρος, οὕτε ὅταν εἰσάγεται ὁ Πέτρος, συνεισάγεται καὶ ὁ Παῦλος, καὶ οὕτε ὁ Πέτρος εἶναι περισσότερο, δηλαδὴ ἐπιπλέον ἀπὸ τὸν Παῦλο ἄνθρωπος ἢ ζῶο, οὕτε περισσότερο ὁ Παῦλος ἀπὸ τὸν Πέτρο. Ὑπάρχει ὁμοίως φάρμακο πρὸ ἀποτελεσματικὸ ἀπὸ ἄλλο φάρμακο καὶ βιβλίον ἰατρικῆς καλῦτερον ἀπὸ ἄλλο βιβλίον ἰατρικῆς.

η' Γιά τὸν ὀρισμὸ.

Ὁρισμὸς εἶναι λόγος σύντομος ποὺ δηλώνει τὴ φύση τοῦ ὑποκειμένου πράγματος (τοῦ πράγματος στὸ ὁποῖο ἀφορᾷ), δηλαδὴ ὁ λόγος ποὺ μὲ συντομία σημαίνει τὴ φύση τοῦ ὑποκειμένου, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο λογικόν, θνητόν, ποὺ εἶναι ἱκανὸν γιὰ νόηση καὶ ἐπιστήμη. Πολλοὶ βέβαια διατύπωσαν γιὰ τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου λόγους κατεπεκτάδην, δηλαδὴ ἐκτεταμένους καὶ μακροὺς λόγους, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀρισμοί, ἐπειδὴ δὲν εἶναι σύντομοι. Ὑπάρχουν ὁμοίως καὶ λόγοι σύντομοι, ὅπως εἶναι τ' ἀποφθέγματα, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀρισμοί, ἐπειδὴ δὲ δηλώνουν τὴ φύση ἐνὸς πράγματος. Πολλὲς φορές καὶ τὸ ὄνομα δηλώνει τὴ φύση τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀρισμὸς· γιατί τὸ ὄνομα εἶναι μιὰ

δὲ ὀρισμὸς λόγος. Λόγος δὲ ἐκ δύο τὸ ἐλάχιστον σύγκειται
λέξεων. Ἔστιν οὖν ὁ μὲν ὄρος ὄνομα ἐξηπλωμένον, ὄνο-
15 μα δὲ ὄρος κατὰ σύνοψιν.

Συνίσταται δὲ ὁ ὀρισμὸς ἐκ γένους καὶ συστατικῶν
διαφορῶν, ἤγουν οὐσιωδῶν, ὡς ἐπὶ τοῦ ὄρου τοῦ ζῶου·
ζῶον γὰρ ἐστὶν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική. Ἴδου ἢ μὲν οὐ-
σία γένος ἐστί, τὸ δὲ ἔμψυχον καὶ αἰσθητικὸν συστατικά
20 διαφοραί. Λαμβάνεται δὲ καὶ ἐξ ὕλης καὶ εἶδους, οἷον ἀν-
δριάς ἐστὶν ἐκ χαλκοῦ πεποιημένος, ἀνδρὸς εἶδους σημαί-
νων· ὁ μὲν οὖν χαλκὸς ὕλη ἐστί, τὸ δὲ τοῦ ἀνδρὸς εἶδος εἶ-
δος. Ἀναλογεῖ δὲ ἢ μὲν ὕλη τῷ γένει, τὸ δὲ εἶδος τῇ δια-
φορᾷ. Λαμβάνεται δὲ καὶ ἐξ ὑποκειμένου καὶ τέλους, οἷον
25 ἰατρικῆ ἐστὶ τέχνη περὶ ἀνθρώπεια σώματα καταγινομένη
ὑγείας περιποιητική. Ἴδου ὑποκειμένα εἰσι τῇ ἰατρικῇ τὰ
ἀνθρώπεια σώματα, τέλος δὲ αὐτῆς ἡ ὑγεία.

Ἡ δὲ ὑπογραφή ἐκ τῶν ἐπουσιωδῶν σύγκειται,
ἤγουν ἰδίων καὶ συμβεβηκότων, οἷον ἀνθρωπὸς ἐστὶ γε-
30 λαστικόν, ὀρθοπεριπατητικόν, πλατυώνυχον· ταῦτα γὰρ
ὄλα ἐπουσιώδη εἰσὶ. Διὸ καὶ ὑπογραφή λέγεται, ὡς οἷον
σκιάζουσα καὶ οὐ τὴν οὐσιώδη ὑπαρξιν τοῦ ὑποκειμένου
δηλοῦσα, ἀλλὰ τὰ παρεπόμενα. Ὁ δὲ υπογραφικὸς ὀρι-
σμὸς μικτὸς ἐστὶν ἐξ οὐσιωδῶν καὶ ἐπουσιωδῶν, οἷον ἀν-
35 θρωπὸς ἐστὶ ζῶον λογικόν, ὀρθοπεριπατητικόν, πλατυώ-
νυχον.

Εἴρηται δὲ ὀρισμὸς ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν τῆς γῆς ὀρο-
θεσίων· ὡς περὶ γὰρ τὸ ὀροθέσιον χωρίζει τὸ ἴδιον ἐκά-
στου ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου, οὕτω καὶ ὁ ὀρισμὸς τὴν φύσιν
40 ἐκάστου χωρίζει ἀπὸ τῆς τοῦ ἐτέρου φύσεως.

λέξει, ἐνῶ ὁ ὀρισμὸς εἶναι λόγος, καὶ ὁ λόγος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο λέξεις τουλάχιστο. Ὁ ὀρισμὸς λοιπὸν εἶναι ὄνομα ἀναπτυγμένον, ἐνῶ τὸ ὄνομα ὀρισμὸς συμπτυγμένον.

Ὁ ὀρισμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ γένος καὶ συστατικές, δηλαδὴ οὐσιώδεις, διαφορές, ὅπως στὸν ὀρισμὸ τοῦ ζῶου· γιατί ζῶο εἶναι οὐσία ἐμψυχη, ποὺ ἔχει αἰσθήσεις. Νὰ λοιπὸν, ἡ οὐσία εἶναι γένος, ἐνῶ τὸ 'ἐμψυχο' καὶ 'ποὺ ἔχει αἰσθήσεις', εἶναι συστατικές διαφορές. Ὁ ὀρισμὸς σχηματίζεται καὶ ἀπὸ ὕλη καὶ εἶδος, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ ἀνδριάντας εἶναι κατασκευασμένος ἀπὸ χαλκὸ καὶ παριστάνει τὴ μορφή ἀνδρός· ὁ χαλκὸς λοιπὸν εἶναι ὕλη, ἐνῶ ἡ μορφή τοῦ ἀνδρός εἶναι εἶδος. Ἐπίσης ἡ ὕλη ἀντιστοιχεῖ στὸ γένος καὶ τὸ εἶδος στὴ διαφορά. Ἀπαρτίζεται ἐπίσης καὶ ἀπὸ ὑποκείμενο καὶ ἀπὸ σκοπὸ, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ ἰατρικὴ εἶναι τέχνη ποὺ καταγίνεται μὲ τ' ἀνθρώπινα σώματα καὶ φροντίζει γιὰ τὴν ὑγεία. Νὰ λοιπὸν ὑποκείμενα τῆς ἰατρικῆς εἶναι τ' ἀνθρώπινα σώματα, ἐνῶ σκοπὸς τῆς εἶναι ἡ ὑγεία.

Ἡ ὑπογραφή σύγκειται ἀπὸ ἐπουσιώδεις διαφορές, δηλαδὴ ἀπὸ ἴδια καὶ συμβεβηκότα, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ ἄνθρωπος εἶναι γελαστικό, ὀρθοβαδιστικό καὶ μὲ πλατιά νύχια· αὐτὰ ὅλα εἶναι γνωρίσματα ἐπουσιώδη. Γι' αὐτὸ καὶ λέγεται ὑπογραφή, σὰν δηλαδὴ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἐπισκιάζει, χωρὶς νὰ δίνει τὴν οὐσιώδη ὑπαρξὴ τοῦ ὑποκειμένου, ἀλλὰ τὰ παρεπόμενά του. Ὁ ὑπογραφικὸς ὀρισμὸς εἶναι μεικτὸς ἀπὸ οὐσιώδη κι ἐπουσιώδη, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο λογικό, ὀρθοβαδιστικό, μὲ πλατιά νύχια.

Ὁ ὀρισμὸς λέγεται μεταφορικὰ ἀπὸ τὰ ὀροθέσια τῆς γῆς. Ὅπως δηλαδὴ τὸ ὀροθέσιο χωρίζει τὸ κτῆμα τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὸ ξένο, ἔτσι καὶ ὁ ὀρισμὸς χωρίζει τὴ φύση τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἄλλου.

Ἐπίσης δὲ ὁρίσμου ἔστι τὸ μὴ ἐλλείπειν μήτε πλεονάζειν ταῖς λέξεσι, κακία δὲ τὸ τε ἐλλείπειν καὶ τὸ πλεονάζειν ταῖς λέξεσι. Τέλειος δὲ ὁρίσμος ἔστιν ὁ ἀντιστρέφων πρὸς τὸ ὀριστόν, ἀτελεῆς δὲ ὁ μὴ ἀντιστρέφων. Οὐτε οὖν ὁ
 45 ἐλλείπων ταῖς λέξεσιν ἀντιστρέφει οὔτε ὁ πλεονάζων.

Ὅτε μὲν γὰρ πλεονάσει ταῖς λέξεσι, λείπει τοῖς πράγμασιν, ὅτε δὲ λείπει ταῖς λέξεσι, πλεονάζει τοῖς πράγμασιν.

Ὡστε λέγειν· θαυμαστὸν ἐφεῦρεν ἡ φύσις μηχάνημα, ἐνδειαν πλουτοῦσαν καὶ πλοῦτον ὑποκρινόμενον ἐνδειαν.
 50 Οἷον ὁ τέλειος ὀρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου 'ζῶον λογικόν, θνητόν'. Ἴδου ἀντιστρέφει· πᾶν γὰρ ζῶον λογικόν, θνητόν, ἀνθρωπὸς ἔστι, καὶ πᾶς ἀνθρωπος ζῶόν ἔστι λογικόν, θνητόν. Ἐὰν οὖν λείψῃ μίᾳ λέξει, πλεονάζει τοῖς πράγμασιν, οἷον ζῶον λογικόν. Ἴδου ἔλειψε τῇ λέξει, οὐ γὰρ εἶπον
 55 'θνητόν', καὶ ἐπλεόνασε τοῖς πράγμασιν, οὐ γὰρ μόνος ἀνθρωπος ζῶον λογικόν, ἀλλὰ καὶ ἄγγελος, καὶ οὐκ ἀντιστρέφει. Ἐὰν δὲ εἶπω 'ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικόν', πάλιν οὐκ ἀντιστρέφει· ἐπλεόνασε γὰρ τῇ λέξει διὰ τοῦ εἰπεῖν 'γραμματικόν', ἔλειψε δὲ τοῖς πράγμασιν. Οὐ
 60 πάντα γὰρ ἀνθρώπον ὠρίσατο, ἀλλ' ἢ μόνον τοὺς γραμματικούς. Πᾶν μὲν γὰρ ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικὸν ἀνθρωπὸς ἔστιν, οὐ πᾶς δὲ ἀνθρωπος ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικόν ἔστιν· οὐ γὰρ πᾶς ἀνθρωπος γραμματικός ἔστι.

65 Τέλειοι οὖν ὀρισμοὶ εἰσὶν οἱ ἀντιστρέφοντες πρὸς τὸ ὀριστόν. Ἄλλ' ἐπεὶ καὶ τὸ ἴδιον ἀντιστρέφει πρὸς τὸ οὐ ἔστιν ἴδιον —εἴ τι γὰρ ἀνθρωπος, τοῦτο γελαστικόν, καὶ εἴ τι γελαστικόν, τοῦτο ἀνθρωπος —, δεῖ ἡμᾶς προσδιορισμένους εἰπεῖν, ὅτι τέλειοι ὀρισμοὶ εἰσὶν οἱ ἐκ γένους καὶ συ
 70 στατικῶν διαφορῶν παραλαμβανόμενοι καὶ μήτε ἐλλεί-

Ένας όρισμός είναι ύγιής όταν δέν μειονεκτεϊ ούτε πλεονάζει στις λέξεις, ένώ όταν μειονεκτεϊ και πλεονάζει στις λέξεις δέν είναι ύγιής. Τέλειος όρισμός είναι αυτός πού επιδέχεται άντιστροφή μ' αυτό πού όρίζει, ένώ όποιος δέν επιδέχεται άντιστροφή είναι άτελής. Ούτε λοιπόν εκείνος πού είναι έλλιπής στις λέξεις δέχεται άντιστροφή ούτε όποιος πλεονάζει. Γιατί όταν πλεονάσει στις λέξεις, ύστερεϊ στα πράγματα, ένώ όταν ύστερήσει στις λέξεις, πλεονάζει στα πράγματα. Ώστε μπορούμε νά πούμε: ή φύση ανάκάλυψε ένα μηχανήμα θαυμαστό, πενία πού πλουτεϊ και πλουτο πού ύποκρίνεται πενία. Για παράδειγμα ό τέλειος όρισμός του άνθρώπου είναι, 'ζώο λογικό, θνητό'. Νά ή άντιστροφή: 'κάθε ζώο λογικό, θνητό είναι άνθρωπος' και 'κάθε άνθρωπος είναι ζώο λογικό, θνητό'. Ήν ύστερήσει σε μία λέξη, πλεονάζει στα πράγματα, όπως μόνο: 'ζώο λογικό'. Νά ύστέρησε στη λέξη, γιατί δέν είπα και 'θνητό', και πλεονάσε στα πράγματα, γιατί δέν είναι μόνο ό άνθρωπος ζώο λογικό αλλά και ό άγγελος, και γι' αυτό δέ γίνεται άντιστροφή. Επίσης άν πώ ότι ό άνθρωπος είναι 'ζώο λογικό, θνητό, έγγράμματο', πάλι δέ δέχεται άντιστροφή, γιατί πλεόνασε στη λέξη με τό πού τόν είπα 'έγγράμματο', και ύστέρησε στα πράγματα. Γιατί δέν όρισε κάθε άνθρωπο, αλλά μονάχα τούς έγγράμματος. 'Κάθε ζώο δηλαδή λογικό, θνητό, έγγράμματο είναι άνθρωπος, αλλά 'κάθε άνθρωπος δέν είναι ζώο λογικό, θνητό, έγγράμματο' γιατί δέν είναι κάθε άνθρωπος έγγράμματος.

Τέλειοι λοιπόν όρισμοί είναι όσοι δέχονται άντιστροφή με αυτό πού όρίζουν. Ήπειδή όμως και τό ίδιο γνώρισμα άντιστρέφει με τό ύποκείμενο του όποιου είναι ίδιο γνώρισμα (άν δηλαδή κάτι είναι άνθρωπος, αυτό είναι γελαστικό, και άν είναι γελαστικό, αυτό είναι άνθρωπος), πρέπει νά προσδιορίσω τό πράγμα και νά πώ, ότι τέ-

ποντες τῇ λέξει μήτε πλεονάζοντες καὶ ἀντιστρέφοντες
 πρὸς τὸ ὀριστόν. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ λαμβανόμενοι ἐκ τοῦ
 συναμφοτέρου, τοῦ τε ὑποκειμένου καὶ τοῦ τέλους, τέλειοί
 εἰσι, καὶ οἱ ἐκ τοῦ συναμφοτέρου, τῆς τε ὕλης καὶ τοῦ εἴ-
 75 δους, ἔστι δὲ ὅτε καὶ οἱ ἐκ μόνου τοῦ ὑποκειμένου, ὅταν τὸ
 ὑποκείμενον ἐκεῖνο οὐχ ὑπόκειται ἑτέρα τέχνη ὡς ἡ ὕελος
 τῇ ὕελοψικῆ, καὶ ἐκ τοῦ τέλους μόνου, ὅταν τὸ τέλος ἐκεῖ-
 νο οὐ δύναται τέλος εἶναι ἑτέρας τέχνης, ὡς ἐπὶ τῆς ναυπη-
 γικῆς. Ὡστε ἐκ πάντων τούτων δεῖ γινῶναι, ὅτι τελειότης
 80 ἐστὶν ὄρου τὸ ἀντιστρέφειν.

Διαφέρει δὲ ὀρισμὸς ὄρου τῶ καθολικωτέρῳ καὶ με-
 ρικωτέρῳ· ὁ γὰρ ὄρος καθολικώτερός ἐστι τοῦ ὀρισμοῦ.
 Ὁ μὲν γὰρ ὄρος δηλοῖ τὸ ὀροθέσιον, δηλοῖ δὲ καὶ τὴν ἀπό-
 φασιν, ὡς φαμεν ὄρισεν ὁ βασιλεύς, δηλοῖ καὶ εἰς ὃν
 85 ἀναλύεται ἡ πρότασις, ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς σὺν Θεῷ μαθησό-
 μεθα, δηλοῖ δὲ καὶ τὸν ὀρισμόν. Ὁ δὲ ὀρισμὸς μόνον δηλοῖ
 τὸν λόγον τὸν σύντομον, τὸν δηλωτικὸν τῆς φύσεως τοῦ
 ὑποκειμένου πράγματος.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐπὶ τῆς οὐσίας μόνης λαμβάνε-
 90 ται ὀρισμὸς καὶ τῶν εἰδῶν αὐτῆς. Οὔτε δὲ ἀτόμου οὔτε
 συμβεβηκότων δυνάμεθα ποιήσασθαι ὀρισμὸν ἀλλ' ὑπο-
 γραφήν, διὰ τὸ τὸν ὀρισμὸν ἐκ γένους καὶ συστατικῶν δια-
 φορῶν συγκεῖσθαι, τὴν δὲ ὑπογραφήν ἐξ ἐπουσιωδῶν.

θ' Περὶ γένους.

Ἰστέον, ὡς ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων τρία δεῖ ζητεῖν. Ἐάν
 ἐστὶ τῶν ὁμωνύμων, καὶ πόσα σημαίνει καὶ περὶ ποίου

λαιοι ὀρισμοὶ εἶναι ὄσοι σχηματίζονται ἀπὸ τὸ γένος καὶ τὶς συστατικὲς διαφορὲς, καὶ πού οὔτε ὑστεροῦν στὶς λέξεις οὔτε πλεονάζουν καὶ δέχονται ἀντιστροφὴ μὲ αὐτὸ πού ὀρίζουν. Τὸ ἴδιο καὶ ὄσοι σχηματίζονται καὶ ἀπὸ τὰ δύο, καὶ ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο καὶ τὸ σκοπὸ, εἶναι τέλειοι, καὶ ἐπίσης ὄσοι σχηματίζονται ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο, τὴν ὕλη καὶ τὸ εἶδος· μερικὲς φορὲς καὶ ὄσοι σχηματίζονται ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο μόνο, ὅταν τὸ ὑποκείμενο ἐκεῖνο δὲν ὑπόκειται σὲ ἄλλη τέχνη, ὅπως τὸ γυαλί στὴν ὑαλοουργικὴ, καὶ ἀπὸ τὸ σκοπὸ μόνο, ὅταν ὁ σκοπὸς αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι σκοπὸς ἄλλης τέχνης, ὅπως στὴν περίπτωση τῆς ναυπηγικῆς. Ὡστε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ ξέρομε, ὅτι ἕνας ὀρισμὸς εἶναι τέλειος ὅταν δέχεται ἀντιστροφὴ.

Ἄλλὰ ὁ ὀρισμὸς διαφέρει κι ἀπὸ τὸν ὄρο ὡς πρὸς τὴν καθολικότητα καὶ τὴ μερικότητα· ὁ ὄρος εἶναι καθολικότερος ἀπὸ τὸν ὀρισμὸ. Ὁ ὄρος δηλώνει τὸ ὀροθέσιο, δηλώνει ὁμως καὶ τὴν ἀπόφαση, ὅπως λέμε ὄρισε ὁ βασιλεὺς, δηλώνει ἀκόμα καὶ σὲ ποιὸν ἀναλύεται ἡ πρόταση, ὅπως θὰ μάθομε στὴ συνέχεια μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, δηλώνει ὁμως καὶ τὸν ὀρισμὸ. Ὁ ὀρισμὸς δηλώνει μόνο τὸν σύντομο λόγο, πού φανερῶνει τὴ φύση τοῦ ὑποκειμένου πράγματος.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ὁ ὀρισμὸς χρησιμοποιεῖται μόνο ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν οὐσία καὶ τὰ εἶδη τῆς. Ὄρισμὸ δὲν μπορούμε νὰ σχηματίσομε οὔτε γιὰ τὰ ἄτομα οὔτε γιὰ τὰ συμβεβηκότα, ἀλλὰ μόνο ὑπογραφή, ἐπειδὴ ὁ ὀρισμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ γένος καὶ τὶς συστατικὲς διαφορὲς, ἐνῶ ἡ ὑπογραφή ἀπὸ διαφορὲς ἐπουσιῶδεις.

θ' Γιὰ τὸ γένος.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι στὰ ὁμώνυμα πρέπει νὰ ζητοῦμε τρία πράγματα· ἂν πράγματι ἀνήκουν στὴν κατηγορία τῶν ὁμωνύμων, πόσα σημαίνουν, καὶ γιὰ ποιὸ ἀπὸ

αὐτῶν ἐστὶν ὁ λόγος. Δεῖ οὖν πρότερον εἰπεῖν, τί ἐστὶν
5 ὁμώνυμον.

Ὁμώνυμα οὖν εἰσὶν, ὅταν δύο ἢ καὶ πλείονα ἐν ἔχου-
σιν ὄνομα, ἕκαστον δὲ αὐτῶν ἄλλο τι σημαίνει καὶ ἄλλης
οὐσίας ἐστίν, ἤγουν ἕτερον ὄρισμὸν δέχεται, ὡς καὶ νῦν ἐπὶ
τοῦ γένους· τὸ γὰρ γένος τῶν ὁμωνύμων ἐστί. Λέγεται γὰρ
10 γένος πρῶτον μὲν τὸ ἀπὸ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ τεκόντος,
καὶ ἕκαστον αὐτῶν διχῶς ἢ προσεχῶς ἢ πόρρω. Ἀπὸ μὲν
τῆς προσεχοῦς πατρίδος, ὡς λέγεταιί τις Ἱεροσολυμίτης,
ἀπὸ δὲ τῆς πόρρω Παλαιστίνος. Ὁμοίως ἀπὸ τοῦ προσε-
χοῦς τεκόντος, ὡς ὅταν ὁ Ἀχιλλεύς, υἱὸς ὦν τοῦ Πηλέως,
15 λέγεται Πηλεΐδης, ἀπὸ δὲ τοῦ πόρρω, ὡς ὅταν ὁ αὐτὸς
Ἀχιλλεὺς ἀπὸ τοῦ πάππου αὐτοῦ Αἰακοῦ Αἰακίδης· οὗτος
γὰρ ἦν τοῦ Πηλέως πατήρ. Λέγεται πάλιν γένος ἢ ἐνὸς
πρὸς πολλοὺς τοὺς ἐξ αὐτοῦ σχέσις, ὡς ὅταν πάντες οἱ
ἔχοντες τὸ καταγῶγιον ἐξ Ἰσραὴλ λέγονται Ἰσραηλίται.
20 Περὶ μὲν οὖν τῶν προειρημένων γενῶν οὐκ ἔστι λόγος
τοῖς φιλοσόφοις.

Λέγεται πάλιν γένος, ᾧ ὑποτάσσεται τὸ εἶδος, οἷον
ὑπὸ τὸ ζῶον ἐστὶν ἄνθρωπος, ἵππος καὶ ἕτερα εἶδη· τὸ οὖν
ζῶον γένος ἐστί. Περὶ τούτου τοῦ γένους παρὰ τοῖς φιλο-
25 σόφοις ὁ λόγος. Γένος οὖν ἐστὶ τὸ κατὰ πλείονων καὶ δια-
φερόντων τῶ εἶδει ἐν τῶ τί ἐστὶ κατηγορούμενον, ὡσπερ
τὸ ζῶον, γένος ὄν, κατηγορεῖται ἀνθρώπου καὶ ἵππου καὶ
βοῦς καὶ ἄλλων πλείονων ἐν τῶ τί ἐστὶν, ἅτινα τῶ εἶδει
διαφέρουσιν ἀλλήλων· ἕτερον γὰρ εἶδος ἀνθρώπου καὶ
30 ἄλλο ἵππου καὶ ἄλλο βοῦς. Ἐν τῶ τί δέ ἐστὶν κατηγορεῖται.
Ἐρωτώμενοι γὰρ 'τί ἐστὶν ἄνθρωπος', φαμὲν 'ζῶον'.

αυτὰ μιλοῦμε. Πρέπει λοιπὸν πρῶτα νὰ ποῦμε τί εἶναι ὁμώνυμο.

Ὅμώνυμα εἶναι ὅταν δύο ἢ περισσότερα πράγματα ἔχουν ἓνα ὄνομα, ἐνῶ καθένα ἀπὸ αὐτὰ σημαίνει κάτι ἄλλο καὶ ἔχει ἄλλη οὐσία, δηλαδὴ δέχεται ἄλλο ὄρισμό, ὅπως καὶ τῶρα σχετικὰ μὲ τὸ γένος, γιατί τὸ γένος εἶναι ἀπὸ τὰ ὁμώνυμα. Γένος δηλαδὴ λέγεται πρῶτα ἡ καταγωγή ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ τὸ γονεά καὶ καθένα ἀπὸ αὐτὰ μὲ δύο τρόπους· ἢ ἄμεσα ἢ μακρινά. Ἀπὸ τὴν ἄμεση πατρίδα, ὅπως λέγεται κάποιος Ἱεροσολυμίτης καταγόμενος ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀπὸ τὴ μακρινὴ πάλι πατρίδα λέγεται Παλαιστίνιος, ὡς καταγόμενος ἀπὸ τὴν Παλαιστίνη. Ὅμοια κι ἀπὸ τὸν ἄμεσο γονεά ὅταν ὁ Ἀχιλλέας, πού ἦταν γιὸς τοῦ Πηλέα, λέγεται Πηλείδης, ἐνῶ ἀπὸ τὸν μακρινό, ὅπως ὅταν ὁ ἴδιος Ἀχιλλέας λέγεται Αἰακίδης ἀπὸ τὸν πάππο του Αἰακό· γιατί αὐτός ἦταν πατέρας τοῦ Πηλέα. Γένος πάλι λέγεται ἡ σχέση τοῦ ἑνὸς μὲ τοὺς πολλοὺς πού κατάγονται ἀπὸ αὐτόν, ὅπως ὅταν ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι πού ἔχουν τὴν καταγωγή τους ἀπὸ τὸν Ἰσραὴλ λέγονται Ἰσραηλίτες. Γιὰ τὰ γένη πού προαναφέραμε δὲν κάνουν λόγο οἱ φιλόσοφοι.

Γένος πάλι λέγεται ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο ὑποτάσσεται τὸ εἶδος, ὅπως κάτω ἀπὸ τὸ ζῶο εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἵππος καὶ ἄλλα εἶδη· τὸ ζῶο λοιπὸν εἶναι γένος. Γι' αὐτὸ τὸ γένος μιλοῦν οἱ φιλόσοφοι. Γένος λοιπὸν εἶναι ἡ ἔννοια πού ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο σὲ περισσότερες καὶ διαφόρες μεταξὺ τους ἔννοιες, ὅπως τὸ ζῶο εἶναι γένος κι ἀποδίδεται στὸν ἄνθρωπο καὶ στὸν ἵππο καὶ στὸ βόδι καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα ὡς πρὸς τὸ τί εἶναι, τὰ ὁποῖα διαφέρουν μεταξὺ τους ὡς πρὸς τὸ εἶδος· γιατί ἄλλο εἶναι τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου, ἄλλο τὸ εἶδος τοῦ ἵππου καὶ ἄλλο τὸ εἶδος τοῦ βοδιοῦ. Τὸ γένος λοιπὸν ἀναφέρεται στὸ 'τί εἶναι'. Ἄν μᾶς ρωτήσουν δηλαδὴ 'τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος', ἀπα-

Ὅμοίως καὶ ἵππος· ἐρωτώμενοι 'τί ἐστίν', λέγομεν 'ζῷον'.
 Ὡστε γένος ἐστίν, ᾧ ὑπόκειται τὸ εἶδος. Τὸ γὰρ γένος εἰς
 εἶδη διαιρεῖται καὶ καθολικώτερον τοῦ εἶδους ἐστὶ καὶ πε-
 35 ριέχει τὰ εἶδη καὶ ἐπάνω αὐτῶν ἐστίν.

Χρῆ γὰρ γινώσκειν, ὡς ἐπάνω λέγεται τὸ καθολικώ-
 τερον, ὑποκάτω δὲ καὶ ὑποκείμενον πρὸς κατηγορίαν τὸ
 μερικώτερον. Ἔστι γὰρ ὑποκείμενον πρὸς ὑπαρξιν, ὡς ἡ
 οὐσία, ὑπόκειται γὰρ πρὸς ὑπαρξιν τῷ συμβεβηκότι· ἐν
 40 αὐτῇ γὰρ ὑφίσταται τὸ συμβεβηκός. Καὶ ἐστίν ὑποκείμε-
 νον πρὸς κατηγορίαν τὸ μερικόν· κατηγορεῖται γὰρ τὸ μὲν
 γένος τοῦ εἶδους καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀτόμων. Δῆλον δὲ ὡς
 καθολικώτερόν ἐστὶ τὸ γένος τοῦ εἶδους καὶ τὸ εἶδος τῶν
 ἀτόμων, περὶ ὧν ἀκριβέστερον ἐν τοῖς ἐξῆς σὺν Θεῷ μα-
 45 θησόμεθα. Νῦν δέ, εἰπόντες περὶ τοῦ γένους, εἴπωμεν καὶ
 περὶ τοῦ εἶδους.

**β. Περὶ γένους καὶ εἶδους, τοῦ ἰ' Περὶ εἶδους
 γενικωτάτου καὶ τοῦ εἰδικωτά-
 του, καὶ τῶν ὑπαλλήλων.**

Καὶ τὸ εἶδος δὲ τῶν ὁμωνύμων ἐστίν, δισσωῶς λεγό-
 5 μενον· λέγεται γὰρ εἶδος καὶ ἡ ἐκάστου μορφή, καθ' ἃ εἴ-
 ρηται· «πρῶτον μὲν εἶδος ἀξίον τυραννίδος». Ἔστι πάλιν
 εἶδος τὸ οὐσιῶδες τὸ τασσόμενον ὑπὸ τὸ γένος. Καὶ πάλιν
 εἶδος ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ
 ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον. Ἄλλ' αἱ μὲν πρῶται δύο
 10 ὑπογραφαὶ κατὰ τὴν σχέσιν μόνον διαφέρουσιν ὡς ἀνάβα-
 σις καὶ κατάβασις καὶ ἀρμόζουσιν ἐπὶ παντὸς εἶδους, ἡ δὲ
 τρίτη καὶ τελευταία ὑπογραφή μόνον ἐπὶ τοῦ εἰδικωτάτου

ντοῦμε 'ζῶο'. "Ομοια και ὁ ἵππος· ἂν μᾶς ρωτήσουν 'τί εἶναι', ἀπαντοῦμε 'ζῶο'. "Ωστε γένος εἶναι αὐτό στοῦ ὁποῖο ὑποτάσσεται τὸ εἶδος. Τὸ γένος δηλαδὴ διαιρεῖται σὲ εἶδη και εἶναι καθολικότερο ἀπὸ τὸ εἶδος, περιέχει τὰ εἶδη και εἶναι πάνω ἀπὸ αὐτά.

Πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζομε ὅτι 'ἐπάνω' λέγεται τὸ καθολικότερο και 'κάτω', και 'ὑποκείμενο' τὸ μερικότερο, γιὰ νὰ δεχτεῖ κατηγορούμενο. Γιατί ὑπάρχει ὑποκείμενο πὸ συντελεεῖ στὴν ὑπαρξη, ὅπως ἡ οὐσία, πὸ εἶναι τὸ ὑπόβαθρο γιὰ νὰ ὑπάρξει τὸ συμβεβηκός, γιατί σ' αὐτὴν μέσα ὑπάρχει τὸ συμβεβηκός. Και εἶναι ὑποκείμενο τὸ μερικὸ γιὰ νὰ δεχτεῖ κατηγορούμενο· γιατί γίνεται κατηγορούμενο τὸ γένος στοῦ εἶδος και τὸ εἶδος στοῦ ἄτομα. Και εἶναι φανερό ὅτι τὸ γένος εἶναι πῶ καθολικὸ ἀπὸ τὸ εἶδος και τὸ εἶδος ἀπὸ τὰ ἄτομα. Γι' αὐτὰ θὰ μιλήσομε λεπτομερέστερα στὴ συνέχεια μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Μιλήσαμε γιὰ τὸ γένος· ὡς μιλήσομε τώρα και γιὰ τὸ εἶδος.

β' Για τὸ γένος και εἶδος,

ι' Για τὸ

εἶδος.

**τὸ γενικότερο και τὸ ειδικότερο
και τὰ ὑπάλληλα.**

Και τὸ εἶδος συγκαταλέγεται στοῦ ὁμώνυμα και λέγεται μὲ δύο τρόπους· εἶδος λέγεται και ἡ μορφή καθενός, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ἔχει λεχθεῖ 'τὸ πρῶτο εἶδος εἶναι ἄξιο γιὰ ἐξουσία τυράννου'. Εἶδος πάλι εἶναι τὸ οὐσιῶδες πὸ ὑποτάσσεται κάτω ἀπὸ τὸ γένος. Ἐπίσης εἶδος εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο στοῦ γένος ὡς πρὸ τὸ τί εἶναι. Κι ἀκόμα εἶδος εἶναι ὅ,τι ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο σὲ περισσότερα και διάφορα κατὰ τὸν ἀριθμὸ ὡς πρὸς τὸ 'τί εἶναι'. Ἀλλὰ οἱ δύο πρῶτες ὑπογραφές διαφέρουν μόνο κατὰ τὴ σχέση ὡς ἀνάβαση και κατὰβαση και ἀρμόζουν σὲ κάθε εἶδος. Ἡ τρίτη ὅμως και

εἶδους τοῦ προσεχῶς ἐπάνω τῶν ἀτόμων ὄντος, τοῦ περι-
 έχοντος τὰς ὑποστάσεις, ὡς λέγομεν τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώ-
 15 που.

Εἶπομεν οὖν, ὡς

Τὸ γένος τρισσῶς λέγεται. Τὸ γένος τρισσῶς λέγεται·
 Καθ' ἓνα μὲν τρόπον ὡς ἀπὸ ἀπὸ

τοῦ τεκόντος, ὡσπερ οἱ ἐξ Ἰσ- τοῦ τεκόντος
 ραῆλ Ἰσραηλῖται λέγονται.

20 Κατὰ δὲ ἕτερον τρόπον ἀπὸ καὶ ἀπὸ
 τῆς πατρίδος, ὡσπερ οἱ ἀπὸ τῆς πατρίδος
 Ἱεροσολύμων Ἱεροσολυμίται
 λέγονται καὶ οἱ ἀπὸ Παλαιστι-
 νης Παλιστιναῖοι. καὶ καθ' ἑκάτερον διχῶς

25 Κατὰ δὲ τρίτον τρόπον γέ- καὶ κατὰ τρίτον τρόπον,
 νος λέγεται τὸ διαιρούμενον εἰς ᾧ ὑποτάσσεται τὸ
 εἶδη, περὶ οὗ παρὰ τοῖς φιλο- εἶδος.

σόφοις ὁ λόγος, ὃ καὶ ὀριζόμε-
 νοι λέγουσι· Γένος ἐστὶ τὸ κατὰ
 30 πλειόνων καὶ διαφερόντων τῶ
 εἶδει ἐν τῶ τί ἐστι κατηγορού-
 μενον.

Καὶ τὸ εἶδος δὲ δύο σημαί- Κατὰ τὸ εἶδος δὲ δισσως λέ-
 νόμενα ἔχει. Λέγεται γὰρ εἶδος γεται· ὡς ἡ ἐκάστου μορφῆ
 35 τὸ σχῆμα καὶ ἡ μορφή, οἷον τὸ καθ' ἓνα τρόπον,
 εἶδος τοῦ ἀνδριάντος. Λέγεται κατὰ δεύ-
 δὲ πάλιν εἶδος τερον τρόπον, οὗ κατηγορεῖται

τελευταία ὑπογραφή ἀρμόζει μόνο στοῦ εἰδικότατο εἶδος πού εἶναι ἀμέσως πάνω ἀπὸ τὰ ἄτομα, πού περιέχει τίς ὑποστάσεις, ὅπως λέμε τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶπαμε λοιπὸν ὅτι:

Τὸ γένος λέγεται μὲ τρεῖς τρό- τὸ γένος λέγεται μὲ τρεῖς τρό-
 πους. Κατὰ τὸν ἓνα τρόπο λέγε- πους
 ται ὅπως στὴν περίπτωση πού ἀπὸ τὸν γο-
 προέρχεται κανεὶς ἀπὸ τὸν γο- νέα,
 νέα, ὅπως δηλ. οἱ Ἰσραηλίτες νέα,
 ὀνομάζονται ἀπ' τὸν Ἰσραήλ. καὶ ἀπὸ
 Κατ' ἄλλο τρόπο λέγεται ἀπὸ τὴν πατρίδα,
 τὴν πατρίδα, ὅπως οἱ καταγόμε-
 νοὶ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα λέγο-
 νται Ἱεροσολυμίτες καὶ οἱ κα-
 ταγόμενοι ἀπὸ τὴν Παλαιστι-
 στίνη λέγονται Παλαιστίνιοι.

Κατὰ τρίτο πάλι τρόπο λέγεται γένος αὐτὸ πού χωρίζε-
 ται σὲ εἶδος, γιὰ τὸ ὁποῖο μι-
 λοῦν οἱ φιλόσοφοι, τοῦ ὁποίου
 τὸν ὀρισμὸ δίνοντας λένε· Γέ-
 νος εἶναι ἡ ἔννοια πού ἀποδί-
 δεται ὡς κατηγορούμενο σὲ πε-
 ρισσότερες καὶ διάφορες κατὰ
 τὸ εἶδος ἔννοιες ὡς πρὸς τὸ τί
 εἶναι.

Καὶ τὸ εἶδος ἐπίσης ἔχει δύο σημασίες. Εἶδος δηλαδὴ λέγε-
 ται τὸ σχῆμα καὶ ἡ μορφή, ὅπως
 τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντα. Λέγε-
 ται καὶ τὸ εἶδος ἐπίσης λέγεται
 κατὰ δύο τρόπους· κατὰ τὸν ἓνα
 ὅπως ὅταν δηλώνεται ἡ μορφή
 τοῦ καθενὸς· κατὰ τὸν δεύτερο
 τρόπο λέγεται ὅταν τὸ εἶδος ἄ-

τὸ τασσόμενον ὑπὸ τὸ γένος, τὸ καὶ ὑπὸ
 τὸ γένος, ἤγουν τὸ τὸ γένος τασσόμενον ὡς ἐξ
 40 ἐκ τοῦ γένους διαιρούμενον. αὐτοῦ διαιρούμενον.
 Περὶ τούτου Περὶ τούτου τοῦ γένους καὶ τοῦ
 παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ εἶδους παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ
 λόγος. λόγος.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ γένους διαλεγόμενοι τοῦ εἶδους ἐμνημονεύ-
 45 σαμεν, εἰπόντες 'γένος ἐστὶ τὸ διαιρούμενον εἰς εἶδη', καὶ πάλιν
 περὶ τοῦ εἶδους διαλεγόμενοι τοῦ γένους ἐμνημονεύσαμεν, εἰπόντες
 'εἶδος ἐστὶ τὸ ἐκ τοῦ γένους διαιρούμενον', χρῆ γινώσκειν, ὅτι
 ὡσπερ περὶ πατρὸς λέγοντες ἐξ ἀνάγκης καὶ υἱοῦ μνημονεύομεν
 (οὗτός γάρ ἐστι πατήρ, ὁ ἔχων υἴον) καὶ περὶ υἱοῦ διαλεγόμενοι ἐξ
 50 ἀνάγκης καὶ πατρὸς μνημονεύομεν (οὗτος γάρ ἐστὶν υἱός, ὁ ἔχων
 πατέρα), οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀδύνατον περὶ τοῦ γένους διαλαβεῖν
 ἐκτὸς τοῦ εἶδους ἢ περὶ τοῦ εἶδους ἐκτὸς τοῦ γένους· τὸ γὰρ γένος
 εἰς εἶδη διαιρεῖται πάντως, καὶ τὸ μὴ ἔχον εἶδη ἐξ αὐτοῦ διαιρού-
 μενα οὐκ ἔστι γένος. Καὶ τὰ εἶδη ἐκ τοῦ γένους διαιροῦνται, καὶ τὰ
 55 μὴ ἔχοντα γένος οὐκ εἰσὶν εἶδη.

Καὶ ὡσπερ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἤγουν ὁ Ἀδάμ μὴ ἐσχηκὼς
 πατέρα οὐ λέγεται υἱός, λέγεται δὲ πατήρ, ἔσχε γὰρ υἱούς· ὁ δὲ
 Σῆθ καὶ υἱός λέγεται τοῦ τεκόντος αὐτὸν (ἔσχε γὰρ πατέρα τὸν
 Ἀδάμ), καὶ πατήρ λέγεται τοῦ τεχθέντος ἐξ αὐτοῦ (ἐγέννησε γὰρ
 60 τὸν Ἐνώε). ὁ δὲ Ἄβελ υἱός μὲν λέγεται (ἔσχε γὰρ πατέρα τὸν
 Ἀδάμ), πατήρ δὲ οὐ λέγεται (οὐ γὰρ ἔσχε υἴον), οὕτω καὶ ἐπὶ
 τοῦ γένους καὶ τοῦ εἶδους. Τὸ πρῶτον γένος, ὅπερ οὐ διαιρεῖται
 ἀπὸ ἐτέρου γένους οὐδὲ ἔχει πρὸ αὐτοῦ γένος, γένος μόνον ἐστὶ
 καὶ οὐκ ἔστιν εἶδος καὶ λέγεται γενικώτατον γένος, ὃ καὶ ὀρίζο-
 65 μενοὶ φασιν· Γενικώτατον γένος ἐστὶν ὁ, γένος ὄν, οὐκ ἔστιν εἶδος,
 διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐπάνω αὐτοῦ γένος. Τὰ δὲ ἐξ αὐτοῦ διαιρούμενα,
 εἰς ἔχουσιν ὑποκάτω αὐτῶν ἄλλα εἶδη ἐξ αὐτῶν διαιρούμενα,

ταί επίσης είδος αὐτὸ πού τάσ-
σεται κάτω ἀπὸ τὸ γένος, δηλα-
δὴ αὐτὸ πού ἀποτελεῖ τμῆμα
τοῦ γένους. Γι' αὐτὸ
μιλοῦν οἱ φιλόσοφοι.

ποδίδεται στὸ γένος ὡς κατη-
γορούμενο, τὸ ὁποῖο καὶ τάσ-
σεται κάτω ἀπὸ τὸ γένος, ἐπει-
δὴ αὐτὸ διαιρεῖται ἀπὸ τὸ
γένος. Γι' αὐτὸ τὸ γένος καὶ τὸ
εἶδος μιλοῦν οἱ φιλόσοφοι.

Ἐπειδὴ ὅταν μιλούσαμε γιὰ τὸ γένος μνημονεύσαμε τὸ εἶδος λέγοντας 'γένος εἶναι αὐτὸ πού διαιρεῖται σὲ εἶδη', καὶ πάλι ὅταν μιλούσαμε γιὰ τὸ εἶδος μνημονεύσαμε τὸ γένος λέγοντας 'εἶδος εἶναι αὐτὸ πού ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ γένους', πρέπει νὰ ξέρομε ὅτι, ὅπως ὅταν μιλοῦμε γιὰ τὸν πατέρα κατ' ἀνάγκη μνημονεύομε καὶ τὸ γιό (γιατὶ αὐτὸς εἶναι πατέρας, αὐτὸς πού ἔχει γιό), κι ὅπως ὅταν μιλοῦμε γιὰ τὸ γιό ὑποχρεωτικὰ μνημονεύομε καὶ τὸν πατέρα (γιατὶ αὐτὸς εἶναι γιός, αὐτὸς πού ἔχει πατέρα), ἔτσι κι ἐδῶ εἶναι ἀδύνατο νὰ μιλήσομε γιὰ τὸ γένος χωρὶς νὰ κάνομε λόγο γιὰ τὸ εἶδος ἢ γιὰ τὸ εἶδος ἄσχετα ἀπὸ τὸ γένος. Γιατὶ τὸ γένος διαιρεῖται ὅπωςδῆποτε σὲ εἶδη, κι ὁποιο δὲν ἔχει εἶδη στὰ ὁποῖα νὰ διαιρεῖται δὲν εἶναι γένος. Καὶ τὰ εἶδη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς διαίρεσης τοῦ γένους κι ὅσα δὲν ἔχουν γένος αὐτὰ δὲν εἶναι εἶδη.

Καὶ ὅπως ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, δηλαδὴ ὁ Ἀδάμ, ἀφοῦ δὲν εἶχε πατέρα δὲ λέγεται γιός, λέγεται ὁμοῦ πατέρας, ἐπειδὴ εἶχε γιούς, ἐνῶ ὁ Σῆθ καὶ γιός ὀνομάζεται ἐκείνου πού τὸν γέννησε (γιατὶ εἶχε πατέρα τὸν Ἀδάμ), καὶ πατέρας λέγεται ἐκείνου πού γεννήθηκε ἀπὸ αὐτὸν (γιατὶ γέννησε τὸν Ἐνῶς), καὶ ὁ Ἄβελ πάλι λέγεται γιός, γιατί εἶχε πατέρα τὸν Ἀδάμ, δὲ λέγεται ὁμοῦ πατέρας, γιατί δὲν ἀπόκτησε γιό, ἔτσι καὶ στὴν περίπτωση τοῦ γένους καὶ τοῦ εἶδους. Τὸ πρῶτο γένος, πού δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴ διαίρεση ἑνὸς ἄλλου γένους οὔτε ἔχει κανένα γένος πρὶν ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, εἶναι μόνο γένος καὶ δὲν εἶναι εἶδος, καὶ λέγεται 'γένος γενικότατο'. Αὐτὸ τὸ ὀρίζουν ὡς ἐξῆς: 'Γενικότατο γένος εἶναι αὐτὸ πού, ἐνῶ εἶναι γένος δὲ γίνεται εἶδος, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἄλλο γένος πάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του'. Ἐνῶ ἐκεῖνα πού προέρχονται ἀπὸ διαίρεση αὐτοῦ, ἂν ἔχουν κάτω ἀπὸ αὐτὰ ἄλλα εἶδη πού

καὶ εἶδη εἰσὶ τῶν πρὸ αὐτῶν, ἤγουν τῶν ἐπάνω, ἐξ ὧν τέμνον-
ται, καὶ γένη τῶν ἐξ αὐτῶν τεμνομένων, ἤγουν τῶν ὑποκάτω,
70 καὶ λέγονται καὶ γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα. Τὰ δὲ εἶδη τὰ ἔσχατα
καὶ κατώτερα τὰ μὴ ἔχοντα ὑποκάτω αὐτῶν ἄλλα

εἶδη τουτέστι μὴ περιέχοντα εἶδη,
ἄλλα ἄτομα ἤγουν ὑποστάσεις,

οὐ λέγονται γένη, ἀλλ' εἶδη μό- οὐ λέγονται γένη, ἀλλ' εἶδη μό-
νον, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὑποκάτω νον·

75 αὐτῶν ἄλλα εἶδη ἐξ αὐτῶν
διαιρούμενα· ἀδύνατον γὰρ ἐν-
θεῖναι γένος, εἰ μὴ ἔχει ὑποκά-
τω αὐτοῦ εἶδη ἐξ αὐτοῦ διαι-
ρούμενα. Λέγεται οὖν τὸ εἶδος,

80 τὸ μὴ ὄν γένος,

εἰδικώτατον εἶδος,

ὥσπερ τὸ γένος τὸ μὴ ὄν
εἶδος, λέγεται γενικώτατον
γένος.

85 Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἀνάγ-
κη ἐστίν, ἵνα τὰ εἶδη καὶ τὸ ὄ-
νομα τοῦ γέ-
νους αὐτῶν καὶ τὸν ὀρισμὸν δέ-
χονται καὶ τοῦ γένους τοῦ ἀπὸ
90 γένους ἕως τοῦ γενικω-
τάτου. Ἀλλήλων δὲ τὰ εἶδη οὐ
δύνανται τὸν ὀρισμὸν δέξα-
σθαι. Πρῶτον οὖν καὶ γε-
νικώτατον γένος ἐστὶν ἡ οὐσία·

95 εἰ γὰρ καὶ τέμνεται ἐκ τοῦ ὄν-
τος ἡ οὐσία καὶ τὸ συμβεβηκός,
ἀλλ' οὐκ ἔστι γένος αὐτῶν τὸ

ἀδύνατον γὰρ ρη-
θῆναι γένος τὸ μὴ περιέχον
εἶδη.

Λέγεται οὖν τὸ εἶδος
τὸ μὴ περιέχον εἶδη, ἀλλ' ὑπο-
στάσεις, εἰδικώτατον εἶδος,
διότι εἶδος ὄν, οὐκ ἔστι καὶ γέ-
νος, ὥσπερ τὸ γένος τὸ μὴ ὄν
καὶ εἶδος, λέγεται γενικώτατον
γένος.

Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὡς ἐξ ἀνάγ-
κης τὰ εἶδη καὶ τὸ ὄ-
νομα καὶ τὸν ὀρισμὸν τοῦ γέ-
νους δέ-
χονται καὶ τοῦ γένους τοῦ
γένους αὐτῶν ἕως τοῦ γενικω-
τάτου. Ἀλλήλων δὲ τὰ εἶδη οὐ
δύνανται τὸν ὀρισμὸν δέξα-
σθαι.

προέρχονται από τὴ διαίρεσή τους, τότε καὶ εἶδη εἶναι τῶν πρὶν ἀπὸ αὐτά, δηλ. τῶν 'ἐπάνω' ἀπὸ τὰ ὁποῖα διαιροῦνται, καὶ γένη ἐκείνων πού προέρχονται μὲ τὴ διαίρεση ἀπὸ αὐτά, δηλ. τῶν 'κάτω, καὶ λέγονται καὶ γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα. Ἐνῶ τὰ εἶδη τὰ ἔσχατα καὶ κατώτερα, πού δὲν ἔχουν κάτω ἀπὸ αὐτά ἄλλα εἶδη, δηλαδή δὲν περιέχουν εἶδη, ἀλλὰ άτομα, δηλαδή ὑποστά-

δὲν λέγονται γένη, ἀλλὰ εἶδη μόνο, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν κάτω ἀπὸ αὐτά ἄλλα εἶδη διαιρούμενα ἀπὸ αὐτά. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ δεχτοῦμε γένος, ἂν δὲν ἔχει κάτω ἀπὸ αὐτὸ εἶδη. Λέγεται λοιπὸν τὸ εἶδος πού δὲν εἶναι γένος (ἄλλων εἰδῶν), εἰδικότατο εἶδος,

ὅπως ἀκριβῶς τὸ γένος πού δὲν εἶναι εἶδος λέγεται γενικότατο γένος.

Πρέπει ὁμως νὰ γνωρίζομε ὅτι εἶναι ἀνάγκη τὰ εἶδη νὰ δέχονται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸ τοῦ γένους αὐτῶν καὶ τοῦ γένους πού προέρχεται ἀπὸ ἄλλο γένος μέχρι τὸ γενικότατο γένος. Ἐνῶ τὰ εἶδη ἀναμεταξύ τους δὲν μποροῦν νὰ δεχτοῦν τὸν ὀρισμὸ τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου. Πρῶτο λοιπὸν καὶ γενικότατο γένος εἶναι ἡ οὐσία· γιατί ἂν καὶ προέρχεται ἡ οὐσία καὶ τὸ συμβεβηκὸς ἀπὸ τὴ διαίρεση

σεις, δὲν λέγονται γένη, ἀλλὰ εἶδη μόνο.

Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ λεχθεῖ γένος ἐκεῖνο πού δὲν περιέχει εἶδη. Λέγεται λοιπὸν τὸ εἶδος, πού δὲν περιέχει εἶδη, ἀλλὰ ὑποστάσεις, εἰδικότατο εἶδος, γιατί, ἐνῶ εἶναι εἶδος, δὲν εἶναι καὶ γένος, ὅπως ἀκριβῶς τὸ γένος πού δὲν εἶναι καὶ εἶδος λέγεται γενικότατο γένος.

Πρέπει ὁμως νὰ γνωρίζομε ὅτι εἶναι ἀνάγκη τὰ εἶδη νὰ δέχονται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸ τοῦ γένους αὐτῶν καὶ τοῦ γένους πού προέρχεται ἀπὸ ἄλλο γένος μέχρι τὸ γενικότατο γένος. Ἐνῶ τὰ εἶδη ἀναμεταξύ τους δὲν μποροῦν νὰ δεχτοῦν τὸν ὀρισμὸ τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου.

ὄν, ἐπειδὴ τὸ μὲν ὄνομα τοῦ ὄν-
 τος δέχονται, τὸν δὲ ὀρισμὸν οὐ
 100 δέχονται· τὸ γὰρ ὄν οὕτως ὀρί-
 ζεται· Ὅν ἐστὶ πρᾶγμα ἢ ἀθύ-
 παρκτον καὶ μὴ δεόμενον ἐτέ-
 ρου πρὸς σύστασιν, ἢ τὸ μὴ
 καθ' ἑαυτὸ δυνάμενον εἶναι,
 105 ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν·
 ἢ δὲ οὐσία πρᾶγμα
 ἀθύπαρκτον καὶ μὴ δεόμενον
 ἐτέρου πρὸς σύστασιν μόνον,

καὶ τὸ συμβεβηκὸς
 110 πρᾶγμα τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ δυνά-
 μενον εἶναι, ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον
 τὴν ὑπαρξιν μόνον. Ἴδου οὐτε ἢ
 οὐσία ἐδέξατο ὅλον τὸν ὄρον
 τοῦ ὄντος οὐδὲ τὸ συμβεβηκὸς,
 115 ἀλλ' ἢ μὲν οὐσία τὸ ἡμισυ καὶ
 τὸ συμβεβηκὸς τὸ ἄλλο ἡμισυ.

Ἴνα οὖν σαφέστε-
 ρον ἢ τὸ λεγόμενον, οὕτως εἴ-
 πωμεν· Ὅν ἐστὶ πρᾶγμα ἀθύ-
 παρκτον καὶ μὴ δεόμενον ἐτέ-
 ρου πρὸς σύστασιν, ἢ τὸ μὴ
 καθ' ἑαυτὸ δυνάμενον εἶναι,
 105 ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν·
 Οὐσία δὲ ἐστὶ πρᾶγμα
 ἀθύπαρκτον καὶ μὴ δεόμενον
 ἐτέρου πρὸς σύστασιν μόνον. Ἴ-
 δοῦ οὐκ ἐδέξατο ἢ οὐσία ὅλον
 τὸν ὀρισμὸν τοῦ ὄντος. Ὡστε
 τὸ ὄν οὐκ ἐστὶ γένος τῆς οὐσίας
 οὔτε ἢ οὐσία εἶδος τοῦ ὄντος· τὸ
 γὰρ εἶδος ὅλον ἀπαρλείπτως
 τὸν ὀρισμὸν τοῦ γένους αὐτοῦ
 δέχεται. Ἄλλ' οὐδὲ τὸ συμβεβη-
 κὸς ἐστὶν εἶδος τοῦ ὄντος. Οὐ-
 δὲ γὰρ δέχεται ὅλον τὸν ὀρι-
 σμὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ ἡμισυ.
 Συμβεβηκὸς γὰρ ἐστὶ
 πρᾶγμα τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ δυνά-
 μενον εἶναι, ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον
 τὴν ὑπαρξιν μόνον. Ἴδου οὐτε ἢ
 οὐσία δέχεται ὅλον τὸν ὀρισμὸν
 τοῦ ὄντος οὔτε τὸ συμβεβηκὸς,
 115 ἀλλ' ἢ μὲν οὐσία τὸ ἡμισυ καὶ
 τὸ συμβεβηκὸς τὸ ἄλλο ἡμισυ.

τοῦ ὄντος, ὁμῶς τὸ ὄν δὲν εἶναι γένος τους, ἐπειδὴ δέχονται τὸ ὄνομα τοῦ ὄντος, δὲ δέχονται ὁμῶς τὸν ὄρισμό. Τὸ ὄν εἶναι πράγμα ἢ αὐθύπαρκτο καὶ πού δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλο γιὰ νὰ λάβει ὑπαρξή ἢ εἶναι τὸ πράγμα πού δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι καθεαυτὸ ἀλλὰ ἔχει τὴν ὑπαρξή του σὲ κάποιο ἄλλο· ἐνῶ οὐσία εἶναι μόνον πράγμα αὐθύπαρκτο καὶ πού δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἓνα ἄλλο γιὰ νὰ λάβει ὑπαρξή·

καὶ τὸ συμβεβη-
κὸς εἶναι ἓνα πράγμα πού δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει καθεαυτὸ, ἀλλὰ ἔχει τὴν ὑπαρξή του μόνον σὲ ἄλλο. Νὰ οὔτε ἡ οὐσία δέχεται ὅλον τὸν ὄρισμό τοῦ ὄντος οὔτε καὶ τὸ συμβεβηκὸς, ἀλλὰ τὸν μισὸ δέχεται ἢ ἡ οὐσία καὶ τὸν ἄλλο μισὸ τὸ συμβεβηκὸς.

Γιὰ νὰ γίνῃ λοιπὸν σαφέστερο αὐτὸ πού λέμε, ἄς κάνομε τὴν ἐξῆς διατύπωση. Τὸ ὄν εἶναι πράγμα αὐθύπαρκτο καὶ πού δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλο γιὰ νὰ λάβει ὑπαρξή, ἢ εἶναι τὸ πράγμα πού δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι καθεαυτὸ ἀλλὰ ἔχει τὴν ὑπαρξή του σὲ κάποιο ἄλλο· ἐνῶ οὐσία εἶναι μόνον πράγμα αὐθύπαρκτο καὶ πού δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἓνα ἄλλο γιὰ νὰ λάβει ὑπαρξή·

Νὰ δὲν δέχτηκε ἡ οὐσία ὅλον τὸν ὄρισμό τοῦ ὄντος. Ὡστε λοιπὸν τὸ ὄν δὲν εἶναι γένος τῆς οὐσίας, οὔτε ἡ οὐσία εἶδος τοῦ ὄντος· γιὰ τὸ εἶδος δέχεται ὅλον τὸν ὄρισμό τοῦ γένους αὐτοῦ χωρὶς καμιά παράλειψη. Ἄλλ οὔτε καὶ τὸ συμβεβηκὸς εἶναι εἶδος τοῦ ὄντος. Γιὰ τὸ δὲν δέχεται ὅλον τὸν ὄρισμό αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν μισό. Συμβεβηκὸς δηλαδὴ εἶναι ἓνα πράγμα πού δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει καθεαυτὸ, ἀλλὰ ἔχει τὴν ὑπαρξή του μόνον σὲ ἄλλο. Νὰ οὔτε ἡ οὐσία δέχεται ὅλον τὸν ὄρισμό τοῦ ὄντος οὔτε καὶ τὸ συμβεβηκὸς, ἀλλὰ τὸν μισὸ δέχεται ἢ ἡ οὐσία καὶ τὸν ἄλλο μισὸ τὸ συμβεβηκὸς. Ὡστε, ἂν καὶ

᾿Ωστε εἰ καὶ τέμνεται τὸ ὄν εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός, ἀλλ' οὐκ ἔστι γένος αὐτῶν.

Ἡ οὐσία δὲ τέμνεται εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον. Ἴδου τὸ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον εἶδη εἰσὶ τῆ οὐσίας· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τέλειον τὸν ὄρον τῆς οὐσίας ἐπιδέχεται.

Τὰ δὲ εἶδη καὶ τὸ ὄνομα καὶ ὄρον τὸν ὄρον τοῦ γένους τέλειον θέλουσι δέχεσθαι. ᾿Ωστε
 120 ἢ οὐσία οὐκ ἔστιν εἶδος μὴ ἔχουσα ἐπάνω αὐτῆς γένος, ἀλλ' αὐτὴ ἔστι πρῶτον καὶ γενικώτατον γένος.

Αὕτη οὖν ἡ οὐσία τέμνεται
 125 εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον· τὸ οὖν σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον εἶδη εἰσὶ τῆς οὐσίας.

Πάλιν τὸ σῶμα τέμνεται εἰς ἔμψυχον καὶ ἀψυχον· ἰδοὺ πάλιν τὸ σῶμα, εἶδος ὄν τῆς οὐσίας, γένος ἔστι τοῦ ἔμψυχου καὶ τοῦ
 130 ἀψύχου. Τὸ ἔμψυχον πάλιν διαιρεῖται εἰς αἰσθητικὸν καὶ ἀναίσθητον. Αἰσθητικὸν μὲν οὖν ἔστι τὸ ζῶον τὸ ζῶην καὶ αἰσθησιν ἔχον, ἀναίσθητον δὲ τὸ φυτὸν· οὐ γὰρ ἔχει αἰσθησιν. Ἐμψυχον δὲ λέγεται τὸ φυτὸν διὰ τὸ ἔχειν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν καὶ γεννητικὴν δύναμιν. Τὸ ζῶον πάλιν τέμνεται εἰς λογικὸν καὶ ἄλο-
 135 γον, τὸ λογικὸν εἰς θνητὸν καὶ ἀθάνατον, τὸ θνητὸν εἰς ἀνθρώπον, ἵππον, βοῦν καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινα οὐκέτι τέμνεται εἰς ἄλλα εἶδη ἀλλ' εἰς ἄτομα, ἡγουν ὑποστάσεις· διαιρεῖται γὰρ ὁ ἀνθρώπος εἰς Πέτρον, Παῦλον, Ἰωάννην καὶ τοὺς λοιποὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, οἵτινες οὐκ εἰσιν εἶδη, ἀλλ' ὑποστάσεις. Τὰ γὰρ εἶδη,
 140 ὡς εἴπομεν, οὐ δέχονται τὸν ὄρισμὸν ἀλλήλων, οἷον τὸ σῶμα οὐ δέχεται τὸν ὄρισμὸν τοῦ ἀσωμάτου, ὁ ἀνθρώπος οὐ δέχεται τὸν

᾿Ωστε

ἢ οὐσία οὐκ ἔστιν εἶδος μὴ ἔχουσα ἐπάνω αὐτῆς γένος, ἀλλ' αὐτὴ ἔστι πρῶτον καὶ γενικώτατον γένος.

διαιρεῖται τὸ ὄν σὲ οὐσία καὶ συμβεβηκός, ὁμῶς δὲν εἶναι γένος αὐτῶν.

Ἡ οὐσία πάλι χωρίζεται σὲ σῶμα καὶ ἀσώματο· νὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματο εἶναι εἶδη τῆς οὐσίας, γιὰ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ἐπιδέχεται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τέλειο τὸν ὄρο τῆς οὐσίας.

Τὰ εἶδη πάλι θέλουν νὰ δέχονται καὶ τὸ ὄνομα καὶ ὄλο τὸν ὄρισμὸ πλήρη τοῦ γένους. Ὡστε ἡ οὐσία δὲν εἶναι εἶδος ποῦ δὲν ἔχει ἐπάνω της γένος, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἴδια πρῶτο καὶ γενικότατο γένος.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ οὐσία χωρίζεται σὲ σῶμα καὶ ἀσώματο· τὸ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματο εἶναι εἶδη οὐσίας.

Τὸ σῶμα πάλι χωρίζεται σὲ ἐμψυχο καὶ ἀψυχο. Ἐτσι τὸ σῶμα ποῦ εἶναι εἶδος τῆς οὐσίας γίνεται γένος στὸ ἐμψυχο καὶ στὸ ἀψυχο. Τὸ ἐμψυχο πάλι διαιρεῖται σὲ αἰσθητικὸ καὶ ἀναίσθητο. Αἰσθητικὸ εἶναι τὸ ζῶο ποῦ ἔχει ζωὴ καὶ αἴσθησις, ἐνῶ ἀναίσθητο τὸ φυτὸ· γιὰ τὸ δὲν ἔχει αἴσθησις. Ἐμψυχο λέγεται τὸ φυτὸ ἐπειδὴ ἔχει θρεπτικὴ καὶ αὐξητικὴ καὶ γεννητικὴ δύναμη. Τὸ ζῶο πάλι χωρίζεται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο, τὸ λογικὸ σὲ θνητὸ καὶ ἀθάνατο, τὸ θνητὸ σὲ ἄνθρωπο, ἵππο, βόδι καὶ τὰ παρόμοια, ποῦ δὲν χωρίζονται πιά σὲ ἄλλα εἶδη, ἀλλὰ σὲ άτομα, δηλαδὴ σὲ ὑποστάσεις. Γιὰ τὸ ἄνθρωπος διαιρεῖται σὲ Πέτρο, Παῦλο καὶ Ἰωάννη καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπιμέρους ἀνθρώπους, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι εἶδη, ἀλλ' ὑποστάσεις. Τὰ εἶδη δηλαδὴ, ὅπως εἶπαμε, δὲ δέχονται τὸ ἓνα τὸν ὄρισμὸ τοῦ ἄλλου, ὅπως τὸ σῶμα δὲ δέχεται τὸν ὄρισμὸ τοῦ ἀσωμάτου, ὁ ἄνθρωπος δὲ δέχεται τὸν ὄρισμὸ τοῦ ἵππου, ἐνῶ

Ὡστε ἡ οὐσία δὲν εἶναι εἶδος ποῦ δὲν ἔχει ἐπάνω της γένος, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἴδια πρῶτο καὶ γενικότατο γένος.

ὀρισμὸν τοῦ Ἰππου· ὁ δὲ Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ Ἰωάννης ἓνα ὄρον δέχονται, τὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄνθρωποι, ὥστε οὐκ εἰσιν εἶδη τοῦ ἀνθρώπου ἀλλ' ἄτομα,
 145 ἤγουν ὑποστάσεις.

Πάλιν τὸ εἶδος τεμνόμενον μεταδίδωσι τοῖς ὑποκάτω αὐτοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὄρου. Ὁ δὲ Πέτρος τεμνόμενος εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα οὔτε τῇ ψυχῇ οὔτε τῷ σώματι μεταδίδωσι τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὄρου· οὔτε γὰρ μόνῃ ἢ ψυχῇ Πέτρος οὔτε μόνον
 150 τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸ συναμφοτέρον.

Ἔτι πᾶσα διαιρέσις ἀπὸ γένους εἰς εἶδη γινομένη μέχρι δύο ἢ τριῶν σπανίως δὲ τεσσάρων φθάνει· ἀδύνατον γὰρ διαιρεθῆναι γένος εἰς πέντε εἶδη καὶ ἐπάνω. Ὁ δὲ ἄνθρωπος εἰς πάντα τοὺς κατὰ μέρος ἄνθρώπους διαιρεῖται, οἵτινες ἀπειροὶ εἰσι τῷ
 155 ἀριθμῷ. Διὸ τινες οὐδέ φασι λέγεσθαι διαιρέσιν τὴν ἀπὸ εἶδους εἰς ἄτομα, ἀλλ' ἀπαρίθμησιν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ Ἰωάννης εἶδη, ἀλλ' ἄτομα, ἤγουν ὑποστάσεις. Οὔτε ὁ ἄνθρωπος γένος τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου καὶ Ἰωάννου καὶ τῶν λοιπῶν ὑποστάσεων, ἀλλ' εἶδος. Διὸ εἰδικώτατον
 160 εἶδος ἔστιν ὁ ἄνθρωπος·

εἶδος γάρ ἐστι τοῦ 160 εἶδος τῶν ὑποκάτω.	ἐπάνω καὶ εἶ-	εἶδος γάρ ἐστι τοῦ ἐπάνω ὡς ὑπ' αὐτοῦ περιεχόμενον καὶ εἶ- δος τῶν ὑποκάτω ὡς περιέχον αὐτά. Τό τε γὰρ ὑπὸ γένους πε- ριεχόμενον εἶδος ἔστι, καὶ τὸ περιέχον τὰ ἄτομα, τουτέστιν ὑποστάσεις, εἶδος ἔστι. Τοῦτο οὖν ἐστι τὸ εἰδικώτατον εἶδος τὸ προσεχῶς ἐπάνω τῶν ἀτό- μων ὑπάρχον, ὃ καὶ ὀριζόμενοι φασι· Εἶδος ἔστι τὸ κατὰ
--	------------------	--

ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἰωάννης δέχονται ἓνα ὄρισμό, τοῦ ἀνθρώπου, ὁμοια καὶ οἱ λοιποὶ ἐπιμέρους ἄνθρωποι· ὥστε δὲν εἶναι εἶδη τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἄτομα, δηλαδὴ ὑποστάσεις.

Ἐπίσης τὸ εἶδος κατὰ τὴ διαίρεσή του μεταδίδει στὰ κάτω ἀπὸ αὐτὸ καὶ τὸ ὄνομα του καὶ τὸν ὄρισμό. Ὁ Πέτρος ὁμοίως διαιρούμενος σὲ ψυχὴ καὶ σῶμα δὲ μεταδίδει τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρισμό του οὔτε στὴν ψυχὴ οὔτε στὸ σῶμα· γιατί δὲν εἶναι οὔτε μόνο ἡ ψυχὴ Πέτρος οὔτε μόνο τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο μαζί.

Ἀκόμα κάθε διαίρεση ποὺ γίνεται ἀπὸ ἓνα γένος σὲ εἶδη φτάνει μέχρι σὲ δύο ἢ τρία καὶ σπάνια σὲ τέσσερα· γιατί εἶναι ἀδύνατο νὰ διαιρεθεῖ τὸ γένος σὲ πέντε καὶ ἄνω εἶδη. Ὁ ἄνθρωπος ὁμοίως διαιρεῖται σὲ ὄλους τοὺς ἐπιμέρους ἀνθρώπους, ποὺ εἶναι ἄπειροι στὸν ἀριθμὸ. Γι' αὐτὸ μερικοὶ δὲν δέχονται ὅτι λέγεται διαίρεση αὐτὴ ποὺ προχωρεῖ ἀπὸ τὸ εἶδος στὰ ἄτομα, ἀλλὰ ἀπαρίθμηση. Εἶναι λοιπὸν φανερό ὅτι ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἰωάννης δὲν εἶναι εἶδη, ἀλλὰ ἄτομα, δηλαδὴ ὑποστάσεις. Οὔτε ὁ ἄνθρωπος εἶναι γένος τοῦ Πέτρου, τοῦ Παύλου, τοῦ Ἰωάννη καὶ τῶν λοιπῶν ὑποστάσεων, ἀλλὰ εἶδος. Γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰδικότατο εἶδος·

γιατί εἶναι εἶδος τοῦ ἐπάνω

καὶ εἶδος τῶν κάτω ἀπὸ αὐτό.

γιατί εἶναι εἶδος τοῦ ἐπάνω, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ καὶ εἶδος τῶν κάτω ἀπὸ αὐτό, ἐπειδὴ περιέχει αὐτά. Γιατί καὶ αὐτὸ ποὺ περιέχεται ἀπὸ γένος εἶναι εἶδος, καὶ ἐκεῖνο ποὺ περιέχει τὰ ἄτομα, δηλαδὴ ὑποστάσεις, εἶναι εἶδος. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ εἰδικότατο εἶδος, αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει ἀμέσως πάνω ἀπὸ τὰ ἄτομα, γιὰ τὸ ὁποῖο δίνουν τὸν ἐξῆς ὄρισμό· Ἐἶδος εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο σὲ πε-

πλειόνων καὶ διαφερόντων τῶ
ἀριθμῶ ἐν τῷ τί ἐστι κατηγο-
ρούμενον.

Ὅμοίως καὶ ὁ ἵππος καὶ ὁ κύων καὶ τὰ τοιαῦτα εἶδη εἰσὶν εἰδι-
165 κώτατα, τὰ δὲ μεταξὺ τοῦ γενικωτάτου γένους καὶ τῶν εἰδικω-
τάτων εἰδῶν γένη εἰσὶν ὑπάλληλα καὶ εἶδη, εἶδη μὲν τῶν ἐπάνω,
γένη δὲ τῶν ὑποκάτω.

Καὶ αὗται εἰσὶν αἱ οὐσιώδεις καὶ φυσικαὶ διαφοραὶ καὶ ποιό-
τητες, αἵτινες λέγονται διαιρετικαὶ καὶ συστατικαί, διαιρετικαὶ
170 μὲν τῶν ἐπάνω, συστατικαὶ δὲ τῶν ὑποκάτω· τὸ γὰρ σῶμα καὶ
τὸ ἀσώματον διαιροῦσι τὴν οὐσίαν, ὁμοίως τὸ ἔμψυχον καὶ τὸ
ἄψυχον διαιροῦσι τὸ σῶμα, ὁμοίως τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ ἀναί-
σθητον διαιροῦσι τὸ ἔμψυχον. Αὗται οὖν συνιστῶσι τὸ ζῶον.
Λαμβάνω γὰρ οὐσίαν ἔμψυχον αἰσθητικὴν καὶ ποιῶ τὸ ζῶον·
180 ζῶον γὰρ ἐστὶν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητικὴ. Λαμβάνω πάλιν οὐ-
σίαν ἄψυχον ἀναίσθητον καὶ ποιῶ τὸν λίθον. Πάλιν λαμβάνω
οὐσίαν ἔμψυχον ἀναίσθητον καὶ ποιῶ φυτόν.

Πάλιν τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλο-
γον διαιροῦσι τὸ ζῶον, τὸ θνη-
185 τὸν καὶ τὸ ἀθάνατον διαιροῦσι
τὸ λογικόν.

Λαμβάνω οὖν τὸ ζῶον γένος ὄν
καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὸ
θνητὸν καὶ συνιστῶ τὸν ἄν-
190 θρωπον· ἄνθρωπος γὰρ ἐστὶ
ζῶον λογικόν, θνητόν. Καὶ
λαμβάνω τὸ ζῶον καὶ τὸ ἄλο-
γον καὶ τὸ θνητόν

καὶ συνιστῶ τὸν ἵππον
195 τυχόν ἢ κύνα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Πάλιν τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλο-
γον διαιροῦσι τὸ ζῶον, τὸ θνη-
τὸν καὶ ἀθάνατον διαιροῦσι
τὸ λογικόν, τὸ χερσαῖον καὶ τὸ
ἐνυδρον διαιροῦσι τὸ ἄλογον.

Λαμβάνω τὸ ζῶον, γένος ὄν
τούτων, καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὸ
θνητὸν καὶ συνιστῶ τὸν ἄν-
θρωπον· ἄνθρωπος γὰρ ἐστὶ
ζῶον λογικόν, θνητόν. Καὶ
λαμβάνω τὸ ζῶον καὶ τὸ ἄλο-
γον καὶ τὸ θνητόν καὶ τὸ χερ-
σαῖον καὶ συνιστῶ ἵππον,
κύνα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Καὶ λαμβάνω τὸ ζῶον καὶ τὸ
ἄλογον καὶ τὸ θνητόν καὶ τὸ

ρισσότερα και διάφορα κατὰ τὸν ἀριθμὸν πράγματα ὡς πρὸς τὸ τί εἶναι αὐτά.

Ὅμοια καὶ ὁ ἵππος καὶ ὁ σκύλος καὶ τὰ παρόμοια εἶναι εἶδη εἰδικότατα, ἐνῶ τὰ ἐνδιάμεσα στὸ γενικότατο γένος καὶ στὰ εἰδικότατα εἶδη εἶναι γένη καὶ εἶδη 'ὑπάλληλα', εἶδη τῶν πάνω ἀπὸ αὐτά, ἐνῶ γένη τῶν κάτω.

Καὶ αὐτὲς εἶναι οἱ οὐσιώδεις καὶ φυσικὲς διαφορὲς καὶ ποιότητες, πού λέγονται διαιρετικὲς καὶ συστατικὲς, διαιρετικὲς γιὰ τὰ ἐπάνω, καὶ συστατικὲς γιὰ τὰ κάτω. Γιατὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἀσῶμα διαιροῦν τὴν οὐσία, ὅμοια τὸ ἔμψυχο καὶ τὸ ἄψυχο διαιροῦν τὸ σῶμα, ἐπίσης τὸ αἰσθητικὸ καὶ ἀναίσθητο διαιροῦν τὸ ἔμψυχο. Αὐτὲς λοιπὸν δίνουν τὴν σύσταση τοῦ ζῶου. Παίρνω 'οὐσία ἔμψυχη, αἰσθητικὴ', καὶ σχηματίζω τὸ ζῶο· γιατί ζῶο εἶναι 'οὐσία ἔμψυχη, αἰσθητικὴ'· παίρνω πάλι 'οὐσία ἄψυχη, ἀναίσθητη', καὶ σχηματίζω τὸν λίθο· παίρνω πάλι 'οὐσία ἔμψυχη, ἀναίσθητη', καὶ σχηματίζω τὸ φυτό.

Ἐπίσης τὸ λογικὸ καὶ τὸ ἄλογο διαιροῦν τὸ ζῶο, τὸ θνητὸ καὶ ἀθάνατο διαιροῦν τὸ λογικόν.

Παίρνω λοιπὸν τὸ ζῶο, πού εἶναι γένος καὶ τὸ λογικὸ καὶ τὸ θνητό, καὶ συνιστῶ τὸν ἄνθρωπο· γιατί 'ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο λογικὸ καὶ θνητό'. Παίρνω ἐπίσης τὸ ζῶο καὶ τὸ ἄλογο καὶ τὸ θνητό καὶ συνιστῶ ἵππο, σκύλο καὶ τὰ παρόμοια.

Ἐπίσης τὸ λογικὸ καὶ τὸ ἄλογο διαιροῦν τὸ ζῶο, τὸ θνητὸ καὶ ἀθάνατο διαιροῦν τὸ λογικόν, τὸ χερσαῖο καὶ τὸ ἐνυδρο διαιροῦν τὸ ἄλογο. Παίρνω τὸ ζῶο, πού εἶναι γένος αὐτῶν, καὶ τὸ λογικὸ καὶ τὸ θνητό, καὶ συνιστῶ τὸν ἄνθρωπο· γιατί 'ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο λογικὸ καὶ θνητό'. Παίρνω ἐπίσης τὸ ζῶο καὶ τὸ ἄλογο καὶ τὸ θνητό καὶ τὸ χερσαῖο, καὶ συνιστῶ ἵππο, σκύλο καὶ τὰ παρόμοια. Παίρνω πάλι τὸ ζῶο, καὶ τὸ ἄλογο καὶ τὸ θνητό καὶ τὸ

Ἐνυδρον καὶ συνιστῶ ἰχθύν.

Διαφοραὶ δὲ λέγονται οὐσιώ-
δεις καὶ φυσικαί, ὅτι αὐταὶ
ποιοῦσι διαφέρειν εἶδος ἄλλου
εἶδους καὶ φύσιν καὶ οὐσίαν ἐ-
200 τέρας οὐσίας καὶ φύσεως.

Διαφοραὶ δὲ λέγονται οὐσιώ-
δεις καὶ φυσικαί, ὅτι αὐταὶ
ποιοῦσι διαφέρειν εἶδος ἄλλου
εἶδους καὶ φύσιν καὶ οὐσίαν ἐ-
τέρας οὐσίας καὶ φύσεως.

(γ') *ια' Περὶ ἀτόμου.*

Τὸ ἀτομον τετραχῶς λέγεται. Ἄτομον γὰρ ἐστὶ τὸ μὴ τε-
μνόμενον μηδὲ μεριζόμενον, ὡς ἡ στιγμή καὶ τὸ νῦν καὶ ἡ μονάς,
ἅτινα καὶ ἄποσα λέγονται. Ἄτομον λέγεται καὶ τὸ δύστημητον,
5 τουτέστι τὸ δυσχερῶς τεμνόμενον, ὡς ὁ ἄδάμας λίθος καὶ τὰ
τοιαῦτα. Ἄτομον λέγεται καὶ τὸ εἶδος, ὅπερ οὐκέτι εἰς ἕτερα εἶδη
τέμνεται, ἥτοι τὸ εἰδικώτατον εἶδος, ὡς ἄνθρωπος, ἵππος καὶ τὰ
τοιαῦτα. Ἄτομον δὲ κυρίως λέγεται, ὅπερ τέμνεται μὲν, οὐ
σφῆζει δὲ μετὰ τὴν τομὴν τὸ πρῶτον εἶδος, ὡς περ Πέτρος τέμνε-
10 ται εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα, ἀλλ' οὔτε ἡ ψυχὴ καθ' αὐτὴν ἐστὶ τέ-
λειος ἄνθρωπος ἢ Πέτρος τέλειος οὔτε τὸ σῶμα. Περὶ τούτου
τοῦ ἀτόμου παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος, ὅπερ ἐπὶ τῆς οὐσίας
δηλοῖ τὴν ὑπόστασιν.

(δ') *ιβ' Περὶ διαφορᾶς.*

Διαφορὰ καὶ ποιότης καὶ ἰδίωμα κατὰ μὲν τὸ ὑπο-
κείμενον ἓν εἰσιν, κατὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν ἕτερον καὶ ἕτε-
ρον· ἡ γὰρ λογικότης λέγεται καὶ ποιότης τοῦ ἀνθρώπου
5 καὶ ἰδίωμα καὶ διαφορὰ, ἀλλὰ καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον
τρόπον. Ὡς μὲν γὰρ ποιοῦσα καὶ οἶονεὶ μορφοῦσα τὴν
οὐσίαν λέγεται ποιότης, εἶτα ὡς ἰδία γενομένη ταύτης τῆς
οὐσίας λέγεται ἰδίωμα. Ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸ ἄλογον συγκρί-
σει, βῶν τυχὸν ἢ ἡμίονον ἢ κύνα, λέγεται διαφορὰ· ἐν
10 αὐτῇ γὰρ ἄνθρωπος τῶν ἀλόγων διαφέρει.

Οἱ ἔνυδρο, καὶ συνιστῶ ψάρι. Οἱ διαφορῆς λέγονται οὐσιώδεις διαφορῆς λέγονται οὐσιώδεις καὶ φυσικῆς, ἐπειδὴ αὐτῆς κα- καὶ φυσικῆς, ἐπειδὴ αὐτῆς κά- νουν νὰ διαφέρει ἓνα εἶδος ἀπὸ νούν νὰ διαφέρει ἓνα εἶδος ἀπὸ ἄλλο εἶδος, καὶ μία φύση καὶ ἄλλο εἶδος, καὶ μία φύση καὶ οὐσία, ἀπὸ ἄλλη φύση καὶ οὐ- οὐσία, ἀπὸ ἄλλη φύση καὶ οὐ- οὐσία.

(γ') ια' Για τὸ άτομο.

Τὸ άτομο λέγεται μὲ τέσσερις τρόπους· Ἄτομο εἶναι αὐτὸ πὺ δὲν τέμνεται οὔτε χωρίζεται σὲ μέρη, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ στιγμή, τὸ τώρα, ἡ μονάδα, τὰ ὁποῖα λέγονται καὶ ἄποσα. Ἄτομο λέγεται καὶ τὸ δύστημο, δηλαδὴ αὐτὸ πὺ τέμνεται δύσκολα, ὅπως τὸ διαμάντι καὶ ἄλλα. Ἄτομο λέγεται καὶ τὸ εἶδος, πὺ δὲ χωρίζεται πλέον σὲ ἄλλα εἶδη, δηλαδὴ τὸ εἰδικότατο εἶδος, ὅπως εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἵππος καὶ τὰ ὅμοια. Ἄτομο ὁμως κυρίως λέγεται αὐτὸ πὺ τέμνεται βέβαια, ἀλλὰ δὲ διατηρεῖ μετὰ τὴν τομὴν τὸ προηγούμενο εἶδος. Γιὰ παράδειγμα ὁ Πέτρος χωρίζεται βέβαια σὲ ψυχὴ καὶ σῶμα, ἀλλὰ οὔτε ἡ ψυχὴ καθεαυτὴ εἶναι πια τέλειος ἄνθρωπος ἢ Πέτρος τέλειος οὔτε τὸ σῶμα. Γι' αὐτὸ τὸ άτομο μιλοῦν οἱ φιλόσοφοι, τὸ ὁποῖο σχετικὰ μὲ τὴν οὐσία δηλώνει τὴν ὑπόστασιν.

(δ') ιβ' Για τὴν διαφορὰ.

Διαφορὰ καὶ ποιότητα καὶ ιδίωμα ὡς πρὸς τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἓνα, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειαν εἶναι τὸ καθέ- να διαφορετικόν. Ἡ λογικότητα δηλαδὴ λέγεται καὶ ποιότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ιδίωμα καὶ διαφορὰ, ἀλλὰ μὲ διάφορο τρόπο τὸ καθένα. Ἐπειδὴ σχηματίζει καὶ κατὰ κάποιον τρόπο δίνει μορφήν στὴν οὐσίαν λέγεται ποιότητα· ἔπειτα, ἐπειδὴ γίνεται ἴδια τῆς οὐσίας, λέγεται ιδίωμα. Ὅμως συγκρίνοντας τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸ ἄλογο, γιὰ παράδειγμα μὲ βόδι ἢ ἡμίονο ἢ σκύλο, λέγεται διαφορὰ· γιὰ τὴν αὐτὴν διαφορὰν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ ἄλογα.

Αὕτη δὲ τριχῶς λέγεται, κοινῶς τε καὶ ἰδίως καὶ ἰδιαίτατα. Ἀδύνατον γὰρ μὴ διαφέρειν ἀλλήλων δύο τινὰ κατὰ τι. Ἄλλοις οὖν διαφέρει εἶδος εἶδους, καὶ ἄλλοις ὑπόστασις τῆς ὁμοειδοῦς καὶ ὁμοουσίου ὑποστάσεως, καὶ ἄλλοις ὑπόστασις ἑαυτῆς. Δια-
 15 φέρει μὲν γὰρ τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ εἶδους τοῦ ἵππου κατὰ τὸ λογικὸν καὶ ἄλογον. Καὶ λέγεται τὸ λογικὸν καὶ ἄλογον 'οὐσιώδης διαφορά'. Ὁμοίως καὶ πάντα, οἷς διαφέρει εἶδος εἶδους, φυσικὴ καὶ οὐσιώδης καὶ συστατικὴ διαφορά καὶ ποιότης λέγεται καὶ φυσικὸν ἰδίωμα, ὅπερ παντὶ τῷ εἶδει ἐνυπάρχει ἀπαραλ-
 20 λάκτως, ἥτις καλεῖται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ἰδιαίτατα διαφορά ὡς οἰκειότερα καὶ τῆς φύσεως παραστατικὴ. Πάλιν διαφέρει ἀνθρωπος ἀνθρώπου ἢ ἵππος ἵππου ἢ κύων κυνός, τουτέστιν ἄτομον ὁμοειδοῦς ἀτόμου, καθὸ ὁ μὲν ἐστὶ μακρὸς ὁ δὲ κολοβός, ὁ μὲν παλαιὸς ὁ δὲ νέος, ὁ μὲν σιμὸς ὁ δὲ γρυνός, ὁ μὲν φρόνιμος ὁ
 25 ἕτερος μωρός. Ταῦτα πάντα ἐπουσιώδεις διαφοραὶ καὶ ποιότητες λέγονται, ὅπερ ἐστὶ τὸ συμβεβηκός, περὶ οὗ ἀκολουθῶς ἐροῦμεν.

(ε') ιγ'. Περὶ συμβεβηκός.

Συμβεβηκός ἐστίν, ὃ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. Καὶ πάλιν, ὃ ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι· καὶ γὰρ ἐνδέχεται ἀνθρωπον καὶ λευκὸν εἶναι καὶ
 5 μὴ λευκόν, ὁμοίως καὶ μακρὸν καὶ φρόνιμον καὶ σιμόν.

Τοῦτο οὔτε παρὸν σώζει τὸ εἶδος (οὐ γὰρ λαμβάνεται εἰς τὸν τοῦ εἶδους ὀρισμόν), οὔτε ἀπὸν φθείρει· κἂν γὰρ μὴ ἦ ὁ Αἰθίοψ λευκός, οὐδὲν παραβλαβήσεται πρὸς τὸ εἶναι ἀνθρωπος. Γίνεται οὖν καὶ ἀπογίνεται καὶ τὴν
 10 ὑποκειμένην οὐσίαν οὐ παραβλάπτει. Ἐφημεν γάρ, ὡς ἡ οὐσία ὑποκείμενον καὶ ὅλη τις ἐστὶ τῷ συμβεβηκότη.

Τοῦτο τὸ συμβεβηκός διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς τὴν κοινῶς

Ἡ διαφορὰ λέγεται μὲ τρεῖς τρόπους· κατὰ τρόπο κοινό, ἴδιο, καὶ ἰδιαίτατο. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ διαφέρουν δύο ὁποιαδήποτε σὲ κάτι. Σὲ ἄλλα λοιπὸν διαφέρει τὸ εἶδος ἀπὸ τὸ εἶδος, σὲ ἄλλα ἢ ὑπόστασις ἀπὸ τὴν ὁμοειδῆ καὶ ὁμοούσια ὑπόστασις, καὶ σὲ ἄλλα ἢ ὑπόστασις ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της. Τὸ εἶδος δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου διαφέρει ἀπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἵππου ὡς πρὸς τὸ λογικὸ καὶ τὸ ἄλογο. Καὶ τὸ ἄλογο καὶ τὸ λογικὸ λέγεται 'οὐσιώδης διαφορὰ'. Τὸ ἴδιο καὶ ὅλα, στὰ ὁποῖα διαφέρει τὸ εἶδος ἀπὸ τὸ εἶδος, λέγεται φυσικὴ καὶ οὐσιώδης καὶ συστηματικὴ διαφορὰ καὶ ποιότητα καὶ φυσικὸ ἰδίωμα, πρᾶγμα πού ὑπάρχει σὲ ὅλο τὸ εἶδος ἀπαράλλαχτο καὶ τὴν ὁποῖα οἱ φιλόσοφοι ὀνομάζουν 'διαφορὰ ἰδιαίτατη', ἐπειδὴ εἶναι οἰκειότερῃ της καὶ παριστάνει τὴ φύση της. Ἐπίσης διαφέρει ἄνθρωπος ἀπὸ ἄνθρωπο ἢ ἵππος ἀπὸ ἵππο ἢ σκύλος ἀπὸ σκύλο, δηλαδὴ ἓνα ἄτομο ἀπὸ ἄλλο ὁμοειδὲς ἄτομο, κατὰ τὸ ὅτι ὁ ἓνας εἶναι ψηλὸς καὶ ὁ ἄλλος κοντός, ὁ ἓνας παλαιὸς καὶ ὁ ἄλλος νέος, ὁ ἓνας σιμὸς καὶ ὁ ἄλλος γρυπός, ὁ ἓνας ἔξυπνος καὶ ὁ ἄλλος ἀνόητος. Ὅλα αὐτὰ λέγονται ἐπουσιώδεις διαφορῆς καὶ ποιότητες, πρᾶγμα πού εἶναι τὸ συμβεβηκός, γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ μιλήσομε ἀμέσως πιὸ κάτω.

(ε') ιγ' Για τὸ συμβεβηκός.

Συμβεβηκός εἶναι τὸ γνῶρισμα πού ἐμφανίζεται καὶ ἐξαφανίζεται χωρὶς νὰ φθείρεται τὸ ὑποκείμενο. Κι ἀλλιῶς· αὐτὸ πού εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ὑπάρχει ἢ νὰ μὴν ὑπάρχει στὸ ἴδιο ὑποκείμενον· εἶναι δηλαδὴ ἐνδεχόμενον ἓνας ἄνθρωπος καὶ νὰ εἶναι καὶ νὰ μὴν εἶναι λευκός ἢ ψηλός ἢ ἔξυπνος ἢ σιμὸς.

Τὸ συμβεβηκός οὔτε ὅταν ὑπάρχει διασώζει τὸ εἶδος, γιατί δὲν συμπεριλαμβάνεται στὸν ὀρισμὸ τοῦ εἶδους, οὔτε τὸ φθείρει ὅταν λείπει· κι ἂν δηλαδὴ ὁ Αἰθίοπας δὲν εἶναι λευκός, δὲ βλάπτεται σὲ τίποτα νὰ εἶναι ἄνθρωπος. Ἐμφανίζεται λοιπὸν καὶ ἐξαφανίζεται καὶ δὲ βλάπτει τὴν ὑποκείμενη οὐσία. Γιατὶ εἶπαμε ὅτι ἡ οὐσία εἶναι ὑποκείμενον καὶ κάποια ὕλη γιὰ τὸ συμβεβηκός.

Τὸ συμβεβηκός αὐτὸ διαιρεῖται σὲ δύο, στὴν κοινῶς λεγόμε-

λεγομένην διαφορὰν καὶ εἰς τὴν ἰδίως διαφορὰν. Κοινῶς μὲν οὖν
 διαφορὰ ἐστὶ τὸ χωριστὸν συμβεβηκός, οἷον κάθηται τις καὶ ἐτε-
 15 ρος ἴσταται· ἐνδέχεται ἐν τῷ ἀναστῆναι τὸν καθήμενον καὶ καθί-
 σαι τὸν ἰστάμενον χωρισθῆναι τὴν διαφορὰν αὐτῶν καὶ λαβεῖν
 ἄλλην ἀντ' ἄλλης. Καὶ ἑαυτοῦ δέ τις λέγεται διαφέρειν κατὰ τὸ
 χωριστὸν συμβεβηκός· διαφέρει γὰρ ἑαυτοῦ ἐν τῷ καθῆσθαι καὶ
 ἀνίστασθαι, ἐν τῷ νεάζειν καὶ γηρᾶν, ἐν τῷ νοσεῖν καὶ ὑγιαίνειν
 20 καὶ τοῖς τοιούτοις. Ἰδίως δὲ διαφορὰ ἐστὶ τὸ ἀχώριστον συμβε-
 βηκός, οἷον ἐστὶ τις σιμός· ἀδύνατον χωρισθῆναι αὐτοῦ τὴν σιμό-
 τητα, ὁμοίως καὶ τὴν γλαυκότητα καὶ τὰ τοιαῦτα. Κατὰ ταῦτα
 οὖν τὰ ἀχώριστα συμβεβηκότα ἄτομον ἀτόμου, τουτέστιν ὑπό-
 στασις ὑποστάσεως, διαφέρει, αὐτὸς δὲ ἑαυτοῦ οὐδέποτε. Ταῦτα
 25 δὲ οὐ συντελοῦσιν εἰς τὸν ὀρισμὸν τῆς φύσεως· ἐνδέχεται γὰρ ἄν-
 θρωπον εἶναι σιμόν καὶ μὴ εἶναι, καὶ ἀπογοινομένης τῆς γλαυκό-
 τητος οὐδὲν ἦττον ὁ ἄνθρωπος μένει ἄνθρωπος.

(στ') ἰδ' Περὶ ἰδίου.

Τὸ ἴδιον τετραχῶς λέγεται. Πρῶτον, ὃ μόνῳ μὲν ὑπάρχει
 τῷ εἶδει, οὐ παντὶ δέ, ὥσπερ τὸ γεωμετρεῖν τῷ ἀνθρώπῳ· μόνος
 γὰρ ὁ ἄνθρωπος γεωμέτρης, ἀλλ' οὐ πᾶς ἄνθρωπος γεωμέτρης.
 5 Δεύτερον, ὃπερ παντὶ μὲν τῷ εἶδει ὑπάρχει, οὐ μόνῳ δέ, ὡς τὸ
 δίπουν· πᾶς γὰρ ἄνθρωπος δίπους, οὐ μόνον δὲ ἄνθρωπος δί-
 πους, ἀλλὰ καὶ περιστέρᾳ καὶ τὰ τοιαῦτα. Τρίτον, ὃπερ παντὶ μὲν
 καὶ μόνῳ, οὐκ αἰεὶ δέ, ὥσπερ τὸ πολιοῦσθαι τῷ ἀνθρώπῳ· τοῦτο
 γὰρ παντὶ μὲν καὶ μόνῳ ἀνθρώπῳ ἀρμόζει, οὐκ αἰεὶ δέ, ἀλλ' ἐν
 10 τῷ γῆρα. Τέταρτον, ὃπερ γίνεται τῶν τριῶν τῶν πρώτων συνερ-
 χομένων, τουτέστι παντὶ καὶ μόνῳ καὶ αἰεὶ, ὃπερ καὶ ἀντιστρέφει,
 ὥσπερ τὸ γελαστικὸν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τὸ χρεμετιστικὸν τῷ
 ἵπῳ καὶ τὰ τοιαῦτα· μόνος γὰρ ἄνθρωπος ἔχει τὸ γελαστικὸν

νη διαφορὰ καὶ στὴν ἰδιαίτερη διαφορὰ. Κοινὴ διαφορὰ εἶναι τὸ χωριστὸ συμβεβηκὸς, ὅπως ὅταν ὁ ἓνας κάθεται καὶ ὁ ἄλλος στέκεται· εἶναι ἐνδεχόμενον ὅταν σηκωθεῖ ὁ καθισμένος καὶ καθίσει ὁ ὄρθιος νὰ χωριστεῖ ἡ διαφορὰ τους καὶ νὰ λάβουν ἄλλη ἀντὶ ἐκείνης. Κατὰ τὸ χωριστὸ συμβεβηκὸς λέγεται ὅτι διαφέρει κάποιος κὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Μπορεῖ νὰ ἔχει διαφορὰ μὲ τὸν ἑαυτό του ὡς πρὸς τὴν κάθιση καὶ τὴν ἔγερση, ὡς πρὸς τὴ νεότητα καὶ τὸ γῆρας, ὡς πρὸς τὴ νόσο καὶ τὴν ὑγεία καὶ τὰ ὅμοια. Ἰδιαίτερη διαφορὰ εἶναι τὸ ἀχώριστο συμβεβηκὸς, ὅπως ὅταν κάποιος εἶναι σιμὸς· εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποχωριστεῖ ἀπὸ αὐτὸν ἡ σιμότητα, ὅπως καὶ τὸ γαλανὸ τῶν ματιῶν καὶ τὰ ὅμοια. Ὡς πρὸς αὐτὰ λοιπὸν τὰ ἀχώριστα συμβεβηκῶτα διαφέρει ἄτομον ἀπὸ ἄτομον, δηλαδὴ ὑπόστασις ἀπὸ ὑπόστασις, ἀλλὰ ποτὲ ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἑαυτό του. Αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὸν ὀλοκληρωμένο ὀρισμὸ τῆς φύσεως· εἶναι ἐνδεχόμενον δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι σιμὸς καὶ νὰ μὴν εἶναι. Καὶ ἐὰν ἐκλείψει τὸ γαλανὸ τῶν ματιῶν, ὁ ἄνθρωπος δὲν μένει καθόλου λιγότερον ἄνθρωπος.

(στ') ἰδ' Γιὰ τὸ ἴδιο.

Τὸ ἴδιο λέγεται μὲ τέσσερις τρόπους. Ἰδιο εἶναι πρῶτον αὐτὸ ποῦ ὑπάρχει μόνον στὸ εἶδος, ὄχι ὅμως σὲ ὄλο τὸ εἶδος· ὅπως ἡ γεωμετρία στὸν ἄνθρωπον· γιὰτὶ μόνον ὁ ἄνθρωπος εἶναι γεωμέτρης, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ κάθε ἄνθρωπος γεωμέτρης. Δεύτερον αὐτὸ ποῦ ὑπάρχει βέβαια σὲ ὄλο τὸ εἶδος, ἀλλὰ ὄχι μόνον σ' αὐτό, ὅπως τὸ δίποδος· γιὰτὶ κάθε ἄνθρωπος εἶναι δίποδος, ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον ὁ ἄνθρωπος, εἶναι καὶ τὸ περιστέρι καὶ τὰ παρόμοια. Τρίτον αὐτὸ ποῦ ὑπάρχει βέβαια σὲ ὀλόκληρον καὶ μόνον σ' αὐτό, ὄχι ὅμως πάντοτε, ὅπως τὸ ἄσπρισμα τῶν μαλλιῶν στὸν ἄνθρωπον· γιὰτὶ αὐτὸ συμβαίνει σὲ κάθε ἄνθρωπον καὶ μόνον στὸν ἄνθρωπον, ὄχι ὅμως σ' ὄλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ κατὰ τὸ γῆρας. Τέταρτον αὐτὸ ποῦ γίνεται ὅταν συμπέσουν τὰ τρία πρῶτα, δηλαδὴ σὲ ὄλο τὸ εἶδος καὶ μόνον σ' αὐτό καὶ πάντοτε, πράγμα ποῦ ἐπιδέχεται καὶ ἀντιστροφή, ὅπως εἶναι τὸ γελαστικὸ στὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ χρεμετιστικὸ στὸν ἵππον καὶ τὰ παρό-

καὶ πᾶς ἄνθρωπος καὶ ἀεί, εἰ καὶ μὴ κέχρηται αὐτῷ. Εἴ τι γὰρ
 15 ἄνθρωπος, πάντως γελαστικόν, καὶ εἴ τι γελαστικόν, πάντως ἄν-
 θρωπος. Τοῦτό ἐστι τὸ ἀντιστρέφειν. Περὶ τοῦτου τοῦ σημαιο-
 μένου παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος, ὃ καὶ ὑπογράφοντες φαμεν·
 "Ἴδιόν ἐστι, ὃ παντὶ καὶ μόνῳ τῷ εἶδει καὶ ἀεί ὑπάρχει". Τοῦτο
 δὲ τριχῶς διαιροῦσιν· ἀπὸ τῆς διοργανώσεως, τουτέστι διαπλά-
 20 σεως, ὡς τὸ πλατυῶνον καὶ τὸ ὀρθοπεριπατητικόν τῷ ἄν-
 θρώπῳ· ἀπὸ τῆς ἐνεργείας, ὡς τῷ πυρὶ τὸ ἀνωτάτω φέρεσθαι·
 ἀπὸ τῆς δυνάμεως, ὡς λέγομεν τῷ πυρὶ ὑπάρχειν τὴν θερμαντι-
 κὴν δύναμιν ὑπερβάλλουσαν τὰς τῶν ἄλλων σωμάτων θερμότη-
 τας. Λέγεται δὲ τὸ ἴδιον ἐπουσιῶδες.

(ζ') ιε' Περὶ τῶν κατηγορουμένων.

Πᾶσα κατηγορία ἢ ἐπὶ πλέον γίνεται ἢ ἐπίσης, ἐπ' ἑλαττον
 δὲ οὐδέποτε. Καὶ ἐπὶ πλέον μὲν, ὅτε τὰ καθολικώτερα κατηγο-
 ροῦνται τῶν μερικωτέρων· καθολικώτερα οὖν εἰσι τὰ ἐπάνω,
 5 μερικώτερα δὲ τὰ ὑποκάτω. Καθολικώτερον μὲν οὖν ἐστι πάν-
 των τὸ ὄν, διὸ πάντων κατηγορεῖται· καὶ γὰρ καὶ ἡ οὐσία ὄν λέ-
 γεται καὶ τὸ συμβεβηκὸς ὄν λέγεται. Οὐ δυνάμεθα δὲ εἰπεῖν, ὅτι
 τὸ ὄν οὐσία ἐστίν· οὐ μόνον γὰρ οὐσία ἐστὶ τὸ ὄν, ἀλλὰ καὶ συμ-
 βεβηκὸς. Ὅμοίως καὶ τὰ γένη κατηγοροῦνται τῶν εἰδῶν ὡς κα-
 10 θολικώτερα, τὰ δὲ εἶδη οὐ κατηγοροῦνται τῶν γενῶν αὐτῶν· τὰ
 γὰρ εἶδη μερικώτερα τῶν γενῶν εἰσι. Κατηγορεῖται τοίνυν ἡ οὐ-
 σία τοῦ ζῶου καὶ τὸ ζῶον τοῦ ἀνθρώπου· καὶ γὰρ τὸ ζῶον οὐσία
 ἐστὶ καὶ ὁ ἄνθρωπος ζῶόν ἐστιν. Οὐκ ἀντιστρέφει δέ· πᾶς μὲν
 γὰρ ἄνθρωπος ζῶον, οὐ πᾶν δὲ ζῶον ἄνθρωπος.

15 Καὶ ὁ ἵππος γὰρ καὶ ὁ κύων ζῶά εἰσιν, ὁμοίως καὶ πᾶν
 ζῶον οὐσία ἐστίν, οὐ πᾶσα δὲ οὐσία ζῶόν ἐστιν· καὶ ὁ λίθος γὰρ
 καὶ τὸ ξύλον οὐσία ἐστίν, ἅτινα οὐκ εἰσι ζῶα. Ὅμοίως καὶ τὸ εἶ-
 δος κατηγορεῖται τῶν ὑπ' αὐτοῦ περιεχομένων ἀτόμων, τουτέ-

μοια. Γιατί μόνο ο άνθρωπος έχει το γελαστικό και κάθε άνθρωπος και πάντοτε, αν και δεν το έκδηλώνει βέβαια πάντοτε. Ἐν λοιπὸν κάποιο ὄν εἶναι ἄνθρωπος, ὅπωςδήποτε εἶναι γελαστικό, και ἄν κάποιο ὄν εἶναι γελαστικό, ὅπωςδήποτε εἶναι ἄνθρωπος. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀντιστροφή. Γιὰ τὴν ἔννοια ἴδιο κάνουν λόγο οἱ φιλόσοφοι κι ὀρίζοντάς τὴν λέμε ὅτι "Ἴδιο εἶναι αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει σὲ ὄλο τὸ εἶδος, μόνο σ' αὐτὸ τὸ εἶδος και πάντοτε". Τὸ ἴδιο τὸ διαιροῦν μὲ τρεῖς τρόπους· α) ἀπὸ τὴ διαμόρφωση, δηλαδή τὴ διάπλαση, ὅπως εἶναι τὸ πλατυώνυχο και τὸ ὀρθοπεριπατητικὸ στὸν ἄνθρωπο· β) ἀπὸ τὴν ἐνέργεια, ὅπως ἡ πρὸς τὰ ἄνω φορὰ στὴ φωτιά· γ) ἀπὸ τὴ δύναμη, ὅπως λέμε ὅτι στὴ φωτιά ὑπάρχει ἡ θερμαντικὴ δύναμη ποὺ ξεπερνᾷ τὶς θερμότητες τῶν ἄλλων σωμάτων. Τὸ ἴδιο λέγεται ἐπουσιῶδες.

(ζ') ιε' Γιὰ τὰ κατηγορούμενα.

Κάθε ἀπόδοση κατηγορουμένου γίνεται ἢ μὲ ἔννοια εὐρύτερη ἢ μὲ ἰσοδύναμη, οὐδέποτε ὁμως μὲ στενότερη. Ἐπιπλέον γίνεται ὅταν ἔννοιες καθολικότερες γίνονται κατηγορούμενα σὲ μερικότερες. Καθολικότερες ἔννοιες εἶναι οἱ ἐπάνω, μερικότερες οἱ κάτω. Καθολικότερο λοιπὸν ἀπὸ ὄλα εἶναι τὸ ὄν, γι' αὐτὸ εἶναι τὸ κατηγορούμενο ὄλων· ἀκόμη και ἡ οὐσία λέγεται ὄν και τὸ συμβεβηκός. Δὲν μπορούμε ὁμως νὰ ποῦμε ὅτι τὸ ὄν εἶναι οὐσία· γιατί δὲν εἶναι μόνο οὐσία τὸ ὄν, ἀλλὰ εἶναι και συμβεβηκός. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο γίνονται κατηγορούμενα τῶν εἰδῶν τὰ γένη, ἐπειδὴ εἶναι καθολικότερά τους. Τὰ εἶδη ὁμως δὲν γίνονται κατηγορούμενα στὰ γένη τους· γιατί τὰ εἶδη εἶναι μερικότερα ἀπὸ τὰ γένη. Γίνεται λοιπὸν κατηγορούμενο ἡ οὐσία στὸ ζῶο και τὸ ζῶο στὸν ἄνθρωπο· γιατί τὸ ζῶο εἶναι οὐσία και ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο. Δὲ δέχται ὁμως ἀντιστροφή· γιατί, εἶναι βέβαια κάθε ἄνθρωπος ζῶο, δὲν εἶναι ὁμως και κάθε ζῶο ἄνθρωπος.

Και ὁ ἵππος και ὁ σκύλος εἶναι ζῶα, τὸ ἴδιο και κάθε ζῶο εἶναι οὐσία, δὲν εἶναι ὁμως κάθε οὐσία ζῶο· γιατί και ἡ πέτρα και τὸ ξύλο εἶναι οὐσία, δὲν εἶναι ὁμως ζῶα. Ὅμοια και τὸ εἶδος γίνεται κατηγορούμενο στὰ ἄτομα ποὺ περιέχει, δηλαδή στίς ὑπο-

στιν ὑποστάσεων, ὡς καθολικώτερον. Τὸ δὲ ἄτομον, ἤγουν ἡ
 20 ὑπόστασις, οὐ κατηγορεῖται τοῦ εἶδους· μερικωτέρα γὰρ ἐστὶ τοῦ
 εἶδους ἢ ὑπόστασις. Καὶ Πέτρος τοίνυν ἀνθρωπός ἐστι καὶ Παῦ-
 λος ἀνθρωπός ἐστιν, οὐ πᾶς δὲ ἀνθρωπος Πέτρος ἢ Παῦλος· εἰσι
 γὰρ καὶ ἄλλαι ὑποστάσεις ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ αἱ
 διαφοραὶ δὲ κατηγοροῦνται τῶν εἰδῶν, οἷς ἐνυπάρχουσι, καὶ τῶν
 25 ἀτόμων αὐτῶν. Καθολικώτεραι γὰρ εἰσὶν αἱ διαφοραὶ τῶν εἰ-
 δῶν· τὸ γὰρ λογικὸν καθολικώτερόν ἐστι τοῦ εἶδους τοῦ ἀνθρώ-
 που. Καὶ γὰρ πᾶς μὲν ἀνθρωπος λογικός, οὐ πᾶς δὲ λογικὸς ἀν-
 θρωπος· καὶ ὁ ἄγγελος γὰρ λογικὸς ὢν οὐκ ἐστὶν ἀνθρωπος.

Καὶ αὕτη μὲν ἐστὶν ἡ ἐπὶ πλέον κατηγορία, ἡ δὲ ἐπίσης κα-
 30 τηγορία ὅτε ἀντιστρέφει. Κατηγοροῦνται γὰρ τὰ ἴδια τῶν εἰδῶν,
 ὧν ἐστὶν ἴδια, ἀλλὰ καὶ τὰ εἶδη κατηγοροῦνται τῶν ἰδίων αὐτῶν·
 πᾶς γὰρ ἀνθρωπος γελαστικός, καὶ πᾶς γελαστικὸς ἀνθρωπος.
 Εἰ γὰρ καὶ γελᾷν λέγεται πίθηκος, οὐ γελᾷ τῇ καρδίᾳ, ἀλλὰ τοῖς
 σχήμασι· μιμητικὸν γὰρ ζῷόν ἐστιν. Ὡστε ἡ μὲν τῶν γενῶν
 35 κατὰ τῶν εἰδῶν κατηγορία καὶ ἡ τῶν διαφορῶν κατὰ τῶν εἰδῶν
 καὶ ἡ τῶν εἰδῶν κατὰ τῶν ἀτόμων ἐπὶ πλέον λέγεται, ἡ δὲ τῶν
 ἰδίων ἐπίσης. Ταῦτα δὲ τὰ ἐπίσης ἀντιστρέφονται καὶ ἀντικατη-
 γορούμενα λέγονται.

(η ') ἰστ' Περὶ συνωνύμου καὶ ὁμωνύμου κατηγορίας.

Συνώνυμος μὲν κατηγορία ἐστίν, ὅτε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν
 ὄρον αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος δέχεται τὸ ὑποκείμενον, οἷον τὸ ζῷον
 κατηγορεῖται τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ δέχεται ὁ ἀνθρωπος καὶ τὸ
 5 ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τοῦ ζῶου· ζῷον γὰρ ἐστὶν οὐσία ἔμψυχος αἰ-
 σθητική. Καὶ ὁ ἀνθρωπος δὲ ἐπιδέχεται τὸν ὄρον τοῦτον· καὶ οὐ-
 σία γὰρ ἐστὶν ὁ ἀνθρωπος καὶ ἔμψυχος καὶ αἰσθητικός.

Ὁμώνυμος δὲ ἐστὶ κατηγορία, ὅτε τὸ μὲν ὄνομα δέχεται, τὸν
 δὲ ὄρον οὐδαμῶς, οἷον ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνθρώπου τὸ μὲν ὄνομα τοῦ

στάσεις, ἐπειδὴ εἶναι καθολικότερο. Τὸ ἄτομο ὁμως, δηλαδὴ ἡ ὑπόστασις, δὲ γίνεται κατηγορούμενο τοῦ εἴδους· γιατί ἡ ὑπόστασις εἶναι μερικότερη ἀπὸ τὸ εἶδος. Καὶ ὁ Πέτρος λοιπὸν εἶναι ἄνθρωπος καὶ ὁ Παῦλος εἶναι ἄνθρωπος, δὲν εἶναι ὁμως κάθε ἄνθρωπος Πέτρος ἢ Παῦλος· γιατί στὸ εἶδος ἄνθρωπος ἀνήκουν κι ἄλλες ὑποστάσεις. Κατηγορούμενα τῶν εἰδῶν γίνονται καὶ οἱ διαφορὲς τους, ὅπως καὶ τῶν ἀτόμων τους. Γιατί οἱ διαφορὲς εἶναι καθολικότερες ἀπὸ τὰ εἶδη· τὸ λογικὸ γιὰ παράδειγμα εἶναι καθολικότερο ἀπὸ τὸ εἶδος ἄνθρωπος. Γιατί κάθε ἄνθρωπος εἶναι λογικὸ ὄν, δὲν εἶναι ὁμως κάθε λογικὸ ὄν ἄνθρωπος· καὶ ὁ ἄγγελος δηλαδὴ, εἶναι βέβαια λογικός, δὲν εἶναι ὁμως ἄνθρωπος.

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι τὸ 'ἐπὶ πλέον' κατηγορούμενο, ἐνῶ τὸ 'ἐπίσης' κατηγορούμενο εἶναι ὅταν δέχεται ἀντιστροφή. Γίνονται δηλαδὴ τὰ ἴδια γνωρίσματα κατηγορούμενα τῶν εἰδῶν στὰ ὁποῖα εἶδη εἶναι ἴδια, ἀλλὰ καὶ τὰ εἶδη γίνονται κατηγορούμενα στὰ ἴδιά τους γνωρίσματα· κάθε ἄνθρωπος δηλαδὴ εἶναι γελαστικὸ ὄν καὶ κάθε γελαστικὸ ὄν εἶναι ἄνθρωπος. Ἐν καὶ βέβαια λέγεται ὅτι καὶ ὁ πίθηκος γελαῖ, δὲ γελαῖ ὁμως συνειδητά, ἀλλὰ μὲ τοὺς μορφασμοὺς μόνο· γιατί εἶναι ζῶο μιμητικὸ. Ὡστε ἡ ἀπόδοσις τῶν γενῶν ὡς κατηγορουμένων στὰ εἶδη καὶ τῶν διαφορῶν στὰ εἶδη καὶ τῶν εἰδῶν στὰ ἄτομα λέγεται 'ἐπιπλέον', ἐνῶ ἡ ἀπόδοσις τῶν ἰδίων τους γνωρισμάτων στὰ εἶδη λέγεται 'ἐπίσης'. Αὐτὰ τὰ 'ἐπίσης' λέγονται ἀντιστρέφοντα κι ἀντικατηγορούμενα.

(η') ἰστ' Γιὰ τὸ συνώνυμο καὶ ὁμώνυμο κατηγορούμενο.

Ἐνα κατηγορούμενο εἶναι συνώνυμο, ὅταν τὸ ὑποκείμενο δέχεται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρισμό αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος, ὅπως τὸ ζῶο ποὺ ἀποτελεῖ κατηγορούμενο τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὁ ἄνθρωπος δέχεται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρισμό τοῦ ζώου· γιατί ζῶο εἶναι οὐσία ἔμψυχη, αἰσθητικὴ. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος δέχεται αὐτὸν τὸν ὄρισμό, ἐπειδὴ εἶναι καὶ οὐσία καὶ ἔμψυχος καὶ αἰσθητικός.

Ὁμώνυμο πάλι κατηγορούμενο εἶναι, ὅταν δέχεται τὸ ὄνομα, δὲν δέχεται ὁμως καθόλου τὸν ὄρισμό τοῦ ὀνόματος, ὅπως γιὰ

10 ἀνθρώπου δέχεται, τὸν δὲ ὄρον τοῦ ἀνθρώπου οὐ δέχεται· ὁ γὰρ ὄρος τοῦ ἀνθρώπου ζῶον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Ἡ δὲ εἰκὼν οὔτε ζῶόν ἐστίν· οὐ γὰρ ἐστὶν ἔμψυχος οὔτε λογικὸν οὔτε νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι, ὅσα κατηγορεῖται κατὰ τινος καθ' ὑπο-
15 κειμένου, ἤγουν συνωνύμως, καὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτῷ κατηγορηθήσεται, οἷον τὸ ζῶον ὡς καθ' ὑποκειμένου κατηγορεῖται τοῦ ἀνθρώπου, ἤγουν συνωνύμως, καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Πέτρου· ὑπόκειται γὰρ τῷ ἀνθρώπῳ ὁ Πέτρος. Κατηγορεῖται οὖν καὶ τοῦ Πέτρου τὸ ζῶον· καὶ ὁ Πέτρος γὰρ ζῶόν ἐστι.

ιζ' Περὶ ὑποκειμένου.

Τὸ ὑποκείμενον δισσωδῶς λέγεται, τὸ μὲν πρὸς ὑπαρξιν, τὸ δὲ πρὸς κατηγορίαν. Καὶ πρὸς ὑπαρξιν μὲν, ὡς περ ὑπόκειται ἡ οὐσία τοῖς συμβεβηκόσιν· ἐν αὐτῇ γὰρ ἔχουσι τὸ εἶναι καὶ ἐκτὸς αὐ-
5 τῆς οὐχ ὑφίστανται. Τὸ δὲ πρὸς κατηγορίαν ὑποκείμενόν ἐστὶ τὸ μερικόν· ὑπόκειται γὰρ τὸ μερικὸν τῷ καθολικωτέρῳ πρὸς κατηγορίαν, ἐπειδὴ τὸ καθολικώτερον κατηγορεῖται τοῦ μερικωτέρου, ὡς τὸ ζῶον κατηγορεῖται τοῦ ἀνθρώπου. Λέγεται δὲ τὸ μὲν καθόλου καθ' ὑποκειμένου, τὸ δὲ μερικώτερον ὑποκείμενον πρὸς
10 κατηγορίαν. Λέγεται δὲ τὸ συμβεβηκὸς ἐν ὑποκειμένῳ τῇ οὐσίᾳ, ἡ δὲ οὐσία ὑποκείμενον πρὸς ὑπαρξιν.

θ' Περὶ τῆς ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορίας καὶ τῆς ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστὶ κατηγορίας.

Ἄλλο ἐστὶν ἡ ἐν τῷ τί ἐστὶ
15 κατηγορία καὶ ἄλλο ἡ ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστὶ· καὶ ἡ ἐν τῷ τί ἐστὶ μὲν, ὅτε

ιη' Περὶ τῆς ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορίας καὶ τῆς ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγορίας.

Ἐν τῷ τί μὲν ἐστὶ κατηγορία ἐστὶν ἡ τῶν γενῶν κατὰ τῶν εἰδῶν αὐτῶν

παράδειγμα ή εικόνα τοῦ ἀνθρώπου, πού δέχεται βέβαια τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου, δὲν δέχεται ὁμως τὸν ὀρισμὸ τοῦ ἀνθρώπου. Γιατί ὁ ὀρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι 'ζῶο λογικόν, θνητόν, πού ἐπιδέχεται νοῦ καὶ ἐπιστήμη, ἐνῶ ἡ εἰκόνα οὔτε ζῶο εἶναι, γιατί δὲν εἶναι ἔμψυχη, οὔτε λογικόν, οὔτε ἐπιδέχεται νοῦ καὶ ἐπιστήμη.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ὅσα ἀποδίδονται ὡς κατηγορούμενα κάποιου 'στοῦ ὑποκείμενου', δηλαδὴ συνώνυμα, θ' ἀποδοθοῦν ὡς κατηγορούμενα καὶ σ' ὁποιοῦ ὑπόκειται σ' αὐτό. Ὅπως τὸ ζῶο εἶναι κατηγορούμενο τοῦ ἀνθρώπου 'στοῦ ὑποκείμενου', δηλαδὴ συνώνυμα, καὶ ὁ ἀνθρώπος εἶναι κατηγορούμενο τοῦ Πέτρου· γιατί ὁ Πέτρος ὑπόκειται στὸν ἀνθρώπο. Εἶναι λοιπὸν τὸ ζῶο κατηγορούμενο καὶ τοῦ Πέτρου· γιατί κι ὁ Πέτρος εἶναι ζῶο.

ιζ' Για τὸ ὑποκείμενο.

Τὸ ὑποκείμενο λέγεται μὲ δύο τρόπους· 'πρὸς ὑπαρξήν' καὶ 'πρὸς κατηγορία'. 'Πρὸς ὑπαρξήν', ὅπως ἡ οὐσία ὑπόκειται ὡς βάση στὰ συμβεβηκότα· γιατί σ' αὐτὴν μέσα ἔχουν τὸ εἶναι τους καὶ δὲν ὑπάρχουν ἔξω ἀπὸ αὐτήν. Τὸ 'πρὸς κατηγορία' πάλι ὑποκείμενο εἶναι τὸ μερικόν· γιατί τὸ μερικόν ὑπόκειται στὸ καθολικότερο, γιὰ νὰ τὸ δεχτεῖ ὡς ὑποκείμενο, ἐπειδὴ τὸ καθολικότερο γίνεται κατηγορούμενο τοῦ μερικότερου, ὅπως τὸ ζῶο γίνεται κατηγορούμενο τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ καθ' ὅλου λέγεται 'καθ' ὑποκειμένου', ἐνῶ τὸ μερικότερο ὑποκείμενο 'πρὸς κατηγορίαν'. Τὸ συμβεβηκὸς ἀποδίδεται στὴν οὐσία ὡς ὑποκείμενό του καὶ ἡ οὐσία ὡς βάση του 'πρὸς ὑπαρξήν'.

θ' Για τὸ κατηγορούμενο
πού δηλώνει τὸ 'τί εἶναι' κάτι
καὶ τὸ 'τί λογῆς' εἶναι.

ιη' Για τὸ κατηγορούμενο
πού δηλώνει τὸ 'τί εἶναι' κάτι
καὶ τὸ 'τί λογῆς' εἶναι.

Ἄλλο εἶναι τὸ κατηγορούμενο πού ἀποδίδεται γιὰ νὰ δηλώσει τὸ 'τί εἶναι' κάτι, καὶ ἄλλο τὸ 'τί λογῆς εἶναι'. Κατηγοροῦμενο πού ἀποδίδεται γιὰ γενῶν στὰ τὰ ἴδια εἶδη, πού

Κατηγορία οὐσίας εἶναι ἡ ἀπόδοσις ὡς κατηγορουμένων τῶν

κατηγορία, τουτέστιν ἢ τὸ τί ἐστι τὸ ὑποκείμενον σημαίνουσα καὶ ἢ τῶν εἰδῶν δὲ κατὰ τῶν ἀτόμων αὐτῶν· ἐρωτώμενοι γὰρ 'τί ἐστιν ἄνθρωπος', λέγομεν 'ζῶον', καὶ ἐρωτώμενοι 'τί ἐστι Πέτρος', λέγομεν 'ἄνθρωπος'.

ἐρωτώμενοι 'τί ἐστιν ἄνθρωπος' λέγομεν 'ζῶον'·

ἐν δὲ τῷ ὁποῖόν τί ἐστιν, ὅτε ἐρωτώμενοι 'ὅποιον ζῶον', φαμὲν 'λογικόν, θνητόν'. Ὡστε τὸ μὲν γένος καὶ τὸ εἶδος ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορεῖται, ἢ δὲ διαφορὰ ἢ τε οὐσιώδης καὶ ἢ ἐπουσιώδης, ἤγουν τὸ συμβεβηκὸς καὶ τὸ ἴδιον ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστι κατηγοροῦνται.

Ἡ δὲ ἐν τῷ ποῖόν τι ἐστι κατηγορία ἐστὶν ἢ τῶν διαφορῶν κατὰ τῶν εἰδῶν, οἷς ἐνυπάρχουσι, καὶ τῶν συμβεβηκῶτων κατὰ τῶν ἀτόμων, οἷς ἐνυπάρχουσι, τουτέστιν ἢ τὸ ποῖόν τι ἐστι τὸ ὑποκείμενον σημαίνουσα.

Ἡ δὲ ὑπόστασις οὐδὲ τί ἐστι δηλοῖ οὐδὲ ὁποῖόν τί ἐστιν, ἀλλὰ τίς ἐστιν· ἐρωτώμενοι γὰρ 'τίς ἐστιν οὗτος', λέγομεν, 'Πέτρος'. Ἐἶτα ἐρωτώμενοι 'τί ἐστι Πέτρος', λέγομεν 'ἄνθρωπος'.

ἐρωτώμενοι γὰρ 'ὅποιον ζῶον ὁ ἄνθρωπος', φαμὲν 'λογικόν, θνητόν'. Τὸ δὲ λογικὸν καὶ τὸ θνητὸν διαφοραὶ εἰσιν οὐσιώδεις. Πάλιν ἐρωτώμενοι, 'ὅποιος ἄνθρωπος'

Πάλιν ἐρωτώμενοι, 'ὅποιος ἄνθρωπος'

νά δηλώσει τὸ 'τί εἶναι' ἔχομε, ὅταν

ἔρωτώμενοι
'τί εἶναι ἄνθρωπος', ἀπαντοῦμε, 'ζῶο'.

ἐνῶ
γιὰ νά δηλώσει τὸ 'τί λογῆς εἶναι', ἔχομε ὅταν μᾶς ρωτοῦν 'τί λογῆς ζῶο εἶναι', καὶ ἀπαντοῦμε 'λογικό, θνητό'. Ὡστε τὸ γένος καὶ τὸ εἶδος ἀποδίδονται ὡς κατηγορούμενα στὸ 'τί λογῆς εἶναι',

ἐνῶ ἡ διαφορὰ τόσο ἡ οὐσιώδης ὅσο καὶ ἡ ἐπουσιώδης, δηλαδὴ τὸ συμβεβηκὸς καὶ τὸ ἴδιο γνώρισμα ἀποδίδονται ὡς κατηγορούμενα στὸ 'τί λογῆς εἶναι'.

Ἡ ὑπόσταση πάλι οὔτε τὸ 'τί εἶναι' δηλώνει οὔτε τὸ 'τί λογῆς', ἀλλὰ τὸ 'ποιός εἶναι'. Ἐρωτώμενοι δηλαδὴ, 'ποιός εἶναι αὐτός', λέμε 'ὁ Πέτρος'. Ἐπειτα ἐρωτώμενοι, 'τί εἶναι ὁ Πέτρος', λέμε 'ἄνθρωπος'.

Ἐρωτώμενοι πάλι, 'τί λογῆς εἶναι ὁ ἄνθρωπος'

σημαίνει τί 'εἶναι' τὸ ὑποκείμενο καὶ ἡ ἀπόδοση τῶν εἰδῶν στὰ ἄτομα. Ἐρωτώμενοι δηλαδὴ 'τί εἶναι ἄνθρωπος', ἀπαντοῦμε, 'ζῶο, καὶ ἐρωτώμενοι 'τί εἶναι ὁ Πέτρος', λέμε, 'ἄνθρωπος'.

Κατηγορία ποιῶ εἶναι ἡ ἀπόδοση τῶν διαφορῶν ὡς κατηγορούμενων στὰ εἶδη, ὅπου αὐτὲς ὑπάρχουν, καὶ τῶν συμβεβηκῶν στὰ ἄτομα, στὰ ὅποια ὑπάρχουν, ἐκείνη δηλαδὴ ποὺ σημαίνει 'τί λογῆς' εἶναι τὸ ὑποκείμενο·

ἐρωτώμενοι δηλαδὴ, 'τί λογῆς ζῶο εἶναι ὁ ἄνθρωπος', ἀπαντοῦμε, 'λογικό, θνητό'. Τὸ λογικό καὶ τὸ θνητό εἶναι διαφορὲς οὐδιώδεις. Ἐρωτώμενοι πάλι, 'τί λογῆς ἄνθρωπος εἶναι

40 λέγομεν 'μα- κρὸς τυχὸν ἢ κολοβός'. ἔστιν ὁ Πέτρος', φαμὲν 'μα- κρὸς τυχὸν ἢ κολοβός ἢ σιμὸς ἢ γρυπός'.

Τὸ δὲ 'διὰ τί ἐστὶ' σημαίνει τὸ τέλος, ἡγουν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τὸ ζητούμενον γέγονεν· ἐρω- τώμενοι γὰρ 'διὰ τί κλίνῃ', φα- μὲν 'διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀ- νάπαυσιν'.

Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ φύσει διαφέροντα ἄλλο καὶ ἄλλο λέγονται. Λέγομεν γάρ· ἄλλο ἐστὶν ἄνθρωπος καὶ ἄλλο ἵππος, ἄλλο δὲ κατὰ φύσιν· καὶ γὰρ ἕτερον εἶδος τοῦ
45 ἀνθρώπου καὶ ἄλλο τοῦ ἵππου. Τὰ δὲ ἀριθμῶ διαφέρον- τα, ἡγουν αἱ ὑποστάσεις, ἄλλος καὶ ἄλλος λέγονται. Λέγο- μεν γάρ, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ Πέτρος καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος. Οὐ δυνάμεθα δὲ εἰπεῖν, ὅτι ἄλλο ἐστὶ Πέτρος καὶ ἄλλο Παῦλος, ἐπεὶ ψευδόμεθα· Ἐν γὰρ εἰσι τῇ φύσει, οὐκ εἰσι
50 δὲ εἷς τῶ ἀριθμῶ.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ μὲν οὐσία ἄλλο καλεῖται, ὁμοίως καὶ αἱ οὐσιώδεις διαφοραί, τὸ δὲ συμβεβηκὸς ἄλ- λοῖον, διότι αἱ μὲν οὐσιώδεις διαφοραὶ περὶ τὸ εἶδος, ἡγουν περὶ τὴν φύσιν, θεωροῦνται καὶ ταύτην συνιστῶσι,
55 τὸ δὲ συμβεβηκὸς περὶ τὸ ἄτομον· συστατικὰ γὰρ τῆς ὑποστάσεως τὰ συμβεβηκότα. Ἄλλο οὖν ἐστὶν ἄνθρω- πος καὶ ἄλλο ἵππος, ἀλλοῖος δὲ καὶ ἄλλος ὁ Πέτρος καὶ ἀλλοῖος καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος. Πᾶσα δὲ διαφορὰ οὐσιώδης τε καὶ ἐπουσιώδης ἑτεροῖον ποιεῖ· τὸ γὰρ ἑτεροῖον σημαί-
60 νει καὶ τὸ ἄλλο καὶ τὸ ἀλλοῖον. Καὶ ἡ μὲν φύσις τὸ τί σημαίνει, ἡ δὲ ὑπόστασις τὸν τινὰ καὶ τόδε τι. Πᾶσα δὲ διαφορὰ ὁποῖόν ἐστιν.

πος', απαντούμε 'ψηλός
 τυχόν ἢ κοντός'.

ὁ Πέτρος', απαντούμε, 'ψηλός
 τυχόν ἢ κοντός ἢ σιμός ἢ γρυ-
 πός'.

Τὸ 'γιὰ τί εἶναι' σημαίνει τέ-
 λος, δηλαδή τὴν αἰτία γιὰ τὴν
 ὁποία ἐγινε κάτι· ἐρωτώμενοι
 δηλαδή 'γιατί ἐγινε τὸ κρεβάτι',
 λέμε 'γιὰ νὰ ἀναπαύονται οἱ ἄν-
 θρωποι'.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ὅσα διαφέρουν κατὰ τὴ
 φύση λέγονται ἄλλο καὶ ἄλλο. Λέμε δηλαδή· ἄλλο εἶναι ὁ
 ἄνθρωπος καὶ ἄλλο ὁ ἵππος, ἄλλο ὡς πρὸς τὴ φύση· γιατί
 ἄλλο εἶναι τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄλλο τοῦ ἵππου.
 Ὅσα διαφέρουν στὸν ἀριθμὸ, δηλαδή οἱ ὑποστάσεις, λέ-
 γονται ἄλλος καὶ ἄλλος. Λέμε δηλαδή ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ
 Πέτρος καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος. Δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ
 ποῦμε ἄλλο εἶναι ὁ Πέτρος καὶ ἄλλο ὁ Παῦλος, γιατί λέμε
 ψέματα· γιατί εἶναι ἓνα ὡς πρὸς τὴ φύση, δὲν εἶναι ὁμοῦς
 ἓνας ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ.

Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ οὐσία ὀνομάζεται
 ἄλλο, ὁμοια καὶ οἱ οὐσιώδεις διαφορές, ἐνῶ τὸ συμβεβη-
 κὸς ὀνομάζεται διαφορετικὸ, ἐπειδὴ οἱ οὐσιώδεις διαφο-
 ρὲς παρατηροῦνται στὸ εἶδος, δηλαδή στὴ φύση καὶ αὐ-
 τὴν συνιστοῦν, ἐνῶ τὸ συμβεβηκὸς παρατηρεῖται στὸ
 ἄτομο· γιατί τὰ συμβεβηκὸτα συνιστοῦν τὴν ὑπόστασι.
 Ἄλλο λοιπὸν εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἄλλο ὁ ἵππος, καὶ
 διαφορετικὸς καὶ ἄλλος ὁ Πέτρος καὶ διαφορετικὸς καὶ
 ἄλλος ὁ Παῦλος. Γιατί κάθε διαφορὰ, εἴτε οὐσιώδης εἴτε
 ἐπουσιώδης, κάνει κάτι διαφορετικὸ. Τὸ 'διαφορετικὸ'
 σημαίνει καὶ τὸ ἄλλο καὶ τὸ ἀλλιώτικο. Καὶ ἡ φύση βέ-
 βαια σημαίνει τὸ 'τί', ἐνῶ ἡ ὑπόστασι τὸν 'κάποιο' καὶ τὸ
 συγκεκριμένον κάτι. Ἐνῶ κάθε διαφορὰ εἶναι κάποιας λο-
 γῆς.

ιθ' Κοινωνίαι καὶ διαφοραὶ τῶν ε' φωνῶν.

Δεῖ γινώσκειν, ὅτι κοινωνοῦσιν αἱ πέντε αὐταὶ φωναὶ ἀλλήλαις κατὰ τὸ πάσας κατὰ πλειόνων κατηγορεῖσθαι. Διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων, ὅτι τὸ μὲν γένος κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορεῖται, τὸ δὲ εἶδος κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορεῖται. Ἡ δὲ διαφορὰ καὶ τὸ συμβεβηκὸς κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγοροῦνται, τὸ δὲ ἴδιον κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ, τουτέστι καθ' ἑνὸς εἶδους καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ ἀτόμων ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγορεῖται. Διαφέρει δὲ ἡ διαφορὰ τοῦ συμβεβηκότες, ὅτι ἡ μὲν διαφορὰ οὐσιώδης ἐστίν, ἡγουν μέρος τῆς οὐσίας τοῦ ὑποκειμένου, τὸ δὲ συμβεβηκὸς οὐχ ὡς μέρος τῆς οὐσίας, ἀλλ' ἐπουσιῶδες.

κ' Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ διαφορᾶς.

Κοινὰ δὲ γένους καὶ διαφορᾶς τὸ περιεκτικὰ εἶναι τῶν εἰδῶν ἀμφοτέρω καὶ τὸ συνωνύμως κατηγορεῖσθαι τῶν εἰδῶν καὶ τῶν ἀτόμων. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὅσα κατηγορεῖται κατὰ τινος ὡς καθ' ὑποκειμένου, ἡγουν συνωνύμως, καὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτῷ συνωνύμως κατηγορηθήσεται, ὅσα δὲ ὁμωνύμως, οὐδαμῶς. Ἴδια δὲ τοῦ γένους πρὸς διαφορᾶν· ὅτι τὸ γένος ἐπὶ πλεόν ἐστὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ διαφορῶν καὶ τῶν ἄλλων τριῶν φωνῶν· ὅτι τὸ γένος περιέχει τὰς διαφορὰς δυνάμει· ὅτι τὸ γένος φύσει πρότερον τῶν διαφορῶν· ὅτι τὸ γένος ἐν τῷ τί ἐστίν, ἡ δὲ διαφορὰ ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγορεῖται· ὅτι τὸ προσεχὲς γένος ἐν, αἱ δὲ διαφοραὶ πλείους· ὅτι τὸ γένος ἀναλογεῖ ὅλη, μορφή δὲ ἡ διαφορὰ.

ιβ' Κοινὰ γνωρίσματα καὶ διαφορὰ τῶν πέντε φωνῶν.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι οἱ πέντε αὐτὲς φωνὲς ἔχουν γνώρισμα μεταξὺ τους τὸ ὅτι ὅλες γίνονται κατηγορούμενα σὲ περισσότερα. Καὶ διαφέρουν ὁμοίως ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη κατὰ τὸ ὅτι τὸ γένος ἀποδίδεται στὴν οὐσία περισσότερων καὶ διαφορῶν στὸ εἶδος, ἐνῶ τὸ εἶδος ἀποδίδεται στὴν οὐσία περισσότερων καὶ διαφορῶν στὸν ἀριθμὸν. Ἡ διαφορὰ καὶ τὸ συμβεβηκὸς γίνονται κατηγορούμενα περισσότερων καὶ διαφορῶν κατὰ τὸ εἶδος στὸ 'τί λογῆς εἶναι', ἐνῶ τὸ ἴδιο γίνεται κατηγορούμενο στὸ 'τί λογῆς εἶναι' περισσότερων καὶ διαφορῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸν, δηλαδὴ κατηγορούμενο σ' ἓνα εἶδος καὶ τῶν ἀτόμων ποὺ περιέχει. Ἡ διαφορὰ διαφέρει ἀπὸ τὸ συμβεβηκὸς, γιατί ἡ διαφορὰ εἶναι οὐσιώδης, δηλαδὴ μέρος τῆς οὐσίας τοῦ ὑποκειμένου, ἐνῶ τὸ συμβεβηκὸς δὲν θεωρεῖται ὡς μέρος τῆς οὐσίας, ἀλλὰ ὡς κάτι ἐπουσιῶδες.

κ' Κοινὰ γνωρίσματα καὶ διαφορὰ γένους καὶ διαφορᾶς.

Κοινὰ γνωρίσματα γένους καὶ διαφορᾶς εἶναι ὅτι καὶ τὰ δύο περιέχουν εἶδη καὶ ὅτι ἀποδίδονται συνώνυμα ὡς κατηγορούμενα εἰδῶν καὶ ἀτόμων. Πρέπει ὁμοίως νὰ ξέρομε ὅτι ὅσα κατηγοροῦνται σὲ κάτι ὡς πρὸς ὑποκείμενο, δηλαδὴ συνώνυμα, θὰ γίνουν συνώνυμα κατηγορούμενα καὶ σὲ ὅ,τι ὑπόκειται σ' αὐτό, δὲν θὰ γίνουν ὁμοίως καθόλου καὶ σὲ ὅσα κατηγοροῦνται ὁμώνυμα. Ἴδια τοῦ γένους ὡς πρὸς τὴν διαφορὰ εἶναι: ὅτι τὸ γένος εἶναι 'ἐπὶ πλεόν' τῶν κάτω ἀπὸ αὐτὸ διαφορῶν καὶ τῶν ἄλλων τριῶν φωνῶν· ὅτι τὸ γένος περιέχει τίς διαφορᾶς δυνάμει· ὅτι τὸ γένος φύσει προηγεῖται ἀπὸ τίς διαφορᾶς· ὅτι τὸ γένος γίνεται κατηγορούμενο στὸ 'τί εἶναι', ἐνῶ ἡ διαφορὰ στὸ 'τί λογῆς εἶναι'· ὅτι τὸ προσεχὲς γένος εἶναι ἓνα, ἐνῶ οἱ διαφορᾶς περισσότερες· ὅτι τὸ γένος ἀντιστοιχεῖ στὴν ὕλη, ἐνῶ ἡ διαφορὰ στὴ μορφή.

κα' Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ εἶδους.

Κοινὰ γένους καὶ εἶδους: τὸ κατὰ πλειόνων ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορεῖσθαι· τὸ φύσει πρότερα εἶναι τῶν ὑπ' αὐτά· τὸ ὅλον τι εἶναι ἀμφοτέρα. Ἴδια δὲ γένους καὶ εἶδους: ὅτι
 5 τὸ γένος καθολικώτερον ἐστὶ τοῦ εἶδους· ὅτι τὸ εἶδος περιττεύει τοῦ γένους ταῖς διαφοραῖς· ὅτι τὸ γένος συνωνύμως κατηγορεῖται τοῦ εἶδους, τὸ δὲ εἶδος οὐκ ἀντιστρέφει· ὅτι οὔτε τὸ γένος εἰδικώτατον οὔτε τὸ εἶδος γενικώτατον οὔτε τὸ γενικώτατον ἔσται εἶδος οὔτε τὸ εἰδικώτα-
 10 τον ἔσται γένος.

κβ' Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ ἰδίου.

Κοινὰ γένους καὶ ἰδίου: ὅτι ἀμφοτέρα τοῖς εἰδεσιν ἔπονται, ἤγουν κατηγοροῦνται· ὅτι ἐπίσης κατηγοροῦνται, ὧν κατηγοροῦνται ἀμφοτέρα· ὅτι συνωνύμως κατηγο-
 5 ροῦνται. Διαφορὰ δὲ γένους καὶ ἰδίου: ὅτι φύσει πρότερον τὸ γένος τοῦ ἰδίου· ὅτι τὸ γένος κατὰ πλειόνων εἰδῶν κατηγορεῖται τὸ δὲ ἴδιον ἐνός· ὅτι τὸ μὲν ἴδιον ἀντιστρέφει πρὸς τὸ εἶδος, τὸ δὲ γένος οὐκέτι· ὅτι τὸ μὲν ἴδιον μόνῳ τῷ εἶδει ὑπάρχει, τὸ δὲ γένος οὐ μόνῳ.

**κγ' Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους
καὶ συμβεβηκότος.**

Κοινὸν γένους καὶ συμβεβηκότος τὸ κατὰ πλειόνων κατηγορεῖσθαι. Ἴδια δὲ γένους καὶ συμβεβηκότος: ὅτι τὸ
 5 γένος πρότερον ὑπάρχει τῶν εἰδῶν, οἷς ὑπάρχει τὰ συμβεβηκότα, τὰ δὲ συμβεβηκότα τῶν εἰδῶν ὕστερα· ὅτι τοῦ μὲν γένους ἐπίσης ἢ μετοχή, τῶν δὲ συμβεβηκότων οὐκέτι· ὅτι τὸ συμβεβηκὸς προηγουμένως τοῖς ἀτόμοις ὑπάρ-

κα' Κοινὰ γνωρίσματα καὶ διαφορὰ γένους καὶ εἶδους.

Κοινὰ γνωρίσματα γένους καὶ εἶδους εἶναι: ὅτι ἀποδίδονται ὡς κατηγορούμενα σὲ περισσότερα στὸ 'τί εἶναι'· ὅτι φύσει εἶναι προηγούμενα ἀπὸ τὰ κάτω ἀπὸ αὐτά· ὅτι καὶ τὰ δύο εἶναι ἓνα ὄλο. ἴδια τοῦ γένους καὶ τοῦ εἶδους εἶναι: τὸ γένος εἶναι καθολικότερο ἀπὸ τὸ εἶδος· ὅτι τὸ εἶδος ἔχει περισσότερες διαφορὰς ἀπὸ τὸ γένος· ὅτι τὸ γένος γίνεται συνώνυμα κατηγορούμενο τοῦ εἶδους, ἐνῶ τὸ εἶδος δὲν ἐπιδέχεται ἀντιστροφή· ὅτι οὔτε τὸ γένος εἶναι εἰδικότατο οὔτε τὸ εἶδος γενικότατο, οὔτε τὸ γενικότατο θὰ εἶναι εἶδος οὔτε τὸ εἰδικότατο θὰ εἶναι γένος.

κβ' Κοινὰ γνωρίσματα καὶ διαφορὰ γένους καὶ ἰδίου.

Κοινὰ γνωρίσματα γένους καὶ ἰδίου εἶναι: ὅτι καὶ τὰ δύο ἀκολουθοῦν, δηλαδὴ γίνονται κατηγορούμενα στὰ εἶδη· ὅτι καὶ τὰ δύο κατηγοροῦνται 'ἐπίσης' σὲ ὅποια κατηγοροῦνται· ὅτι κατηγοροῦνται συνώνυμα. Διαφορὰ γένους καὶ ἰδίου εἶναι: ὅτι τὸ γένος φύσει εἶναι προηγούμενο ἀπὸ τὸ ἴδιο· ὅτι τὸ γένος γίνεται κατηγορούμενο σὲ περισσότερα, ἐνῶ τὸ ἴδιο σὲ ἓνα· ὅτι τὸ ἴδιο δέχεται ἀντιστροφή μὲ τὸ εἶδος, ἐνῶ τὸ γένος δὲ δέχεται· ὅτι τὸ ἴδιο κατηγορεῖται μόνο στὸ εἶδος, ἐνῶ τὸ γένος ὄχι μόνο στὸ εἶδος.

κγ' Κοινὰ γνωρίσματα καὶ διαφορὰ γένους καὶ συμβεβηκός.

Κοινὸ γνώρισμα γένους καὶ συμβεβηκός εἶναι ὅτι γίνονται κατηγορούμενα σὲ περισσότερα. ἴδια γένους καὶ συμβεβηκός εἶναι: ὅτι τὸ γένος προηγεῖται ἀπὸ τὰ εἶδη, στὰ ὅποια κατηγοροῦνται τὰ συμβεβηκότα, ἐνῶ τὰ συμβεβηκότα εἶναι ὕστερα ἀπὸ τὰ εἶδη· ὅτι ἡ μετοχὴ τοῦ γένους εἶναι ἐξίσου, ἐνῶ τῶν συμβεβηκόντων δὲν εἶναι· ὅτι τὸ συμβεβηκός ὑπάρχει προηγουμένως στὰ ἄτομα καὶ

χει καὶ τότε τοῖς εἶδεσι, τὸ δὲ γένος ἀνάπαλιν· τὰ γένη ἐν
 10 τῷ τί ἐστι κατηγοροῦνται, τὰ δὲ συμβεβηκότα ἐν τῷ
 ποῖόν τί ἐστιν ἢ πῶς ἔχον.

**κδ' Κοινωνία καὶ διαφορὰ διαφορᾶς
 καὶ εἶδους.**

Κοινὰ διαφορᾶς καὶ εἶδους: ὅτι ἐπίσης μετέχονται·
 ὅτι ἀεὶ πάρεισιν, οἷς μετέχονται. Ἴδια διαφορᾶς καὶ εἶ-
 5 δους: ὅτι ἢ μὲν διαφορὰ ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστι, τὸ δὲ εἶδος
 ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορεῖται· ὅτι ἢ διαφορὰ πλείονα εἶδη
 περιέχει καὶ τὰ τούτων ἄτομα, τὸ δὲ εἶδος μόνον τὰ ὑπ'
 αὐτὸ ἄτομα· ὅτι ἢ διαφορὰ φύσει προτέρα τῶν εἰδῶν· ὅτι
 διαφορὰ μετὰ διαφορᾶς συντίθεται, εἶδος δὲ μετὰ εἶδους
 10 οὐδαμῶς.

**κε' Κοινωνία καὶ διαφορὰ διαφορᾶς
 καὶ ἰδίου.**

Κοινὰ διαφορᾶς καὶ ἰδίου: τὸ ἐπίσης κατηγορεῖσθαι
 πᾶσι τοῖς μετέχουσι· τὸ ἀεὶ καὶ παντὶ τῷ εἶδει παρεῖναι.
 5 Ἴδια διαφορᾶς καὶ ἰδίου: ὅτι ἢ μὲν διαφορὰ πολλὰ εἶδη
 περιέχει, τὸ δὲ ἴδιον ἐν μόνον· ὅτι ἢ διαφορὰ οὐκ ἀντι-
 στρέφει πρὸς τὸ εἶδος, τὸ δὲ ἴδιον ἀντιστρέφει.

**κστ' Κοινωνία καὶ διαφορὰ διαφορᾶς
 καὶ συμβεβηκότος.**

Κοινὰ διαφορᾶς καὶ συμβεβηκότος: ὅτι ἀμφοτέρω
 κατὰ πλειόνων ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστι κατηγοροῦνται καὶ ὅτι
 5 ἢ διαφορὰ καὶ τὸ ἀχώριστον συμβεβηκὸς ἀεὶ πάρεισιν,
 οἷς κατηγοροῦνται. Ἴδια διαφορᾶς καὶ συμβεβηκότος: ὅτι
 αἱ μὲν διαφοραὶ περιέχουσιν, οὐ περιέχονται, τὰ δὲ συμ-

μετὰ στὰ εἶδη, ἐνῶ τὸ γένος ἀντίστροφα· ὅτι τὰ γένη γίνονται κατηγορούμενα στὸ 'τί εἶναι', ἐνῶ τὰ συμβεβηκότα στὸ 'τί λογῆς εἶναι' ἢ στὸ 'πῶς εἶναι'.

**κδ' Κοινὰ γνωρίσματα καὶ διαφορὰ διαφορᾶς
καὶ εἶδους.**

Κοινὰ γνωρίσματα διαφορᾶς καὶ εἶδους εἶναι: ὅτι μετέχονται ἐξίσου· ὅτι εἶναι πάντοτε παρόντα σὲ ὅσα τὰ μετέχουν. Ἴδια διαφορᾶς καὶ εἶδους εἶναι: ὅτι ἡ διαφορὰ ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο στὸ 'τί λογῆς εἶναι', ἐνῶ τὸ εἶδος στὸ 'τί εἶναι'· ὅτι ἡ διαφορὰ περιέχει περισσότερα εἶδη καὶ τὰ ἄτομα αὐτῶν, ἐνῶ τὸ εἶδος μόνο τὰ ἄτομα ποὺ ὑπάγονται σ' αὐτό· ὅτι ἡ διαφορὰ φύσει εἶναι προηγούμενη ἀπὸ τὰ εἶδη· ὅτι διαφορὰ μὲ διαφορὰ συντίθεται, καθόλου ὁμῶς εἶδος μὲ εἶδος.

**κε' Κοινὰ γνωρίσματα καὶ διαφορὰ διαφορᾶς
καὶ ἰδίου.**

Κοινὰ γνωρίσματα διαφορᾶς καὶ ἰδίου εἶναι: ὅτι ἀποδίδονται ὡς κατηγορούμενα σὲ ὅλα ἐξίσου ὅσα τὰ μετέχουν· ὅτι εἶναι παρόντα πάντοτε σὲ ὅλο τὸ εἶδος. Ἴδια διαφορᾶς καὶ ἰδίου εἶναι: ὅτι ἡ διαφορὰ περιέχει πολλὰ εἶδη, ἐνῶ τὸ ἴδιο ἓνα μόνο· ὅτι ἡ διαφορὰ δὲν ἐπιδέχεται ἀντιστροφή πρὸς τὸ εἶδος, ἐνῶ τὸ ἴδιο ἀντιστρέφει.

**κστ' Κοινὰ γνωρίσματα καὶ διαφορὰ διαφορᾶς
καὶ συμβεβηκότος.**

Κοινὰ γνωρίσματα διαφορᾶς καὶ συμβεβηκότος εἶναι: ὅτι καὶ τὰ δύο ἀποδίδονται ὡς κατηγορούμενα σὲ περισσότερα καὶ στὸ 'τί λογῆς εἶναι' καὶ ὅτι ἡ διαφορὰ καὶ τὸ ἀχώριστο συμβεβηκὸς εἶναι μόνιμα παρόντα σὲ ὅσα κατηγοροῦνται. Ἴδια διαφορᾶς καὶ συμβεβηκότος εἶναι:

βεβηκότα περιέχονται. (Περιέχουσι μὲν γὰρ τὰ εἶδη ἀμ-
 φότερα ὡς πλειόνων εἰδῶν κατηγορούμενα, ἀλλ' ἢ δια-
 10 φορὰ οὐ περιέχεται, διότι οὐ δέχεται τὸ αὐτὸ εἶδος τὰς
 ἐναντίας διαφορὰς, τὸ δὲ συμβεβηκὸς περιέχεται, διότι τὸ
 αὐτὸ εἶδος καὶ τὸ αὐτὸ ἄτομον πολλὰ συμβεβηκότα δέχε-
 ται, πολλάκις καὶ τὰ ἐναντία)· ὅτι ἢ μὲν διαφορὰ τὸ μᾶλ-
 λον καὶ τὸ ἥττον οὐκ ἐπιδέχεται, ἀλλὰ τὰ συμβεβηκότα·
 15 ὅτι αἱ ἐναντίαι διαφοραὶ ἀμιγεῖς εἰσι, μίγνυνται δὲ τὰ
 ἐναντία συμβεβηκότα.

κζ' Κοινωνία καὶ διαφορὰ εἶδους καὶ ἰδίου.

Κοινὰ εἶδους καὶ ἰδίου: ὅτι ἀλλήλων ἀντικατηγο-
 ροῦνται, ἤγουν ἀντιστρέφουσιν· ὅτι ἐπίσης μετέχονται·
 ἐπίσης δὲ μετέχεσθαι ἔστι τὸ μὴ τὸ ἐν μᾶλλον ἢ ἥττον τοῦ
 5 ἐτέρου μεταδιδόναι ἑαυτῶν τοῖς μετέχουσιν ἀτόμοις. Δια-
 φορὰ εἶδους καὶ ἰδίου: ὅτι τὸ μὲν εἶδος οὐσιῶδες, τὸ δὲ
 ἴδιον ἐπουσιῶδες· ὅτι τὸ μὲν εἶδος ἀεὶ ἐνεργεῖα, τὸ δὲ
 ἴδιον καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργεῖα· ἔτι τὰ διαφόρους ἔχοντα
 ὀρισμοὺς καὶ αὐτὰ δηλονότι διάφορα καθεστήκασιν.

κη' Κοινωνία καὶ διαφορὰ εἶδους καὶ συμβεβηκότος

Κοινὰ εἶδους καὶ συμβεβηκότος τὸ κατὰ πλειόνων
 κατηγορεῖσθαι. Διαφορὰ εἶδους καὶ συμβεβηκότος: ὅτι τὸ
 5 μὲν εἶδος ἐν τῷ τί ἐστι, τὸ δὲ συμβεβηκὸς ἐν τῷ ποῖόν τί
 ἐστι κατηγορεῖται· ὅτι τοῦ εἶδους ἢ μετοχῆ ἑνός ἐστι, τῶν
 δὲ συμβεβηκότων καὶ πλειόνων τις μετέχει· ὅτι τὸ εἶδος
 φύσει πρότερον τῶν συμβεβηκοῦτων· ὅτι τοῦ εἶδους ἢ

ὅτι οἱ διαφορῆς περιέχουν, ἀλλὰ δὲν περιέχονται, ἐνῶ τὰ συμβεβηκότα περιέχονται (καὶ τὰ δύο βέβαια περιέχουν τὰ εἶδη, ἐπειδὴ εἶναι κατηγορούμενα περισσώτερων εἰδῶν, ἀλλὰ ἡ διαφορὰ δὲν περιέχεται, διότι τὸ ἴδιο εἶδος δὲ δέχεται τὶς ἐναντίες διαφορῆς, τὸ συμβεβηκὸς ὁμῶς περιέχεται, ἐπειδὴ τὸ ἴδιο εἶδος καὶ τὸ ἴδιο ἄτομο δέχονται πολλὰ συμβεβηκότα, πολλῆς φορῆς καὶ τὰ ἐναντία)· ὅτι ἡ διαφορὰ δὲν ἐπιδέχεται τὸ περισσώτερο καὶ τὸ λιγότερο, ἀλλὰ τὸ ἐπιδέχονται τὰ συμβεβηκότα· ὅτι οἱ ἐναντίες διαφορῆς εἶναι χωριστές, ἐνῶ ἀναμιγνύονται τὰ ἐναντία συμβεβηκότα.

κζ' Κοινὰ γνωρίσματα καὶ διαφορὰ εἶδους καὶ ἰδίου.

Κοινὰ γνωρίσματα εἶδους καὶ ἰδίου εἶναι: ὅτι τὸ ἕνα γίνεται κατηγορούμενο στὸ ἄλλο, δηλαδὴ ἀντιστρέφουν· ὅτι μετέχονται ἐξίσου· 'μετέχονται ἐξίσου' σημαίνει ὅτι δὲν μεταδίδει τὸ ἕνα περισσώτερο ἀπὸ ὅ,τι τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν στὰ ἄτομα πρὸς τὰ μετέχουν. Διαφορὰ εἶδους καὶ ἰδίου εἶναι: ὅτι τὸ εἶδος εἶναι οὐσιῶδες, ἐνῶ τὸ ἴδιο εἶναι ἐπουσιῶδες· ὅτι τὸ εἶδος ὑπάρχει πάντοτε ἐνεργεία, ἐνῶ τὸ ἴδιο καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργεία· ἀκόμη ὅσα ἔχουν διαφορετικούς ὀρισμούς, εἶναι προφανῶς καὶ αὐτὰ διάφορα.

κη' Κοινὰ γνωρίσματα καὶ διαφορὰ εἶδους καὶ συμβεβηκότητος.

Κοινὸ γνώρισμα εἶδους καὶ συμβεβηκότητος εἶναι ὅτι γίνονται κατηγορούμενα σὲ περισσώτερα. Διαφορὰ εἶδους καὶ συμβεβηκότητος εἶναι: τὸ εἶδος γίνεται κατηγορούμενο στὸ 'τί εἶναι', ἐνῶ τὸ συμβεβηκὸς στὸ 'τί λογῆς εἶναι'· ὅτι μετέχοντας τὸ εἶδος, μετέχεις ἕνα, ἐνῶ συμβεβηκότα μετέχει κανεὶς καὶ περισσώτερα· ὅτι τὸ εἶδος εἶναι φύσει προηγούμενο ἀπὸ τὰ συμβεβηκότα· ὅτι τὸ εἶδος μετέχεται

μετοχή επίσης, τὰ δὲ συμβεβηκότα τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον
10 ἐπιδέχονται.

**κθ' Κοινωνία καὶ διαφορὰ ἰδίου καὶ ἀχωρίστου
συμβεβηκότος.**

Κοινὰ ἰδίου καὶ συμβεβηκότος ἀχωρίστου: τὸ μὴ
ἀνευ αὐτῶν συστήναι ἐκεῖνα, οἷς ὑπάρχουσι, καὶ ὅτι ἀμ-
5 φότερα δεῖ πάρεισι. Διαφορὰ ἰδίου καὶ συμβεβηκότος; ὅτι
τὸ μὲν ἴδιον ἐνὶ εἴδει ὑπάρχει, τὸ δὲ συμβεβηκὸς πλείοσιν·
ὅτι τὸ μὲν ἴδιον ἀντιστρέφει πρὸς τὸ εἶδος, τὸ δὲ συμβε-
βηκὸς οὐκέτι· ὅτι τὸ μὲν συμβεβηκὸς ἐπιδέχεται τὸ μᾶλ-
λον καὶ ἦττον, τὸ δὲ ἴδιον οὐδαμῶς.

(ι') λ' Περὶ ὑποστάσεως καὶ ἐνυποστάτου καὶ ἀνυποστάτου.

Τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα δύο σημαίνει· ἀπλῶς μὲν γὰρ λε-
γόμενον σημαίνει τὴν ἀπλῶς οὐσίαν, ἢ δὲ καθ' ἑαυτὴν ὑπόστασις
τὸ ἄτομον σημαίνει καὶ τὸ ἀφοριστικὸν πρόσωπον. Καὶ τὸ ἐνυπό-
5 στατον δὲ δύο σημαίνει· σημαίνει γὰρ καὶ τὸ ἀπλῶς ὄν, καθὸ
σημαινόμενον οὐ μόνον τὴν ἀπλῶς οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβη-
κὸς ἐνυπόστατον καλοῦμεν. Σημαίνει δὲ καὶ τὴν καθ' αὐτὸ ὑπό-
στασιν, ἥγουν τὸ ἄτομον. Καὶ τὸ ἀνυπόστατον δὲ δισσῶς λέγεται·
λέγεται γὰρ ἀνυπόστατον καὶ τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν. Λέγεται πά-
10 λιν ἀνυπόστατον καὶ τὸ συμβεβηκὸς, διότι τὸ συμβεβηκὸς οὐκ
ἔχει ἴδιαν ὑπαρξιν, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ ὑφέστηκεν.

**(ια') λα' Περὶ οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς,
ἀτόμου τε καὶ προσώπου καὶ ὑποστάσεως.**

Οἱ μὲν ἔξω φιλόσοφοι κατὰ τὸν προλελεγμένον λόγον διαφο-
ρὰν εἶπον οὐσίας καὶ φύσεως, οὐσίαν μὲν εἰπόντες τὸ ἀπλῶς εἶναι,
5 φύσιν δὲ οὐσίαν εἰδοποιηθεῖσαν ὑπὸ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν καὶ
μετὰ τοῦ ἀπλῶς εἶναι καὶ τὸ τοιῶσδε εἶναι ἔχουσαν, εἶτε λογικὴν

ἐξίσου, ἐνῶ τὰ συμβεβηκότα ἐπιδέχονται τὸ περισσότερο καὶ τὸ λιγότερο.

**κθ' Κοινὰ γνωρίσματα καὶ διαφορὰ ἰδίου
καὶ ἀχωρίστου συμβεβηκότος.**

Κοινὰ γνωρίσματα ἰδίου καὶ ἀχωρίστου συμβεβηκότος εἶναι: ὅτι χωρὶς αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ λάβουν σύσταση ἐκεῖνα στὰ ὁποῖα ὑπάρχουν καὶ ὅτι καὶ τὰ δύο εἶναι μόνιμα παρόντα. Διαφορὰ ἰδίου καὶ συμβεβηκότος εἶναι: τὸ ἴδιο ὑπάρχει σὲ ἓνα εἶδος, ἐνῶ τὸ συμβεβηκὸς σὲ περισσότερα: ὅτι τὸ ἴδιο ἀντιστρέφει πρὸς τὸ εἶδος, ἐνῶ τὸ συμβεβηκὸς δὲν ἀντιστρέφει: ὅτι τὸ συμβεβηκὸς ἐπιδέχεται τὸ περισσότερο καὶ τὸ λιγότερο, ἐνῶ τὸ ἴδιο καθόλου.

(ι') λ' Γιὰ τὴν ὑπόσταση, τὸ ἐνυπόστατο καὶ ἀνυπόστατο.

Τὸ ὄνομα ὑπόσταση ἔχει δύο σημασίες: ὅταν λέγεται γενικὰ σημαίνει ἀπλῶς τὴν οὐσία, ἐνῶ ἡ καθ' ἑαυτὴν ὑπόσταση σημαίνει τὸ ἄτομο καὶ τὸ ὀρισμένο πρόσωπο. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἐνυπόστατο ἔχει δύο σημασίες: σημαίνει καὶ τὸ ὄν γενικά, ἀφοῦ μὲ τὴν σημασία αὐτὴ δὲν καλοῦμε μόνον τὴν οὐσία γενικά, ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβηκὸς τὸ καλοῦμε ἐνυπόστατο· ἀλλὰ σημαίνει καὶ τὴν καθ'αυτὴν ὑπόσταση, δηλαδὴ τὸ ἄτομο. Καὶ τὸ ἀνυπόστατο ἔχει ἐπίσης δύο σημασίες: ἀνυπόστατο λέγεται κι αὐτὸ πού δὲν ὑπάρχει πουθενὰ καὶ μὲ κανένα τρόπο: ἐπίσης ἀνυπόστατο λέγεται καὶ τὸ συμβεβηκὸς, ἐπειδὴ τὸ συμβεβηκὸς δὲν ἔχει δική του ὑπαρξη, ἀλλὰ ὑπάρχει μέσα στὴν οὐσία.

**(ια') λα' Γιὰ τὴν οὐσία, τὴ φύση καὶ τὴν μορφή,
ὡς καὶ γιὰ τὸ ἄτομο, τὸ πρόσωπο καὶ τὴν ὑπόσταση.**

Οἱ ἔξω φιλόσοφοι σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού εἶπαμε προηγουμένως, μίλησαν γιὰ διαφορὰ οὐσίας καὶ φύσης, καὶ οὐσία εἶπαν τὸ ἀπλὸ εἶναι, ἐνῶ φύση τὴν οὐσία πού ἐγίνε εἶδος μὲ τὴν ἀποδοχὴ οὐσιωδῶν διαφορῶν καὶ πού ἔχει μαζὶ μὲ τὸ ἀπλὸ εἶναι καὶ τὸ εἶ-

εἶτε ἄλογον, εἶτε θνητὴν εἶτε ἀθάνατον, ἤγουν αὐτήν, ὡς φαμεν, τὴν ἀμετάβλητον καὶ ἀμετάθετον ἀρχὴν καὶ αἰτίαν καὶ δύναμιν τὴν παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἐντεθεῖσαν ἐκάστω εἶδει πρὸς κίνησιν, 10 τοῖς μὲν ἀγγέλοις πρὸς τὸ νοεῖν καὶ ἐκτὸς προφορικοῦ λόγου μεταδιδόναι ἀλλήλοις τὰ νοήματα, τοῖς δὲ ἀνθρώποις πρὸς τὸ νοεῖν καὶ λογιζέσθαι καὶ διὰ προφορικοῦ λόγου διαδιδόναι ἀλλήλοις τὰ ἐν καρδίᾳ νοήματα, τοῖς δὲ ἀλόγοις τὴν ζωτικὴν καὶ αἰσθητικὴν καὶ ἀναπνευστικὴν κίνησιν, τοῖς δὲ φυτοῖς τὴν θρεπτικὴν καὶ αὐξητι- 15 κὴν καὶ γεννητικὴν δύναμιν, τοῖς δὲ λίθοις τὴν τοῦ θερμαίνεσθαι καὶ τοῦ ψύχεσθαι καὶ τὴν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἑτεροκίνητον μετάβασιν, ἤγουν τὴν ἄψυχον. Ταύτην ἐκάλεσαν φύσιν, ἤγουν τὰ εἰδικώτατα εἶδη, οἷον ἄγγελον, ἄνθρωπον, ἵππον καὶ τὰ τοιαῦτα, ὡς καθολικώτερα καὶ περιεκτικὰ τῶν ὑποστάσεων καὶ ἐν ἐκάστη 20 τῶν ὑπ' αὐτῶν περιεχομένων ὑποστάσεων ὁμοίως καὶ ἀπαραλείπτως ὑπάρχοντα. Ὡστε τὸ μὲν μερικώτερον ἐκάλεσαν ὑπόστασιν, τὸ δὲ καθολικώτερον καὶ περιέχον τὰς ὑποστάσεις ἐκάλεσαν φύσιν, τὴν δὲ ἀπλῶς ὑπαρξιν ἐκάλεσαν οὐσίαν.

Οἱ δὲ ἅγιοι Πατέρες παρεάσαντες τὰς πολλὰς ἐρεσχελίαις τὸ 25 μὲν κοινὸν καὶ κατὰ πολλῶν λεγόμενον, ἤγουν τὸ εἰδικώτατον εἶδος, οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν ἐκάλεσαν, οἷον ἄγγελον, ἄνθρωπον, ἵππον, κύνα καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ γὰρ καὶ ἡ οὐσία παρὰ τὸ εἶναι λέγεται, καὶ ἡ φύσις παρὰ τὸ πεφυκέναι, τὸ δὲ εἶναι καὶ πεφυκέναι ταυτόν ἐστι· καὶ ἡ μορφή δὲ καὶ τὸ εἶδος τὸ αὐτὸ σημαίνει τῇ φύ- 30 σει. Τὸ δὲ μερικὸν ἐκάλεσαν ἄτομον καὶ πρόσωπον καὶ ὑπόστασιν, οἷον Πέτρος, Παῦλος. Ἡ δὲ ὑπόστασις θέλει ἔχειν οὐσίαν μετὰ συμβεβηκότων καὶ καθ' ἑαυτὴν ὑφίστασθαι καὶ αἰσθήσει, ἤγουν ἐνεργεῖα, θεωρεῖσθαι. Ἀδύνατον δὲ δύο ὑποστάσεις μὴ διαφέρειν ἀλλήλων τοῖς συμβεβηκόσι καὶ ἀριθμῶ διαφέρειν ἀλλή- 35 λων. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα τὰ συμβεβηκότα εἰσὶ τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ὑπόστασιν.

ιβ' Περὶ διαιρέσεως.

στ' Περὶ διαιρέσεως.

Διαίρεσις ἐστὶν ἡ πρώτη το-

Διαίρεσις ἐστὶν ἡ πρώτη το-

ναι με ένα συγκεκριμένο τρόπο, φύση είτε λογική είτε άλογη, είτε θνητή, είτε άθάνατη, δηλαδή τήν ίδια, όπως λέμε, τήν άμετάβλητη και άμετάθετη άρχή και αίτία και δύναμη πού έχει έντεθει σέ κάθε είδος από τó δημιουργό για τήν κίνησή του, στους άγγέλους για νά νοούν και νά μεταδίδουν τίς σκέψεις τους ό ένας στον άλλο χωρίς λέξεις, στους ανθρώπους για νά νοούν και νά συλλογίζονται και νά μεταδίδουν στους άλλους τίς σκέψεις τους με τόν προφορικό λόγο, στα άλλα ζώα τή ζωτική, τήν αισθητική και γεννητική δύναμη, στις πέτρες τήν ικανότητα νά θερμαίνονται και νά ψύχονται, και τήν έτεροκίνητη, δηλαδή τήν άψυχη μετάβαση από τόπο σέ τόπο. Αυτήν τήν κάλεσαν φύση, δηλαδή τά ειδικότατα είδη, όπως είναι ό άγγελος, ό άνθρωπος, ό ίππος και τά παρόμοια, έπειδή είναι καθολικότερα και περιέχουν τίς ύποστάσεις, και ύπάρχουν όμοια και χωρίς παράλειψη σέ κάθε μία από τίς ύποστάσεις πού περιέχουν. "Ωστε τó μερικότερο τó κάλεσαν ύπόσταση, τó καθολικότερο πού περιέχει τίς ύποστάσεις τó κάλεσαν φύση, ένώ τήν άπλή ύπαρξη τήν κάλεσαν ουσία.

Οί άγιοι Πατέρες προσπερνώντας τίς πολλές φλυαρίες τó κοινό πού αποδίδεται σέ πολλούς, δηλαδή τó ειδικότατο είδος, τó κάλεσαν ουσία και φύση και μορφή, όπως είναι ό άγγελος, ό άνθρωπος, ό ίππος, ό σκύλος και τά παρόμοια· γιατί και ή ουσία έτυμολογεΐται από τó 'είναι' και ή φύση από τó 'πεφυκέναι', και τó είναι και τó πεφυκέναι είναι τó ίδιο· άλλα και ή μορφή και τó είδος σημαίνουν τó ίδιο με τή φύση. Τó μερικό τó κάλεσαν άτομο και πρόσωπο και ύπόσταση, όπως Πέτρος και Παύλος. Η ύπόσταση άπαιτεί νά έχει ουσία με συμβεβηκότα και νά έχει δική της ύπόσταση και νά παρατηρεΐται με τήν αΐσθηση, δηλαδή ένεργεία. Είναι άδύνατο δύο ύποστάσεις νά μη διαφέρουν μεταξύ τους στα συμβεβηκότα και νά διαφέρουν μεταξύ τους στον αριθμό. Πρέπει νά γνωρίζομε, ότι τά χαρακτηριστικά ιδιώματα είναι τά συμβεβηκότα πού χαρακτηρίζουν τήν ύπόσταση.

ιβ' Για τή διαίρεση.

στ' Για τή διαίρεση.

Διαίρεση είναι ή πρώτη τομή

Διαίρεση είναι ή πρώτη τομή

μὴ τοῦ πράγματος, οἷον τὸ ζῶ-
ον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ
5 ἄλογον·

ὑποδιαίρεσις δὲ τοῦ
ἐνὸς μέρους τῶν δύο τμημάτων
τομῆ καὶ διαίρεσις, οἷον τοῦ
ζῶου διαιρεθέντος εἰς λογικὸν
10 καὶ ἄλογον, τὸ ἐν μέρος, ἦγουν
τὸ λογικόν, διαιροῦμεν εἰς θνη-
τὸν καὶ ἀθάνατον·

ἐπιδιαίρεσις
δέ, ὅταν, ποιήσας διαίρεσιν
15 πράγματος, ποιήσω πάλιν ἄλ-
λην διαίρεσιν πράγματος τοῦ
αὐτοῦ, οἷον διαιρεῖται ὁ ἄνθρω-
πος εἰς ἄρσεν καὶ θῆλυ —ἰδοὺ
διαίρεσις— καὶ πάλιν διαιρεῖται
20 ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν καὶ
σῶμα —ἰδοὺ ἐπιδιαίρεσις. Οὐ
πάντοτε δὲ γίνεται διαίρεσις
καὶ ἐπιδιαίρεσις, ἀλλ' ὅτε μὴ

μὴ τοῦ πράγματος, οἷον τὸ ζῶ-
ον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ
ἄλογον. Ἐπιδιαίρεσις δὲ ἐστὶν
ἢ δευτέρα τομῆ τοῦ αὐτοῦ πρά-
γματος, οἷον τὸ ζῶον ἐπιδιαι-
ρεῖται εἰς ἄπουν, δίπουν, τετρά-
πουν, ἄπουν μὲν ἰχθύν, δίπουν
δὲ ἄνθρωπον καὶ ὄρνεον, τε-
τράπουν βοῦν, ἵππον καὶ τὰ
τοιαῦτα· ὑποδιαίρεσις δὲ ἐστὶν
ἢ τοῦ τμηθέντος σκέλους
τομῆ, οἷον τὸ
ζῶον διαιρεῖται εἰς λογικὸν
καὶ ἄλογον,
τὸ λογικὸν εἰς θνη-
τὸν καὶ ἀθάνατον. Ἴδοὺ τὸ
πρῶτον διαιρεῖται εἰς δύο σκέ-
λη, εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, ἢ
δὲ τοῦ ἐνὸς τῶν σκελῶν διαί-
ρεσις ἢ λέγουσα 'τὸ λογικὸν
διαιρεῖται εἰς θνητὸν καὶ ἀθά-
νατον' ὑποδιαίρεσις ἐστὶν.

Οὐκ
πάντων δὲ γίνεται διαίρεσις
καὶ ἐπιδιαίρεσις, ἀλλ' ὅτε μὴ

τοῦ πράγματος, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο.

Ἐπιδιαίρεση εἶναι ἡ τομὴ καὶ διαίρεση ἑνὸς ἀπὸ τὰ δύο κομμάτια τῆς διαίρεσης, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὅταν τὸ ζῶο, ἀφοῦ διααιρεθεῖ σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο, τὸ ἓνα μέρος, ἤτοι τὸ λογικὸ, τὸ διαιροῦμε σὲ θνητὸ καὶ ἀθάνατο.

Ἐπιδιαίρεση πάλι ἔχω, ὅταν, ἀφοῦ κάνω τὴ διαίρεση ἑνὸς πράγματος, κάνω ἄλλη διαίρεση πάλι τοῦ ἴδιου πράγματος· γιὰ παράδειγμα· διαιρεῖται ὁ ἄνθρωπος σὲ ἄνδρα καὶ γυναῖκα (αὐτὴ εἶναι ἡ διαίρεση)· διαιρῶ πάλι τὸν ἄνθρωπο σὲ ψυχὴ καὶ σῶμα (αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιδιαίρεση). Διαίρεση καὶ ἐπιδιαίρεση μαζὶ δὲ γίνονται πάντοτε, ἀλλὰ ὅταν δὲν περιέχονται ὅλα στὴν

τοῦ πράγματος, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο. “Ἐπιδιαίρεση” εἶναι ἡ δευτέρη τομὴ τοῦ ἴδιου πράγματος, ὅπως τὸ ζῶο ἐπιδιαιρεῖται σὲ ἄποδο, δίποδο, τετράποδο, ἄποδο τὸ ψάρι, δίποδο ὁ ἄνθρωπος, τετράποδο τὸ βόδι, ὁ ἵππος καὶ τὰ παρόμοια. Ἐπιδιαίρεση εἶναι ἡ τομὴ τοῦ μέ-

ρους ποῦ κόπηκε, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο, τὸ λογικὸ σὲ θνητὸ καὶ ἀθάνατο. Νά, τὸ πρῶτο διαιρεῖται σὲ δύο σκέλη, σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο· ἡ διαίρεση τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὰ δύο σκέλη ποῦ λέει, ‘τὸ λογικὸ διαιρεῖται σὲ θνητὸ καὶ ἀθάνατο’, εἶναι ὑποδιαίρεση.

Διαίρεση καὶ ἐπιδιαίρεση μαζὶ δὲ γίνεται σὲ ὅλα, ἀλλὰ ὅταν δὲν περιέχονται ὅλα στὴν

πάντα περιέχονται ὑπὸ τὴν
πρώτην διαίρεσιν·

ἰδοὺ γὰρ καὶ ἐν τῷ ἄρρени
ἐν τῷ ἄρρени καὶ ἐν τῇ θηλείᾳ
θεωρεῖται ψυχὴ καὶ σῶμα.

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἀντιδια-
ρούμενα λέγονται τὰ δύο εἶδη
τὰ ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους τμηθέν-
τα, οἷον τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς
λογικὸν καὶ ἄλογον, ἃ ἀντιδια-
ρούμενα λέγονται.

Εἰσὶ δὲ διαιρετικοὶ τρόποι
ὀκτώ·

– ἢ ὡς γένος εἰς εἶδη, οἷον τὸ
τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς λο-
γικὸν καὶ ἄλογον, – ἢ ὡς εἶδος
εἰς ἄτομα, οἷον ὁ ἄνθρωπος δι-
αιρεῖται εἰς Πέτρον καὶ Παῦλον
καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κατὰ μέ-
ρος ἀνθρώπους, – ἢ ὡς ὄλον
εἰς μέρη, καὶ τοῦτο διχῶς, ἢ

πάντα περιέχονται ὑπὸ τὴν
πρώτην διαίρεσιν, οἷον τοῦ ζῶ-
ου διαιρούμενου εἰς λογικὸν
καὶ ἄλογον καὶ ἐν τοῖς λογικοῖς
καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις
θεωρεῖται τὸ δίπουν. Ἀναγκαί-
ως οὖν ἐπιδιαροῦμεν, ἦγουν
δευτέραν διαίρεσιν τοῦ αὐτοῦ
πράγματος ποιούμεθα, ἦγουν
τοῦ ζῶου, καὶ φάμεν· Τὸ ζῶον
διαιρεῖται εἰς ἄπουν, δίπουν,
τετράπουν.

Διαιρετικοὶ δὲ τρόποι
εἰσὶν ὀκτώ δι' αἰτίαν τοιαύτην·
πᾶν γὰρ διαιρούμενον ἢ καθ'
αὐτὸ διαιρεῖται, ἦγουν κατ' οὐ-
σίαν ἢ κατὰ συμβεβηκός. Καὶ
εἰ μὲν καθ' αὐτὸ ἢ ὡς πρᾶγμα
ἢ ὡς φωνή· καὶ εἰ ὡς πρᾶγμα
– ἢ ὡς γένος εἰς εἶδη, ὡς ὅταν
διέλης τὸ ζῶον εἰς λο-
γικὸν καὶ ἄλογον, – ἢ ὡς εἶδος
εἰς ἄτομα, ὡς ὁ ἄνθρωπος
εἰς Πέτρον καὶ Παῦλον
καὶ τοὺς λοιποὺς κατὰ μέ-
ρος ἀνθρώπους, – ἢ ὡς ὄλον
εἰς μέρη, καὶ τοῦτο διχῶς, ἢ εἰς

πρώτη διαίρεση.

Διότι για παράδειγμα και στὸν ἄνδρα και στὴν γυναίκα παρατηρεῖται ψυχὴ και σῶμα.

Πρέπει ὁμως νὰ γνωρίζομε ὅτι λέγονται ἀντιδιαιρούμενα τὰ δύο εἶδη ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τὸ ἴδιο γένος, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ λογικὸ και ἄλογο· αὐτὰ λέγονται ἐπιδιαιρούμενα.

Ἐπὶ τούτων ὅχτῶ τρόποι διαίρεσης·

α) διαίρεση τοῦ γένος σὲ εἶδη, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ λογικὸ και ἄλογο· β) τὸ εἶδος σὲ ἄτομα, ὅπως ὁ ἄνθρωπος σὲ Πέτρο και Παῦλο και στοὺς ἄλλους ἐπιμέρους ἀνθρώπους· γ) τὸ ὄλο διαιρεῖται σὲ μέρη και αὐτὸ γίνεται κατὰ διπλὸν τρόπο· ἢ σὲ ὁμοιομερῆ ἢ

πρώτη διαίρεση· ὅπως ὅταν διαιρέσομε τὸ ζῶο σὲ λογικὸ και ἄλογο, και στὰ λογικὰ και στὰ ἄλογα παρατηρεῖται τὸ δίποδο. Ἐναγκαστικὰ λοιπὸν ἐπιδιαιρούμε, κάνομε δηλαδὴ δεύτερη διαίρεση τοῦ ἴδιου πράγματος, δηλαδὴ τοῦ ζώου, και λέμε· 'τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ ἄποδο, δίποδο, τετράποδο.

Ἐπὶ τούτων ὅχτῶ τρόποι διαίρεσης· γιὰ τὴν ἐξῆς αἰτία· Κάθετι δηλαδὴ ποὺ διαιρεῖται, διαιρεῖται ἢ καθεαυτὸ, ἢτοι κατὰ τὴν οὐσία, ἢ κατὰ συμβεβηκός. Κι ἂν διαιρεθεῖ καθεαυτὸ, διαιρεῖται ἢ ὡς πρᾶγμα ἢ ὡς ὄνομα· ἂν ὡς πρᾶγμα, διαιρεῖται· α) τὸ γένος σὲ εἶδη, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὅταν διαιρέσεις τὸ ζῶο σὲ λογικὸ και ἄλογο· β) τὸ εἶδος σὲ ἄτομα, ὅπως ὁ ἄνθρωπος σὲ Πέτρο και Παῦλο και στοὺς ἄλλους ἐπιμέρους ἀνθρώπους· γ) τὸ ὄλο διαιρεῖται σὲ μέρη και αὐτὸ γίνεται κατὰ διπλὸν τρόπο· ἢ σὲ ὁμοιομερῆ ἢ

45 ὁμοιομερῆ ἢ ἀνομοιομερῆ.

Ὅμοιομερῆ μὲν οὖν εἰσιν, ὅτε τὰ μέρη ἐπιδέχονται τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸν τοῦ ὄλου καὶ ἀλλήλων, ὡς ὅταν τέμνω-

50 μεν σάρκα εἰς

πολλὰς σάρκας, καὶ ἕκαστον μέρος τῆς σαρκὸς σὰρξ λέγεται καὶ τὸν ὀρισμὸν τῆς σαρκὸς ἐπιδέχεται. Ἄνομοιομερῆ δέ, ὅτε τὰ μέρη μῆτε τὸ ὄνομα μῆτε τὸν ὀρισμὸν ἐπιδέχονται μῆτε τοῦ ὄλου μῆτε ἀλλήλων, ὡς ὅταν διέλωμεν τὸν Σωκράτην εἰς κεφαλὴν, πόδας καὶ χεῖρας· οὐ-

60 τε γὰρ ἡ κεφαλὴ οὔτε οἱ πόδες οὔτε αἱ χεῖρες ἐπιδέχονται τὸ ὄνομα ἢ τὸν ὀρισμὸν τοῦ Σωκράτους οὔτε ἀλλήλων.

65 – ἢ ὡς ὁμώνυμος φωνῆ εἰς διάφορα σημαίνόμενα, καὶ τοῦτο διχῶς· ἢ ὡς ὄλον ἢ ὡς μέρος. Ὡς ὄλον μὲν, ὡς ἡ 70 κύων φωνή· φέρεται γὰρ κατὰ τε χερσαίου κυνὸς καὶ ἀστρώου καὶ θαλασσίου, ἅπερ ὄλον τί εἰσι καὶ οὐ μέρος ζώου· ὡς δὲ μέρος, ὅτε τὸ τῆς γλώσσης 75 ὄνομα φέρεται κατὰ τοῦ ἄκρου τοῦ ὑποδήματος καὶ τοῦ ἄκρου τοῦ αὐλοῦ καὶ τοῦ γευστικοῦ

ὁμοιομερῆ ἢ εἰς ἀνομοιομερῆ.

Καὶ ὁμοιομερὲς μὲν ἐστίν, ὅταν τὰ τμήματα καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τοῦ τε ὄλου καὶ ἀλλήλων δέχωνται, οἷον ἢ σὰρξ διαιρεῖται εἰς πολλὰς σάρκας, καὶ ἕκαστον μέρος τῆς σαρκὸς σὰρξ λέγεται καὶ τὸν ὀρισμὸν τῆς σαρκὸς ἐπιδέχεται. Ἄνομοιομερὲς δὲ ἐστὶ τὸ ἀνά-

παλιν, ὅταν τὸ τμηθὲν μὴ ἐπιδέξεται μῆτε τὸ ὄνομα μῆτε τὸν ὀρισμὸν μῆτε τοῦ ὄλου μῆτε ἀλλήλων, ὡς ἵνα διέλης τὸν Σωκράτην εἰς χεῖρας καὶ πόδας καὶ κεφαλὴν· οὐ-

τε γὰρ ὁ τμηθεὶς πούς ἀπὸ Σωκράτους Σωκράτης λέγεται ἢ κεφαλὴ οὔτε τὸν ὀρισμὸν Σωκράτους ἢ τῆς κεφαλῆς ἐπιδέχεται. – ἢ ὡς ὁμώνυμος φωνῆ εἰς διάφορα σημαίνόμενα, καὶ οὕτω πάλιν διχῶς· ἢ γὰρ ὄλον τι σημαίνεται ὑπὸ τῆς φωνῆς ἢ ὡς μέρος. Καὶ ὄλον μὲν, ὡς ἡ κύων φωνή· φέρεται γὰρ κατὰ τε χερσαίου κυνὸς καὶ ἀστρώου καὶ θαλασσίου, ἅπερ ὄλον τί εἰσι καὶ οὐ μέρος σώου· ὡς δὲ μέρος, ὅτε τὸ τῆς γλώσσης ὄνομα φέρεται κατὰ τοῦ ἄκρου τοῦ ὑποδήματος καὶ τοῦ αὐλοῦ καὶ τοῦ γευστικοῦ

σὲ ἀνομοιομερῆ. Ὅμοιομερῆ λοιπὸν εἶναι, ὅταν τὰ μέρη ἐπιδέχονται τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸ τοῦ ὄλου, καθὼς καὶ τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου, ὅπως ὅταν χωρίζομε τὴ σάρκα σὲ πολλὰς σάρκες καὶ κάθε μέρος τῆς σάρκας λέγεται σάρκα καὶ συνάμα δέχεται καὶ τὸν ὀρισμὸ τῆς σάρκας. Ἀνομοιομερῆ εἶναι ὅταν τὰ μέρη δὲ δέχονται οὔτε τὸ ὄνομα οὔτε τὸν ὀρισμὸ, οὔτε τοῦ ὄλου, οὔτε τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου, ὅπως γὰρ παράδειγμα ὅταν διαιρέσομε τὸν Σωκράτη σὲ κεφάλι, πόδια καὶ χέρια· διότι οὔτε τὸ κεφάλι οὔτε τὰ πόδια οὔτε τὰ χέρια δέχονται τὸ ὄνομα Σωκράτης καὶ τὸν ὀρισμὸ του οὔτε τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸ· δ) τὸ ὁμώνυμο ὄνομα διαιρεῖται σὲ διάφορα σημαινόμενα καὶ τοῦτο μὲ δύο τρόπους, ἢ ὡς ὄλο ἢ ὡς μέρος. Ὡς ὄλο, ὅπως τὸ ὄνομα σκύλος· γιὰτὶ ἀποδίδεται καὶ στὸν χερσαῖο, καὶ στὸν οὐράνιο καὶ στὸν θαλάσσιο σκύλο, πράγματα ποὺ εἶναι κάποιον σύνολο καὶ ὄχι μέρη ζώου· ὡς μέρος πάλι, ὅταν τὸ ὄνομα γλώσσα δίνεται στὸ ἄκρο τοῦ παπουτσιοῦ καὶ στὸ ἄκρο τοῦ αὐλοῦ καὶ στὸ γευστικὸ μόριο

σὲ ἀνομοιομερῆ. Ὅμοιομερῆς εἶναι, ὅταν τὰ τμήματα δέχονται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸ τοῦ ὄλου, καθὼς καὶ τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου, ὡς ὅταν διαιρεῖται ἡ σάρκα σὲ πολλὰς σάρκες καὶ κάθε μέρος τῆς σάρκας λέγεται σάρκα καὶ συνάμα δέχεται καὶ τὸν ὀρισμὸ τῆς σάρκας. Ἀνομοιομερῆς εἶναι τὸ ἀντίθετο· ὅταν τὸ κομμάτι ποὺ χωρίστηκε δὲ δέχεται οὔτε τὸ ὄνομα οὔτε τὸν ὀρισμὸ οὔτε τοῦ ὄλου οὔτε τοῦ ἄλλου κομματιοῦ, ὡς ἂν διαιρέσεις τὸ Σωκράτη σὲ χέρια καὶ πόδια καὶ κεφάλι· διότι οὔτε τὸ χωρισμὸν πόδι τοῦ Σωκράτη λέγεται Σωκράτης ἢ κεφάλι, οὔτε δέχεται τὸν ὀρισμὸ τοῦ Σωκράτη ἢ τοῦ κεφαλιοῦ· δ) ὅπως ὅταν τὸ ὁμώνυμο ὄνομα διαιρεθεῖ σὲ διάφορα σημαινόμενα, καὶ ἔτσι πάλι μὲ δύο τρόπους· τὸ ὄνομα σημαίνει ἢ τὸ ὄλο ἢ μέρος· τὸ ὄλο, ὡς τὸ ὄνομα σκύλος· γιὰτὶ ἀποδίδεται στὸν χερσαῖο καὶ στὸν οὐράνιο καὶ στὸν θαλάσσιο σκύλο, πράγμα ποὺ εἶναι κάποιον σύνολο καὶ ὄχι μέρη ζώου· ὡς μέρος πάλι, ὅταν τὸ ὄνομα γλώσσα δίνεται στὸ ἄκρο τοῦ παπουτσιοῦ καὶ στὸ ἄκρο τοῦ αὐλοῦ καὶ στὸ γευστικὸ μόριο

μορίου τῶν ζώων, ἅτινα μέρη
εἰσὶ καὶ οὐχ ὄλα·

80 – ἢ ὡς οὐσία εἰς συμβεβη-
κότα, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν ἀν-
θρώπων οἱ μὲν εἰσὶ λευκοί, οἱ
δὲ μέλανες·

– ἢ ὡς συμβεβη-
85 κότα εἰς οὐσίας, ὡς ὅταν εἴπω·
Τῶν λευκῶν τὰ μὲν ἔμψυχα τὰ
δὲ ἄψυχα·

– ἢ ὡς συμβεβηκὸς
εἰς συμβεβηκότα, ὡς ὅταν
90 εἴπω· Τῶν ψυχρῶν τὰ μὲν
ξηρὰ τὰ δὲ ὑγρά,

– ἢ ὡς τὰ ἀφ' ἐνὸς καὶ
πρὸς ἓν· ἀφ' ἐνὸς μὲν, ὡς ἀπὸ
τῆς ἰατρικῆς ἰατρικὸν βιβλίον,
95 ἰατρικὸν ἐργαλεῖον,

πρὸς ἓν δέ, ὡς ὑγιει-
νὸν φάρμακον, ὑγιεινὸν βρω-
μα· πρὸς ἓν γὰρ βλέπουσι, τὴν
ὑγίειαν.

μορίου τῶν ζώων, ἅτινα μέρη
εἰσὶ καὶ οὐχὶ ὄλα. Καὶ οὕτω
μὲν καθ' αὐτὸ διαιρεῖται τὸ δι-
αιρούμενον. Κατὰ συμβεβηκὸς

δὲ – ἢ ὡς οὐσία εἰς συμβεβη-
κότα, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν ἀν-
θρώπων οἱ μὲν εἰσὶ λευκοί, οἱ
δὲ μέλανες· ἄνθρωποι μὲν γὰρ
οὐσία, λευκότης δὲ καὶ μελανία

συμβεβηκότα· – ἢ ὡς συμβεβη-
κὸς εἰς οὐσίας, ὡς ὅταν εἴπω·
Τῶν λευκῶν τὰ μὲν ἔμψυχα τὰ
δὲ ἄψυχα· λευκὸν μὲν γὰρ συμ-
βεβηκός, ἔμψυχον δὲ καὶ ἄψυ-

χον οὐσίαι· – ἢ ὡς συμβεβηκὸς
εἰς συμβεβηκότα, ὡς ὅταν εἴ-
πω· Τῶν ψυχρῶν τὰ μὲν λευκὰ
καὶ ξηρὰ, τὰ δὲ μέλανα καὶ ὑ-
γρά· τό τε γὰρ ψυχρὸν καὶ τὸ
λευκὸν καὶ τὸ μελανὸν καὶ τὸ
ὑγρὸν καὶ τὸ ξηρὸν ἅπαντα
συμβεβηκότα. – Ἔστι δὲ καὶ

ἕτερος τρόπος, ὡς τὰ ἀφ' ἐνὸς
καὶ πρὸς ἓν· ἀφ' ἐνὸς μὲν, ἀπὸ
τῆς ἰατρικῆς ἰατρικὸν βιβλίον,
ἰατρικὸν ἐργαλεῖον· ἀπὸ γὰρ
ἐνός, τῆς ἰατρικῆς, ὀνομάσθη-
σαν ἰατρικά· πρὸς ἓν δέ, ὑγιει-
νὸν φάρμακον, ὑγιεινὸν βρω-
μα· πρὸς ἓν γὰρ βλέπουσι, τὴν
ὑγίειαν. Τῶν δὲ ἀφ' ἐνός τὰ μὲν

τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα εἶναι μέρη
κι ὄχι σύνολα.

ε) Ἡ οὐσία διαι-
ρεῖται σὲ συμβεβηκότα, ὅπως
ὅταν πῶ 'ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους
ἄλλοι εἶναι λευκοὶ καὶ ἄλλοι
μαῦροι·

στ) τὰ συμβεβη-
κότα χωρίζονται σὲ οὐσίες, ὡς
ὅταν πῶ, 'ἀπὸ τὰ λευκὰ ἄλλα
εἶναι ἔμψυχα καὶ ἄλλα ἄψυχα·

ζ) τὸ συμβεβηκὸς διαι-
ρεῖται σὲ συμβεβηκότα, ὅπως
ὅταν πῶ "Ἀπὸ τὰ ψυχρὰ ἄλλα
εἶναι
ξηρὰ καὶ ἄλλα
ὕγρα·

η) ὅπως ὅσα προέρ-
χονται ἀπὸ ἓνα καὶ ὅσα ἀπο-
βλέπουν σὲ ἓνα· προέρχονται
ἀπὸ ἓνα, ἀπὸ τὴν ἰατρική, τὸ ἰα-
τρικὸ βιβλίον, τὸ ἰατρικὸ ἐργα-
λεῖον,

ἐνῶ ἀποβλέπουν σὲ ἓνα τὸ
ὕγιον φάρμακον, ἢ ὕγιον τρο-
φή (γιατὶ ἀποβλέπουν σὲ ἓνα,
στὴν ὑγείαν).

τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα εἶναι μέρη
κι ὄχι σύνολα. Ἔτσι διαιρεῖται
καθεαυτὸ (κατὰ τὴν οὐσία) τὸ
διαιρούμενον. ε) Ἡ οὐσία διαι-
ρεῖται σὲ συμβεβηκότα, ὅπως
ὅταν πῶ 'ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους
ἄλλοι εἶναι λευκοὶ καὶ ἄλλοι
μαῦροι· οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἡ
οὐσία, τὸ λευκὸ καὶ τὸ μαῦρον

συμβεβηκότα· στ) τὰ συμβεβη-
κότα διαιροῦνται σὲ οὐσίες, ὡς
ὅταν πῶ, 'ἀπὸ τὰ λευκὰ ἄλλα
εἶναι ἔμψυχα καὶ ἄλλα ἄψυχα·
τὸ λευκὸ βέβαια εἶναι συμβεβη-
κὸς, ἐνῶ τὸ ἔμψυχον καὶ ἄψυχον
οὐσίες· ζ) τὸ συμβεβηκὸς διαι-
ρεῖται σὲ συμβεβηκότα, ὅπως
ὅταν πῶ "Ἀπὸ τὰ ψυχρὰ ἄλλα
εἶναι λευκὰ καὶ ξηρὰ καὶ ἄλλα
μαῦρα καὶ ὕγρα· καὶ τὸ ψυχρὸ
καὶ τὸ λευκὸ καὶ τὸ μαῦρον καὶ
τὸ ὕγρον καὶ τὸ ξηρὸ ὅλα εἶναι
συμβεβηκότα· ὑπάρχει καὶ ἄλ-
λος τρόπος· η) ὅπως ὅσα προέρ-
χονται ἀπὸ ἓνα καὶ ὅσα ἀπο-
βλέπουν σὲ ἓνα· προέρχονται
ἀπὸ ἓνα, ἀπὸ τὴν ἰατρική, τὸ ἰα-
τρικὸ βιβλίον, τὸ ἰατρικὸ ἐργα-
λεῖον (γιατὶ ἀπὸ ἓνα ὀνομάστη-
καν ἰατρικά, ἀπὸ τὴν ἰατρική),
ἐνῶ ἀποβλέπουν σὲ ἓνα τὸ
ὕγιον φάρμακον, ἢ ὕγιον τρο-
φή (γιατὶ ἀποβλέπουν σὲ ἓνα,
στὴν ὑγείαν). Ἀπὸ ὅσα προέρχο-

ἕκ τινος αἰτίου λέγεται, ὡς εἰκῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐξ ἀληθινοῦ αἰτίου τοῦ ἀνθρώπου λέγεται, τὰ δὲ ὡς ἀπὸ τινος ἐξηρημένου, ὡς ἰατρικὸν σμιλίον καὶ τὰ τοιαῦτα.

Καὶ αὕτη μὲν ἐστὶν ἡ καθόλου διαίρεσις, καθ' ἣν διαιρεῖται πᾶν διαιρούμενον, ἢ ὡς γένος εἰς εἶδη, ἢ ὡς εἶδος εἰς ἄτομα, ἢ ὡς ὄλον εἰς μέρη, ἢ ὡς ὁμώνυμος φωνῆ εἰς διάφορα σημαινόμενα, ἢ ὡς οὐσία εἰς συμβεβηκότα, ἢ ὡς συμβεβηκὸς εἰς οὐσίας, ἢ ὡς συμβεβηκὸς εἰς συμβεβηκότα, ἢ ὡς τὰ ἀφ' ἑνὸς καὶ πρὸς ἕν.

Τινὲς δὲ ἀπαγορεύουσι τὴν ἀπὸ εἶδους εἰς ἄτομα διαίρεσιν μᾶλλον ἀπαρίθμησιν φάσκοντες· πᾶσα γὰρ διαίρεσις εἰς δύο ἢ τρία ἢ σπανίως πάνυ εἰς τέσσαρα γίνεται. Τὸ δὲ εἶδος εἰς ἄπειρα τῷ πλήθει διαιρεῖται· ἄπειροι γὰρ τῷ πλήθει οἱ κατὰ μέρος ἄνθρωποι.

¹⁰⁰ Κατὰ τοῦτον οὖν τὸν τρόπον διαιρεῖται τὸ ὄν εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός.

νται ἀπὸ ἓνα ὀνομάζονται ἄλλα ἀπὸ κάποιο αἴτιο, ὅπως ἡ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου παίρνει τὸ ὄνομα τῆς ἀπὸ ἀληθινὸ αἴτιο, τὸν ἄνθρωπο, καὶ ἄλλα ἀπὸ ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὅποιο ἀφαιρέθησαν, ὅπως τὸ ἰατρικὸ μαχαίρι καὶ τὰ παρόμοια.

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ διαίρεση στὸ σύνολό τῆς, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία διαιρεῖται κάθε διαιρούμενο ἢ ὡς γένος σὲ εἶδη, ἢ ὡς εἶδος σὲ ἄτομα, ἢ ὡς ὄλο σὲ μέρη, ἢ ὡς ὁμώνυμο ὄνομα σὲ διάφορα σημαινόμενα, ἢ ὡς οὐσία σὲ συμβεβηκότα, ἢ ὡς συμβεβηκὸς σὲ οὐσίες, ἢ ὡς συμβεβηκὸς σὲ συμβεβηκότα, ἢ ὅπως ἐκεῖνα ποὺ προέρχονται ἀπὸ ἓνα καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἀποβλέπουν σὲ ἓνα.

Μερικοὶ ἀπορρίπτουν τὴ διαίρεση τοῦ εἶδους σὲ ἄτομα, χαρακτηρίζοντάς τὴν ὡς ἀπαρίθμηση μᾶλλον· γιατί κάθε διαίρεση γίνεται σὲ δύο ἢ τρία ἢ πολὺ σπάνια σὲ τέσσερα μέρη, ἐνῶ τὸ εἶδος διαιρεῖται σὲ ἄπειρο πλῆθος ἀτόμων, ἀφοῦ εἶναι ἄπειροι στὸ πλῆθος οἱ ἐπιμέρους ἄνθρωποι.

Σύμφωνα μ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπο διαιρεῖται τὸ ὄν σὲ οὐσία καὶ σὲ συμβεβηκός.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς οὐδὲ ἐν ἐνὶ τρόπῳ τῆς διαιρέσεως θε-
 105 ωρεῖται ἐν τοῖς τμήμασι τὸ φύ-
 σει πρότερον καὶ ὕστερον, οὐδὲ
 τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, εἰ μὴ
 ἐν τοῖς ἀφ' ἐνὸς καὶ πρὸς ἓν.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς οὐδὲ ἐν ἐνὶ τρόπῳ τῆς διαιρέσεως θε-
 ωρεῖται ἐν τοῖς τμήμασι τὸ φύ-
 σει πρότερον καὶ ὕστερον, οὐδὲ
 τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον.
 Ἐν δὲ τοῖς ὡς ἀφ' ἐνὸς καὶ
 πρὸς ἓν διαιρουμένοις καὶ τὸ
 φύσει πρότερον καὶ ὕστερον
 θεωρεῖται καὶ τὸ μᾶλλον καὶ
 ἥττον καὶ ἐξ οὗ ἡ ὀνομασία.

ιγ' Περὶ τοῦ φύσει προτέρου.

Φύσει οὖν πρότερόν ἐστι τὸ συνεισφέρον καὶ μὴ συν-
 εισφερόμενον καὶ συναναιροῦν καὶ μὴ συναναιρούμενον,
 οἷον τὸ ζῶον φύσει πρότερόν ἐστι τοῦ ἀνθρώπου. Ἄναι-
 5 ρουμένου γὰρ καὶ μὴ ὄντος ζώου ἐξ ἀνάγκης οὐδὲ ἀν-
 θρωπος ἔσται· ζῶον γάρ ἐστιν ὁ ἀνθρωπος. Ἀνθρώπου
 δὲ ἀναιρουμένου καὶ μὴ ὄντος δυνατὸν εἶναι ζῶον· ἔσται
 γὰρ ἵππος, κύων καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀτινά εἰσι ζῶα. Πάλιν
 εισφερομένου ἀνθρώπου πάντως καὶ ζῶον εἰσφέρεται·
 10 ζῶον γάρ ἐστιν ὁ ἀνθρωπος. Ζώου δὲ εἰσφερομένου, οὐ
 πάντως εἰσφέρεται ἀνθρωπος, ἀλλ' ἢ ἵππος ἢ κύων ἢ τι
 τῶν τοιούτων. Οὐτε οὖν ὁ Πέτρος ἐστὶ φύσει πρότερος
 τοῦ Παύλου οὔτε τὸ λογικὸν ζῶον τοῦ ἀλόγου. Πέτρου
 γὰρ ἀναιρουμένου καὶ μὴ ὄντος ἔσται Παῦλος· καὶ Παύ-
 15 λου εἰσφερομένου, οὐ συνεισφέρεται Παῦλος, καὶ οὔτε
 Πέτρος ἐστὶ μᾶλλον, ἢ γουν πλέον, τοῦ Παύλου ἀνθρωπος
 ἢ ζῶον οὔτε Παῦλος τοῦ Πέτρου μᾶλλον. Εὐρίσκεται δὲ

Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι σὲ κανένα τρόπο τῆς διαίρεσης δὲν παρατηρεῖται στὰ τμήματά της τὸ φύσει προηγούμενο καὶ ἐπόμενο, οὔτε τὸ περισσότερο καὶ λιγότερο, παρὰ μόνο στὰ προερχόμενα ἀπὸ ἓνα καὶ σὲ ὅσα ἀποβλέπουν σὲ ἓνα.

Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι σὲ κανένα τρόπο τῆς διαίρεσης δὲν παρατηρεῖται στὰ τμήματά της τὸ φύσει προηγούμενο καὶ ἐπόμενο, οὔτε τὸ περισσότερο καὶ λιγότερο.

Σὲ ὅσα ὁμως προέρχονται ἀπὸ ἓνα καὶ σὲ ὅσα ἀποβλέπουν σὲ ἓνα παρατηρεῖται καὶ τὸ φύσει προηγούμενο καὶ ἐπόμενο, καὶ τὸ περισσότερο καὶ λιγότερο, καὶ ἀπὸ αὐτὸ παίρνουν καὶ τὸ ὄνομά τους.

ιγ' Γιά τὸ φύσει προηγούμενο.

Φύσει προηγούμενο εἶναι αὐτὸ ποὺ συνεισάγει ἀλλὰ δὲν συνεισάγεται καὶ ποὺ συναναιρεῖ ἀλλὰ δὲ συναναιρεῖται, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ζῶο εἶναι φύσει προηγούμενο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ἐὰν δηλαδὴ ἐξαφανισθεῖ καὶ δὲν ὑπάρχει ζῶο κατ' ἀνάγκη δὲ θά ὑπάρχει οὔτε ἄνθρωπος· γιὰ τὸ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο. Ἐὰν ὁμως ἐξαφανισθεῖ καὶ δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρχει ζῶο· θά ὑπάρχει ὁ ἵππος, ὁ σκύλος καὶ τὰ ὅμοια, ποὺ εἶναι ζῶα. Κι ὅταν πάλι εἰσάγεται ἄνθρωπος, εἰσάγεται ὅπωςδήποτε καὶ ζῶο, γιὰ τὸ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο· ὅταν ὁμως εἰσάγεται ζῶο, δὲ συνεισάγεται ὅπωςδήποτε ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἵππος ἢ σκύλος ἢ κάτι ἀπὸ τὰ παρόμοια· γιὰ τὸ αὐτὰ εἶναι ζῶα. Οὔτε ὁ Πέτρος λοιπὸν εἶναι φύσει προηγούμενος ἀπὸ τὸν Παῦλο οὔτε τὸ λογικὸ ζῶο ἀπὸ τὸ ἄλογο. Ἐὰν δηλαδὴ ἐκλείψει ὁ Πέτρος καὶ δὲν ὑπάρχει, θά ὑπάρχει ὁ Παῦλος· κι ὅταν εἰσάγεται ὁ Παῦλος δὲ συνεισάγεται ὁ Πέτρος, κι ὅταν εἰσάγεται ὁ Πέτρος δὲ συνεισάγεται ὁ Παῦλος οὔτε ὁ Πέτρος εἶναι μᾶλλον, δηλαδὴ περισσότερο ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν Παῦλο οὔτε ὁ Παῦλος ἀπὸ τὸν Πέτρο. Ὑπάρχει ὁμως φάρ-

φάρμακον ὑγιεινότερον φαρμάκου καὶ βιβλίον ἰατρικώτερον βιβλίου ἄλλου.

ιδ' Περὶ ὀρισμοῦ.

Ὅρισμός ἐστι λόγος σύντομος δηλωτικὸς τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, ἤγουν ὁ λόγος ὁ δι' ὀλίγου σημαίνων τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, 5 οἷον ἀνθρωπὸς ἐστὶ ζῶον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἐποίησαν περὶ φύσεως ἀνθρώπου λόγους κατεπεκτάδην, ἤγουν ἐκτεταμένους καὶ μεγάλους, ἀλλ' οὐκ εἰσιν σύντομοι, διὸ οὐδὲ ὀρισμοὶ εἰσιν. Εἰσὶ δὲ καὶ σύντομοι λόγοι ὡς τὰ ἀποφθέγματα, ἀλλ' 10 ἐπειδὴ οὐ δηλοῦσι φύσιν πράγματος, οὐκ εἰσιν ὀρισμοί. Καὶ τὸ ὄνομα δὲ πολλάκις δηλοῖ τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, ἀλλ' οὐκ ἐστὶν ὀρισμός· τὸ γὰρ ὄνομα μία λέξις ἐστίν, ὁ δὲ ὀρισμὸς λόγος ἐστί. Λόγος δὲ ἐκ δύο τὸ ἐλάχιστον συγκείται λέξεων. Ὡστε ὁ ὀρισμὸς θέλει ἐκ 15 διαφόρων λέξεων συγκεῖσθαι καὶ σύντομος εἶναι καὶ δηλοῦν τὴν φύσιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ὀριζομένου πράγματος.

Συνίσταται δὲ ὁ ὀρισμὸς ἐκ γένους καὶ συστατικῶν διαφορῶν, ἤγουν οὐσιωδῶν, ὡς ἐπὶ τοῦ ὄρου τοῦ ζῶου· ζῶον γὰρ ἐστὶν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική. Ἴδου ἢ μὲν οὐ- 20 σία γένος ἐστί, τὸ δὲ ἔμψυχον καὶ αἰσθητικὸν συστατικά διαφοραί. Λαμβάνεται δὲ καὶ ἐξ ὕλης καὶ εἶδους, οἷον ἀνδριάς ἐστὶν ἐκ χαλκοῦ πεποιημένος, ἀνδρὸς εἶδους σημαίνων· ὁ μὲν οὖν χαλκὸς ὕλη ἐστί, τὸ δὲ τοῦ ἀνδρὸς εἶδος εἶδος. Ἀναλογεῖ δὲ ἢ μὲν ὕλη τῷ γένει, τὸ δὲ εἶδος δια- 25 φορᾷ. Λαμβάνεται δὲ καὶ ἐξ ὑποκειμένου καὶ τέλους, οἷον ἰατρική ἐστὶ τέχνη περὶ ἀνθρώπεια σώματα καταγινομένη ὑγείας περιποιητική. Ἴδου ὑποκειμένα εἰσι τῇ ἰατρικῇ τὰ ἀνθρώπεια σώματα, τέλος δὲ αὐτῆς ἡ ὑγίεια.

μακο πιδ ἀποτελεσματικὸ ἀπὸ ἄλλο φάρμακο καὶ βιβλίο πιδ ἰατρικὸ ἀπὸ ἄλλο.

ιδ' Γιά τὸν ὀρισμὸ.

Ὁ ὀρισμὸς εἶναι σύντομος λόγος πὺ δηλώνει τὴ φύση τοῦ ὑποκειμένου του, δηλαδὴ ὁ λόγος πὺ σημαίνει μὲ συντομία τὴ φύση τοῦ πράγματος γιὰ τὸ ὁποῖο πρόκειται· γιὰ παράδειγμα· ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο λογικὸ, θνητό, πὺ εἶναι ἐπιδεκτικὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης. Πολλοὶ βέβαια διατύπωσαν γιὰ τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου κατεπεκτάδην, δηλαδὴ ἐκτεταμένους καὶ μακροὺς λόγους, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀρισμοί, ἐπειδὴ δὲν εἶναι σύντομοι. Ὑπάρχουν καὶ λόγοι σύντομοι, ὅπως εἶναι τ' ἀποφθέγματα, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀρισμοί, ἐπειδὴ δὲ δηλώνουν τὴν φύση ἑνὸς πράγματος. Πολλὲς φορές καὶ τὸ ὄνομα δηλώνει τὴ φύση τοῦ ὑποκειμένου του, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀρισμὸς· γιὰ τὸ ὄνομα εἶναι μιὰ λέξη, ἐνῶ ὁ ὀρισμὸς εἶναι λόγος, καὶ ὁ λόγος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο λέξεις τουλάχιστο. Ὡστε ὁ ὀρισμὸς ζητεῖ ν' ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορες λέξεις, νὰ εἶναι σύντομος καὶ νὰ δηλώνει τὴ φύση τοῦ πράγματος πὺ ὀρίζει.

Ὁ ὀρισμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ γένος καὶ συστατικές, δηλαδὴ οὐσιώδεις διαφορὲς, ὅπως γιὰ παράδειγμα στὸν ὀρισμὸ τοῦ ζῶου· γιὰ τὸ ζῶο εἶναι οὐσία ἔμψυχη, πὺ ἔχει αἰσθήσεις. Νὰ λοιπὸν ἡ οὐσία εἶναι γένος, ἐνῶ τὸ 'ἔμψυχη' καὶ 'πὺ ἔχει αἰσθήσεις' εἶναι συστατικές διαφορὲς. Ὁ ὀρισμὸς σχηματίζεται καὶ ἀπὸ ὕλη καὶ ἀπὸ εἶδος, ὅπως ὁ ἀνδριάντας εἶναι κατασκευασμένος ἀπὸ χαλκὸ καὶ παριστάνει τὴ μορφή ἑνὸς ἀνδρός· ὁ χαλκὸς εἶναι ἡ ὕλη καὶ ἡ μορφή τοῦ ἀνδρός εἶναι τὸ εἶδος. Ἐπίσης ἡ ὕλη ἀντιστοιχεῖ στὸ γένος, ἐνῶ τὸ εἶδος στὴ διαφορά. Σχηματίζεται ἀκόμη καὶ ἀπὸ ὑποκείμενο καὶ σκοπὸ, ὅπως ἡ ἰατρικὴ εἶναι τέχνη πὺ καταγίνεται μὲ τ' ἀνθρώπινο σῶμα καὶ φροντίζει γιὰ τὴν υἰεία. Ὑποκείμενα ἐδῶ τῆς ἰατρικῆς εἶναι τ' ἀνθρώπινα σώματα, ἐνῶ σκοπὸς τῆς εἶναι ἡ υἰεία.

Ἡ δὲ ὑπογραφή ἐκ τῶν ἐπουσιωδῶν σύγκειται, 30 ἤγουν ἰδίων καὶ συμβεβηκότων, οἷον ἀνθρωπός ἐστι γελαστικόν, ὀρθοπεριπατητικόν, πλατυώνυχον· ταῦτα γὰρ ὅλα ἐπουσιώδη εἰσί. Διὸ καὶ ὑπογραφή λέγεται, ὡς σκιάζουσα καὶ οὐ τὴν οὐσιώδη ὑπαρξιν τοῦ ὑποκειμένου δηλοῦσα, ἀλλὰ τὰ παρεπόμενα. Ὁ δὲ ὑπογραφικὸς ὀρι- 35 σμὸς μικτός ἐστιν ἐξ οὐσιωδῶν καὶ ἐπουσιωδῶν, οἷον ἀνθρωπός ἐστι ζῶον λογικόν, ὀρθοπεριπατητικόν, πλατυώνυχον.

Εἴρηται δὲ ὀρισμὸς ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν τῆς γῆς ὀροθεσιῶν· ὡς περ γὰρ τὸ ὀροθέσιον χωρίζει τὸ ἴδιον ἐκά- 40 στου, οὕτω καὶ ὁ ὀρισμὸς τὴν φύσιν ἐκάστου χωρίζει ἀπὸ τῆς τοῦ ἑτέρου φύσεως.

Υγίεια δὲ ὀρισμοῦ ἐστὶ τὸ μὴ ἐλλείπειν μῆτε πλεονάζειν ταῖς λέξεσι, κακία δὲ τὸ ἐλλείπειν καὶ πλεονάζειν. Τέλειος δὲ ὀρισμὸς ἐστὶν ὁ ἀντιστρέφων πρὸς τὸ ὀριστόν, 45 ἀτελής δὲ ὁ μὴ ἀντιστρέφων. Οὐτε οὖν ὁ ἐλλείπων ταῖς λέξεσιν ἀντιστρέφει οὔτε ὁ πλεονάζων. Ὅτε μὲν γὰρ πλεονάσει ταῖς λέξεσι, λείπει τοῖς πράγμασιν, ὅτε δὲ λείψει ταῖς λέξεσι, πλεονάζει τοῖς πράγμασιν. Οἷον ὁ τέλειος ὀρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου 'ζῶον λογικόν, θνητόν'. Ἴδου ἀν- 50 τιστρέφει· πᾶν γὰρ ζῶον λογικόν, θνητόν, ἀνθρωπός ἐστι, καὶ πᾶς ἀνθρωπος ζῶόν ἐστι λογικόν, θνητόν. Ἐὰν οὖν λείψῃ μιᾶ λέξει, πλεονάζει τοῖς πράγμασιν, οἷον ζῶον λογικόν. Ἴδου ἔλειψε τῇ λέξει· οὐ γὰρ εἶπον 'θνητόν', καὶ ἐπλεόνασε τοῖς πράγμασιν, οὐ γὰρ μόνος ἀνθρωπος ζῶον 55 λογικόν, ἀλλὰ καὶ ἄγγελος, καὶ οὐκ ἀντιστρέφει. Ἐὰν δὲ εἶπω 'ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικόν', πάλιν οὐκ ἀντιστρέφει· ἐπλεόνασε γὰρ τῇ λέξει διὰ τοῦ εἶπεῖν 'γραμματικόν', ἔλειψε δὲ τοῖς πράγμασιν. Οὐ πάντα γὰρ ἀνθρωπον ὠρίσατο, ἀλλ' ἢ μόνον τοὺς γραμματικούς. Πᾶν 60 μὲν γὰρ ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικὸν ἀνθρωπός

Ἡ ὑπογραφή ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπουσιώδεις διαφορές, δηλαδή ἀπὸ ἴδια γνωρίσματα καὶ συμβεβηκότα, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν γελαστικό, ὀρθοβαδιστικό καὶ μὲ πλατιά νύχια· αὐτὰ ὅλα εἶναι γνωρίσματα ἐπουσιώδη. Γι' αὐτὸ καὶ λέγεται ὑπογραφή, σὰ νὰ σκιαγραφεῖ χωρὶς νὰ δηλώνει τὴν οὐσιώδη ὑπαρξὴ τοῦ ὑποκειμένου, ἀλλὰ τὰ παρεπόμενά του. Ὁ ὑπογραφικός ὀρισμὸς εἶναι μεικτός ἀπὸ οὐσιώδη καὶ ἐπουσιώδη, ὅπως ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο λογικό, ὀρθοβαδιστικό, μὲ πλατιά νύχια.

Ὁρισμὸς σχηματίζεται μεταφορικὰ ἀπὸ τὰ ὁροθέσια τῆς γῆς. Ὅπως δηλαδή τὸ ὁροθέσιο χωρίζει τὸ κτῆμα τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὸ ξένο, ἔτσι κι ὁ ὀρισμὸς χωρίζει τὴ φύση καθενὸς ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἄλλου.

Ἐνας ὀρισμὸς εἶναι ὑγιῆς ὅταν ἔχει οὔτε λιγότερες οὔτε περισσότερες λέξεις· τὸ νὰ ἔχει λιγότερες ἢ περισσότερες λέξεις εἶναι ἐλάττωμα. Τέλειος ὀρισμὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ δέχεται ἀντιστροφή, καὶ ἀτελῆς ὁποῖος δὲ δέχεται ἀντιστροφή. Οὔτε ὁποῖος ἔχει λιγότερες λέξεις δέχεται ἀντιστροφή οὔτε ὁποῖος ἔχει περισσότερες. Ὅταν πλεονάζει στὶς λέξεις ὑστερεῖ στὰ πράγματα, ἐνῶ ὅταν ὑστερήσει στὶς λέξεις πλεονάζει στὰ πράγματα. Γιὰ παράδειγμα· ὁ τέλειος ὀρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι 'ζῶο λογικό, θνητό'. Νὰ ἢ ἀντιστροφή· 'κάθε ζῶο λογικό, θνητὸ εἶναι ἄνθρωπος' καὶ 'κάθε ἄνθρωπος εἶναι ζῶο λογικό, θνητό'. Ἄν ὑστερήσει σὲ μία λέξη πλεονάζει στὰ πράγματα, ὅπως γιὰ παράδειγμα 'ζῶο λογικό'. Ὑστερήσει στὴ λέξη, γιὰτὶ δὲν εἶπα 'θνητό', καὶ πλεόνασε στὰ πράγματα, γιὰτὶ δὲν εἶναι μόνο ὁ ἄνθρωπος 'ζῶο λογικό', ἀλλὰ καὶ ὁ ἄγγελος, καὶ γι' αὐτὸ δὲ γίνεται ἀντιστροφή. Ἄν πάλι πῶ 'ζῶο λογικό, θνητό, ἐγγράμματο', πάλι δὲ δέχεται ἀντιστροφή, γιὰτὶ πλεόνασε στὴ λέξη μὲ τὸ νὰ πῶ 'ἐγγράμματο', καὶ ὑστερήσει στὰ πράγματα. Δὲν ὄρισε δηλαδή κάθε ἄνθρωπο, ἀλλὰ μόνο τοὺς ἐγγράμματος. Γιὰτὶ 'κάθε ζῶο λογικό, θνητό, ἐγγράμματο εἶναι ἄνθρωπος', ἀλλὰ κάθε

έστιν, οὐ πᾶς δὲ ἄνθρωπος ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικόν έστιν· οὐ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος γραμματικός έστι.

(18') λβ' Περὶ ὁμωνύμων.

Ὁμώνυμα μὲν εἰσι τὰ τῶ ὀνόματι κοινωνοῦντα, τῶ δὲ ὀρισμῶ ἢ τῇ ὑπογραφῇ διαφέροντα. Οἷον τὸ κύων ὄνομα ὁμώνυμόν έστι, δηλοῖ δὲ τὸν χερσαῖον καὶ τὸν θαλάσσιον κύνα· ἕτερον δὲ ὀρισμὸν
 5 ἔχει ὁ χερσαῖος καὶ ἕτερον ὁ θαλάσσιος, ἐπειδὴ καὶ ἑτέρα φύσις καὶ ἑτέρα. Ὑπογράφουσι δὲ τὰ ὁμώνυμα οὕτως· Ὁμώνυμά εἰσιν, ὧν ὄνομα μόνον κοινόν, ὁ δὲ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος. Λόγον ἐνταῦθα τὸν ὀρισμὸν εἶπε καὶ τὴν ὑπογραφὴν· κατὰ τοῦνομα δὲ εἶπε δηλῶν ἕτερον εἶναι τὸν ὀρισμὸν αὐτοῦ τοῦ ὀνόμα-
 10 τος, καθ' ὃν γίνονται ὁμώνυμα. Οἷον ὁ χερσαῖος καὶ ὁ θαλάσσιος κύων κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ κυνός εἰσιν ὁμώνυμοι· εἰ γὰρ θελήσει τις τὸν ὀρισμὸν τοῦ χερσαίου κυνός ἀποδοῦναι καὶ τοῦ θαλασσίου, καθ' ὃ κύων καλεῖται ἑκάτερος αὐτῶν, ἄλλον ὀρισμὸν ἀποδίδωσι τῶ χερσαίῳ καὶ τῶ θαλασσίῳ ἕτερον. Ἐνδέχεται δὲ αὐτοὺς καὶ
 15 κοινωνεῖν τῶ ὀρισμῶ πάλιν καὶ τῶ ὀνόματι· ζῶα γὰρ λέγονται ἀμφοτέρα καὶ τὸν ὀρισμὸν τοῦ ζῴου δέχονται, ἀλλ' οὐκ εἰσι κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ ζῴου ὁμώνυμοι, ἀλλὰ μᾶλλον συνώνυμοι. Ἐπὶ δὲ τῶν ὁμωνύμων τρία δεῖ ζητεῖν· εἰ έστι τῶν ὁμωνύμων καὶ κατὰ πόσων σημαينوμένων φέρεται καὶ περὶ ποίου σημαينوμένου ἢ
 20 ἐρώτησις γέγονεν.

(19') λγ' Περὶ συνωνύμου.

Συνώνυμα δὲ εἰσιν, ὅσα καὶ τῶ ὀνόματι καὶ τῶ ὀρισμῶ ἢ τῇ ὑπογραφῇ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος κοινωνοῦσιν, οἷον τὸ ζῶον δηλοῖ καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἵππον, καὶ κατὰ τὸ ὄνομα τοῦτο, ἡγουν
 5 τοῦ ζῴου, συνώνυμοί εἰσιν· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸν τοῦ ζῴου δέχεται. Ὑπογράφουσι δὲ τὰ συνώνυμα οὕτω· Συνώνυμά εἰσιν, ὧν τό τε ὄνομα κοινόν καὶ ὁ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ὁ αὐτός.

ἄνθρωπος δὲν εἶναι ζῶο λογικό, θνητό, ἐγγράμματο, γιατί δὲν εἶναι κάθε ἄνθρωπος ἐγγράμματος.

(ιε') λβ' Για τὰ ὁμώνυμα.

Ὅμώνυμες εἶναι οἱ ἔννοιες πού ἔχουν κοινὸ ὄνομα, διαφέρουν ὁμως στὸν ὀρισμὸ ἢ στὴν ὑπογραφή. Ὅπως τὸ ὄνομα σκύλος εἶναι ὁμώνυμο, καὶ δηλώνει καὶ τὸν χερσαῖο καὶ τὸν θαλάσσιο σκύλο, ἔχει ὁμως ἄλλο ὀρισμὸ ὁ χερσαῖος καὶ ἄλλο ὁ θαλάσσιος, ἐπειδὴ ἄλλη φύση εἶναι ὁ ἕνας κι ἄλλη ὁ ἄλλος. Ἡ ὑπογραφή τῶν ὁμωνύμων εἶναι ἡ ἐξῆς: Ὅμώνυμα εἶναι ὅσα ἔχουν ὄνομα μόνο κοινὸ, ἐνῶ ὁ λόγος τῆς οὐσίας κατὰ τὸ ὄνομα εἶναι διάφορος. Ἐδῶ λόγῳ εἶπε τὸν ὀρισμὸ καὶ τὴν ὑπογραφή: 'κατὰ τὸ ὄνομα' εἶπε γιὰ νὰ δηλώσει ὅτι εἶναι διάφορος ὁ ὀρισμὸς τοῦ ὀνόματος, κατὰ τὸν ὁποῖο γίνονται ὁμώνυμα. Ὅπως ὁ χερσαῖος καὶ ὁ θαλάσσιος σκύλος εἶναι ὁμώνυμα κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ σκύλου· γιατί, ἂν θελήσει κάποιος νὰ σχηματίσει τὸν ὀρισμὸ τοῦ χερσαίου σκύλου καὶ τοῦ θαλάσσιου, ἐπειδὴ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς καλεῖται σκύλος, ἄλλον ὀρισμὸ δίνει στὸν χερσαῖο κι ἄλλον στὸν θαλάσσιο. Ἐνδέχεται πάλι νὰ ἔχουν κοινὸ καὶ τὸν ὀρισμὸ καὶ τὸ ὄνομα· γιατί καὶ τὰ δύο λέγονται ζῶα καὶ δέχονται τὸν ὀρισμὸ τοῦ ζώου, ὁμως δὲν εἶναι κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ ζώου ὁμώνυμοι, ἀλλὰ συνώνυμοι μάλλον. Στὰ ὁμώνυμα πρέπει νὰ ζητοῦνται τρία πράγματα: ἂν ἀνήκει κάτι στὰ ὁμώνυμα, σὲ πόσα σημαινόμενα ἀποδίδεται, καὶ γιὰ ποιὸ σημαινόμενο ἔγινε ἡ ἐρώτηση.

(ιστ') λγ' Για τὸ συνώνυμο.

Συνώνυμα εἶναι ὅσα ἔχουν κοινὸ καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸ ἢ τὴν ὑπογραφή τοῦ ἴδιου ὀνόματος, ὅπως π. χ τὸ ζῶο δηλώνει καὶ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἵππο, καὶ κατὰ τὸ ὄνομα τοῦτο, δηλαδή τοῦ ζώου, εἶναι συνώνυμα· γιατί καθένα ἀπὸ αὐτὰ δέχεται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸ τοῦ ζώου. Ἡ ὑπογραφή τῶν συνωνύμων εἶναι αὐτή. Ὅμώνυμα εἶναι ὅποια ἔχουν καὶ τὸ ὄνομα κοινὸ καὶ ὁ λόγος τῆς οὐσίας κατὰ τὸ ὄνομα εἶναι ἴδιος.

(ιζ') λδ' *Περὶ πολυωνύμων.*

Πολυώνυμα δέ εἰσιν, ὅσα τῷ μὲν ὀρισμῷ κοινωνοῦσι, τῷ δὲ ὀνόματι διαφέρουσι, ἤγουν ὅτε τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πολλοῖς καλεῖται ὀνόμασιν, οἷον φάσγανον, ἄορ, σπάθη, μάχαιρα, ξίφος· πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ὀνόματα ἓνα ὄρον ἐπιδέχονται, ἤγουν σίδηρος ἀμφήκης, τουτέστιν σίδηρος ἀμφοτέρωθεν ἠκονημένος. Ὑπογράφουσι δὲ τὰ πολυώνυμα οὕτω· Πλεῖστα ὀνόματα καθ' ἐνὸς κυρίου λεγόμενα.

(ιη') λε' *Περὶ ἐτέρων καὶ ἑτερωνύμων.*

Τὰ δὲ κατ' ἀμφω, ἤγουν τῷ ὀνόματι καὶ τῷ ὀρισμῷ, διαφέροντα ἢ ἐν ὑποκείμενον ἔχουσι καὶ λέγεται ἑτερώνυμα, ὡς ἀνάβασις καὶ κατάβασις, ἔχουσι γὰρ ἐν ὑποκείμενον, τὴν κλίμακα, ἢ οὐκ ἔχουσιν ἐν ὑποκείμενον καὶ λέγονται ἕτερα, ὡς οὐσία καὶ συμβεβηκός· ταῦτα γὰρ καὶ ἕτερον ὄνομα ἔχουσι καὶ ἕτεραν ὑπογραφὴν καὶ οὐδὲ ἔχουσιν ἐν ὑποκείμενον. Τούτων δὲ ἀμφοτέρων, τῶν τε ἑτερωνύμων καὶ τῶν ἐτέρων, ὑπογραφή αὕτη· Ὡν τό τε ὄνομα καὶ ὁ ὄρος ἕτερος.

(ιθ') λστ' *Περὶ παρωνύμων.*

Εἰσὶ δὲ τινὰ μέσον τῶν ὁμωνύμων καὶ συνωνύμων, κοινοῦντα καὶ διαφέροντα τῷ τε ὀνόματι καὶ τῷ ὄρω, ἅτινα λέγονται παρώνυμα, ὡς ἀπὸ τῆς γραμματικῆς γραμματικός· κοινωνοῦσι γὰρ τῷ ὀνόματι, διαφέρουσι δὲ κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ ὀνόματος, ἤγουν τὴν τελευταίαν συλλαβὴν· καὶ πάλιν τῷ ὄρω κοινωνοῦσι τε καὶ διαφέρουσι, ὅτι ἡ μὲν γραμματικὴ γνῶσις ἐστίν, ὁ δὲ γραμματικός οὐσία, ἐν ἧ ἡ γνῶσις. Παρώνυμα δὲ εἰσιν, ὅσα ἀπὸ τινος διαφέροντα τῇ πτώσει, ἤγουν τῇ κλίσει τοῦ ὀνόματος, τὴν προσηγορίαν ἔχει.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ μουσικὴ οὐκ εἰσι παρώνυμα, ἀλλ' ὁ μουσικός ἐκ τῆς μουσικῆς καὶ ὁ γραμματικός ἐκ τῆς γραμματικῆς παρωνομάσθη καὶ ὁ δίκαιος ἐκ τῆς δικαιο-

(ιζ') λδ' Για τὰ πολυώνυμα.

Πολυώνυμα εἶναι ὅσα ἔχουν κοινὸ ὄρισμό, διαφέρουν ὁμως στὸ ὄνομα, δηλαδή ὅταν τὸ ἴδιο πράγμα λέγεται μὲ πολλὰ ὀνόματα, ὅπως φάσγανο, ἄορ, σπαθί, μαχαίρι, ξίφος· γιατί ὅλα αὐτὰ τὰ ὀνόματα δέχονται ἓνα ὄρισμό, δηλαδή 'εἶναι σίδηρος μὲ δύο κόψεις', ἤτοι ἀκονημένος κι ἀπὸ τις δύο μεριές. Ἡ ὑπογραφή τοῦ πολυωνύμου εἶναι αὐτή· 'Πάρα πολλὰ ὀνόματα ποὺ λέγονται πάνω σ' ἓνα κύριο'.

(ιη') λε' Για τὰ ἕτερα καὶ ἑτερώνυμα.

Ὅσα διαφέρουν καὶ στὰ δύο, δηλαδή τόσο στὸ ὄνομα ὅσο καὶ στὸν ὄρισμό ἢ ἔχουν τὸ ἴδιο ὑποκείμενο καὶ λέγονται μὲ διάφορο ὄνομα, ὅπως ἀνάβαση καὶ κατὰβαση, ποὺ ἔχουν ἓνα ὑποκείμενο, τὴ σκάλα, ἢ δὲν ἔχουν κοινὸ ὑποκείμενο καὶ λέγονται διάφορα, ὅπως οὐσία καὶ συμβεβηκός. Γιατί αὐτὰ ἔχουν καὶ διάφορο ὄνομα καὶ διάφορη ὑπογραφή καὶ δὲν ἔχουν ἓνα κοινὸ ὑποκείμενο. Καὶ τῶν δύο τούτων, τόσο τῶν ἑτερωνύμων ὅσο καὶ τῶν ἑτέρων ἢ ὑπογραφή εἶναι ἡ ἐξήγ· 'Εἶναι αὐτὰ ποὺ τὸ ὄνομα τους καὶ ὁ ὄρισμός τους εἶναι διάφορος'.

(ιθ') λστ' Για τὰ παρώνυμα.

Ἐπάρχουν μερικὰ ἐνδιάμεσα στὰ ὁμώνυμα καὶ τὰ συνώνυμα ποὺ ἔχουν κοινὰ γνωρίσματα, ἀλλὰ καὶ διαφέρουν καὶ στὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρισμό· ἔχουν δηλαδή κοινὸ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ διαφέρουν στὴν κατάληξη τοῦ ὀνόματος, δηλαδή στὴν τελευταία συλλαβή. Καὶ στὸν ὄρισμό ἐπίσης ἔχουν καὶ σχέση καὶ διαφέρουν, ὅπως ἡ γραμματικὴ εἶναι γνώση, ἐνῶ ὁ γραμματικὸς οὐσία, στὴν ὁποία ὑπάρχει ἡ γνώση. Παρώνυμα λοιπὸν εἶναι ὅσα παίρνουν τὴν προσηγορία τους ἀπὸ κάποιον ὄνομα καὶ διαφέρουν στὴν πτώση, δηλαδή στὴν κλίση.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ μουσικὴ δὲν εἶναι παρώνυμα, ἀλλὰ πῆραν τὸ ὄνομα ὁ μουσικὸς ἀπὸ τὴ μουσικὴ καὶ ὁ γραμματικὸς ἀπὸ τὴ γραμματικὴ, καθὼς καὶ ὁ δίκαιος

σύνης. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ μὲν παρώνυμα περιέχουσι τὰ ἀφ'
 15 ὧν παρωνομάσθησαν, ὡς ὁ γραμματικὸς τὴν γραμματικὴν καὶ ὁ
 δίκαιος τὴν δικαιοσύνην, τὰ δὲ ἀφ' ἐνὸς οὐδαμῶς· οὐ γὰρ περιέ-
 χει τὸ ἰατρικὸν ἐργαλεῖον τὴν ἰατρικὴν.

(κ') λζ' Περὶ τῶν δέκα γενικωτάτων γενῶν.

Τῶν λεγομένων τὰ μὲν ἀπλῶς καὶ ἄνευ συμπλοκῆς λέγεται,
 ὡς οὐσία, συμβεβηκὸς καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ μετὰ συμπλοκῆς,
 ὡς ἵππος τρέχει, Σωκράτης φιλοσοφεῖ. Τῶν δὲ ἀπλῶς λεγομέ-
 5 νων καὶ ἄνευ συμπλοκῆς α' τὸ μὲν οὐσίαν σημαίνει, οἷον ἄνθρω-
 πος, ἵππος· β' τὸ δὲ ποσόν, οἷον δύο, τρία, δίπηχυν, τρίπηχυν· γ' τὸ
 δὲ πρὸς τι, ὡς πατήρ, υἱός· δ' τὸ δὲ ποιόν, ὡς λευκόν, μέλαν· ε'
 τὸ δὲ ποῦ, ὡς ἐν ναῶ, ἐν ἀγορᾷ· στ' τὸ δὲ ποτέ, ὡς πέρυσι, σήμε-
 ρον· ζ' τὸ δὲ κεῖσθαι, ὡς τὸ ἴστασθαι, καθῆσθαι· η' τὸ δὲ ἔχειν,
 10 ὡς τὸ ἐνδεδύσθαι, ὑποδεδύσθαι· θ' τὸ δὲ ποιεῖν, ὡς τὸ καίειν, τέ-
 μνειν· ι' τὸ δὲ πᾶσχειν, ὡς τὸ καίεσθαι, τέμνεσθαι. Αὗται αἱ δέκα
 λέγονται κατηγορίαι, ὡς ἐκ τοῦ λέγεσθαι κατὰ τινων· τὸ γὰρ
 'ἀγορεύειν', 'λέγειν' ἐστίν.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἕκαστον τούτων τῶν δέκα γενικωτάτων
 15 γένος ἐστί. Τούτων οὖν τῶν δέκα κατηγοριῶν, τῶν καὶ γενικω-
 τάτων γενῶν, ἡ μὲν μία οὐσία ἐστίν, αἱ δὲ ἐννέα συμβεβηκότα.
 Εἰσὶ δὲ αὗται· οὐσία, ποσόν, πρὸς τι, ποιόν, ποῦ, ποτέ, κεῖσθαι,
 ἔχειν, ποιεῖν, πᾶσχειν.

(κα') λη' Περὶ ὁμογενῶν καὶ ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε
 καὶ ἑτεροειδῶν καὶ ἀριθμῶ διαφερόντων.

Ὅμογενῆ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τάσσεται.
 Ἐτερογενῆ δὲ εἰσιν, ὅσα ὑπ' ἄλλην καὶ ἄλλην κατηγορίαν εἰσίν·

ἀπὸ τῆ δικαιοσύνη. Ἐπίσης πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι τὰ παρώνυμα περιέχουν ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα πῆραν τὸ παρώνυμό τους, ὅπως ὁ γραμματικὸς τῆ γραμματικῆ καὶ ὁ δικαίος τῆ δικαιοσύνη, ὄχι ὁμοῦ καὶ ὅσα προέρχονται ἀπὸ κάποιον· τὸ ἱατρικὸ δηλαδὴ ἐργαλεῖο δὲν περιέχει τὴν ἱατρικὴ ἐπιστήμη.

(κ') λζ' Για τὰ δέκα γενικότατα γένη.

Ἄπὸ τίς λέξεις πού λέμε ἄλλες λέγονται ἔτσι ἀπλὰ χωρὶς συμπλοκὴ μὲ ἄλλες, ὅπως οὐσία, συμβεβηκὸς καὶ τὰ ὁμοῖα, καὶ ἄλλες μὲ συμπλοκὴ, ὅπως 'ἵππος τρέχει', 'Σωκράτης φιλοσοφεῖ'. Ἄπὸ αὐτὲς πού λέγονται μόνες τους καὶ δίχως συμπλοκὴ α) ἄλλες σημαίνουν οὐσία, ὅπως ἄνθρωπος, ἵππος· β) ἄλλες ἐκφράζουν ποσό, ὅπως δύο, τρία, δίπηχυς, τρίπηχυς· γ) ἄλλες δηλώνουν τὴ σχέση πρὸς κάτι, ὅπως πατέρας, γιός· δ) ἄλλες σημαίνουν τὸ ποιό, ὅπως λευκός, μελαχρινός· ε) ἄλλες τὸ ποῦ, ὅπως στὸ ναό, στὴν ἀγορά· στ) ἄλλες τὸ κάποτε, ὅπως πέρυσι, σήμερα· ζ) ἄλλες τὸ κεῖσθαι, ὅπως τὸ στέκομαι καὶ τὸ κάθομαι· η) ἄλλες μιὰ κάποια κατάστασι, ὅπως εἶναι ντυμένος, φορεῖ ὑποδήματα· θ) ἄλλες ὅτι κάνει κανεὶς κάτι· ὅπως καίει, κόβει· ι) ἄλλες ὅτι παθαίνει κάτι, ὅπως καίγεται, κομματιάζεται. Αὐτὲς οἱ δέκα περιπτώσεις λέγονται κατηγορίες, ἐπειδὴ λέγονται ἀναφορικὰ μὲ κάποιες ἐννοιες· γιὰ τὸ 'ἀγορεύω' σημαίνει 'λέγω'.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δέκα εἶναι γένος γενικότατο. Ἄπὸ αὐτὲς λοιπὸν τίς δέκα κατηγορίες, πού εἶναι καὶ γενικότατα γένη, ἢ μία εἶναι οὐσία, ἐνῶ οἱ ἄλλες ἐννεὰ εἶναι συμβεβηκότα. Κι αὐτὲς εἶναι· οὐσία, ποσόν, πρὸς τι, ποιόν, ποῦ, πότε, κεῖσθαι, ἔχειν, ποιεῖν, πάσχειν.

(κα') λη' Για τὰ ὁμογενῆ καὶ ὁμοειδή, ἑτερογενῆ καὶ ἑτεροειδή, καὶ τὰ διαφέροντὰ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ.

Ἄπομογενῆ εἶναι ὅσα τάσσονται κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια κατηγορία, ἐνῶ ἑτερογενῆ εἶναι ὅσα τάσσονται κάτω ἀπὸ διαφορετικὴς κα-

5 ταῦτα ἕτερα τῷ γένει εἰσίν. Ὅμοειδῆ δέ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος τάσσεται καὶ κοινωνοῦσι τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας, ὡς Πέτρος καὶ Παῦλος. Ἐτεροειδῆ εἰσι τὰ τῷ εἶδει διαφέροντα ἀλλήλων, ἦγουν ὅσα τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας διαφέρουσιν, ὡς ἄνθρωπος, ἵππος. Ἀριθμῶ δὲ διαφέρουσιν, ὅσα τῇ συμπλοκῇ τῶν συμβεβηκό-
 10 των τὴν ιδιότητα τῆς οἰκειᾶς ὑποστάσεως ἀφωρίσαντο καὶ τὴν καθ' αὐτὸ ἐσχῆκασιν ὑπαρξίν, ἦγουν τὰ άτομα, ὡς Πέτρος, Παῦλος καὶ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων. Τῶν πάντη ἕτερογενῶν ἕτεροι τῷ εἶδει καὶ αἱ διαφοραί, οἷον ζῶον καὶ ἐπιστήμη· τὸ μὲν γὰρ ζῶον ὑπὸ τὴν οὐσίαν τελεῖ, ἡ δὲ ἐπιστήμη ὑπὸ τὸ ποιόν. Τοῦ μὲν
 15 οὗν ζώου διαφοραὶ συστατικαὶ μὲν τὸ ἐμψυχον, τὸ αἰσθητικόν, διαιρετικαὶ δὲ τὸ λογικόν, τὸ ἄλογον, τὸ πτηνόν, τὸ ἐνυδρον· τῆς δὲ ἐπιστήμης συστατικαὶ μὲν τὸ τοῖς ἐμψύχοις καὶ λογικοῖς ἐνυπάρχειν, ἔτι δὲ καὶ τὸ δυσμετάβλητον, διαιρετικαὶ δὲ γραμματικῆ, φιλοσοφία. Ἦς γὰρ κατηγορίας ὑπάρχει τὸ γένος, ἐκείνης καὶ τὸ
 20 εἶδος καὶ αἱ τοῦ εἶδους διαφοραί· τῶν δὲ ὑπ' ἄλληλα γενῶν τε καὶ εἰδῶν οὐδὲν κωλύει τὰς αὐτὰς εἶναι διαφοράς, εἰ καὶ μὴ πάσας. Διαφορὰς δὲ ἐνταῦθά φημι τὰς συνιστώσας αὐτά.

Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι αἱ ἐννέα κατηγορίαι αἱ ἐκτὸς τῆς οὐσίας ἔχουσιν ἐκάστη, εἰ καὶ συμβεβηκότα εἰσί, συστατικὰς καὶ
 25 διαιρετικὰς διαφορὰς καὶ ἐκάστη αὐτῶν γενικώτατον γένος ἐστὶ καὶ ἔχει καὶ εἶδη καὶ γένη ὑπάλληλα καὶ εἰδικώτατα εἶδη. Πάντως γάρ, ὅτι, ἔνθα γένος, καὶ διαφοραὶ διαιρετικαὶ εἰσιν· αὗται γάρ εἰσιν αἱ διαιροῦσαι τὰ γένη εἰς εἶδη· καί, ἔνθα εἶδη, εἰσὶ καὶ συστατικαὶ διαφοραί· αὗται γάρ εἰσιν αἱ συνιστῶσαι τὰ εἶδη.

30 Τὸ ἐν τριχῶς λαμβάνεται· ἢ γένει, οἷον φαμεν ἄνθρωπον καὶ ἵππον ἐν τῷ γένει καὶ ταῦτον· ὅφ' ἐν γὰρ γένος εἰσίν, ὑπὸ τὸ

1. Διαφορὲς συστατικές· εἶναι γνωρίσματα τοῦ ὄντος ποὺ ἀπαρτίζουν τὴ σύστασίν του, τὴ συγκρότησίν του.

τηγορίες, και είναι αυτά διάφορα στο γένος. Ὁμοειδή είναι ὅσα τάσσονται κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο εἶδος και ἔχουν κοινὸ τὸ λόγο τῆς οὐσίας, ὅπως Πέτρος και Παῦλος. Ἐτεροειδή είναι ὅσα διαφέρουν μεταξύ τους κατὰ τὸ εἶδος, δηλαδή ὅσα διαφέρουν κατὰ τὸ λόγο τῆς οὐσίας τους, ὅπως ἄνθρωπος, ἵππος. Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ διαφέρουν ὅσα μὲ τὴ συμπλοκή τους μὲ τὰ συμβεβηκότα καθόρισαν τὴν ιδιότητα τῆς ὑπόστασής τους και ἔλαβαν τὴν καθεαυτοῦ ὑπαρξη, δηλαδή τὰ άτομα, ὅπως Πέτρος, Παῦλος και κάθε ἄνθρωπος. Ἀπὸ τὰ ὀλότελα ἑτερογενή διαφορές στο εἶδος είναι και οἱ διαφορές, ὅπως ζῶο και ἐπιστήμη· γιατί τὸ ζῶο είναι ταγμένο κάτω ἀπὸ τὴν οὐσία, ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη κάτω ἀπὸ τὸ ποιό. Τοῦ ζώου λοιπὸν διαφορές συστατικές¹ είναι τὸ ἔμψυχο και τὸ αἰσθητικό, ἐνῶ διαιρετικές² είναι τὸ λογικό, τὸ ἄλλογο, τὸ πτηνό, τὸ ὑδρόβιο· τῆς ἐπιστήμης πάλι διαφορές συστατικές είναι ὅτι ὑπάρχει μέσα στὰ ἔμψυχα και λογικά, ἐπίσης και τὸ δυσμετάβλητο, ἐνῶ διαιρετικές είναι ἡ γραμματική και ἡ φιλοσοφία. Ὅποιας κατηγορίας ὑπάρχει τὸ γένος, αὐτῆς ὑπάρχει και τὸ εἶδος και οἱ διαφορές τοῦ εἶδους· τῶν ἐνδιαμέσων γενῶν και εἰδῶν δὲν ἐμποδίζει τίποτε νὰ ὑπάρχουν οἱ ἴδιες διαφορές, ἂν και ὄχι ὄλες. Διαφορές ἐδῶ ἐννοῶ ἐκεῖνες πού ἀπαρτίζουν τὴ σύστασή τους.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι οἱ ἐννέα κατηγορίες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν οὐσία, ἂν και είναι συμβεβηκότα, ἔχει ἡ κάθε μία και συστατικές και διαιρετικές διαφορές και κάθε μία ἀπὸ τίς κατηγορίες αὐτές είναι γένος γενικότατο και ἔχει εἶδη και γένη ὑπάλλληλα και εἰδικότατα εἶδη. Ὅπωςδήποτε δηλαδή ὅπου ὑπάρχει γένος ὑπάρχουν και διαφορές συστατικές, γιατί αὐτές είναι πού συντιστοῦν τὰ εἶδη.

Τὸ ἕνα νοεῖται κατὰ τρεῖς ἀπόψεις: α) ἢ ὡς πρὸς τὸ γένος, ὅπως λέμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος και ὁ ἵππος είναι ἕνα και τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ γένος· γιατί τάσσονται κάτω ἀπὸ ἕνα γένος, τὸ ζῶο· β) ἢ ὡς

2. Διαφορές διαιρετικές: αὐτές δημιουργοῦν τὴν κατὰ πλάτος διαίρεση τῆς ἐννοιας.

ζῶον· ἢ εἶδει, ὡς Σωκράτην φαμέν καὶ Πλάτωνα ὑφ' ἐν εἶδος
 ὄντας, ὑπὸ τὸν ἀνθρώπον, ἐν εἶναι τῷ εἶδει καὶ ταυτόν· ἢ
 ἀριθμῷ, ὡς Σωκράτην φαμέν ἕνα εἶναι καθ' αὐτὸν τῶν λοιπῶν
 35 ἀνθρώπων κεχωρισμένον.

(κβ') λθ' *Περὶ τοῦ ἐν τινι.*

Τὸ ἐν τινι ἐνδεκαχῶς· α' ὡς γένος ἐν εἶδει, ὡς τὸ ζῶον ἐν
 τῷ ὀρισμῷ τοῦ ἀνθρώπου γένος ὄν τοῦ ἀνθρώπου· β' ὡς εἶδος
 ἐν γένει, ὡς ἀνθρώπος ἐν τῇ διαιρέσει τοῦ ζώου· γ' ἐν τῷ πω, ὡς
 5 ἱερεὺς ἐν τῷ ναῷ· δ' ἐν χρόνῳ, ὡς Νῶε ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κατα-
 κλυσμοῦ· ε' ἐν ἀγγείῳ, ὡς οἶνος ἐν κρατῆρι· στ' ὡς ὄλον ἐν μέρε-
 σιν, ὡς Σωκράτης ἐν τοῖς οἰκείοις μέλεσι κεφαλῆ τε καὶ χερσὶ
 καὶ ποσὶ· τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἐν τινι, ἀλλ' ἐν τισιν· ζ' ὡς μέρος ἐν
 ὄλῳ, ὡς κεφαλὴ, χεὶρ ἐν Σωκράτει· η' ὡς εἶδος ἐν ὄλῳ, ὡς τὸ εἶ-
 10 δος τοῦ ἀνδριάντος ἐν τῷ χαλκῷ· θ' ὡς ἐν τῷ ποιητικῷ αἰτίῳ,
 ὡς τὰ πάντα ἐν τῷ Θεῷ· ι' ὡς ἐν τῷ τελικῷ αἰτίῳ, ὡς ἡ κλίνη
 ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀναπαύσει· διὰ τὴν ἀνάπαισιν γὰρ τῶν ἀν-
 θρώπων γίνεται κλίνη· ια' ὡς ἐν ὑποκειμένῳ, ὡς λευκὸν ἐν
 σώματι. Ἰστέον, ὅτι μέρη ὄλου λέγονται, ὄλον δὲ μερῶν οὐδα-
 15 μῶς, ἀλλ' ὄλον ἐν μέρεσι.

(κγ') μ' *Περὶ οὐσίας.*

Οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα αὐθύπαρκτον μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς
 σύστασιν· καὶ πάλιν οὐσία ἐστὶ πᾶν, ὅτι περ αὐθυπόστατῶν ἐστὶ
 καὶ μὴ ἐν ἐτέρῳ ἔχει τὸ εἶναι, ἤγουν τὸ μὴ δι' ἄλλο ὄν μηδὲ ἐν
 5 ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν μηδὲ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν,
 ἀλλ' ἐν αὐτῷ ὄν, ἐν ᾧ καὶ τὸ συμβεβηκὸς ἔχει τὴν ὑπαρξιν· τὸ
 γὰρ χρῶμα διὰ τὸ σῶμα γέγονεν, ἵνα χρώζη αὐτό, καὶ οὐ τὸ

πρὸς τὸ εἶδος, ὅπως λέμε ὅτι ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων, ἐπειδὴ εἶναι κάτω ἀπὸ ἓνα εἶδος, τὸν ἄνθρωπο, εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ στὸ εἶδος· γ) ἢ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν, ὅπως λέμε ὅτι ὁ Σωκράτης εἶναι ἓνας καθ' ἑαυτὸν, χωρισμένος ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους.

(κβ') λθ' Για τὸ μέσα σὲ κάτι.

Τὸ μέσα σὲ κάτι νοεῖται μ' ἔνδεκα τρόπους· α) ὡς γένος μέσα σὲ εἶδος, ὅπως τὸ ζῶν στὸν ὀρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ εἶναι γένος τοῦ ἀνθρώπου· β) ὡς εἶδος μέσα σὲ γένος, ὅπως ὁ ἄνθρωπος στὴ διαίρεση τοῦ ζώου· γ) μέσα σὲ τόπο, ὅπως ὁ ἱερεὺς μέσα στὸ ναό· δ) μέσα στὸ χρόνο, ὅπως ὁ Νῶε στὸν καιρὸ τοῦ κατακλισμοῦ· ε) μέσα σὲ ἀγγεῖο, ὅπως τὸ κρασί στὸν κρατήρα· στ) ὡς ὄλο σὲ μέρη, ὅπως ὁ Σωκράτης στὰ ἴδια του τὰ μέλη, κεφάλι, χέρια, πόδια· αὐτὸ δὲν εἶναι μέσα σὲ κάτι, ἀλλὰ μέσα σὲ κάποια· ζ) ὡς μέρος μέσα στὸ ὄλο, ὅπως ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ χέρι στὸ Σωκράτη· η) ὡς μορφή μέσα στὴν ὕλη, ὅπως ἡ μορφή τοῦ ἀνδριάντα μέσα στὸ χαλκόν· θ) ὡς μέσα στὸ ποιητικὸ αἶτιον, ὅπως τὰ πάντα μέσα στὸ Θεόν· ι) ὡς μέσα στὸ τελικὸ αἶτιον, ὅπως τὸ ἀνάκλιντρο στὴν ἀνάπαυση τῶν ἀνθρώπων· τὸ ἀνάκλιντρο δηλαδὴ γίνεται γιὰ τὴν ἀνάπαυση τῶν ἀνθρώπων· ια) ὡς μέσα στὸ ὑποκείμενον, ὅπως τὸ λευκὸ στὸ σῶμα. Ἄς γνωρίζομε, ὅτι λέγονται 'μέρη ὄλου', μὲ κανένα ὁμοῦ τρόπο 'ὄλο μερῶν', ἀλλὰ 'ὄλο σὲ μέρη'.

(κγ') μ' Για τὴν οὐσία.

Ἡ οὐσία εἶναι πράγμα ἀθύπαρκτον ποὺ γιὰ νὰ συσταθεῖ δεῖ χρειάζεσθαι κάτι ἄλλο. Ἐπίσης οὐσία εἶναι τὸ κάθετι ἀθύπόστατον ποὺ δὲν ἔχει τὴν ὑπαρξὴν του σὲ ἓνα ἄλλο, δηλαδὴ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει αἰτία του ἓνα ἄλλο οὔτε ὑπάρχει σὲ ἓνα ἄλλο οὔτε ἔχει ἀνάγκη κάποιου ἄλλο γιὰ νὰ ὑπάρξει, ἀλλὰ εἶναι στὸν ἴδιον του τὸν ἑαυτὸν καὶ σ' αὐτὸ ἔχει τὸ συμβεβηκὸς τὴν ὑπαρξὴν του· τὸ χρῶμα δηλαδὴ ἐγίνετο γιὰ τὸ σῶμα, γιὰ νὰ τὸ χρωματίζει, καὶ δὲν

σῶμα διὰ τὸ χρώμα. Καὶ τὸ χρώμα ἐν τῷ σώματι ὑπάρχει καὶ οὐ τὸ σῶμα ἐν τῷ χρώματι· ὅθεν καὶ τὸ χρώμα τοῦ σώματος λέ-
 10 γεται καὶ οὐ τὸ σῶμα τοῦ χρώματος. Πολλάκις τοιγαροῦν ἀλ-
 λασσομένου τοῦ χρώματος καὶ μεταβαλλομένου ἢ οὐσία οὐ μετα-
 βάλλεται, ἤγουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ μένει τὸ αὐτό. Λέγεται δὲ οὐσία
 παρὰ τὸ εἶναι.

(κδ') μα' Περὶ φύσεως.

Φύσις ἐστὶν ἀρχὴ τῆς ἐκάστου τῶν ὄντων κινήσεώς τε καὶ
 ἡρεμίας, οἷον ἡ γῆ κινεῖται μὲν κατὰ τὸ βλαστάνειν, ἡρεμεῖ δὲ
 κατὰ τὴν ἐκ τόπου εἰς τόπον μεταβάσιν· οὐ γὰρ κινεῖται ἀπὸ τό-
 5 που εἰς τόπον. Ἡ οὖν ἀρχὴ καὶ ἡ αἰτία τῆς κινήσεώς τε καὶ τῆς
 ἡρεμίας αὐτῆς, καθ' ἣν πέφυκεν οὕτω κινεῖσθαι καὶ ἡρεμεῖν οὐ-
 σιωδῶς, ἤγουν φυσικῶς, καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκός, φύσις λέγεται
 παρὰ τὸ τοιῶσδε πεφυκέναι τε καὶ ὑπάρχειν. Αὕτη δὲ οὐδὲν ἑτε-
 ρόν ἐστίν, εἰ μὴ οὐσία· ἐκ γὰρ τῆς οὐσίας ἔχει τὴν τοιαύτην δύνα-
 10 μιν, ἤγουν τὴν κίνησιν καὶ ἡρεμίαν. Καὶ ἡ οὐσία ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς
 κινήσεως αὐτῆς καὶ ἡρεμίας. Λέγεται δὲ φύσις παρὰ τὸ πεφυκέ-
 ναι.

(κε') μβ' Περὶ μορφῆς.

Μορφή ἐστὶν ὑπὸ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν οἷον εἰ μορφω-
 θεῖσα καὶ εἰδοποιηθεῖσα οὐσία, ἥτις σημαίνει τὸ εἰδικώτατον εἶ-
 5 δος· οἷον ἡ οὐσία μορφωθεῖσα καὶ εἰδοποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ σώμα-
 τος τοῦ ἐμψύχου καὶ αἰσθητικοῦ καὶ ἀποτελέσασα τὸ ζῶον, πά-
 λιν τε προσλαβοῦσα τὸ λογικὸν καὶ τὸ θνητὸν ἀποτελεῖ τὸ τοῦ
 ἀνθρώπου εἶδος. Ὅπερ εἰδικώτατον εἶδος μορφή λέγεται, οἷον
 οὐσία μεμορφωμένη.

Οἱ οὖν ἅγιοι Πατέρες ἐπὶ τοῦ εἰδικωτάτου εἶδους τάσσουσι
 10 τὸ τῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς ὄνομα καὶ ταῦτ' ὀνόματι λέγουσιν
 οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν τὸ εἰδικώτατον εἶδος· καὶ ὁμοούσια
 καὶ ὁμοφυῆ καὶ ὁμογενῆ καὶ σύμμορφα λέγουσι τὰ ὑπὸ τὸ αὐτὸ
 εἰδικώτατον εἶδος ἄτομα. Ἐτεροούσια δὲ καὶ ἑτεροφυῆ καὶ ἑτε-

ἔγινε τὸ σῶμα γιὰ τὸ χρῶμα. Ἐπίσης τὸ χρῶμα ὑπάρχει μέσα στὸ σῶμα καὶ ὄχι τὸ σῶμα μέσα στὸ χρῶμα· καὶ γι' αὐτὸ λέμε 'τὸ χρῶμα τοῦ σώματος' καὶ ὄχι 'τὸ σῶμα τοῦ χρώματος'. Πολλὲς φορές λοιπὸν, ἐνῶ ἀλλάζει τὸ χρῶμα καὶ μεταβάλλεται, δὲ μεταβάλλεται ἡ οὐσία, δηλαδὴ τὸ σῶμα, ἀλλὰ μένει τὸ ἴδιο. Ἡ λέξη οὐσία ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ εἶναι.

(κδ') μα' Γιὰ τὴ φύση.

Φύση εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς κίνησης καὶ τῆς ἡρεμίας κάθε σώματος· γιὰ παράδειγμα ἡ γῆ κινεῖται ὅταν βλασταίνει, ἐνῶ ἡρεμεῖ ὡς πρὸς τὴ μετάβαση ἀπὸ τόπο σὲ τόπο· γιατί δὲν κινεῖται ἀπὸ τόπο σὲ τόπο. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ αἰτία τῆς κίνησης καὶ τῆς ἡρεμίας της, κατὰ τὴν ὁποία κινεῖται καὶ ἡρεμεῖ οὐσιωδῶς, δηλαδὴ φυσικῶς καὶ ὄχι κατὰ συμβεβηκός, λέγεται φύση, ὡς προερχόμενη ἀπὸ τὸ φύειν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ τὸ ὑπάρχειν. Αὐτὴ δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ οὐσία· γιατί ἀπὸ τὴν οὐσία ἔχει τὴ δύναμη αὐτὴ, δηλαδὴ τὴν κίνηση καὶ τὴν ἡρεμία, καὶ ἡ οὐσία εἶναι ἡ αἰτία τῆς κίνησης καὶ τῆς ἡρεμίας της. Ἡ λέξη φύση ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ φύω.

(κε') μβ' Γιὰ τὴ μορφή.

Μορφή εἶναι ἡ οὐσία ποὺ ἔχει μορφοποιηθεῖ καὶ εἰδοποιηθεῖ ἀπὸ τὶς οὐσιώδεις διαφορὲς, καὶ σημαίνει τὸ εἰδικότατο εἶδος. Παράδειγμα· ἡ οὐσία μορφοποιήθηκε καὶ εἰδοποιήθηκε ἀπὸ τὸ ἔμψυχο καὶ αἰσθανόμενο σῶμα καὶ ἀποτελέσσε τὸ ζῶο, καὶ λαμβάνοντας ἐπίσης καὶ τὸ λογικὸ καὶ τὸ θνητό, ἀποτελεῖ τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ τὸ εἰδικότατο εἶδος λέγεται μορφή, οὐσία δηλαδὴ ποὺ ἔχει μορφοποιηθεῖ.

Οἱ ἅγιοι λοιπὸν Πατέρες στὸ εἰδικότατο εἶδος ἀποδίδουν τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας καὶ φύσης καὶ μορφῆς, καὶ τὸ ἴδιο αὐτὸ τὸ εἰδικότατο εἶδος τὸ ὀνομάζουν οὐσία καὶ φύση καὶ μορφή, καὶ ἔτσι λένε ὁμοούσια καὶ ὁμοφυῆ καὶ ἕτερογενῆ καὶ σύμμορφα ὄσα ἄτομα ἀνήκουν στὸ ἴδιο εἶδος, ἐνῶ ἕτεροούσια καὶ ἕτεροφυῆ

ροειδῆ καὶ ἑτερογενῆ καὶ ἑτερόμορφα τὰ εἰδικώτατα εἶδη λέγου-
 15 σιν. Οὐ δυνατόν γὰρ εἶδος ἄλλω εἶδει ἢ φύσιν ἄλλῃ φύσει ἢ οὐ-
 σίαν ἄλλῃ οὐσίᾳ μὴ εἶναι ἑτεροοῦσιον καὶ ἑτεροφυῆ καὶ ἑτερό-
 μορφον.

Χρῆ γινώσκειν, ὡς ἀδύνατόν ἐστιν ἐκ δύο οὐσιῶν, ἡγουν
 φύσεων, μίαν φύσιν σύνθετον γενέσθαι· ἀδύνατον γὰρ ἐν τῷ
 20 αὐτῷ ἅμα τὰς ἀντιδιηρημένας συστατικῶς ὑπάρξαι διαφοράς.
 Ὑπόστασιν δὲ μίαν σύνθετον ἐκ διαφόρων φύσεων δυνατόν γε-
 νέσθαι, ὡς ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ἐστὶ συντεθειμένος καὶ σώμα-
 τος· εἰ γὰρ καὶ λέγεται μία φύσις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐ μιᾶς
 φύσεως ὁ ἄνθρωπος λέγεται ὁ καθέκαστα. Μία μὲν γὰρ φύσις
 25 τῶν ἀνθρώπων σύνθετος λέγεται, διότι ὑφ' ἐν εἶδος πᾶσαι αἱ
 τῶν ἀνθρώπων τελοῦσι σύνθετοι ὑποστάσεις. Μιᾶς δὲ φύσεως ὁ
 καθέκαστα ἄνθρωπος οὐ λέγεται, διότι ἐκάστη τῶν ἀνθρώπων
 ὑπόστασις ἐκ δύο συνέστηκε φύσεων, ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώμα-
 τος, καὶ ἀσυγχύτους ταύτας ἐν ἑαυτῇ φυλάττει· καὶ μάρτυς ἢ ἐκ
 30 τοῦ θανάτου γινομένη διαίρεσις.

(κστ') *μγ' Περὶ ὑποστάσεως.*

Τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα δύο σημαίνει· ποτὲ μὲν τὴν
 ἀπλῶς ὑπαρξιν, καθὼ σημαίνόμενον ταυτὸν ἐστὶν οὐσία καὶ ὑπό-
 στασις, ὅθεν τινὲς τῶν ἁγίων Πατέρων εἶπον αὐτὰς φύσεις,
 5 ἡγουν τὰς ὑποστάσεις· ποτὲ δὲ τὴν καθ' αὐτὸ καὶ ἰδιοσύστατον
 ὑπαρξιν, καθ' ὃ σημαίνόμενον τὸ ἄτομον δηλοῖ τῷ ἀριθμῷ δια-
 φέρον, ἡγουν τὸν Πέτρον, τὸν Παῦλον, τὸν τινα ἵππον.

Χρῆ γὰρ γινώσκειν, ὡς οὔτε σοφία ἀνείδεος ὑφέστηκε καθ'
 ἑαυτὴν οὐδὲ διαφορὰ οὐσιώδης οὔτε εἶδος οὔτε συμβεβηκός,
 10 ἀλλὰ μόναι αἱ ὑποστάσεις, ἥτοι τὰ ἄτομα, καὶ ἐν αὐτοῖς αἱ τε οὐ-
 σίαι καὶ αἱ οὐσιώδεις διαφοραί, τὰ τε εἶδη καὶ τὰ συμβεβηκότα
 θεωροῦνται. Καὶ ἡ μὲν ἀπλῆ οὐσία ἐν πάσαις ταῖς ὑποστάσεσιν
 ὡσαύτως θεωρεῖται, ἐν τε ταῖς ἀψύχοις καὶ ἐμψύχοις, λογικαῖς

καὶ ἑτεροειδῆ καὶ ἑτερογενῆ καὶ ἑτερόμορφα λένε τὰ εἰδικότατα εἶδη. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ ἓνα εἶδος ἢ μία φύση ἢ μία οὐσία νὰ μὴν εἶναι ἑτεροοὐσία καὶ ἑτεροφυῆς καὶ ἑτερόμορφη πρὸς ἓνα ἄλλο εἶδος ἢ μία ἄλλη φύση ἢ μία ἄλλη οὐσία.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι εἶναι ἀδύνατο ἀπὸ δύο οὐσίες, δηλαδὴ δύο φύσεις, νὰ γίνῃ μία σύνθετη φύση· γιατί εἶναι ἀδύνατο νὰ συνυπάρξουν μαζί μέσα στὴν ἴδια ἔννοια πρὸς σύστασίν τους οἱ ἀντιδιηρημένες διαφορῆς. Ὑπόστασις ὁμοῦς μία, σύνθετη ἀπὸ δύο φύσεις διάφορες, εἶναι δυνατὸ ν' ἀποτελεστέῃ, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ποὺ εἶναι σύνθετος ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα. Ἐὰν καὶ λέγεται δηλαδὴ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν μία φύση, ὁμοῦς δὲ λέγεται ὅτι καὶ ὁ συγκεκριμένος ἄνθρωπος ἔχει μία φύση. Λέγεται δηλαδὴ μία σύνθετη φύση τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ ὅλες οἱ σύνθετες ὑποστάσεις τῶν ἀνθρώπων τελοῦν κάτω ἀπὸ ἓνα εἶδος. Ὁ συγκεκριμένος ὁμοῦς ἄνθρωπος δὲ λέγεται ὅτι ἔχει μία φύση, γιατί κάθε συγκεκριμένη ὑπόστασις τῶν ἀνθρώπων ἔχει συσταθεῖ ἀπὸ δύο φύσεις, ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα, καὶ τίς διατηρεῖ μέσα τῆς ἀσύγχυτες· ἀπόδειξις εἶναι ἡ διαίρεσις ποὺ γίνεταί ἐξαιτίας τοῦ θανάτου.

(κστ') μγ' Για τὴν ὑπόστασις.

Τὸ ὄνομα ὑπόστασις ἔχει δύο σημασίες· ἄλλοτε σημαίνει τὴν ἀπλὴ ὑπαρξὴ καὶ κατὰ τὴν σημασίαν αὐτὴν εἶναι τὸ ἴδιο ἢ οὐσία καὶ ἡ ὑπόστασις· γι' αὐτὸ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες ὀνόμασαν τίς ὑποστάσεις φύσεις· ἄλλοτε σημαίνει τὴν καθεαυτοῦ καὶ αὐτοσυστατὴ ὑπαρξὴ, καὶ μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ δηλώνει τὰ ἄτομα ποὺ διαφέρουν κατὰ τὸν ἀριθμὸν, δηλαδὴ τὸν Πέτρον, τὸν Παῦλον ἢ τὸν ὅποιοδήποτε ἵππο.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι οὔτε οὐσία ἄμορφη ὑπάρχει καθευατὴν οὔτε διαφορὰ οὐσιώδους οὔτε εἶδος οὔτε συμβεβηκός, ἀλλὰ οἱ ὑποστάσεις μόνο, ἤτοι τὰ ἄτομα, καὶ σ' αὐτὰ ὑπάρχουν καὶ οἱ οὐσίες καὶ οἱ οὐσιώδεις διαφορῆς καὶ τὰ εἶδη καὶ τὰ συμβεβηκῶτα. Καὶ ἡ ἀπλὴ βέβαια οὐσία θεωρεῖται ὁμοίως σὲ ὅλες τίς ὑποστάσεις, στίς ἄψυχες καὶ ἔμψυχες καὶ λογικῆς καὶ ἄλογες

τε καὶ ἀλόγοις, θνητοῖς τε καὶ ἀθανάτοις, αἱ δὲ οὐσιώδεις διαφο-
 15 ραὶ ἄλλαι ἐν ταῖς ἀψύχοις καὶ ἐν ταῖς ἐμψύχοις ἕτεραι, ἐν ταῖς λο-
 γικαῖς ἄλλαι καὶ ἐν ταῖς ἀλόγοις ἕτεραι, ὁμοίως ἐν ταῖς θνηταῖς
 ἄλλαι καὶ ἐν ταῖς ἀθανάτοις ἕτεραι, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐν ταῖς
 ἐκάστου εἰδικωτάτου εἶδους ὑποστάσεσιν αἱ αὐταὶ συνάπτουσαι
 μὲν αὐτὰς ἀλλήλαις τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας, χωρίζουσαι δὲ αὐτὰς
 20 ἐκ τῶν ἑτεροειδῶν ὑποστάσεων. Ὅμοίως καὶ τὰ συμβεβηκότα
 ἐν αὐταῖς, ἦτοι ταῖς ὑποστάσεσι, θεωροῦνται χωρίζοντα ἐκάστην
 ὑπόστασιν ἐκ τῶν ὁμοειδῶν ὑποστάσεων. Διὸ καὶ τὸ ἄτομον κυ-
 ρίως τὸ τῆς ὑποστάσεως ἐκληρώσατο ὄνομα· ἐν αὐτῇ γὰρ ἡ οὐ-
 σία ἐνεργεῖα ὑφίσταται προσλαβοῦσα τὰ συμβεβηκότα.

(κζ') μδ' Περὶ προσώπου.

Πρόσωπόν ἐστιν, ὅπερ διὰ τῶν οἰκείων ἐνεργημάτων τε καὶ
 ἰδιωμάτων ἀρίδηλον καὶ περιωρισμένην τῶν ὁμοφυῶν αὐτοῦ
 παρέχεται ἡμῖν τὴν ἐμφάνειαν, οἷον ὁ Γαβριὴλ τῇ ἀγίᾳ Θεοτόκῳ
 5 διαλεγόμενος, εἷς τῶν ἀγγέλων ὑπάρχων, μόνος ἐκεῖσε παρῶν
 διελέγετο, κεχωρισμένος τῶν ὁμοουσίων ἀγγέλων διὰ τῆς ἐν τῷ
 τόπῳ παρουσίας καὶ διαλέξεως, καὶ ὁ Παῦλος ἐπὶ τῶν ἀναβα-
 θμῶν δημηγορῶν, εἷς τῶν ἀνθρώπων ὄν, διὰ τῶν ἰδιωμάτων
 καὶ ἐνεργημάτων αὐτοῦ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων διεστέλλετο.

10 Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὡς οἱ ἅγιοι Πατέρες ὑπόστασιν καὶ πρό-
 σωπον καὶ ἄτομον τὸ αὐτὸ ἐκάλεσαν, τὸ καθ' ἑαυτὸ ἰδιοσυστά-
 τως ἐξ οὐσίας καὶ συμβεβηκότων ὑφιστάμενον καὶ ἀριθμῷ δια-
 φέρον καὶ τὸν τινα δηλοῦν, οἷον Πέτρον, Παῦλον, τόνδε τὸν Ἰπ-
 πον. Εἴρηται δὲ ὑπόστασις παρὰ τὸ ὑφεστάναι.

(κη') με' Περὶ ἐνυπόστατου.

Καὶ τὸ ἐνυπόστατον δὲ ποτὲ μὲν τὴν ἀπλῶς ὑπαρξιν σημαί-
 νει, καθ' ὃ σημαϊνόμενον οὐ μόνον τὴν ἀπλῶς οὐσίαν ἐνυπόστα-

καὶ θνητὲς κι ἀθάνατες, ἐνῶ οἱ οὐσιώδεις διαφορὲς θεωροῦνται ἄλλες στὶς ἄψυχες καὶ ἄλλες στὶς ἐμψυχες, ἄλλες στὶς λογικὲς ὑποστάσεις καὶ ἄλλες στὶς ἄλογες, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἄλλες στὶς θνητὲς κι ἄλλες στὶς ἀθάνατες καὶ γενικᾶ στὶς ὑποστάσεις κάθε εἰδικότατου εἶδους εἶναι οἱ ἴδιες καὶ συνάπτονται ἢ μίᾳ μὲ τὴν ἄλλη κατὰ τὸ λόγο τῆς οὐσίας καὶ ἀποχωρίζουν αὐτὲς ἀπὸ τὶς ἑτεροειδεῖς ὑποστάσεις. Ὅμοια καὶ τὰ συμβεβηκότα θεωροῦνται μέσα σ' αὐτὲς, δηλαδὴ τὶς ὑποστάσεις, καὶ χωρίζουν κάθε ὑπόσταση ἀπὸ τὶς ὁμοειδεῖς ὑποστάσεις. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἄτομο εἶναι ἐκεῖνο πού κληρώθηκε κυρίως τὸ ὄνομα τῆς ὑπόστασης. Γιατὶ σ' αὐτὴν ὑπάρχει ἡ οὐσία ἐνεργεία, ἀφοῦ προσέλαβε τὰ συμβεβηκότα.

(κζ') μδ' Γιὰ τὸ πρόσωπο.

Πρόσωπο εἶναι ὁποιο μὲ τὰ ἐνεργήματᾶ του καὶ τὰ ιδιώματᾶ του μᾶς παρέχει τὴ φανέρωση τῶν ὁμοφυῶν του ὀλοκάθαρῃ καὶ καθορισμένῃ. Γιὰ παράδειγμα ὁ Γαβριὴλ συνομιλῶντας μὲ τὴν ἁγία Θεοτόκον, ἐνῶ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ἐκεῖ μιλοῦσε ὡς ἄλλος παρών, χωρισμένος ἀπὸ τοὺς ὁμοούσιους ἀγγέλους, ἐξαιτίας τῆς παρουσίας του σὲ ἕνα χῶρο καὶ τῆς συνομιλίας του ἐκεῖ. Ἔτσι κι ὁ Παῦλος μιλῶντας στὰ πλήθη πάνω στὰ σκαλοπάτια, ἐνῶ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ξεχωριζόταν μὲ τὰ ιδιώματα καὶ τὰ ἐνεργήματᾶ του ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους.

Ἦρῃ νά γνωρίζομε ὅτι οἱ ἅγιοι κατερες καλέσαν τὸ ἴδιο πράγμα ὑπόσταση καὶ πρόσωπο καὶ ἄτομα, τὸ πὺ ὑπάρχει καθεαυτὸ αὐτοσύστατα ἀπὸ οὐσία καὶ συμβεβηκότα καὶ πὺ διαφέρει στὸν ἀριθμὸ καὶ δηλώνει τὸν ὀρισμένο ἄνθρωπο τὸν Πέτρο καὶ τὸν Παῦλον ἢ τὸν συγκεκριμένο ἵππο, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν ἵππο λέχτηκε ὑπόσταση ἀπὸ τὸ ὑφίσταμαι.

(κη') με' Γιὰ τὸ ἐνυπόστατο.

Καὶ τὸ ἐνυπόστατο ἐπίσης ἄλλοτε σημαίνει τὴν ἀπλὴ ὑπαρξη, καὶ μὲ τὴ σημασία αὐτὴ δὲν λέμε ἐνυπόστατη τὴν ἀπλὴ μόνο

τον λέγομεν, ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβηκός, ὅπερ κυρίως οὐκ ἐνυπόστατόν ἐστιν, ἀλλ' ἑτεροῦπόστατον, ποτὲ δὲ καὶ τὴν καθ' αὐτὸ
 5 ὑπόστασιν, ἤγουν τὸ ἄτομον, δηλοῖ, ὅπερ κυρίως οὐκ ἐνυπόστατον, ἀλλ' ὑπόστασις ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Κυρίως δὲ ἐνυπόστατόν ἐστιν ἢ τὸ καθ' ἑαυτὸ μὲν μὴ ὑφιστάμενον ἀλλ' ἐν ταῖς ὑποστάσεσι θεωρούμενον, ὡς περ τὸ εἶδος, ἤγουν ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων, ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει οὐ θεωρεῖται ἀλλ' ἐν Πέτρῳ καὶ Παύλῳ
 10 καὶ ταῖς λοιπαῖς τῶν ἀνθρώπων ὑποστάσεσιν, ἢ τὸ σὺν ἄλλῳ διαφόρῳ κατὰ τὴ οὐσίαν εἰς ὄλου τινὸς γένεσιν συντιθέμενον καὶ μίαν ἀποτελοῦν ὑπόστασιν σύνθετον, οἷον ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ἐστὶ καὶ σώματος συντεθειμένος· οὔτε ἡ ψυχὴ μόνη λέγεται ὑπόστασις οὔτε τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐνυπόστατα, τὸ δε ἐξ ἀμφοτέρων
 15 ἀποτελούμενον ὑπόστασις ἀμφοτέρων. Ὑπόστασις γὰρ κυρίως τὸ καθ' ἑαυτὸ ἰδιοσυστάτως ὑφιστάμενόν ἐστὶ τε καὶ λέγεται.

Λέγεται πάλιν ἐνυπόστατον ἢ ὑφ' ἑτέρας ὑποστάσεως προσληφθεῖσα φύσις καὶ ἐν αὐτῇ ἐσχηκυῖα τὴν ὑπαρξιν. Ὅθεν καὶ ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου, μὴ ὑποστᾶσα καθ' ἑαυτὴν μηδὲ πρὸς καιροῦ
 20 ροπήν, οὐχ ὑπόστασις, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνυπόστατόν ἐστιν· ἐν γὰρ τῇ ὑποστάσει τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπέστη, προσληφθεῖσα ὑπ' αὐτῆς καὶ ταύτην καὶ ἔσχε καὶ ἔχει ὑπόστασιν.

(κθ') μστ' Περὶ ἀνυποστάτου.

Καὶ τὸ ἀνυπόστατον δὲ δισσωῶς λέγεται· ποτὲ μὲν γὰρ τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν σημαίνει, ἤγουν τὸ ἀνύπαρκτον, ποτὲ δὲ τὸ μὴ ἐν ἑαυτῷ ἔχον τὸ εἶναι ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν, ἤγουν
 5 τὸ συμβεβηκός.

(λ') μζ' Διαίρεσις τοῦ ὄντος καὶ τῆς οὐσίας.

Τὸ ὄν διαιρεῖται εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός, οὐχ ὡς γένος

οὐσία ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβηκός, πὺ κυριολεκτικὰ δὲν εἶναι ἐνυπόστατὸ ἀλλὰ ἑτεροῦπόστατο, κι ἄλλοτε δηλώνει τὴν καθεαυτοῦ ὑπόσταση, δηλαδὴ τὸ ἄτομο, πὺ εἶναι καὶ λέγεται κυριολεκτικὰ ὑπόσταση καὶ ὄχι ἐνυπόστατο. Κυρίως ἐνυπόστατο εἶναι ἡ αὐτὸ πὺ δὲν ὑπάρχει καθευατὸ ἀλλὰ παρατηρεῖται στὶς ὑποστάσεις, ὅπως τὸ εἶδος, δηλαδὴ ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων δὲ νοεῖται σὲ χωριστὴ ὑπόσταση ἀλλὰ μέσα στὸν Πέτρο καὶ στὸν Παῦλο καὶ στὶς λοιπὲς ὑποστάσεις τῶν ἀνθρώπων, ἡ ἐκεῖνο πὺ συντίθεται μαζὶ μὲ κάτι διαφορετικὸ κατὰ τὴν οὐσία γιὰ τὴ γένεση ἐνὸς ὄλου καὶ πὺ ἀποτελεῖ μία σύνθετη ὑπόσταση, ὅπως ὁ ἄνθρωπος πὺ εἶναι συνθεμένος ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα· οὔτε ἡ ψυχὴ μόνη τῆς λέγεται ὑπόσταση οὔτε τὸ σῶμα, ἀλλὰ λέγονται ἐνυπόστατα, κι αὐτὸ πὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ δύο τους λέγεται ὑπόσταση. Γιατὶ ὑπόσταση εἶναι καὶ λέγεται αὐτὸ πὺ ὑπάρχει καθεαυτὸ αὐτοῦστατο.

Ἐνυπόστατο πάλι λέγεται ἡ φύση πὺ τὴν ἔχει προσλάβει μιὰ ἄλλη ὑπόσταση καὶ πὺ μέσα σ' αὐτὴν ἔλαβε τὴν ὑπαρξή. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ σάρκα τοῦ Κυρίου, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρξε καθεαυτὴν οὔτε γιὰ μιὰ χρονικὴ στιγμή, δὲν εἶναι ὑπόσταση, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνυπόστατο· γιατί ἡ σάρκα ἔλαβε ὑπαρξή μέσα στὴν ὑπόσταση τοῦ Θεοῦ Λόγου πὺ τὸν προσέλαβε, κι αὐτὴ τὴν ὑπόσταση καὶ ἔλαβε καὶ ἔχει.

(κθ') μστ' Γιὰ τὸ ἀνυπόστατο.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀνυπόστατο λέγεται μὲ δύο τρόπους· ἄλλοτε σημαίνει αὐτὸ πὺ δὲν ὑπάρχει πουθενὰ καὶ μὲ κανένα τρόπο, δηλαδὴ τὸ ἀνύπαρκτο, καὶ ἄλλοτε σημαίνει ὅποιο δὲν ἔχει στὸν ἑαυτὸ του τὸ εἶναι, ἀλλὰ ἔχει τὴν ὑπαρξή του μέσα σὲ κάποιον ἄλλο, σημαίνει δηλαδὴ τὸ συμβεβηκός.

(λ') μζ' Γιὰ τὴν διαίρεση τοῦ ὄντος καὶ τῆς οὐσίας.

Τὸ ὄν διαιρεῖται σὲ οὐσία καὶ συμβεβηκός, ὄχι ὡς γένος σὲ

εἰς εἶδη, ἀλλ' ὡς ὁμώνυμος φωνή, ἢ ὡς τὰ 'ἀφ' ἐνὸς' καὶ 'πρὸς ἓν'. Ἡ οὐσία γενικώτατον γένος ἐστίν· αὕτη διαιρεῖται:

5	Εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον τὸ σῶμα εἰς ἔμψυχον καὶ ἄψυχον, τὸ ἔμψυχον εἰς αἰσθητικὸν καὶ ἀναίσθητον	α' Τὸ σῶμα εἶδος τῆς οὐσίας καὶ γένος τοῦ ἔμψυχου, β' τὸ ἔμψυχον εἶδος τοῦ σώματος καὶ γένος τοῦ αἰσθητικοῦ, γ' τὸ αἰσθητικὸν ζῶον εἶδος τοῦ ἔμψυχου καὶ γένος τοῦ λογικοῦ,
10	(ζῶον, ζωόφυτον καὶ φυτόν), τὸ ζῶον εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, τὸ λογικὸν εἰς θνητὸν καὶ ἀθάνατον,	δ' τὸ λογικὸν εἶδος τοῦ ζῶου καὶ γένος τοῦ θνητοῦ, ε' τὸ θνητὸν εἶδος τοῦ λογικοῦ καὶ γένος τοῦ ἀνθρώπου,
15	τὸ θνητὸν εἰς ἄνθρωπον, βούην καὶ τὰ τοιαῦτα, ὁ ἄνθρωπος εἰς Πέτρον, Παῦλον καὶ τοὺς λοι-	ὁ ἄνθρωπος εἰδικώτατον εἶδος· εἶδος γὰρ ἐστὶ τοῦ θνητοῦ καὶ εἶδος Πέτρου καὶ Παύλου, ὅπερ ἐστὶ φύσις καὶ μορφή καὶ οὐσία κατὰ τοὺς ἀγίους Πατέ-
20	ποῦς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, οἵτι- νες εἰσιν ἄτομα καὶ ὑποστάσεις καὶ πρόσωπα.	ρας.

(λα') **μη' Περὶ τοῦ τί ὑπάρχει ἴδιον τῆς οὐσίας.**

Τί μὲν οὖν ἐστὶν οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή, εἴρηται καὶ τί ὑπόστασις καὶ ἄτομον καὶ πρόσωπον ἐνυπόστατόν τε καὶ ἀνυπόστατον καὶ τίς ἡ διαφορὰ οὐσίας καὶ συμβεβηκότων, καὶ ὡς κυριωτέρα ἐστὶν ἡ οὐσία τῶν συμβεβηκότων, ὡς ἐν αὐτῇ ἐχόντων τῶν συμβεβηκότων τὴν ὑπαρξιν. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τῆς διαιρέσεως αὐτῆς καὶ τί διαφέρει οὐσία τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν, ὅτι δι' αὐτῶν ἡ οὐσία εἰδοποιουμένη τοῖον εἶδος ἀποτελεῖ καὶ τοιάδε

3. Παράδειγμα διαίρεσης κάτω ἀπὸ τὴν κατηγορία (= γένος γενικότατο) «οὐσία».

Οὐσία
σῶμα ἀσώματον
ἔμψυχον ἄψυχον

εἶδη, ἀλλὰ ὡς ἔννοια ὁμώνυμη, ἢ ὡς 'ἀπὸ ἑνα' καὶ 'πρὸς ἑνα'. Ἡ οὐσία εἶναι γένος γενικότατο καὶ διαιρεῖται ὡς ἐξῆς:

α. Ἡ οὐσία ³	Τὸ σῶμα εἶναι εἶδος τῆς οὐσίας
σέ σῶμα καὶ ἀσῶματο	καὶ γένος τοῦ ἐμψύχου
β. Τὸ σῶμα	Τὸ ἐμψυχο εἶναι εἶδος τοῦ σώματος
σέ ἐμψυχο καὶ ἀψυχο	καὶ γένος τοῦ αἰσθητικοῦ
γ. Τὸ ἐμψυχο	Τὸ αἰσθητικὸ ζῶο εἶναι εἶδος τοῦ
σέ αἰσθητικὸ καὶ ἀναίσθητο	ἐμψύχου καὶ γένος τοῦ λογικοῦ
(ζῶο, ζωόφυτο, φυτὸ)	
δ. Τὸ ζῶο	Τὸ λογικὸ εἶναι εἶδος τοῦ ζώου
σέ λογικὸ καὶ ἄλογο	καὶ γένος τοῦ θνητοῦ
ε. Τὸ λογικὸ	Τὸ θνητὸ εἶναι εἶδος τοῦ λογικοῦ
σέ θνητὸ καὶ ἀθάνατο	καὶ γένος τοῦ ἀνθρώπου
ς. Τὸ θνητὸ	Ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰδικότατο εἶδος
σέ ἄνθρωπο, βόδι καὶ τὰ ὅμοια	γιατὶ εἶναι εἶδος τοῦ θνητοῦ καὶ εἶδος
ζ. Ὁ ἄνθρωπος	τοῦ Πέτρου, τοῦ Παύλου, πράγμα ποῦ
σέ Πέτρο, Παῦλο καὶ τοὺς λοι-	εἶναι, κατὰ τοὺς Πατέρες, φύση καὶ
ποὺς ἐπιμέρους ἀνθρώπους, ποῦ	μορφή καὶ οὐσία.
εἶναι ἄτομα καὶ ὑποστάσεις καὶ	
πρόσωπα.	

(λα') μὴ' Γὰρ τὸ 'τί εἶναι ἴδιο τῆς οὐσίας'.

Εἶπαμε λοιπὸν τί εἶναι οὐσία καὶ φύση καὶ μορφή, τί εἶναι ὑπόσταση καὶ ἄτομο καὶ πρόσωπο τόσο ἐνυπόστατο ὅσο καὶ ἀνυπόστατο, ποιά εἶναι ἡ διαφορὰ οὐσίας καὶ συμβεβηκότων καὶ ὅτι ἡ οὐσία εἶναι κυριότερη ἀπὸ τὰ συμβεβηκότα, ἐπειδὴ τὰ συμβεβηκότα ἔχουν τὴν ὑπαρξήν τους μέσα σ' αὐτήν. Εἶπαμε ἐπίσης καὶ γὰρ τὴν διαίρεση καὶ τί διαφέρει ἡ οὐσία ἀπὸ τῶν οὐσιώδεις διαφορῶν, διότι μὲ αὐτὲς ἡ οὐσία γίνεται εἶδος συγκεκριμένο καὶ τέτοια ἢ ἀλλιώτικη. Εἶπαμε ἀκόμα τί εἶναι φύση, τί μορφή καὶ

αἰσθητικὸν ἀναίσθητον
 λογικὸν ἄλογον
 θνητὸν ἀθάνατον
 ἄνθρωπος βούς κ.λπ.
 Πέτρος Παῦλος κ.λπ.

γίνεται. Εἴρηται δὲ καὶ τί φύσις καὶ τί μορφή καὶ ὑπόστασις καὶ
 10 πρόσωπον καὶ ἄτομον, πῶς τε οἱ ἔξω περὶ τούτων ἐδόξασαν,
 καὶ πῶς οἱ ἅγιοι Πατέρες, οἱ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ὄντως φιλο-
 σοφίας μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι, ὠρθοτόμησαν.

Φέρε δὲ νῦν τὰ ἴδια τῆς οὐσίας εἰπωμεν. Ἴδιον τῆς οὐσίας
 τὸ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι· αὕτη γὰρ μᾶλλον ὑπόκειται τῷ συμ-
 15 βεβηκότι εἰς τὸ εἶναι καὶ οὐχὶ αὕτη ἐν ἐτέρῳ ἔχει τὴν ὑπαρξιν.
 Τοῦτο δὲ τὸ ἴδιον καὶ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν ἐστὶ· τὸ γὰρ ἐν
 ὑποκειμένῳ οὔτε παρὸν σώζει οὔτε ἀπὸν φθείρει· διὸ οὐδὲ ἐν τῷ
 ὀρισμῷ λαμβάνεται, καὶ συμβεβηκὸς γὰρ πάντως ἐστίν. Αἱ δὲ
 οὐσιώδεις διαφοραὶ οὐκ εἰσι συμβεβηκότα καὶ παρόντα σώζουσι
 20 καὶ ἀπόντα φθείρουσι· διὸ καὶ ἐν τῷ ὀρισμῷ λαμβάνονται. Ἴδιον
 δὲ καὶ τὸ συνωνύμως κατηγορεῖσθαι, ἤγουν μεταδιδόναι καὶ τοῦ
 ὀνόματος καὶ τοῦ ὀρισμοῦ, καὶ τὸ μὴ ἔχειν τι ἐναντίον, τῷ γὰρ
 λίθῳ, ἤγουν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ τοῦ λίθου, οὐδὲν ἐστὶν ἐναντίον· καὶ
 τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· τοῦτο δὲ καὶ τῶν οὐσιω-
 25 σῶν διαφορῶν ἐστὶν ἴδιον, οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος μᾶλλον
 τοῦ ἵππου οὐσία ἢ ζῶον οὐδὲ ὁ ἵππος μᾶλλον τοῦ ἀνθρώπου· καὶ
 τὸ τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικὸν ἀνὰ μέρος καὶ οὐ κατ' αὐτόν,
 ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐαυτῆς μεταβολήν. Ἐναντίων δὲ λέγω συμβεβη-
 κότων ἐπουσιωδῶν· τὸ γὰρ λογικὸν οὐκ ἐπιδέχεται τὸ ἄλογον,
 30 τὸ δὲ σῶμα θερμαίνεται καὶ μεταβαλλόμενον ψύχεται, καὶ ἡ
 ψυχὴ ποτὲ μὲν δέχεται ἀρετὴν ποτὲ δὲ κακίαν.

(λβ') μθ' Ἔτι περὶ ὁμογενῶν καὶ ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε
 καὶ ἑτεροειδῶν καὶ ὁμοῦποστᾶτων
 καὶ ἀριθμῶ διαφορόντων.

Ὅμογενῆ εἰσὶν, ὅσα ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τάσσονται,
 5 οἷον ὅσα εἰσὶν ὑπὸ τὴν οὐσίαν, ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐννεά

υπόσταση και πρόσωπο και άτομο, και τί δοξασίες διατύπωσαν γι' αὐτὰ οἱ μὴ Χριστιανοί, και τί ὀρθοτόμησαν οἱ ἅγιοι Πατέρες, οἱ μαθητὲς και δάσκαλοι τῆς ἀλήθειας και τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας.

Ἐμπρὸς ἃς ποῦμε τώρα τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς οὐσίας. Ἰδιαίτερο γνώρισμα τῆς οὐσίας εἶναι α) ὅτι δὲν ὑπάρχει σὲ κάποιο ὑποκείμενο· γιατί αὐτὴ μᾶλλον γίνεται ὑπόβαθρο γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ συμβεβηκότος, και δὲν ἔχει αὐτὴ σὲ κάποιο ἄλλο τὴν ὑπαρξή της. Τὸ γνώρισμα αὐτὸ χαρακτηρίζει και τις οὐσιώδεις διαφορὲς. Γιατί ὅποιο ὑπάρχει σὲ ὑποκείμενο οὔτε ὅταν εἶναι παρὸν σώζει οὔτε ὅταν εἶναι ἀπὸν φθείρει· και γι' αὐτὸ οὔτε στὸν ὀρισμὸ συμπεριλαμβάνεται και εἶναι ὀπωσδήποτε συμβεβηκός. Οἱ οὐσιώδεις ὁμως διαφορὲς δὲν εἶναι συμβεβηκότα και ὅταν εἶναι παρούσες σώζουν, ἐνῶ ἀποῦσες φθείρουν και γι' αὐτὸ περιλαμβάνονται στὸν ὀρισμὸ. β) ἴδιο γνώρισμά της εἶναι και ὅτι ἀποδίδεται συνώνυμα ὡς κατηγορούμενο, δηλαδή μεταδίδει και τὸ ὄνομα και τὸν ὀρισμὸ· γ) ὅτι δὲν ἔχει κάτι τὸ ἀντίθετο, γιατί στὴν πέτρα, δηλαδή στὴν ἴδια τὴν οὐσία τῆς πέτρας, δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀντίθετο· δ) ὅτι δὲν ἐπιδέχεται περισσότερο και λιγότερο· αὐτὸ εἶναι γνώρισμα και τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν, γιατί οὔτε ὁ ἄνθρωπος εἶναι οὐσία ἢ ζῶο περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ὁ ἵππος, οὔτε ὁ ἵππος περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος· ε) ὅτι δέχεται τὰ ἀντίθετα ὡς κατηγορούμενα στὸ ἓνα ἢ στὸ ἄλλο μέρος της και ὄχι στὴν ἴδια, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴ μεταβολὴ της. Ἀντίθετα ἐννοῶ τὰ ἐπουσιώδη συμβεβηκότα· γιατί τὸ λογικὸ δὲν ἐπιδέχεται τὸ ἄλογο ὡς κατηγορούμενο, ἐνῶ τὸ σῶμα θερμαίνεται, ἔπειτα μεταβάλλεται και ψύχεται, και ἡ ψυχὴ πάλι πότε δέχεται τὴν ἀρετὴ και πότε τὴν κακία.

(λβ') μθ' Καὶ ἄλλες σκέψεις γιὰ τὰ ὁμογενὴ και ὁμοειδή,
τὰ ἑτερογενὴ και ἑτεροειδή και ὁμοδύστατα
και διάφορα στὸν ἀριθμὸ.

Ὅμογενὴ εἶναι ὅσα τάσσονται κάτω ἀπὸ τὴν αὐτὴ κατηγορία, γιὰ παράδειγμα ὅσα εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν οὐσία, ὅπως και

κατηγοριῶν· δεῖ γὰρ γινώσκειν, ὡς δέκα εἰσὶν αἱ πᾶσαι κατηγο-
 ραίαι, ἥτοι τὰ γενικώτατα γένη, ὑφ' ἧς ἀναφέρεται πᾶσα φωνή
 ἀπλῶς λεγομένη. Εἰσὶ δὲ αὗται· α' οὐσία, οἶον λίθος· β' ποσόν,
 οἶον δύο, τρία· γ' πρὸς τι, οἶον πατήρ, υἱός· δ' ποιόν, οἶον λευκόν,
 10 μέλαν· ε' ποῦ, οἶον ἐν Δαμασκῶ, τοῦτο δὲ τόπου ἐστὶ δηλωτικόν·
 στ' ποτέ, χθές, αὔριον· τοῦτο δὲ χρόνου ἐστὶ δηλωτικόν· ζ' ἔχειν,
 οἶον ἰμάτιον φορεῖν· η' κεῖσθαι, οἶον ἴστασθαι, καθέζεσθαι· θ'
 ποιεῖν, οἶον καίειν· ι' πάσχειν, οἶον καίεσθαι.

Ἐτερογενῆ δὲ εἰσὶν, ὅσα ὑπ' ἄλλην καὶ ἄλλην κατηγορίαν
 15 εἰσὶ· καὶ ὁμογενῆ μὲν οἶον ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἵππος, ὑπὸ τὴν οὐ-
 σίαν γὰρ εἰσὶν ἀμφοτέρα, ἑτερογενῆ δὲ ὡς ἄνθρωπος καὶ ἐπιστή-
 μη· ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἐστίν, ἡ δὲ ἐπιστήμη
 ὑπὸ τὴν ποιότητα.

Ὅμοειδῆ εἰσὶν, ὅσα ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος τάσσονται καὶ κοινω-
 20 νοῦσι τῶ λόγῳ τῆς οὐσίας, οἶον Πέτρος, Παῦλος· ἀμφοτέροι γὰρ
 ὑφ' ἑν εἶδός εἰσι, τὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐτεροειδῆ δὲ εἰσὶν, ὅσα τῶ
 εἶδει διαφέρουσιν, ἥγουν τῶ λόγῳ τῆς οὐσίας, οἶον ἄνθρωπος
 καὶ ἵππος. Οἱ δὲ ἅγιοι Πατέρες ὁμογενῆ καὶ ὁμοειδῆ ταῦτὸν λέ-
 γουσι τὰ ὁμοούσια, ἥγουν τὰς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ὑποστάσεις.

Ὅμοῦπόστατά εἰσὶν, ὅτε δύο φύσεις ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἐνω-
 25 θῶσι καὶ μίαν σχῶσιν ὑπόστασιν σύνθετον καὶ ἐν πρόσωπον, ὡς
 ψυχὴ καὶ σῶμα. Ἐτεροῦπόστατα δὲ καὶ ἀριθμῶ διαφέροντα, ὅσα
 τῇ συμπλοκῇ τῶν συμβεβηκότων τὴν ιδιότητα τῆς οἰκείας ὑπο-
 στάσεως ἀφωρίσαντο, ἥγουν ὅσα τοῖς συμβεβηκόσι διαφέρουσιν
 30 ἀλλήλων καὶ τὴν ἀνὰ μέρος καὶ καθ' ἑαυτὸ ἔχουσιν ὑπαρξιν, οἶον
 τὰ ἄτομα Πέτρος καὶ Παῦλος· ἄλλος γὰρ ἐστὶν οὗτος καὶ ἄλλος
 ἐκεῖνος.

(λ γ ') ν ' Περὶ ποσοῦ καὶ ποσότητος.

Ποσότης ἐστὶ σωρεία μονάδων· τὴν μὲν γὰρ μονάδα οὐ φασι
 ποσότητα, ἀλλ' ἀρχὴν ποσότητος. Μονάδος οὖν καὶ μονάδος συν-

κάτω από τις άλλες έννεα κατηγορίες· γιατί πρέπει νά γνωρίζομε ότι όλες οι κατηγορίες είναι δέκα, τὰ γενικότατα δηλαδή γένη, καί σ' αὐτὲς ἀναφέρεται γενικά κάθε έννοια. Οἱ κατηγορίες αὐτὲς εἶναι οἱ ἐξῆς· α) οὐσία, ὅπως ἡ πέτρα· β) ποσό, ὅπως δύο, τρία· γ) πρὸς τι (ἀναφορά), ὅπως πατέρας, γιός· δ) ποιό, ὅπως λευκό, μαῦρο· ε) ποῦ, ὅπως στή Δαμασκό· τοῦτο δηλώνει τόπο· στ) ποτέ, ὅπως χτές, αὔριο· τοῦτο δηλώνει χρόνο· ζ) ἔχειν, ὅπως φορεῖ κανεῖς ἱμάτιο· η) κεῖσθαι (κατάσταση), ὅπως στέκεται, κάθεται· θ) ποιεῖν (ένέργεια), ὅπως καίει· ι) πάσχειν, ὅπως καίεται.

Ἐτερογενὴ εἶναι ὅσα ἀνήκουν σὲ διαφορετικὴ κατηγορία· ὁμογενὴ γιὰ παράδειγμα εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἵππος, γιατί καὶ τὰ δύο εἶναι ταγμένα κάτω ἀπὸ τὴν κατηγορία τῆς οὐσίας· ἐνῶ ἕτερογενὴ εἶναι, γιὰ παράδειγμα, ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ἐπιστήμη, γιατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν κατηγορία τῆς οὐσίας, ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη τῆς ποιότητας.

Ὅμοειδῆ εἶναι ὅσα τάσσονται κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο εἶδος κι ἔχουν κοινὸ τὸ λόγο τῆς οὐσίας, ὅπως Πέτρος, Παῦλος. Καὶ οἱ δύο δηλαδή εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ ἓνα εἶδος τοῦ ἀνθρώπου. Ἐτεροειδῆ πάλι εἶναι ὅσα διαφέρουν ὡς πρὸς τὸ εἶδος, δηλαδή ὡς πρὸς τὸ λόγο τῆς οὐσίας, ὅπως ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἵππος. Οἱ ἅγιοι ὁμοῦ Πατέρες ὁμογενὴ καὶ ὁμοειδῆ λένε τὰ ὁμοούσια, δηλαδή τίς ὑποστάσεις ποὺ εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο εἶδος.

Ὅμοῦπόστατα ἔχομε ὅταν ἐνωθοῦν δύο φύσεις σὲ μιὰ ὑπόσταση καὶ λάβουν μιὰ σύνθετη ὑπόσταση κι ἓνα πρόσωπο, ὅπως ψυχὴ καὶ σῶμα. Ἐτεροῦπόστατα καὶ διάφορα στὸν ἀριθμὸ εἶναι ὅσα καθόρισαν τὴν ιδιότητα τῆς ὑπόστασῆς τους μὲ τὴ συμπλοκὴ τους μὲ τὰ συμβεβηκότα, δηλαδή ὅσα διαφέρουν μεταξύ τους ὡς πρὸς τὰ συμβεβηκότα καὶ ἔχουν τὴν ἀναμέρος (τὴ μερικὴ) καὶ ἀτομικὴ ὑπαρξή, ὅπως τὰ ἄτομα Πέτρος καὶ Παῦλος· γιατί ἄλλος εἶναι ὁ ἓνας καὶ διαφορετικὸς ὁ ἄλλος.

(λγ') ν' Γιὰ τὸ ποσό καὶ τὴν ποσότητα.

Ποσότητα εἶναι μιὰ συσσωρευση μονάδων· γιατί τὴ μονάδα δὲν τὴν ὀνομάζουν ποσότητα, ἀλλὰ ἀρχὴ ποσότητας. Ὅταν μιὰ

ερχομένων γίνονται δύο, ὥστε οὐ διαίρεσις ἐστὶν ἡ ποσότης, ἀλλὰ σωρεία καὶ συνάφεια μονάδων· τὸ μὲν γὰρ τὰ δύο διελεῖν εἰς ἓν καὶ ἓν ἀνά μέρος, τοῦτο διαίρεσις ἐστὶ, τὸ δὲ τὸ ἓν δύο εἰπεῖν, τοῦτο μᾶλλον συνάφειά ἐστὶν.

Ἰστέον δέ, ὅτι ποσότης μὲν ἐστὶν αὐτὸ τὸ μέτρον καὶ ὁ ἀριθμὸς ὁ μετρῶν καὶ ἀριθμῶν, ποσὰ δὲ τὰ τῶ ἀριθμῶ καὶ τῶ μέτρῳ ὑποκείμενα, ἤγουν τὰ μετρούμενα καὶ ἀριθμούμενα. Τῶν δὲ ποσῶν τὰ μὲν εἰσι διωρισμένα, τὰ δὲ συνεχῆ. Συνεχὲς μὲν οὖν ἐστὶν, ὅτε ἓν ἐστὶ τὸ μετρούμενον, ὥσπερ ἓν ξύλον εὐρίσκεται δίπηχυ, τρίπηχυ, ἢ λίθος ἢ τι τῶν τοιούτων, καὶ ἓν ὑπάρχον μετρεῖται καὶ λέγεται συνεχές. Διωρισμένα δὲ εἰσι τὰ ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα, ὡς ἐπὶ δέκα λίθων ἢ δέκα φοινίκων· ταῦτα γὰρ κεχωρισμένα εἰσὶν ἀπ' ἀλλήλων. Ταῦτα οὖν ἀριθμεῖσθαι λέγονται, εἰ μὴ διὰ σμικρότητα καὶ πλῆθος μετρηθῶσι μοδίῳ ἢ τινὶ τῶν τοιούτων, ὥσπερ σῖτος ἢ τι τοιούτων.

Ὅριζονται δὲ τὰ μὲν συνεχῆ, ὧν τὰ μόρια πρὸς τινα κοινὸν ὄρον συνάπτουσιν· ἐνὸς γὰρ ὄντος τοῦ ξύλου τοῦ διπήχεος, ἤγουν δύο πήχεις ἔχοντος τὸ τέλος τοῦ ἐνὸς πήχεος καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἄλλου πήχεος μία ἐστὶ, κεκολλημένοι γάρ εἰσι καὶ συνημμένοι καὶ οὐκ εἰσὶν ἀπ' ἀλλήλων διηρημένοι· τὰ δὲ διωρισμένα, ὧν τὰ μόρια πρὸς τινα κοινὸν ὄρον οὐ συνάπτουσιν, ὡς ἐπὶ δέκα λίθων. Ἐὰν γὰρ ἀριθμῆσθαι πέντε καὶ πέντε, οὐκ ἔχουσι κοινὸν ὄρον τὸν συνάπτοντα αὐτούς· εἰ γὰρ δώσεις τι μεταξὺ τῶν πέντε καὶ τῶν πέντε, γίνονται ἔνδεκα καὶ οὐ δέκα· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα δηλοῖ τοῦ συνεχοῦς καὶ τοῦ διωρισμένου. Ὑπὸ μὲν οὖν τὸ διωρισμένον ποσὸν ἀνάγεται ὁ ἀριθμὸς καὶ ὁ λόγος. Ἀριθμὸν δὲ λέγομεν ἐν ταῦθα τὰ ἀριθμούμενα· τὰ γὰρ ἀριθμούμενα πάντα διωρισμένα εἰσὶν, ὡς δέδεικται. Καὶ ὁ λόγος δὲ διωρισμένος ἐστὶν· ὁ γὰρ λόγος ἀριθμούμενος ταῖς λέξεσιν οὐκ ἔχει κοινὸν ὄρον τὸν συνάπτοντα τὰ μόρια αὐτοῦ. Ἐὰν γὰρ ἔχη δέκα λέξεις ὁ λόγος καὶ διέλης αὐτὰς εἰς πέντε καὶ πέντε, οὐκ ἔχουσι κοινὸν ὄρον τὸν

μονάδα συνέλθει με μιὰ ἄλλη γίνονται δύο· ὥστε ἡ ποσότητα δὲν εἶναι διαίρεση, ἀλλὰ συσσώρευση καὶ συνένωση μονάδων· τὸ νὰ χωρισθοῦν δηλαδὴ τὰ δύο σὲ ἓνα καὶ ἓνα μέρος, αὐτὸ εἶναι διαίρεση, ἐνῶ τὸ νὰ ποῦμε τὸ ἓνα καὶ ἓνα δύο, αὐτὸ εἶναι μᾶλλον συνένωση.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ποσότητα εἶναι τὸ ἴδιο τὸ μέτρο καὶ ὁ ἀριθμὸς ποὺ μετρᾷ καὶ ἀριθμεῖ, ἐνῶ ποσὰ ὅσα ὑπόκεινται στὸν ἀριθμὸ καὶ στὸ μέτρο, δηλαδὴ ὅσα μετριοῦνται καὶ ἀριθμοῦνται. Ἐκτὸς τῶν ποσῶν ἄλλα εἶναι μεμονωμένα, καὶ ἄλλα συνεχῆ. Συνεχῆς ποσὸ ἔχομε, ὅταν αὐτὸ ποὺ μετροῦμε εἶναι ἓνα, ἓνα ξύλο γιὰ παράδειγμα ποὺ τὸ βρίσκομε δυὸ πῆχες καὶ τρεῖς πῆχες ἢ μιὰ πέτρα ἢ κάτι παρόμοιο κι ἐνῶ εἶναι ἓνα τὸ μετροῦμε καὶ τὸ λέμε συνεχῆς. Διορισμένα εἶναι ἐκεῖνα ποὺ εἶναι χωρισμένα μεταξὺ τους, ὅπως δέκα λίθοι ἢ δέκα φοίνικες· γιατί αὐτὰ εἶναι χωρισμένα μεταξὺ τους. Αὐτὰ λέμε ὅτι τὰ ἀριθμοῦμε, ἐκτὸς ἂν ἐξαιτίας τοῦ μικροῦ μεγέθους καὶ τοῦ πλήθους τους τὰ μετροῦμε μὲ τὸ μῶδι ἢ μὲ κάποιο ἄλλο παρόμοιο μέτρο, ὅπως εἶναι τὸ σιτάρι καὶ τὰ παρόμοια.

Ὡς συνεχῆ ὀρίζονται ἐκεῖνα ποὺ τὰ μόριά τους ἐνώνονται σ' ἓνα κοινὸ ὄριο· γιὰ παράδειγμα τὸ δίπηχυ ξύλο εἶναι ἓνα, δηλαδὴ ἔχει δύο πῆχες, τὸ τέλος ὅμως τοῦ ἐνὸς πῆχη καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἄλλου εἶναι ἓνα πρᾶγμα, γιατί εἶναι κολλημένα κι ἐνωμένα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ δὲ χωρίζονται. Ἐνῶ διορισμένα εἶναι ὅσα τὰ μόριά τους δὲ συνάπτονται σ' ἓνα κοινὸ ὄριο, ὅπως δέκα πέτρες. Ἐὰν τις ἀριθμήσεις σὲ πέντε καὶ πέντε δὲν ἔχουν κοινὸ ὄριο ποὺ νὰ τις ἐνώνει. Ἐὰν θέσεις κάτι ἀνάμεσα στὶς πέντε καὶ τις πέντε, γίνονται ἕνδεκα κι ὄχι δέκα. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ ὄνομα αὐτῶν δηλώνει τὸ συνεχῆς καὶ διορισμένο (ἀποχωρισμένο). Κάτω λοιπὸν ἀπὸ τὸ διορισμένο ποσὸ ἀνάγεται ὁ ἀριθμὸς καὶ ὁ λόγος· ἀριθμὸ ἐδῶ λέμε ὅσα ἀριθμοῦμε, γιατί αὐτὰ ποὺ ἀριθμοῦνται εἶναι πάντοτε διορισμένα, ὅπως ἔχει δεῖχθεῖ. Ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος εἶναι διορισμένος· γιατί ὁ λόγος, ἀριθμώντας τις λέξεις του, δὲν παρουσιάζει κοινὸ ὄριο ποὺ νὰ συνδέει τὰ μόριά του. Ἐὰν δηλαδὴ ὁ λόγος ἔχει δέκα λέξεις καὶ χωρίσεις αὐτὲς σὲ πέντε καὶ πέ-

35 συνάπτοντα αὐτάς· ἐὰν γὰρ παρεντεθῆ τι ἐν τῷ μέσῳ, γίνονται ἔνδεκα καὶ οὐ δέκα. Ὅμοίως καὶ ἡ λέξις ἀριθμουμένη συλλαβαῖς οὐκ ἔχει κοινὸν ὄρον τὸν συνάπτοντα τὰς συλλαβάς, οἷον Σωκράτης· μεταξὺ τῆς Σω συλλαβῆς καὶ τῆς κρα οὐκ ἔστι κοινὸς ὄρος συνάπτων αὐτάς.

40 Συνεχῆ δὲ ποσὰ πέντε· σῶμα, ἐπιφάνεια, γραμμὴ, τόπος, χρόνος. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ στιγμή ἀποσός ἐστίν· οὐ γὰρ μετρεῖται οὐδὲ ἀριθμεῖται, ἐπειδὴ οὐκ ἔχει οὐδεμίαν διάστασιν. Ἡ δὲ γραμμὴ ἔχει μίαν διάστασιν, ἔστι γὰρ μῆκος ἀπλατῆς οἷον· αὕτη οὖν ὑπὸ τὸ συνεχὲς ποσὸν ἀνάγεται. Μία γὰρ οὕσα μετρεῖται καὶ τὰ μόρια αὐτῆς ἔχουσι κοινὸν ὄρον συνάπτοντα αὐτὰ τὴν
45 μεταξὺ στιγμήν. Ἐπιφάνεια δὲ ἐστὶ τὸ ἔξω μέρος τοῦ σώματος, παρὰ τὸ φαίνεσθαι. Ἐχει δὲ δύο διαστάσεις, μῆκος καὶ πλάτος. Καὶ αὕτη δὲ μία οὕσα μετρεῖται, καὶ τὰ μόρια αὐτῆς ἔχουσι κοινὸν ὄρον συνάπτοντα αὐτὰ τὴν μεταξὺ γραμμὴν. Χρῆ δὲ γινώ-
50 σκειν, ὅτι ἡ μὲν ὁμαλὴ καὶ ἴση ἐπιφάνεια ἐπίπεδος λέγεται, ἡ δὲ ἀνώμαλος καὶ σκολιὰ ἀπλῶς ἐπιφάνεια. Τὸ δὲ σῶμα ἔχει τρεῖς διαστάσεις· μῆκος, πλάτος, βάθος, ἧγουν πάχος· καὶ ἐν ὑπάρχον μετρεῖται, καὶ τὰ μόρια αὐτοῦ ἔχουσι κοινὸν ὄρον συνάπτοντα αὐτὰ τὴν ἐπιφάνειαν. Καὶ ὁ τόπος δὲ ἐπιφάνειά ἐστὶ τοῦ ἀέρος· ὁ
55 γὰρ τόπος σου ἐπιφάνεια, ἧγουν τὸ τέλος τοῦ περιέχοντός σε ἀέρος ἐστὶ καὶ ὡς ἐπιφάνεια ὑπὸ τὸ συνεχὲς ποσὸν ἀνάγεται. Καὶ ὁ χρόνος δὲ μετρεῖται εἰς τὸν παρεληλυθότα καὶ εἰς τὸν μέλλοντα, καὶ ἔχουσι τὰ μόρια αὐτοῦ κοινὸν ὄρον συνάπτοντα αὐτὰ τὸ νῦν· τὸ δὲ νῦν ἀποσόν ἐστίν. Ἰδοὺ οὖν τρία εἰσὶν ἀποσα· ἡ μονὰς καὶ ἡ
60 στιγμή καὶ τὸ νῦν. Καὶ κυρίως μὲν ταῦτα τὰ ἑπτὰ λέγονται ποσὰ· ἀριθμὸς, λόγος, χρόνος, τόπος, γραμμὴ, ἐπιφάνεια, σῶμα.

Κατὰ συμβεβηκὸς δὲ λέγομεν ποσὰ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς θεωρούμενα, πρᾶξιν, κίνησιν, χρῶμα καὶ τὰ τοιαῦτα· οἷον, εἰ ἐν πολλῷ χρόνῳ γένηται ἡ πρᾶξις καὶ ἡ κίνησις, φαμὲν πολλὴν
65 πρᾶξιν καὶ πολλὴν κίνησιν, εἰ δὲ ἐν ὀλίγῳ, ὀλίγην. Ὅμοίως καί, εἰ ἐν πολλῷ σώματι λευκότης εἶη, φαμὲν πολλὸ λευκόν, εἰ δὲ ἐν ὀλίγῳ, ὀλίγον.

ντε, δὲν ἔχουν κοινὸ ὄριο ποὺ νὰ συνενώνει αὐτές· γιατί ἂν παρεμβληθεῖ κάτι ἀνάμεσα γίνονται ἔνδεκα καὶ ὄχι δέκα. Ὅμοια καὶ ἡ λέξη ἀριθμούμενη μὲ συλλαβὲς δὲν ἔχει κοινὸ ὄριο ποὺ νὰ ἐνώνει τίς συλλαβές, ὅπως ἡ λέξη Σωκράτης· δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ συλλαβὴ Σω καὶ στὴ συλλαβὴ κρα κοινὸ ὄριο ποὺ νὰ τίς ἐνώνει.

Τὰ συνεχῆ ποσὰ εἶναι πέντε: τὸ σῶμα, ἡ ἐπιφάνεια, ἡ γραμμὴ, τὸ τόπος καὶ ὁ χρόνος. Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ στιγμή εἶναι ἄποση· γιατί οὔτε μετριέται οὔτε ἀριθμεῖται, ἀφοῦ δὲν ἔχει καμμιά διάσταση. Ἡ γραμμὴ ὅμως ἔχει μία διάσταση, εἶναι δηλαδὴ μῆκος δίχως πλάτος· αὐτὴ λοιπὸν ἀνάγεται στὸ συνεχὲς ποσό. Ἐνῶ δηλαδὴ εἶναι μία, μετριέται, καὶ τὰ μόρια τῆς ἔχουν κοινὸ ὄριο τὴν ἐνδιάμεση στιγμή ποὺ τὰ συνδέει. Ἐπιφάνεια πάλι εἶναι τὸ ἔξω μέρος τοῦ σώματος, καὶ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ φαίνεσθαι. Ἐχει δύο διαστάσεις, μῆκος καὶ πλάτος. Κι αὐτὴ, ἂν καὶ εἶναι μία, μετριέται, καὶ τὰ μόρια τῆς ἔχουν κοινὸ ὄριο τὴν ἐνδιάμεση γραμμὴ ποὺ τὰ συνδέει. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ ὁμαλὴ καὶ ἴση ἐπιφάνεια λέγεται ἐπίπεδη, ἐνῶ ἡ ἀνώμαλη καὶ τραχιὰ ἀπλῶς ἐπιφάνεια. Τὸ σῶμα ἔχει τρεῖς διαστάσεις· μῆκος, πλάτος, βάθος, δηλαδὴ πάχος· κι ἐνῶ εἶναι ἓνα, μετριέται, καὶ τὰ μόρια τοῦ ἔχουν κοινὸ ὄριο τὴν ἐπιφάνεια ποὺ τὰ συνδέει. Καὶ ὁ τόπος εἶναι ἐπιφάνεια τοῦ ἀέρα· ὁ δικός σου τόπος εἶναι ἐπιφάνεια, δηλαδὴ τὸ τέλος τοῦ ἀέρα ποὺ σὲ περιέχει, καὶ ὡς ἐπιφάνεια ἀνάγεται στὸ συνεχὲς ποσό. Καὶ ὁ χρόνος ἐπίσης μετριέται στὸν περασμένο καὶ στὸ μελλοντικὸ καὶ τὰ μόρια τοῦ ἔχουν κοινὸ ὄριο ποὺ τὰ ἐνώνει, τὸ τώρα· τὸ τώρα εἶναι ἄποσο. Νὰ λοιπὸν τρία εἶναι ἄποσα, ἡ μονάδα, ἡ στιγμή καὶ τὸ τώρα. Ἐνῶ κυρίως ποσὰ λέγοντα αὐτὰ τὰ ἑφτά· ὁ ἀριθμὸς, ὁ λόγος, ὁ χρόνος, ὁ τόπος, ἡ γραμμὴ, ἡ ἐπιφάνεια, τὸ σῶμα.

Κατὰ συμβεβηκὸς ποσὰ λέμε κι αὐτὰ ποὺ παρατηροῦμε στὰ παραπάνω ποσὰ, τὴν πράξη, τὴν κίνηση, τὸ χρῶμα καὶ τὰ ὅμοια. Γιὰ παράδειγμα· ἂν ἡ πράξη καὶ ἡ κίνηση διαρκέσει πολὺ χρόνο, τὴ λέμε μεγάλῃ πράξη καὶ μεγάλῃ κίνηση, ἂν λίγο χρόνο, μικρῇ. Ὅμοια καὶ ἂν εἶναι σὲ μεγάλῃ ἔκταση ἀπλωμένη ἡ λευκότητα, λέμε πολὺ λευκὸ, ἂν σὲ μικρῇ, λίγο.

Ἐτι τοῦ ποσοῦ τὸ μὲν ἐστὶν ὠρισμένον, τὸ δὲ ἀόριστον. Ὁρισμένον μὲν οὖν ἐστὶ τὸ δυνάμενον μετρεῖσθαι ἢ ἀριθμεῖσθαι, 70 τὸ δὲ ἀόριστον τὸ ὑπεροχῇ τινὶ ὑπερβάλλον πᾶν μέτρον καὶ πάν-
τα ἀριθμόν· καὶ λέγεται μέγα καὶ πολὺ ἀορίστως, ὡς λέγομεν·
Πολλὴ ἢ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ, μέγα τὸ μυστήριον τῆς τοῦ Θεοῦ
Λόγου οἰκονομίας.

Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης τὸ μέγα καὶ μικρὸν 75 πολὺ τε καὶ ὀλίγον καὶ τὸ μεῖζον καὶ τὸ μικρότερον καὶ ὀλιγώτε-
ρον καὶ πλείω καὶ διπλάσιον καὶ ἡμισυ καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τὰ
πρὸς τι τίθησι. Λέγομεν οὖν, ὅτι δυνατὸν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κατ'
ἄλλον καὶ ἄλλον σκοπὸν ὑπὸ ἄλλην καὶ ἄλλην κατηγορίαν ἀνά-
γεσθαι. Ὡς μὲν γὰρ ἀριθμὸν καὶ μέτρον δηλοῦντα τὰ προειρημέ-
80 να ὑπὸ τὸ ποσὸν ἀνάγονται, ὡς δὲ σχέσιν ἔχοντα πρὸς ἄλληλα
καὶ ὡς πρὸς ἄλληλα λεγόμενα ὑπὸ τὰ 'πρὸς τι' τὸ γὰρ μέγα πρὸς
τὸ μικρὸν λέγεται μέγα καὶ τὸ διπλάσιον πρὸς τὸ ἡμισυ, ὁμοίως
καὶ τὰ λοιπᾶ. Τὸ δὲ σῶμα, καθὸ μὲν φυσικόν ἐστὶν, ὑπὸ τὴν οὐ-
σίαν ἀνάγεται, καθὸ δὲ μαθηματικόν, ἦγουν μετρούμενον, ὑπὸ τὸ
85 ποσόν. Ἐτι τοῦ ποσοῦ τὸ μὲν μέγεθος, τὸ δὲ πλῆθος. Τὸ μὲν οὖν
μέγεθος μετρεῖται, τὸ δὲ πλῆθος ἀριθμεῖται. Ἀκολουθεῖ δὲ τὸ
πηλίκον τῷ μεγέθει, τὸ δὲ ποσὸν τῷ πλήθει.

Ἴδια δὲ εἰσι τοῦ ποσοῦ τρία, ἃτινα λέγονται παρακολουθή-
ματα· πρῶτον τὸ μὴ ἔχειν τι ἐναντίον καθ' αὐτό· τὸ γὰρ σῶμα
90 αὐτὸ καθ' αὐτὸ οὐκ ἔχει τι ἐναντίον, καθὸ δὲ ἐστὶ τυχὸν λευκόν,
ἔχει τι ἐναντίον, τὸ μέλαν. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι τῷ δύο ἀριθμῷ
οὐκ ἐστὶν ἐναντίον ἄλλος ἀριθμός· εἰ γὰρ ἔσται, πολλοὶ ἔσονται.
Πάντες γὰρ οἱ ἄλλοι ἀριθμοὶ ἐναντίοι ἔσονται, καὶ εὐρίσκεται ἡ
φύσις ἄδικος ἐνὶ πολλὰ ἀντιτάξασα· οὐ γὰρ ἐνδέχεται ἐνὶ πολλὰ
95 εἶναι ἐναντία. Δεύτερον τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον.
Οὐδὲ γὰρ οἱ δύο φοινικῆς εἰσι μᾶλλον δύο ἢ περ οἱ δύο ἄνθρωποι.
Τὸ δὲ μὴ ἔχον ἐναντίον οὐκ ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Τρί-

Ἄκόμη ἔχομε ποσὸ ὀρισμένο καὶ ποσὸ ἀόριστο. Ὅρισμένο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ μετρηθεῖ ἢ ν' ἀριθμηθεῖ, ἐνῶ ἀόριστο αὐτὸ ποὺ μὲ τὸ μέγεθός του ξεπερνᾷ κάθε μέτρο καὶ κάθε ἀριθμὸ· καὶ τὸ λέμε μεγάλο καὶ πολὺ ἀόριστα, ὅπως λέμε, 'πολλὴ ἢ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ', 'μεγάλον τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ Λόγου'.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης θέτει τὸ μεγάλο καὶ τὸ μικρὸν, τὸ πολὺ καὶ τὸ λίγον, τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ μικρότερον, τὸ λιγότερον καὶ τὸ περισσότερον ὡς καὶ τὸ διπλάσιον καὶ τὸ μισὸν κάτω ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τῶν 'πρὸς τι'. Λέμε λοιπὸν ὅτι εἶναι δυνατόν τὸ ἴδιον πράγμα ν' ἀνάγεται μὲ διάφορον σκοπὸν σὲ διάφορον κατηγορίαν. Ἐπειδὴ ὅσα προείπαμε δηλώνουν ἀριθμὸν καὶ μέτρον τ' ἀνάγομε στὸ ποσόν, ἐπειδὴ πάλιν ἔχουν σχέσιν μεταξὺ τους καὶ λέγονται τὸ ἓνα σὲ σχέσιν μὲ τὸ ἄλλο τάσσονται κάτω ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τῶν 'πρὸς τι'· τὸ μεγάλο δηλαδὴ λέγεται μεγάλο σὲ σχέσιν μὲ τὸ μικρὸν καὶ τὸ διπλάσιον σὲ σχέσιν μὲ τὸ μισόν του, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ. Τὸ σῶμα ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι φυσικόν, τάσσεται κάτω ἀπὸ τὴν οὐσίαν, καὶ ἐπειδὴ εἶναι καὶ μαθηματικόν, δηλαδὴ μετρίεται, ἀνάγεται στὸ ποσόν. Ἄκόμη ὡς ποσὸν ἐννοοῦμε τὸ μέγεθος καθὼς καὶ τὸ πλῆθος· τὸ μέγεθος μετρίεται, ἐνῶ τὸ πλῆθος ἀριθμεῖται. Ἀντιστοιχεῖ στὸ μέγεθος τὸ 'πόσον μέγας', καὶ στὸ πλῆθος τὸ 'πόσος στὸν ἀριθμὸν'.

Ἰδιαιτέρα γνωρίσματα τοῦ ποσοῦ εἶναι τρία, ποὺ λέγονται παρακολουθήματα: α) δὲν ἔχει καθ' ἑαυτὸν κάτι ἀντίθετον· γιὰ τὸ σῶμα αὐτὸ καθ' αὐτὸ δὲν ἔχει κάτι ἀντίθετον, ὅμως ἐάν τυχὸν εἶναι λευκόν, ἔχει κάτι ἀντίθετον, τὸ μαῦρον. Πρέπει νὰ ξέρομε ὅτι στὸν ἀριθμὸν δύο δὲν ὑπάρχει ἀντίθετος ἄλλος ἀριθμὸς· γιὰ τὸν ἀν βρεθεῖ, θὰ βρεθοῦν πολλοί. Ὅλοι δηλαδὴ οἱ ἄλλοι ἀριθμοὶ θὰ εἶναι ἀντίθετοι καὶ συλλαμβάνεται ἡ φύσις ἀδικῆ, ἀφοῦ ἀντέταξε στὸ ἓνα πολλὰ. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἐνδεχόμενον νὰ εἶναι στὸ ἓνα ἀντίθετα πολλὰ· β) δὲν ἐπιδέχεται τὸ περισσότερον καὶ τὸ λιγότερον. Δυὸ φοίνικες δηλαδὴ δὲν εἶναι περισσότερον δύο ἀπὸ ὅ,τι δύο ἄνθρωποι. Αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει ἀντίθετον δὲν ἐπιδέχεται τὸ περισσότερον καὶ τὸ λιγότερον· καὶ γ) ὅτι ἐκεῖνο μόνον ποὺ ἀναφέρεται

τον δε, ὃ μόνῳ καὶ παντὶ τῷ ποσῷ, τὸ ἴσον καὶ ἄνισον. Γραμμὴ γὰρ γραμμῆς ἴση ἐστὶ καὶ ἄνισος.

(λδ') να' Παρὶ τῶν πρὸς τι.

Ἐπὶ τῶν πρὸς τι ταῦτά εἰσιν, ὅσα αὐτά, ἅπερ ἐστὶ, ἐτέρων εἶναι λέγεται ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον. Καὶ ἐτέρων μὲν εἶναι λέγεται, ὡς πατὴρ υἱοῦ· ὁ γὰρ πατήρ πάντως υἱοῦ λέγεται πατήρ.
5 Πρὸς ἕτερον δὲ ὡς μέγα πρὸς μικρὸν καὶ πολὺ πρὸς ὀλίγον· οὐ γὰρ λέγεται ὀλίγου πολὺ, ἀλλὰ πρὸς ὀλίγον.

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι, ὅταν τι καθ' ἑαυτὸ θεωρῆται, οὐκ ἔστι ἔτι πρὸς τι, ἡνίκα δὲ σχῆ σχέσιν πρὸς ἕτερον, τότε λέγεται πρὸς τι. Ὡστε τοῦτό ἐστὶ τὸ εἶναι τῶν πρὸς τι καὶ αὐτῆ αὐτῶν ἐστὶν
10 ἡ ὑπόστασις, ἐν τῷ πρὸς ἕτερον λέγεσθαι, ἦγουν ἐν τῷ ἔχειν σχέσιν πρὸς ἕτερον· ἢ γὰρ πρὸς ἀλληλα σχέσεις τὰ πρὸς τι ποιεῖ.

Τῶν δὲ πρὸς τι τὰ μὲν ἐν τῷ αὐτῷ ὀνόματι ὀνομάζονται, ὡς φίλος φίλου φίλος, ἐχθρὸς ἐχθροῦ ἐχθρὸς, τὰ δὲ ἐτέρῳ ὀνόματι, ὡς πατήρ υἱοῦ πατήρ, διδάσκαλος μαθητοῦ διδάσκαλος.

15 Πάλιν τῶν πρὸς τι τὰ μὲν καθ' ὑπεροχὴν, ὡς τὸ μεῖζον ἐλάττονος μεῖζον, τὰ δὲ κατὰ τὸ κρῖνον καὶ κρινόμενον, ὡς ἐπιστήμη ἐπιστητοῦ ἐπιστήμη· ἢ γὰρ ἐπιστήμη κρίνει τὸ ἐπιστητόν, ἦγουν ἢ γινῶσις κρίνει τὸ γνωστόν, καὶ αἰσθησις αἰσθητοῦ αἰσθησις καὶ θέσις θετοῦ θέσις καὶ στάσις στατοῦ στάσις καὶ ἀνάκλι-
20 σις ἀνακλιτοῦ ἀνάκλισις καὶ τὰ τοιαῦτα· τὰ δὲ κατὰ δύναμιν καὶ ἀδυναμίαν, δύναμιν μὲν ὡς τὸ θερμὸν καὶ τὸ θερμαινόμενον, ἀδυναμίαν δὲ τὸ κατὰ στέρησιν τῆς δυνάμεως, ὡς λέγομεν ἀδυναμίαν ἔχειν τὴν ὄψιν ὀράν τὴν ἀναστρὸν σφαῖραν· τὰ δὲ κατὰ τὸ αἷτιον καὶ αἰτιατόν, ὡς πατήρ υἱοῦ πατήρ.

25 Ἴδιον δὲ τῶν πρὸς τι τὸ πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεσθαι· φί-

σὲ ὄλο τὸ ποσὸ εἶναι τὸ ἴσο καὶ ἄνισο. Ἡ γραμμὴ δηλαδὴ εἶναι ἴση καὶ ἄνιση ἀπὸ μιᾶ ἄλλη γραμμῆ.

(λδ') νὰ ' Γιὰ τὰ 'πρὸς τι'.

'Πρὸς τι' εἶναι αὐτά, ὅσα —ὅποια εἶναι— λέγεται ὅτι ἀνήκουν σὲ ἄλλα ἢ ὅτι σχετίζονται κατὰ κάποιον τρόπο μὲ ἓνα ἄλλο. Καὶ λέμε ὅτι ἀνήκουν σὲ ἄλλα ὅπως ὁ πατέρας στὸ γιό. Γιατί ὁ πατέρας λέγεται ὁπωσδήποτε πατέρας γιοῦ. Σχετίζονται μὲ ἄλλο, ὅπως τὸ μεγάλο πρὸς τὸ μικρὸ καὶ τὸ πολὺ πρὸς τὸ λίγο· δὲ λέμε δηλαδὴ πολὺ λίγου, ἀλλὰ πολὺ σὲ σχέση μὲ λίγο.

Πρέπει νὰ ξέρομε ὅτι ὅταν παρατηρεῖται κάτι καθ' ἑαυτό, δὲν εἶναι 'πρὸς τι', ἀλλὰ ὅταν ἔχει σχέση πρὸς τὸ ἄλλο, τότε λέγεται 'πρὸς τι'. Ὡστε αὐτὸ εἶναι τὸ γνώρισμα νὰ συγκαταλέγεται κάτι στὰ 'πρὸς τι', καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπόστασή τους, νὰ λέγονται σὲ σχέση μὲ ἄλλο, δηλαδὴ νὰ ἔχουν σχέση πρὸς κάτι ἄλλο. Γιατί ἡ σχέση μεταξύ τους εἶναι πὸ κάνει τὰ 'πρὸς τι'.

'Ἀπὸ τὰ 'πρὸς τι', ἄλλα ὀνομάζονται μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα, ὅπως φίλος, πὸ εἶναι φίλος φίλου ἢ ἐχθρὸς, πὸ εἶναι ἐχθρὸς ἐχθροῦ, καὶ ἄλλα μὲ διαφορετικὸ ὄνομα, ὅπως πατέρας πὸ εἶναι πατέρας γιοῦ, καὶ δάσκαλος, πὸ εἶναι δάσκαλος κάποιου μαθητῆ.

'Ἀπὸ τὰ 'πρὸς τι' πάλι ἄλλα λέγονται κατὰ σχέση ὑπεροχῆς, ὅπως τὸ μεγαλύτερο εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ ἓνα μικρότερο· ἄλλα κατὰ τὴν σχέση κρίνοντος καὶ κρινομένου, ὅπως ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἐπιστήμη τοῦ ἐπιστητοῦ· γιατί ἡ ἐπιστήμη κρίνει τὸ ἐπιστητό, δηλαδὴ ἡ γνώση κρίνει τὸ γνωστό· καὶ ἡ αἴσθησις εἶναι αἴσθησις αἰσθητοῦ καὶ ἡ θέσις εἶναι θέσις κάποιου γιὰ νὰ καθίσει, καὶ ἡ στάσις εἶναι στάσις κάποιου νὰ σταθεῖ, καὶ ἀνάκλιση εἶναι ἀνάκλιση αὐτοῦ πὸ θέλει ν' ἀνακλιθεῖ καὶ τὰ ὅμοια. Ἄλλα κατὰ σχέση δυνάμεις καὶ ἀδυναμίας· κατὰ σχέση δυνάμεις ὅπως εἶναι τὸ θερμὸ καὶ τὸ θερμαινόμενο, κατὰ σχέση ἀδυναμίας ὅταν κάτι στερεῖται δυνάμεις, ὅπως λέμε ὅτι τὰ μάτια μας ἔχουν ἀδυναμία νὰ κοιτᾶζουν τὴν ἀναστρη σφαῖρα. Ἄλλα πάλι κατὰ σχέση αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, ὅπως ὁ πατέρας εἶναι πατέρας γιοῦ.

Ἰδιο γνώρισμα τῶν 'πρὸς τι' εἶναι· α) ὅτι λέγονται καὶ μὲ

λος γὰρ φίλου φίλος καὶ φίλος φίλου φίλος, διδάσκαλος μαθητοῦ διδάσκαλος καὶ μαθητῆς διδασκάλου μαθητῆς· καὶ τὸ ἅμα τῆ φύσει εἶναι. Τὸ δὲ ἅμα τῆ φύσει ἐστὶ τὸ συνεισφέρειν καὶ συνεισφέρεσθαι καὶ συναναιρεῖν καὶ συναναιρεῖσθαι· πατὴρ γὰρ ὄντος
 25 πάντως καὶ υἱὸς ἔσται, καὶ υἱοῦ ὄντος πάντως καὶ πατὴρ ἔσται καὶ πατὴρ μὴ ὄντος οὐδὲ υἱὸς ἔσται (τίνος γὰρ ἔσται υἱὸς μὴ ὄντος πατρός;), καὶ υἱοῦ μὴ ὄντος οὐδὲ πατὴρ ἔσται· ὁ γὰρ μὴ ἔχων υἱὸν οὐκ ἔσται πατὴρ. Ὡστε συναναιρεῖται ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ, συναναιρεῖται δὲ οὐχ ἢ ὑπόστασις αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ
 30 σχέσις. Εἰ γὰρ καὶ μένει ὁ υἱός, ἀλλ' οὐχ υἱὸς μένει· μὴ ἔχων γὰρ πατέρα πῶς ἔσται υἱός; Εἰ δὲ καὶ λέγομεν υἱὸν τοῦ τελευτηκότος, ἢ οὐ κυρίως λέγομεν ἀλλὰ καταχρηστικῶς, ἢ ὡς μὴ ἀπολομένου τοῦ πατρὸς καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι χωρήσαντος διὰ τὸ τῆς ψυχῆς ἀθάνατον.

35 Χρῆ δὲ εἰδέναί, ὅτι ἐκάστη κατηγορία γενικώτατον γένος ἐστὶ καὶ ἔχει καὶ γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα καὶ διαιρετικὰς τῶν γενῶν καὶ συστατικὰς τῶν εἰδῶν διαφορὰς καὶ εἰδικώτατα εἶδη καὶ ἄτομα· οὔτε δὲ αἱ συστατικαὶ διαφοραὶ λέγονται οὐσιώδεις, εἰ μὴ μόνης τῆς οὐσίας, οὐδὲ τὰ ἄτομα λέγονται ὑποστάσεις, εἰ μὴ
 40 τῆς οὐσίας μόνης.

Χρῆ δὲ εἰδέναί, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ οὐσία ὡς γένος καὶ σχέσιν ἔχων πρὸς ἕτερον ὑπὸ τὰ 'πρὸς τι' ἀνάγεται· τὸ γὰρ γένος εἰδῶν ἐστὶ γένος καὶ τὰ εἶδη γένους εἰσὶν εἶδη καὶ τῶν 'πρὸς τί' εἰσιν. Ἔτι τὰ 'πρὸς τι' καὶ πρὸς ἀντιστρέφοντα λεγόμενα ἢ ἐν τοῖς ἀ-
 45 θεδράστοις ἔχουσι τὴν σχέσιν, ἢ γουν οὐσίαις, ἢ οὐκ ἐν τοῖς ἀθεδράστοις, ἢ γουν συμβεβηκόσι. Καὶ εἰ ἐν τοῖς ἀθεδράστοις, ἢ φυσικῇ αὐτῶν ἐστὶν ἢ σχέσις, ὡς πατὴρ καὶ υἱοῦ, ἢ οὐ φυσικῇ. Εἰ δὲ οὐ φυσικῇ, ἢ τυχικῇ ὡς δοῦλος καὶ δεσπότης, ἢ τεχνικῇ ὡς

ἀντιστροφή· γιατί λέμε ‘φίλος πού εἶναι φίλος φίλου (καί ἀντί-στροφα) φίλος πού εἶναι φίλος φίλου, καί ‘δάσκαλος πού εἶναι δάσκαλος ἐνός μαθητῆ’ καί πάλι ‘μαθητῆς πού εἶναι μαθητῆς δασκάλου· β) καί ὅτι ἀπό τῆ φύση τους πηγαίνουν μαζί. Τό ἀπό τῆ φύση τους μαζί σημαίνει ὅτι συνεισάγουν καί συνεισάγονται καί ὅτι συναναιροῦν καί συναναιροῦνται. Ὅταν δηλαδή ὑπάρχει πατέρας, ὅπως δῆποτε θά ὑπάρχει καί γιός, κι ὅταν ὑπάρχει γιός, ὅπως δῆποτε θά ὑπάρχει καί πατέρας, καί ἂν δέν ὑπάρχει πατέρας δέ θά ὑπάρχει οὔτε γιός· ποιοῦ δηλαδή θά εἶναι ὁ γιός, ἂν δέν ὑπάρχει πατέρας; Καί πάλι ἂν δέν ὑπάρχει γιός, δέ θά ὑπάρχει οὔτε πατέρας· γιατί ὁποῖος δέν ἔχει γιό, δέ θά εἶναι πατέρας. Ὡστε ὁ γιός συναναιρεῖται μαζί μέ τόν πατέρα καί ὁ πατέρας μέ τὸ γιό, καί συναναιρεῖται ὄχι βέβαια ἢ ὑπόσταση, ἀλλά ἢ σχέση. Γιατί, καί ἂν μένει ὁ γιός, δέ μένει ὡστόσο ὡς γιός. Ἄν δηλαδή δέν ἔχει πατέρα πῶς θά εἶναι γιός; Κι ἂν μιλοῦμε γιά τὸ γιό κάποιου πού ἔχει πεθάνει, ἢ δέν τὸ λέμε κυριολεκτικῶς ἀλλά καταχρηστικῶς, ἢ ἐπειδὴ ὁ πατέρας δέν ἔχει χαθεῖ οὔτε ἔχει περάσει στό μῆ εἶναι, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη.

Καί πρέπει νά ξέρομε, ὅτι κάθε μιὰ ἀπό τίς κατηγορίες εἶναι γένος γενικότατο καί ἔχει καί γένη καί εἶδη ὑπάλληλα καί διαφορῆς διαιρετικῆς τῶν γενῶν καί συστατικῆς τῶν εἰδῶν καί εἶδη εἰδικότατα καί ἄτομα· οὔτε οἱ συστατικῆς διαφορῆς λέγονται οὐσιώδεις, παρὰ μόνο τῆς οὐσίας, οὔτε τὰ ἄτομα λέγονται ὑποστάσεις, παρὰ μόνο τῆς οὐσίας.

Ἐπίσης πρέπει νά ξέρομε, ὅτι καί ἡ ἴδια ἡ οὐσία ὡς γένος πού ἔχει σχέση πρὸς ἓνα ἄλλο ἀνάγεται στὰ ‘πρὸς τι’ γιατί τὸ γένος εἶναι γένος εἰδῶν καί τὰ εἶδη εἶναι εἶδη γένους κι ἐπομένως συγκαταλέγονται στὰ ‘πρὸς τι’. Ἀκόμη τὰ ‘πρὸς τι’ κι ὅταν λέγονται μέ ἀντιστροφή ἔχουν τῆ σχέση τους ἢ μέσα στὰ αὐτοστήρικτα, δηλαδή τίς οὐσίες, ἢ ὄχι στὰ αὐτοστήρικτα, δηλαδή στὰ συμβεβηκότα. Κι ἂν ἔχουν τῆ σχέση τους μέσα στὰ αὐτοστήρικτα ἢ σχέση τους ἢ εἶναι φυσική, ὅπως τοῦ πατέρα καί τοῦ γιοῦ, ἢ ὄχι φυσική. Ἄν δέν εἶναι φυσική θά εἶναι ἢ τῆς τύχης, ὅπως δούλος καί κύριος, ἢ τῆς τέχνης τους, ὅπως μαθητῆς καί

μαθητῆς καὶ διδάσκαλος, ἢ προαιρετικὴ ὡς φίλος καὶ φίλος, 50 ἐχθρὸς καὶ ἐχθρὸς. Εἰ δὲ οὐκ ἐν τοῖς ἀυθεδράστοις ἀλλ' ἐν τοῖς συμβεβηκόσιν, ἢ φυσικὴ ὡς τὸ διπλάσιον καὶ τὸ ἡμισυ, ἢ οὐ φυσικῇ.

Χρῆ δὲ τὰ πρὸς τι πρότερον ὑπ' ἄλλην κατηγορίαν ἀνάγεσθαι ὡς καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον καὶ τότε ὡς σχέσιν ἔχον πρὸς 55 ἕτερον ὑπὸ τὰ 'πρὸς τι' δεῖ γὰρ πρότερον εἶναι τι ἀσχέτως καὶ τότε θεωρεῖσθαι ἐν αὐτῶ σχέσιν.

(λε') νβ' Περὶ ποιοῦ καὶ ποιότητος.

Ποιότης ἐστὶ, καθ' ἣν ποιοὶ τινες ὀνομάζονται. Καὶ πάλιν ποιότης ἐστὶ, καθ' ἣν παρωνύμως τὰ μετέχοντα αὐτῆς λέγεται· ἐκ τῆς φρονήσεως φρόνιμος λέγεται ὁ ἔχων τὴν φρόνησιν καὶ 5 θερμὸς ὁ μετέχων θερμότητος. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι τὸ ποιὸν καθολικώτερόν ἐστι τῆς ποιότητος· τὸ γὰρ ποιὸν σημαίνει τὴν ποιότητα καὶ τὸ μετέχον αὐτῆς, ἡγουν τὴν θερμότητα καὶ τὸ θερμόν, τὸ ἔχον τὴν θερμότητα· ποιοὶ μὲν γὰρ εἰσιν οἱ ἔχοντες τὴν ποιότητα, οἷον οἱ ἔχοντες θερμότητα θερμοὶ λέγονται. Οἱ μὲν 10 θερμοὶ ποιοὶ εἰσιν, ἢ δὲ θερμότης ποιότης. Λέγεται δὲ πολλάκις καὶ αὐτὴ ἢ ποιότης ποιόν, ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τῆς ποσότητος.

Τῶν δὲ ποιοτήτων αἱ μὲν τοῖς ἐμψύχοις καὶ λογικοῖς ἐνυπάρχουσι σώμασιν, ὡς ἐπιστῆμαι καὶ ἀρεταί, νόσοι καὶ ὑγεία, 15 καὶ λέγονται ἕξεις καὶ διαθέσεις, αἱ δὲ καὶ τοῖς ἐμψύχοις καὶ τοῖς ἀψύχοις, ὡς θερμότης, ψύξις, μορφῇ, σχῆμα, δύναμις καὶ ἀδυναμία. Τούτων δὲ αἱ μὲν εἰσι δυνάμει, αἱ δὲ ἐνεργείᾳ· καὶ εἰ μὲν δυνάμει, ποιοῦσι δυνάμιν καὶ ἀδυναμίαν· εἰ δὲ ἐνεργείᾳ, ἢ διὰ βάρους κεχωρήκασιν, ὡς ἡ θερμότης δι' ὄλου τοῦ πυρὸς καὶ ἡ λευ- 20 κότης δι' ὄλου τοῦ γάλακτος καὶ τῆς χιόνος καὶ ποιεῖ πάθος καὶ παθητικὴν ποιότητα, ἢ ἐπιπολῆς καὶ ποιοῦσι σχῆμα καὶ μορφήν. Εἰσὶν οὖν τῆς ποιότητος εἶδη τέσσαρα· ἕξις καὶ διάθεσις, δύναμις καὶ ἀδυναμία, πάθος καὶ παθητικὴ ποιότης, σχῆμα καὶ μορφή.

Διαφέρει δὲ ἕξις διαθέσεως, ὅτι ἡ μὲν ἕξις δυσμετάβλητός 25 ἐστὶ καὶ χρονιωτέρα, οἷον ἡ φρόνησις· οὐ γὰρ ταχὺ μεταβάλλεται

δάσκαλος, ἢ προαιρετική, ὅπως φίλος καὶ φίλος καὶ ἐχθρὸς καὶ ἐχθρὸς. Ἐὰν δὲν εἶναι στὰ αὐτοστήρικτα ἀλλὰ στὰ συμβεβηκότα θὰ εἶναι ἢ φυσική, ὅπως τὸ διπλάσιο καὶ τὸ μισό του, ἢ ὄχι φυσική.

Πρέπει τὸ 'πρὸς τι' νὰ τὸ ἀνάγομε πρῶτα κάτω ἀπὸ μιὰ ἄλλη κατηγορία ὡς θεωρούμενο καθ' ἑαυτὸ καὶ τότε, ἐπειδὴ ἔχει σχέση πρὸς τὸ ἄλλο, νὰ τάσsetαι στὰ 'πρὸς τι' γιατί πρέπει πρῶτα νὰ ὑπάρχει κάτι ἄσχετο πρὸς ἄλλα καὶ τότε νὰ βρίσκεται μέσα σ' αὐτὸ ἡ σχέση πρὸς κάτι.

(λε') νβ' Για τὸ ποιὸ καὶ τὴν ποιότητα.

Ποιότητα ἔχουμε ὅταν κάποιος χαρακτηρίζεται ὡς κάποιας λογῆς. Καὶ πάλι ἔχομε ποιότητα, ὅταν, ὅποια τὴ μετέχουν, ὀνομάζονται ἀπὸ τὸ ὄνομά της· ἀπὸ τὴ φρόνηση λέγεται φρόνιμος ὅποιος ἔχει φρόνηση καὶ θερμὸς ὅποιος μετέχει τὴ θερμότητα. Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι τὸ ποιὸν εἶναι καθολικότερο ἀπὸ τὴν ποιότητα· γιατί τὸ ποιὸν σημαίνει τὴν ποιότητα καὶ αὐτὸ ποὺ τὴ μετέχει, δηλαδὴ τὴ θερμότητα καὶ τὸ θερμὸ ποὺ ἔχει τὴ θερμότητα. Κάποιας λογῆς εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν τὴν ποιότητα, ὅπως ὅποιοι ἔχουν θερμότητα λέγονται θερμοί. Οἱ θερμοὶ εἶναι κάποιοι λογῆς, ἢ θερμότητα εἶναι ποιότητα. Συχνὰ λέγεται καὶ ἡ ἴδια ἡ ποιότητα ποιὸ καὶ τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τὸ ποσὸ καὶ τὴν ποσότητα.

Ἀπὸ τίς ποιότητες ἄλλες ἐνυπάρχουν στὰ ἐμψυχα (καὶ λογικά) σώματα, ὅπως οἱ ἐπιστῆμες καὶ οἱ ἀρετές, οἱ ἀρρώστιες καὶ ἡ ὑγεία, καὶ λέγονται ἕξεις καὶ διαθέσεις, καὶ ἄλλες καὶ σὲ ἐμψυχα καὶ σὲ ἄψυχα, ὅπως ἡ θερμότητα, ἡ ψύξη, ἡ μορφή, τὸ σχῆμα, ἡ δύναμη καὶ ἡ ἀδυναμία. Ἀπὸ αὐτές ἄλλες ἐνυπάρχουν δυνάμει καὶ ἄλλες ἐνεργεία. Ἐὰν ἐνυπάρχουν δυνάμει, προκαλοῦν δύναμη καὶ ἀδυναμία· ἂν ἐνεργεία ἢ εἰσχωροῦν στὸ βάθος, ὅπως ἡ θερμότητα διαπερνᾷ ὅλη τὴ φωτιὰ καὶ ἡ λευκότητα ὅλο τὸ γάλα καὶ ὅλο τὸ χιόνι καὶ προκαλεῖ τὸ πάθος καὶ τὴν παθητικὴν ποιότητα, ἢ κινεῦνται στὴν ἐπιφάνεια καὶ προκαλοῦν τὸ σχῆμα καὶ τὴν μορφή.

Ἡ ἕξι διαφέρει ἀπὸ τὴ διάθεση, διότι ἡ ἕξι εἶναι δυσμετάβλητη καὶ διαρκέστερη, ὅπως ἡ φρόνηση· γιατί δὲ μεταβάλλεται

τις τῆς φρονήσεως εἰς ἀφροσύνην. Ὅμοίως καὶ ἡ ἐπιστήμη, ὅτε ἀκριβῶς τις ἐπίσταται, δυσμετάβλητός ἐστιν ἐν αὐτῷ ἡ γνῶσις, ἕξις ἐστί, καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη ὁμοίως.

30 Διαθέσεις δέ εἰσι τὰ εὐκίνητα καὶ ταχέως μεταβάλλοντα, οἷον θερμότης, ψύξις, νόσος, ὑγεία καὶ τὰ τοιαῦτα· διακείται μὲν γὰρ κατὰ ταῦτα ὁ ἄνθρωπος, ταχέως δὲ μεταβάλλεται ἐκ θερμοῦ ψυχρὸς γινόμενος καὶ ἐκ νόσου ὑγιής. Καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα, οἷον ἡ νόσος καὶ ἡ ὑγεία καὶ τὰ τοιαῦτα, εἰάν ᾧσι μόνιμα καὶ δυσμετά-
35 βλητα, ἕξεις εἰσί. Καθολικωτέρα δέ ἐστιν ἡ διάθεσις· ἀμφοτέραι μὲν γὰρ διαθέσεις λέγονται, διακείται γὰρ πῶς κατὰ ταύτας ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἡ μὲν δυσμετάβλητος διάθεσις ἕξις λέγεται, ἡ δὲ εὐμετάβλητος διάθεσις μόνον.

Δεύτερον εἶδος ποιότητος δύναμις καὶ ἀδυναμία, ἅτινα οὐκ
40 εἰσιν ἐνεργεῖα, ἔχουσι δὲ ἐπιτηδειότητα καὶ δύναμιν φυσικὴν ἢ ἀνεπιτηδειότητα, ὡς φαμεν τὸν μὲν παῖδα δυνάμει μουσικόν, εἰ γὰρ καὶ μὴ ἔχει ἐνεργεῖα τὴν μουσικὴν, ἀλλ' ἔχει ἐπιτηδειότητα πρὸς τὸ δέξασθαι τὴν μουσικὴν, τὸ δὲ ἄλογον ἄμουσον ὡς μήτε ἐνεργεῖα ἔχον τὴν μουσικὴν μήτε δυνάμενον αὐτὴν δέξασθαι· καὶ
45 τὸ σκληρὸν δὲ δύναμιν ἔχει τοῦ μὴ ταχέως διαίρεισθαι.

Τρίτον εἶδος παθητικῆ ποιότητος καὶ πάθος, οἷον θερμότης, λευκότης, ψύξις, μελανία καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὸ μὲν οὖν πάθος εὐαπόβλητόν ἐστιν, ὡς ἡ διάθεσις, ὡς ἂν τις ἢ διὰ αἰδῶ ἢ διὰ φόβον ὠχριασῆ ἢ ἐρυθρίασῆ, ἡ δὲ παθητικὴ ποιότης δυσκίνητος καὶ
50 δυσμετάβλητός ἐστι. Τῶν δὲ παθητικῶν ποιότητων τινὲς μὲν ἀπὸ πάθους οὐ γεγένηνται, ἤγουν οὐκ ἀλλαχόθεν, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ὑπάρχουσιν, ὡς τῷ πυρὶ ἡ θερμότης καὶ τῷ μέλιτι ἡ γλυκύτης· οὔτε γὰρ τῷ πυρὶ ἐπίκτητος ἡ θερμότης οὐδὲ τῷ μέλιτι ἡ γλυκύτης, οὔτε πρότερον μὴ ὄντα τοιαῦτα ὕστερον προσελάβοντο
55 τὴν θερμότητα καὶ τὴν γλυκύτητα, ὁμῶς δὲ τὸ αὐτὸ πάθος ποιοῦσι κατὰ τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν· τὸ μὲν γὰρ πῦρ θερμὸν ὄν θερ-

κανένας γρήγορα από τη φρόνηση στην άφροσύνη. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἐπιστήμη· ὅταν κάποιος ἔχει ἀκριβὴ γνώση, εἶναι δυσμετάβλητη μέσα του ἡ γνώση. Ἐξὴ εἶναι καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σωφροσύνη ὁμοια καὶ ἡ δικαιοσύνη.

Διαθέσεις εἶναι τὰ εὐκίνητα ποὺ μεταβάλλονται εὐκολα, ὅπως ἡ θερμότητα, ἡ ψύξη, ἡ νόσος, ἡ ὑγεία καὶ τὰ παρόμοια. Βρίσκεται δηλαδὴ κάποτε ὁ ἄνθρωπος σὲ μιὰ κάποια κατάσταση, μεταβάλλεται ὁμοῦ γρήγορα καὶ ἀπὸ θερμὸς γίνεται ψυχρὸς καὶ ἀπὸ ἄρρωστος γίνεται ὑγιής. Ἀλλὰ κι αὐτὰ τὰ ἴδια, ὅπως εἶναι ἡ νόσος, ἡ ὑγεία καὶ τὰ παρόμοια, ἀν εἶναι μόνιμα καὶ δυσμετάβλητα, εἶναι ἐξεις. Ἡ διάθεση εἶναι καθολικότερη· καὶ τὰ δύο βέβαια λέγονται διαθέσεις, γιατί βρίσκεται σὲ μιὰ κάποια κατάσταση σύμφωνα μ' αὐτὲς ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἡ δυσμετάβλητη διάθεση λέγεται ἐξὴ, ἐνῶ ἡ εὐμετάβλητη ἀπλῶς διάθεση.

Δεύτερο εἶδος ποιότητας εἶναι ἡ δύναμη καὶ ἡ ἀδυναμία, ποὺ δὲν ἐνυπάρχουν ἐνεργεία, ἔχουν ὁμοῦ μιὰ κάποια φυσικὴ καταλληλότητα καὶ δύναμη ἢ ἀκαταλληλότητα· ἔτσι λέμε τὸ παιδί μουσικὸ δυνάμει· ἀν καὶ δὲν ἔχει δηλαδὴ ἐνεργεία τῆ μουσικῆ, ἔχει ὁμοῦ τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ δεχτεῖ τὴ μουσικῆ. Ἐνῶ τὸ ἄλογο ζῶο τὸ λέμε ἄμουσο, ἐπειδὴ οὔτε ἐνεργεία ἔχει τὴ μουσικῆ οὔτε ἔχει τὴ δύναμη νὰ τὴ δεχτεῖ. Καὶ τὸ σκληρὸ ἔχει τὴ δύναμη νὰ μὴ διαιρεῖται γρήγορα.

Τρίτο εἶδος εἶναι ἡ παθητικὴ ποιότητα καὶ τὸ πάθος, ὅπως εἶναι ἡ θερμότητα, ἡ λευκότητα, ἡ ψύξη, τὸ μαύρισμα καὶ τὰ παρόμοια. Τὸ πάθος βέβαια ἀποβάλλεται εὐκολα καθὼς καὶ ἡ διάθεση, ὅπως ὅταν κάποιος κιτρινίσει ἢ κοκκινίσει ἀπὸ φόβο, ἐνῶ ἡ παθητικὴ ποιότητα δὲν ἀποβάλλεται εὐκολα οὔτε μεταβάλλεται. Ἀπὸ τίς παθητικὲς ποιότητες ἄλλες δὲν ἔγιναν ἀπὸ πάθος, δηλαδὴ δὲν προῆλθαν ἀπὸ ἄλλοῦ, ἀλλὰ ὑπάρχουν μέσα στὴν οὐσία, ὅπως ἡ θερμότητα στὴ φωτιά καὶ ἡ γλυκύτητα στὸ μέλι· οὔτε δηλαδὴ στὴ φωτιά εἶναι ἐπίκτητη ἡ θερμότητα οὔτε στὸ μέλι ἡ γλυκύτητα· οὔτε προηγουμένως δὲν ἦταν τέτοια καὶ πῆραν ὕστερα τὴ θερμότητα καὶ τὴ γλυκύτητα, προκαλοῦν ὁμοῦ τὸ ἴδιο πάθος στὴν αἴσθησή μας. Ἡ φωτιά εἶναι θερμὴ καὶ μᾶς θερμαί-

μαίνει ἡμᾶς καὶ τὸ μέλι γλυκὸ δὴν γλυκαίνει ἡμᾶς· τινὲς δὲ ἀπό τι-
 νος πάθους, ἤγουν κράσεως, γεγόνασι καὶ ποιοῦσιν ἐνίοτε πάθος
 κατὰ τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν, ἀλλ' οὐ τὸ αὐτὸ πάθος καὶ τὴν αὐ-
 60 τὴν ποιότητα, ἣν ἔχουσιν, οἷά εἰσι τὰ χρώματα· τὸ γὰρ λευκὸν ἐκ
 τινος πάθους καὶ κράσεως γινόμενον πάθος μὲν ποιεῖ περὶ τὴν
 δρασιν, ἤγουν τὴν διάκρισιν καὶ ἐξάπλωσιν καὶ φωτισμόν, οὐ
 λευκαίνει δὲ ἡμᾶς. Ἡ οὖν παθητικὴ ἢ μὴ οὕσα ἐπίκτητος ἢ παντὶ
 τῷ εἶδει ἐνυπάρχει, ὡς ἡ θερμότης δλω τῷ πυρί, ἢ οὐ παντί, ὡς
 65 ἡ μελανία τοῖς Αἰθίοψιν· οὐ γὰρ πάντες οἱ ἄνθρωποι μέλανες.
 Ταῦτα δὲ οὐ μόνον περὶ σῶμα θεωρεῖται ἀλλὰ καὶ περὶ ψυχῆν.

Τέταρτον εἶδος ποιότητος σχῆμα καὶ μορφή. Τὸ μὲν οὖν
 σχῆμα ἐπὶ τῶν ἐμψύχων καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων φέρεται, ἢ δὲ μορ-
 φῆ ἐπὶ τῶν ἐμψύχων μόνον. Εἰ δὲ ρηθῆ ἐπὶ τῶν ἀψύχων μορφή
 70 ἢ εὐμορφον, οὐ κυρίως ἀλλὰ καταχρηστικῶς λέγεται. Καθολι-
 κώτερον οὖν ἐστὶ τὸ σχῆμα· καὶ ἡ μορφή γὰρ καλεῖται σχῆμα. Τὸ
 δὲ τῶν ἀψύχων σχῆμα οὐ καλεῖται μορφή. Ἡ δὲ εὐθύτης, ἤγουν
 ὀρθότης, καὶ ἡ καμπυλότης, ἤγουν στρεβλότης, τῆς ποιότητός εἰ-
 σιν.

75 Χρῆ γινώσκειν, ὅτι τὰ ποιά ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρωνύμως
 ἀπὸ τῶν ποιότητων λέγονται, ὡς ἀπὸ τῆς θερμότητος θερμόν,
 τινὰ δὲ καὶ ὁμωνύμως, ὡς μουσικὴ ἐπιστήμη καὶ μουσικὴ γυνή
 ἢ ἔχουσα τὴν μουσικὴν ἐπιστήμην, τινὰ δέ, εἰ καὶ σπανίως, ἑτε-
 ρωνύμως, ὡς ἀπὸ τῆς ἀρετῆς σπουδαῖος· ὁ γὰρ ἐνάρετος σπου-
 80 δαῖος λέγεται.

Χρῆ γινώσκειν, ὅτι τὸ πάθος διττόν· ἢ γὰρ ἐν τῷ ἤδη πε-
 πονθῆναι λέγεται, καὶ ἀνάγεται ὑπὸ τὴν ποιότητα, ὡς τὸ ἤδη λε-
 λευκασμένον ἱμάτιον λέγεται λευκόν, ἢ ἐν τῷ νῦν πάσχειν, καὶ
 ἀνάγεται ὑπὸ τὴν τοῦ πάσχειν κατηγορίαν, ὡς τὸ μῆπω λευκαν-
 85 θὲν ἀλλὰ νῦν λευκαινόμενον.

Χρῆ γινώσκειν, ὡς οὐκ εἰσιν αἱ ποιότητες σώματα, ἀλλὰ

νει και τὸ μέλι εἶναι γλυκὸ καὶ μᾶς γλυκαίνει. Μερικὲς ποιότητες ὁμως ἔχουν γίνεαι ἀπὸ κάποιο πάθος, δηλαδὴ ἀπὸ κάποια κράση, καὶ μερικὲς φορές προκαλοῦν πάθος στὴν αἴσθησή μας, ὄχι ὁμως τὸ ἴδιο πάθος καὶ τὴν ἴδια ποιότητα ποὺ ἔχουν, ὅπως γίνεται μὲ τὰ χρώματα. Τὸ λευκὸ δηλαδὴ τὸ δημιουργεῖ κάποιο πάθος καὶ κάποια κράση καὶ προκαλεῖ κι αὐτὸ κάποιο πάθος στὴν δρασή μας, δηλαδὴ τὴ διάκριση τοῦ χρώματος, τὴν ἐξάπλωση καὶ τὸ φωτισμὸ, δὲ μᾶς κάνει ὁμως λευκοὺς. Ἡ παθητικὴ λοιπὸν ποιότητα ποὺ δὲν εἶναι ἐπίκτητη ὑπάρχει εἴτε σὲ ὄλο τὸ εἶδος, ὅπως ἡ θερμότητα σ' ὄλη τὴ φωτιά, εἴτε ὄχι σὲ ὄλο, ὅπως τὸ μαῦρισμα στοὺς Αἰθίοπες· γιατί δὲν εἶναι ὄλοι οἱ ἄνθρωποι μαῦροι. Αὐτὰ δὲν παρατηροῦνται στὸ σῶμα μόνο, ἀλλὰ καὶ στὴν ψυχὴ.

Τέταρτο εἶδος ποιότητας εἶναι τὸ σχῆμα καὶ ἡ μορφή. Τὸ σχῆμα ἀπαντᾷ καὶ στὰ ἐμψυχα καὶ στὰ ἄψυχα, ἐνῶ ἡ μορφή στὰ ἐμψυχα μόνο. Κι ἂν λεχθεῖ γιὰ τὰ ἄψυχα μορφή ἢ ὁμορφο, δὲ λέγεται κυριολεκτικὰ ἀλλὰ καταχρηστικὰ. Τὸ σχῆμα λοιπὸν εἶναι γενικότερο, γιατί καὶ ἡ μορφή καλεῖται σχῆμα, τὸ σχῆμα ὁμως τῶν ἀψύχων δὲν καλεῖται μορφή. Ἡ εὐθύτητα, δηλαδὴ ἡ ὀρθότητα, καὶ ἡ καμπυλότητα, δηλαδὴ ἡ στρεβλότητα, εἶναι περιπτώσεις τῆς ποιότητας.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι τὸ ποιὸ τις πὶο πολλὲς φορές σχηματίζει τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὴν ποιότητα, ὅπως τὸ θερμὸ ἀπὸ τὴ θερμότητα, ἐνῶ μερικὰ παίρνουν τὸ ἴδιο τὸ ὄνομά της, ὅπως μουσικὴ ἐπιστήμη καὶ μουσικὴ γυναίκα ἐκείνη ποὺ κατέχει τὴ μουσικὴ ἐπιστήμη· μερικὰ πάλι, ἂν καὶ σπανίως, ὀνομάζονται ἀπὸ ἄλλο ὄνομα, ὅπως στὴν ἀρετὴ ἔχομε τὸ σπουδαῖος· γιατί ὁ ἐνάρετος λέγεται σπουδαῖος.

Ἐπίσης πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι τὸ πάθος εἶναι διπλό· ἢ λέγεται μὲ αὐτὸ ποὺ ἤδη ἔχει πάθει καὶ ἀνάγεται στὴν ποιότητα, ὅπως τὸ ροῦχο ποὺ ἤδη ἔχει λευκανθεῖ λέγεται λευκὸ, ἢ λέγεται κατὰ τὴ διάρκεια ποὺ παθαίνει κάτι καὶ ἀνάγεται στὴν κατηγορία τοῦ πάσχειν, ὅπως τὸ ροῦχο ποὺ δὲν λευκάνθηκε ἀκόμη, ἀλλὰ λευκαίνεται τώρα.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι οἱ ποιότητες δὲν εἶναι σώματα,

άσώματα. Εἰ γὰρ ἦσαν σώματα, ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἦσαν· καὶ πάντα δὲ τὰ συμβεβηκότα άσώματά εἰσι καὶ καθ' ἑαυτὰ ἀνύπαρκτα, εἰ μὴ ἐν τῇ οὐσίᾳ θεωρηθῶσι.

90 Χρῆ γινώσκειν, ὅτι αἱ οὐσιώδεις ποιότητες ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἀνάγονται· μέρη γὰρ αὐτῆς εἰσιν ὡς διαιροῦντα αὐτὴν καὶ εἰς τὸν ὀρισμὸν τῶν εἰδῶν αὐτῆς λαμβανόμενα, ὅφ' ἦν δὲ κατηγορίαν τὸ ὄλον, ὑπὸ ταύτην καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ ἀναχθῆσονται. Τὸ βαρὺ καὶ κοῦφον ἢ ἐν ὄγκοις θεωρεῖται, ὡς ἐπὶ τῶν σταθμιζομένων, καὶ
95 ἀνάγεται ὑπὸ τὸ ποσόν, ἢ ἐν οὐσίᾳ, ὡς ἐν τοῖς στοιχείοις, ἦγουν πυρὶ καὶ γῆ, καὶ ἀνάγονται ὑπὸ τὴν οὐσίαν ὡς οὐσιώδεις διαφοραί, ὁμοίως καὶ τὸ πυκνὸν καὶ μανόν, ἦγουν ἀραιόν· ἢ γὰρ οὐσιωδῶς ἐν τοῖς στοιχείοις καὶ ἀνάγονται ὑπὸ τὴν οὐσίαν, ἢ ἐπεισάκτως ἐν ἱματίοις καὶ ἀνάγονται ὑπὸ τὴν κείσθαι κατηγορίαν,
100 θέσει γάρ εἰσι.

Τρία δὲ εἰσιν ἴδια τῆς ποιότητος, ἦγουν παρακολουθήματα· πρῶτον τὸ ἐναντιότητα ἐπιδέχεσθαι· τὸ γὰρ θερμὸν ἐναντίον τῷ ψυχρῷ καὶ τὸ λευκὸν τῷ μέλανι· δεῦτερον τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· ἐνθα γὰρ ἐναντιότης ἐστὶ, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον εὐρίσκεται.
105 Τὸ δὲ μᾶλλον ἐστὶν ἐπίτασις, καὶ τὸ ἥττος ὕφεις. Ἐνδέχεται οὖν εἰπεῖν τόδε τὸ εἶδος μᾶλλον τοῦδε λευκὸν καὶ ἥττον ψυχρόν. Τρίτον παρακολούθημα, τὸ καὶ ἰδιώτατον τοῦ ποιοῦ, τὸ ὁμοιον καὶ ἀνόμοιον. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὸ σχῆμα οὐκ ἔχει ἐναντίον.

Χρῆ γινώσκειν, ὅτι οὐ πᾶσαι αἱ στερήσεις ἀποφατικῶς λέγονται,
110 ἀλλὰ καὶ στερήσεις εἰσὶ καταφατικῶς λεγόμεναι, ὡς τυφλότης καὶ κωφότης. Καὶ πάλιν οὐ πᾶν εἶδος καταφατικῶς ὀνομάζεται, ἀλλὰ καὶ ἀποφατικῶς, ὡσπερ ἡ ἀκολασία, εἶδος οὐδσα, οὐ καταφατικῶς ἀλλ' ἀποφατικῶς ὀνομάσθη· ἢ γὰρ κατάθεσις κατάφασις λέγεται, οἶον 'καλός ἐστιν', ἢ δὲ ἀρνησις ἀπόφασις, οἶον 'οὐκ ἔστι καλός'· ὅτε δὲ λέγομεν 'ἀνομος εἶ', τὸ ἀρνησιν σημαίνει ὡς τὸ οὐ.
115

Εἰ δὲ λέγεται τόδε τὸ λευκὸν ἴσον εἶναι τῷδε τῷ λευκῷ, οὐ

ἀλλὰ εἶναι ἀσώματες. Γιατί, ἂν ἦταν σώματα, θὰ ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν οὐσία. Καὶ ὅλα τὰ συμβεβηκότα εἶναι ἀσώματα καὶ ἀνύπαρκτα καθ'αυτὸν, ἂν δὲν θεωρηθοῦν μέσα στὴν οὐσία.

Ἄκόμη πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι οἱ οὐσιώδεις ποιότητες ἀνάγονται στὴν οὐσία· γιατί εἶναι μέρη τῆς, ἐπειδὴ διαιροῦν αὐτήν, καὶ παραλαμβάνονται στὸν ὀρισμὸ τῶν μερῶν τῆς καὶ κάτω ἀπὸ ὅποια κατηγορία τάσσεται τὸ ὅλο, κάτω ἀπὸ αὐτὴν θὰ ταχθοῦν καὶ τὰ μέρη του. Τὸ βαρὺ καὶ ἑλαφρὸ ἢ θεωρεῖται στοὺς ὄγκους, ὅπως ἐκεῖνα πού ζυγίζονται, καὶ τάσσεται κάτω ἀπὸ τὸ ποσό, ἢ σὲ οὐσία, ὅπως γίνεται στὰ στοιχεῖα, δηλαδὴ στὴ φωτιά, τὴ γῆ, καὶ τάσσονται κάτω ἀπὸ τὴν οὐσία ὡς οὐσιώδεις διαφορές, ὅμοια καὶ τὸ πικρὸ καὶ μανό, δηλαδὴ τὸ ἀραιό· ἢ ὑπάρχουν στὴν οὐσία τῶν στοιχείων καὶ ἀνάγονται στὴν οὐσία, ἢ εἶναι ἐπέισακτα, ὅπως στὰ ρούχα, καὶ ἀναφέρονται στὴν κατηγορία τοῦ 'κεῖσθαι', ἐπειδὴ ὑπάρχουν θέσει (ἔχουν τεθεῖ).

Ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς ποιότητος, δηλαδὴ παρακολουθήματά τῆς εἶναι τρία· πρῶτον ὅτι ἐπιδέχεται τὴν ἐναντιότητα· τὸ θερμὸ εἶναι ἐναντίο στὸ ψυχρὸ καὶ τὸ ἄσπρο στὸ μαῦρο· δεύτερον ὅτι ἐπιδέχεται τὸ περισσότερο καὶ τὸ λιγότερο· ὅπου ὑπάρχει ἐναντιότητα, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ τὸ περισσότερο καὶ λιγότερο. Τὸ μᾶλλον εἶναι ἐπίταση καὶ τὸ ἦττον εἶναι μείωση. Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς αὐτὸ τὸ εἶδος εἶναι περισσότερο λευκὸ ἀπὸ τοῦτο καὶ λιγότερο ψυχρὸ. Τρίτο παρακολούθημα, πού εἶναι καὶ τὸ ιδιότατο τοῦ ποιοῦ, εἶναι τὸ ὅμοιο καὶ τὸ ἀνόμοιο. Πρέπει ὁμως νὰ σημειώσομε ὅτι τὸ σχῆμα δὲν ἔχει ἐναντίο.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι οἱ στερήσεις ὅλες δὲ λέγονται ἀποφατικά, ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ στερήσεις διατυπωμένες καταφατικά, ὅπως ἡ τυφλότητα καὶ ἡ κωφότητα. Ἐπίσης δὲν λέγεται καταφατικά κάθε εἶδος, ἀλλὰ λέγεται καὶ ἀποφατικά, ὅπως ἡ ἀκολασία, πού, ἐνῶ εἶναι εἶδος, δὲν ὀνομάστηκε καταφατικά ἀλλὰ ἀποφατικά. Ἡ θετικὴ διατύπωση λέγεται κατάφαση, ὅπως 'εἶναι καλός', ἐνῶ ἡ ἀρνητικὴ λέγεται ἀπόφαση, ὅπως 'δὲν εἶναι καλός'. ὅταν λέμε 'εἶσαι ἄνομος', τὸ α- σημαίνει ἀρνηση, ὅπως τὸ οὐ.

Ἄν πάλι λέγεται αὐτὸ τὸ λευκὸ εἶναι ἴσο μὲ τοῦτο τὸ λευκὸ,

καθὸ ποιότητος λέγεται ἴσον εἶναι, ἀλλὰ καθὸ ποσότητος καὶ τὸ εἶναι τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην ἴσην ἐκείνη τῇ ἐπιφανείᾳ, ὡς καὶ ἐν τῷ ποσῷ τὸ ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον θεωρεῖται οὐ καθὸ ποσόν, ἀλλὰ καθὸ μετέχει ποιότητος.

(λστ') γγ' *Περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν.*

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ ποίησις καὶ πάθησις, ἤγουν ἡ ποιητικὴ δύναμις καὶ ἡ παθητικὴ, ὑπὸ τὴν ποιότητά εἰσι, τὸ δὲ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν οὐσία τίς ἐστὶ τοιῶσδε ἐνεργοῦσα ἢ πάσχουσα.
 5 Ποιεῖν οὖν ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ ἔχειν τὴν αἰτίαν τοῦ πάσχειν, ὡς ὁ δημιουργὸς καὶ τὸ δημιουργούμενον· ὁ μὲν γὰρ δημιουργὸς ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὴν αἰτίαν τῆς δημιουργίας, τὸ δὲ δημιουργούμενον ἐν μὲν τῷ δημιουργῷ τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας, ἐν ἑαυτῷ δὲ τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς παθήσεως. Δημιουργὸν δὲ ἐνταῦθα τὸν τεχνί-
 10 τὴν λέγομεν, οἷον τέκτονα, δημιουργούμενον δὲ τὴν ὕλην τὴν ὑποκειμένην τῷ τεχνίτῃ, οἷον τὴν ξυλὴν· αὕτη γὰρ ὑπόκειται τῷ τέκτονι.

Τοῦ δὲ ποιεῖν καὶ τοῦ πάσχειν τὰ μὲν ἀπλῶς λέγονται ποιεῖν, ὡς ἐπὶ τῶν ποιητικῶν τεχνῶν, οἷον τεκτονικῆς, χαλκευ-
 15 τικῆς καὶ τῶν τοιούτων, ἐφ' ὧν καὶ μετὰ τὸ παύσασθαι τὸν ποιοῦντα διαμένει τὸ ποίημα (τοῦ γὰρ οἰκοδόμου παυσαμένου τοῦ οἰκοδομεῖν διαμένει τὸ οἰκοδομηθέν), τὸ δὲ λέγεται πράττειν, ἐφ' ὧν οὐ διαμένει τὸ πραττόμενον παυσαμένου τοῦ πράττοντος (παυσαμένου γὰρ τοῦ ἀύλητοῦ οὐ διαμένει, ἀλλ' ἀπόλλυται ἢ ἀβ-
 20 λησις), τὸ δὲ λέγεται θεωρεῖν, ὡς τὸ ἀστρονομεῖν, γεωμετρεῖν, νοεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα, ἔτι καὶ τὰ θεωρούμενα εἶδη ἐν τοῖς ἀψύχοις, οἷον πυρί, λίθω, ξύλω καὶ τοῖς τοιούτοις. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα ἐπὶ τῶν λογικῶν εἰσι, τὸ δὲ ἔσχατον ἐπὶ τῶν ἀψύχων καὶ ἀλόγων· οὐ καθὸ γὰρ ἐμψυχον ποιεῖ ἀλλὰ καθὸ σῶμα πλησιάζον σώματι.

δὲ λέγεται ἴσο ὡς ποιότητα, ἀλλὰ ὡς ποσότητα καὶ κατὰ τὸ ὅτι ἡ ἐπιφάνεια αὐτὴ εἶναι ἴση μὲ τὴν ἐπιφάνεια ἐκείνη, ὅπως καὶ τὸ ὅμοιο καὶ ἀνόμοιο θεωρεῖται μέσα στὸ ποσὸ ὄχι ὡς ποσὸ, ἀλλὰ ἐπειδὴ μετέχει ποιότητας.

(λστ') νγ' Γιά τὸ 'ποιεῖν' καὶ 'πάσχειν'.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ ποίηση καὶ ἡ πάθηση, δηλαδὴ ἡ δύναμη ἡ ποιητικὴ καὶ ἡ παθητικὴ, τάσσονται κάτω ἀπὸ τὴν ποιότητα, καὶ τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν εἶναι κάποια οὐσία πού ἐνεργεῖ ἢ πάσχει μ' ἓνα συγκεκριμένο τρόπο. Τὸ 'ποιεῖν' λοιπὸν εἶναι τὸ νὰ ἔχει κάτι μέσα στὸν ἑαυτό του τὴν αἰτία τῆς ἐνέργειάς του, ἐνῶ 'πάσχειν' τὸ νὰ ἔχει στὸν ἑαυτό του καὶ σὲ ἄλλο τὴν αἰτία τοῦ πάσχειν, ὅπως ὁ δημιουργὸς καὶ τὸ δημιούργημά του. Ὁ δημιουργὸς δηλαδὴ ἔχει μέσα του τὴν αἰτία τῆς δημιουργίας, ἐνῶ τὸ δημιούργημα ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας του στὸ δημιουργὸ καὶ στὸν ἑαυτό του τὴν καταλληλότητα τῆς πάθησης. Δημιουργὸ ἐδῶ ἐννοοῦμε βέβαια τὸν τεχνίτη, ὅπως τὸν ξυλουργό, καὶ δημιούργημα τὸ ὕλικό πού ἐπεξεργάζεται ὁ τεχνίτης, δηλαδὴ τὴν ξυλεία. Γιατὶ αὐτὴν ἐπεξεργάζεται ὁ ξυλουργός.

'Απὸ τίς ἐνέργειες τοῦ 'ποιεῖν' καὶ τοῦ 'πάσχειν' ἄλλες λέγονται ἀπλῶς 'ποιεῖν', ὅπως γίνεται μὲ τίς κατασκευαστικὲς τέχνες, δηλαδὴ τὴν ξυλουργικὴ, τὴν σιδηρουργικὴ καὶ τίς παρόμοιες, στίς ὁποῖες κι ὅταν σταματήσῃ ὁ τεχνίτης, τὸ κατασκευάσμα του παραμένει. "Ὅταν ὁ οἰκοδόμος δηλαδὴ σταματήσῃ νὰ χτίζει, τὸ οἰκοδόμημά του παραμένει. " Ἄλλες πάλι ἐνέργειες λέγονται 'πράττειν', στίς ὁποῖες δὲν παραμένει ὅ,τι πράχθηκε ὅταν σταματήσῃ ἐκεῖνος πού τὸ πράττει· ὅταν δηλαδὴ σταματήσῃ ὁ αὐλητής, δὲν παραμένει ὁ σκοπὸς πού ἔπαιξε ἀλλὰ χάνεται. Γιά ἄλλες πάλι λέγεται 'παρατηρεῖν', ὅπως ὅταν ἀστρονομεῖ κάποιος ἢ γεωμετρεῖ ἢ διαλογίζεται καὶ τὰ ὅμοια, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν παρατήρησιν τῶν εἰδῶν μέσα στὰ ἄψυχα, στὴ φωτιά δηλαδὴ καὶ στὴν πέτρα, στὸ ξύλο καὶ στὰ ὅμοια. Τὰ πρῶτα λοιπὸν λέγονται γιὰ τὰ λογικά, ἐνῶ τὸ τελευταῖο γιὰ τὰ ἄψυχα καὶ ἄλογα· γιατί δὲν δημιουργεῖ σὰν ἔμψυχο, ἀλλὰ ὡς σῶμα πού πλησιάζει ἄλλο σῶμα.

25 Δύο δὲ ἔχει ἴδια· πρῶτον τὸ ἐπιδέχεσθαι ἐναντιότητα, τὸ γὰρ θερμαίνειν ἐναντίον ἐστὶ τοῦ ψύχειν· δεύτερον τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· ἐνδέχεται γὰρ μᾶλλον θερμαίνειν καὶ ἥττον ψύχειν, ὁμοίως καὶ θερμαίνεσθαι καὶ ψύχεσθαι.

Ἐν πάσαις οὖν ταῖς κατηγορίαις θεωρεῖται τὸ ποιεῖν καὶ πά-
 30 σχειν· ἐν μὲν τῇ οὐσίᾳ τὸ γεννᾶν καὶ γεννᾶσθαι, ἐν δὲ τῷ ποσῷ ἀριθμεῖν καὶ ἀριθμεῖσθαι, ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς ἑπτά 'πρὸς τιν διπλασιάζειν καὶ διπλασιάζεσθαι, ἐν τῇ 'ποιότητι' λευκαίνειν καὶ λευκαίνεσθαι, ἐν τῷ 'κεῖσθαι' καθίζειν καὶ καθέζεσθαι, ἐν τῷ ἔχειν φορεῖν καὶ φορεῖσθαι, ἐν τῇ 'ποῦ' περιέχειν καὶ περιέχεσθαι, καὶ ἐν τῇ 'ποτέ' πε-
 35 ριέχεσθαι καὶ περιέχειν ἐν τῷ ἐνεστῶτι καὶ παρεληλυθότι καὶ μέλλοντι χρόνῳ.

(λζ') νδ' Περὶ τοῦ κεῖσθαι.

'Κεῖσθαι' ἐστὶ τὸ ἔχον θέσιν πῶς πρὸς ἕτερον, οἷον τὸ σῶμα τὸ κείμενόν πῶς πρὸς τὴν τοιαύτην θέσιν ἢ πρὸς ἀνάκλισην ἢ καθέδραν ἢ στάσιν. Εἶδη δὲ τοῦ κεῖσθαι τρία· τὸ ἴστασθαι, τὸ κα-
 5 θῆσθαι, τὸ δὲ παντελῶς κεῖσθαι ποιεῖ τὸ ἀνακλίνεσθαι. Οὐ δηλοῖ δεῖ τὸ κεῖσθαι οὐδὲ τὸ κείμενον οὐδὲ τὸν τόπον, ἀλλὰ αὐτὴν τὴν θέσιν τοῦ κειμένου πρὸς τὸν τόπον.

Τῶν δὲ κειμένων τὰ μὲν κατὰ φύσιν κεῖνται ὡς τὰ στοιχεῖα ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις, οἷον γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ καὶ τὰ τοιαῦτα,
 10 τὰ δὲ κατὰ θέσιν καὶ τέχνην ὡς ἀνδριάς, κίων καὶ τὰ τοιαῦτα. Λοιπὸν ἐπιδιαίρεσις ἡ λέγουσα, ὅτι τῶν κειμένων τὰ μὲν στάσιμα, ὡς γῆ, τὰ δὲ κινούμενα, ὡς τὰ οὐράνια σώματα. Ἔτι τῶν κειμένων τὰ μὲν δυνάμει κεῖνται, ἥγουν τὰ δυνάμενα μετέρχεσθαι, τὰ δὲ ἐνεργεῖα, ὡς ὅπου κεῖνται.

Ἔχει δύο ἴδια γνωρίσματα· πρῶτον ὅτι ἐπιδέχεται τὴν ἑναντιότητα· τὸ νὰ θερμαίνει εἶναι βέβαια ἀντίθετο τοῦ νὰ ψύχει. Δεύτερον δέχεται τὸ περισσότερο καὶ τὸ λιγότερο· εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ θερμαίνει περισσότερο, ὅπως καὶ νὰ ψύχει λιγότερο, τὸ ἴδιο καὶ νὰ θερμαίνεται καὶ νὰ ψύχεται.

Σ' ὄλες λοιπὸν τὶς κατηγορίες παρατηρεῖται τὸ 'ποιεῖν' καὶ τὸ 'πάσχειν'· στὴν οὐσία τὸ νὰ γεννᾷ κάποιος καὶ νὰ γεννιέται, στὸ ποσὸ τὸ ν' ἀριθμεῖ καὶ ν' ἀριθμεῖται, στὰ 'πρὸς τι' τὸ νὰ διπλασιάζει καὶ νὰ διπλασιάζεται, στὸ 'ποῖδ' τὸ νὰ λευκαίνει καὶ νὰ λευκαίνεται, στὸ 'κεῖσθαι', τὸ νὰ καθίζει κάποιον καὶ τὸ νὰ καθίζουν αὐτὸν τὸν ἴδιο, στὸ 'ἔχειν' τὸ φορεῖν καὶ φορεῖσθαι, στὸ 'ποῦ' τὸ νὰ περιέχει καὶ νὰ περιέχεται, στὸ 'ποτέ' τὸ νὰ περιέχεται καὶ νὰ περιέχει, στὸν 'ἐνεστώτα', τὸν περασμένο καὶ τὸ μελλοντικὸ χρόνο.

(λζ') νδ' Γιὰ τὸ 'κεῖσθαι'.

'Κεῖσθαι' εἶναι τὸ νὰ ἔχει κάτι κάποια θέση σὲ σχέση μ' ἕνα ἄλλο, ὅπως τὸ σῶμα ποῦ εἶναι σὲ κάποια θέση ἢ ξαπλώνει ἢ κάθετα ἢ στέκεται. Τὰ εἶδη τοῦ κεῖσθαι εἶναι τρία· ἡ στάση, ἡ κάθιση, ἡ ἀνάκλιση. Ἀπὸ τὸ νὰ στέκεται κανένας ὀρθιος προέρχεται ἡ στάση, τὸ νὰ κείτεται κάποιος κατὰ ἕνα μέρος καὶ κατὰ ἄλλο νὰ στέκεται δίνει τὴν κάθιση, καὶ τὸ νὰ κείτεται ἐντελῶς, κάνει τὴν ἀνάκλιση. Τὸ 'κεῖσθαι' δὲ δηλώνει βέβαια οὔτε αὐτὸ ποῦ κείτεται οὔτε τὸν τόπο, ἀλλὰ μόνο τὴ θέση αὐτοῦ ποῦ κείτεται ὡς πρὸς τὸν τόπο.

Ἄπο ὅσα κείτονται ἄλλα κείτονται ἀπὸ τὴ φύση τους, ὅπως τὰ στοιχεῖα στοὺς τόπους τους, δηλαδὴ ἡ γῆ, τὸ νερό, ὁ ἀέρας, ἡ φωτιὰ καὶ τὰ ὅμοια· ἄλλα ἀπὸ τοποθέτηση καὶ τεχνικὴ κατασκευή, ὅπως ὁ ἀνδριάντας, οἱ κίονες καὶ τὰ ὅμοια. Ἀπομένει ἡ ἐπιδιαίρεση ποῦ λέει ὅτι ἀπὸ ὅσα κείτονται ἄλλα εἶναι στάσιμα, ὅπως ἡ γῆ, καὶ ἄλλα κινούμενα, ὅπως τὰ οὐράνια σώματα. Ἀκόμη ἀπὸ ὅσα κείτονται ἄλλα κείτονται δυνάμει, δηλαδὴ αὐτὰ ποῦ μποροῦν ν' ἀλλάξουν θέση, καὶ ἄλλα ἐνεργεία, ὅπως ἐκεῖνα ποῦ παραμένουν ὅπου εἶναι κείμενα.

(λη') νε' Περὶ τῆς ποῦ.

Τὸ 'ποῦ' τόπον σημαίνει· ἐρωτώμενοι γὰρ 'ποῦ ἐστὶν ὁ δεῖνα', φασὲν 'ἐν τῷ οἴκῳ, ἐν τῇ πόλει'· ταῦτα δὲ τόπον σημαίνουσιν. Εἶδη δὲ τῆς 'ποῦ' κατηγορίας κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν τόπων
5 ἄνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερὰ, ἔμπροσθεν, ὀπίσθεν.

(λθ') νστ' Περὶ τῆς ποτέ.

Τὸ 'ποτέ' χρόνον δηλοῖ· ἐρωτώμενοι γὰρ 'πότε ἐγένετο τόδε,' λέγομεν 'πέρυσι, προπέρυσι', ἅτινα χρόνον σημαίνουσιν. Εἶδη δὲ τῆς 'ποτέ' κατηγορίας εἰσὶ τσαυτὰ, ὅσαι αἱ τοῦ χρόνου
5 διαφοραί. Τρεῖς δὲ εἰσὶν αὗται· ἐνεστώς, παρωχημένος, μέλλον.

(μ') νζ' Περὶ τοῦ ἔχειν.

Τὸ ἔχειν ἐστὶν οὐσία περὶ οὐσίαν. Δηλοῖ δὲ τὸ περιέχειν ἢ περιέχεσθαι καὶ μὴ εἶναι τι μέρος τοῦ πράγματος. Καὶ περιέχει μὲν χιτῶν, ὄπλα καὶ τὰ τοιαῦτα, περιέχεται δὲ δακτύλιος καὶ εἴ τι
5 ἕτερον τοιοῦτον σμικρόν. Δεῖ δὲ καὶ τὸ περιέχον καὶ τὸ περιεχόμενον οὐσίας εἶναι· εἰ γὰρ τὸ μὲν οὐσία εἴη, τὸ δὲ συμβεβηκός, ὡς ἐπιστήμων καὶ ἐπιστήμη, οὐκέτι ὑπὸ τὸ ἔχειν ἀνάγεται. Διαφοραὶ δὲ τοῦ ἔχειν γίνονται κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν ὄντων· ἢ γὰρ ἔμψυχόν ἐστὶν ἢ ἄψυχον, καὶ ἔμψυχον μὲν ἔχειν λεγόμεθα, ὡς
10 παῖδα, ἵππον καὶ τὰ τοιαῦτα, ἄψυχον δὲ, ὡς δακτύλιον, ὑπόδημα καὶ τὰ τοιαῦτα. Λέγεται δὲ τὸ ἔχειν καὶ κατὰ πολλῶν ἐτέρων σημαυνομένων ὁμωνύμως, περὶ ὧν ὕστερον ἐροῦμεν.

(μα') νη' Περὶ ἀντικειμένων.

Πᾶν ἀντικείμενον ἢ ὡς πρᾶγμα ἀντίκειται ἢ ὡς λόγος. Καὶ εἰ μὲν ὡς λόγος λόγῳ, ποιεῖ κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν. Κατάφασις μὲν οὖν ἐστὶ τὸ εἰπεῖν, τί τινι ὑπάρχει, οἷον καλός ἐστιν, ἀπό-

(λη') νε' Για την κατηγορία 'ποῦ'.

Τὸ 'ποῦ' σημαίνει τόπο· γιατί ἐρωτώμενοι 'ποῦ εἶναι ὁ τάδε;', ἀπαντοῦμε 'στοῦ σπίτι', 'στήν πόλη'. Αὐτὰ σημαίνουν τόπο. Εἶδη τῆς κατηγορίας 'ποῦ' εἶναι ἀνάλογα μὲ τις διαφορῆς τῶν τόπων, ἄνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερά, μπροστά, πίσω.

(λθ') νστ' Για την κατηγορία 'ποτέ'.

Τὸ 'ποτέ' φανερώνει χρόνο· γιατί ἐρωτώμενοι 'πότε ἐγινε τοῦτο;', ἀπαντοῦμε 'πέρυσσι, προπέρυσσι', πού σημαίνουν χρόνο. Εἶδη τῆς κατηγορίας 'ποτέ' εἶναι τόσα, ὅσα καὶ οἱ διαφορῆς τοῦ χρόνου, κι αὐτῆς εἶναι τρεῖς· ἐνεστώτας, παρωχημένος, μέλλοντας.

(μ') νς' Για την κατηγορία τοῦ 'ἔχειν'.

Τὸ 'ἔχειν' εἶναι οὐσία γύρω ἀπὸ οὐσία καὶ δηλώνει τὸ νὰ περιέχει κάτι ἕνα πράγμα ἢ νὰ περιέχεται ἀπὸ αὐτὸ καὶ νὰ μὴν εἶναι μέρος τοῦ πράγματος. Περιέχει δηλαδή ὁ χιτώνας τὰ ὄπλα καὶ τὰ ὄμοια, ἐνῶ περιέχεται τὸ δαχτυλίδι καὶ ὅποιο ἄλλο τέτοιο μικρό. Πρέπει κι αὐτὸ πού περιέχει κι αὐτὸ πού περιέχεται νὰ εἶναι καὶ τὰ δύο οὐσίες. Ἄν εἶναι τὸ ἕνα οὐσία καὶ τὸ ἄλλο συμβεβηκός, ὅπως ὁ ἐπιστήμων καὶ ἡ ἐπιστήμη, δὲν ἀνάγεται στοῦ 'ἔχειν'. Διαφορῆς τοῦ 'ἔχειν' δημιουργοῦνται ἀνάλογα μὲ τὴ διαφορὰ τῶν ὄντων· γιατί ἢ ἔμψυχο εἶναι τὸ ὄν ἢ ἄψυχο καὶ λεγόμαστε ὅτι ἔχομε ἔμψυχο ὅπως ὅταν ἔχομε ἕνα παιδί, ἕναν ἵππο καὶ τὰ ὄμοια, ἐνῶ ἄψυχο ὅπως ὅταν ἔχομε ἕνα δαχτυλίδι, ἕνα ὑπόδημα καὶ τὰ παρόμοια. Τὸ 'ἔχειν' λέγεται καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα μὲ τρόπο ὁμώνυμο· γι' αὐτὰ θὰ μιλήσομε ὕστερα.

(μα') νη' Για τὰ ἀντικείμενα.

Κάθε ἀντικείμενο ἀντίκειται εἴτε ὡς πράγμα εἴτε ὡς λόγος. Κι ἂν ἀντίκειται ὡς λόγος σὲ λόγο, τότε δημιουργεῖ κατάφαση κι ἀπόφαση. Κατάφαση εἶναι νὰ πεῖ κανεὶς τί εἶναι κάποιος, ὅπως

5 φασις δὲ τὸ εἰπεῖν, τί τινι οὐχ ὑπάρχει, οἷον οὐκ ἔστι καλός· λέγονται δὲ ἀμφοτέρω ἀπόφανσις. Εἰ δὲ ὡς πρᾶγμα ἀντίκεινται, ἢ ὡς πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγονται καὶ ποιεῖ τὰ 'πρὸς τι', ἅτινα καὶ συνεισάγουσιν ἄλληλα καὶ συναναιροῦσιν, ἢ οὐ πρὸς ἀντιστρέφοντα καὶ οὐκ ἔχουσι σχέσιν. Καὶ ταῦτα ἢ οὐ μεταβάλλει εἰς ἄλληλα, ὁμῶς δὲ ἀμφοῦ κατὰ φύσιν εἰσὶ καὶ ποιεῖ τὰ ἐναντία, ὡς ἡ θερμότης καὶ ἡ ψύξις, ἢ τὸ μὲν μεταβάλλει εἰς τὸ ἕτερον, τὸ δὲ ἕτερον οὐ μεταβάλλει. Καὶ τὸ μὲν αὐτῶν ἔστι κατὰ φύσιν, τὸ δὲ παρὰ φύσιν, καὶ ποιεῖ τὰ κατὰ στέρησιν καὶ ἕξιν ἀντικείμενα, ὡς ὄψις καὶ τυφλότης· ἕξις μὲν γὰρ ἔστιν ἡ ὄψις, ὡς ἐκ τοῦ ἔχειν, 15 στέρησις δὲ τῆς ἕξεως, ἡγουν τῆς ὀράσεως, ἢ τυφλότης.

Τῶν δὲ ἐναντίων τὰ μὲν εἰσιν ἄμεσα, τὰ δὲ ἔμμεσα. Ἄμεσα μὲν οὖν εἰσιν, ὧν ἀναγκαῖον τὸ ἕτερον, ἡγουν τὸ ἐν ὑπάρχειν τῷ ὑποκειμένῳ αὐτοῖς ἢ τοῦτοις, ὧν κατηγοροῦνται, οἷον νόσος καὶ ὑγίεια ἐν σώματι ζώου ὑποκειμένῳ, καὶ ἀνάγκη πάντως ἐν τῷ 20 σώματι ἢ νόσον εἶναι ἢ ὑγίειαν· νόσον δὲ φαμεν πᾶσαν τὴν παρατροπὴν τῆς φύσεως. Ἐμμεσα δὲ, ὧν οὐκ ἀνάγκη τὸ ἕτερον ὑπάρχειν τῷ ὑποκειμένῳ ἢ τοῦτοις, ὧν κατηγοροῦνται, ὡς τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν· ἐναντία γὰρ εἰσιν, καὶ οὐ πάντως ἀνάγκη ἐν αὐτῶν ὑπάρχειν τῷ σώματι· οὐ γὰρ ἀνάγκη πᾶν σῶμα ἢ λευκὸν 25 εἶναι ἢ μέλαν, εἰσὶ γὰρ σώματα φαιὰ καὶ πυρρά· εἰ μὴ ἄρα τὸ ἐν τῶν ἀντικειμένων ἀφωρισμένως φύσει ὑπάρχει τινί, ὡς ἡ θερμότης τῷ πυρὶ καὶ ἡ ψύξις τῇ χιόνι. Τῶν μὲν οὖν ἐμμέσων τὰ μὲν ἔχουσι ὀνόματα, ὡς τὸ μέσον τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος λέγεται φαιόν, τὰ δὲ οὐκ ἔχουσι ὀνόματα· τὸ μέσον γὰρ τοῦ δικαίου 30 καὶ τοῦ ἀδίκου οὐκ ἔχει ὄνομα, ἀλλὰ τῇ ἀποφάσει ἐκατέρου τὸ ἀνά μέσον γνωρίζεται, οἷον οὐδὲ δίκαιον οὐδὲ ἀδικον.

Ἀκολουθοῦσι δὲ τοῖς ἐναντίοις ἰδιώματα τέσσαρα· πρῶτον, ὅτι τῷ μὲν ἀγαθῷ ἐξ ἀνάγκης τὸ κακὸν ἐναντίον, τῷ δὲ κακῷ

‘εἶναι καλός’, ἐνῶ ἀπόφαση τὸ νὰ πεῖ τί δὲν εἶναι κάποιος, ὅπως δτι ‘δὲν εἶναι καλός’· καὶ τὰ δύο ἔχουν τὸ κοινὸ ὄνομα ἀπόφανση. Ἐὰν λοιπὸν ἀντίκειται ὡς πράγμα ἢ λέγεται μὲ δυνατότητα ἐπιστροφῆς, τότε κάμνει τὰ ‘πρὸς τι’, τὰ ὁποῖα καὶ συνεισάγουν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο καὶ συναναιροῦν, ἢ χωρὶς δυνατότητα ἀντιστροφῆς ὁπότε δὲν ἔχουν σχέση. Καὶ αὐτὰ ἢ δὲν μεταβάλλονται τὸ ἓνα στὸ ἄλλο, ὅμως καὶ τὰ δύο εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ φύση καὶ κάνουν τὰ ἀντίθετα, ὅπως ἡ θερμότητα καὶ ἡ ψύξη, ἢ τὸ ἓνα ἀλλάζει τὸ ἄλλο, ἀλλὰ τὸ ἄλλο δὲν μεταβάλλει. Καὶ τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι καταφύση ἐνῶ τὸ ἄλλο εἶναι παραφύση καὶ δημιουργεῖ τὰ κατὰ στέρηση καὶ ἐξῆ ἀντικείμενα, ὅπως ὄραση, τυφλότητα· ἡ ὄραση δηλαδὴ εἶναι ἐξῆ, ἐπειδὴ ἡ ἐξῆ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἔχω, καὶ στέρηση τῆς ἐξῆς, δηλαδὴ τῆς ὄρασης, εἶναι ἡ τυφλότητα.

Ἐκτὸς τὰ ἐναντία ἄλλα εἶναι ἄμεσα κι ἄλλα ἔμμεσα. Ἐμμεσα εἶναι ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων τὸ ἄλλο, δηλαδὴ τὸ ἓνα, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχει στὸ ὑποκείμενο αὐτῶν ἢ τούτων στὰ ὁποῖα ἀποδίδονται ὡς κατηγορούμενα, ὅπως ἡ νόσος καὶ ἡ ὑγεία στὸ σῶμα ζωντανῆς ὑπαρξης, καὶ εἶναι ἀνάγκη ὅπωςδήποτε νὰ ὑπάρχει στὸ σῶμα ἢ νόσος ἢ ὑγεία· νόσο ὀνομάζομε κάθε παρεκτροπὴ τῆς φύσης. Ἐμμεσα πάλι εἶναι ἐκεῖνα τῶν ὁποίων τὸ ἄλλο δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχει στὸ ὑποκείμενο ἢ σ’ αὐτὰ στὰ ὁποῖα ἀποδίδονται ὡς κατηγορούμενα, ὅπως τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο· γιατί εἶναι ἐναντία καὶ δὲν εἶναι ὅπωςδήποτε ἀνάγκη ἓνα ἀπὸ αὐτὰ νὰ ὑπάρχει στὸ σῶμα. Δὲν εἶναι δηλαδὴ ἀνάγκη νὰ εἶναι κάθε σῶμα ἢ λευκὸ ἢ μαῦρο· γιατί ὑπάρχουν σώματα καὶ φαιὰ καὶ κόκκινα. Ἐκτὸς βέβαια ἂν ἓνα ἀπὸ τὰ ἀντίθετα ὑπάρχει προκαθορισμένα καὶ φύσει σὲ κάποιον, ὅπως ἡ θερμότητα στὴ φωτιά καὶ τὸ ψύχος στὸ χιόνι. Ἐκτὸς τὰ ἔμμεσα πάλι ἄλλα ἔχουν ὀνόματα, ὅπως τὸ ἐνδιάμεσο τοῦ ἄσπρου καὶ τοῦ μαύρου λέγεται φαιό, ἐνῶ ἄλλα δὲν ἔχουν ὄνομα· τὸ ἐνδιάμεσο δηλαδὴ τοῦ δίκαιου καὶ τοῦ ἀδίκου δὲν ἔχει ὄνομα, ἀλλὰ τὸ ἐνδιάμεσο ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὴν ἄρνηση καὶ τοῦ ἐνός καὶ τοῦ ἄλλου, ὅπως λέμε ‘οὔτε δίκαιο οὔτε ἀδικο’.

Ἀκολουθοῦν τὰ ἐναντία τέσσερα ἰδιώματα. Πρῶτον, δτι στὸ ἀγαθὸ ἐναντίον κατ’ ἀνάγκην εἶναι τὸ κακὸ, ἐνῶ στὸ κακὸ πότε τὸ

ποτὲ μὲν ἀγαθόν, ποτὲ δὲ ἄλλο κακόν· τῇ μὲν γὰρ σωφροσύνη
 35 ἐναντίον ἢ ἀκολασία, τῇ δὲ ἀκολασίᾳ ποτὲ μὲν σωφροσύνη, ποτὲ
 δὲ ἡλιθιότης. Ἡλιθιότης δὲ ἐστὶ τὸ μὴ κινεῖσθαι μηδὲ ἐγείρεσθαι
 τὰ πάθη. Ἡ μὲν οὖν ἀκολασία ἔλλειψις ἐστὶ τῆς σωφροσύνης, ἢ
 δὲ ἡλιθιότης ὑπερβολή, ἐναντία δὲ ἢ ὑπερβολή τῇ ἐλλείψει· δεύ-
 τερον, ὅτι ἀδύνατον ἅμα τὰ ἐναντία ἐπὶ τῶν ἀτόμων εἶναι κατὰ
 40 τὸ αὐτό, οὐκ ἐνδέχεται γὰρ ἅμα Σωκράτην ὑγιαίνειν καὶ νοσεῖν, ἢ
 κατὰ τὸ αὐτὸ μέλος θερμαίνεσθαι ἅμα καὶ ψύχεσθαι· τρίτον, ὅτι
 τὰ ἐναντία ἐν τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ ἢ γένει ἢ εἴδει ἢ ἀριθμῷ, γέ-
 νει μὲν ὡς ἐν ἀπλῷ σώματι τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν, εἶδει δὲ ὡς
 ἐν σώματι ζῶου ὑγίεια καὶ νόσος, ἀριθμῷ δὲ δῆλον· τὸ γὰρ αὐτό
 45 σῶμα τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικὸν ἐνδέχεται κατὰ τὴν ἑαυτοῦ με-
 ταβολήν· τέταρτον, ὅτι τὰ ἐναντία ἢ ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος, ὡς τὸ
 λευκὸν καὶ τὸ μέλαν ὑπὸ τὸ χρῶμα, ἢ ὑπὸ τὰ ἐναντία γένη, ὡς
 δικαιοσύνη καὶ ἀδικία ὑπὸ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, ἅτινα ἐναντία
 εἰσίν, ἢ αὐτὰ τὰ ἐναντία γένη εἰσίν, ὡς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν
 50 ἐναντία ὄντα γένη.

(μβ') νθ' Περὶ ἐξεως καὶ στέρησεως.

Ἐξίς λέγεται ἢ ἐνέργεια τοῦ ἐχομένου καὶ τοῦ ἔχοντος, ὡς
 τοῦ ὀπλου καὶ τοῦ ὀπλισμένου, ἤγουν τοῦ ἐνδύοντος καὶ τοῦ ἐν-
 δυομένου· δεύτερον αἱ ἐπίσακτοι ἐνέργειαι μόνιμοι οὔσαι εἴτε
 5 φυσικαὶ εἴτε ψυχικαί· καὶ φυσικαὶ μὲν, ὡς ἡ θερμότης ἐν τοῖς
 θερμαινομένοις, ψυχικαὶ δέ, ὡς ἐπιστήμη· τρίτον, ὅπερ ὀσπῶ μὲν
 ἔχει, ἔχει δὲ ἐπιτηδειότητα δέξασθαι, ὅπερ ἐστὶ πρῶτον σημαινό-
 μενον τοῦ δυνάμει· τέταρτον ἢ φυσικὴ ποιότης, ἤγουν φυσικὴ
 ἐξίς, ὡς ἡ θερμότης τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ καθεύδοντος ἢ ὄψις, ὅπερ
 10 ἐστὶ δεύτερον σημαινόμενον τοῦ δυνάμει· δύναται γὰρ καίειν,
 ἐνεργεῖα δὲ οὐ καίει, πρῶτον δὲ σημαινόμενον τοῦ ἐνεργεία· πέμ-

ἀγαθὸ καὶ πότε ἓνα ἄλλο κακὸ. Στὴ σωφροσύνη δηλαδὴ ἐναντίο εἶναι ἡ ἀκολασία, ἐνῶ στὴν ἀκολασία πότε ἡ σωφροσύνη καὶ πότε ἡ ἡλιθιότητα. Καὶ ἡλιθιότητα εἶναι οὔτε νὰ κινουῦνται οὔτε νὰ διεγείρονται τὰ πάθη. Ἡ ἀκολασία λοιπὸν εἶναι ἔλλειψη σωφροσύνης, ἐνῶ ἡ ἡλιθιότητα ὑπερβολή, καὶ ἡ ὑπερβολὴ εἶναι ἐναντία στὴν ἔλλειψη. Δεύτερον, ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ συνυπάρχουν ταυτόχρονα τὰ ἐναντία στὸ ἴδιο ἄτομο· δὲν εἶναι δηλαδὴ ἐνδεχόμενον ὁ Σωκράτης ταυτόχρονα νὰ εἶναι ὑγιὴς καὶ ἄρρωστος ἢ τὸ ἴδιο μέλος νὰ θερμαίνεται μαζὶ καὶ νὰ ψύχεται. Τρίτον, ὅτι τὰ ἐναντία ὑπάρχουν στὸ ἴδιο ὑποκείμενον εἴτε εἶναι γένος εἴτε εἶδος εἴτε ἀριθμὸς· στὸ γένος τὸ λευκὸ καὶ τὸ μαῦρο, ὅπως σὲ ἀπλὸ σῶμα, στὸ εἶδος ἡ ὑγεία καὶ ἡ νόσος, ὅπως σὲ σῶμα ζωντανῆς ὑπαρξῆς, καὶ εἶναι φανερὸ καὶ στὸν ἀριθμὸ· γιατί εἶναι ἐνδεχόμενον τὸ ἴδιο σῶμα μεταβαλλόμενον νὰ γίνῃ δεκτικὸ ἐναντίων κατηγορουμένων. Τέταρτον· τὰ ἐναντία ἢ εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο γένος, ὅπως τὸ λευκὸ καὶ τὸ μαῦρο εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ χρῶμα, ἢ κάτω ἀπὸ τὰ ἐναντία γένη, ὅπως ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ κακὸ, πού εἶναι ἐναντία, ἢ τὰ ἴδια τὰ ἐναντία εἶναι γένη, ὅπως τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ κακὸ πού εἶναι ἐναντία γένη.

(μβ') νθ' Γιὰ τὴν ἔξη καὶ στέρηση.

Ἐξη λέγεται ἡ ἐνέργεια τοῦ κατεχόμενου καὶ τοῦ κατέχοντος, ὅπως εἶναι τὸ ὄπλο καὶ ὁ ὀπλισμένος, δηλαδὴ αὐτὸς πού ντύνει καὶ αὐτὸς πού ντύνεται. Δεύτερον ἔξη λέγονται οἱ ἐπίκτητες ἐνέργειες πού εἶναι μόνιμες εἴτε φυσικὲς εἴτε ψυχικὲς· καὶ φυσικὲς εἶναι ὅπως ἡ θερμότητα στὰ θερμαινόμενα, ἐνῶ ψυχικὲς ὅπως ἡ ἐπιστήμη. Τρίτον ἔξη λέγεται αὐτὸ πού ἀκόμη δὲν ἔχει κάτι, ἀλλὰ ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ τὸ δεχτεῖ, πράγμα πού εἶναι ἡ πρώτη σημασία τοῦ 'δυνάμει'. Τέταρτο ἔξη λέγεται ἡ φυσικὴ ποιότητα, δηλαδὴ ἡ φυσικὴ ἔξη, ὅπως εἶναι ἡ θερμότητα τῆς φωτιᾶς καὶ ἡ ὄραση ἐκείνου πού κοιμᾶται, πού εἶναι ἡ δεύτερη σημασία τοῦ 'δυνάμει'· ἔχει δηλαδὴ τὴ δύναμη νὰ καίει, ὅμως δὲν καίει ἐνέργεια, καὶ εἶναι πρώτη σημασία τοῦ 'ἐνεργεία'. Πέμπτον ἔξη λέγε-

πτον ὡς ἡ τελικὴ ἐνέργεια, ὡς ἡ ὄρασις ἢ ἡδη ὀρώσα καὶ ἡ θερμότης ἢ ἡδη θερμαίνουσα.

Στέρησις δὲ τῆς ἐξεως ἀποβολή. Ἀντίκειται οὖν τῷ μὲν
 15 πρώτῳ σημαιομένῳ τῆς ἐξεως ἢ στέρησις τοῦ ὄπλου, ἦγουν
 τοῦ ἐνδύματος, τῷ δὲ δευτέρῳ ἢ ἀποβολή τῶν ἐπεισάκτων ἐξε-
 ων, ὅτε τὸ θερμανθὲν ψυχρανθῆ· τῷ τρίτῳ, ὅπερ οὐδὲ ὄλωσ πέ-
 φυκεν ἔχειν τὸ γένος, ὡς λέγομεν ἔχει ἐπιτηδειότητα τὸ βρέφος
 πρὸς μουσικὴν, τὴν δὲ συκῆν οὐδαμῶς. Ἐστέρηται οὖν ἢ συκῆ,
 20 ἐπειδὴ τὸ γένος τῶν φυτῶν οὐκ ἔχει ἐπιτηδειότητα δέξασθαι
 μουσικὴν. Καὶ ὅπερ τὸ μὲν γένος ἔχει ἐπιτηδειότητα, τὶ δὲ τῶν
 εἰδῶν οὐκ ἔχει· τὸ γὰρ ζῶον ἔχει ἐπιτηδειότητα τοῦ ὀράν· τῷ δὲ
 τετάρτῳ ἢ ἀποβολή τῆς δυνάμεως τῆς καθ' ἑξίν· τῷ δὲ πέμπτῳ
 ἢ ἀποβολή τῆς τελικῆς ἐνεργείας, ὅπερ ἀνωτέρῳ εἶρηκε τὴν
 25 κατὰ στέρησιν καὶ ἑξίν τῶν ἀντικειμένων ἀντίθεσιν, ἦγουν τῆς
 δυνάμεως εἴτε τῆς ποιητικῆς εἴτε τῆς παθητικῆς· αὕτη δὲ χαρα-
 κτηρίζεται τοῖς τρισὶ τούτοις, ὅπερ πέφυκεν ἔχειν, οὐδὲ ὄλωσ δὲ
 ἔχει, ἀλλὰ τελείως ἐστέρηται, καὶ ὅτε πέφυκεν ἔχειν, καὶ ἔνθα
 πέφυκεν ἔχειν. Οἷον τὸν λίθον οὐ λέγομεν εἶναι τυφλόν, οὐ πέφυ-
 30 κε γὰρ ἔχειν ἑξίν ὀράσεως· οὐδὲ τὸν ἀρτιγέννητον κύνα λέγομεν
 εἶναι τυφλόν οὐδὲ τὸ ἀρτιγέννητον βρέφος νωδόν, ἐπειδὴ οὐ πε-
 φύκασιν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἔχειν· οὐδὲ τὸν πόδα λέγομεν τυ-
 φλόν, οὐ γὰρ πέφυκε τὸ ζῶον ἐν τῷ ποδὶ ἔχειν τὴν ἑξίν τῆς ὀρά-
 σεως. Ὅτε οὖν κατὰ τὰ τρία ταῦτα πέφυκεν ἔχειν καὶ μὴ ἔχει,
 35 λέγεται στέρησις.

(μγ') ζ' Περὶ προτέρου καὶ ὑστέρου.

Τὸ δὲ πρότερον διαιρεῖται εἰς τέσσαρα σημαινόμενα, καὶ κυ-
 ριώτατόν ἐστι τὸ τῷ χρόνῳ πρότερον. Λέγεται δὲ κυρίως ἐπὶ μὲν
 ἐμψύχων τὸ πρεσβύτερον, ἐπὶ δὲ τῶν ἀψύχων τὸ παλαιότερον·

ται ἡ τελικὴ πᾶ ἐνέργεια, ὅπως ἡ ὄραση ποῦ βλέπει πλέον καὶ ἡ θερμότητα ποῦ θερμαίνει πλέον.

Στέρηση εἶναι ἡ ἀποβολὴ τῆς ἐξης. Ἀντίκειται λοιπὸν στὴν πρώτη σημασίᾳ τῆς ἐξης ἡ στέρηση τοῦ ὄπλου, δηλαδὴ τοῦ ρούχου, στὴ δευτέρῃ ἡ ἀποβολὴ τῶν ἐπίκτητων ἐξεων, ὅταν ψυχρανθεῖ ἐκεῖνο ποῦ θερμάνθηκε, στὴν τρίτῃ ἀντίκειται ἐκεῖνο ποῦ δὲν εἶναι κὰν δυνατὸ νὰ τὸ ἔχει τὸ γένος, ὅπως λέμε ὅτι τὸ παιδάκι ἔχει ἐπιτηδειότητα στὴ μουσικὴ, ἡ συκιὰ ὁμως δὲν ἔχει καθόλου. Στερεῖται λοιπὸν ἡ συκιὰ αὐτὴ τὴν ἐξη, ἐπειδὴ τὸ γένος τῶν φυτῶν δὲν ἔχει τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ δεχτεῖ μουσικὴ· ἐπίσης ἀντίκειται στὴν τρίτῃ σημασίᾳ ἐκεῖνο ποῦ τὸ ἔχει ὡς ἐπιτηδειότητα τὸ γένος, ἐνῶ δὲν τὸ ἔχει κάποιον ἀπὸ τὰ εἶδη· τὸ ζῶο δηλαδὴ ἔχει τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ βλέπει, ἐνῶ ὁ ἀσπάλακας, ποῦ εἶναι εἶδος τοῦ ζώου, δὲν ἔχει τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ βλέπει. Στὴν τέταρτῃ σημασίᾳ ἀντίκειται ἡ ἀποβολὴ τῆς δύναμης ποῦ ὑπάρχει κατ' ἐξη. Στὴν πέμπτῃ ἡ ἀποβολὴ τῆς τελικῆς ἐνέργειας, ὅπως παραπάνω ὀνόμασε τὴν ἀντίθεση τῶν ἀντικειμένων κατὰ στέρηση καὶ ἐξη, δηλαδὴ τῆς δύναμης τόσο τῆς ποιητικῆς ὅσο καὶ τῆς παθητικῆς. Αὐτὴ χαρακτηρίζεται μὲ τὰ τρία τοῦτα· αὐτὸ ποῦ εἶναι ἡ φύση τῆς νὰ τὸ ἔχει καὶ δὲν τὸ ἔχει καθόλου, ἀλλὰ τὸ στερεῖται τελείως, καὶ ὅταν εἶναι στὴ φύση τῆς νὰ τὸ ἔχει, καὶ ποῦ εἶναι στὴ φύση τῆς νὰ τὸ ἔχει. Γιὰ παράδειγμα, ἡ πέτρα δὲ λέμε πῶς εἶναι τυφλὴ, γιατί δὲν εἶναι στὴ φύση τῆς νὰ ἔχει τὴν ἐξη τῆς ὄρασης· οὔτε τὸ νεογέννητο σκυλάκι λέμε πῶς εἶναι τυφλό, οὔτε τὸ νεογέννητο βρέφος πῶς τοῦ λείπουν τὰ δόντια, ἐπειδὴ δὲν εἶναι στὴ φύση τους νὰ ἔχουν τὴν ὄραση ἐκεῖνη τὴν ὥρα· οὔτε λέμε τυφλό τὸ πόδι, γιατί δὲν εἶναι φυσικὸ νὰ ἔχει τὸ ζῶο τὴν ἐξη τῆς ὄρασης στὸ πόδι. Ὅταν λοιπὸν τὰ τρία αὐτὰ εἶναι φυσικὸ νὰ τὰ ἔχει κάτι, ἀλλὰ δὲν τὰ ἔχει, αὐτὴ ἡ ἀπουσία λέγεται στέρηση.

(μγ') ξ' Γιὰ τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον.

Τὸ πρότερον λέγεται μὲ τέσσερες σημασίες. Τὸ κυριολεκτικότερον εἶναι τὸ χρονικὰ πρότερον. Στὰ ἔμψυχα κυριολεκτεῖται τὸ πρεσβύτερον, ἐνῶ στὰ ἄψυχα τὸ παλαιότερον· καταχρηστικὰ χρῆσι-

5 καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἀντ' ἀλλήλων λαμβάνονται· δεύτερον δὲ τὸ φύσει πρότερον, ὅπερ συνεισφέρεται μὲν, οὐ συνεισφέρει δέ, καὶ συναναιρεῖ καὶ οὐ συναναιρεῖται, ὡς τὸ ζῶον πρότερον τοῦ ἀνθρώπου· ζῶου γὰρ μὴ ὄντος, οὐδὲ ἄνθρωπος ἔσται, ζῶον γὰρ ὁ ἄνθρωπος. Ζῶου δὲ ὄντος, οὐ πάντως ἄνθρωπος, ἀλλ' ἴσως
 10 ἵππος, κύων· καὶ ταῦτα γὰρ ζῶά εἰσι· τρίτον τὸ κατὰ τάξιν, ὡς περ φαμὲν πρῶτον τὸ α, δεύτερον τὸ β, εἶτα τὰ συλλάβια, εἶτα αἱ ψῆφοι· τέταρτον τὸ κατ' ἀξίαν, ὡς φαμὲν· πρῶτον ἐπίσκοπος, εἶτα πρεσβύτερος. Ἐκβάλλουσι δὲ τοῦτον τὸν τρόπον τινές· ἐνδέχεται γὰρ τὸν πρῶτον κατὰ τάξιν ὕστερον εἶναι κατ' ἀξίαν· πέμ-
 15 πτον, ὡς φαμὲν τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατόν, ὡς ὁ Σωκράτης πρότερος τῆς ἰδίας εἰκόνοσ· αὐτὸς γὰρ ἔστιν αἴτιον τῆς ἰδίας εἰκόνοσ. Καὶ ὁ πατήρ πρότερος καὶ μείζων τοῦ υἱοῦ· ὁ γὰρ πατήρ ἔστιν αἴτιος τοῦ υἱοῦ, ἐκ γὰρ τοῦ πατρὸσ ὁ υἱὸσ γεννᾶται. Διὸ καὶ ὁ μακάριος Γρηγόριος κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον ἔλαβε τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου
 20 ἡμῶν ἐν τοῖσ ἱεροῖσ Εὐαγγελίοισ ρηθέν· «ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἔστιν».

Ἄλλοι δὲ προστιθέασι τὸ κατ' ἐπίνοιαν, ὡς πρότερον τῶν θεμελίων τὸν τοῖχον. Τοῦτο δὲ ἀνάγεται ὑπὸ τὸν τέταρτον τρόπον, τὸν κατ' ἀξίαν· τὸ γὰρ τῆ ἐπίνοιά πρότερον, τοῦτο τῷ πρά-
 25 γματι ὕστερον. Ὅσαχῶσ δὲ τὸ πρότερον, τοσαυταχῶσ καὶ τὸ ὕστερον. Τὸ δὲ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον οὐκ εἰσι τῶν ὁμωνύμων, ἀλλὰ τῶν ἄφ' ἐνός'.

(μδ') ζα' Περὶ τοῦ ἁμα.

Ἄμα λέγεται κυρίως μὲν, ὧν ἡ γένεσις ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, οἷον δύο τινὲσ ἐγεννήθησαν ἐν τῇ αὐτῇ ῥοπῇ. Οὗτος ὁ τρόπος ἀντίκειται τῷ πρώτῳ τρόπῳ τῶν σημαινόμενων τοῦ προτέρου.
 5 Δεύτερον σημαινόμενον τῶν ἁμα τὰ ἀλλήλοισ συνυπάρχοντα καὶ

μοποιείται τὸ ἓνα στὴ θέση τοῦ ἄλλου. Δεύτερο εἶναι τὸ φύσει πρότερο, πού συνεισάγεται ἀλλὰ δὲ συνεισάγει καὶ συναναιρεῖ ἀλλὰ δὲν συναναιρεῖται, ὅπως τὸ ζῶο πού εἶναι πρότερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο· ὅταν δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει ζῶο, δὲν θὰ ὑπάρχει οὔτε ἄνθρωπος, γιατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο· ὅταν ὁμοίως δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, θὰ ὑπάρχει ζῶο, γιατί καὶ ὁ ἵππος καὶ ὁ σκύλος εἶναι ζῶα· καὶ ὅταν ὑπάρχει ἄνθρωπος, ὅπως ὅποτε θὰ ὑπάρχει ζῶο, γιατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο· ἐνῶ ὅταν ὑπάρχει ζῶο, δὲν ὑπάρχει ὅπως ὅποτε ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἴσως ἵππος, σκύλος· γιατί καὶ αὐτὰ εἶναι ζῶα. Τρίτο εἶναι τὸ πρότερο κατὰ σειρά, ὅπως λέμε πρῶτο τὸ α δεῦτερο τὸ β, ἔπειτα οἱ συλλαβὲς κι ἔπειτα οἱ ἀριθμοί. Τέταρτο εἶναι τὸ πρότερο σύμφωνα μὲ τὴ ἀξία, ὅπως λέμε προηγείται ὁ ἐπίσκοπος, ἔπειτα ὁ πρεσβύτερος. Μερικοὶ ἀπορρίπτουν αὐτὸν τὸν τρόπο· γιατί δὲν ἀποκλείεται ὁ πρῶτος στὴν τάξη νὰ εἶναι τελευταῖος στὴν ἀξία. Πέμπτο εἶναι, ὅπως στὸ αἴτιο καὶ τὸ αἰτιατό· ὁ Σωκράτης δηλαδὴ προηγείται ἀπὸ τὴν εἰκόνα του, γιατί ἐκεῖνος εἶναι ὁ αἴτιος τῆς εἰκόνας του. Καὶ ὁ πατέρας προηγείται καὶ εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸ γιό· γιατί ὁ πατέρας εἶναι αἴτιος τοῦ γιοῦ, ἀφοῦ ὁ γιὸς προέρχεται ἀπὸ τὸν πατέρα. Γι' αὐτὸ κι ὁ μακάριος Γρηγόριος ἔλαβε μ' αὐτὴ τὴ σημασία ὅ,τι εἶπε ὁ Κύριός μας στὰ εὐαγγέλια· «ὁ Πατέρας μου εἶναι μεγαλύτερός μου»¹.

Ἄλλοι προσθέτουν τὸ κατ' ἐπινόηση προηγούμενο, ἐπειδὴ ὁ τοῖχος προηγείται ἀπὸ τὰ θεμέλια. Αὐτὸ ὁμοίως ἀνάγεται στὸν τέταρτο τρόπο, τὸν σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία· γιατί τὸ κατ' ἐπινόηση προηγούμενο, αὐτὸ ὡς πρὸς τὸ πράγμα ἔπεται. Μὲ ὄσους τρόπους λέγεται τὸ πρότερο, μὲ ἄλλους τόσους λέγεται καὶ τὸ ὕστερο. Τὸ πρότερο καὶ τὸ ὕστερο, τὸ περισσότερο καὶ τὸ λιγότερο δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ὁμώνυμα ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἀπὸ ἓνα.

(μδ') ξα' Γιὰ τὸ ταυτόχρονα.

Τὸ ταυτόχρονα λέγεται κυριολεκτικὰ γιὰ ἐκεῖνα πού γίνονται στὸν ἴδιο χρόνο, ὅπως δύο πού γεννήθηκαν τὴν ἴδια στιγμή. Αὐτὸς ὁ τρόπος εἶναι ἀντίθετος στὸν πρῶτο τρόπο ὀρισμοῦ τοῦ πρότερου. Δεύτερη σημασία τῶν ταυτόχρονων εἶναι ὅτι συνυπάρχουν

μὴ ὄντα ἕτερον ἑτέρου αἴτιον ἢ αἰτιατόν, ὡς τὸ διπλάσιον καὶ τὸ
 ἡμισυ· ἅμα γὰρ συνυπάρχουσι καὶ συναναιροῦσιν ἄλληλα καὶ συν-
 εισφέρουσιν. Οὗτος δὲ ὁ τρόπος ἀντίκειται τῷ δευτέρῳ καὶ τῷ
 πέμπτῳ τρόπῳ τοῦ προτέρου· ἐν μὲν γὰρ τῷ δευτέρῳ οὐ συνεισ-
 10 ἀγούσιν οὐδὲ συναναιροῦσιν ἄλληλα, ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ τὸ μὲν
 αἴτιον, τὸ δὲ αἰτιατόν. Τρίτον σημαινόμενον τῶν ἅμα τὰ ἀντιδιη-
 ρημένα εἶδη· ἀντιδιηρημένα δὲ εἶδη λέγεται τὰ ἐκ τῆς αὐτῆς διαι-
 ρέσεως κατενεχθέντα, οἷον τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον ἐκ τοῦ
 ζώου. Οὗτος δὲ ὁ τρόπος ἀντίκειται τῷ πρώτῳ καὶ τῷ δευτέρῳ
 15 καὶ σχεδὸν τοῖς ἄλλοις τρισί.

(με') ζβ' Περὶ κινήσεως.

Κίνησις ἐστὶν ἐντελέχεια τοῦ δυνάμει, καθὸ τοιοῦτόν ἐστιν,
 οἷον ὁ χαλκὸς δυνάμει ἐστὶν ἀνδριάς· δύναται γὰρ ὁ χαλκὸς ἀπο-
 λαβεῖν τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντος. Ἐντελέχεια οὖν ἐστὶ τοῦ χαλκοῦ
 5 τοῦ δυνάμει ὄντος ἀνδριάντος τὸ διαλύεσθαι, τὸ διαπλάττεσθαι,
 τὸ διαξέεσθαι, ἅπερ εἰσὶ κινήσεις. Ἐν ὄσαις οὖν κατηγορίαις θε-
 ωρεῖται τὸ δυνάμει, ἐν ταύταις θεωρηθήσεται ἡ κίνησις· ἐν ὄσαις
 δὲ οὐ θεωρεῖται τὸ δυνάμει, οὐδὲ ἡ κίνησις θεωρηθήσεται. Θεω-
 ρεῖται οὖν ἐν τῇ οὐσίᾳ, ἐν τῷ ποσῷ, ἐν τῷ ποιῷ, ἐν τῇ ποῦ κατη-
 10 γορίᾳ. Ἐν μὲν τῇ οὐσίᾳ γένεσις καὶ φθορά, ἐν δὲ τῷ ποσῷ αὐξη-
 σις καὶ μείωσις, ἐν δὲ τῷ ποιῷ ἀλλοίωσις, ἐν δὲ τῇ ποῦ τὸ
 κύκλω φερόμενον, ὅπερ καλεῖται περιφορά, καὶ τὸ ἐπ' εὐθείας
 κινούμενον, ὅπερ λέγεται ἐπ' εὐθείας κίνησις. Τῆς δὲ ἐπ' εὐθείας
 κινήσεως διαφοραὶ εἰσὶν ἕξ· τὸ ἄνω, τὸ κάτω, τὸ ἔσω, τὸ ἔξω,
 15 τὸ δεξιὰ, τὸ ἀριστερά. Διὸ μετὰ τῆς περιφορᾶς ἑπτὰ τοπικαὶ κι-
 νήσεις εἰσὶ· πᾶν γὰρ μεταβαλλόμενον ἢ καθ' αὐτὸ μεταβάλλεται
 ἢ κατὰ τι τῶν ἐν αὐτῷ ἢ κατὰ τι τῶν περὶ αὐτό· καὶ εἰ μὲν καθ'
 αὐτό, ποιεῖ γένεσιν καὶ φθοράν· εἰ δὲ κατὰ τι τῶν ἐν αὐτῷ ἢ κατὰ

τὸ ἓνα στὸ ἄλλο ὅσα δὲν εἶναι τὸ ἓνα στὸ ἄλλο αἴτιο ἢ αἰτιατό, ὅπως τὸ διπλάσιο καὶ τὸ μισό του, γιὰτὶ καὶ συνυπάρχουν ταυτόχρονα καὶ συναναιροῦν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο καὶ συνεισάγουν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Αὐτὸς ὁ τρόπος ἀντίκειται στὸν δεῦτερο καὶ πέμπτο τρόπο τοῦ πρότερου· γιὰτὶ στὸν δεῦτερο οὔτε συνεισάγουν οὔτε συναναιροῦν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, ἐνῶ στὸν πέμπτο τὸ ἓνα εἶναι αἴτιο καὶ τὸ ἄλλο αἰτιατό. Τρίτη σημασία τῶν ταυτόχρονα εἶναι τὰ ἀντιδιηρημένα εἶδη. Ἀντιδιηρημένα εἶδη λέγονται τὰ εἶδη ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τὴν ἴδια διαίρεση, ὅπως τὸ λογικὸ καὶ τὸ ἄλογο ἀπὸ τὴ διαίρεση τοῦ ζώου. Αὐτὸς ὁ τρόπος ἀντίκειται στὸν πρῶτο καὶ τὸν δεῦτερο καὶ σχεδὸν καὶ στοὺς ἄλλους τρεῖς.

(με') ξβ' Γιά τὴν κίνηση.

Ἡ κίνηση εἶναι ἡ ἐντελέχεια³ τοῦ δυνάμει, αὐτοῦ ποὺ εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ σὲ κάτι, ὅπως ὁ χαλκὸς ποὺ εἶναι δυνάμει ἀνδριάντας· γιὰτὶ ὁ χαλκὸς μπορεῖ νὰ λάβῃ τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντα. Ἐντελέχεια λοιπὸν τοῦ χαλκοῦ, ποὺ εἶναι δυνάμει ἀνδριάντας, εἶναι τὸ νὰ διαλύεται, νὰ διαμορφώνεται, νὰ σμιλεῦται, πράγματα ποὺ εἶναι κινήσεις. Σὲ ὅσες λοιπὸν κατηγορίες παρατηρεῖται τὸ δυνάμει, ἐκεῖ παρατηρεῖται καὶ ἡ κίνηση, ἐνῶ ὅπου δὲν θεωρεῖται τὸ δυνάμει, οὔτε ἡ κίνηση θὰ παρατηρηθεῖ. Παρατηρεῖται λοιπὸν στὴν οὐσία, στὸ ποσό, στὸ ποιό, στὴν κατηγορία τοῦ 'ποῦ'. Στὴν οὐσία παρατηρεῖται ἡ γένεση καὶ ἡ φθορά, στὸ ποσὸ ἡ αὔξηση καὶ ἡ μείωση, στὸ ποιὸ ἡ ἀλλοίωση, στὸ ποῦ ἡ κυκλικὴ κίνηση, ποὺ λέγεται περιφορά, καὶ ἡ εὐθεία κίνηση, ποὺ λέγεται εὐθύγραμμη κίνηση. Παραλλαγὲς τῆς εὐθύγραμμης κίνησης εἶναι ἔξι· τὸ ἄνω, τὸ κάτω, τὸ ἔσω, τὸ ἔξω, τὸ δεξιὰ, τὸ ἀριστερά. Γι' αὐτὸ μαζὶ μὲ τὴν περιφορά ὑπάρχουν ἑφτά τοπικὲς κινήσεις. Κάθετι δηλαδὴ ποὺ μεταβάλλεται ἢ μεταβάλλεται καθεαυτὸ ἢ κατὰ τι ἀπὸ τὰ δικά του ἢ κατὰ τι ἀπὸ τὰ γύρω του· ἂν μεταβάλλεται καθεαυτὸ, προξενεῖ γένεση καὶ φθορά· ἂν μεταβάλλεται κατὰ τι ἀπὸ τὰ δικά

3. Ἐντελέχεια: Ὅρος τοῦ Ἀριστοτέλη ποὺ σημαίνει τὴν πλήρη μορφοποίησιν τῆς ἰδέας, τὴ ζωτικὴ ἀρχὴ ποὺ διαμορφώνει καὶ διέπει τὰ ὄργανικὰ ὄντα.

τὸ ποσόν, καὶ ποιεῖ αὐξῆσιν καὶ μείωσιν, ἢ κατὰ τὸ ποιόν, καὶ
 20 ποιεῖ ἀλλοιώσιν· εἰ δὲ κατὰ τὸ περὶ αὐτό, ποιεῖ τὴν κατὰ τόπον
 μεταβολήν· ὁ γὰρ τόπος οὔτε αὐτό ἐστὶ κινούμενον οὔτε τι τῶν ἐν
 αὐτῷ, ἀλλὰ τοῖς κινουμένοις παρέπεται καὶ περὶ τὰ κινουμένα
 ἐστὶ.

Διαφέρει δὲ γένεσις καὶ φθορά· γένεσις μὲν γάρ ἐστιν ἡ ἀπὸ
 25 τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι πρόοδος· ὅπερ γὰρ οὐκ ἦν πρότερον,
 τοῦτο γίνεται. Ἡ δὲ φθορά τὸ ἀνάπαλιν ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸ μὴ
 εἶναι μεταβολή, αὐξῆσις δὲ καὶ μείωσις· αὐξῆσις μὲν γάρ ἐστιν ἡ
 ἐπὶ τὸ μεῖζον κίνησις, μείωσις δὲ ἡ ἐπὶ τὸ ἔλαττον· ἐν δὲ τῇ ἀλ-
 λοιώσει πάλιν τὰ ἀντικείμενα πάθη, θερμότης ψύξει, τῷ λευκῷ
 30 τὸ μέλαν. Ἀντίκειται τοίνυν τῇ μὲν γενέσει φθορά, τῇ δὲ αὐξήσει
 μείωσις, τῇ δὲ ἀλλοιώσει τὸ ἀντικείμενον καὶ ἡ ἡρεμία. Ἀντικεί-
 μενον μὲν θερμάνσει, ψύξις ἡρεμία τε· ὅταν γὰρ λάβῃ πέρας τὸ
 θερμαινόμενον καὶ ἔλθῃ ἐπὶ τὴν ἄκραν θερμότητα, ἡρεμεῖ καὶ
 παύεται τοῦ θερμαίνεσθαι. Οὕτω καὶ τῇ κατὰ τόπον μεταβολῇ
 35 καὶ ἡ ἐναντία κίνησις ἀντίκειται καὶ ἡ ἡρεμία, ἐναντία μὲν, ὡς ἡ
 ἄνω κίνησις τῇ κάτω ἡρεμία τε· ἐὰν γὰρ βῶλον ρίψῃ τις ἐπὶ τὰ
 ἄνω, οὐ πρότερον ἐπὶ τὰ κάτω κινήσεται, πρὶν ἡρεμία τις γέ-
 νηται. Τῇ δὲ οὐρανίᾳ κινήσει οὐκ ἔστιν ἐναντία κίνησις. Δοκεῖ δὲ
 ἡ ἀλλοιώσις παρέπεσθαι ταῖς λοιπαῖς κινήσεσι· καὶ γὰρ καὶ τὸ
 40 γινόμενον καὶ τὸ φθειρόμενον καὶ τὸ αὐξάνον καὶ τὸ μειούμενον
 καὶ τὸ κινούμενον κατὰ τόπον πάντως ἀλλοιοῦται. Ἐπὶ δὲ τῶν
 φυσικῶν κινήσεων, εἰ καὶ εὐρίσκομεν παρεπομένην τὴν ἀλλοιώ-
 σιν ταῖς λοιπαῖς κινήσεσιν, ὁμως ἐνδέχεται ἀλλοιοῦσθαι μὲν, μὴ
 μέντοι δὲ κινεῖσθαι καθ' ἑτέραν κίνησιν, ὡς ἐπὶ λίθου· οὗτος γὰρ
 45 θερμαίνεται καὶ ψύχεται καὶ οὔτε αὖξει οὔτε γίνεται· καὶ ἐπὶ τῶν
 λοιπῶν ὁμοίως. Ὡστε, εἰ καὶ παρέπεται ἀλλοιώσις ταῖς λοιπαῖς
 κινήσεσιν, ὁμως ἐνδέχεται καθ' αὐτὴν θεωρεῖσθαι· ὅθεν ὁμολο-
 γεῖται αὐτῶν τὸ διάφορον.

Κίνησιν δὲ λέγει Ἀριστοτέλης τὴν μεταβολήν. Ἐν γὰρ τῷ

του ἢ κατὰ τὸ ποσό, προξενεῖ τὴν αὐξησιν καὶ τὴν μείωσιν, ἢ κατὰ τὸ ποῖόν τε καὶ κάνει τὴν ἀλλοίωσιν· ἂν μεταβάλλεται κατὰ τι ἀπὸ τὰ γύρω του, προξενεῖ τὴ μεταβολὴν κατὰ τόπον· ὁ τόπος δὲν εἶναι βέβαια τὸ ἴδιον τὸ μεταβαλλόμενον οὔτε κάτι ἀπὸ τὰ δικά του ἀλλὰ ἀκολουθεῖ ὅποια κινουμένη καὶ στρέφεται γύρω ἀπὸ αὐτά.

Ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ διαφέρουν· γὰρ ἡ γένεσις εἶναι ἡ πρόοδος ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἶναι· ἐκεῖνο δηλαδὴ ποῦ δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως, τώρα δημιουργεῖται. Ἐνῶ ἡ φθορὰ εἶναι τὸ ἀντίστροφον· εἶναι ἡ μεταβολὴ ἀπὸ τοῦ ὄντος εἶναι. Διαφέρει καὶ ἡ αὐξηση καὶ ἡ μείωσις· αὐξηση δηλαδὴ εἶναι ἡ κίνησις πρὸς τὸ μεγαλύτερον, ἐνῶ μείωσις ἡ κίνησις πρὸς τὸ λιγότερον. Στὴν ποιοτικὴ ἀλλοίωσιν τὰ ἀντικείμενα πάθη εἶναι ἡ θερμότης στὴν ψύξιν, τὸ μαῦρον στὸ ἄσπρον. Ἀντίθετα λοιπὸν στὴ γένεσιν εἶναι ἡ φθορά, στὴν αὐξηση ἡ μείωσις, στὴν ἀλλοίωσιν τὸ ἀντίθετον καὶ ἡ ἡρεμία. Ἀντίθετον στὴ θέρμανσιν εἶναι ἡ ψύξις καὶ ἡ ἡρεμία· ὅταν δηλαδὴ θερμανθεῖ τελείως τὸ θερμαινόμενον καὶ ἡ θερμότητά του φτάσῃ στὸν ἀπόστατον βαθμὸν, ἡρεμεῖ καὶ παύει νὰ θερμαίνεται πιά. Ἔτσι καὶ στὶς μεταβολὰς κατὰ τόπον εἶναι ἀντίθετη καὶ ἡ ἐναντία κίνησις καὶ ἡ ἡρεμία· ἐναντία εἶναι, ὅπως ἡ ἄνω κίνησις στὴν κάτω κίνησιν καὶ τὴν ἡρεμίαν· ἂν δηλαδὴ πετάξῃ κάποιος ἕνα βῶλον πρὸς τὰ ἐπάνω, δὲ θὰ κινήθῃ πρὸς τὰ κάτω, προτοῦ γίνῃ κάποια ἡρεμία. Στὴν οὐράνια ὁμοίως κίνησις δὲν ὑπάρχει κίνησις ἀντίθετη. Ἡ ἀλλοίωσις φαίνεται ν' ἀκολουθεῖ τὶς ἄλλες κινήσεις. Γὰρ καὶ ὅ,τι γίνεται καὶ ὅ,τι φθείρεται καὶ ὅ,τι αὐξάνεται, καὶ ὅ,τι ἐλαττώνεται καὶ ὅ,τι κινεῖται, ἀλλοιώνεται ὅπωςδήποτε κατὰ τόπον. Στὶς φυσικὰς ὁμοίως κινήσεις, ἂν καὶ βρῖσκομε τὴν ἀλλοίωσιν ν' ἀκολουθεῖ τὶς λοιπὰς κινήσεις, εἶναι ὁμοίως ἐνδεχόμενον νὰ ἀλλοιώνεται, ὅχι ὁμοίως καὶ νὰ ἐκτελεῖται μιὰ ἄλλη κίνησις, ὅπως στὴν περίπτωσιν τῆς πέτρας. Ἡ πέτρα δηλαδὴ θερμαίνεται καὶ ψύχεται, δὲν αὐξάνει ὁμοίως οὔτε καὶ δημιουργεῖται. Τὸ ἴδιον καὶ στὰ ὑπόλοιπα. Ὡστε, ἂν καὶ ἀκολουθεῖ ἀλλοίωσιν καὶ στὶς λοιπὰς κινήσεις, ὁμοίως εἶναι δυνατόν νὰ παρατηρεῖται καθ' ἑαυτὴν. Γι' αὐτὸ γίνεται παραδεκτὴ ἡ διαφορὰ τους.

Ὁ Ἀριστοτέλης κίνησιν λέει τὴ μεταβολὴν. Στὸ πέμπτον βιβλίον

50 πέμπτῳ λόγῳ τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως ἀπέδειξεν, ὅτι γένεσις
καὶ φθορὰ μεταβολαὶ μὲν εἰσι, κινήσεις δὲ οὐκ εἰσι, διότι ἡ κίνη-
σις σφωζομένου τοῦ πράγματος γίνεται. Εἰ δὲ καὶ τῇ ἀλλοιώσει
καὶ τῇ κατὰ τόπον μεταβολῇ ἔφημεν δύο ἐναντία εἶναι, τὴν τε κί-
νησιν καὶ τὴν ἡρεμίαν, ἰστέον, ὡς οὐκ ἀδύνατον κατ' ἄλλο καὶ
55 ἄλλο δύο ἐνὶ εἶναι ἐναντία· ἡρεμία μὲν γὰρ ὡς λῆξις καὶ στέρη-
σις, ἡ δὲ ἀντικειμένη κυρίως, ὡς θερμάνσει ψύξις.

(μστ') ζγ' Περὶ τοῦ ἔχειν.

Τὸ ἔχειν κατὰ ὅκτῳ τρόπους λέγεται· ἡ γὰρ ὡς ἔξιν ἢ διάθε-
σιν ἢ ἄλλην ποιότητα· λεγόμεθα γὰρ ἔχειν ἐπιστήμην καὶ ἀρετὴν·
ἢ ὡς ποσόν· λέγεται γὰρ τρίπηχου μέγεθος ἔχειν τὸ ξύλον· ἢ ὡς
5 οὐσίαν περὶ οὐσίαν, ὅπερ ἐστὶ γενικώτατον γένος. Τοῦτο δὲ ἡ
περὶ ὄλον τὸ σῶμα, ὡς χιτών, ἢ περὶ τι μέρος, ὡς δακτύλιος ἐν
δακτύλῳ, ἢ ὡς μέρος ἐν ὄλῳ· λεγόμεθα γὰρ ἔχειν χεῖρα· ἢ ὡς ἐν
ἀγγείῳ, ὡς λέγομεν οἶνον ἔχειν τὸ κεράμιον· ἢ ὡς κτήμα· λεγό-
μεθα γὰρ οἰκίαν ἔχειν ἢ ἀγρόν, λεγόμεθα δὲ καὶ γυναῖκα ἔχειν,
10 καὶ ἡ γυνὴ ἄνδρα ἔχειν. Ἔοικε δὲ οὗτος ὁ τρόπος ἀλλότριος εἶναι
τοῦ ἔχειν, ἐπειδὴ ἀντιστρέφει· οὐδὲν γὰρ μᾶλλον σημαίνει ἔχειν
τὸν ἄνδρα γυναῖκα ἢ τὴν γυναῖκα ἄνδρα, οὐδὲ γὰρ ἕτερον ἐτέρου
ἐπικρατεῖ, ἀλλ' ἴσως καὶ ἀδιαφόρως ἔχουσιν. Εἰ δὲ καὶ ὁ κτήτωρ
ἔχει κτήμα καὶ τὸ κτήμα κτήτορα καὶ ἀντιστρέφει, ἀλλ' οὐχ ὡς
15 ἀνὴρ γυναῖκα καὶ γυνὴ ἄνδρα· ὁ γὰρ κτήτωρ αὐτοκρατὴς καὶ κυ-
ριώτατόν ἐστι τοῦ κτήματος, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον ὁ μὲν κτήτωρ
ἔχειν λέγεται, τὸ δὲ κτήμα ἔχεσθαι. Δῆλον δέ, ὅτι τὸ ἔχειν τῶν
ὁμωνύμων ἐστὶ.

Τινὲς τὰς αὐτὰς διαφορὰς λέγουσι τοῦ ἔχειν, ὄσας καὶ τοῦ
20 ποιεῖν καὶ τοῦ πάσχειν· ὡς γὰρ τὰ ποιῶντα καὶ πάσχοντα ἢ ἐμ-
ψυχά ἐστὶν ἡ ἀψυχα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἢ ἐμψυχόν ἐστὶ τὸ ἔχον
καὶ τὸ ἐχόμενον ἢ ἀψυχον. Πῶς οὖν τῶν διαφορῶν γενῶν αἰ αὐ-

τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως ἀπέδειξε ὅτι ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ εἶναι βέβαια μεταβολές, δὲν εἶναι ὁμῶς κινήσεις, διότι ἡ κίνηση γίνεται ὅταν σώζεται τὸ πρᾶγμα ὅπως εἶναι. Κι ἂν καὶ στὴν ἀλλοίωση καὶ στὶς μεταβολές κατὰ τόπο εἶπαμε ὅτι ὑπάρχουν δύο ἀντίθετα, ἡ κίνηση καὶ ἡ ἡρεμία, πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι δὲν εἶναι ἀδύνατο νὰ εἶναι δύο ἀντίθετα σὲ ἓνα ἀπὸ διαφορετικὲς ἀπόψεις· ἡ ἡρεμία ὡς λήξη καὶ στέρησις, καὶ κυρίως ἀντίθετη, ὅπως ἡ ψύξις στὴ θέρμανσις.

(μοστ') ξγ' Γιά τὴν κατηγορία τοῦ 'ἔχειν'.

Τὸ 'ἔχειν' τὸ λέμε μὲ ὀχτῶ τρόπους· ἢ ὡς ἔξις ἢ διάθεσις ἢ ἄλλη ποιότητα, γιατί λέμε ὅτι ἔχομε ἐπιστήμη καὶ ἀρετή· ἢ ὡς ποσό, γιατί λέμε ὅτι τὸ ξύλο ἔχει μέγεθος τρεῖς πήχεις· ἢ ὡς οὐσία γύρω ἀπὸ μία οὐσία, πρᾶγμα πὸ εἶναι γενικότατο γένος. Κι αὐτὸ ἢ γύρω ἀπὸ ὅλο τὸ σῶμα, ὅπως ὁ χιτώνας, ἢ γύρω ἀπὸ ἓνα τμῆμα τοῦ σώματος, ὅπως τὸ δαχτυλίδι στὸ δάχτυλο· ἢ ὡς μέρος σὲ ὅλο, ὅπως λέμε ὅτι ἔχομε χέρι (στὸ ὅλο τοῦ σώματος), ἢ ὅπως σὲ ἀγγεῖο, ὅπου λέμε ὅτι τὸ δοχεῖο ἔχει κρασί· ἢ ὡς κτῆμα· γιατί λέμε ὅτι ἔχομε σπίτι ἢ χωράφι, ἀλλὰ λέμε καὶ ὅτι ἔχομε γυναῖκα καὶ ἡ γυναῖκα ὅτι ἔχει ἄνδρα. Αὐτὸς ὁ τρόπος φαίνεται ὅτι εἶναι ξένος ἀπὸ τὸ 'ἔχειν', ἐπειδὴ δέχεται ἀντιστροφή· γιατί δὲ σημαίνει τίποτε περισσότερο τὸ νὰ ἔχει ὁ ἄνδρας γυναῖκα ἀπὸ τὸ νὰ ἔχει ἡ γυναῖκα ἄνδρα, οὔτε εἶναι τὸ ἓνα ἰσχυρότερο ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀλλὰ λαμβάνεται ἀδιάφορα τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο. "Ἄν ὁμῶς ἔχει καὶ ὁ ἰδιοκτῆτης κτῆμα καὶ τὸ κτῆμα ἰδιοκτῆτη καὶ δέχονται ἀντιστροφή, δὲ δέχονται ὅπως ὁ ἄνδρας μὲ τὴν γυναῖκα καὶ ἡ γυναῖκα μὲ τὸν ἄνδρα. Γιατὶ ὁ ἰδιοκτῆτης εἶναι αὐτοδύναμο καὶ κυριαρχικότερο ἀπὸ τὸ κτῆμα καὶ γι' αὐτὸ κυριολεκτικότερα λέγεται ὅτι ὁ ἰδιοκτῆτης ἔχει, ἐνῶ τὸ κτῆμα 'ἔχεται'. Εἶναι φανερό ὅτι τὸ 'ἔχειν' εἶναι ἀπὸ τὰ ὁμώνυμα.

Μερικοὶ ἀναφέρουν τίς ἴδιες διαφορὰς γιὰ τὸ ἔχειν, ὅσες καὶ γιὰ τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν. "Ὅπως δηλαδὴ ὅσα ἐνεργοῦν ἢ πάσχουν εἶναι ἔμψυχα ἢ ἄψυχα, ἔτσι κι ἐδῶ· αὐτὸ πὸ 'ἔχει' κι αὐτὸ πὸ 'ἔχεται' εἶναι ἢ ἔμψυχο ἢ ἄψυχο. Πῶς δηλαδὴ γένη διάφορα

ταὶ διαφοραὶ ἔσονται; Ἄλλ' ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι τὸ ἔχον ἢ περὶ ὄλον
τὸ σῶμά ἐστιν ἢ περὶ μέρος, καὶ πάλιν τοῦτο ἢ ἀμυντήριόν ἐστιν
25 ἢ κόσμος.

(μζ') ζδ' *Περὶ ἀποφάνσεως, ἀποφάσεώς τε καὶ καταφάσεως.*

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ κατάφασις καὶ ἡ ἀπόφασις ἀπόφανσις
λέγεται. Κατάφασις μὲν οὖν ἐστὶν ἡ σημαίνουσα, τί τινι ὑπάρχει,
τουτέστι τί ὑπάρχει τις· οἷον Ἐπιπλάτης σοφός ἐστι, Ἐπιπλάτης
5 περιπατεῖ. Ἀπόφασις δὲ ἡ δηλοῦσα τὸ μὴ ὑπάρχον τινί, ἡγουν τί
οὐκ ἐστὶ τις, οἷον ὁ δεῖνα οὐκ ἐστὶ σοφός, ὁ δεῖνα οὐ περιπα-
τεῖ. Ἐπειδὴ δὲ πάση καταφάσει ἀντίκειται ἀπόφασις καὶ πάση
ἀποφάσει κατάφασις, ἡ ἀπόφασις ἡ ἀντικειμένη τῇ καταφάσει
καὶ ἡ κατάφασις ἡ ἀντικειμένη τῇ ἀποφάσει ἀντίφασις λέγεται·
10 ἀνάγκη δὲ τῇ μίαν ψεύδεσθαι καὶ τὴν μίαν ἀληθεύειν.

(μη') ζε' *Περὶ ὄρου καὶ προτάσεως καὶ συλλογισμοῦ.*

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι σκοπὸν ἔχει ἡ λογικὴ πραγματεία περὶ
τῆς ἀποδείξεως. Ἡ δὲ ἀπόδειξις συλλογισμὸς ἐστὶν, ὁ δὲ συλλο-
γισμὸς σύγκειται ἐκ δύο ἀληθῶς προτάσεων καὶ τοῦ συμπερά-
5 σματος· οἷον θέλων ἀποδείξει, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν. Ἐἴτα
λέγω καὶ δευτέραν πρότασιν· ἡ ψυχὴ ἀεικίνητός ἐστιν· εἴτα τὸ
συμπέρασμα· ἡ ψυχὴ ὄρα ἀθάνατός ἐστιν. Ἐκάστη δὲ πρότασις
ἐξ ὄρων σύγκειται, ἐκάστη γὰρ λέξις τῆς προτάσεως ὄρος λέγε-
ται· ὄρος γὰρ ἐστὶν, εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις. Οἷον ἡ πρότα-
10 σις λέγει· Πᾶν ἀεικίνητον ἀθάνατόν ἐστι· τὸ πᾶν ὄρος λέγεται
ὡς μέρος προτάσεως καὶ τὸ ἀεικίνητον ὁμοίως ὄρος λέγεται
καὶ τὸ ἀθάνατον ὄρος λέγεται καὶ τὸ ἐστὶν ὄρος λέγεται.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι δεῖ τὰς προτάσεις ἀληθεῖς εἶναι καὶ τὸ
συμπέρασμα ἀκολουθεῖν ταῖς προτάσεσιν. Εἰ γὰρ εὐρεθῆ ἡ μία
15 τῶν προτάσεων ψευδῆς ἢ τὸ συμπέρασμα, παραλογισμὸς ἐστὶ

θά έχουν τις ίδιες διαφορές; Ἀλλά μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ὁποιοὺς ἔχει ἢ τὸ ἔχει γύρω ἀπὸ ὄλο τὸ σῶμα ἢ γύρω ἀπὸ ἓνα μέρος, κι αὐτὸ πάλι εἶναι ἢ μέσο ἄμυνας ἢ κόσμημα.

(μζ') ξδ' **Γιὰ τὴν ἀπόφανση, ἀπόφαση καὶ κατάφαση.**

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ κατάφαση καὶ ἡ ἀπόφαση λέγονται ἀπόφανση. Ἡ κατάφαση λοιπὸν εἶναι ἐκείνη πού σημαίνει 'τί ὑπάρχει σὲ κάποιον', δηλαδὴ 'τί εἶναι κάποιος'. Ὅπως 'ὁ Σωκράτης εἶναι σοφός', 'ὁ Σωκράτης βαδίζει'. Ἡ ἀπόφαση δηλώνει 'τί δὲν ὑπάρχει σὲ κάποιον', δηλαδὴ 'τί δὲν εἶναι κάποιος'. ὅπως 'ὁ τάδε δὲν εἶναι σοφός', 'ὁ τάδε δὲν βαδίζει'. Ἐπειδὴ ὁμοίως σὲ κάθε κατάφαση ἀντίκειται μία ἀπόφαση καὶ σὲ κάθε ἀπόφαση μία κατάφαση, ἡ ἀπόφαση πού εἶναι ἀντίθετη στὴν κατάφαση καὶ ἡ κατάφαση πού εἶναι ἀντίθετη στὴν ἀπόφαση λέγονται ἀντίφαση· καὶ εἶναι ἀνάγκη ἢ μία νὰ ψευδεῖται καὶ ἡ ἄλλη νὰ ἀληθεύει.

(μη') ξε' **Γιὰ τὸν ὀρισμὸ, τὴν πρόταση καὶ τὸν συλλογισμὸ.**

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ λογικὴ διαδικασίᾳ ἔχει σκοπὸ τὴν ἀπόδειξη. Ἡ ἀπόδειξη λοιπὸν εἶναι συλλογισμὸς. Ὁ συλλογισμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἀληθινὲς προτάσεις καὶ τὸ συμπέρασμα. Γιὰ παράδειγμα θέλοντας ν' ἀποδείξω ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη λέγω· 'κάθε ἀεικίνητο εἶναι ἀθάνατο'· αὕτῃ εἶναι ἡ πρόταση. Ἐπειτα διατυπώνω καὶ μιὰ δευτέρη πρόταση· 'ἡ ψυχὴ εἶναι ἀεικίνητη'. Κι ἔπειτα βγάζω τὸ συμπέρασμα. Ἄρα ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη'. Κάθε πρόταση ἀποτελεῖται ἀπὸ ὄρους, γιατί κάθε λέξη τῆς πρότασης λέγεται ὄρος· ὄρος εἶναι τὰ μέρη στὰ ὁποῖα ἀναλύεται ἡ πρόταση. Ἡ πρόταση γιὰ παράδειγμα λέει· 'κάθε ἀεικίνητο εἶναι ἀθάνατο'. Τὸ 'κάθε' λέγεται ὄρος ὡς μέρος τῆς πρότασης, καὶ τὸ 'ἀεικίνητο' ὁμοίως λέγεται ὄρος καὶ τὸ 'ἀθάνατο' λέγεται ὄρος, ἐπίσης καὶ τὸ 'εἶναι' λέγεται ὄρος.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι οἱ προτάσεις πρέπει νὰ εἶναι ἀληθινὲς καὶ τὸ συμπέρασμα νὰ ἀκολουθεῖ στὶς προτάσεις. Ἄν βρεθῆ μία ἀπὸ τίς προτάσεις νὰ εἶναι ψευδὴς ἢ τὸ συμπέρασμα, τότε ἔχο-

καὶ οὐ συλλογισμός. Ἀπλῆ φωνή, ὄνομα, ρῆμα, φάσις, ὄρος· ταῦτα τὰ πέντε κατὰ μὲν τὸ ὑποκείμενον οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρουσι, μόνον δὲ κατὰ τὴν σχέσιν ἐστὶν αὐτῶν ἡ διαφορὰ· οἷον ἄνθρωπος ὡς μὲν ἀπλῶς σημαντικόν τινος λέγεται ἀπλῆ φωνή, ὡς δὲ
20 ὑποκείμενον λέγεται ὄνομα, ὡς δὲ τάξιν ἐπέχον κατηγορουμένου λέγεται ρῆμα, ὡς δὲ μέρος καταφάσεως ἢ ἀποφάσεως λέγεται φάσις, ὡς δὲ μέρος προτάσεως καὶ συλλογισμοῦ λέγεται ὄρος.

Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐν τῇ προτάσει, ἦτοι τῇ καταφάσει καὶ ἀποφάσει, τὸ μὲν ὑποκείμενον ὄνομα λέγεται, τὸ δὲ κατηγο-
25 ρούμενον λέγεται ρῆμα. Οἷον κατάφασίς ἐστὶν· Ἄνθρωπος περιπατεῖ, τὸ ἄνθρωπος ὑποκείμενόν ἐστι καὶ λέγεται ὄνομα, τὸ περιπατεῖ τάξιν ἐπέχει κατηγορουμένου καὶ λέγεται ρῆμα· Ἰσοκράτης καλός ἐστι· τὸ Ἰσοκράτης ὑποκείμενόν ἐστι καὶ λέγεται ὄνομα, τὸ καλός ἐστι τάξιν ἐπέχει κατηγορουμένου καὶ λέ-
30 γεται ρῆμα ὡς μέρος καταφάσεως, εἰ καὶ παρὰ τοῖς γραμματικοῖς ὄνομα λέγεται τὸ καλός. Καὶ ἀπλῶς, ὥτινι ἀκολουθεῖ τὸ ἐστι, ρῆμά ἐστι καὶ ἐν τῇ ἀποφάσει καὶ ἐν τῇ καταφάσει, κἂν ὄνομά ἐστι κἂν ρῆμα, ρῆμα λέγεται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὡς κατηγορούμενον.

Ἰστέον, ὅτι τὰ πέντε ταῦτα οὐδὲν ἀλλήλων διεννηόχασιν, ἀπόφανσις, πρότασις, πρόβλημα, ἔνστασις, συμπέρασμα. Ὄταν γὰρ ἀπλῶς ἀποφαίνωμαι, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν, ἀπόφανσις λέγεται. Ὄταν δὲ ὡς μέρος συλλογισμοῦ ληθῆ, τότε πρότασις ἐστὶν τὸ λέγειν· Ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν. Ἦνίκα δὲ τις ἐνίσταται
40 πρὸς τὴν πρότασιν λέγων, Πόθεν δῆλον, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι; τότε τὸ τοιοῦτον ἔνστασις προσαγορεύεται. Ἦνίκα δὲ πάλιν προτείνωμεν εἰς ζήτησιν· Ἄρα ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι; καλεῖται πρόβλημα. Ὄτε δὲ ἐκ προτάσεως συναχθῆ, καλεῖται συμπέρασμα, οἷον· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητός ἐστι, τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον, ἐκ
45 τῶν προτάσεων τούτων συναγεται· Ἄρα ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι· τοῦτό ἐστι συμπέρασμα.

Πρότασις ἐστὶ λόγος ἀποφαντικός τινος ἀπὸ τινος, ὅπερ

με παραλογισμό κι όχι συλλογισμό. Ἄπλη λέξη, ὄνομα, ρῆμα, φάση, ὄρος· αὐτὰ τὰ πέντε ὡς πρὸς τὸ ὑποκείμενο δὲ διαφέρουν σὲ τίποτε μεταξύ τους, ἢ διαφορὰ τους ὑπάρχει μόνο ὡς πρὸς τὴ σχέση τους. Γιὰ παράδειγμα ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἀπλᾶ σημαίνει κάτι λέγεται ἀπλή φωνή, ὡς ὑποκείμενο λέγεται ὄνομα, ἐπειδὴ ἔχει θέση κατηγορήματος λέγεται ρῆμα, ὡς μέρος καταφάσεως ἢ ἀποφάσεως λέγεται φάση, καὶ ὡς μέρος προτάσεως καὶ συλλογισμού λέγεται ὄρος.

Ἐπίσης πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι στὴν πρόταση, δηλαδή στὴν κατάφαση καὶ ἀπόφαση τὸ ὑποκείμενο λέγεται ὄνομα, ἐνῶ τὸ κατηγορήμα λέγεται ρῆμα. Γιὰ παράδειγμα κατάφαση εἶναι ἡ ἐξῆς. "Ὁ ἄνθρωπος βαδίζει· τὸ 'ἄνθρωπος' εἶναι ὑποκείμενο καὶ λέγεται ὄνομα, τὸ 'βαδίζει' ἔχει θέση κατηγορήματος καὶ λέγεται ρῆμα. "Ὁ Σωκράτης εἶναι καλός· τὸ 'Σωκράτης' εἶναι ὑποκείμενο καὶ λέγεται ὄνομα· τὸ 'εἶναι καλός' ἔχει θέση κατηγορήματος καὶ λέγεται ρῆμα ὡς μέρος καταφάσεως, ἂν καὶ τὸ 'καλός' ἀπὸ τοὺς γραμματικούς λέγεται ὄνομα. Καὶ γενικὰ σ' ὅποια λέξη ἀκολουθεῖ τὸ 'εἶναι', εἶναι ρῆμα καὶ στὴν ἀπόφαση καὶ στὴν κατάφαση, εἴτε εἶναι ὄνομα εἴτε ρῆμα· λέγεται ρῆμα ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους, ἐπειδὴ εἶναι κατηγορήμα.

Πρέπει ἀκόμα νὰ γνωρίζομε ὅτι αὐτὰ τὰ πέντε δὲ διαφέρουν σὲ τίποτε μεταξύ τους, ἀπόφαση, πρόταση, πρόβλημα, ἐνσταση, συμπέρασμα. "Ὅταν ἀποφαίνομαι ἀπλῶς ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη, αὐτὸ λέγεται ἀπόφαση. "Ὅταν τὴν πάρομε ὡς μέρος τοῦ συλλογισμοῦ, τότε ἡ φράση, 'ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη', εἶναι πρόταση. Κι ὅταν κάποιος ἀμφισβητήσῃ ρωτώντας, 'ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερό ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη;', τότε αὐτὸ ὀνομάζεται ἐνσταση. "Ὅταν πάλι θέτομε πρὸς διερεύνηση τὴν ἐρώτηση, 'εἶναι ἄραγε ἡ ψυχὴ ἀθάνατη;', αὐτὸ καλεῖται πρόβλημα. Κι ὅταν ἀπὸ τὴν πρόταση συναγάγομε κάτι, αὐτὸ λέγεται συμπέρασμα. Γιὰ παράδειγμα: 'ἡ ψυχὴ εἶναι ἀεικίνητη', 'τὸ ἀεικίνητο εἶναι ἀθάνατο'· ἀπὸ τίς προτάσεις αὐτές συνάγομε τὸ ἐξῆς: 'ἄρα ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη'· αὐτὸ λέγεται συμπέρασμα.

Πρόταση εἶναι λόγος ποῦ ἀρνεῖται κάτι ἀπὸ κάποιον, πράγμα

ἐστὶν ἀπόφασις, οἷον 'Σωκράτης οὐ γελᾷ', ἢ τινος κατὰ τινος,
 ὅπερ ἔστι κατὰφασις, ὡς 'Σωκράτης γελᾷ'. Ὅρος ἐστίν, εἰς ὃν
 50 ἀναλύεται ἡ πρότασις. Συλλογισμὸς ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ, τεθέντων
 τινῶν, ἤγουν ὁμολογηθέντων, ἕτερον ἐξ ἀνάγκης τῶν κειμένων
 συμβαίνει διὰ τὰ κείμενα· διὰ γὰρ τὰς κειμένας προτάσεις γίνεται
 τὸ συμπέρασμα μὴ δεόμενον ἐξωθεν ἑτέρας τινὸς συστάσεως.
 Πρόβλημά ἐστὶ θεώρημα συντεῖνον εἰς αἵρεσιν καὶ φυγὴν, ἤγουν
 55 εἰς ἄρνησιν καὶ συγκατάθεσιν πρὸς γνῶσιν καὶ θεωρίαν. Πύσμα
 ἐστὶν ἐρώτημα διεξοδικήν, ἤγουν πλατεῖαν, ἀπαιτοῦν ἀπόκρισιν·
 διαφέρει γὰρ ὁ ἐρωτηματικὸς λόγος τοῦ πνευματικοῦ, ὅτι τῷ μὲν
 ἐρωτηματικῷ ταχεῖα ἔπεται ἡ ἀπόκρισις, ἤγουν δι' ὀλίγων, τῷ
 δὲ πνευματικῷ χρονία καὶ διὰ πολλῶν. Διαλογικὸς χαρακτήρ λέ-
 60 γεται ὁ κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν. Ἐνστασίς ἐστὶν ἡ ἐκ προοι-
 μίων ἀνατρέπουσα τὸν λόγον. Ἀντιπαράστασις δὲ ἡ δεχομένη
 μὲν τὸν λόγον ὡς ἀληθῆ, δεικνύουσα δέ, ὡς οὐδὲν βλάπτει πρὸς
 τὸ προκείμενον. Λημμάτιόν ἐστὶν, ὅπερ εἰληπταὶ ὡς ὁμολογούμε-
 νον πρὸς κατασκευὴν τινος. Αἵρεσις ἐστὶ δόξα πλειόνων ἀνθρώ-
 65 πων πρὸς ἀλλήλους μὲν συμφωνούντων, πρὸς ἄλλους δὲ διαφω-
 νούντων. Κοινὴ δὲ ἔννοιά ἐστὶν ἡ παρὰ πᾶσιν ὁμολογουμένη,
 οἷον ὅτι ἔστιν ἥλιος. Θεσις δὲ ἐστὶ παράδοξος ὑπόληψις τινος
 τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ γνωρίμων, ἤγουν ξένη ἔννοια, ὡς ὁ Παρμενί-
 δου λόγος, ὅτι 'Ἐν ἔλεγε τὸ ὄν', καὶ ὡς ὁ Ἡρακλείτου, ὅτι 'πάντα
 70 κινεῖται'.

Κοινόν ἐστὶ τὸ ἐν πολλοῖς θεωρούμενον ἢ πολλῶν κατηγο-
 ρούμενον. Κοινὸ δὲ τετραχῶς λέγεται· ἢ τὸ εἰς τὰ μέρη διαιρετὸν
 ὡς ἡ κληρουχουμένη γῆ· ἢ τὸ ἀδαιρέτως ἐν χρήσει κοινῇ λαμ-
 βανόμενον, οὐχ ἅμα δέ, ὡς εἷς δοῦλος ἢ εἷς ἵππος δύο δεσποτῶν
 75 ποτὲ μὲν τοῦδε, ποτὲ δὲ τοῦδε τὴν κέλευσιν πληρῶν· ἢ τὸ ἐν
 προκαταλήψει ἰδιοποιούμενον, εἰς δὲ τὸ κοινὸν ἀναπεμπόμενον,
 ὡς ὁ ἐν θεάτρῳ τόπος ἢ ἐν βαλανείῳ· ἢ τὸ ἀδαιρέτως εἰς κοινήν

πὸ εἶναι ἀπόφαση, ὅπως 'ὁ Σωκράτης δὲ γελαῖ' ἢ εἶναι λόγος πὸ ἀποδίδει κάτι σὲ κάποιον, πράγμα πὸ εἶναι κατάφαση, ὅπως 'ὁ Σωκράτης γελαῖ'. Ὅρος εἶναι τὰ μέρη στὰ ὁποῖα ἀναλύεται ἡ πρόταση. Συλλογισμὸς εἶναι λόγος στὸν ὁποῖο, ἀφοῦ θέσομε κάτι, δηλαδὴ ἀφοῦ δεχτοῦμε κάτι, κατ' ἀνάγκη ἀπὸ ἐκεῖνα πὸ θέσαμε συμβαίνει ἐξαιτίας τους κάτι ἄλλο· ἐξαιτίας δηλαδὴ τῶν προτάσεων πὸ θέσαμε σχηματίζεται τὸ συμπέρασμα πὸ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κανένα ἐξωτερικὸ παράγοντα γιὰ νὰ συσταθεῖ. Πρόβλημα εἶναι μιὰ ἐπιστημονικὴ διατύπωση πὸ συντελεῖ σὲ αἴρεση καὶ φυγὴ, δηλαδὴ σὲ ἄρνηση καὶ συγκατάθεση πρὸς γνώση καὶ θεωρία. Πύσμα εἶναι ἓνα ἐρώτημα πὸ ἀπαιτεῖ διεξοδική, δηλαδὴ λεπτομερῆ, ἀπάντηση· γιὰτὶ διαφέρει ὁ ἐρωτηματικὸς λόγος ἀπὸ τὸ πύσμα, ἀφοῦ στὸν ἐρωτηματικὸ λόγο ἀκολουθεῖ σύντομη ἀπόκριση, δηλαδὴ λιγόλογη, ἐνῶ στὸ πύσμα διαρκῆς καὶ μὲ πολλοὺς λόγους. Διαλογικὸς χαρακτήρας λέγεται αὐτὸς πὸ συγκροτεῖται μὲ πεύση (ἐρώτηση) καὶ ἀπόκριση. Ἐνσταση εἶναι ἡ ἀνατροπὴ τοῦ λόγου ἀπὸ τὴν ἀρχὴν του. Ἡ ἀντιπαράσταση εἶναι ἐκεῖνη πὸ δέχεται τὸ λόγο ὡς ἀληθινὸ, ἀλλὰ δείχνει ὅτι δὲ βλάπτει καθόλου γιὰ τὸ σκοπὸ πὸ ἐπιδιώκεται. Λημμάτιο εἶναι ἐκεῖνο πὸ λαμβάνεται ὡς ὁμολογημένο, γιὰ νὰ συμπεράνομε γιὰ κάτι. Αἴρεση εἶναι γνώμη περισσοτέρων ἀνθρώπων πὸ μεταξύ τους συμφωνοῦν, ἀλλὰ διαφωνοῦν πρὸς ἄλλους. Κοινὴ ἔννοια εἶναι ἐκεῖνη πὸ τὴν ὁμολογοῦν ὅλοι, γιὰ παράδειγμα, 'ὁ ἥλιος ὑπάρχει'. Θέση εἶναι παράδοξη γνώμη κάποιου γνωστοῦ φιλόσοφου, δηλαδὴ μιὰ παράξενη ἔννοια, ὅπως ὁ λόγος τοῦ Παρμενίδου, πὸ ἔλεγε ὅτι 'τὸ δὲν εἶναι ἓνα', καὶ ὅπως ὁ λόγος τοῦ Ἡρακλείτου, ὅτι 'τὰ πάντα κινοῦνται'.

Κοινὸ εἶναι αὐτὸ πὸ παρατηρεῖται σὲ πολλοὺς, ἢ γίνεται κατηγορούμενο σὲ πολλὰ. Τὸ κοινὸ λέγεται μὲ τρεῖς τρόπους· ἢ αὐτὸ πὸ διαιρεῖται στὰ μέρη του, ὅπως ἡ γῆ πὸ παίρνεται ὡς κληρονομία· ἢ ὅ,τι παίρνουμε ἐξ ἀδιαιρέτου γιὰ κοινὴ χρῆση, ὅχι βέβαια ταυτόχρονη, ὅπως ἓνας δοῦλος, ἓνας ἵππος δυὸ κυρίων πὸ ἐκτελεῖ πότε τὴν ἐντολὴν τοῦ ἑνὸς κυρίου καὶ πότε τοῦ ἄλλου· ἢ κάτι πὸ τὸ ἰδιοποιούμεστε προλαβαίνοντας ἑμεῖς, ἀλλὰ ἔπειτα τὸ

καὶ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν προβαλλόμενον, ὡς ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος.
 Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον χρῆ ληφθῆναι ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων καὶ
 80 συνωνύμων τὸ ὄν ὄνομα κοινόν'.

Καθ' αὐτὸ ἐστὶ τὸ πρότως καὶ κατ' οὐσίαν προσόν τι καὶ
 οὐ κατὰ συμβεβηκός, ὡς τὸ λογικὸν τῷ ἀνθρώπῳ. Καθόλου
 ἐστὶ τὰ πολλὰ σημαῖνον, ὡς ἄνθρωπος, ζῶον, οὐσία. Κατὰ συμ-
 βεβηκός ἐστίν, ὃ δύναται ὑπάρχειν τινὶ καὶ μὴ ὑπάρχειν, ὡς τῷ
 85 ἀνθρώπῳ τὸ νοσεῖν καὶ ὑγιαίνειν. Ποιεῖν λέγεται ἐπὶ τῶν ποιητι-
 κῶν τεχνῶν, ἐφ' ὧν διαμένει τὸ γινόμενον, ὡς ἐπὶ τεκτονικῆς
 καὶ τῶν τοιοῦτων· διαμένει γὰρ μετὰ τὴν ποίησιν ἡ κλίνη. Πράτ-
 τειν λέγεται, ἐφ' ὧν οὐ διαμένει τὸ τέλος, ἤγουν τὸ ἀποτέλεσμα,
 ὡς ἐπὶ τῆς αὐλητικῆς καὶ ὄρχηστικῆς. Θεωρεῖν δὲ λέγεται τὸ
 90 νοεῖν, τὸ ἀστρονομεῖν, τὸ γεωμετρεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τὴν ἐπίνοιαν ὁ ἀληθῆς λόγος διττὴν ἀποφαίνεται. Ἡ μὲν
 γὰρ ἐπένοιά τις καὶ ἐπενθύμησις ἐστὶ τὴν ὀλοσχερῆ τῶν πρα-
 γμάτων καὶ ἀδιάρθρωτον ἐξαπλοῦσα καὶ διασαφοῦσα θεωρίαν
 καὶ γνῶσιν, ὡς τὸ αἰσθήσει δόξαν εἶναι ἀπλοῦν τῇ πολυπραγμο-
 95 σύνη τοῦ νοῦ πολυμερές τε καὶ ποικίλον ἀναφαίνεσθαι, οἷον ὁ ἄν-
 θρωπος ἀπλοῦς φαινόμενος, τῇ ἐπίνοιά διπλοῦς κατανοεῖται, ἐκ
 ψυχῆς τε καὶ σώματος συγκείμενος, ἡ δὲ ἀνάπλασμα διανοίας
 τυγχάνει κατὰ συμπλοκὴν αἰσθήσεως τε καὶ φαντασίας ἐκ τῶν
 ὄντων τὰ μηδαμῶς ὄντα συντιθεῖσα καὶ δοξάζουσα. Τοιαύτη δέ
 100 ἐστὶν ἡ τῶν ἵπποκενταύρων καὶ σειρήνων καὶ τραγελάφων μυ-
 θοπλαστία. Τῶν γὰρ ὄλων τὰ μέρη λαμβάνουσα καὶ ἐκ τῶν με-
 ρῶν ἄλλο τι συντιθεῖσα, κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν τε καὶ εὐκολίαν
 τὰ μηδαμῶς ἐν ὑποστάσει τε καὶ οὐσίᾳ θεωρούμενα ἐν τῇ δια-
 νοίᾳ καὶ τοῖς λόγοις ἀνέπλασεν, εἶτα καὶ ταῖς ὕλαις διατυπουμένη
 105 ἀνειδωλοποίησεν· αὕτη δὲ λέγεται ψιλῆ ἐπίνοια.

Ἐνωσις γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους· ἡ γὰρ κατὰ φυρ-

ἀποδίδομε στὸ κοινό, ὅπως ἡ θέση στὸ θέατρο ἢ στὸ λουτρό· ἢ αὐτὸ ποὺ προβάλλεται ἐνιαῖα μ' ἓνα κοινὸ καὶ ἴδιο νόημα γιὰ ὄλους, ὅπως ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκα. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο πρέπει νὰ ἐννοήσομε τὴ φράση ποὺ λέγεται γιὰ τὰ ὁμώνυμα καὶ τὰ συνώνυμα 'τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα εἶναι κοινόν'.

'Καθεαυτὸ' εἶναι τὸ πρῶτο καὶ κατ' οὐσίαν γνώρισμα ἐνὸς καὶ ὄχι κατὰ συμβεβηκός, ὅπως τὸ λογικὸ τοῦ ἀνθρώπου. 'Καθόλου' εἶναι αὐτὸ ποὺ σημαίνει πολλά, ὅπως ἄνθρωπος, ζῶο, οὐσία. 'Κατὰ συμβεβηκός' εἶναι τὸ γνῶρισμα ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπάρχει σὲ κάποιον καὶ νὰ μὴν ὑπάρχει, ὅπως στὸν ἄνθρωπο ἡ νόσος καὶ ἡ ὑγεία. Τὸ 'ποιεῖν' λέγεται στὶς ποιητικὲς τέχνες, ποὺ τὸ ἀποτέλεσμα τους παραμένει, ὅπως ἡ ξυλουργικὴ καὶ τὰ ὅμοια· γιατί μετὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ τὸ κρεβάτι παραμένει. Τὸ 'πράττειν' λέγεται σ' ἐνέργειες ποὺ τὸ τέλος τους, δηλαδὴ τὸ ἀποτέλεσμα τους, δὲν παραμένει, ὅπως στὴν περίπτωση τῆς αὐλητικῆς καὶ τοῦ χοροῦ. 'Θεωρεῖν' πάλι λέγεται τὸ νὰ νοεῖ κανεῖς, ν' ἀστρονομεῖ, νὰ γεωμετρεῖ καὶ τὰ ὅμοια.

Τὴν ἐπίνοια ὁ ἀληθὴς λόγος τὴ θέλει διπλή. Ἡ μία εἶναι μία δεύτερη σκέψη καὶ ἐπιβεβαίωση ποὺ ἐξηγεῖ καὶ διασαφηνίζει τὴν ἐνιαία κι ἀδιάρθρωτη θεωρία καὶ γνώση τῶν πραγμάτων, ὥστε, αὐτὸ ποὺ φάνηκε στὴν αἴσθηση ἀπλό, ν' ἀποδειχθεῖ πολυσύνθετο καὶ ποικίλο μὲ τὴν πολλαπλὴ ἐξέταση τοῦ νοῦ. "Ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ ἄνθρωπος, ἐνῶ φαίνεται ἀπλός, μὲ μιὰ δεύτερη σκέψη κατανοεῖται ὡς διπλός, σύνθετος ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα. Τὸ ἄλλο εἶδος τῆς ἐπίνοιας εἶναι δημιουργημὰ τῆς διάνοιας μὲ τὸ συνδυασμὸ αἴσθησης καὶ φαντασίας ποὺ δημιουργεῖ καὶ φαντάζεται ἀπὸ τὰ ὄντα τὰ ἐντελῶς ἀνύπαρκτα. Τέτοια εἶναι ἡ μυθοπλασία γιὰ τοὺς ἵπποκένταυρους, τὶς σειρήνες καὶ τοὺς τραγέλαφους. Παίρνοντας δηλαδὴ αὐτὴ μέρη ἀπὸ ὀλόκληρα ὄντα καὶ συνθέτοντας κάτι καινούργιο μὲ πολλὴ αὐθαιρεσία καὶ εὐκολία, πλάθει μὲ τὸ νοῦ καὶ μὲ τὸ λόγο ὅσα δὲν μπορούμε νὰ παρατηρήσομε σὲ ὑπόσταση καὶ οὐσία· ἔπειτα μᾶς ἔδωσε τὴν εἰκόνα τους χρησιμοποιώντας κατάλληλα ὑλικά· αὐτὴ λέγεται ψιλὴ ἐπίνοια.

"Ἐνωση γίνεται μὲ διάφορους τρόπους· ἢ μὲ ἀνάμιξη, ὅπως

μὸν γίνεται, ὡς ἐπὶ διαφόρων ἀλεύρων ἀναφυρομένων καὶ μιγνυ-
 μένων, ἢ κατὰ κόλλησιν, ὡς ἐπὶ χαλκοῦ καὶ μολύβδου, ἢ κατὰ
 ἀρμονίαν, ὡς ἐπὶ λίθων καὶ ξύλων, ἢ κατὰ σύγχυσιν, ὡς ἐπὶ τῶν
 110 τηκτῶν καὶ τῶν μεταλλικῶν, τηκτῶν μὲν κηροῦ καὶ πίσσης καὶ
 τῶν τοιούτων, μεταλλικῶν δὲ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τῶν
 τοιούτων, ἢ κατὰ ἀνάκρασιν, ὡς ἐπὶ τῶν ὑγρῶν, οἴνου τυχόν καὶ
 ὕδατος, οἴνου καὶ μέλιτος. Ἡ δὲ κατὰ σύνθεσιν ἔνωσις ἐστὶν ἢ
 εἰς ἄλληλα τῶν μερῶν χωρὶς ἀφανισμοῦ περιχώρησις, ὡς ἐπὶ
 115 ψυχῆς ἔχει καὶ τοῦ σώματος, ἦντινα ἔνωσίν τινες σύγκρασιν ἐκά-
 λεσαν ἢ συμφυΐαν. Ἰστέον δέ, ὡς τινες τῶν Πατέρων τὸ τῆς κρά-
 σεως ὄνομα ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου οὐ κατεδέξαντο,
 τὴν δὲ κατὰ σύνθεσιν ἔνωσιν ἅπαντες. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἢ καθ' ὑπό-
 στασιν ἔνωσις ἢ κατὰ σύνθεσιν. Καθ' ὑπόστασιν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ
 120 ἐκ διαφόρων φύσεων ὑφεστὸς πρᾶγμα. Καὶ πάλιν καθ' ὑπόστα-
 σίν ἐστὶ τὸ ἐκ δύο μὲν πραγμάτων, ἐν ἐνὶ δὲ προσώπῳ. Καὶ ἔτι
 καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις ἐστὶν ἢ ἑτέρα ὑποστάσει προστρέχουσα
 φύσις.

Κρᾶσις δὲ ἐστὶ σωμαίων παράθεσις, ποιότητων ἀντέμβα-
 125 σις. Καὶ πάλιν κρᾶσις ἐστὶν οὐσιῶν ἀλλήλαις ἑτεροίων συνδρομῇ
 καὶ τῶν περὶ αὐτὰς ποιότητων ἀντεμβολή. Κρᾶσις ἐστὶ σύζευξις
 σωμαίων ἀντικιρνώντων ἀλλήλοις τὰς ἐν αὐτοῖς ποιότητας.

Ἔστιν ἔνωσις καὶ ἢ κατὰ παράθεσιν· εἴοικε δὲ τῇ κατὰ ἀρ-
 μονίαν. Πάλιν ἔνωσις λέγεται προσωπική, ὅταν τις τὸ τοῦ ἑτέρου
 130 ὑποδύμενος πρόσωπον ἀντ' αὐτοῦ τοῦς ὑπὲρ αὐτοῦ ποιῆται λό-
 γους, καὶ ἔνωσις σχετικὴ ὡς φίλου πρὸς φίλον. Ὁ δὲ Νεστόριος
 καὶ ἄλλας ἐπινοεῖ ἐνώσεις, κατὰ τὴν ἀξίαν φημί καὶ ὁμοτιμίαν
 καὶ ταυτοβουλίαν καὶ εὐδοκίαν καὶ ὁμωνυμίαν.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐπὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως τὰ
 135 νοητὰ καὶ ἐνοῦνται τοῖς δυναμένοις αὐτὰ δέξασθαι, ὡς τὰ συνε-
 φθαρμένα καὶ ἐνούμενα μένει ἀσύγχυτα καὶ ἀδιάφθορα καὶ ἀναλ-
 λοίωτα, ὡς τὰ παρακείμενα· τοιαύτην γὰρ ἔχει φύσιν τὰ νοητὰ.

ἀναμιγνύομε καὶ ἀνακατεύομε τὰ διάφορα ἄλευρα· ἢ μὲ συγκόλληση, ὅπως γίνεται μὲ τὸ χαλκὸ καὶ τὸ μολύβι· ἢ μὲ προσαρμογή, ὅπως μὲ τὶς πέτρες καὶ τὰ ξύλα· ἢ μὲ σύντηξη, ὅπως γίνεται μὲ ἐκεῖνα ποὺ τήκονται καὶ λειώνουν· τήκεται τὸ κερί, ἢ πίσσα καὶ τὰ ὅμοια, ἐνῶ τὰ μεταλλικὰ ποὺ λειώνουν εἶναι ὁ χρυσός, τὸ ἀσήμι καὶ τὰ ὅμοια· ἢ μὲ τῆ δημιουργία κράματος, ὅπως γίνεται στὰ ὑγρά κρασὶ μὲ νερὸ ἢ κρασὶ καὶ μέλι. Ἡ ἔνωση μὲ σύνθεση εἶναι ἡ περιχώρηση τῶν μερῶν τοῦ ἐνὸς μέσα στὸ ἄλλο, ὅπως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· τὴν ἔνωση αὐτὴ μερικοὶ τὴν ὀνόμασαν σύγκραση ἢ συμφυῖα. Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι μερικοὶ πατέρες δὲν ἀποδέχτηκαν τὸ ὄνομα τῆς κράσης στὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἔνωση ὅμως μὲ σύνθεση τὴ δέχονται ὅλοι. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑποστατικὴ ἔνωση, αὐτὴ ποὺ γίνεται μὲ σύνθεση. Καθ' ὑπόστασιν λοιπὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα τὸ σύνθετο ἀπὸ διάφορες φύσεις. Καὶ πάλι καθ' ὑπόστασιν εἶναι τὸ πρᾶγμα ποὺ εἶναι σύνθετο ἀπὸ δύο πράγματα ἀλλὰ σὲ ἓνα πρόσωπο. Καὶ ἀκόμη ὑποστατικὴ ἔνωση εἶναι ἡ φύση ποὺ πηγαίνει σὲ ἄλλη ὑπόστασιν.

Κράση εἶναι παράθεση σωμάτων, ἀμοιβαία πρόσληψη ποιότητων. Καὶ ἀλλιῶς· κράση εἶναι σύμπτωση διαφορετικῶν οὐσιῶν μεταξύ τους καὶ ἡ ἀλληλοεἰσδυσση τῶν ποιότητων. Κράση εἶναι συνένωση σωμάτων ποὺ ἀνταλλάσσουν μεταξύ τους τὶς ποιότητές τους.

Ἐπάρχει καὶ ἡ κατὰ παράθεσιν ἔνωση, ποὺ μοιάζει μὲ τὴν προσαρμογή. Ἐπίσης ἔνωση λέγεται προσωπικὴ, ὅταν κάποιος, ὑποδύμενος τὸ πρόσωπον τοῦ ἄλλου, μιλάει γιὰ λογαριασμὸ ἐκείνου, καὶ ἔνωση σχετικὴ λέγεται ὅπως φίλου μὲ φίλο. Ὁ Νεστόριος ἐπινοεῖ κι ἄλλες ἐνώσεις, ἔνωση κατὰ τὴν ἀξία, τὴν ὁμοτιμία, τὴν ταυτοβουλία, τὴν εὐδοκία, τὴν ὁμωνυμία.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι στὴν ὑποστατικὴ ἔνωση τὰ νοητὰ καὶ ἐνώνονται μὲ ὅποια μποροῦν νὰ τὰ δεχτοῦν, ὅπως ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν συμφθαρεῖ, καὶ ὅταν ἐνωθοῦν μένουσιν ἀσύγχυτα καὶ ἀδιάφθορα καὶ ἀναλλοίωτα ὅπως τὰ παρακείμενα· τέτοια εἶναι ἡ φύση τῶν νοητῶν.

(μθ') ζστ' Ὅρισμοὶ τῆς φιλοσοφίας εἰσὶν ἕξ.

Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις τῶν ὄντων, ἧ ὄντα ἐστίν, ἤγουν τῆς φύσεως αὐτῶν. β' Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. γ' Φιλοσοφία ἐστὶ μελέτη θανάτου τοῦ τε 5 προαιρετικοῦ τοῦ τε φυσικοῦ. δ' Φιλοσοφία ἐστὶν ὁμοίωσις Θεῶ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπων· ὁμοιούμεθα δὲ Θεῶ κατὰ τὸ δίκαιον καὶ ὄσιον καὶ ἀγαθόν. Δίκαιον μὲν οὖν ἐστὶ τὸ τοῦ ἴσου διανεμητικόν, ἦτοι μῆτε ἀδικεῖν μῆτε ἀδικεῖσθαι μῆτε λαμβάνειν πρόσωπον ἐν κρίσει, ἀλλ' ἀποδιδόναι ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, 10 ὄσιον δὲ τὸ ὑπὲρ τὸ δίκαιον, ἦτοι τὸ ἀγαθόν, τὸ ἀδικούμενον ἀνεχεσθαι καὶ συγχωρεῖν τοῖς ἀδικούσι καὶ μᾶλλον εὐεργετεῖν αὐτοῦς. ε' Φιλοσοφία ἐστὶ τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν· ἡ γὰρ φιλοσοφία ἀρχή ἐστὶ πάσης τέχνης, δι' αὐτῆς γὰρ πᾶσα τέχνη εὐρῆται. στ' Φιλοσοφία ἐστὶ φιλία σοφίας· σοφία δὲ ἀληθῆς 15 ὁ Θεός ἐστιν. Ἡ οὖν ἀγάπη ἢ πρὸς τὸν Θεόν, αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθῆς φιλοσοφία.

Διαιρεῖται δὲ ἡ φιλοσοφία εἰς θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν· τὸ θεωρητικὸν εἰς θεολογικόν, μαθηματικόν, φυσιολογικόν· τὸ μαθηματικὸν εἰς ἀριθμητικόν, μουσικόν, γεωμετρικόν, ἀστρονομικόν· τὸ δὲ πρακτικὸν εἰς ἠθικόν, οἰκονομικόν, πολιτικόν. Θεωρητικὸν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ κατανοεῖν τὰ τε ἀσώματα καὶ ἄνυλα, 20 ἤγουν περὶ Θεοῦ, ὃ πρῶτως καὶ κυρίως ἐστὶν ἀσώματον καὶ ἄνυλον· ἔπειτα καὶ περὶ ἀγγέλων καὶ δαιμόνων καὶ ψυχῶν, ἃ καὶ αὐτὰ ὄσον πρὸς τὸ σῶμα ἄνυλα λέγονται, εἰ καὶ πρὸς τὸ κυρίως 25 ἄνυλον, ἤγουν τὸ θεῖον, ὑλικά εἰσι. Τοῦτο τοίνυν ἐστὶ τὸ θεολογικόν. Θεωρεῖν δὲ ἐστὶ καὶ τὴν τῶν ὑλικῶν φύσιν, ἤγουν ζώων καὶ φυτῶν καὶ λίθων καὶ τῶν τοιούτων, ὅπερ ἐστὶ τὸ φυσιολογικόν. Θεωρεῖν δὲ καὶ τὰ μέσα τούτων, ἃ ποτὲ μὲν ἐν ὕλῃ θεωροῦνται, ποτὲ δὲ ἐκτὸς ὕλης καὶ μέσα εἰσὶ τῶν ἀύλων καὶ ὑλικῶν, 30 ὅπερ ἐστὶ τὸ μαθηματικόν. Ὁ γὰρ ἀριθμὸς ἄνυλός ἐστι καθ' ἑαυτόν, θεωρεῖται δὲ καὶ ἐν ὕλῃ, σίτω τυχόν ἢ οἴνω· λέγομεν γὰρ

(μθ') ξστ' Οἱ ἔξι ὁρίσμοι τῆς φιλοσοφίας.

α) Φιλοσοφία εἶναι ἡ γνώση τῶν ὄντων, ὅπως εἶναι ὄντα, δηλαδή ἡ γνώση τῆς φύσης τους. β) Φιλοσοφία εἶναι ἡ γνώση τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων. γ) Φιλοσοφία εἶναι ἡ μελέτη τοῦ θανάτου τοῦ προαιρετικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ. δ) Φιλοσοφία εἶναι ἡ ὁμοίωση κατὰ τὸ δυνατόν τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεό· γινόμεστε ὁμοιοὶ μὲ τὸ Θεὸ στὴ δικαιοσύνη, στὴν ὁσιότητα καὶ στὸ ἀγαθόν. Δικαιοσύνη λοιπὸν εἶναι ἡ ἀπονομή τοῦ Ἰσού, δηλαδή οὔτε ν' ἀδικεῖ κανεὶς οὔτε ν' ἀδικεῖται, οὔτε νὰ προσωποληπτεῖ κατὰ τὴν κρίση, ἀλλὰ ν' ἀποδίδει στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του· ὄσιο εἶναι τὸ πᾶνω ἀπὸ τὸ δίκαιο, ἤτοι τὸ ἀγαθόν, ὥστε ὅταν ἀδικεῖται κάποιος νὰ δίδει ἀνοχὴ καὶ νὰ συγχωρεῖ ὄσους τὸν ἀδικοῦν καὶ μάλιστα νὰ τοὺς εὐεργετῇ. ε) Φιλοσοφία εἶναι τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν· εἶναι ἡ ἀρχὴ κάθε τέχνης, ἀφοῦ μὲ τὴν φιλοσοφία ἔχει βρεθεῖ κάθε τέχνη. στ) Φιλοσοφία εἶναι ἀγάπη τῆς σοφίας καὶ σοφία ἀληθινὴ εἶναι ὁ Θεός. Ἡ ἀγάπη λοιπὸν πρὸς τὸ Θεὸ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ φιλοσοφία.

Ἡ φιλοσοφία διαιρεῖται σὲ θεωρητικὸ καὶ πρακτικὸ μέρος· τὸ θεωρητικὸ διαιρεῖται σὲ θεολογικόν, μαθηματικόν, φυσιολογικόν· τὸ μαθηματικὸ σὲ ἀριθμητικόν, μουσικόν, γεωμετρικόν, ἀστρονομικόν. Τὸ πρακτικὸ διαιρεῖται σὲ ἠθικόν, οἰκονομικόν, πολιτικόν. Θεωρητικὸ λοιπὸν εἶναι τὸ νὰ προσπαθοῦμε νὰ κατανοήσουμε τὰ ἀσώματα καὶ αὐλα, δηλαδή τὸν Θεόν, ποῦ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ κύριον ἀσώματο καὶ αὐλο· τοὺς ἀγγέλους ἔπειτα καὶ τοὺς δαίμονες καὶ τὶς ψυχάς, ποῦ κι αὐτὰ σχετικὰ μὲ τὸ σῶμα λέγονται αὐλα, ἂν καὶ σὲ σχέση μὲ τὸ κυρίως αὐλο, δηλαδή τὸ θεῖον, εἶναι ὑλικά. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ θεολογικόν. Θεωρία ὁμως εἶναι καὶ ἡ κατανόηση τῆς φύσης τῶν ὑλικῶν, δηλαδή τῶν ζώων, τῶν φυτῶν, τῶν λίθων καὶ τῶν παρομοίων, κι αὐτὸ εἶναι τὸ φυσιολογικόν. Θεωρία εἶναι καὶ ἡ προσπάθεια κατανοήσεως τῶν ἐνδιαμέσα αὐτῶν, ποῦ ἄλλοτε παρατηροῦνται μέσα στὴν ὕλη κι ἄλλοτε ἔξω ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ εἶναι ἀνάμεσα στὰ αὐλα καὶ τὰ ὑλικά, πράγμα ποῦ εἶναι τὸ μαθηματικόν. Ὁ ἀριθμὸς δηλαδή εἶναι καθεαυτὸν αὐλος, παρατηρεῖται ὁμως καὶ μέσα στὴν ὕλη, στὰ σιτηρὰ τυχόν καὶ στὸ κρασί· γιὰτὶ λέμε δέκα

δέκα μοδίους σίτου καὶ δέκα ξέστας οἴνου· ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν
λοιπῶν εἰδῶν τοῦ μαθηματικοῦ. Τὸ δὲ πρακτικὸν ἦθος κοσμεῖ
καὶ τὸ πῶς δεῖ πολιτεύεσθαι διδάσκει· καὶ εἰ μὲν ἓνα ἄνθρωπον
35 παιδεύει, λέγεται ἠθικόν, εἰ δὲ οἶκον ὄλον, λέγεται οἰκονομικόν,
εἰ δὲ πόλιν ὀλόκληρον, λέγεται πολιτικόν.

Ἰστέον, ὡς τέσσαρές εἰσιν αἱ διαλεκτικαὶ μέθοδοι, ἤγουν λο-
γικαί· α' διαιρετική, ἣτις διαιρεῖ τὸ γένος εἰς εἶδη διὰ μέσων τῶν
διαφορῶν· β' ὀριστική, ἣτις ἀπὸ τοῦ γένους καὶ τῶν διαφορῶν,
40 ὧν διεῖλεν ἡ διαιρετική, ὀρίζει τὸ ὑποκείμενον· γ' ἀναλυτική ἡ τὸ
συνθετικώτερον ἀναλύουσα εἰς τὰ ἀπλούστερα, τουτέστι τὸ
σῶμα εἰς τοὺς χυμούς, τοὺς χυμοὺς εἰς τοὺς καρπούς, τοὺς καρ-
πούς εἰς τὰ τέσσερα στοιχεῖα, τὰ στοιχεῖα εἰς ὕλην καὶ εἶδος· δ'
ἀποδεικτική ἡ διὰ μέσου τινὸς δεικνύουσα τὸ προκείμενον· οἶον
45 πρόκειται μοι δεῖξαι, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι· λαμβάνω τι μέ-
σον, τὸ ἀεικίνητον, καὶ συλλογίζομαι οὕτως· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητός
ἐστι· τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον· ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος.

Ἰστέον δέ, ὡς οἱ συλλογισμοὶ τῆς ἀποδεικτικῆς εἰσι. Δεῖ δὲ
γινώσκειν, ὅτι ἡ ἀναλυτικὴ τρισσὴ τίς ἐστίν· ἐστὶ γὰρ φυσική, ὡς
50 ἡ προλεχθεῖσα· ἐστὶ δὲ καὶ λογικὴ ἀνάλυσις, ὅταν τὸν προτεθέν-
τα συλλογισμὸν ἀναλύσωμεν εἰς τὸ οἰκεῖον σχῆμα· ἐστὶ δὲ καὶ
μαθηματική, ὅταν λάβωμεν τὸ ζητούμενον ὡς ὁμολογούμενον
καὶ καταντήσωμεν εἰς τι ὁμολογούμενον, ὅθεν ἀγρεύεται τὸ προ-
κείμενον. Οἶον ἔστω τὸ ζητούμενον· εἰ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ. Τοῦτο
55 τὸ ζητούμενον λαμβάνω ὡς ὁμολογούμενον καὶ λέγω· Ἐπειδὴ
ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, εἰσὶν ἀμοιβαί τῶν φαύλων καὶ ἀγαθῶν πράξε-
ων· εἰ δὲ εἰσὶν ἀμοιβαί, ἐστὶ τὸ δικαζόμενον καὶ δικάζον· εἰ δὲ
ἐστὶ τὸ δικαζόμενον καὶ δικάζον, ἐστὶ προνοητὴς καὶ πρόνοια.
Κατηντήσαμεν τοίνυν εἰς τὴν πρόνοιαν, ἣτις παρὰ πᾶσιν ὁμολο-
60 γεῖται. Ἐνθεν λοιπὸν κατὰ σύνθεσιν λέγω· Ἐπειδὴ ἐστὶ πρόνοια
καὶ δικαστής, εἰσὶν ἀμοιβαί· ἐπειδὴ εἰσὶν ἀμοιβαί, ἐστὶ τὸ κρινό-
μενον· εἰ δὲ ἐστὶ τὸ κρινόμενον, ἀθάνατος ἄρα ἡ ψυχὴ.

μόδια σιτάρι καὶ δέκα λίτρα κρασί· τὸ ἴδιο καὶ στὰ ὑπόλοιπα εἶδη ποὺ περιλαμβάνει τὸ μαθηματικό. Τὸ πρακτικὸ πάλι ρυθμίζει τὸ ἦθος καὶ διδάσκει πῶς πρέπει νὰ ζοῦμε· καὶ ἂν διδάσκει ἓνα ἄνθρωπο λέγεται ἠθικό, ἂν μιὰ οἰκία λέγεται οἰκονομικό, κι ἂν μιὰ ὀλόκληρη πόλη λέγεται πολιτικό.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι οἱ μέθοδοι τῆς διαλεκτικῆς, δηλαδὴ τῆς λογικῆς, εἶναι τέσσερις· α) διαιρετική, ποὺ διαιρεῖ τὸ γένος σὲ εἶδη μὲ τὴν ἀπόδοση τῶν διαφορῶν· β) ὀριστική· αὐτὴ ἀπὸ τὸ γένος καὶ τίς διαφορὲς ποὺ χώρισε ἢ διαλεκτικῆ, ὀρίζει τὸ ὑποκείμενο· γ) ἀναλυτική· αὐτὴ ἀναλύει τὸ σύνθετο στὰ ἀπλούστερα· τὸ σῶμα γὰ παράδειγμα στοὺς χυμούς, τοὺς χυμούς στοὺς καρπούς, τοὺς καρπούς στὰ τέσσερα στοιχεῖα, τὰ στοιχεῖα σὲ ὕλη καὶ εἶδος· δ) ἀποδεικτική, αὐτὴ ποὺ μέσω κάποιου δείχνει αὐτὸ ποὺ θέλει νὰ δείξει. Γιὰ παράδειγμα, θέλω νὰ δείξω ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη· παίρνω κάτι ὡς μέσο, τὸ ἀεικίνητο, καὶ σχηματίζω τὸν ἐξῆς συλλογισμό· 'ἡ ψυχὴ εἶναι ἀεικίνητη', 'τὸ ἀεικίνητο εἶναι ἀθάνατο'· 'ἄρα ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη'.

Πρέπει ἐπίσης νὰ γνωρίζομε ὅτι οἱ συλλογισμοὶ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὴν ἀποδεικτικὴν, καὶ νὰ ξέρομε ὅτι ἡ ἀναλυτικὴ τριῶν εἰδῶν· εἶναι ἡ φυσικὴ, ὅπως προαναφέραμε· εἶναι καὶ ἡ λογικὴ ἀνάλυση, ὅταν τὸν συλλογισμό ποὺ προτάξαμε τὸν ἀναλύσομε στὸ σχῆμα του· εἶναι καὶ ἡ μαθηματικὴ ἀνάλυση· σ' αὐτὴν δεχόμαστε τὸ ζητούμενο ὡς ἀληθινὸ καὶ φτάνομε σὲ κάποιο ἀποδεκτό, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνομε αὐτὸ ποὺ θέλομε. Παράδειγμα· ἄς ὑποθέσομε ὅτι τὸ ζητούμενό μας εἶναι ἂν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη. Τὸ ζητούμενο αὐτὸ τὸ θεωρῶ ὡς ἀποδεκτὸ καὶ λέγω· ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη, ὑπάρχουν ἀμοιβές τῶν φαύλων καὶ τῶν ἀγαθῶν πράξεων· κι ἂν ὑπάρχουν ἀμοιβές, πρέπει νὰ ὑπάρχει ὁ ὑπόδικος καὶ ὁ δικαστής· κι ἂν ὑπάρχει ὁ ὑπόδικος καὶ ὁ δικαστής, ὑπάρχει προνοητής καὶ πρόνοια. Καταλήξαμε λοιπὸν στὴν πρόνοια ποὺ εἶναι ἀποδεκτὴ ἀπὸ ὅλους. Ἄπὸ ἐδῶ τώρα προχωρώντας μὲ σύνθεση λέγω. Ἐπειδὴ ὑπάρχει πρόνοια καὶ δικαστής, ὑπάρχουν ἀμοιβές· ἀφοῦ ὑπάρχουν ἀμοιβές, ὑπάρχει αὐτὸ ποὺ κρίνεται· κι ἂν ὑπάρχει αὐτὸ ποὺ κρίνεται, ἄρα ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη.

(γ') ζζ' *Περὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως.*

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις μίαν ὑπόστασιν τῶν ἐνουμένων ἀποτελεῖ σύνθετον, σώζουσα τὰς συνελθούσας πρὸς ἔνωσιν φύσεις καὶ τὴν τούτων διαφορὰν καὶ τὰ τούτων φυσικὰ ἰδιώματα ἀσύγχυτά τε καὶ ἄτρεπτα ἐν ἑαυτῇ. Αὕτη δὲ πρὸς ἑαυτὴν οὐδεμίαν ὑποστατικὴν ἔχει διαφορὰν· αὐτῆς γὰρ γίνονται αἱ ἑκατέρου τῶν συνελθόντων πρὸς ἔνωσιν χαρακτηριστικαὶ διαφοραί, αἷς ἑκατέρων ἐκ τῶν ὁμοειδῶν χωρίζονται, ὡς ἐπὶ ψυχῆς ἔχει καὶ σώματος. Μία μὲν γὰρ ἐξ ἀμφοτέρων ἀποτελεῖται ἡ τοῦ Πέτρου τυχὸν ἢ τοῦ Παύλου ὑπόστασις σύνθετος, σώζει δὲ ἐν ἑαυτῇ τὰς δύο τελείας φύσεις, τὴν τε τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ τὴν τούτων διαφορὰν ἀσύμφυρτον καὶ τὰ τούτων φυσικὰ ἰδιώματα ἀσύγχυτα. Ἐχει δὲ ἐν ἑαυτῇ τὰ ἑκατέρας χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα τὰ τε τῆς ψυχῆς τὰ χωρίζοντα αὐτὴν ἐκ τῶν λοιπῶν ψυχῶν, καὶ τὰ τοῦ σώματος τὰ χωρίζοντα αὐτὸ ἐκ τῶν λοιπῶν σωμάτων, μηδαμῶς χωρίζοντα τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐνοῦντα καὶ συνάπτοντα, ἅμα δὲ τὴν ἐξ αὐτῶν συντεθειμένην μίαν ὑπόστασιν χωρίζοντα τῶν λοιπῶν ὁμοειδῶν ὑποστάσεων. Ἐπειδὴν δὲ ἅπαξ αἱ φύσεις τὴν πρὸς ἄλληλα καθ' ὑπόστασιν δέξονται ἔνωσιν, ἀδιαίρετοι μένουσιν εἰς τὸ παντελές. Εἰ γὰρ καὶ χωρίζεται ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος ἐν τῷ θανάτῳ, ἀλλ' ἡ ὑπόστασις ἀμφοτέρων μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐστίν· ὑπόστασις γὰρ ἐστίν ἡ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐκάστου ὑπάρξεως κατ' αὐτὸ σύμπηξις. Μένει οὖν τό τε σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, ἀεὶ μίαν τὴν ἀρχὴν τῆς ἑαυτῶν ἔχοντα ὑπάρξεώς τε καὶ ὑποστάσεως, εἰ καὶ χωρισθῶσιν ἀλλήλων.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι φύσεις μὲν ἐνωθῆναι ἀλλήλαις καθ' ὑπόστασιν ἐνδέχεται, ὡς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ φύσιν προσληφθῆναι ὑπὸ ὑποστάσεως καὶ ἐν αὐτῇ ὑποστῆναι δυνατόν, ἅπερ ἀμφοτέρω ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ θεωροῦνται (καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ αἱ φύσεις, ἡ θεία τε καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἠνώθησαν, καὶ ἐν τῇ προὑπαρχούσῃ τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑποστάσει ὑπέστη ἡ ἔμψυχος αὐτοῦ σὰρξ καὶ αὐτὴν ἔσχεν ὑπόστασιν), ἐκ δύο δὲ φύσεων ἀποτελε-

(ν') ξζ' Για την καθ' ύποσταση ένωση.

Πρέπει να γνωρίζομε, ότι ή ύποστατική ένωση συγκροτεί από αυτά που ένώνονται μια ύπόσταση σύνθετη, διασώζοντας σ' αυτήν ασύγγυτα και άμετάβλητα και τις φύσεις που συνήλθαν σέ ένωση και τη διαφορά τους και τὰ φυσικά τους ιδιώματα. Αυτή δέν έχει καμιά ύποστατική διαφορά έσωτερική με τον έαυτό της· γιατί γίνονται δικές της οι χαρακτηριστικές διαφορές των φύσεων που συνήλθαν σέ ένωση, με τις όποιες διαφορές καθενός χωρίζονται από τὰ όμοειδή, όπως γίνεται στην ψυχή και στο σώμα. Γιατί μία σύνθετη ύπόσταση από τὰ δύο άποτελεΐται του Πέτρου τυχόν ή του Παύλου, που σώζει μέσα της τις δύο τέλειες φύσεις, της ψυχής και του σώματος, και τη διαφορά τους ασύμφυρτη και ασύγγυτα τὰ φυσικά τους ιδιώματα. Η ύπόσταση αυτή έχει τὰ χαρακτηριστικά ιδιώματα της κάθε μιάς φύσης, και τὰ ιδιώματα της ψυχής που τη χωρίζουν από τις λοιπές ψυχές και τὰ ιδιώματα του σώματος που τη χωρίζουν από τὰ λοιπά σώματα, μη χωρίζοντας καθόλου την ψυχή από τὸ σώμα, αλλά συνδέοντας και ένώνοντάς τα, και συγχρόνως την ύπόσταση που αυτά συνθέτουν τη χωρίζουν από τις λοιπές όμοειδείς ύποστάσεις. Κι όταν μια φορά οι φύσεις δεχτοῦν την ύποστατική μεταξύ τους ένωση μένουν άχώριστες για πάντα. Γιατί, αν και χωρίζεται κατά τὸ θάνατο ή ψυχή από τὸ σώμα, ή ύπόσταση ώστόσο και των δύο είναι μία και ή αυτή· γιατί ύπόσταση είναι ή σύμπληξη του καθενός κατά την άρχή της ύπαρξής του. Μένει λοιπόν τὸ σώμα και ή ψυχή, που έχουν πάντοτε κοινή την άρχή της ύπαρξης και της ύπόστασής τους, ακόμα κι αν χωριστοῦν τὸ ένα από τὸ άλλο.

Πρέπει να γνωρίζομε ότι είναι ένδεχόμενο να ένωθοῦν οι φύσεις ύποστατικά μεταξύ τους, όπως γίνεται στον άνθρωπο, και είναι δυνατό να προσληφθεΐ μία φύση από μία ύπόσταση και να έχει σ' αυτή την ύπόσταση την ύπαρξή της, πράγματα που και τὰ δύο παρατηροῦνται στο Χριστό (πραγματικά σ' αυτόν και ένώθηκαν οι δύο φύσεις, ή θεία και ή ανθρώπινη, και στην προϋπάρχουσα ύπόσταση του Θεοῦ Λόγου έλαβε ύπόσταση ή έμψυχη σάρκα του και την έλαβε ως ύπόστασή του). Ν' άποτελεσθεΐ όμως από δύο φύ-

σθῆναι μίαν φύσιν σύνθετον ἢ ἐκ δύο υποστάσεων μίαν ὑπόστα-
 σιν παντελῶς ἀδύνατον· διότι ἀδύνατον τὰς ἐναντίας οὐσιώδεις
 35 διαφορὰς ἐν μιᾷ φύσει συνυπάρξαι ἀλλήλαις· τούτων γὰρ ἔργον
 ἐστὶν ἀποδυστᾶν ἀλλήλων τὰς φύσεις, ἐν αἷς ὑπάρξουσι. Καὶ πάλιν
 ἀδύνατον τὰ ἅπαξ καθ' ἑαυτὰ ὑποστάντα ἐτέραν ἀρχὴν ὑπο-
 στάσεως σχεῖν· ἢ γὰρ ὑπόστασις ἢ καθ' ἑαυτό ἐστιν ὑπαρξίς.
 Ἰστέον δέ, ὡς ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος ὑπόστασις ἐστὶν ὁ ἀναρχος
 40 τρόπος τῆς ἐκάστου αἰδίου ὑπάρξεως.

Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι, ἡνίκα σύνθετος γένηται φύσις, δεῖ ὁμό-
 χρονα τὰ μέρη εἶναι καὶ ἐξ ἐτέρων ἕτερον ἀποτελεῖται, μὴ φυλάτ-
 τον, ἀλλὰ τρέπον καὶ ἀλλοιοῦν τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, ὡς ἐκ τῶν
 τεσσάρων στοιχείων ἀποτελουμένου τοῦ σώματος ἄλλο ἐξ ἄλ-
 45 λων γέγονε καὶ οὔτε πῦρ τέλειον οὔτε τι τῶν ἄλλων ἐστὶν ἢ λέγε-
 ται, καὶ ὡς ἐξ ἵππου καὶ ὄνου ἡμίονος· οὔτε γὰρ ἵππος οὔτε ὄνος
 ἐστὶν ἢ λέγεται, ἀλλ' ἐξ ἐτέρων ἕτερον, μηδ' ὀπότερον τῶν, ἐξ
 ὧν συνετέθη, φυλάττον ἀσύγχυτόν τε καὶ ἄτρεπτον.

ζη' < Ὅροι διάφοροι > .

Ἀνάγκη ἐστὶ βίας αἰτία. Στοιχεῖόν ἐστι κοινῶς μὲν,
 ἐξ οὗ τι γίνεται πρῶτον, καὶ εἰς αὐτὸ ἐπ' ἐσχάτου ἀναλύε-
 ται· ἰδίως δὲ στοιχεῖόν ἐστιν, ἐξ οὗ γίνεται σῶμα καὶ εἰς
 5 αὐτὸ ἀναλύεται, οἷον πῦρ, ὕδωρ, ἀήρ, γῆ. Πῦρ ἐστὶ σῶμα
 λεπτομερέστατον καὶ θερμότατον καὶ ξηρότατον· γῆ ἐστὶ
 σῶμα ξηρότατον καὶ βαρύτερον· ὕδωρ ἐστὶ σῶμα ὑγρὸν
 καὶ ψυχρότατον· ἀήρ ἐστὶ σῶμα ὑγρότατον καὶ μαλακόν.

Γένεσις ἐστὶ κίνησις κατ' οὐσίαν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς
 10 τὸ εἶναι· φθορά ἐστὶ κίνησις ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι.
 Αὔξησις ἐστὶ κίνησις ἐν τῷ ποσῷ κατὰ μέγεθος· φθίσις
 ἐστὶ κίνησις ἐν τῷ ποσῷ κατὰ μείωσίν τε καὶ ἐλάττωσιν.
 Ἀλλοιώσις ἐστὶ κίνησις ἐν τῷ ποιῷ κατὰ μεταβολήν.
 Φθορά ἐστὶ κίνησις ἐκ τόπου εἰς τόπον· περιφορά ἐστὶ

σεις μία σύνθετη φύση από δύο υποστάσεις μία σύνθετη υπόσταση είναι ολότελα αδύνατο· είναι δηλαδή αδύνατο να συνυπάρξουν σέ μιὰ φύση οι έναντίες ουσιώδεις διαφορές· γιατί τὸ ἔργο αὐτῶν εἶναι ν' ἀποχωρίζουν τὴ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη τίς φύσεις στὶς ὁποῖες θ' ἀποδοθοῦν. Ἐπίσης εἶναι αδύνατο ὅποια σχημάτισαν δική τους υπόσταση νὰ ἔχουν ἄλλη ἀρχὴ υποστάσεως· γιατί ἡ υπόσταση εἶναι ἡ καθαυτὸ ὑπαρξή. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι στὴν ἀγία Τριάδα υπόσταση εἶναι ὁ ἀναρχὸς τρόπος τῆς κάθε μιᾶς αἰδίας ὑπαρξῆς.

Πρέπει ἀκόμη νὰ γνωρίζομε ὅτι ὅταν ἡ φύση γίνεи σύνθετη, πρέπει τὰ μέρη τῆς νὰ εἶναι ὁμόχρονα καὶ ὅτι τὸ καθένα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄλλα καὶ δὲν διαρρηεῖ ἀλλὰ μεταβάλλει καὶ ἀλλοιώνει αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔγινε σύνθετο· γιατί, ἐνῶ τὸ σῶμα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ τέσσερα στοιχεῖα, ἔγινε ἄλλο ἀπὸ ἄλλα κι ἔτσι δὲ λέγεται οὔτε τέλεια φωτιὰ οὔτε κάτι ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶναι οὔτε λέγεται. Καὶ ὅπως ἀπὸ τὸν ἵππο καὶ τὸν ὄνο προέρχεται ὁ ἡμίονος καὶ οὔτε ἵππος οὔτε ὄνος εἶναι οὔτε λέγεται, ἀλλὰ εἶναι κάτι ἄλλο ἀπὸ ἄλλα, καὶ δὲν διαρρηεῖ ἀσύγχυτο καὶ ἀμετάβλητο κανένα ἀπὸ τὰ δύο συνθετικά του.

Ξη' « Διάφοροι ὀρισμοί ».

Ἡ ἀνάγκη εἶναι οὐσία τῆς βίας. Στοιχεῖο στὴν κοινὴ ἐκδοχὴ του εἶναι αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο πρῶτο γίνεται κάτι καὶ σ' αὐτὸ τελευταῖο διαλύεται· ἰδίως ὁμως στοιχεῖο εἶναι αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο γίνεται ἓνα σῶμα καὶ σ' αὐτὸ διαλύεται, ὅπως ἡ φωτιὰ, τὸ νερὸ, ὁ ἀέρας, ἡ γῆ. Ἡ φωτιὰ εἶναι σῶμα πολὺ λεπτό, θερμότατο καὶ πολὺ ξηρὸ. Ἡ γῆ εἶναι σῶμα πολὺ ξηρὸ καὶ πολὺ βαρὺ. Τὸ νερὸ εἶναι σῶμα ὑγρὸ καὶ πολὺ ψυχρὸ. Ὁ ἀέρας εἶναι σῶμα πολὺ ὑγρὸ καὶ μαλακό.

Γένεση εἶναι ἡ κίνηση πρὸς οὐσία ἀπὸ τὸ μὴ ὄν στὸ εἶναι. Φθορὰ εἶναι κίνηση ἀπὸ τὸ ὄν στὸ μὴ εἶναι. Αὐξηση εἶναι κίνηση ποσοτικὴ πρὸς μεγέθυνση. Φθίση εἶναι κίνηση ποσοτικὴ πρὸς μείωση καὶ ἐλάττωση. Ἀλλοίωση εἶναι κίνηση ποιοτικὴ μεταβολῆς. Φορὰ εἶναι κίνηση ἀπὸ τόπο

15 κίνησις ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Αὐτοκίνησις ἐστὶν ἡ τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς ζώοις κίνησις.

Χρόνος ἐστὶ μέτρον κινήσεως καὶ ἀριθμὸς τοῦ ἐν κινήσει προτέρου καὶ ὑστέρου. Ἡμέρα ἐστὶν ἡλίου ὑπὲρ γῆς φορὰ ἢ χρόνος, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς φέρεται· νύξ ἐστὶ 20 σώματος τῆς γῆς σκιά ἢ χρόνος, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος ὑπὸ γῆν φέρεται. Νυχθήμερόν ἐστὶ κόσμου περιστροφή. Μῆν ἐστὶ χρόνος ἀπὸ συνόδου σελήνης πρὸς ἥλιον ἐπὶ τὴν ἐξῆς συνόδον. Ἐνιαυτός ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος τὸν ζωδιακὸν διέξεισι κύκλον. Καιρός ἐστὶ χρόνος κατορθώματος· 25 ἀκαιρία ἐστὶ λεῖψις καιροῦ κατὰ ἐπιτυχίαν προθυμίας τοῦ ζητουμένου. Ὡρα ἐστὶ μέρος ἐνιαυτοῦ τὸ τέταρτον ἢ τῆς ἡμέρας τὸ δωδέκατον ἢ ἀκμὴ ψυχῆς ἢ σώματος ἄνθος ἢ νεότητος κάλλος. Ἔαρ ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ τὸ ὑγρὸν ἐπικρατεῖ· θέρος ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ τὸ θερμὸν ἐπικρατεῖ· 30 φθινόπωρόν ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ τὸ ξηρὸν ἐπικρατεῖ· χειμῶν ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ τὸ ψυχρὸν ἐπικρατεῖ.

Πωγωνίας ἐστὶν ἀστροειδὲς πυρὸς ἄθροισμα ἔμπροσθεν ἔχον τὰς ἀκτῖνας. Κομήτης ἐστὶ πυροειδὲς ἀστρῶν ἄθροισμα κόμης κεφαλῆς δίκην κύκλωθεν ἐκπέμπων 35 ἀκτῖνας. Δοκίας ἐστὶν ἀστροειδὲς κοντός, ἤγουν δοκός, τὴν πυρώδη ἐπὶ τὰ ἄνω ἐκπέμπων ἀκτῖνα. Λαμπάς ἐστὶν ἀναψις καὶ ἄθροισμα πυρός. Ἴρις ἐστὶν ἔμφασις ἡλίου σεμνοειδὲς ἐν νέφει κοίλῳ καὶ δροσώδει ἐν κύκλῳ τάξει φαινομένη περιφερῆς ὡς ἐν κατόπτρῳ πρὸς αἴσθησιν ἢ 40 ἔμφασιν ἀστρου διὰ πύκνωσιν ἀέρος γινομένη. Παρήλιός ἐστὶ νέφος περιφερές, πυκνόν, ὁμοίον ἡλίῳ, ἢ ἔμφασις ἡλίου ἐν νέφει πυκνῷ καὶ λείῳ. Κεραυνός ἐστὶν ἐλικοειδὲς πνεῦμα κίνησιν ποιοῦν διάπυρον καὶ ἄνωθεν κάτω

σὲ τόπο. Περιφορὰ εἶναι κίνηση στὸν ἴδιον τόπο. Αὐτοκίνησις εἶναι ἡ κίνηση τῆς ψυχῆς μέσα στὰ ζῶα.

Ὁ χρόνος εἶναι μέτρο τῆς κίνησης καὶ ἀριθμὸς τοῦ προηγούμενου καὶ τοῦ ὕστερου στὴν κίνηση. Ἡμέρα εἶναι ἢ πάνω ἀπὸ τὴ γῆ κίνηση τοῦ ἡλίου ἢ ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ ἥλιος κινεῖται πάνω ἀπὸ τὴ γῆ. Νύχτα εἶναι τοῦ σώματος τῆς γῆς ἢ σκιά ἢ ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ ἥλιος εἶναι κάτω ἀπὸ τὴ γῆ. Ἡμερονύκτιο εἶναι ἡ περιστροφή τοῦ κόσμου. Μῆνας εἶναι ὁ χρόνος ἀπὸ τὴ μία συνάντηση τῆς σελήνης μὲ τὸν ἥλιο ὡς τὴν ἐπόμενη συνάντηση. Ἔτος εἶναι ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ ἥλιος διεξέρχεται τὸν ζωδιακὸ κύκλο. Καιρὸς εἶναι ὁ χρόνος γιὰ νὰ κατορθωθεῖ κάτι· ἀκαιρία εἶναι ἔλλειψη καιροῦ γιὰ νὰ ἐπιτύχει ἡ ἐπιδίωξη τοῦ ζητουμένου. Ὡρα εἶναι τὸ τέταρτο μέρος τοῦ ἔτους ἢ τὸ δωδέκατο τῆς ἡμέρας, ἢ ἡ ἀκμὴ τῆς ψυχῆς ἢ τὸ ἄνθος τοῦ σώματος ἢ ἡ ὁμορφιά τῆς νεότητος. Ἄνοιξη εἶναι ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο ἐπικρατεῖ τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο· θέρος εἶναι ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο ἐπικρατεῖ τὸ θερμό· φθινόπωρο εἶναι ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο ἐπικρατεῖ τὸ ξηρό· χειμῶνας εἶναι ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο ἐπικρατεῖ τὸ ψυχρό.

Πωγωνίας εἶναι ἓνα ἀστερόμορφο ἄθροισμα πυρός, πὺρ ἔχει τὶς ἀκτίνες τοῦ μπροστά. Κομήτης εἶναι πυρόμορφο ἄθροισμα ἀστρῶν πὺρ ἐκπέμπει ἀκτίνες ὀλόγυρα πὺρ μοιάζουν μὲ τὰ μαλλιά τῆς κεφαλῆς. Δοκίας εἶναι ἀστερόμορφος κοντός, δηλαδὴ δοκός, πὺρ ἐκπέμπει πρὸς τὰ ἄνω τὴν πυρόμορφη ἀκτίνα τοῦ. Λαμπάδα εἶναι ἄναμα καὶ ἄθροισμα πυρός. Ἴρις εἶναι μεγαλόπρεπη λάμψη τοῦ ἡλίου σὲ νέφος κοῖλο καὶ ὑγρὸ πὺρ παρουσιάζεται μὲ σχῆμα κύκλου ὡσὰν μέσα σὲ κάτοπτρο κυκλοτερῆς, πὺρ γίνεται μὲ πύκνωση τοῦ ἀέρα γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦμε ἢ νὰ ἐμφανιστεῖ ἄστρο. Παρήλιος εἶναι κυκλικὸ νέφος, πυκνὸ, ὁμοιο μὲ τὸν ἥλιο, ἢ ἐμφάνιση τοῦ ἡλίου σὲ νέφος πυκνὸ καὶ λαμπρὸ. Κεραυνὸς εἶναι ἐλικοειδῆς πνοὴ πὺρ προκαλεῖ κίνηση πύ-

διὰ πυρὸς φλογώδους φερόμενον καὶ ἐμπυρίζον κύκλω.
 45 Τυφῶς ἐστὶ ἐλικοειδῆς κίνησις ἀέρος ζοφώδους ἀνωθεν
 ἐπὶ γῆς τεταμένη. Πρηστήρ ἐστὶν ἐλικοειδῆς κίνησις
 διαυγοῦς ἀέρος ἀνωθεν κάτω φερομένη. Σκηπτός ἐστὶ
 κερυανὸς ἀνευ νεφῶν.

Χάλαζά ἐστὶν ὀλοπαγὲς ὕδωρ ὑπὲρ γῆς πεπηγυῖα·
 50 κρύσταλλός ἐστὶν ὀλοπαγὲς ὕδωρ ἐπὶ γῆς· χιών ἐστὶν
 ἡμιπαγὲς ὕδωρ διὰ νεφῶν ἐπὶ γῆν καταβαίνουσα· πάχνη
 ἐστὶν ὀλοπαγὲς ὕδωρ δι' ἄλλης ὑγρᾶς ὕλης ἐπὶ γῆς πεπη-
 γυῖα. Ὅμβρος ἐστὶν ἀθρόον ὕδωρ ἐκ νεφῶν ἐκκρινόμε-
 νον· ὑετός ἐστὶ ψεκάδων ἄθροισμα· ψεκάς ἐστὶ νοτὶς
 55 ἀθρόα σταγόνων. Ὅμιχλη ἐστὶ σύστασις πρὸ νέφους·
 ἀτμός ἐστὶ πληθος ἀναθυμιάσεων ἐπὶ γῆς.

Λίμνη ἐστὶν ὕδωρ πολὺ, γλυκὺ καὶ ἄθρουν διὰ κοί-
 λου καὶ κατάντους χωροῦν ἐν συστάσει. Θάλασσά ἐστὶν
 ὕδωρ ἄλμυρόν καὶ πικρὸν τὰ κοῖλα τῶν κόλπων
 60 πληροῦν τῆς κατωτάτης γῆς. Κρήνη ἐστὶν ἀπόρρυτος
 πηγῆς ἀρχὴ ἢ ὕδωρ ἐκ μεταβολῆς τῆς γῆς γεννώμενον
 καὶ ἐκκρινόμενον.

Σεισμός ἐστὶ κίνησις πνεύματος ἀθρόα ὑπὸ γῆν εἰσ-
 δύνουσα καὶ ταύτην κλονεῖσθαι ἀναγκάζουσα. Πυροκρα-
 65 τήρ ἐστὶ στόμιον πυρὸς ἐγγαίου ἔξω ρέοντος καὶ ἀνα-
 πνοή. Λύρα ἐστὶν ἰστός διὰ νεύρων ἐσκευασμένη.

Τέλος τῶν φιλοσόφων.

μθ' Ἔτερον κεφάλαιον.

Τὸ γένος διαιρεῖται εἰς εἶδη· τὸ γένος ἐπάνω ἐστίν,
 τὰ δὲ εἶδη ὑποκάτω. Ἀδύνατον τὸ γένος μὴ ἔχειν ὑποκά-
 τω αὐτοῦ εἶδη, ἀδύνατον τὰ εἶδη μὴ ἔχειν ἐπάνω αὐτῶν
 5 γένος, ὥσπερ ἀδύνατον πατέρα μὴ ἔχειν υἱὸν καὶ ἀδύνα-
 τον υἱὸν μὴ ἔχειν πατέρα· τὸ γένος πατρὸς τάξιν ἐπέχει,
 τὸ δὲ εἶδος υἱοῦ. Ὅτε τὸ γένος διαιρεθῆ εἰς εἶδη, ἀνάγκη
 τὰ εἶδη δέξασθαι καὶ τὸ ὄνομα καὶ τέλειον τὸν ὄρον τοῦ

ρινη, φέρεται ἀπὸ ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ καίει κυκλικά. Τυφώνας εἶναι ἑλικοειδῆς κίνηση ζοφώδους ἀέρα πού πέφτει ἀπὸ ψηλὰ στὴ γῆ. Ἀστροπελέκι εἶναι ἑλικοειδῆς κίνηση καθαροῦ ἀέρα πού ἔρχεται ἀπὸ ψηλὰ πρὸς τὰ κάτω. Σκηπτὸς εἶναι κεραυνὸς δίχως νέφη.

Χαλάζι εἶναι ὀλόπηχτο νερὸ πού ἔπηξε πάνω ἀπὸ τὴ γῆ· κρύσταλλος εἶναι ὀλόπηχτο νερὸ πού ἔπηξε στὴ γῆ. Χιόνι εἶναι ἡμίπηχτο νερὸ πού κατεβαίνει ἀπὸ τὰ νέφη στὴ γῆ. Πάχος εἶναι παγωμένο νερὸ πού χύνεται ἀπὸ τὰ σύννεφα· ὑετὸς εἶναι ἄθροισμα ἀπὸ ψεκάδες. Ψεκάδα εἶναι μαζεμένο νερὸ ἀπὸ ψιχάλες. Ὀμίχλη εἶναι συμπύκνωση νέφους· ἀτμὸς εἶναι πλῆθος ἀναθυμιάσεων ἀπὸ τὴ γῆ.

Λίμνη εἶναι πολὺ νερὸ, γλυκὺ καὶ συγκεντρωμένο σὲ κοιλότητα κατεβαίνοντας ἀπὸ κατηφορίᾳ. Θάλασσα εἶναι νερὸ ἄλμυρὸ καὶ πικρὸ πού γεμίζει τὶς κοιλότητες τῶν κόλπων τῆς πῖο χαμηλῆς ξηρᾶς. Κρήνη εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς πηγῆς πού ἀναβρῦζει ἢ νερὸ πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὴ μεταβολὴ τῆς γῆς καὶ ἀναβρῦζει.

Σεισμὸς εἶναι κίνηση ἀνέμου πού εἰσδύει ἀθρόα στὴ γῆ καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ σειέται. Πυροκρατήρας εἶναι τὸ στόμιο καὶ ἡ πνοὴ φωτιᾶς ὑπόγειας πού χύνεται ἔξω. Λύρα εἶναι ἓνα πλέγμα πού κατασκευάζεται μὲ νεῦρα.

Ἐδῶ τελειώνουν τὰ φιλόσοφα.

μθ' Ἄλλο κεφάλαιο (Συμπληρωματικά—ἐπεξηγηματικά).

Τὸ γένος διαιρεῖται σὲ εἶδη. Τὸ γένος εἶναι ἐπάνω, τὰ εἶδη εἶναι ἀπὸ κάτω. Εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν ἔχει τὸ γένος κάτω ἀπὸ αὐτὸ εἶδη, καὶ ἀδύνατο νὰ μὴν ἔχουν τὰ εἶδη πάνω ἀπὸ αὐτὰ γένος, ὅπως εἶναι ἀδύνατο ὁ πατέρας νὰ μὴν ἔχει γιὸ καὶ ὁ γιὸς νὰ μὴν ἔχει πατέρα. Τὸ γένος ἐπέχει θέσση πατέρα καὶ τὸ εἶδος θέσση γιου. Ὄταν τὸ γένος διαιρεθεῖ σὲ εἶδη, εἶναι ἀνάγκη τὰ εἶδη νὰ δεχτοῦν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν τέλειο ὀρισμὸ τοῦ γένους τους. Τὸ γένος ὁμῶς

γένους αὐτῶν. Τὸ δὲ γένος οὐ πάντως ἐπιδέχεται τὸν
 10 ὄρον τῶν εἰδῶν οὐδὲ τὰ εἶδη τὸν ὄρον ἀλλήλων.

Κοινὸν ὄνομα πάντων τῶν ὄντων ἐστὶ τὸ ὄν. Ὅν
 ἐστὶν ἢ πρᾶγμα ἀθύπαρκτον μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς
 σύστασιν, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ ἔχον τὸ εἶναι, οἷον σῶμα, ἢ
 πρᾶγμα μὴ δυνάμενον ἐν ἑαυτῷ εἶναι, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ ἔχον
 15 τὴν ὑπαρξιν, οἷον χρῶμα. Τὸ ὄν διαιρεῖται εἰς οὐσίαν καὶ
 συμβεβηκός. Οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα ἀθύπαρκτον μὴ δεόμε-
 νον ἑτέρου πρὸς σύστασιν, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ ἔχον τὸ εἶναι,
 οἷον τὸ σῶμα. Συμβεβηκός ἐστὶ πρᾶγμα τὸ μὴ δυνάμενον
 ἐν ἑαυτῷ ἔχειν τὸ εἶναι, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν,
 20 οἷον τὸ χρῶμα· οὐ γὰρ ἐστὶ τὸ σῶμα ἐν τῷ χρώματι,
 ἀλλὰ τὸ χρῶμα ἐν τῷ σώματι, οὐδὲ λέγεται τὸ σῶμα τοῦ
 χρώματος, ἀλλὰ τὸ χρῶμα τοῦ σώματος. Ἡ οὐσία οὐ με-
 ταβάλλεται, τὸ δὲ συμβεβηκός μεταβάλλεται. Οὔτε οὖν ἢ
 οὐσία οὔτε τὸ συμβεβηκός δέχεται τέλειον τὸν ὄρον τοῦ
 25 ὄντος, ἀλλ' ἢ οὐσία τὸ ἡμισυ καὶ τὸ συμβεβηκός τὸ ἡμι-
 συ. Διὸ οὔτε τὸ ὄν ἐστὶ γένος οὔτε ἢ οὐσία καὶ τὸ συμβε-
 βηκός εἶδη.

Γενικώτατον γένος ἐστὶ τὸ πρῶτον γένος, ὄπερ, γέ-
 νος ὄν, οὐκ ἐστὶν εἶδος, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐπάνω αὐτοῦ
 30 ἄλλο γένος. Εἰδικώτατον εἶδος ἐστὶ τὸ ἔσχατον εἶδος,
 ὄπερ, εἶδος ὄν, οὐκ ἐστὶ γένος, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὑποκάτω
 αὐτοῦ ἄλλα εἶδη. Τὰ μεταξὺ τοῦ γενικωτάτου γένους καὶ
 τοῦ εἰδικωτάτου εἶδους λέγονται γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα,
 διότι ἔχουσιν ἐπάνω αὐτῶν γένος καὶ ὑποκάτω αὐτῶν
 35 εἶδη. Τὰ ὑπάλληλα γένη καὶ εἶδη εἰσὶν αἱ συστατικαὶ καὶ
 οὐσιώδεις καὶ φυσικαὶ διαφοραὶ καὶ ποιότητες. Αὗται γὰρ
 συνιστῶσιν τὰ εἰδικώτατα εἶδη· ἐκ γὰρ τοῦ γένους καὶ
 αὐτῶν συνίστανται τὰ εἰδικώτατα εἶδη. Τὰ ὑποκάτω δέ-
 χονται ὅλα τὰ ἐπάνω αὐτῶν, τὰ ἐπάνω οὐ πάντως δέχον-

δὲ δέχεται τὸν ὀρισμὸ τῶν εἰδῶν οὔτε τὰ εἶδη τὸν ὀρισμὸ τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου.

Κοινὸ ὄνομα ὄλων τῶν ὄντων εἶναι τὸ ὄν. Τὸ ὄν εἶναι ἢ ἓνα πράγμα αὐθύπαρκτο, πού δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἓνα ἄλλο γιὰ νὰ ὑπάρξει, ἀλλὰ ἔχει τὸ εἶναι στὸν ἑαυτό του, ὅπως τὸ σῶμα, ἢ ἓνα πράγμα πού δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ ὑπάρχει μέσα στὸν ἑαυτό του ἀλλὰ ὑπάρχει σὲ ἓνα ἄλλο, ὅπως τὸ χρῶμα. Τὸ ὄν χωρίζεται σὲ οὐσία καὶ συμβεβηκός. Οὐσία εἶναι πράγμα αὐθύπαρκτο πού δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἓνα ἄλλο γιὰ νὰ ὑπάρξει, ἀλλὰ ἔχει τὸ εἶναι στὸν ἑαυτό του, ὅπως τὸ σῶμα. Συμβεβηκός εἶναι πράγμα πού δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἔχει τὸ εἶναι στὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἔχει τὴν ὑπαρξή του σὲ ἓνα ἄλλο, ὅπως εἶναι τὸ χρῶμα· δὲν εἶναι δηλαδὴ τὸ σῶμα μέσα στὸ χρῶμα ἀλλὰ τὸ χρῶμα μέσα στὸ σῶμα, οὔτε λέμε τὸ σῶμα τοῦ χρώματος, ἀλλὰ τὸ χρῶμα τοῦ σώματος. Ἡ οὐσία δὲ μεταβάλλεται, ἐνῶ τὸ συμβεβηκός μεταβάλλεται· γιὰ τὸ σῶμα δὲ μεταβάλλεται ἐνῶ τὸ χρῶμα μεταβάλλεται. Οὔτε λοιπὸν ἡ οὐσία οὔτε τὸ συμβεβηκός δέχονται τέλειον τὸν ὀρισμὸ τοῦ ὄντος, ἀλλὰ ἐξημισείας ἢ οὐσία καὶ τὸ συμβεβηκός. Γι' αὐτὸ οὔτε τὸ ὄν εἶναι γένος οὔτε ἡ οὐσία καὶ τὸ συμβεβηκός εἶναι εἶδη.

Γενικότατο γένος εἶναι τὸ πρῶτο γένος, τὸ ὁποῖο, ὄντας γένος, δὲν εἶναι εἶδος, ἐπειδὴ δὲν ἔχει πάνω ἀπὸ αὐτὸ ἄλλο γένος. Εἰδικότατο εἶδος εἶναι τὸ ἔσχατο εἶδος, τὸ ὁποῖο, ὄντας εἶδος, δὲν εἶναι γένος, ἐπειδὴ δὲν ἔχει κάτω ἀπὸ αὐτὸ ἄλλα εἶδη. Τὰ ἐνδιάμεσα στὸ γενικότατο γένος καὶ στὸ εἰδικότατο εἶδος λέγονται ὑπάλληλα γένη καὶ εἶδη, διότι ἔχουν πάνω ἀπὸ αὐτὰ γένη καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὰ εἶδη. Τὰ ὑπάλληλα γένη καὶ εἶδη εἶναι οἱ συστατικὲς καὶ οὐσιώδεις καὶ φυσικὲς διαφορὲς καὶ ποιότητες. Γιὰ αὐτὲς συγκροτοῦν τὰ εἰδικότατα εἶδη, ἀφοῦ ἀπὸ τὸ γένος κι ἀπὸ αὐτὲς παίρνουν ὑπόσταση τὰ εἰδικότατα εἶδη. Αὐτὰ πού εἶναι ἀπὸ κάτω δέχονται ὅλα τὰ πάνω ἀπὸ αὐτὰ, τὰ ἐπάνω ὁμοῦ δὲ δέχονται ὅπωςδὴποτε τὰ κάτω ἀπὸ αὐτὰ.

40 ται τὰ ὑποκάτω αὐτῶν. Οἱ Πατέρες τὸ εἰδικώτατον εἶδος ἐκάλεσαν οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν, τὰ δὲ ἐκ τοῦ εἰδικωτάτου εἶδους διαιρούμενα, ἤγουν τὰ ὑποκάτω αὐτοῦ, ἄτομον καὶ ὑπόστασιν καὶ πρόσωπον. Τὸ μὲν γένος ἔν ἐστι, καθ' ἓν δὲ γένος δύο εἶδη ἀντιδιαιρούμενα, οἷον ἡ
 45 οὐσία γένος. Αὕτη διαιρεῖται εἰς δύο εἶδη, εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον· ταῦτα λέγονται ἀντιδιαιρούμενα εἶδη. Οἱ ἔξω ματαιόσοφοι πρώτην οὐσίαν μερικὴν λέγουσι τὴν ὑπόστασιν, δευτέραν οὐσίαν κοινήν τὸ εἰδικώτατον εἶδος, ἤγουν τὴν φύσιν, τρίτην οὐσίαν καθολικωτέραν τὸ γενι-
 50 κώτατον γένος. Οἱ οὖν τούτοις ἐπόμενοι ἀναγκάζονται ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τέσσαρας οὐσίας λέγειν, τρεῖς μερικὰς καὶ μίαν κοινήν.

Ὅτε ἐν τῇ αὐτῇ φύσει θεωρεῖται πρᾶγμα καὶ τὸ ἐναντίον αὐτοῦ, ταῦτα συμβεβηκότα εἰσὶν, οἷον ἐν τῇ φύ-
 55 σει τοῦ ἀνθρώπου λευκότης καὶ μελανότης, γλαυκόφθαλμον καὶ μελανόφθαλμον, μακρὸν καὶ κολοβόν, νόσος καὶ ὑγίεια καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὅτε δὲ θεωρεῖται πρᾶγμα, καὶ ἀδύνατον τὸ ἐναντίον αὐτοῦ θεωρεῖσθαι, τοῦτο φυσικὸν ἐστίν, οἷον τὸ λογικὸν θεωρεῖται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τὸ δὲ
 60 ἄλογον οὐκ ἐνδέχεται θεωρηθῆναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Τὸ φυσικὸν λέγεται οὐσιῶδες ἰδίωμα, τὸ συμβεβηκὸς λέγεται ἐπουσιῶδες ἰδίωμα. Τὰ φυσικὰ ἰδιώματα συστατικὰ λέγονται, τὰ ὑποστατικὰ ἰδιώματα, ἤγουν τὰ συμβεβηκότα, χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα λέγονται. Κατὰ τὰ φυσικὰ
 65 ἰδιώματα φύσις φύσεως διαφέρει καὶ εἶδος εἶδους, κατὰ δὲ τὰ συμβεβηκότα ὑπόστασις τῆς ὁμοειδοῦς καὶ ὁμοουσιῶς ὑποστάσεως, οἷον ἄνθρωπος ἵππου διαφέρει κατὰ τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον· φυσικὴ διαφορὰ ἐστίν. Πέτρος Παύλου διαφέρει, καθ' ὃ μὲν φαλακρὸς ἐστίν, ὃ δὲ δασύ-
 70 θριξ· ἰδοὺ τὸ φαλακρὸν καὶ τὸ δασὺ συμβεβηκότα εἰσὶν.

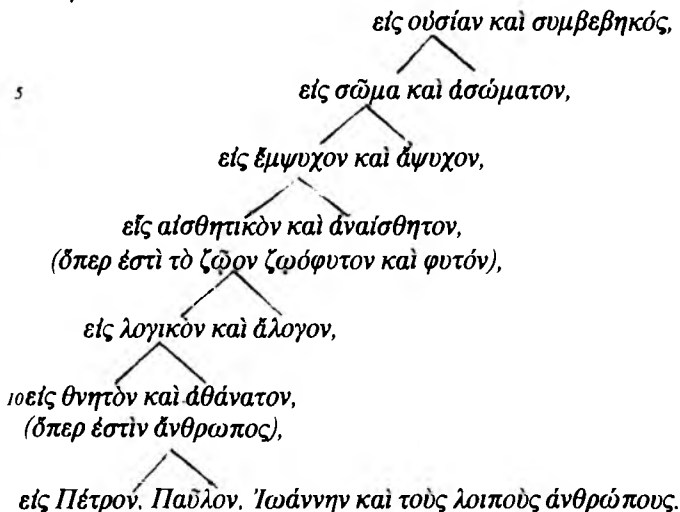

Οἱ πατέρες κάλεσαν τὸ εἰδικότατο εἶδος οὐσία καὶ φύση καὶ μορφή, ἐνῶ ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὴ διαίρεση τοῦ εἰδικότατου εἶδους, δηλαδὴ τὰ κάτω ἀπὸ αὐτό, τὰ εἶπαν ἄτομο καὶ ὑπόσταση καὶ πρόσωπο. Τὸ γένος εἶναι ἓνα, σὲ κάθε ἓνα γένος ὁμῶς ἀντιστοιχοῦν δύο εἶδη στὰ ὅποια διαιρεῖται, ὅπως τὸ γένος 'οὐσία'. Αὐτὴ διαιρεῖται σὲ δύο εἶδη, σὲ σῶμα καὶ ἀσῶματο, καὶ αὐτὰ λέγονται εἶδη ἀντιδιαιρούμενα. Οἱ ἔξω ματαιόσοφοι πρώτη μερικὴ οὐσία λένε τὴν ὑπόσταση, δεύτερη οὐσία κοινὴ τὸ εἰδικότατο εἶδος, δηλαδὴ τὴ φύση, τρίτη οὐσία καθολικότερη τὸ γενικότατο εἶδος. Ὅσοι λοιπὸν τοὺς ἀκολουθοῦν ἀναγκάζονται νὰ ὁμολογοῦν στὴν ἁγία Τριάδα τέσσερις οὐσίες, τρεῖς μερικὲς καὶ μία κοινή.

Ὅταν στὴν ἴδια φύση παρατηρεῖται ἓνα πράγμα καὶ τὸ ἀντίθετό του, αὐτὰ εἶναι συμβεβηκότα, ὅπως ἡ λευκότη-
τα καὶ ἡ μελανότητα τοῦ ἀνθρώπου, τὰ γαλανὰ καὶ τὰ μαῦ-
ρα μάτια, τὸ ψηλὸ καὶ κοντὸ ἀνάστημα, ἡ νόσος καὶ ἡ
ὑγεία. Ὅταν ὁμῶς παρατηρεῖται ἓνα πράγμα καὶ εἶναι ἀδύ-
νατο νὰ παρατηρηθεῖ τὸ ἀντίθετό του, αὐτὸ εἶναι φυσικό,
ὅπως νοεῖται τὸ λογικὸ στὸν ἀνθρώπο, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐν-
δεχόμενον νὰ νοηθεῖ σ' αὐτὸν τὸ ἄλογο. Τὸ φυσικὸ λέγεται
οὐσιῶδες ἰδιώμα (γνώρισμα), ἐνῶ τὸ συμβεβηκὸς ἐπου-
σιῶδες. Τὰ φυσικὰ ἰδιώματα λέγονται ἰδιώματα συστατι-
κά, ἐνῶ τὰ ὑποστατικὰ ἰδιώματα, δηλαδὴ συμβεβηκότα,
λέγονται χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα. Κατὰ τὰ φυσικὰ ἰδιώ-
ματα διαφέρει μιὰ φύση ἀπὸ ἄλλη φύση κι ἓνα εἶδος ἀπὸ
ἄλλο εἶδος, ἐνῶ κατὰ τὰ συμβεβηκότα διαφέρει μιὰ ὑπό-
σταση ἀπὸ τὴν ὁμοειδῆ καὶ ὁμοοὐσία ὑπόσταση, ὅπως ὁ
ἄνθρωπος διαφέρει κατὰ τὸ λογικὸ καὶ τὸ ἄλογο ἀπὸ τὸν
ἵππο· αὐτὸ εἶναι φυσικὴ διαφορά. Ὁ Πέτρος διαφέρει ἀπὸ
τὸν Παῦλο κατὰ τὸ ὅ,τι ὁ ἓνας εἶναι φαλακρὸς καὶ ὁ ἄλλος
πυκνομάλλης· τὸ φαλακρὸς καὶ τὸ πυκνομάλλης εἶναι συμ-
βεβηκότα.

ν' Τὸ δὲν (οὐκ ἔστι γένος· ἡ οὐσία πρῶτον καὶ γενικώτατον
γένος)

διαιρεῖται

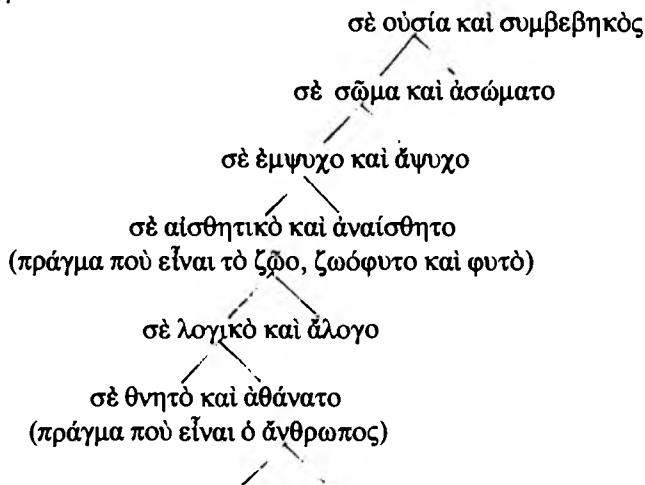

Ὁ Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ Ἰωάννης καὶ οἱ λοιποὶ
15 ἀνθρώποι ὑποστάσεις καὶ πρόσωπα καὶ ἄτομα λέγονται.

Καὶ τὰ μεταξὺ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ ἀνθρώπου λέγονται
γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα. Καὶ ταῦτά εἰσιν οὐσιώδεις
καὶ φυσικαὶ διαιρέσεις καὶ συστατικαὶ καὶ εἰδοποιοὶ καὶ
20 διαφοραὶ καὶ ποιότητες, διαιρετικαὶ μὲν τῶν ἐπάνω, συ-
στατικαὶ δὲ τῶν ὑποκάτω, εἶδη μὲν τῶν ἐπάνω, γένη δὲ
τῶν ὑποκάτω, εἰδοποιοὶ δὲ ὅτι αὐταὶ συνιστῶσι τὰ εἰδι-
κώτατα εἶδη. Ὁ ἄνθρωπος εἰδικώτατον εἶδος ἔστιν.

Οὐσία ἔστι πρᾶγμα ἀθύπαρκτον, μὴ δεόμενον ἐτέ-
ρου πρὸς σύστασιν. Οὐσία ἔστι πᾶν, ὅπερ ἀθύπόστατόν
25 ἔστιν καὶ μὴ ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν. Ἐν τῇ οὐσίᾳ ἔστι
τὸ συμβεβηκός. Οὐσία λέγεται παρὰ τὸ κυρίως εἶναι,
συμβεβηκός λέγεται παρὰ τὸ συμβαίνειν καὶ ποτὲ μὲν εἶ-

ν' Τὸ ὄν (δὲν εἶναι γένος· ἡ οὐσία εἶναι πρῶτο καὶ γενικό-
τατο γένος)
διαίρεται

σε Πέτρο, Παῦλο, Ἰωάννη καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους.

Ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος, ὁ Ἰωάννης καὶ οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι λέγονται ὑποστάσεις καὶ πρόσωπα καὶ ἄτομα.

Τὰ ἐνδιάμεσα οὐσίας καὶ ἀνθρώπου λέγονται ὑπάλλληλα γένη καὶ εἶδη. Αὐτὰ εἶναι οὐσιώδεις καὶ φυσικὲς διαίρεσεις καὶ συστατικὲς καὶ εἰδοποιοὶ διαφορὲς καὶ ποιότητες, διαιρετικὲς τῶν ἐπάνω καὶ συστατικὲς τῶν κάτω, εἶδη τῶν ἐπάνω καὶ γένη τῶν κάτω, καὶ εἰδοποιοί, γιατί αὐτὲς συνιστοῦν τὰ εἰδικότατα εἶδη. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰδικότατο εἶδος.

Οὐσία εἶναι πράγμα αὐθύπαρκτο πού δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἓνα ἄλλο γιὰ νὰ συσταθεῖ. Οὐσία εἶναι κάθε τι πού εἶναι αὐτουπόστατο καὶ δὲν ἔχει σὲ κάποιο ἄλλο τὴν ὑπαρξή του. Στὴν οὐσία ἔχει θέση τὸ συμβεβηκός. Ἡ οὐσία ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ κυρίως 'εἶναι', τὸ συμβεβηκός λέγεται ἀπὸ τὸ 'συμβαίνειν' κι ἀπὸ τὸ ὅτι κάποτε ὑπάρχει καὶ κάποτε

ναι ποτὲ δὲ μὴ εἶναι, καὶ παρὰ τὸ ἐνδέχεσθαι ἐν τῷ αὐτῷ
 πράγματι καὶ εἶναι τὸ αὐτὸ συμβεβηκὸς καὶ μὴ εἶναι,
 30 ἀλλὰ τὸ ἐναντίον αὐτοῦ.

Φύσις ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκάστου τῶν ὄντων κινήσε-
 ῶς τε καὶ ἡρεμίας, οἷον ἡ γῆ κινεῖται μὲν κατὰ τὸ βλα-
 στάνειν, ἡρεμεῖ δὲ κατὰ τὴν ἐκ τόπου εἰς τόπον μετάβα-
 σιν· οὐ γὰρ κινεῖται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ἡ οὖν ἀρχὴ καὶ
 35 αἰτία τῆς κινήσεως καὶ τῆς ἡρεμίας αὐτῆς, καθ' ἣν οὐ-
 σιωδῶς καὶ φυσικῶς πέφυκεν κινεῖσθαι καὶ ἡρεμεῖν.
 Φύσις λέγεται παρὰ τὸ πεφυκέναι, ὅπερ δηλοῖ τὴν οὐ-
 σίαν· ἡ γὰρ οὐσία ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς κινήσεως αὐτῆς καὶ
 τῆς ἡρεμίας· ταῦτόν οὖν ἐστὶ φύσις καὶ οὐσία. Λέγεται δὲ
 40 φύσις παρὰ τὸ πεφυκέναι.

Μορφή ἐστὶν ἡ ὑπὸ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν μορ-
 φωθεῖσα καὶ εἰδοποιηθεῖσα οὐσία, ἣτις σημαίνει τὸ εἰδι-
 κώτατον εἶδος, οἷον ἡ οὐσία μορφωθεῖσα ὑπὸ τοῦ σώμα-
 τος τοῦ ἐμψύχου καὶ αἰσθητικοῦ καὶ ἀποτελέσασα τὸ
 45 ζῶον, πάλιν τε προσλαβοῦσα τὸ λογικὸν καὶ τὸ θνητὸν
 ἀποτελεῖ τὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶδος, ὅπερ εἰδικώτατον εἶδος
 μορφή λέγεται, οἷον οὐσία μεμορφωμένη. Ταῦτόν οὖν
 ἐστὶν οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή. Ὁμοούσια οὖν καὶ ὁμο-
 φυῆ καὶ ὁμοειδῆ καὶ τῆς αὐτῆς μορφῆς τὰ ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἰ-
 50 δικώτατον εἶδος ἄτομά εἰσιν. Ἐτεροούσια δὲ καὶ ἕτερο-
 φυῆ καὶ ἕτεροειδῆ καὶ ἕτερόμορφα τὰ εἰδικώτατα εἶδη
 λέγονται καὶ τὰ ὑπὸ ἄλλο καὶ ἄλλο εἶδος ἄτομα. Ὁμογενῆ
 εἰσιν τὰ ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος, ἕτερογενῆ δὲ τὰ ὑπ' ἄλλο καὶ
 ἄλλο γένος. Ἀδύνατόν ἐστὶν ἐκ δύο φύσεων μίαν φύσιν
 55 σύνθετον γενέσθαι.

Τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα σημαίνει ποτὲ μὲν τὴν
 ἀπλῶς ὑπαρξιν, ἡγρουν τὴν οὐσίαν, ποτὲ δὲ τὴν καθ' αὐτὸ
 καὶ ἰδιοσύστατον ὑπαρξιν, ἡγρουν τὸ ἄτομον, οἷον Πέτρον,
 Παῦλον. Οἱ δὲ ἅγιοι Πατέρες ὑπόστασιν καὶ ἄτομον καὶ
 60 πρόσωπον τὸ αὐτὸ ἐκάλεσαν. Ὑπόστασις ἐστὶν τὸ ἐξ οὐ-
 σίας καὶ συμβεβηκόντων καθ' ἑαυτὸ ἰδιοσυστάτως ὑφι-

δὲν ὑπάρχει καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι 'ἐνδέχεται' νὰ ὑπάρχει τὸ ἴδιο συμβεβηκὸς στὸ ἴδιο πράγμα ἀλλὰ καὶ νὰ μὴν ὑπάρχει, ἀλλὰ νὰ ὑπάρχει τὸ ἀντίθετό του.

Φύση εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς κίνησης καὶ τῆς ἡρεμίας κάθε ὄντος· γιὰ παράδειγμα ἡ γῆ κινεῖται ὅταν βλασταίνει καὶ ἡρεμεῖ ὡς πρὸς τὴ μετάβαση ἀπὸ τόπο σὲ τόπο· γιὰ τὸ δὲν μετακινεῖται ἀπὸ ἓνα τόπο σὲ ἄλλο. Εἶναι λοιπὸν ἡ φύση ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ αἰτία τῆς κίνησης καὶ τῆς ἡρεμίας τῆς γῆς, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία κινεῖται καὶ ἡρεμεῖ. Ἡ φύση ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ 'φύω', ποὺ δηλώνει τὴν οὐσία· γιὰ τὴν οὐσία εἶναι ἡ αἰτία τῆς κίνησης καὶ τῆς ἡρεμίας τῆς· ἡ φύση λοιπὸν καὶ ἡ οὐσία εἶναι τὸ αὐτό. Λέγεται λοιπὸν φύση ἀπὸ τὸ 'φύω'.

Μορφή εἶναι ἡ οὐσία ποὺ μορφοποιήθηκε καὶ εἰδοποιήθηκε ἀπὸ τὶς οὐσιώδεις διαφορὰς καὶ σημαίνει τὸ εἰδικότατο εἶδος, γιὰ παράδειγμα ἡ οὐσία, ἀφοῦ μορφοποιήθηκε ἀπὸ τὶς οὐσιώδεις διαφορὰς 'σῶμα ἐμψυχο καὶ αἰσθητικὸ' κι ἀποτελέσασκε τὸ ζῶο, καὶ ἀφοῦ πάλι πῆρε τὸ λογικὸ καὶ τὸ θνητό, ἀποτελεῖ τὸ εἶδος ἄνθρωπος καὶ τὸ εἰδικότατο αὐτὸ εἶδος λέγεται μορφή, δηλαδὴ οὐσία μορφοποιημένη. Εἶναι λοιπὸν τὸ ἴδιο οὐσία καὶ φύση ὡς μορφή. Εἶναι ἐπομένως ὁμοούσια, ὁμοφυῆ καὶ ὁμοειδῆ καὶ τῆς ἴδιας μορφῆς ὅσα ἄτομα βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸ αὐτὸ εἰδικότατο εἶδος. Ὅμογενῆ εἶναι ὅσα βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο γένος, ἐνῶ ἑτερογενῆ ὅσα βρίσκονται κάτω ἀπὸ ἄλλο γένος. Εἶναι ἀδύνατο μία φύση νὰ συντεθεῖ ἀπὸ δύο φύσεις.

Τὸ ὄνομα ὑπόστασις ἄλλοτε σημαίνει τὴν ἀπλὴ ὑπαρξη, δηλαδὴ τὴν οὐσία, κι ἄλλοτε τὴν καθ'αυτοῦ καὶ αὐτοσύστατη ὑπαρξη, δηλαδὴ τὸ ἄτομο, ὅπως Πέτρος, Παῦλος. Οἱ ἅγιοι πατέρες κάλεσαν τὸ αὐτὸ ὑπόστασις καὶ ἄτομο καὶ πρόσωπο. Ὑπόστασις εἶναι ὅποιο ὑφίσταται ἀπὸ οὐσία καὶ συμβεβηκότα καθ'αυτὸ καὶ αὐτοσύστατα καὶ διαφέρει στὸν ἀριθμὸ· δὲν εἶναι δηλαδὴ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος

στάμενον καὶ ἀριθμῶ διαφέρον· οὐ γάρ ἐστιν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος εἷς, ἀλλὰ δύο. Εἴρηται δὲ ὑπόστασις παρὰ τὸ ὑφ'εστάναι. Ἐν λέγεται ἐπὶ τῆς μιᾶς φύσεως εἷς δὲ ἐπὶ 65 τῆς μιᾶς ὑποστάσεως, οἷον Πέτρος καὶ Παῦλος εἷς οὐ λέγονται, ἐπειδὴ ἄλλη καὶ ἄλλη ὑπόστασις εἰσιν, ἐν δὲ λέγονται, ἐπειδὴ μιᾶς φύσεώς εἰσιν. Ἄλλο λέγεται ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῆς φύσεως, ἄλλος δὲ ἐπὶ τῆς ὑποστάσεως, οἷον οὐ δυνάμεθα εἰπεῖν ἄλλο ἐστιν ὁ Πέτρος καὶ ἄλλο 70 ἐστιν ὁ Παῦλος', ἐπειδὴ ἓν εἰσιν κατὰ φύσιν· λέγομεν δὲ ἄλλος ἐστιν ὁ Πέτρος καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος', ἐπειδὴ οὐκ εἰσιν εἷς ἄνθρωπος, ἀλλὰ δύο.

Τὸ ἐνυπόστατον ποτὲ μὲν τὸ ὄν σημαίνει, ποτὲ δὲ τὸ ἄτομον. Κυρίως δὲ ἐνυπόστατόν ἐστιν ἢ τὸ εἰδικώτατον 75 εἶδος διὰ τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ θεωρεῖσθαι, ἀλλ' ἐν ταῖς ὑποστάσεσιν, ἢ τὸ σὺν ἄλλῳ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς ὄλου τινὸς γένεσιν συντιθέμενον, οἷον ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ἐστι καὶ σώματος. Οὔτε ἡ ψυχὴ λέγεται ὑπόστασις οὔτε τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐνυπόστατα, ὅτι οὐδέποτε ὑπέστη τὸ 80 ἐν πρὸ τοῦ ἐτέρου οὐδὲ ἐκτὸς τοῦ ἐτέρου, τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων ἀποτελούμενον ὑπόστασις ἀμφοτέρων ἐστίν. Ὅθεν καὶ ἡ τοῦ Κυρίου σὰρξ οὐχ ὑπόστασις λέγεται, ἀλλ' ἐνυπόστατον, ἐπειδὴ οὐδέποτε καθ' ἑαυτὴν ὑπέστη, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ Λόγου ὑποστάσει, καὶ αὐτὴν ἔσχεν καὶ ἔχει ὑπόστασιν. 85 Καὶ τὸ ἀνυπόστατον ποτὲ μὲν τὸ ἀνύπαρκτον δηλοῖ, ποτὲ δὲ τὸ συμβεβηκός.

ένας αλλά δύο. Ὀνομάστηκε ὑπόσταση ἀπὸ τὸ ὑφίσταμαι. Ἐνα λέγεται γιὰ τὴ ἴδια φύση καὶ ἕνας γιὰ τὴ μία ὑπόσταση, ὅπως Πέτρος καὶ Παῦλος δὲ λέγονται ἕνας, ἐπειδὴ εἶναι ὁ καθένας διαφορετικὴ ὑπόσταση, ἀλλὰ λέγονται ἕνα, ἐπειδὴ εἶναι μιᾶς φύσης. Τὸ ἄλλο λέγεται γιὰ τὴ διαφορὰ τῆς φύσης, ἐνῶ τὸ ἄλλος γιὰ τὴν ὑπόσταση· ὅπως δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε ἄλλο εἶναι ὁ Πέτρος καὶ ἄλλο εἶναι ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ κατὰ τὴ φύση εἶναι ἕνα· λέμε ὁμοῦς ἄλλος εἶναι ὁ Πέτρος καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἕνας ἄνθρωπος ἀλλὰ δύο.

Τὸ ἐνυπόστατο ἄλλοτε σημαίνει τὸ ὄν κι ἄλλοτε τὸ ἄτομο. Κυρίως ἐνυπόστατο εἶναι ἢ τὸ εἰδικότατο εἶδος, ἐπειδὴ δὲ νοεῖται καθεαυτὸ ἀλλὰ μέσα στὶς ὑποστάσεις, ἢ αὐτὸ ποὺ συντίθεται μὲ κάποιον ἄλλο διαφορετικὸ στὴν οὐσία γιὰ νὰ ἀποτελεστεῖ ἕνα ὄλο, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα. Οὔτε ἡ ψυχὴ λέγεται ὑπόσταση οὔτε τὸ σῶμα, ἀλλὰ λέγονται ἐνυπόστατα, ἐπειδὴ οὐδέποτε τὸ ἕνα εἶχε ἀποτελέσει ὑπόσταση πρὶν ἀπὸ τὸ ἄλλο οὔτε δίχως τὸ ἄλλο, ἀλλὰ ὑπόσταση αὐτῶν τῶν δύο εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ δύο αὐτά. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ σάρκα τοῦ Κυρίου δὲ λέγεται ὑπόσταση ἀλλὰ ἐνυπόστατο, ἐπειδὴ οὐδέποτε εἶχε λάβει ὑπόσταση καθεαυτή, ἀλλὰ ὑποστατοποιήθηκε μέσα στὴν ὑπόσταση τοῦ Λόγου, κι αὐτὴ ἔλαβε καὶ ἔχει ὑπόσταση. Καὶ τὸ ἀνυπόστατο ἄλλοτε δηλώνει τὸ ἀνύπαρκτο κι ἄλλοτε δηλώνει τὸ συμβεβηκός.

ΠΕΡΙ ΑΙΡΕΣΕΩΝ

ΕΝ ΣΥΝΤΟΜΙΑ

ΠΟΘΕΝ ΗΡΞΑΝΤΟ ΚΑΙ ΠΟΘΕΝ ΓΕΓΟΝΑΣΙ

Πασῶν αἰρέσεων μητέρες καὶ πρωτότυπον δ'. α'. οἶον Βαρβαρισμός. β'. Σκυθισμός, γ'. Ἑλληνισμός. δ'. Ἰουδαϊσμός, ἐξ ὧν ἄλλαι πᾶσαι ἀνεφύησαν.

α'. **Βαρβαρισμός**· ἦτις καθ' ἑαυτήν ἐστι διαρκίσασα ἀπὸ ἡμερῶν τοῦ Ἀδάμ ἐπὶ δέκα γενεὰς τοῦ Νῶε. Βαρβαρισμός δὲ κέκληται ἀπὸ τοῦ μὴ τοὺς τότε ἀνθρώπους ἀρχηγόν τινα ἔχειν ἢ μίαν συμφωνίαν, ἀλλ' ὅ τι πᾶς τις ἑαυτῷ ἐστοίχει, νόμος ἑαυτῷ
5 κατὰ τὴν προτίμησιν τοῦ ἰδίου βουλήματος ἐγίνετο.

β'. **Σκυθισμός**· ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Νῶε καὶ μετέπειτα ἄχρι τῆς τοῦ πύργου οἰκοδομῆς Βαβυλῶνος, καὶ μετὰ τὸν τοῦ πύργου χρόνον ἐπὶ ὀλίγοις ἔτεσι· τουτέστι ἕως Φαλέκ καὶ Ραγαῦ, οἵτινες, ἐπὶ τὸ τῆς Εὐρώπης κλίμα ἀνανευκότες, τῷ τῆς Σκυθίας
5 μέρει καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἔθνεσι προσεκρίθησαν, ἀπὸ τῆς τοῦ Θεείρας ἡλικίας καὶ ἐπέκεινα, ἐξ οὐπερ οἱ Θραῖκες γεγόνασι.

γ'. **Ἑλληνισμός**· ἀπὸ τῶν χρόνων Σεροῦγ ἐναρξάμενος τῆς εἰδωλολατρίας καὶ ὡς ἐστοίχουν ἕκαστος τὸ τῆνικαῦτα κατὰ

1. Βλ. Λουκᾶ 3,24-38, ὅπου ἡ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ γενεαλογία τοῦ Ἰησοῦ.

2. Γεν. 11,17-22.

3. Μήπως πρόκειται γιὰ τὸν πατέρα τοῦ Ἀβραάμ Θάρα, ποῦ ἦταν δισ-έγγονος τοῦ Ραγαῦ, τοποθετούμενος ἐδῶ ὡς ὀρόσημο τοῦ τέλους τοῦ σκυθι-

ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΙΡΕΣΕΙΣ

ΣΕ ΣΥΝΤΟΜΙΑ

ΑΠΟ ΠΟΤΕ ΕΜΦΑΝΙΣΘΗΚΑΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΠΟΥ ΑΝΕΦΥΗΣΑΝ

“Ὁλων τῶν αἰρέσεων οἱ μητέρες καὶ τὰ πρωτότυπα εἶναι τέσσερα, ἦτοι· α' ὁ Βαρβαρισμός, β' ὁ Σκυθισμός, γ' ὁ Ἑλληνισμός καὶ δ' ὁ Ἰουδαϊσμός, ἀπὸ τῆς ὁποῖας ξεφύτρωσαν ὅλες οἱ ἄλλες αἰρέσεις.

- 1 **Βαρβαρισμός:** αὐτὸς κράτησε αὐτοτελῶς ἀπὸ τῆς μέρες τοῦ Ἀδάμ, ἐπὶ δέκα γενεές, μέχρι τὸν Νῶε¹. Ὀνομάζεται βαρβαρισμός ἀπὸ τὸ ὅτι τότε οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶχαν κανένα ἀρχηγό, ἢ κάποια συμφωνία, ἀλλὰ ὁ καθένας ἐφάρμοζε στὸν ἑαυτό του, γινόταν νόμος γιὰ τὸν ἑαυτό του, σύμφωνα μὲ τὴν προτίμηση τῆς θέλησής του.
- 2 **Σκυθισμός:** ἀπὸ τῆς μέρες τοῦ Νῶε καὶ ὕστερα, μέχρι τὴν ἀνοικοδόμησι τοῦ πύργου τῆς Βαβυλώνας, καὶ μετὰ τὸ χρονο τοῦ πύργου γιὰ λίγα ἀκόμα ἔτη, ἦτοι μέχρι τὸν Φαλὲκ καὶ τὸν Ραγαῦ², οἱ ὁποῖοι ἀπέρριψαν τὸ κλίμα τῆς Εὐρώπης καὶ προτίμησαν τὸ μέρος τῆς Σκυθίας καὶ τὰ δικά τους ἔθνη, ἀπὸ τὴν ἡλικία τοῦ Θεΐρας³ καὶ πέρα, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προήλθαν οἱ Θράκες.
- 3 **Ἑλληνισμός:** Ἡ εἰδωλολατρία ἄρχισε ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Σερούχ⁴. Ζώντας τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ καθένας μὲ τῆς δεισι-

σμοῦ;

4. Γιὸς τοῦ Ραγαῦ, Γεν. 11,20).

τὴν δεισιδαιμονίαν, ἐπὶ τὸ μάλιστα πολιτικώτερον, καὶ ἐπὶ ἔθνη
καὶ θεσμοὺς εἰδώλων μέντοιγε ἐναρξάμενα τάττεσθαι τὰ τῶν
5 ἀνθρώπων γένη, οἷς ποτε ἐστοίχησαν, ἐθεοποιούν, καὶ διὰ μὲν
τῶν χρωμάτων διαγράφοντες τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπεικάζοντες, τοὺς
τότε παρ' αὐτοῖς τετιμημένους ἢ τυράννους ἢ γόητας ἢ τινὰς τι
δράσαντας ἐν βίῳ μνήμης δοκοῦν ἄξιον, δι' ἄλκην ἢ σωματῶν
εὐρωστίαν. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Θάρρα πατρὸς
10 Ἀβραὰμ τῆς εἰδωλολατρίας εἰσηγησαμένου, τοὺς ἑαυτῶν τετε-
λευτηκότας τεχνησάμενοι, ἐκ κεραμικῆς ἐπιστήμης τὸ πρῶτον,
ἔπειτα ἐκάστη τέχνη μιμησάμενοι, οἰκοδόμοι μὲν λίθον ξέσαν-
τες, ἀργυροκόποι δὲ καὶ χρυσοχόοι ἀπὸ τῆς ἰδίας ὕλης τεκτηνά-
μενοὶ τέκτονες καὶ οἱ καθεξῆς. Αἰγύπτιοι δὲ ὁμοῦ καὶ οἱ Βαβυ-
15 λῶνιοι καὶ Φρύγες καὶ Φοίνικες ταύτης τῆς θρησκείας πρῶτοι
εἰσηγηταὶ γεγόνασιν, ἀγαματοποιαῖς τε καὶ μυστηρίοις, ἀφ'
ᾧ τὰ πρῶτα εἰς Ἑλλήνας μετηνέχθη ἀπὸ τῆς Κέκροπος ἡλι-
κίας καὶ καθεξῆς, μετέπειτα δὲ καὶ ὑστέρῳ πολὺ τοὺς περὶ
Χρόνον καὶ Ἄρεα, Δία τε καὶ Ἀπόλλωνα καὶ τοὺς καθεξῆς
20 θεοὺς ἀναγορεύσαντες. Ἑλληνες δὲ κέκληνται ἀπὸ τοῦ Ἑλένου
τινὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι κατωκηκότων, ὡς δὲ ἕτεροὶ φασιν, ἀπὸ
τῆς ἐλαίας τῆς Ἀθήνας βλαστησάσης. Ἴωνες δὲ τούτων ἀρχη-
γοὶ γεγέννηται, ὡς ἔχει ἢ ἀκρίβεια, ἀπὸ τοῦ Ἰωῦαν ἐνὸς ἀνδρὸς
τῶν τὸν πύργον οἰκοδομησάντων, ὅτε αἱ γλῶσσαι διηρέθησαν
25 τῶν πάντων, δι' ἣν αἰτίαν καὶ μέρωπες πάντες κέκληνται διὰ
τὴν μεμερισμένην φωνήν. Ὑστερον δὲ Ἑλληνισμὸς εἰς αἰρέ-
σεις καθέστη κατωτέρῳ τῶν χρόνων, φημὶ δὴ Πυθαγορείων,
καὶ Στωϊκῶν, καὶ Πλατωνικῶν, καὶ Ἐπικουρείων· καὶ λοιπὸν
εὐσεβείας χαρακτῆρ ὑπῆρχεν ἅμα, καὶ ὁ κατὰ φύσιν νόμος πο-
30 λιτευόμενος, ἀπὸ τούτων τῶν ἔθνων ἑαυτὸν ἀφορίζων, ἀπὸ τῆς

δαιμονίες του, γὰ λόγους περισσότερο πολιτικούς, ἄρχισαν νὰ κατατάσσονται τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων σὲ ἔθνη καὶ θεοσμοὺς εἰδώλων, μὲ τὰ ὁποῖα κάποτε πορεύθηκαν, καὶ νὰ τὰ θεοποιοῦν, ζωγραφίζοντας στὴν ἀρχὴ μὲ τὰ χρώματα καὶ ἀπεικονίζοντας αὐτοὺς ποὺ εἶχαν τότε τιμηθεῖ ἀπὸ ἐκείνους, ἢ τυράννους, ἢ γόητες, ἢ μερικοὺς ποὺ ἔκαναν στὴ ζωὴ τους κάτι ποὺ φαινόταν ἄξιο ἀναμνήσεως, ἐξαιτίας σωματικῆς δύναμης καὶ εὐρωστίας. Ἐπειτα ὁμοῦ, ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ πατέρα τοῦ Ἀβραάμ Θάρα, ὁ ὁποῖος εἰσηγήθηκε τὴν εἰδωλολατρία, ἀφοῦ φιλοτέχνησαν τοὺς δικούς τους νεκροὺς πρῶτα μὲ ἔργα κεραμικῆς, ὕστερα μιμούμενοι κάθε τέχνη, οἱ οἰκοδόμοι λάξευσαν τὴν πέτρα, οἱ ἀργυροκόποι καὶ χρυσοχόοι φιλοτέχνησαν μὲ τὰ δικά τους ὑλικά, τὸ ἴδιο καὶ οἱ ξυλουγοὶ καὶ οἱ ἄλλοι. Οἱ Αἰγύπτιοι πάλι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Φρύγες καὶ οἱ Φοίνικες ἐγίναν ταυτόχρονα πρῶτοι εἰσηγητὲς αὐτῆς τῆς θρησκείας, μὲ κατασκευὲς ἀγαλμάτων καὶ μυστήρια· ἀπὸ αὐτοὺς τὰ πρῶτα μεταφέρθηκαν στοὺς Ἕλληνας, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Κέκροπα¹ καὶ ἐφεξῆς. Μετέπειτα καὶ πολὺ ἀργότερα ἀναγόρευσαν θεοὺς τὸν Κρόνον καὶ τὸν Ἄρη, τὸν Δία, τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τοὺς ἄλλους. Ὀνομάζονται Ἕλληνας, ἀπὸ τὸν Ἑλενο, κάποιον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κατοίκησαν στὴν Ἑλλάδα, ἢ ὅπως ἰσχυρίζονται ἄλλοι, ἀπὸ τὴν ἐλιά ἢ ὁποῖα βλάστησε στὴν Ἀθήνα. Ἀρχηγοὶ αὐτῶν ὑπῆρξαν οἱ Ἴωνες, ὅπως εἶναι ἐξακριβωμένο, ἀπὸ τὸν Ἰωῦάν, ἓνα ἀπὸ τοὺς ἄνδρες ποὺ ἐκτιζαν τὸν πύργο, διὰ διαιρέθησαν οἱ γλῶσσες ὄλων· γὰρ τὴν ἴδια αἰτία ὄλοι οἱ ἄνθρωποι ὀνομάζονται καὶ μέρορες, ἐξαιτίας τῶν μοιρασμένων γλωσσῶν. Στὴ συνέχεια καὶ καθὼς περνοῦσαν τὰ χρόνια ὁ ἑλληνισμὸς διασπάσθηκε σὲ αἰρέσεις, ἐννοῶ τοὺς Πυθαγόρειους, τοὺς Στωϊκοὺς, τοὺς Πλατωνικοὺς καὶ τοὺς Ἐπικούρειους· στίς αἰρέσεις αὐτὲς ὁμοῦ ὑπῆρχε συνάμα καὶ χαρακτηριστικῆς εὐσέβειας καὶ ἐφαρμοζόταν ὁ φυσικὸς νόμος, ξεχωρίζοντας τὸν ἑαυτὸ τοῦ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔθνη, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ

¹λιωτῆς τοῦ ἀττικῆς πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐζησε γύρω στὰ 1600 π.Χ.

τοῦ κόσμου καταβολῆς καὶ δεῦρο μέσος Βαρβαρισμοῦ καὶ Ἑλληνισμοῦ, ἕως οὗ συνήφθη τῇ τοῦ Ἀβραάμ θεοσεβείᾳ.

δ'. **Ιουδαϊσμός**: ἀπὸ τῶν χρόνων Ἀβραάμ τὸν χαρακτήρα τῆς περιτομῆς εἰληφώς, καὶ ἐν Μωσῇ ἐβδόμῳ ἀπὸ Ἀβραάμ, διὰ τοῦ δοθέντος νόμου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γραφεῖς, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰούδα τετάρτου υἱοῦ Ἰακώβ τοῦ ἐπικληθέντος Ἰσραήλ, διὰ δὲ Δαβὶδ τοῦ πρώτου βασιλεύσαντος ἀπὸ τῆς τοῦ αὐτοῦ Ἰούδα φυλῆς, τὸ τέλος τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ὄνομα κεκληρωμένος. Σαφῶς δὲ περὶ τούτων τῶν τεσσάρων ὁ Ἀπόστολος ἀποτέμων ἔφη «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐ βάρβαρος, οὐ Σκύθης, οὐχ Ἕλλην, οὐκ Ἰουδαῖος, ἀλλὰ καινῆ κτίσις.

10

Ἑλλήνων διαφοραί.

ε'. **Πυθαγορεῖοι** ἦτοι **Περιπατητικοί**: τὴν μονάδα καὶ πρόνοιαν καὶ τὸ κωλύειν θύεσθαι, τοῖς δῆθεν θεοῖς, Πυθαγόρας ἐδογματίσεν, ἐμψύχων δὲ μεταλαμβάνειν, ἀπὸ τοῦ οἴνου ἐγκρατεῦεσθαι. Διῶριζεν δὲ τὰ ἀπὸ σελήνης καὶ ἄνω, ἀθάνατα λέγων, τὰ δὲ ὑποκάτω, θνητά, μεταγγισμοὺς δὲ ψυχῶν ἀπὸ σωμάτων εἰς σώματα, ἄχρι ζώων καὶ κνωδάλων. Σιωπὴν δὲ ἅμα ἀσκεῖν ἐπὶ χρόνῳ πέντε ἐτῶν ἐδίδασκεν, τελευταῖον δὲ ἑαυτὸν Θεὸν ὠνόμαζεν.

ς'. **Πλατωνικοί**: θεὸν καὶ ὕλην καὶ εἶδος καὶ τὸν κόσμον γενητὸν καὶ φθαρτὸν ὑπάρχειν, τὴν δὲ ψυχὴν ἀγέννητον καὶ ἀθάνατον καὶ θείαν. εἶναι δὲ αὐτῆς τρία μέρη, λογιστικόν, θυμικόν, ἐπιθυμητικόν, τὰς τε γυναῖκας κοινὰς τοῖς πᾶσι γίνεσθαι, καὶ μηδένα γαμετὴν ἔχειν ἰδίαν, ἀλλὰ τοὺς θέλοντας ταῖς βουλομέναις συνεῖναι. Μεταγγισμὸν δὲ ὡσαύτως ψυχῶν εἰς σώματα

6. Γεν. 17,10-14.

7. Κολ. 3,11.

κόσμου μέχρι τὸ σημεῖο αὐτό, μεταξύ βαρβαρισμοῦ καὶ ἑλληνισμοῦ, μέχρι ποῦ ἐνώθηκε μὲ τὴν πίστη τοῦ Ἀβραάμ.

Ἰουδαϊσμός: αὐτὸς ἔλαβε τὸν χαρακτήρα τῆς περιτομῆς ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ἀβραάμ⁶, καὶ συνεχίσθηκε μὲ τὸν Μωϋσῆ, ποῦ ἦταν ἑβδομος μετὰ τὸν Ἀβραάμ, μέσω τοῦ δοθέντος νόμου, ποῦ γράφτηκε ἀπὸ τὸν Θεό, ἐνῶ ἀπὸ τὸν Ἰούδα, τέταρτο γιὰ τοῦ Ἰακώβ, ποῦ ἐπονομάστηκε Ἰσραήλ, καὶ μὲ τὸν Δαβίδ, ποῦ πρῶτος βασίλευσε στὴν φυλὴ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰούδα, κληρονόμησε τὸ τέλειο ὄνομα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ὁ ἀπόστολος κάνοντας σαφῆ διάκριση ἀνάμεσα στοὺς τέσσερις αὐτοὺς λέει: «στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ δὲν ὑπάρχει οὔτε βάρβαρος, οὔτε Σκύθης, οὔτε Ἕλληνας, οὔτε Ἰουδαῖος, ἀλλὰ καινούργια κτίσις»⁷.

Διαφορὲς τῶν Ἑλλήνων

Πυθαγόρειοι, ἦτοι **Περιπατητικοί.** Ὁ Πυθαγόρας δογματίσει τὴ μονάδα, τὴν πρόνοια καὶ τὴν ἀπαγόρευση τῶν θυσιῶν στοὺς δῆθεν θεοὺς, νὰ τρῶνε ἐμψυχα καὶ νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὸ κρασί. Καθόρισε καὶ ἔλεγε ἀθάνατα ὄσα βρίσκονται ἀπὸ τὴ σελήνη καὶ πάνω, ἐνῶ τὰ κάτω ἀπὸ τὴ σελήνη τὰ ἔλεγε θνητά. Δεχόταν μεταβίβαση τῶν ψυχῶν ἀπὸ σώματα σὲ σώματα, ἀκόμα καὶ σὲ ζῶα καὶ σὲ ἄγρια θηρία. Δίδασκε ταυτόχρονα νὰ ἀσκοῦν τὴν σιωπὴ γιὰ διάστημα πέντε χρόνων, καὶ τελευταῖα ὀνόμαζε τὸν ἑαυτό του θεό.

Πλατωνικοί: αὐτοὶ δίδασκαν ὅτι ὁ θεὸς καὶ ἡ ὕλη καὶ ἡ μορφή καὶ ὁ κόσμος εἶναι κτιστὸς καὶ φθαρτὸς, ἐνῶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀγέννητη καὶ ἀθάνατη καὶ θεϊκὴ, καὶ διέκριναν σ' αὐτὴν τρία μέρη: τὸ λογιστικὸ, τὸ θυμικὸ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ. Δίδασκαν ὅτι οἱ γυναῖκες δημιουργοῦνται κοινὲς γιὰ ὄλους καὶ ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἔχει δική του γυναῖκα, ἀλλὰ ὄσοι θέλουν νὰ συνέρχονται μ' αὐτὲς ποῦ θέλουν. Ἐπίσης δίδασκαν καὶ τὴν μεταβίβαση τῶν ψυχῶν σὲ σώματα, ἀκόμα

ἄχρι κνωδάλων. Ὁμοῦ δὲ καὶ θεοὺς πολλοὺς ἐκ τοῦ ἑνὸς ἐδο-
γμάτισαν.

ζ'. **Στωϊκοί**· σῶμα τὸ πᾶν δογματίζοντες καὶ αἰσθητὸν τοῦτον
τὸν κόσμον θεὸν νομίζοντες. Τινὲς δὲ ἐκ τῆς τοῦ πυρὸς οὐσίας
τὴν φύσιν ἔχειν αὐτὸν ἀπεφήναντο. Καὶ τὸν μὲν Θεὸν νοῦν ὀρί-
ζουσι, ὡς καὶ ψυχὴν παντὸς τοῦ ὄντος κύτους οὐρανοῦ καὶ γῆς,
σῶμα δὲ αὐτοῦ τὸ πᾶν, ὡς ἔφην, καὶ ὀφθαλμοὺς τοῦς φωστῆρας,
τὴν δὲ σάρκα ἀπόλλυσθαι, καὶ τὴν ψυχὴν πάντων μεταγγίξεσθαι
ἀπὸ σωμάτων εἰς σώματα.

η'. **Ἐπικουρεῖοι**· ἄτομα τε καὶ ἀμερῆ σώματα, ὁμοιομερῆ καὶ
ἄπειρα, τὴν ἀρχὴν εἶναι ὑπεστήσαντο, καὶ τέλος εἶναι εὐδαιμο-
νίας τὴν ἡδονὴν ἐδογματίσαν, καὶ μήτε Θεὸν μήτε πρόνοιαν τὰ
πράγματα διοικεῖν.

θ'. **Σαμαρειτισμὸς** καὶ οἱ ἀπὸ τούτου **Σαμαρεῖται**· οὗτός ἐστιν
ἀπὸ Ἰουδαίων, πρὸ μὲν κατατῆναι αἰρέσεις εἰς Ἑλληνας καὶ
πρὸ τοῦ συστήναι αὐτῶν τὰ δόγματα· μετὰ δὲ τοῦ εἶναι Ἑλλήνων
τὴν θρησκείαν, καὶ μέσον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, πρόφασιν εἰληφὼς
ἀπὸ τῶν χρόνων Ναβουχοδονόσορ καὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων αἰχ-
μαλωσίας· μέτοικοι δὲ ὄντες ἀπὸ Ἀσσυρίων εἰς τὴν Ἰουδαίαν
καὶ λαβόντες τὴν Πεντάτευχον Μωϋσέως, τοῦ βασιλέως αὐτοῖς
ἀποστείλαντος ἀπὸ Βαβυλῶνος δὲ ἱερέως Ἐσδρα καλουμένου,
τὰ πάντα ἔχοντες ὡς Ἰουδαῖοι, πλὴν τοῦ βδελύσσεσθαι τὰ ἔθνη,
μήτε προσπαθεῖν τινῶν, καὶ πλὴν τοῦ ἀρνεῖσθαι νεκρῶν ἀνά-
στασιν καὶ τὰς ἄλλας προφητείας, τὰς μετὰ Μωϋσέα.

καὶ σὲ ἄγρια θηρία, καὶ συγχρόνως ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ θεοί, προερχόμενοι ἀπὸ ἓνα.

- 7 **Στωϊκοί·** διδάσκουν ὅτι τὸ σῶμα εἶναι τὸ πᾶν καὶ πιστεύουν ὅτι ὁ κόσμος αὐτὸς εἶναι αἰσθητός, καὶ μερικοὶ μάλιστα ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἔχει τὴν φύση του ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς φωτιᾶς. Τὸν Θεὸ τὸν ὀρίζουν ὡς νοῦ καὶ ψυχὴ ὀλόκληρου τοῦ κοιλώματος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, σῶμα του, ὅπως εἶπα, ὀρίζουν τὸ σύμπαν, ὀφθαλμούς του τοὺς φωστῆρες, καὶ δέχονται ὅτι ἡ σάρκα καταστρέφεται, ἐνῶ ἡ ψυχὴ μεταβιβάζεται ἀπὸ σώματα σὲ σώματα.
- 8 **Ἐπικούρειοι·** θεώρησαν ὡς ἀρχὴ τοῦ κόσμου ἄτομα καὶ ἀδιαίρετα σώματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὁμοια μέρη καὶ εἶναι ἄπειρα, καὶ δίδαξαν ὅτι σκοπὸς τῆς εὐτυχίας εἶναι ἡ ἡδονή, καὶ οὔτε Θεὸς οὔτε πρόνοια διοικοῦν τὰ ὄντα.
- 9 **Σαμαρειτισμὸς** καὶ οἱ **Σαμαρεῖτες** ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτόν. Αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, πρὶν ἀκόμα δημιουργηθοῦν οἱ αἱρέσεις στοὺς Ἕλληνας καὶ πρὶν διατυπωθοῦν οἱ διδασκαλίαι τους. Μετὰ τὴν ἐμφάνιση ὁμοῦς τῆς θρησκείας τῶν Ἑλλήνων ἀποτελεῖ κάτι μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, καὶ ἐμφανίστηκε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ναβουχοδονόσορα καὶ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ἰουδαίων. Ὦντας πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀσσυρία εἰς τὴν Ἰουδαίαν, δέχτηκαν τὴν Πεντάτευχο τοῦ Μωϋσῆ, τὴν ὁποῖαν τοὺς ἔστειλε ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα μέσω ἱερέως ποὺ ὀνομαζόταν Ἔσδρας, κρατοῦν τὰ πάντα ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, ἐκτὸς τοῦ νὰ μισοῦν τοὺς ἐθνικοὺς καὶ νὰ ἔρχονται σὲ ἐπαφὴ μὲ κάποιους· ἐπίσης ἀρνοῦνται τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν καὶ τὶς ἄλλαι προφητεῖαι⁸ τὶς μετὰ τὸν Μωϋσῆ.

8. Προφητεῖαι ἐδῶ νοοῦνται ὅλα τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Πεντάτευχο, τὴν ὁποῖαν μόνη δέχονται οἱ Σαμαρεῖτες.

Σαμαρειτῶν ἔθνη δ'.

- ι'.** *Γορθηνοί*· οἱ ἄλλοις καιροῖς τὰς ἑορτὰς ἄγοντες παρὰ τοὺς Σεβουαίους.
- ια'** *Σεβουαῖοι*· οἱ διὰ τὴν αἰτίαν τῶν ἑορτῶν πρὸς τοὺς Γορθηνοὺς διαφερόμενοι.
- ιβ'.** *Ἐσσηνοί*· οἱ μηδοποτέροις ἐναντιούμενοι, τοῖς δὲ παρατυγχανοῦσι συνεορτάζοντες ἀδιαφόρως.
- ιγ'.** *Δοσθηνοί*· τοῖς αὐτοῖς ἔθνεσιν, οἷα δὴ Σαμαρεῖται, ἐμπολιτευόμενοι, περιτομῇ τε καὶ ἄλλοις χρώμενοι καὶ τῇ Πεντατεύχῳ· περισσότερον δὲ τῶν ἄλλων φυλάσσοντες ἀπέχεσθαι ἔμψυχων, ὁμοίως καὶ τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐν νηστεαῖς συνεχέστατα βιοῦντες.
- 5** Ἔχουσι δὲ καὶ παρθενίαν· τινὲς δὲ αὐτῶν ἐγκρατεύονται, ἄλλοι πιστεύουσί τε νεκρῶν ἀνάστασιν, ὅπερ ξένον ἐστὶ Σαμαρείταις.

Τουδαίων αἰρέσεις ζ'.

- ιδ'.** *Γραμματεῖς*· οἱ τινες νομικοὶ ἦσαν καὶ δευτερωταί, τῶν παραδόσεων τῶν παρ' αὐτοῖς πρεσβυτέρων τῇ περισσοτέρῃ ἐβελοθησκείᾳ φυλάσσοντες, ἃ οὐ διὰ νόμου μεμαθήκασιν, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἐτύπωσαν σεβάσματα καὶ δικαιώματα, ἔκτος τῆς νομο-
5 θεσίας.
- ιε'.** *Φαριζαῖοι*, ἐρμηνευόμενοι Ἄφωρισμένοι· οἱ τὸ ἀκρότατον βιοῦντες καὶ δῆθεν τῶν ἄλλων δοκιμώτεροι, παρ' οἷς καὶ νεκρῶν ἀνάστασις, ὃ καὶ παρὰ τοῖς γραμματεῦσι, καὶ ἡ περὶ ἀγγέ-

9. Ἡ λέξις «ἀφωρισμένος» ἐδῶ εἶναι συνώνυμη μὲ τὴν λέξιν «ἀγιος», καὶ σημαίνει τὸν ἀποχωρισμένο ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο κόσμον καὶ ἀφιερωμένο στὸ Θεό.

Τὰ τέσσερα Σαμαρειτικά ἔθνη

- 10 **Γορθηνοί**· εἶναι αὐτοὶ ποὺ τελοῦν τὶς γιορτὲς σὲ ἡμερομηνίες διαφορετικὲς ἀπὸ τοὺς Σαβουαίους.
- 11 **Σαβουαῖοι**· εἶναι αὐτοὶ ποὺ διαφέρουν ἀπὸ τοὺς Γορθηνοὺς ὡς πρὸς τὶς γιορτὲς.
- 12 **Ἑσσηνοί**· εἶναι αὐτοὶ ποὺ δὲν εἶναι ἀντίθετοι μὲ κανένα ἀπὸ τοὺς προηγούμενους, καὶ γιορτάζουν ἀδιάφορα μὲ ὅποιους τύχει νὰ βρεθοῦν.
- 13 **Δοσθηνοί**· εἶναι αὐτοὶ ποὺ τηροῦν τὰ ἴδια ἔθιμα, ἐπειδὴ ζοῦν ὡς Σαμαρεῖτες, χρησιμοποιώντας τὴν περιτομὴ καὶ ἄλλα καθὼς καὶ τὴν Πεντάτευχο· περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα ὁμως τηροῦν τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὰ ἔμψυχα, τὸ ἴδιο καὶ τὰ ἄλλα, καὶ ζοῦν νηστεύοντας συνεχῶς. Τηροῦν ἐπίσης καὶ τὴν παρθενία· μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ἐγκρατεῖς, καὶ ἄλλοι πιστεύουν στὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, πράγμα ποὺ εἶναι ξένο στοὺς Σαμαρεῖτες.

Οἱ ἑπτὰ αἱρέσεις τῶν Ἰουδαίων

- 14 **Γραμματεῖς**· αὐτοὶ ἦταν γνῶστες τοῦ νόμου καὶ τὸν δίδασκαν φυλάσσοντας τὰ ἔθιμα τῶν παραδόσεων τῶν πρεσβυτέρων τοὺς μὲ περισσότερη ἀφοσίωση, ποὺ δὲν τὰ διδάχθηκαν ἀπὸ τὸν νόμο, ἀλλὰ ὄρισαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τοὺς ὑποχρεώσεις καὶ δικαιώματα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ περιλαμβάνει ὁ νόμος.
- 15 **Φαρισαῖοι**, ποὺ σημαίνει ἀφορισμένοι⁹. Αὐτοὶ ἐφαρμόζουν στὸ ἑπακρο τὸν νόμο καὶ εἶναι δῆθεν πῶς πιστοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους· αὐτοὶ πίστευαν καὶ στὴν ἀνάσταση τῶν νε-

βλ. Β' Κορ. 6,17· «διὸ ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, λέει Κύριος, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄπτεσθε».

λων καὶ Πνεύματος ἁγίου, ὅτι ἐστὶ, συγκατάθεσις· πολιτεία δὲ
 5 διάφορος, καὶ μέχρι χρόνου ἐγκράτεια καὶ παρθενία, νηστεία δὲ
 διὰ τοῦ σαββάτου, ζεστῶν καθαρισμοὺς καὶ πινάκων καὶ ποτη-
 ρίων, ὡς καὶ οἱ Γραμματεῖς, ἀποδεκατώσεις τε καὶ ἀπαρχαὶ
 καὶ ἐνδελεχεῖς εὐχαὶ καὶ σχήματα ἐθέλοθρησκευτικὰ τῆς ἐνδυ-
 10 βίων, καὶ τοῦ πλατυσμοῦ τῶν φυλακτηρίων, τουτέστι σημάτων
 τῆς πορφύρας καὶ κρασπέδων καὶ ροῖσκων ἐπὶ τὰ πτερύγια τῆς
 ἀμπεχόνης, ἃ τινὰ ταῦτα ἐτύγχανε σημεῖα τῆς παρ' αὐτοῖς, ὡς
 καιροῦ ἐγκρατείας, οἱ καὶ παρεισέφερον γένεσιν καὶ εἰμαρμέ-
 νην.

ις'. **Σαδδουκαῖοι**, ἐρμηνευόμενοι **Δικαιοῦτατοι**· οἱ ἐκ γένους μὲν
 ἦσαν Σαμαρειτῶν, ὁμοῦ καὶ ἱερέως Σαδοὺκ ὀνόματι, νεκρῶν
 ἀνάστασιν ἀρνούμενοι, καὶ μὴ παραδεχόμενοι ἄγγελον, μήτε
 πνεῦμα, τὰ δὲ πάντα ὄντες Ἰουδαῖοι.

ιζ'. **Ἡμεροβαπτισταί**· οἱ μὲν κατὰ πάντα Ἰουδαῖοι ἦσαν, ἐφα-
 σκον δὲ μηδένα ζωῆς αἰωνίου τυγχάνειν, εἰ μὴ τις ἂν καθ' ἐκά-
 στην ἡμέραν βαπτοίζοιτο.

ιη'. **Ὅσσηνοί**, οἱ δὴ **ἰταμώτατοι** ἐρμηνεύονται. Ἦσαν δὲ οὗτοι
 κατὰ νόμον τὰ πάντα τελοῦντες. Ἐχρῶντο δὲ γραφαῖς ἐτέραις
 μετὰ τὸν νόμον, τοὺς δὲ πλείους τῶν μετέπειτα προφητῶν ἀπε-
 βάλλοντο.

ιθ'. **Νασσαραῖοι**, ἐρμηνευόμενοι **ἀφηνιασταί**· οἱ πᾶσαν σαρκο-

---

10. Μάρκ. 7,4-5. «καὶ ἄλλα πολλά ἐστίν, ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ζεστῶν καὶ χαλκίων καὶ κλινῶν».

κρῶν, ὅπως καὶ οἱ Γραμματεῖς, καὶ στήν ὑπαρξὴ ἀγγέλων καὶ Πνεύματος ἁγίου. Ἡ ζωὴ τους ἦταν διαφορετικὴ καὶ τηροῦσαν ὄλο τὸ χρόνο ἐγκράτεια καὶ παρθενία, νηστεία δυὸ φορές τὴν ἐβδομάδα, πλύσεις σκευῶν καὶ πιάτων καὶ ποτηριῶν¹⁰, ὅπως καὶ οἱ Γραμματεῖς, καθὼς καὶ τὴν προσφορὰ τῶν δέκατων καὶ τῶν ἀπαρχῶν, καὶ τὶς μακρὲς προσευχὲς καὶ τοὺς ὑποκριτικοὺς τρόπους τῆς ἐνδυμασίας, ὅπως γιὰ παράδειγμα τοῦ μανδύα καὶ τῶν δαλματικῶν, δηλαδὴ τῶν κολοβίων, καὶ τὰ πλατεῖα φυλακτήρια, δηλαδὴ τὰ σήματα τῆς πορφύρας καὶ τὰ κράσπεδα καὶ τὰ κρόσσια στὶς ἄκρες τοῦ μανδύα, ποὺ ὄλα ἦταν γι' αὐτοὺς χαρακτηριστικὰ τῆς περιόδου τῆς ἐγκράτειας¹¹. Αὐτοὶ εἰσήγαγαν τὴν γένεση (μοῖρα) καὶ τὴν εἰμαρμένη.

- 16 **Σαδδουκαῖοι**: ἡ λέξις ἐρμηνευόμενη σημαίνει δικαιοτάτοι. Αὐτοὶ ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν ἦταν Σαμαρεῖτες, ἀλλὰ ἔλαβαν τὸ ὄνομα καὶ ἀπὸ ἱερέα ποὺ λεγόταν Σαδούκ. Ἀπέρριπταν τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν¹² καὶ τὴν ὑπαρξὴ ἀγγέλων καὶ πνεύματος. Ὡς πρὸς ὄλα τὰ ἄλλα ἦταν Ἰουδαῖοι.
- 17 **Ἡμεροβαπτιστές**: αὐτοὶ ἦταν καθόλα Ἰουδαῖοι. Ἰσχυρίζονταν ὅμως ὅτι κανεὶς δὲν θὰ ἐπιτύχει τὴν αἰώνια ζωὴ, παρὰ μόνον ἐὰν βαπτίζεται κάθε μέρα.
- 18 **Ὅσσηνοί**: τὸ ὄνομά τους σημαίνει θρασεῖς. Αὐτοὶ τελοῦσαν ὄλα σύμφωνα μὲ τὸν νόμο. Χρησιμοποιοῦσαν ὅμως ἄλλες Γραφές μετὰ τὸν νόμο, καὶ ἀπέρριπταν τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους προφήτες.
- 19 **Νασσαραῖοι**, ποὺ σημαίνει ἀχαλίνωτοι. Αὐτοὶ ἀπαγορεύ-

11. Βλ. Ματθ. 23,5. Γιὰ τοὺς τύπους τῶν ἐνδυμάτων ποὺ ἀναφέρονται ἐδῶ βλ. Π. Παπαεωαγγέλου, *Ἡ διαμόρφωσις τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ ἰδία τοῦ ἐλληνικοῦ κλήρου*, Θεσσαλονίκη 1965, σελ. 18 ἔ. 50 ἔ. καὶ 74 ἔ.

12. Ματθ. 22,23. Πράξ. 23,8.

φαγίαν ἀπαγορεύουσιν, ἐμψύχων δὲ οὐδ' ὄλως μεταλαμβάνουσιν. Ἐχρι δὲ Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ τοῖς ἐν Πεντατεύῳ ἀγίοις ὀνόμασι πατριαρχῶν κεκρημένοι καὶ πιστεύοντες, φημι δὲ Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ τῶν ἀνωτάτω, καὶ αὐτοῦ Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν καὶ Ἰησοῦ. Τὰς δὲ τῆς Πεντατεύχου Γραφὰς οὐκ εἶναι Μωϋσέως δογματίζουσιν, ἀλλὰς δὲ παρ' αὐτὰς διαβεβαιοῦνται.

κ'. **Ἡρωδιανοί**. Ἰουδαῖοι μὲν ἦσαν τὰ πάντα, Ἡρώδη δὲ Χριστὸν προσεδόκων, καὶ αὐτῷ τὸ τοῦ Χριστοῦ γέρας ἀπεδίδουν καὶ ὄνομα.

Ἴδου αὐτὸς πρῶτος τόμος περιέχων κατὰ πασῶν τῶν εἴκοσι τούτων αἰρέσεων, ἐν αὐτῷ δὲ καὶ περὶ τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας.

κα'. **Σιμωνιανοί**. οἱ ἀπὸ Σίμωνος τοῦ μάγου τοῦ ἐπὶ Πέτρον τοῦ Ἀποστόλου, κώμης Γιττῶν τῆς Σαμαρείας. Οὗτος ἀπὸ Σαμαρειτῶν ὠρμᾶτο, Χριστιανιοῦ ὑποδὸς ὄνομα μόνον. Ἐδίδασκεν δὲ αἰσχροποιὸν μίξιν μολυσμοῦ, ἀδιαφορίαν σωμάτων. Ἀποβάλλεται δὲ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὸν κόσμον μὴ εἶναι Θεοῦ φάσκει. Εἰκόνα δὲ αὐτοῦ ὡς Διὸς καὶ τῆς σὺν αὐτῷ πόρνης ὄνομα Ἐλένης, Ἀθηναῖς τύπον, τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς παρεδίδου εἰς προσκύνησιν. Ἐλεγεν δὲ ἑαυτὸν Σαμαρείταις μὲν τὸν Πατέρα, Ἰουδαίοις δὲ τὸν Χριστόν.

κβ'. **Μενανδριανοί**. οἱ ἀπὸ Σίμωνος διὰ Μενάνδρου τινὸς ἐναρξάμενοι, διαφερόμενοι δὲ πρὸς Σιμωνιανούς κατὰ τι, οἱ ὑπὸ ἀγγέλων ἔλεγον τὸν κόσμον γεγενῆσθαι.

ουν κάθε κρεατοφαγία και δὲν τρῶνε καθόλου ζωντανά. Δέχονταν ὄλα τὰ ἅγια ὀνόματα μέχρι τὸν Μωϋσῆ και τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ποὺ ἀναφέρονται στὴν Πεντάτευχο, δηλαδὴ τὸν Ἀβραάμ, Ἰσαάκ και Ἰακώβ και τοὺς παλαιότερους, και τὸν ἴδιο τὸν Μωϋσῆ, τὸν Ἀαρὼν και τὸν Ἰησοῦ. Διδάσκουν ὁμως ὅτι τὰ βιβλία τῆς Πεντατεύχου δὲν εἶναι τοῦ Μωϋσῆ, και ὑποστηρίζουν ἄλλα ἀντὶ γι' αὐτά.

20. **Ἡρωδιανοί**¹³: αὐτοὶ ἦταν κατὰ πάντα Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ περιμέναν τὸν Ἡρώδη ὡς Χριστὸ και σ' αὐτὸν ἀπέδιδαν τὴν τιμὴ τοῦ Χριστοῦ και τὸ ὄνομα.

Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος τόμος ποὺ περιέχει ὄλα τὰ σχετικὰ με ἀυτὲς τὶς εἴκοσι αἵρέσεις, ἐνῶ στὸν τόμο ποὺ ἀκολουθεῖ γίνεται λόγος γιὰ τὶς αἵρέσεις μετὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χριστοῦ.

- 21 **Σιμωνιανοί**: οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Σίμωνα τοῦ μάγου, συγχρόνου τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ἀπὸ τὸ χωριὸ Γιττῶν τῆς Σαμαρείας. Ὁ Σίμων προερχόταν ἀπὸ τοὺς Σαμαρεῖτες, φέροντας μόνο τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ. Δίδασκε τὴν ἐλεύθερη σεξουαλικὴ ἐπαφή, ἀδιάφορα ἀπὸ σώματα. Ἀπορρίπτει τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν και ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ κόσμος δὲν εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ. Ἔδινε γιὰ προσκύνηση στοὺς μαθητὲς τοῦ εἰκόνα τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ ὡς Δία και τῆς πόρνης ποὺ εἶχε μαζί του, ἡ ὁποία λεγόταν Ἐλένη, στὸν τύπο τῆς Ἀθηνᾶς. Ἔλεγε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του στοὺς Σαμαρεῖτες ὅτι εἶναι ὁ Πατέρας, ἐνῶ στοὺς Ἰουδαίους ὅτι εἶναι ὁ Χριστός.

- 22 **Μενανδριανοί**: ὄπαδοὶ τοῦ Σίμωνα, οἱ ὁποῖοι ἄρχισαν μέσω κάποιου Μενάνδρου και διέφεραν ἀπὸ τοὺς Σιμωνιανούς κατὰ τι ἔλεγαν δηλαδὴ ὅτι ὁ κόσμος δημιουργήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους.

13. Ματθ. 22,16. και Μάρκ. 3,6.

- κγ'.** *Σατουρνιλιανοί· οἱ κατὰ τὴν Συρίαν τὴν τῶν Σιμωνιανῶν κρατύναντες αἰσχρορργίαν. Ἔτερα δὲ παρὰ τοὺς Σιμωνιανοὺς εἰς ἐκπληξιν περισσοτέραν κηρύσσοντες, ἀπὸ δὲ τοῦ Σατουρνίλου τὴν ἀρχὴν ἐσχηκότες. Καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸν Μένανδρον ὑπὸ 5 ἀγγέλων τὸν κόσμον γεγενῆσθαι φάσκοντες, μόνων δὲ ἑπτά, διὰ τὴν τοῦ Πατρὸς γυνῶμην.*
- κδ'.** *Βασιλειδιανοί· τῆς αὐτῆς αἰσχρορργίας τελεσταὶ ἀπὸ Βασιλείδους, τοῦ ἅμα Σατουρνίλω καὶ Σιμωνιανοῖς, καὶ Μενανδριανοῖς μαθητευομένοι, καὶ τὰ ὁμοῖα μὲν φρονοῦντος, κατὰ τι δὲ διαφορομένου. Λέγει γὰρ τζε' οὐρανοὺς εἶναι, καὶ τούτοις ὀνό- 5 ματα ἀγγελικὰ ἐπιτίθησι. Διὸ καὶ τὸν ἐνιαυτὸν τοσοῦτων ἡμερῶν εἶναι, καὶ τὸ Ἀβράσαξ ὄνομα εἶναι, τζε', καὶ εἶναι τοῦτό φησιν ἅγιον ὄνομα.*
- κε'.** *Νικολαῖται· ἀπὸ Νικολάου τοῦ ἐπὶ ταῖς χρεῖαις ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ταχθέντος, ὃς διὰ ζῆλον τῆς ἰδίας γαμετῆς τὴν αἰσχρορργίαν ἅμα τοῖς ἄλλοις ἐπιτελεῖν τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἐδίδασκεν, καὶ περὶ τοῦ Καυλακαῦχ καὶ Προυνίκου καὶ ἄλλων 5 βαρβαρικῶν ὀνομάτων εἰσαγαγῶν τῷ κόσμῳ.*
- κς'.** *Γνωστικοί· οἱ τὰς αἵρέσεις διαδεξάμενοι, πλεόν δὲ τούτων πάντων τὴν αἰσχροτῆτα ἐμμανῶς ἐργαζόμενοι, ἐν Αἰγύπτῳ δὲ Στρατιωτικοὶ καλούμενοι, καὶ Φιβιωνῆται, ἐν δὲ τοῖς ἄνω μέρεσι Σωκρατῆται, παρ' ἑτέροις Ζακχαῖοι. Ἄλλοι δὲ Κοδδιανοὺς αὐ- 5 τοὺς λέγουσιν, ἄλλοι δὲ Βορβορίτας αὐτοὺς καλοῦσιν. Οὗτοι τὴν Βαρβέλω καὶ Βερῶ ἀύχοῦσι.*
- κζ'.** *Καρποκρατιανοί· οἱ ἀπὸ Καρποκράτους τινὸς τῶν ἐν τῇ*

14. Ἡ λέξις ἀβρασάξ κατὰ τοὺς γνωστικούς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἔτους, τὸ ἄθροισμα δὲ τῶν γραμμάτων του δίνει τὸν ἀριθμὸν 365, ὅσες καὶ οἱ μέρες τοῦ ἔτους.

- 23 **Σατουρνιλιανοί**: αὐτοὶ ποὺ διέδωσαν τὴν κακοήθεια τῶν Σιμωνιανῶν στὴ Συρία, καὶ δίδασκαν καὶ ἄλλα διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς Σιμωνιανούς, γιὰ νὰ δημιουργοῦν περισσότερη ἐντύπωση. Τὴν ἀρχὴ τοὺς τὴν ὀφείλουν στὸν Σατουρνίλο. Καὶ αὐτοί, ὅπως καὶ ὁ Μένανδρος, ἰσχυρίζονταν ὅτι ὁ κόσμος ἐγίνε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καὶ εἶναι μόνο ἐφτά, ἐξαιτίας τῆς γνώμης τοῦ Πατέρα.
- 24 **Βασιλειδιανοί**: ὁπαδοὶ τῆς ἴδιας αἰσχροτήτας τοῦ Βασιλείδη, ὁ ὁποῖος ἦταν μαθητὴς τοῦ Σατουρνίλου τῶν Σιμωνιανῶν καὶ Μενανδριανῶν, καὶ πίστευε βέβαια τὰ ἴδια, ἀλλὰ διέφερε σὲ κάτι· γιατί λέει ὅτι οἱ οὐρανοὶ εἶναι 365 καὶ τοὺς δίνει ὀνόματα ἀγγελικά. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔτος ἔχει τόσες μέρες, καὶ τὸ ὄνομα Ἀβρασαῆξ σημαίνει 365¹⁴, καὶ λέει ὅτι αὐτὸ εἶναι ὄνομα ἁγιο.
- 25 **Νικολαῖτες**: ἀπὸ τὸν Νικόλαο ποὺ εἶχαν ὀρίσει οἱ Ἀπόστολοι γιὰ τὶς ἀνάγκες¹⁵, ὁ ὁποῖος ἐξαιτίας τοῦ ζήλου τῆς γυναίκας του, δίδασκε καὶ στοὺς μαθητὲς του νὰ κάνουν αἰσχροτήτες μὲ τοὺς ἄλλους, καὶ ἔφερε στὸν κόσμον τὴ χρῆση τοῦ ὀνόματος Καυλακαῦχ καὶ Προύνικας καὶ ἄλλα παρόμοια βαρβαρικά.
- 26 **Γνωστικοί**: εἶναι αὐτοὶ ποὺ διαδέχτηκαν τὶς αἵρέσεις καὶ ἐπιδόθησαν περισσότερο ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς στὴν αἰσχροτήτα. Στὴν Αἴγυπτο ὀνομάζονταν Στρατιωτικοὶ καὶ Φιβιωνῖτες, ἐνῶ στὶς ἄνω περιοχὲς Σωκρατίτες, καὶ ἀπὸ ἄλλους Ζακχαῖοι. Ἄλλοι πάλι τοὺς ὀνομάζουν Κοδδιανούς, καὶ ἄλλοι Βορβορίτες. Αὐτοὶ καυχῶνται γιὰ τὴν Βαρβέλω καὶ τὴν Βερώ.
- 27 **Καρποκρατιανοί**: ἦταν ὁπαδοὶ κάποιου Καρποκράτη ἀπὸ

15. Ὁ Νικόλαος ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ διακόνους ποὺ ἐξέλεξε ἡ πρώτη χριστιανικὴ κοινότητα (Πράξ. 6,5).

Ἄσιq. Οὗτος ἐδίδασκε πᾶσαν αἰσχροουργίαν ἐκτελεῖν καὶ πᾶν ἐπιτήδευμα ἁμαρτίας. Εἰ μὴ τις, φησί, διὰ πάντων παρέλθῃ, καὶ τὸ θέλημα πάντων τῶν δαιμόνων καὶ ἀγγέλων ἐκτελέσῃ, οὐ δύναται ὑπερβῆναι τὸν ἀνώτατον οὐρανόν, οὐδὲ τὰς Ἀρχὰς καὶ τὰς Ἐξουσίας παρελθεῖν. Ἔλεγεν δὲ τὸν Ἰησοῦν ψυχὴν νοερὰν εἰληφέναι, εἰδότα δὲ τὰ ἄνω ἐνταῦθα καταγγέλλειν· καὶ εἰ τις πράξειεν ὁμοία τῷ Ἰησοῦ, κατ' αὐτὸν εἶναι. Τὸν τε νόμον σὺν τῇ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει ἀπηγόρευσεν, ὡς αἱ ἀπὸ Σίμωνος καὶ αἱ δεῦρο αἰρέσεις. Τοῦτου γέγονεν ἡ ἐν Ρώμῃ Μαρκελλίνα· εἰκόνας δὲ ποιήσας ἐν κρυφῇ Ἰησοῦ καὶ Παύλου καὶ Ὁμήρου καὶ Πυθαγόρα, ταύταις ἐθυμία καὶ προσεκύνει.

κη'. **Κηρινθιοὶ** οἱ καὶ **Μερινθιοὶ**· οὗτοι ἀπὸ Κηρίνου καὶ Μηρίνου, Ἰουδαῖοί τινες, τὴν περιτομὴν ἀύχουντες, τὸν τε κόσμον ὑπ' ἀγγέλων γεγενῆσθαι, Ἰησοῦν δὲ κατὰ προκοπὴν Χριστὸν κεκλήσθαι ἔλεγον.

κθ'. **Ναζωραῖοι**· οἱ Χριστὸν ὁμολογοῦσιν Ἰησοῦν Υἱὸν Θεοῦ, πάντα δὲ κατὰ νόμον πολιτευόμενοι.

λ'. **Ἐβιωναῖοι**· παραπλήσιοι τοῖς προειρημένοις Κηρινθιοῖς καὶ Ναζωραίοις· συνήφθη δὲ κατὰ τι ἡμῶν Σαμψαίων καὶ Ἐλκεσαίων αἵρεσις, οἱ Χριστὸν φασιν ἐκτίσθαι ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἐνδημήσαντα δὲ Χριστὸν ἐν τῷ Ἀδάμ καὶ κατὰ καιρὸν ἐκδυόμενον αὐτὸν τὸν Ἀδάμ, καὶ πάλιν ἐνδυόμενον, τὸ αὐτὸ φασιν ἀποτετελεκέναι αὐτὸν ἐν τῇ ἐνσάρκῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ. Ἰουδαῖοι δὲ ὄντες, Εὐαγγελίους κέχρηνται, σαρκοφαγίαν δὲ βδελύσσονται, τὸ ὕδωρ ἀντὶ Θεοῦ ἔχουσι. Τὸν δὲ Χριστὸν, ἀνθρωπὸν ἐν τῇ ἐνσάρκῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἐνδεδύσθαι, ὡς ἔφην.

τὴν Ἀσία. Αὐτὸς δίδασκε νὰ διαπράττουν κάθε αἰσχρότητα καὶ κάθε ἀμαρτωλὸ ἐπάγγελμα. Ἐὰν κανεὶς δὲν περάσει, λέει, ἀπὸ ὅλα καὶ δὲν κάνει τὸ θέλημα ὅλων τῶν δαιμόνων καὶ ἀγγέλων, δὲν μπορεῖ νὰ ξεπεράσει τὸν ἀνώτερο οὐρανό, οὔτε τίς ἀρχές καὶ τίς ἐξουσίες νὰ περάσει. Ἔλεγε ὅτι ὁ Ἰησοῦς προσέλαβε νοερὴ ψυχὴ καὶ ὅτι αὐτὸς γνωρίζοντας τὰ ἄνω τὰ διδάσκει ἐδῶ, καὶ ὅποιος πράξει ὁμοία μὲ τὸ Χριστό, εἶναι σύμφωνος μ' αὐτόν. Ἀπαγόρευε τὸν νόμο καὶ τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν, ὅπως καὶ οἱ ἀπὸ τὸν Σίμωνα καὶ δῶθε αἱρέσεις. Αὐτοῦ ἦταν ἡ Μαρκελλίνα στὴ Ρώμη, καὶ κάνοντας στὰ κρυφὰ εἰκόνες τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Παύλου, τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Πυθαγόρα, τίς θυμιάζε καὶ τίς προσκυνούσε.

Κηρινθῖανοὶ ἢ Μηρινθῖανοί· ὀρισμένοι Ἰουδαῖοι ὁπαδοὶ τοῦ Κηρίνθου καὶ τοῦ Μηρίνθου, οἱ ὁποῖοι ὑπερηφανεύονταν γιὰ τὴν περιτομὴ, καὶ ἔλεγαν ὅτι ὁ κόσμος ἔγινε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς ὀνομάσθηκε προοδευτικὰ Χριστός.

Ναζωραῖοι· αὐτοὶ ὁμολογοῦν τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐφαρμόζουν σ' ὅλα τὸν νόμο.

Ἐβιωναῖοι· εἶναι συγγενεῖς πρὸς τοὺς προαναφερθέντες Κηρινθῖανους καὶ Ναζωραίους· ἀποτελοῦν ὡς κάποιον βαθμὸ ἀνάμιξη τῆς αἱρέσεως τῶν δικῶν μας Σαμψαίων καὶ Ἐλκεσαίων, οἱ ὁποῖοι λένε ὅτι ὁ Χριστὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα κτίσθηκαν στὸν οὐρανό, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς κατοίκησε στὸν Ἀδὰμ καὶ κατὰ καιροὺς ὁ Ἀδὰμ τὸν ἀποβάλλει καὶ πάλι τὸν ξαναφορεῖ, καὶ τὸ ἴδιο, λένε, ὅτι ἔκανε αὐτὸς καὶ κατὰ τὴν ἔνσαρκη παρουσία του. Ἐνῶ ὁμοῦς εἶναι Ἰουδαῖοι, χρησιμοποιοῦν τὰ Εὐαγγέλια. Ἀποστρέφονται τὴν κρεωφαγία, καὶ τὸ νερὸ τὸ ἔχουν γιὰ θεὸ τους. Ὅπως εἶπα, λένε ὅτι Χριστὸς ἐνδύθηκε ἄνθρωπο κατὰ τὴν ἔνσαρκη παρουσία του.

10 Συνεχῶς βαπτίζονται ἐν τοῖς ὕδασι θέρους τε καὶ χειμῶνος, εἰς ἀγνισμὸν δῆθεν, ὡσπερ οἱ Σαμαρεῖται.

λα'. *Οὐαλεντινιανοί*· οἱ σαρκὸς μὲν ἀπαγορεύουσιν ἀνάστασιν, Παλαιὰν δὲ ἀθετοῦσι Διαθήκην, καὶ προφήτας ἀναγινώσκοντες καὶ ὅσα ἄλλα εἰς ὁμοίωσιν δύναται τροπολογεῖσθαι τῆς αὐτῶν αἰρέσεως δεχόμενοι. Ἐτέρας τινὰς μυθολογίας παρεισφέρουσι, 5 τριάκοντα αἰῶνων ὀνομασίας λέγοντες, ἀρρενοθηλείας τε ὁμοῦ καὶ ἐκ πατρὸς τῶν ὄλων γεγενημένου, οὗς καὶ θεοὺς νομίζουσι καὶ αἰῶνας. Τὸν δὲ Χριστὸν ἀπ' οὐρανοῦ ἐνηνοχῆναι τὴν σάρκα, καὶ ὡς διὰ σωλῆνος τῆς Μαρίας διαπεπερακέναι.

λβ'. *Σεκουνδιανοί*· οἷς συνάπτεται Ἐπιφανῆς καὶ Ἰσίδωρος, ταῖς αὐταῖς κεχρημένοι συζυγίαις, τὰ ὅμοια Οὐαλεντίνῳ πεφρονηκότες, ἕτερα δὲ παρ' αὐτῶν ποσῶς διηγούμενοι. Ἀπαγορεύουσι δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν σάρκα.

λγ'. *Πτολεμαῖοι*· μαθηταὶ καὶ αὐτοὶ ὄντες Οὐαλεντίνου, οἷς συνάπτεται ἡ Φλώρα· τὰ αὐτὰ δὲ περὶ τῶν συζυγιῶν καὶ οὗτοι λέγουσι, καθάπερ Οὐαλεντινιανοὶ καὶ Σεκουνδιανοί· κατὰ τι δὲ καὶ οὗτοι διαφέρονται.

5 Αὕτη καὶ τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν ιγ' ἀνακεφαλαίωσις.

Τὰ δὲ ἐνεστὶ καὶ ἐν τῷ γ' τούτῳ τόμῳ,

ἐν ᾧ εἰσὶν αἰρέσεις ιγ'

λδ'. *Μαρκωσαῖοι*· Μάρκος τις γεγένηται Κολορβάσου συμφοιτητής, δύο ἀρχὰς καὶ οὗτος παρεισάγων. Ἀθετεῖ δὲ νεκρῶν ἀνάστασιν. Φαντασίας δὲ τινὰς δι' ἐκπωμάτων ἐξ ἐπαοιδῆς εἰς κνᾶνον χρῶμα καὶ πορφυραῖον μεταβάλλων, ἐμυσταγῶγει τὰς

Βαπτίζονται συνεχῶς στὰ νερά, καλοκαίρι καὶ χειμῶνα, δῆθεν γιὰ ἐξαγνισμό, ὅπως οἱ Σαμαρεῖτες.

Βαλεντιανοί: εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἀποκλείουν τὴν ἀνάστασι τοῦ σώματος, ἀθετοῦν τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, μελετοῦν τοὺς προφῆτες καὶ δέχονται ὅσα ἄλλα μποροῦν νὰ προσαρμοσθοῦν στὴ δική τους αἵρεσι. Ἔχουν εἰσαγάγει καὶ μερικὰ ἄλλα μυθολογικὰ στοιχεῖα, ἀναφέροντας τριάντα ὀνόματα αἰῶνων, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀρσενικοθήλυκοι καὶ ἔχουν γίνει ἀπὸ τὸν Πατέρα τῶν ὄλων, τοὺς ὁποίους θεωροῦν θεοὺς καὶ αἰῶνες. Γιὰ τὸν Χριστὸ δέχονται ὅτι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἔφερε τὸ σῶμα του, καὶ διαπέρασε ἀπὸ τὴν Μαρία σὰν νὰ ἦταν σωλήνας.

Σεκουνδιανοί: εἶναι ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους κατατάσσονται ὁ Ἐπιφανῆς καὶ ὁ Ἰσίδωρος, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦν τὶς ἴδιες συζυγίες καὶ πιστεύουν τὰ ἴδια μὲ τὸν Βαλεντῖνο. Ἄλλα γι' αὐτοὺς δὲν ἀναφέρουν· ἀπαγορεύουν ὁμοῦ καὶ αὐτοὶ τὸ κρέας.

Πτολεμαῖοι: εἶναι κι' αὐτοὶ μαθητὲς τοῦ Βαλεντίνου, στοὺς ὁποίους κατατάσσεται καὶ ἡ Φλώρα. Τὰ ἴδια λένε καὶ αὐτοὶ γιὰ τὶς συζυγίες, ὅπως οἱ Βαλεντιανοὶ καὶ οἱ Σεκουνδιανοί, ἀλλὰ διαφέρουν κατὰ τι καὶ αὐτοί.

Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀνακεφαλαίωσι καὶ τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν δεκατριῶν αἵρέσεων.

Αὐτὰ ὑπάρχουν καὶ σ' αὐτὸν τὸν τρίτο τόμο, στὸν ὁποῖο ὑπάρχουσι δεκατρεῖς αἵρέσεις.

Μαρκωσαῖοι: ἀρχηγὸς τους ἦταν κάποιος Μᾶρκος, συμφοιτητὴς τοῦ Κολορβάσου, ὁ ὁποῖος εἰσάγει δύο ἀρχές, καὶ ἀπορρίπτει τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν. Μεταβάλλοντας μὲ ξόρκια κάποια φαντάσματα μέσα ἀπὸ ποτήρια σὲ γαλάζιο

- 5 ἀπατωμένας γυναῖκας. Καὶ αὐτὸς δὲ τῶν εἴκοσι τεσσάρων στοιχείων βούλεται τὰ πάντα ἡγεῖσθαι, ὁμοίως τῷ Οὐαλεντίνῳ.
- λβ'. **Κολορβασαῖοι**· καὶ οὗτος ὁ Κολόρβασος ὡσαύτως τὰ αὐτὰ διηγούμενος, κατὰ τι δὲ διαφερόμενος πρὸς ἄλλας αἱρέσεις, φημὶ δὴ πρὸς τὰς περὶ Μάρκον καὶ Οὐαλεντίνον, τὰς προβολὰς καὶ ὀγδοάδας ἐτέρως ἐδίδαξεν.
- λγ'. **Ἡρακλεωνῖται**· καὶ οὗτοι τῇ τῶν ὀγδοάδων φαίνονται μυθολογία στοιχοῦντες, ἐτέρως παρὰ τὸν Μάρκον καὶ Πτολεμαῖον καὶ Οὐαλεντίνον καὶ τοὺς ἄλλους. Ἄλλὰ καὶ πρὸς τῇ τελευτῇ τοὺς παρ' αὐτῶν τελευτῶντας ὁμοίως τῷ Μάρκῳ λυτροῦνται 5 δι' ἐλαίου ὀποβαλσάμου καὶ ὕδατος, ἐπικλήσεις τινὰς ἐβραϊκαῖς λέξεσιν ἐπιλέγοντες τῇ κεφαλῇ τοῦ δῆθεν λυτρομένου.
- λδ'. **Ὀφῖται**· οἱ τὸν ὄφιν δοξάζοντες, καὶ τοῦτον Χριστὸν ἡγούμενοι, ἔχοντες δὲ φύσει ὄφιν, τὸ ἐρπετόν, ἐν κίστη τινί.
- λε'. **Καϊανοί**· ἅμα ταῖς ἄλλαις ὡσαύτως ταῖς τὸν νόμον ἀθετούσαις αἱρέσεσιν, καὶ τὸν λαλήσαντα ἐν νόμῳ, τὰ αὐτὰ φρονοῦσι. Σαρκοῦς μὲν ἀνάστασιν ἀρνούμενοι, τὸν δὲ Κάϊν δοξάζουσιν, λέγοντες αὐτὸν τῆς ἰσχυροτέρας εἶναι δυνάμεως. Ἄμα καὶ τὸν Ἰουδαν 5 ἐκθειάζουσιν ὁμοῦ καὶ τοὺς περὶ Κωρὲ καὶ Λαθὰν καὶ Ἀβειρῶμ καὶ τοὺς Σοδομίτας.
- λθ'. **Σηθιανοί**· οὗτοι πάλιν τὸν Σῆθ δοξάζουσι, φάσκοντες αὐτὸν εἶναι ἐκ τῆς ἄνω μητρός, μεταμεληθείσης ἐφ' οἷς τοὺς περὶ Κάϊν προεβάλετο. Εἶτα μετὰ τὸν Κάϊν ἀποβληθῆναι καὶ τὸν Ἄβελ ἀποκτανθῆναι, συνελθούσης τῷ ἄνω Πατρὶ, καθαρὸν σπέρμα

καὶ πορφυρὸ χρῶμα, μυσταγωγούσε τὶς γυναῖκες πού ἐξαπατοῦσε. Καὶ αὐτὸς ὁμοία μὲ τὸν Βαλεντῖνο, θέλει νὰ ἡγοῦνται ὅλων τὰ εἰκοσιτέσσερα στοιχεῖα.

Κολορβασαῖοι· καὶ αὐτὸς ὁ Κολόρβασος καθ' ὁμοιο τρόπο πρεσβεύει τὰ ἴδια, διαφέροντας κατὰ τι ἀπὸ τὶς ἄλλες αἰρέσεις, ἐννοῶ ἀπὸ τὶς αἰρέσεις τοῦ Μάρκου καὶ Βαλεντίνου. Διδάσκει ὁμως τὶς προβολές καὶ τὶς ὀγδοάδες κατ' ἄλλο τρόπο.

Ἡρακλεωνῖτες· καὶ αὐτοὶ φαίνεται πὼς ἀκολουθοῦν τῇ μυθολογία τῶν ὀγδοάδων, κατὰ τρόπο διαφορετικὸ ὁμως ἀπὸ τὸν Μᾶρκο, τὸν Πτολεμαῖο, τὸν Βαλεντῖνο καὶ τοὺς ἄλλους. Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὸν θάνατο, ὅταν πεθαίνουν οἱ δικοὶ τους, τοὺς λυτρώνουν ὅπως ὁ Μᾶρκος μὲ λάδι, ὀποβάλασμο¹⁶ καὶ νερό, κάνοντας καὶ μερικὲς ἐπικλήσεις μὲ ἐβραϊκὲς λέξεις στὸ κεφάλι ἐκείνου πού δῆθεν λυτρώνεται.

Ὀφῖτες· εἶναι αὐτοὶ πού πιστεύουν στὸ φίδι καὶ τὸ θεωροῦν Χριστό, καὶ ἔχουν ἓνα φυσικὸ φίδι, δηλαδὴ τὸ ἔρπετό, μέσα σὲ μιὰ θήκη.

Καϊανοί· πιστεύουν κι' αὐτοὶ τὰ ἴδια μαζί μὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀπορρίπτουν τὸν νόμο καὶ ἐκείνον πού μίλησε μέσα στὸ νόμο. Ἄρνοῦνται τὴν ἀνάστασι τῆς σάρκας καὶ δοξάζουν τὸν Κάϊν, λέγοντας ὅτι αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ ἰσχυρότερη δύναμη. Συνάμα ἐκθειάζουν καὶ τὸν Ἰούδα, μαζί μὲ τοὺς Κορέ, Δαθάν, Ἀβειρῶν καὶ τοὺς Σοδομίτες.

Σηθιανοί· αὐτοὶ πάλι δοξάζουν τὸν Σῆθ, ἰσχυριζόμενοι ὅτι αὐτὸς κατάγεται ἀπὸ τὴν προμήτορα, πού μεταμελήθηκε ἐπειδὴ γέννησε τὸν Κάϊν καὶ τοὺς ἀπογόνους του. Ἐπειτα, ὅταν ὁ Κάϊν ἀπομακρύνθηκε καὶ ὁ Ἄβελ σκοτώθηκε, συ-

16. Φαρμακευτικὸ παρασκεύασμα μὲ γαλακτῶδες ὑγρὸ φυτοῦ ἢ καρποῦ.

- 5 τὸν Σῆθη ποιῆσαι, ἐξ οὐπὲρ λοιπὸν κατήχθη τὸ πᾶν ἀνθρώπινον
γενός. Καὶ οὗτοι δὲ ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καὶ ὄσα ἄλλα δογματίζου-
σιν.
- μ'.** Ἀρχοντικοί· οὗτοι πάλιν εἰς πολλοὺς ἀρχοντας τὸ πᾶν ἀναφέ-
ρουσι καὶ τὰ γενόμενα ἐκ τούτων γεγενῆσθαι λέγουσιν. Ἀλί-
σκονται δὲ καὶ ἐπ' αἰσχύρῳτι τινι. Σαρκὸς δὲ ἀνάστασιν ἀθετοῦ-
σι καὶ Παλαιὰν Διαθήκην ἀποβάλλουσι. Κέχρηται δὲ Παλαιᾷ
5 καὶ Νέῃ Διαθήκῃ, ἐκάστην λέξιν πρὸς τὸν ἑαυτῶν νοῦν μεθοδεύ-
οντες.
- μα'.** Κερδωνιανοί· οἱ ἀπὸ Κέρδωνος, τοῦ Ἡρακλέωνος διαδεξα-
μένου τὴν μετοχὴν τῆς πλάνης, προσθέντος δὲ τῇ ἀπάτῃ. Ὃς
ἀπὸ τῆς Συρίας εἰς τὴν Ρώμην μεταστὰς τὸ κήρυγμα ἑαυτοῦ ἐξέ-
θετο ἐν χρόνοις ὕστερον Ὑγίνου ἐπισκόπου· δύο δὲ ἀρχὰς κηρύτ-
5 τει οὗτος ἐναντίας ἀλλήλαις, μὴ εἶναι τε τὸν Χριστὸν γεννητόν·
ὁμοίως τε καὶ τὴν νεκρῶν ἀνάστασιν ἀθετεῖ καὶ τὴν Παλαιὰν
Διαθήκην.
- μβ'.** Μαρκιωνισταί· Μαρκίων ἀπὸ Πόντου ὀρμῶμενος, ἐπισκό-
που μὲν υἱός, φθείρας δὲ παρθένον, ἀπέδρα διὰ τὸ ἐξεῶσθαι ὑπὸ
τοῦ ἰδίου πατρὸς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Οὗτος ἀνελθὼν ἐν Ρώμῃ,
ἔπειτα αἰτήσας μετάνοιαν τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἡγουμένους
5 τῆς Ἐκκλησίας καὶ μὴ τυχόν, ἐπήρθη κατὰ τῆς πίστεως καὶ
ἔδογματίσεν τρεῖς ἀρχὰς, ἀγαθὸν καὶ δίκαιον καὶ φαῦλον, εἶναι τε
τὴν Καινὴν Διαθήκην ἀλλοτριὰν τῆς Παλαιᾶς καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ
λαλήσαντος. Οὗτός τε καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Μαρκιωνισταί ἀνάστα-
σιν σαρκὸς ἀθετοῦσι, βάπτισμα δὲ διδῶσιν, οὐ μόνον ἔν, ἀλλὰ
10 καὶ δύο καὶ τρία μετὰ τὸ παραπεσεῖν. Ὑπὲρ δὲ τῶν τεθνεώτων

νευρέθη μὲ τὸν προπάτορα, γιὰ νὰ κάνουν τὸν Σῆθ σπέρμα καθαρὸ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προῆλθε ὁλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Καὶ αὐτοὶ ἐπίσης διδάσκουν ἀρχές καὶ ἐξουσίες καὶ ἄλλα τέτοια.

Ἀρχοντικοί· αὐτοὶ πάλι ἀποδίδουν τὸ σύμπαν σὲ πολλοὺς ἄρχοντες καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν λένε ὅτι ἔγιναν ἀπὸ αὐτοὺς. Κατηγοροῦνται ἐπίσης καὶ γιὰ κάποια αἰσχροτήτα. Ἀρνοῦνται τὴν ἀνάσταση τῆς σάρκας καὶ ἀπορρίπτουν τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Χρησιμοποιοῦν Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη ἑρμηνεύοντας κάθε λέξη τους κατὰ τὴ δική τους κρίση.

Κερδωνιανοί· εἶναι ὁπαδοὶ τοῦ Κέρδωνα, ὁ ὁποῖος διαδέχθηκε τὴν πλάνη τοῦ Ἡρακλέωνα, προσθέτοντας τὴν ἀπάτη. Αὐτὸς, μεταβαίνοντας ἀπὸ τὴ Συρία στὴ Ρώμη, διέδωσε τὸ κήρυγμά του κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἐπισκόπου Ὑγίνου. Κηρύττει δύο ἀρχές καὶ αὐτὸς, ἀντίθετες μεταξύ τους, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι γεννητὸς. Ἀπορρίπτει ἐπίσης καὶ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν καὶ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη.

Μαρκιωνιστές· ὁ Μαρκίων, καταγόμενος ἀπὸ τὸν Πόντο καὶ γιὸς ἐπισκόπου, ἀφοῦ διέφθειρε κάποια παρθένο, ἔφυγε ἐπειδὴ διώχθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πατέρα του ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Αὐτὸς ἀνέβηκε στὴ Ρώμη, ἔπειτα ζήτησε συγχώρηση ἀπὸ τοὺς προϋσταμένους τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνου τοῦ καιροῦ, καὶ ἐπειδὴ δὲν τοῦ τὴν ἔδωσαν, καταλήφθηκε ἀπὸ ἔπαρση ἐναντίον τῆς πίστεως καὶ ἄρχισε νὰ διδάσκει τρεῖς ἀρχές, τὸν ἀγαθὸ, τὸν δίκαιο καὶ τὸ κακὸ, καὶ ὅτι ἡ Καινὴ Διαθήκη εἶναι ξένη πρὸς τὴν Παλαιὰ, ὅπως καὶ ἐκεῖνος ποὺ μίλησε σ' αὐτήν. Αὐτὸς καὶ οἱ ὁπαδοὶ του Μαρκιωνιστῆς ἀπορρίπτουν τὴν ἀνάσταση τῆς σάρκας, καὶ ἐπιτρέπουν ὄχι μόνον ἓνα βάπτισμα, ἀλλὰ καὶ δύο καὶ τρία μετὰ τὴν πτώση. Γιὰ τοὺς πεθαμένους καὶ τοὺς κατηχουμένους βαπτίζονται

καὶ κατηχομένων ἄλλοι παρ' αὐτοῖς βαπτίζονται. Ἄδεῶς δὲ καὶ παρ' αὐτοῖς γυναῖκες ἐπιτρέπονται λουτρὸν δίδοναι.

μγ'. **Λουκιανισταί·** Λουκιανός τις, οὐχ ὁ νῦν ἐν χρόνοις Κωνσταντίνου γενόμενος, ἀλλ' ἀρχαιότερος, πάντα κατὰ τὸν Μαρκίωνα ἐδογματίσειε. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἕτερα τινὰ παρὰ τὸν Μαρκίωνα δῆθεν δογματίζουσιν.

μδ'. **Ἀπελλιανοί·** καὶ οὗτος ὁ Ἀπελλῆς τὰ ὅμοια Μαρκίῳ καὶ Λουκιανῷ δογματίζει. Κακίζει τὴν πᾶσαν κτίσιν καὶ τὸν πεποιηκότα. Οὐχ ὁμοίως δὲ τούτοις τρεῖς ἀρχὰς ὑφηγήσατο, ἀλλὰ μίαν μὲν ἀρχὴν καὶ ἓνα Θεόν, ὄντα ἀνώτατον καὶ ἀκατονόμαστον, 5 τοῦτον δὲ τὸν ἓνα πεποιηκέναι ἄλλον. Καὶ οὗτος, φησὶν, ὁ γεγινώς, πονηρὸς εὐρεθεῖς, τῇ αὐτοῦ φαυλότητι τὸν κόσμον ἐποίησεν.

με'. **Σευηριανοί·** Σευῆρός τις πάλιν, τῷ Ἀπελλῇ ἐποχούμενος, τὸν οἶνον ἀποβάλλεται καὶ τὴν ἀμπελον ἐκ τοῦ δρακοντοειδοῦς Σατὰν καὶ γῆς μυθολογῶν πεφυκέναι, συνελθόντων ἀλλήλοις. Γυναῖκα δὲ παραιτεῖται, φάσκων ἀριστερᾶς δυνάμεως αὐτὴν 5 ὑπάρχειν. Ὀνομασίας δὲ τινὰς ἀρχόντων καὶ βίβλους ἀποκρύφους παράγει, ὁμοίως δὲ τοῖς ἄλλοις σαρκὸς ἀνάστασιν ἀθετεῖ καὶ Παλαιὰν Διαθήκην.

μς'. **Τατιανοί·** Τατιανὸς οὗτος συνήκμασεν Ἰουστίνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ μάρτυρι καὶ φιλοσόφῳ. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ ἀγίου Ἰουστίνου τελευτήν προσεφθάρη τοῖς τοῦ Μαρκίωνος δόγμασιν καὶ Ἰσα αὐτῷ ἐδογματίσειεν, προσθεῖς καὶ ἕτερα παρ' ἐκεῖνον. Ἐλέγετο δὲ 5 ἀπὸ Μεσοποταμίας ὀρμᾶσθαι.

Αὗται αἱ τοῦ πρώτου τόμου, τοῦ β' βιβλίου, αἵρέσεις ιγ'.

ἄλλοι ἀπὸ αὐτοῦς. Τὸ βάπτισμα μποροῦν χωρὶς ἐνδοιασμὸ νὰ τὸ τελοῦν σ' αὐτοὺς καὶ οἱ γυναῖκες.

Λουκιανιστές: κάποιος Λουκιανός, ὄχι αὐτὸς ὁ τωρινὸς τῆς ἐποχῆς τοῦ Κωνστανίνου, ἀλλὰ ἀρχαιότερος, ὅλα τὰ διδάξε σύμφωνα μὲ τὸν Μαρκίωνα. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὰ διδάσκουν καὶ μερικὰ ἄλλα διαφορετικὰ δῆθεν ἀπὸ τὸν Μαρκίωνα.

Ἀπελλιανοί: καὶ αὐτὸς ὁ Ἀπελλῆς διδάσκει τὰ ἴδια μὲ τὸν Μαρκίωνα καὶ τὸν Λουκιανό. Χαρακτηρίζει κακὴ ὅλη τὴν κτίση καὶ τὸν δημιουργό. Δὲν δίδασκε ὅμως τρεῖς ἀρχές, ὅπως ἐκεῖνοι, ἀλλὰ μία ἀρχὴ καὶ ἓνα Θεό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀνώτατος καὶ ἀπερίγραπτος, καὶ αὐτὸς ὁ ἓνας δημιούργησε τὸν ἄλλο. Αὐτὸς, λέει, ποὺ δημιουργήθηκε, βγήκε πονηρὸς καὶ ἔκανε τὸν κόσμον μὲ τὴ δική του κακία.

Σευηριανοί: κάποιος Σευῆρος πάλι, ἀκολουθώντας τὸν Ἀπελλῆ, ἀπορρίπτει τὸ κρασί καὶ διηγεῖται ὅτι τὸ ἀμπέλι φύτρωσε ἀπὸ τὸν δρακοντόμορφο Σατανᾶ καὶ τὴ γῆ, ποὺ συνενυρέθηκαν μαζί. Ἀπορρίπτει ἐπίσης καὶ τὴ γυναῖκα, λέγοντας ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ δύναμη. Παράγει ἀκόμα μερικὰ ὀνόματα ἀρχόντων καὶ ἀπόκρυφα βιβλία, καὶ ὅμοια μὲ τοὺς ἄλλους, ἀπορρίπτει καὶ τὴν ἀνάστασι τῆς σάρκα καὶ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη.

Τατιανοί: ὁ Τατιανὸς αὐτὸς ἐξῆσε μαζί μὲ τὸν Ἰουστῖνο, τὸν ἀγιώτατο μάρτυρα καὶ φιλόσοφο. Μετὰ τὸ θάνατο ὅμως τοῦ Ἰουστίνου διεφθάρη ἀπὸ τὶς διδασκαλίαι τοῦ Μαρκίωνα καὶ δίδαξε ἴδια μ' ἐκεῖνον, προσθέτοντας καὶ μερικὰ διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκεῖνον. Λέγεται ὅτι καταγόταν ἀπὸ τὴν Μεσοποταμία.

Αὐτὲς εἶναι οἱ δεκατρεῖς αἵρέσεις τοῦ πρώτου τόμου τοῦ δευτέρου βιβλίου.

*Τὰ δὲ ἐνεστὶν ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ, τοῦ δευτέρου βιβλίου,
αἱρέσεις ιη'.*

μζ'. Ἐγκρατῖται· οἱ ἀπόσπασμα τυγχάνοντες Τατιανοῦ καὶ τὸν γάμον ἀποβάλλονται, τοῦ Σατανᾶ φάσκοντες εἶναι τοῦτον, πᾶσαν δὲ ἀπαγορεύουσιν ἐμψυχοφαγίαν.

μη'. Οἱ Καταφρυγαστῶν καὶ Μοντανιστῶν καὶ Ἀσκοδρουγητῶν· οἷτινες Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην δέχονται, ἐτέρους δὲ προφήτας παρεισάγονται, Μοντανόν τινα αὐχοῦντες καὶ Πρισκίλλαν.

*μθ'. Πεπουζιανοί, οἱ καὶ Κυντιλλιανοί, οἷς συνάπτονται Ἄρτοτο-
ρίται, αἱρέσεις δύο. Ἐξ αὐτῶν μὲν εἰσὶ τῶν Καταφρυγαστῶν·
ἕτερα δὲ παρ' ἐκείνους δογματίζουσι, Πέπουζαν πόλιν τινὰ ἀνα-
μέσον Γαλατίας καὶ Καππαδοκίας καὶ Φρυγίας ἐκθειάζοντες,
5 καὶ δὴ ταύτην Ἱερουσαλήμ ἡγούμενοι, ἔστι δὲ καὶ ἄλλη Πέπου-
ζα· γυναιξὶ δὲ ἀποδιδόντες τὸ ἄρχειν καὶ ἱερατεύειν. Μυοῦνται δέ
τινα, κατακεντοῦντες νέον παῖδα ραφίσι χαλκαῖς, ὥσπερ οἱ Κα-
ταφρυγαστῶν, καὶ τῷ αἵματι αὐτοῦ ἄλευρον φουράσαντες καὶ ἄρ-
τοποιήσαντες, προσφορὰν μεταλαμβάνουσι. Καὶ δὴ τῇ Κυῖν-
10 τίλλῃ ἢ Πρισκίλλῃ Χριστὸν ἐκεῖσε ἐν Πεπούζῃ ἀποκεκαλύφθαι
ἐν εἰδῇ θηλείας μυθολογοῦσι. Κέχρηται δὲ ὡσαύτως Παλαιᾷ
καὶ Καινῇ Διαθήκῃ, κατὰ τὸν νοῦν τὸν ἴδιον μεταποιούμενοι.*

ν'. Τεσσαρσκαϊδεκατῖται· οὗτοι μίαν ἡμέραν τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸ Πάσχα ἐκτελοῦντες, ἐν ᾗ οἱ ἀν ἐμπεσοίη τῆς σελήνης τεσσαρσκαϊδεκαταία, ἦτοι ἐν Σαββάτῳ ἢ ἐν Κυριακῇ, ἐκείνην τε νηστεύοντες καὶ ἅμα ἀγρυπνοῦντες ἐορτάζουσιν.

να'. Ἄλογοι· ἀφ' ἡμῶν κληθέντες, οἱ τὸ Εὐαγγέλιον τὸ κατὰ

Στὸν τρίτο τόμο, τοῦ δευτέρου βιβλίου, ὑπάρχουν δεκαοκτὼ αἵρέσεις, οἱ ἑξῆς.

Ἐγκρατίτες· αὐτοὶ ἀποτελοῦν παρακλάδι τοῦ Τατιανοῦ καὶ ἀπορρίπτουν τὸν γάμο, λέγοντας ὅτι εἶναι ἔργο τοῦ Σατανᾶ· ἐπίσης ἀπαγορεύουν καὶ κάθε βρώση ζωντανῶν.

Καταφρυγαστές, Μοντανιστές καὶ Ἀσκοδρουγήτες· αὐτοὶ δέχονται τὴν Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, ἀλλὰ εἰσάγουν καὶ ἄλλους προφήτες, καυχόμενοι γιὰ κάποιον Μοντανὸ καὶ κάποια Πρισκίλλα.

Πεπουζιανοί, ποὺ λέγονται καὶ **Κυντιλλιανοί·** μὲ αὐτοὺς συνδέονται καὶ οἱ Ἄρτοτυρίτες, δύο αἵρέσεις. Προέρχονται ἀπὸ τοὺς Καταφρυγαστές, ἀλλὰ διδάσκουν ἄλλα ἀπ' ὅτι ἐκεῖνοι, ἐκθειάζοντας τὴν Πέπουζα, κάποια πόλη μεταξὺ Γαλατίας, Καππαδοκίας καὶ Φρυγίας, τὴν ὁποία μάλιστα θεωροῦν ὡς Ἱερουσαλήμ· ὅμως ὑπάρχει καὶ ἄλλη Πέπουζα. Ἄναθέτουν στὶς γυναῖκες τὸ δικαίωμα νὰ διοικοῦν καὶ νὰ ἱερατεῦν. Μυοῦν στὰ μυστήρια κάποιο νεαρὸ παιδὶ τρυπώντας τὸ σῶμα του μὲ χάλκινες βελόνες, ὅπως οἱ Καταφρυγαστές, καὶ μὲ τὸ αἷμα του ζυμώνουν ἀλεύρι, τὸ κάνουν ψωμὶ καὶ μεταλαβαίνουν. Διηγοῦνται ὅτι ἐκεῖ στὴν Πέπουζα ἀποκαλύφθηκε ὁ Χριστὸς στὴν Κυϊντίλλα ἢ Πρισκίλλα, ὑπὸ μορφήν γυναίκας. Χρησιμοποιοῦν ἐξίσου τὴν Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, ἐρμηνεύοντάς τὴν σύμφωνα μὲ τὴν δική τους κρίση.

Τεσσαρεσκεδεκατίτες· αὐτοὶ τελοῦν μιᾶ ὀρισμένη μέρα τοῦ ἔτους τὸ Πάσχα, στὴν ὁποία συμπίπτει ἡ δέκατη τέταρτη μέρα τοῦ φεγγαριοῦ, Σάββατο ἢ Κυριακή, καὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη τὴ γιορτάζουν νηστεύοντας καὶ ἀγρυπνώντας.

Ἄλογοι· ὀνομάστηκαν ἔτσι ἀπὸ ἐμᾶς ἐκεῖνοι ποὺ ἀπορρίπτουν τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο καὶ τὴν Ἀποκάλυψή του,

Ἰωάννην ἀθετοῦντες καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν αὐτοῦ, διὰ τὸ τὸν ἐλθόντα ἐκ τοῦ Πατρὸς Θεὸν Λόγον, ὄντα ἀεὶ, μὴ δέχεσθαι.

- ιβ'.** Ἀδαμῖανοί· παρὰ τινος Ἀδάμ ζῶντος καλούμενοι, χλευῆς μάλλον ἢ ἀληθείας δόγμα ἔχουσι. Γίνεται δέ τι τοιοῦτον· γυμνοὶ συνάγονται, ὡς ἐκ μητρός, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ οὕτω τὰς ἀναγνώσεις καὶ τὰς εὐχὰς καὶ πᾶν ὃ τι οὖν ἔκτε-
5 λουῖσι· δῆθεν μονάζοντες τε καὶ ἐγκρατευόμενοι καὶ γάμον μὴ δεχόμενοι, τὴν ἑαυτῶν Ἐκκλησίαν παράδεισον ἡγοῦνται.
- ιγ'.** Σαμψαῖοι, καὶ Ἐλκεσαῖοι· ἔτι δεῦρο τὴν Ἀραβίαν κατοικοῦντες, καθύπερθεν τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης κειμένην· οἵτινες ἀπὸ τοῦ Ἐλξά, τινὸς ψευδοπροφήτου, ἠπατημένοι, οὗ ἔτι καὶ δεῦρο ἐκ τῆς συγγενείας ὑπῆρχον Μαρθοῦς καὶ Μαρθίνα γυναῖ-
5 κες, προσκυνούμεναι ὑπὸ τῆς αἰρέσεως ὡς θεαί, παραπλησίως τῶν Ἐβιωναίων τὰ πάντα ἔχοντες.
- ιδ'.** Θεοδοτιανοί, οἱ ἀπὸ Θεοδότου τοῦ σκυτέως ἀπὸ Βυζαντίου. Οὗτος ἐν παιδείᾳ ἐλληνικῇ ἄκρος γενόμενος, ἅμα δὲ ἄλλοις τῶν ἐν ἡμέραις τοῦ τότε διωγμοῦ μόνος ἐκπεσών, μαρτυρησάντων ἐκείνων διὰ Θεόν. Ἐπειδὴ οὖν οὗτος φυγὼν ὠνειδίσθη, ἐπενόη-
5 σε ψιλὸν ἄνθρωπον λέγειν τὸν Χριστόν, διὰ τὸ ἔγκλημα, ὅτι Θεὸν ἠρνήσατο.
- ιε'.** Μελχισεδεκῖανοί· οὗτοι τὸν Μελχισέδεκ γεραίροντες, τινὰ δύναμιν αὐτὸν φάσκοντες, καὶ μὴ μόνον ἄνθρωπον ψιλόν, καὶ εἰς τὸ τούτου ὄνομα πάντα ἀνάγειν τετολμηκότες.
- ις'.** Βαρδεσιανισταί· Βαρδεσιανῆς οὗτος ἐκ τῆς Μεσοποταμίας ὠρμητο. Τὰ πρῶτα μὲν τῆς ἀληθινῆς πίστεως ὑπάρχων, καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ διατρέπων, ἐκκλίνας δὲ τῆς ἀληθείας, παραπλησίως

ἐπειδὴ δὲν δέχονται ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος, πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὑπῆρχε πάντοτε.

Ἀδαμιοί· ὀνομάζονται ἔτσι ἀπὸ κάποιο Ἀδὰμ πού ζεῖ, καὶ ἀκολουθοῦν ἓνα δόγμα μᾶλλον ἐμπαιγμοῦ παρά ἀλήθειας. Συμβαίνει δηλαδὴ τὸ ἐξῆς· Συγκεντρώνονται γυμνοί, ὅπως βγήκαν ἀπὸ τὴ μητέρα τους, ἄνδρες καὶ γυναῖκες μαζί, καὶ ἔτσι τελοῦν τὶς ἀναγνώσεις καὶ τὶς εὐχές καὶ ὁ,τιδήποτε ἄλλο· ἐπειδὴ δῆθεν μονάζουν καὶ ἐγκρατεῦνται καὶ ἀπορρίπτουν τὸν γάμο, θεωροῦν τὴν ἐκκλησία τους παράδεισο.

Σαμψαῖοι καὶ **Ἐλκεσαῖοι**· ἀκόμα καὶ τώρα κατοικοῦν στὴν Ἀραβία, πού βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴν Νεκρὰ θάλασσα. Αὐτοὶ παρασύρθηκαν ἀπὸ τὸν Ἐλξά, κάποιο ψευδοπροφήτη, ἀπὸ τὴ συγγένεια τοῦ ὁποίου μέχρι τώρα ὑπῆρχαν οἱ γυναῖκες Μαρθοῦς καὶ Μαρθίνα, οἱ ὁποῖες προσκυνοῦνται ἀπὸ τὴν αἵρεση ὡς θεές. Ὅλα τους εἶναι παραπλήσια πρὸς τὰ τῶν Ἐβιωναίων.

Θεοδοτιανοί, ἀπὸ τὸν Θεόδοτο τὸν μπαλωματῆ ἀπὸ τὸ Βυζάντιο. Αὐτός, ἀφοῦ ἔμαθε καλὰ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία, εἶναι ὁ μόνος, μεταξὺ ἄλλων, πού κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ τότε διωγμοῦ ἐξέπεσε, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μαρτύρησαν γιὰ τὸ Θεό. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτός, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀπέφυγε, χλευάστηκε, σκέφτηκε νὰ λέει ὅτι ὁ Χριστὸς ἦταν ἀπλὸς ἄνθρωπος, ἐπειδὴ τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι ἀρνήθηκε τὸν Θεό.

Μελχισεδεκτανοί· αὐτοὶ δοξάζουν τὸν Μελχισεδέκ, ἰσχυρίζομενοι ὅτι ἔχει κάποια δύναμη καὶ δὲν εἶναι ἀπλὸς ἄνθρωπος, καὶ τολμοῦν ν' ἀποδίδουν τὰ πάντα στὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Οἱ Βαρδισιανιστές· Ὁ Βαρδισιανὴς αὐτὸς καταγόταν ἀπὸ τὴ Μεσοποταμία. Στὴν ἀρχὴ ἀνῆκε στὴν ἀληθινὴ πίστη καὶ διέπρεπε στὴ φιλοσοφία. Παρεκκλίνοντας ὁμως ἀπὸ τὴν

Ουαλεντίνω έδογματίσε, χωρίς ένίων, ών διαφέρεται πρὸς Ουαλεντίνον.

- νζ'. **Νοητιανοί**· Νόητος οὗτος ἀπὸ Σμύρνης υπῆρχεν τῆς Ἀσίας. Ἐφ' ἄρματι δὲ ἐνεχθεὶς σὺν ἄλλοις, φησὶν υἱοπάτορα τὸν Χριστόν· ἔδειξε τὸν αὐτὸν εἶναι Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα. Ἐαυτὸν δὲ ἔλεγεν εἶναι Μωϋσέα, καὶ τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν Ἀαρών.
- νη'. **Ουαλήσιοι**· οὗτοι, καθὼς υπειλήφαμεν, εἰσὶν οἱ τὴν Βάκathon κατοικοῦντες, μητροκωμίαν τῆς Ἀράβων Φιλαδελφίας, οἱ τοὺς παρεντυγχάνοντας καὶ ἐπιξενουμένους παρ' αὐτοῖς εὐνουχίζοντες, οἱ πλείους δὲ καὶ αὐτοῖς εὐνουχοὶ υπάρχουσιν, ἀποτετημένοι. Τινὰ δὲ ἕτερα διδάσκουσιν αἰρέσεως ἔμπλεα, ἀφηνιάζοντες τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, καὶ ἑτέρας τινὰς αἰσχροουργίας παρεισφέροντες.
- μθ'. **Καθαροί**· οὗτοι ἅμα Ναυάτω συναφθέντες τῷ Ρωμαίῳ, καὶ τοὺς διγάμους παντελῶς ἀποβάλλονται καὶ μετάνοιαν οὐ δέχονται.
- ξ'. **Ἄγγελικοί**· οὗτοι παντελῶς ἐξέλιπον, ἀχκοῦντες ἀγγελικῆν ἔχειν τάξιν, ἧ διὰ τὸ Ἀγγέλοις προσκεκλησθαι.
- ξα'. **Ἀποστολικοί**, οἱ καὶ Ἀποτακτικοί· καὶ οὗτοι περὶ τὴν Πισιδίαν μόνον ὀρμώμενοι, μόνον ἀποτακτικοὺς δεχόμενοι. Παραπλησιάζουσι δὲ Ἐγκρατίταις, ἄλλα δὲ παρ' αὐτοὺς φρονοῦσι.
- ξβ'. **Σαβελλιανοί**· οἱ τὰ ὁμοία Νοῆτου δοξάζοντες, παρὰ τὸ μὴ τὸν Πατέρα λέγειν πεπονθέναι, λέγοντες προφορικὸν καὶ πάλιν ἀναχεόμενον τὸν Λόγον.

ἀλήθεια, δίδασκε παρόμοια μὲ τὸν Βαλεντῖνο, ἐκτὸς ἀπὸ μερικά, στὰ ὁποῖα διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὸν Βαλεντῖνο.

- 57 **Νοητιανοί**: ὁ Νοητὸς αὐτὸς καταγόταν ἀπὸ τὴ Σμύρνη τῆς Ἀσίας. Ἀρπαχθεὶς μαζί μὲ ἄλλους πάνω σὲ ἄρμα, ὀνομάζει τὸ Χριστὸ υἱοπάτορα καὶ δίδασκε ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι Πατέρας καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιο Πνεῦμα. Τὸν ἑαυτοῦ τὸν ὀνόμαζε Μωϋσῆ καὶ τὸν ἀδελφὸ του Ἀαρών.
- 58 **Οὐαλήσιοι**: αὐτοί, ὅπως ὑποθέτουμε, κατοικοῦσαν στὴ Βάκαθο, κάποιο κεφαλοχώρι τῆς Φιλαδελφίας τῶν Ἀράβων, οἱ ὁποῖοι ὄλους τοὺς περαστικούς καὶ φιλοξενουμένους ἐκεῖ τοὺς εὐνούχιζαν· οἱ περισσότεροι ἄλλωστε ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι εὐνούχοι, ἀφιερωμένοι. Διδάσκουν μερικὰ ἄλλα γεμάτα αἵρεση, ἀρνούμενοι τὸν νόμο καὶ τοὺς προφῆτες καὶ εἰσάγοντες καὶ μερικὲς ἄλλες αἰσχροτήτες.
- 59 **Καθαροί**: αὐτοὶ μαζί μὲ τὸν Ναυάτο ἐνώθησαν μὲ τὸν Ρωμαῖο, ἀπορρίπτουν τοὺς δῖγαμους καὶ δὲ δέχονται τὴ μετάνοια.
- 60 **Ἀγγελικοί**: αὐτοὶ ἐξαφανίσθηκαν τελείως· καυχῶνταν ὅτι ἀνήκουν στὴν τάξη τῶν ἀγγέλων, ἢ λέγονταν ἔτσι ἐπειδὴ προσκλήθηκαν μέσω ἀγγέλων.
- 61 **Ἀποστολικοὶ ἢ Ἀποτακτικοί**: καὶ αὐτοὶ κατάγονταν ἀπὸ τὴν περιοχὴ μόνο γύρω ἀπὸ τὴν Πισιδία καὶ δέχονταν μόνο ἀποτακτικούς¹⁷. Προσεγγίζουν τοὺς Ἐγκρατίτες, ἀλλὰ πιστεύουν ἄλλα ἀπὸ αὐτούς.
- 62 **Σαβελλιανοί**: εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ πιστεύουν τὰ ἴδια μὲ τὸν Νοητό, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν λένε ὅτι ἔπαθε ὁ Πατέρας· διδάσκουν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι προφορικὸς καὶ πάλι διαχέεται.

17. Οἱ ἀποτακτικοὶ ἢ ἀποτακτίτες ἦσαν αἰρετικοὶ ἐγκρατικῶν τάσεων. Ἀπέρριπταν συνήθως τὸν γάμο καὶ ἀπεῖχαν ἀπὸ κρέατα καὶ οἶνο.

ζγ'. **Ωριγενιανοί** οἱ ἀπό τινος Ὁριγένους. Αἰσχροποιοὶ δὲ οὗτοι εἰσιν, ἀρρητοποιοῦντες καὶ τὰ ἑαυτῶν σώματα φθορᾷ παραδίδόντες.

ζδ'. **Ωριγενιανοὶ ἄλλοι** Ὁριγένους τοῦ καὶ Ἀδαμαντίου τοῦ συντάκτου, οἱ τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν ἀποβαλλόμενοι. Χριστὸν δὲ κτίσμα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰσηγούμενοι, παράδεισόν τε καὶ οὐρανοῦς καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἀλληγοροῦντες. Χριστοῦ δήποτε
 5 πεπαῦσθαι τὴν βασιλείαν ληροῦντες καὶ ὁμοῦ τοὺς ἀγγέλους παυθήσεσθαι. Χριστὸν δὲ σὺν διαβόλῳ βασιλευθησόμενον, καὶ δαίμοσι σταυρωθέντα Χριστὸν τερατεύονται.

Αὗται αἱ τοῦ δ' τόμου δευτέρου βιβλίου, αἰρέσεις ιη'.

Τὰ δὲ ἐνεστὶν ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ τοῦ δευτέρου βιβλίου,
 αἰρέσεις ε'.

ζε'. **Παυλιανισταί**, ἀπὸ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως. Οὗτος ὁ Παῦλος ἀνύπαρκτον Χριστὸν ὀλίγου δεῖν διαβεβαιοῦται, λόγον προφορικὸν αὐτὸν σχηματίσας, ἀπὸ Μαρίας δὲ καὶ δεῦρο εἶναι· προκαταγγελτικῶς τὰ περὶ αὐτοῦ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς εἰρημέ-
 5 να ἔχοντος μὲν, μὴ ὄντος δέ, ἀλλ' ἀπὸ Μαρίας καὶ δεῦρο ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας ἔχειν τὴν ὑπαρξιν.

ξς'. **Μανιχαῖοι**, οἱ καὶ Ἀκονῖται· οὗτοι Μανοῦ τοῦ Πέτρου μαθηταί, Χριστὸν μὲν σχήματι λέγοντες, ἥλιον δὲ σέβοντες καὶ σελήνην, ἀστροὺς καὶ δυνάμεσι καὶ δαίμοσιν εὐχόμενοι, ἀρχὰς δύο εἰσηγούμενοι, πονηράν τε καὶ ἀγαθὴν ἀεὶ οὖσας, Χριστὸν δὲ δο-
 5 κήσει πεφηνέναι καὶ πεπονθέναι· Παλαιὰν Διαθήκην βλασφη-

Ὁριγενιανοί· ἀπὸ κάποιον Ὁριγένη· εἶναι ἄνθρωποι αἰσχροῦν ἔργων, ποὺ τὰ κάνουν κρυφά, καὶ παραδίνουν τὰ σώματά τους στὴ φθορά.

Ἄλλοι Ὁριγενιανοί· ὁπαδοὶ τοῦ Ὁριγένη, ποὺ λέγεται καὶ Ἀδαμάντιος Συντάκτης, οἱ ὁποῖοι ἀπορρίπτουν τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν. Διδάσκουν ὅτι ὁ Χριστὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι κτίσματα, ἐνῶ τὸν Παράδεισο καὶ τὸν οὐρανὸ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἐξηγοῦν ἀλληγορικά, φλυαροῦν ὅτι κάποτε θὰ παύσει ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ καὶ μαζί της θὰ παυθοῦν καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ θὰ βασιλεύσει ὁ Χριστὸς μαζί μὲ τὸ διάβολο· διδάσκουν καὶ τὸ τερατούργημα, ὅτι ὁ Χριστὸς σταυρώθηκε γιὰ τοὺς δαίμονες.

Αὐτὲς εἶναι οἱ δεκαοκτῶ αἵρέσεις τοῦ τετάρτου τόμου, τοῦ δευτέρου βιβλίου.

**Στὸν πέμπτο τόμο τοῦ δευτέρου βιβλίου ὑπάρχουν
πέντε αἵρέσεις, οἱ ἐξῆς.**

Παυλιανιστές· ἀπὸ τὸν Παῦλο τὸν Σαμοσατέα. Ὁ Παῦλος αὐτὸς ἀκόμα λίγο καὶ θὰ βεβαίωνε ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἀνύπαρκτος, διότι τὸν περιέγραψε ὡς λόγο προφορικό, ποὺ ὑπάρχει ἀπὸ τὴ Μαρία καὶ δῶθε· εἶχε βέβαια ἀπὸ πρὶν προφητευθεῖ στὶς θεῖες Γραφές, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε· μὲ τὴν ἐνσαρκη παρουσία του ἀπὸ τὴ Μαρία καὶ δῶθε ἀπέκτησε ὑπαρξή.

Μανιχαῖοι· γνωστοὶ καὶ ὡς Ἀκονίτες· αὐτοὶ ἦσαν μαθητὲς τοῦ Μάνη τοῦ Πέρση, οἱ ὁποῖοι ἔλεγαν ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπῆρχε φαινομενικά, καὶ σέβονταν τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη, τὰ ἄστρα καὶ τὶς δυνάμεις, καὶ προσεύχονταν στοὺς δαίμονες· εἰσήγαγαν ἐπίσης δύο ἀρχές, κακὴ καὶ ἀγαθὴ, ποὺ ὑπῆρχαν πάντοτε. Ὁ Χριστὸς φανερώθηκε καὶ ἔπαθε φαινομενικά· βλασφημοῦσαν τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ τὸν Θεὸ ποὺ μίλη-

μοῦντες καὶ τὸν ἐν αὐτῇ λαλήσαντα Θεόν, κόσμον οὐ τὸν πάντα, ἀλλὰ μέρος ἐκ Θεοῦ γεγενῆσθαι ὀριζόμενοι.

ξζ'. **Τερακιταί**· οὗτοι ἀπὸ Ἰέρακος τοῦ Λεοντοπολίτου τῆς Αἰγύπτου ἐξηγητοῦ τινός, σαρκὸς μὲν ἀνάστασιν ἀθετοῦντες, χρώμενοι δὲ Παλαιᾷ καὶ Καινῇ Διαθήκῃ. Ἀπαγορεύοντες γάμον παντελῶς, μονάζοντας δὲ καὶ παρθένους καὶ ἐγκρατευομένους δεχόμενοι καὶ χήρας, λέγοντες τὰ μηδέπω ἐν ἡλικίᾳ γεγονότα παιδιά μὴ μετέχειν βασιλείας, διὰ τὸ μὴ ἠθληκέναι.

ξη'. **Μελετιανοί**· οἱ ἐν Αἰγύπτῳ σχίσμα ὄντες, οὐχ αἵρεσις, μὴ συνευχόμενοι τοῖς ἐν τοῖς διωγμοῖς παραπεπτωκόσι. Νῶν δὲ Ἀρειανοῖς συναφθέντες.

ξθ'. **Ἀρειανοί**, οἱ καὶ **Ἀρειομανῖται**, καὶ **Διατομίται**· οἱ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κτίσμα λέγοντες καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κτίσματος· σάρκα μόνον τὸν Χριστὸν ἀπὸ Μαρίας εἰληφέναι διαβεβαιούμενοι, οὐχὶ δὲ καὶ ψυχὴν.

5 Αὗται τοῦ πέμπτου τόμου, δευτέρου δὲ βιβλίου, αἵρέσεις ε'.

Τὰ δὲ ἐνεστὶν ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ βιβλίου τρίτου, αἵρέσεις ζ'.

ο'. **Αὐδιανοί**· σχίσμα καὶ ἀφηνιασμός, οὐ μέντοι αἵρεσις. Οὗτοι διαγωγὴν μὲν καὶ βίον εὐτεταγμένον κέκτηνται, ἴσην δὲ κατὰ πάντα πίστιν ἔχοντες, ὡς ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, ἐν μοναστηρίοις οἱ πλείους οἰκοῦντες καὶ οὐ πᾶσι συνευχόμενοι. Καὶ μάλιστα τοῖς ἀποκρύφοις κέχρηται, κατακόρως ψέγοντες τοὺς παρ' ἡμῖν ἐπισκόπους πλουσίους καὶ ἄλλους εἰς ἄλλα. Τὸ Πάσχα δὲ ποιοῦσι ἰδιάζοντες μετὰ Ἰουδαίων. Ἔχουσι δὲ καὶ ἰδιωτικόν τι καὶ φιλόνεικον, τὸ 'κατ' εἰκόνα' ξηρότατα ἐρμηνεύοντες.

σε σ' αὐτήν, καὶ ὄριζαν ὅτι ὄχι ὄλος ὁ κόσμος, ἀλλὰ μόνο ἓνα μέρος αὐτοῦ ἔγινε ἀπὸ τὸν Θεό.

Ἰερακῖτες· αὐτοὶ πῆραν τὸ ὄνομα ἀπὸ κάποιον ἑρμηνευτὴ Ἰέρακα, ἀπὸ τῆ Λεοντόπολη τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὅποιοι ἀπορρίπτουν τὴν ἀνάστασι τῆς σάρκα, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦν τὴν Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη. Ἀπαγορεύοντας τὸν γάμο, δέχονται μόνο μονάζοντες, παρθένες, ἐγκρατευτὲς καὶ χῆρες, ἰσχυριζόμενοι ὅτι τὰ ἀνήλικα παιδιά δὲν συμμετέχουν στὴ βασιλεία, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἀκόμα ἀθλήσει.

Μελετιανοὶ τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὅποιοι ἦταν σχισματικοὶ καὶ ὄχι αἰρετικοί, πού δὲν προσεύχονταν μαζί μ' ἐκείνους πού εἶχαν πέσει στοὺς διωγμούς. Τώρα ἔχουν ἐνωθεῖ μὲ τοὺς Ἀρειανούς.

Ἀρειανοί, ἢ **Ἀρειομανῖτες**, ἢ **Διατομίτες**, οἱ ὅποιοι ἔλεγαν τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ κτίσμα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα κτίσμα τοῦ κτίσματος· δίδασκαν ὅτι μόνο σάρκα πῆρε ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὴν Μαρία, ὄχι ὄμως καὶ ψυχή.

Αὐτὲς εἶναι οἱ πέντε αἵρέσεις τοῦ πέμπτου τόμου τοῦ δεύτερου βιβλίου.

**Στὸν πρῶτο τόμο τοῦ τρίτου βιβλίου ὑπάρχουν
οἱ ἐξῆς ἑπτὰ αἵρέσεις.**

Αὐδιανοί· εἶναι σχισματικοὶ πού παρεκτράπηκαν, ὄχι ὄμως αἰρετικοί· αὐτοὶ ἔχουν διαγωγή καὶ ζωὴ πειθαρχημένη, καὶ πίστη ἴδια σ' ὄλα μὲ τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία. Οἱ περισσότεροὶ κατοικοῦν σὲ μοναστήρια, καὶ δὲν συμπροσεύχονται μὲ ὄλους. Χρησιμοποιοῦν κυρίως τὰ ἀπόκρυφα βιβλία, καὶ κατηγοροῦν κατὰ κόρον τοὺς πλούσιους ἐπισκόπους μας καὶ ἄλλους γιὰ ἄλλα. Τὸ Πάσχα τὸ γιορτάζουν χωριστὰ μαζί μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Ἔχουν καὶ κάτι τὸ ἰδιαίτερο καὶ διαφιλονεικούμενο, ἑρμηνεύοντας τὸ «κατ' εἰκόνα» ἄκαμπτα.

- σα'.** **Φωτεινιανοί**· Φωτεινὸς οὗτος ἀπὸ Σιρμίου ὀρμώμενος, τὰ ὁμοια Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ ἐφρόνησεν, κατὰ τι δὲ πρὸς αὐτὸν διηνέχθη. Καὶ οὗτος δὲ ἀπὸ Μαρίας καὶ δεῦρο τὸν Χριστὸν διαβεβαιούται.
- οβ'.** **Μαρκελλιανοί**· οἱ ἀπὸ Μαρκέλλου τοῦ ἀπὸ Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας. Οὗτος ἐν ἀρχῇ παραπλησίως Σαβελλίῳ φρονήσας διεφημίσθη· εἰς ἀπολογίαὶν δὲ πολλάκις ἐλθὼν καὶ ἐγγράφως ἀπολογησάμενος, παρ' ἄλλων τοῖς αὐτοῖς ἐμμένειν κατηγορήθη.
- 5 Ἴσως δὲ μεταγνοῦς, τάχα ἑαυτὸν κατωρθώσατο, ἢ οἱ αὐτοῦ μαθηταί. Ὑπὲρ γὰρ τῶν αὐτοῦ λόγων ὀρθόδοξοὶ τινες μέσοι ὑπεραπελογήσαντο.
- ογ'.** **Ἡμιαρεῖοι**· οἱ τὸν Χριστὸν μὲν κτίσμα ὁμολογοῦντες, εἰρωνεῖα δὲ κτίσμα αὐτὸν φάσκοντες, οὐχ ὡς ἐν τῶν κτισμάτων, ἀλλὰ, φασίν, Υἱὸν αὐτὸν λέγομεν, διὰ δὲ τὸ μὴ πάθος προσάψαι τῷ Πατρὶ διὰ τὸ γεγεννηκέναι, κτιστὸν αὐτὸν λέγομεν. Ὡσαύτως
- 5 καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου κτίσμα παντελῶς ὀρίζονται· παρεκβάλλοντες τοῦ Υἱοῦ τὸ ὁμοούσιον, ὁμοιούσιον δὲ θέλουσιν λέγειν. Ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ τὸ ὁμοιούσιον παρεξέβαλον.
- οδ'.** **Πνευματομάχοι**· οὗτοι μὲν περὶ Χριστοῦ καλῶς λέγουσι, παρά τι, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημοῦσι, κτιστὸν αὐτὸ ὀρίζομενοι, καὶ οὐκ ὄν ἐκ τῆς θεότητος, μᾶλλον δὲ καταχρηστικῶς δι' ἐνέργειαν αὐτὸ ἐκτίσθαι, ἀγιαστικὴν δύναμιν αὐτὸ φάσκοντες
- 5 εἶναι μόνον.
- οε'.** **Ἀρειανοί**· οὗτος ὁ Ἀερίος ἀπὸ Πόντου ὠρμᾶτο, ἔτι δὲ δεῦρο πειρασμὸς ἔστιν οὗτος τῷ βίῳ. Γέγονε δὲ πρεσβύτερος τοῦ ἐπισκόπου Εὐσταθίου, τοῦ ἐν Ἀρειανοῖς διαβληθέντος, καὶ ἐπειδὴ οὗτος Ἀερίος οὐ κατεστάθη ἐπίσκοπος, πολλὰ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας
- 5 ἐδογματίσειε, τῇ μὲν πίστει ὧν Ἀρειανὸς τελεώτατος, περι-

Φωτεινιανοί: ὁ Φωτεινὸς αὐτὸς καταγόμενος ἀπὸ τὸ Σίρμιο, πίστευε τὰ ἴδια μὲ τὸν Παῦλο τὸν Σαμοσατέα, ἀλλὰ κατὰ τι διαφοροποιήθηκε ἀπὸ αὐτόν. Καὶ αὐτὸς ὁμῶς λέει ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπάρχει ἀπὸ τῆς Μαρίας καὶ δῶθε.

Μαρκελλιανοί: εἶναι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Μαρκέλλου ἀπὸ τὴν Ἄγκυρα τῆς Γαλατίας. Αὐτὸς στὴν ἀρχὴ διαδόθηκε ὅτι πίστευε παραπλήσια πρὸς τὸν Σαβέλλιο, ὅταν ὁμῶς κλήθηκε πολλὰς φορὰς σὲ ἀπολογία καὶ ἀπολογήθηκε ἐγγράφως, κατηγορήθηκε ἀπὸ ἄλλους ὅτι ἐμμένει σ' αὐτά. Ἴσως ὁμῶς νὰ μετανόησε καὶ νὰ διόρθωσε τὸν ἑαυτό του, ἢ οἱ μαθητὲς του. Γιατὶ μερικοὶ ὀρθόδοξοι μεσολάβησαν ἀπολογούμενοι ὑπὲρ τῶν λόγων του.

Ἡμίρειοι: εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι, λέγοντες τὸν Χριστὸ κτίσμα, τὸν λένε κτίσμα μὲ εἰρωνεῖα καὶ ὄχι ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ κτίσματα. Ἀλλὰ, λένε, τὸν ἀποκαλοῦμε Υἱόν· γιὰ νὰ μὴ ἀποδοθεῖ ὁμῶς τὸ πάθος στὸν Πατέρα ποὺ τὸν γέννησε, γι' αὐτὸ τὸν λέμε κτιστόν. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ὀνομάζουν τελείως κτίσμα· ἀπορρίπτοντας ἀπὸ τὸν Υἱὸ τὸ ὁμοούσιο, θέλουν νὰ τὸν λένε ὁμοιούσιο. Ἄλλοι πάλι ἀπὸ αὐτοὺς ἀπορρίπτουν καὶ τὸ ὁμοιούσιο.

Πνευματομάχοι: ἡ διδασκαλία αὐτῶν γιὰ τὸν Χριστὸ εἶναι ὀρθή, ἐκτὸς ἀπὸ κάτι· βλασφημοῦν ὁμῶς τὸ ἅγιο Πνεῦμα, λέγοντας ὅτι εἶναι κτιστὸ καὶ δὲν προέρχεται ἀπὸ τῆς θεότητα, καὶ ὅτι μάλλον καταχρηστικὰ κτίσθηκε γιὰ νὰ ἐνεργεῖ. Ἰσχυρίζονται ὅτι μόνον ἁγιαστικὴ δύναμη εἶναι.

Ἀρειανοί: ὁ Ἀέριος αὐτὸς καταγόταν ἀπὸ τὸν Πόντο, ἀλλὰ μέχρι καὶ σήμερα εἶναι πειρασμὸς στὴ ζωὴ. Ἐγινε καὶ πρεσβύτερος τοῦ ἐπισκόπου Εὐσταθίου, ποὺ κατηγορήθηκε ὅτι ἀνήκει στοὺς Ἀρειανούς, καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Ἀέριος δὲν ἔγινε ἐπίσκοπος, δίδαξε πολλὰ ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας. Ὄντας ὡς πρὸς τὴν πίστη τελειότατος Ἀρειανός, ἐπὶ πλέον

τότερον δὲ δογματίζει μὴ δεῖν προσφέρειν ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, νηστεύειν τετράδα καὶ προσάββατον καὶ Τεσσαρακοστήν καὶ Πάσχα κωλύει· ἀποταξίαν κηρύττει, σαρκοφαγίαις παντοίαις κέχρηται καὶ τροφαῖς ἀδεῶς. Εἰ δέ τις τῶν αὐτοῦ βούλοιο
 10 το νηστεύειν, μὴ ἐν ἡμέραις τεταγμέναις φησίν, ἀλλ' ὅτε βούλει. Οὐ γὰρ εἶ, φησίν, ὑπὸ νόμον. Φάσκει δὲ μηδὲν διαφέρειν πρεσβυτέρους ἐπισκόπου.

ος'. **Ἀετιανοί**· οἱ ἀπὸ τοῦ Ἀετίου Κίλικος διακόνου γενομένου ὑπὸ Γεωργίου τοῦ τῶν Ἀρειανῶν ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας, οἱ καὶ Ἀνόμοιοι καλούμενοι, παρά τισι δὲ Εὐνομιανοί, δι' Εὐνόμιόν τινα, μαθητὴν Ἀετίου γενόμενον, οἷς συνῆν καὶ Εὐδόξιος,
 5 ἀλλὰ δῆθεν διὰ τὸν πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον φόβον ἀφώρισεν ἑαυτὸν, καὶ μόνον Ἀέτιον ἐξώρισεν. Ἔμεινε μέντοι ὁ Εὐδόξιος Ἀρειανίζων, οὐ μέντοι γε κατὰ τὸν Ἀέτιον. Οὗτοι οἱ Ἀνόμοιοι καὶ οἱ Ἀετιανοὶ παντάπασι Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀπαλλοτριούσι τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, κτιστὸν αὐτὸν διαβε-
 10 βαιούμενοι, καὶ οὐδὲ ὁμοιότητά τινα ἔχειν λέγουσιν. Ἐκ συλλογισμῶν δὲ Ἀριστοτελικῶν καὶ γεωμετρικῶν τὸν Θεὸν παριστᾶν βούλονται καὶ Χριστὸν δῆθεν μὴ δύνασθαι εἶναι ἐκ Θεοῦ διὰ τοιοῦτον τρόπον. Οἱ δὲ ἀπ' αὐτῶν Εὐνομιανοὶ ἀναβαπτίζουσι πάντας τοὺς πρὸς αὐτοὺς ἐρχομένους, οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς
 15 ἀπ' Ἀρειανῶν, κατὰ κεφαλῆς ἄνω τοὺς πόδας στρέφοντες τῶν βαπτιζομένων, ὡς πολλὸς ἄδεται λόγος· τὸ δὲ σφαλῆναι ἐν τινι, πορνεία ἢ ἐτέρα ἁμαρτία, οὐδὲν δεινὸν εἶναι φασιν· οὐδὲν γὰρ ζητεῖ ὁ Θεός, ἀλλ' ἢ τὸ εἶναι τινα ἐν ταύτῃ τῇ νομιζομένῃ αὐτῶν πίστει.

Αὐταὶ εἰσιν ὁμοίως καὶ αἱ τοῦ τρίτου βιβλίου τοῦ πρώτου τόμου, αἰρέσεις ζ'.

διδάσκει ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάνουμε προσφορὰς γιὰ τοὺς πεθαμένους, ἐμποδίζει νὰ νηστεύουμε Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ καὶ τὴν Τεσσαρακοτὴ καὶ τὸ Πάσχα· κηρύττει τὴν ἀποταξία, χρησιμοποιεῖ κάθε εἶδους κρεωφαγία καὶ τροφὲς ἀδιακρίτως. Ἐὰν κανεῖς ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ θέλει νὰ νηστεύσει, ὄχι σὲ τακτὲς μέρες, λέει, ἀλλὰ ὅποτε θέλει. Γιατὶ δὲν εἶσαι, λέει, κάτω ἀπὸ τὴν κηδεμονία τοῦ νόμου. Ἀκόμη λέει ὅτι σὲ τίποτε δὲ διαφέρουν οἱ πρεσβύτεροι ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους.

Ἄρειανοί· εἶναι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἀετίου ἀπὸ τὴν Κιλικία, πού εἶχε χειροτονηθεῖ διάκονος ἀπὸ τὸν ἀρειανὸ ἐπίσκοπο τῆς Ἀλεξανδρείας Γεώργιο, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται καὶ Ἀνόμοιοι, καὶ ἀπὸ μερικὸς καὶ Εὐνομιανοί, ἀπὸ κάποιο Εὐνόμιο, πού ἦταν μαθητὴς τοῦ Ἀετίου. Μεταξὺ αὐτῶν ἦταν καὶ ὁ Εὐδόξιος, ἀλλὰ ἀπὸ φόβο δῆθεν πρὸς τὸ βασιλεῖα Κωνσταντῖνο, διεχώρισε τὸν ἑαυτό του καὶ ἔτσι ἐξόρισε μόνο τὸν Ἀέτιο. Ἐμεινε βέβαια ἀρειανίζων ὁ Εὐδόξιος, ἀλλὰ ὄχι σύμφωνα μὲ τὸν Ἀέτιο. Αὐτοὶ οἱ Ἀνόμοιοι καὶ οἱ Ἀρειανοὶ ἀποξενώνουν τελείως τὸν Χριστὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, λέγοντάς τον κτιστό, χωρὶς νὰ ἔχει καμμιά ὁμοιότητα. Ἐπιχειροῦν μὲ συλλογισμοὺς ἀριστοτελικοὺς καὶ γεωμετρικοὺς νὰ παραστήσουν τὸν Θεό, καὶ ὅτι δῆθεν ὁ Χριστὸς δὲν μπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τέτοιο τρόπο. Οἱ Εὐνομιανοὶ πού προέρχονται ἀπὸ αὐτοὺς ἀναβαπτίζουν ὄλους ὄσους προσέρχονται σ' αὐτοὺς· καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὄσους προσέρχονται ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς, γυρίζοντας, ὄπως διαδίδεται εὐρύτατα, κάτω τὸ κεφάλι καὶ ἐπάνω τὰ πόδια τῶν βαπτιζομένων. Τὸ νὰ πέσει κανεῖς σὲ κάποιο σφάλμα, πορνεία ἢ ἄλλη ἁμαρτία, λένε ὅτι δὲν εἶναι καθόλου κακό, γιατί ὁ Θεὸς δὲν ζητᾷ τίποτε, παρὰ μόνο τὸ νὰ μένει κανεῖς στὴν πίστη πού αὐτοὶ πιστεύουν.

Αὐτὲς εἶναι καὶ οἱ ἑπτὰ αἱρέσεις τοῦ τρίτου βιβλίου, τοῦ πρώτου τόμου.

**Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, τρίτῳ δὲ βιβλίῳ, .
αἱρέσεις δ'.**

οζ'. *Διμοιρῖται, οἱ καὶ Ἀπολινάριοι· οἱ μὴ τελείαν τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, ἤγουν ἐνανθρώπησιν, ὁμολογοῦντες, ὧν τινες ὁμοούσιον τὸ σῶμα τῇ θεότητι ἐτόλμησαν εἰπεῖν ποτε, τινὲς δὲ ποτέ, ὅτι καὶ ψυχὴν εἰληφέναι, καὶ τοῦτο ἤρνοῦντο, τινὲς δὲ διὰ τοῦ ρητοῦ, «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο», ἐπερειδόμενοι, ἤρνοῦντο ἀπὸ κτιστῆς σαρκός, τουτέστιν ἀπὸ Μαρίας, σάρκα αὐτὸν ἀνείληφέναι, μόνον δὲ φιλονείκως ἔλεγον τὸν Λόγον σάρκα γεγενῆσθαι. Ὑστερον δέ, διανοούμενοι τί οὐκ οἶδα εἰπεῖν, νοῦν αὐτὸν φασὶ μὴ εἰληφέναι.*

οη'. *Ἀντιδικομαριανῖται· οἱ τὴν ἀγίαν Μαρίαν, τὴν Ἀειπάρθενον, μετὰ τὸ τὸν Σωτῆρα γεννηῆσαι, τῷ Ἰωσήφ συνῆφθαι λέγοντες.*

οθ'. *Κολλυριδιανοί· οἱ εἰς ὄνομα τῆς αὐτῆς Μαρίας ἐν ἡμέρᾳ τινὶ τοῦ ἔτους ἀποτεταγμένη, κολλυρίδα τινὰ προσφέροντες, οἷς ἐπέθεμεθα ὄνομα Κολλυριδιανοῖς.*

π'. *Μασσαλιανοί, οἱ ἐρμηνευόμενοι Εὐχῆται. Συνάπτονται δὲ τούτοις καὶ τῶν ἀπὸ Ἑλλήνων ἐπιτετηδευμένων αἱρέσεων οὗτοι οἱ λεγόμενοι Εὐφημίται καὶ Μαρτυριανοί καὶ Σατανιανοί.*

Αὕτη τοῦ ἐβδόμου τόμου ἡ ἀνακεφαλαίωσις.

5 Κεφάλαια τοῦ τῶν Μασσαλιανῶν δυσσεβοῦς δόγματος ἀναληφθέντα ἐκ βιβλίου αὐτῶν.

α'. Ὅτι συνοικεῖ τῷ ἀνθρώπῳ ἐνουποστάτως ὁ Σατανᾶς καὶ κατὰ πάντα κυριεῦει αὐτοῦ.

β'. Ὅτι ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ δαίμονες κατέχουσι τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων κοινωνικὴ ἐστὶ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας.

**Στὸν δεῦτερο τόμο τοῦ τρίτου βιβλίου ὑπάρχουν
τέσσερις αἵρέσεις.**

Διμοιρίτες, ἢ Ἀπολλινάριοι· αὐτοὶ διδάσκουν ὅτι δὲν εἶναι τέλεια ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή ἡ ἐνανθρώπηση. Ἀπὸ αὐτοὺς μερικοὶ κάποτε τόλμησαν νὰ ποῦν τὸ σῶμα ὁμοούσιο μὲ τὴ θεότητα, καὶ μερικοὶ κάποτε ἀρνήθηκαν καὶ τὸ ὅτι προσέλαβε καὶ ψυχὴ· μερικοὶ πάλι στηριζόμενοι στὸ ρητό, «ὁ Λόγος ἐγινε σάρκα», ἀρνιοῦνται ὅτι πῆρε σάρκα ἀπὸ κτιστὴ σάρκα, δηλαδή ἀπὸ τὴν Μαρία, καὶ μόνο φιλονεικώντας ἔλεγαν ὅτι ὁ Λόγος ἐγινε σάρκα. Ἐπειτα πάλι, σκεπτόμενοι δὲν ξέρω τί, εἶπαν ὅτι δὲν προσέλαβε νοῦ.

Ἀντιδικομαριανῖτες· εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔλεγαν ὅτι ἡ ἀειπαρθενος ἀγία Μαρία παντρεύθηκε τὸν Ἰωσήφ μετὰ τὴ γέννηση τοῦ Σωτήρα.

Κολλυριδιανοί· εἶναι αὐτοὶ ποὺ στὸ ὄνομα τῆς ἴδιας τῆς Μαρίας, σὲ μιὰ καθορισμένη μέρα τοῦ ἔτους, προσφέρουν κάποια κολλούρα, γι' αὐτὸ τοὺς προσήψαμε τὸ ὄνομα Κολλυριδιανοί.

Μασσαλιανοί, ποὺ μεταφράζονται Εὐχητές. Συνδέονται μ' αὐτοὺς καὶ οἱ αἵρέσεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, αὐτοὶ οἱ λεγόμενοι Εὐφημίτες, Μαρτυριανοὶ καὶ Σατανιανοί.

Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀνακεφαλαίωση τοῦ ἑβδόμου τόμου.

**Κεφάλαια ἀπὸ τὸ ἀσεβὲς δόγμα τῶν Μασσαλιανῶν, ποὺ
πάρθηκαν ἀπὸ τὸ βιβλίον τους.**

α' Ὅτι στὸν ἄνθρωπο συγκατοικεῖ ἐνυπόστατος ὁ Σατανᾶς καὶ τὸν ἐξουσιάζει σὲ ὅλα.

β' Ὅτι ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ δαίμονες ἐξουσιάζουν τὸν νοῦ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων ἐπικοινωνεῖ μὲ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας.

γ'. Ὅτι συνοικοῦσιν ὁ Σατανᾶς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ὅτι οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι καθαροὶ ἦσαν τῆς ἐνεργουμένης ἐνεργείας.

15 δ'. Ὅτι οὐδὲ τὸ βάπτισμα τελειοῖ τὸν ἄνθρωπον, οὔτε ἡ τῶν θεῶν μυστηρίων μετάληψις καθαρίζει τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ μόνη ἡ παρ' αὐτοῖς σπουδαζομένη εὐχή.

ε'. Ὅτι συμπέφυρται ὁ ἄνθρωπος τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα.

20 ς'. Ὅτι οὐ διὰ τοῦ βαπτίσματος λαμβάνει τὸ ἄφθαρτον καὶ θεῖον ἔνδυμα ὁ πιστός, ἀλλὰ δι' εὐχῆς.

ζ'. Ὅτι δεῖ καὶ ἀπάθειαν λαβεῖν καὶ μετουσίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν αἰσθήσει πάση καὶ πληροφορίᾳ ἔσεσθαι.

η'. Ὅτι δεῖ τὴν ψυχὴν τοιαύτης αἰσθέσθαι τῆς κοινωνίας 25 τοῦ οὐρανίου νομφίου, οἷας αἰσθάνεται ἡ γυνὴ ἐν τῇ συνουσίᾳ τοῦ ἀνδρός.

θ'. Ὅτι οἱ πνευματικοὶ ὀρῶσιν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν χάριν ἐνεργουμένην καὶ ἐνεργοῦσαν.

ι'. Ὅτι ἐστὶν ἀποκάλυψις γινομένη ἐν αἰσθήσει καὶ ὑπο- 30 στάσει θεϊκῇ, ὡς δόγματι.

ια'. Ὅτι τὸ πῦρ δημιουργόν ἐστιν.

ιβ'. Ὅτι ἡ ψυχὴ ἢ μὴ ἔχουσα τὸν Χριστὸν ἐν αἰσθήσει καὶ πάσῃ ἐνεργείᾳ, οἰκητήριόν ἐστὶν ἐρπετῶν καὶ ἰοβόλων θηρίων, τουτέστι πάσης ἀντικειμένης δυνάμεως.

35 ιγ'. Ὅτι φύσει τὰ κακά.

ιδ'. Ὅτι καὶ πρὸ τῆς παραβάσεως ἀπαθῶς ἐκοινωνήκεν ὁ Ἀδὰμ τῇ Ἐδᾶ.

ιε'. Ὅτι σπέρμα καὶ Λόγος ἔπεσεν εἰς Μαρίαν.

ις'. Ὅτι δύο δεῖ κτήσασθαι τὸν ἄνθρωπον ψυχᾶς, φασί· 40 μίαν τὴν κοινὴν ἀνθρώποις, καὶ μίαν τὴν ἐπουράνιον.

ιζ'. Ὅτι δυνατόν, φασί, δέξασθαι αἰσθητῶς τὴν ὑπόστασιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸν ἄνθρωπον ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ καὶ πάσῃ ἐνεργείᾳ.

γ' Ὅτι συγκατοικοῦν ὁ Σατανᾶς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στὸν ἄνθρωπο, καὶ ὅτι οὔτε οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἦταν καθαροὶ ἀπὸ τὴν ἐπίδραση πού ἀσκοῦν.

δ' Ὅτι οὔτε τὸ βάπτισμα τελειοποιεῖ τὸν ἄνθρωπο, οὔτε ἡ μετάληψη τῶν θείων μυστηρίων καθαρίζει τὴν ψυχὴ, παρὰ μόνο ἡ προσευχὴ πού ἐπιχειροῦν αὐτοί.

ε' Ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζυμωμένος μετὰ τὴν ἁμαρτία καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα.

στ' Ὅτι ὁ πιστὸς δὲν ἐνδύεται τὸ ἀφθαρτο καὶ θεϊκὸ ἔνδυμα μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ μετὰ τὴν προσευχὴ.

ζ' Ὅτι πρέπει νὰ ἀποκτήσουμε ἀπάθεια καὶ νὰ γίνουμε μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετὰ ὅλες τὶς αἰσθήσεις καὶ μετὰ βεβαιότητα.

η' Ὅτι πρέπει ἡ ψυχὴ νὰ αἰσθάνεται ἔτσι τὴν κοινω- νία μετὰ τὸν οὐράνιο νυμφίον, ὅπως αἰσθάνεται ἡ γυναῖκα κατὰ τὴ συνουσία μετὰ τὸν ἄνδρα.

θ' Ὅτι οἱ πνευματικοὶ βλέπουν καὶ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴ χάρη, ὅταν ἐνεργεῖται καὶ ὅταν ἐνεργεῖ.

ι' Ὅτι ὑπάρχει ἀποκάλυψη πού γίνεται μετὰ θεϊκὴ αἰσθησι καὶ ὑπόστασι, ὅπως στὸ δόγμα.

ια' Ὅτι ἡ φωτιὰ εἶναι δημιουργός.

ιβ' Ὅτι ἡ ψυχὴ πού δὲν ἔχει τὸν Χριστὸ σὲ κάθε αἰσθησι καὶ ἐνέργειά της, εἶναι κατοικητήριον ἐρπετῶν καὶ δηλητηριωδῶν θηρίων, δηλαδὴ κάθε ἀντίθετης δυνάμεως.

ιγ' Ὅτι τὰ κακὰ ὑπάρχουν ἐκ φύσεως.

ιδ' Ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν παράβασι ὁ Ἀδάμ ἦρθε σὲ ἐπαφή μετὰ τὴν Εὐὰ ἀπαθῶς.

ιε' Ὅτι σπέρμα καὶ Λόγος ἔπεσε στὴ Μαρία.

ιστ' Ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀποκτήσει δύο ψυχές, λένε· μία τὴν κοινὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ μία τὴν ἐπουράνια.

ιζ' Ὅτι εἶναι δυνατό, λένε, ὁ ἄνθρωπος νὰ δεχθεῖ αἰσθητὰ τὴν ὑπόστασι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μετὰ κάθε βεβαιότητα καὶ πραγματικότητα.

17'. Ὅτι τοῖς εὐχομένοις δύναται φανεροῦσθαι ὁ Σωτὴρ ἐν
 45 φωτὶ καὶ κατὰ τινα καιρὸν εὐρεθῆναι ἄνθρωπον παρεστῶτα τῷ
 θυσιαστηρίῳ καὶ προσηνέχθαι αὐτῷ τρεῖς ἄρτους δι' ἐλαίου πε-
 φυρμένους.

Ἔτι δὲ καὶ ἀποστρέφονται καὶ τὴν ἐκ τῶν χειρῶν ἐργα-
 σίαν, ὡς οὐ πρόπευσαν Χριστιανοῖς. Κατὰ μέρος δὲ καὶ τὴν εἰς
 50 πτωχοῦς ἀπανθρωπίαν εἰσάγουσι, φάσκοντες, ὡς οὐχὶ τοῖς
 δημοσίᾳ προσαιτοῦσι ἢ ταῖς καταλελειμμέναις χήραις, οὐδὲ τοῖς
 περιστάσεσι χρησαμένοις ἢ λώβῃ σωμάτων ἢ νόσοις ἢ πικροῖς
 δανεισταῖς ἢ ληστῶν ἢ βαρβάρων ἐπιδρομαῖς ἢ τισι τοιαύταις
 55 συμφοραῖς περιπετωκόσιν ἀπαρκεῖν ἀρμόττον τοῖς ἀποταττο-
 μένοις ἢ τὸ ὅλως ἀγαθοεργεῖν ἀρχομένοις, ἀλλ' αὐτοῖς ἅπαντα
 χορηγεῖν, ἑαυτοὺς γὰρ ἐφασκον εἶναι τοὺς ἀληθῶς πτωχεύον-
 τας τῷ πνεύματι.

Τούτοις προσετίθεσαν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν θυσια-
 στηρίων ὑπεροψίαν, ὡς δεόν τοὺς ἀσκητάς, ἐκκλησιαστικαῖς
 60 μὲν μὴ παραμένειν συνάξεις, ἀρκεῖσθαι δὲ ταῖς ἐν τοῖς εὐκτη-
 ρίοις αὐτῶν εὐχαῖς. Τοσαύτην γὰρ ἔλεγον εἶναι τῆς προσευχῆς
 τὴν δύναμιν, ὥστε αὐτοῖς τε καὶ τοῖς παρ' αὐτῶν μαθητευθεῖσιν
 αἰσθητῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπιφαίνεσθαι.

Τερατεύονται γάρ, ὡς χρὴ τοὺς σωθῆναι βουλομένους ἐπὶ
 65 τοσοῦτον προσεύχεσθαι, οὐδὲν τὸ παράπαν ἕτερον διαπραττομέ-
 νους, ἕως ἂν τῆς μὲν ἀμαρτίας αἰσθῶνται, καθάπερ καπνοῦ τι-
 νος ἢ πυρὸς ἢ δράκοντος ἢ τινος τοιούτου θηρίου, διὰ τῆς προσ-
 ευχῆς ἐξελαυνομένης καὶ αἰσθητῶς διὰ τῶν προσευχῶν ἐξιού-
 σης, τοῦ Πνεύματος δὲ τοῦ ἁγίου πάλιν τὴν εἰσοδὸν αἰσθητῶς
 70 ὑποδέξωνται καὶ φανερὰν ἐν τῇ ψυχῇ ἔχωσιν αἰσθησιν τῆς εἰσό-
 δου τοῦ Πνεύματος. Καὶ ταύτην εἶναι τὴν ἀληθινὴν τῶν Χριστια-
 νῶν κοινωνίαν· οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ βαπτίσματι τῆς Ἐκκλησίας ἢ
 ταῖς τῶν κληρικῶν χειροτονίαις ἁγίου Πνεύματος πάντως μετα-
 λαμβάνειν τοὺς βαπτιζομένους, εἰ μὴ ταῖς αὐτῶν προσευχαῖς φι-
 75 λοπονώτερον κοινωνήσοιεν καὶ λαβεῖν ἂν τινα καὶ δίχα τοῦ βα-

ιη' Ὅτι στοὺς προσευχομένους μπορεῖ νὰ φανερωθεῖ ὁ Σωτήρας μὲ φῶς καὶ σὲ κάποιο καιρὸ νὰ βρεθεῖ ὡς ἄνθρωπος παριστάμενος στὸ θυσιαστήριο, καὶ νὰ τοῦ προσφέρουν τρεῖς ἄρτους ζυμωμένους μὲ λάδι.

Ἐπὶ πλεόν ἀποστρέφονται τῇ χειρωνακτικῇ ἐργασίᾳ, ἐπειδὴ τάχα δὲν ταιριάζει τοὺς Χριστιανούς. Σὲ ἐπιμέρους περιπτώσεις εἰσάγουν καὶ τὴν ἀπανθρωπιὰ στοὺς φτωχοὺς, λέγοντας ὅτι δὲν ταιριάζει στοὺς ἀφιερωμένους νὰ ἐλεοῦν ἐκείνους πού ζητιανεύουν δημοσίως, ἢ τίς ἐγκαταλελειμμένες χῆρες, οὔτε ἐκείνους πού τοὺς ἐπληξαν οἱ περιστάσεις, ἢ σωματικὴ ἀναπηρία ἢ ἀρρώστιες ἢ σκληροὶ δανειστὲς ἢ ἐπιδρομὲς ληστῶν ἢ βαρβάρων, οὔτε καὶ νὰ ἀρχίζουν γενικὰ νὰ κάνουν ἀγαθοεργίες, ἀλλὰ νὰ τὰ δίνουν ὅλα σ' αὐτούς, γιὰτὶ αὐτοί, ἔλεγαν, πῶς εἶναι οἱ πραγματικὰ πτωχοὶ τῷ πνεύματι.

Σ' αὐτὰ πρόσθεταν καὶ ὑπεροψία ἀπέναντι τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν θυσιαστηρίων, ὅτι δηλαδὴ πρέπει οἱ ἀσκητὲς νὰ μὴ παραμένουν στὶς ἐκκλησιαστικὲς συνάξεις, νὰ ἀρκοῦνται δὲ στὶς προσευχὲς τῶν δικῶν τους εὐκτηρίων. Γιὰτὶ ἔλεγαν ὅτι τόσο μεγάλη εἶναι ἡ δύναμη τῆς προσευχῆς, ὥστε τόσο σ' αὐτούς, ὅσο καὶ σὲ ὄσους μαθήτευσαν σ' αὐτούς, ἐμφανίζεται αἰσθητὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

Τερατολογοῦν ἀκόμα ὅτι ὄσοι θέλουν νὰ σωθοῦν πρέπει νὰ προσεύχονται τόσο πολὺ, χωρὶς νὰ κάνουν τίποτε ἄλλο, μέχρι νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ἁμαρτία, σὰν καπνὸς ἢ φλόγα ἢ δράκοξ ἢ ὅποιοδῆποτε τέτοιο θηρίο, νὰ ἐκδιώκεται μὲ τὴν προσευχὴ καὶ αἰσθητὰ νὰ βγαίνει μὲ τίς προσευχὲς, δεχόμενοι πάλι αἰσθητὰ τὴν εἰσοδο τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ αἰσθανόμενοι φανερὰ τὴν εἰσοδο τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὴν ψυχὴ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ κοινωνία τῶν Χριστιανῶν. Γιὰτὶ οὔτε μὲ τὸ βάπτισμα, οὔτε μὲ τίς χειροτονίες τῶν κληρικῶν δέχονται τὸ ἅγιο Πνεῦμα οἱ βαπτιζόμενοι, ἐὰν δὲν κοινωνήσουν κοπιαστικὰ μὲ τίς προσευχὲς τους καὶ ἐπιτύχουν κάποια κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ χωρὶς τὸ βάπτι-

πίσματος τοῦ ἁγίου Πνεύματος κοινωνίαν, εἰ παραμένειν αὐτοῖς
 ἐθέλησειε καὶ τοῖς ἐκείνων μαθητεύεσθαι δόγμασιν· ὡς καὶ πρε-
 σβυτέρων εἰπόντων αὐτοῖς, ὅτι 'Ἐν πίστει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
 ὁμολογοῦμεν ἔχειν καὶ οὐκ αἰσθήσει', ἐπαγγείλασθαι καὶ αὐτοῖς,
 80 διὰ τῆς σὺν αὐτοῖς προσευχῆς μεταδοθήσεσθαι τῆς αἰσθήσεως
 τοῦ Πνεύματος. Τοσοῦτος δέ ἐστιν αὐτῶν τῆς ἀλαζονείας ὁ τῦ-
 φος, ὡς τοὺς μετασχόντας παρ' αὐτοῖς δῆθεν τῆς τοῦ Πνεύματος
 αἰσθήσεως μακαρίζεσθαι ὑπ' αὐτῶν, ὡς τελείους καὶ πάσης
 ἁμαρτίας ἐλευθέρους καὶ κρείττονας, καὶ περιέπειν καὶ σέβεσθαι
 85 ὡς μὴ ὑποκειμένους ἔτι κινδύνους ἁμαρτίας. Ἀλλὰ λοιπὸν ἄνεσιν
 καὶ βρωμάτων ἄδειαν καὶ πᾶσαν ὑπάρχειν αὐτοῖς δορυφορίαν
 καὶ τιμὴν καὶ τρυφήν, ὧν πολλοὶ καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην παρ' αὐ-
 τοῖς μαρτυρίαν τῆς τελειότητος εἰς τοὺς ἐκτὸς ὄντας καὶ οὔτε
 Χριστιανοὺς προσαγορεύεσθαι ἀξίους, αἰσχροουργίαις διαφόροις
 90 καὶ χρημάτων κλοπαῖς καὶ πορνείαις περιπεσόντες ὄφθησαν.

Πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα πρὸς τοῖς εἰρημένοις τερατεύονται, ὡς
 καὶ γάμους ἐνθέσμους ἀδιαφορώτατα διαλύειν αὐτοὺς καὶ τοὺς
 τῶν γάμων ἀφισταμένους ὡς ἀσκητὰς προσλαμβάνεσθαι καὶ
 μακαρίζειν, καὶ πατέρας καὶ μητέρας τεκνοτροφίας ἀμελεῖν πεί-
 95 θουσιν, αὐτοῖς δὲ προσκομίζειν πάντα κατεπάδουσι. Δούλους δὲ
 δεσποτῶν ἀποδιδράσκοντας ἐτοιμῶς παραδέχονται, καὶ τοὺς
 ἁμαρτάνοντας καὶ αὐτοῖς προσιόντας ἄνευ καρποῦ τινος μετα-
 νοίας, ἄνευ ἱερέως αὐθεντείας, ἄνευ βαθμῶν τῶν τοῖς κανόσι
 τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς διηγορευμένων, τάχιστα καθαίρειν παντὸς
 100 ἁμαρτήματος ἐπαγγέλλονται, μόνον εἰ τις τὴν πολυθρύλλητον
 αὐτῶν προσευχὴν παρ' αὐτοῖς μελετήσας, μύστης σχέδιος τῆς
 ἐκείνων κυβείας γένοιτο. Ὡς τινὰς τῶν τοιούτων πρὸ τῆς
 ἀπαλλαγῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἄγειν αὐτοὺς εἰς κληρικῶν χει-
 ροτονίας, δολερῶς πείθοντες τοὺς ἐπισκόπους ἐπιτιθέναι χεῖρας

σμα, εάν αὐτὸ θελήσει νὰ παραμείνει σ' αὐτούς, καὶ νὰ μαθητεύσουν στὰ δόγματά τους. Ἀκόμα καὶ πρεσβύτεροι, ὅταν τοὺς εἶπαν ὅτι Μὲ τὴν πίστη ὁμολογοῦμε ὅτι λαμβάνουμε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ὄχι μὲ τὴν αἴσθησι, παρήγγειλαν καὶ σ' αὐτούς ὅτι μὲ τὴν προευχή μαζί τους θὰ μεταδοθεῖ ἡ αἴσθησι τοῦ Πνεύματος. Εἶναι τόσο μεγάλη ἡ ἀλαζονεία τους, ὥστε ὅσοι πέτυχαν κοντά τους τὴν αἴσθησι δῆθεν τοῦ Πνεύματος, νὰ μακαρίζονται ἀπὸ αὐτούς ὡς τέλειοι καὶ ἀπαλλαγμένοι καὶ ἀνώτεροι ἀπὸ κάθε ἁμαρτία, καὶ νὰ τοὺς περιποιῶνται καὶ νὰ τοὺς σέβονται, ἐπειδὴ δὲν διατρέχουν πιά κινδύνους ἁμαρτίας. Ἀλλὰ ἔχουν ἄνεση καὶ ἄδεια νὰ τρῶνε, καὶ νὰ ἔχουν κάθε ὑπηρεσία καὶ τιμὴ καὶ ἀπόλαυση. Ἀπὸ αὐτούς πολλοὶ καὶ μετὰ τὴν τόση μαρτυρία ἀπὸ αὐτούς τῆς τελειότητος, σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται ἐκτός, καὶ δὲν εἶναι ἄξιοι οὔτε Χριστιανοὶ νὰ ὀνομάζονται, ἐμφανίστηκαν νὰ περιπίπτουν σὲ διάφορες αἰσχροτήτες καὶ κλοπὲς χρημάτων καὶ πορνεῖες.

Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκτός ἀπὸ ὅσα εἰπώθηκαν τερατολογοῦν, ὅπως καὶ γάμους κανονικοὺς νὰ τοὺς διαλύουν μὲ μεγάλη ἀδιαφορία, καὶ ἐκείνους ποὺ εἶχαν διαλύσει τὸ γάμος τους νὰ τοὺς προσλαμβάνουν ὡς ἀσκητὲς καὶ νὰ τοὺς μακαρίζουν, πείθουν πατέρες καὶ μητέρες νὰ παραμελοῦν τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν τους, καὶ τοὺς μαγεύουν νὰ φέρνουν τὰ πάντα σ' αὐτούς. Δέχονται πρόθυμα δούλους ποὺ δραπετεύουν ἀπὸ τοὺς κυρίους τους, καὶ ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν, ὅταν προσέρχονται χωρὶς καμμιὰ ἔνδειξι μετάνοιας, χωρὶς τὴν ἐξουσία τοῦ ἱερέα, χωρὶς νὰ ἔχουν τοὺς βαθμοὺς ποὺ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες ὑπαγορεύουν, ὑπόσχονται νὰ τοὺς καθαρίσουν πολὺ γρήγορα ἀπὸ κάθε ἁμαρτημα, ἀρκεῖ κανεὶς νὰ μελετήσῃ τὴν πολυθρύλλητη προσευχή μαζί τους καὶ νὰ γίνῃ ἐπὶ τόπου μύστης τῆς δολιότητάς τους. Μερικοὺς μάλιστα ἀπὸ αὐτούς πρὶν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά τους τοὺς χειροτονοῦν κληρικοὺς, πείθοντας μὲ δόλο τοὺς ἐπισκόπους νὰ ἐπιθέτουν τὰ χέρια ἐπά-

105 αὐτοῖς, τῇ παρὰ τῶν νομιζομένων παρ' αὐτοῖς ἀσκητῶν μαρτυ-
 ρία δελεαζομένου. Τοῦτο δὲ σπουδάζουσιν, οὐχ ὡς τοὺς τῶν
 κληρικῶν βαθμοὺς τιμίους κρίνοντας, οἱ γε καὶ αὐτῶν τῶν ἐπι-
 σκόπων καταφρονοῦντες, ὅταν ἐθέλουσι, ἀλλὰ δυναστείαν τινὰ
 καὶ αὐθεντείαν ἑαυτοῖς πραγματευόμενοι. Ἐνιοὶ δὲ αὐτῶν μήτε
 110 κοινωνῆσαι αὐτοὺς τῶν μυστηρίων λέγουσιν, εἰ μὴ τῆς παρου-
 σίας τοῦ Πνεύματος αἰσθητῶς αἰσθῶνται, γενομένης κατ' ἐκεί-
 νην τὴν ὥραν. Ἐπιτρέπουσι δὲ τινες αὐτῶν τοῖς βουλομένοις
 ἀποτέμνειν τὰ ἑαυτῶν φυσικὰ μόρια. Καταφρονοῦσι δὲ ραδίως
 καὶ ἀφορισμῶν. Ὅμνουσι δὲ ἀδεῶς καὶ ἐπιπορκοῦσιν, ἀναθεμα-
 115 τίζουσί τε ὑπούλως τὴν αἵρεσιν αὐτῶν.

**Ἔτι περὶ εἰρημένης αἵρέσεως τῶν Μασσαλιανῶν,
 τῶν ἐν μοναστηρίοις μάλιστα εὐρισκομένων,
 ἐκ τῆς ἱστορίας Θεοδοωρήτου.**

Κατὰ χρόνους Οὐαλεντίνου καὶ Οὐάλεντος ἐβλάστησεν ἡ
 120 τῶν Μασσαλιανῶν αἵρεσις· Εὐχητὰς αὐτοὺς προσαγορεύουσιν
 οἱ εἰς τὴν Ελλάδα τοῦνομα μεταβάλλοντες. Ἐχουσι δὲ καὶ ἐτέ-
 ραν προσηγορίαν ἐκ τοῦ πράγματος γινομένην· ἐνθουσιασταὶ γὰρ
 καλοῦνται, δαίμονός τινος ἐνέργειαν εἰσδεχόμενοι, καὶ Πνεύμα-
 τος ἁγίου ταύτην ὑπολαμβάνοντες. Οἱ δὲ τελευταῖον τὴν νόσον
 125 εἰσδεχόμενοι, ἀποστρέφονται μὲν τὴν τῶν χειρῶν ἐργασίαν, ὡς
 πονηράν, ὑπνω δὲ σφᾶς αὐτοὺς ἐκδιδόντες, ἐνθουσιασμὸν τὰς
 τῶν ὀνείρων φαντασίας ἀποκαλοῦσι. Ταύτης ἐγένοντο αἵρέσεως
 ἀρχηγοὶ Δαδόης τε καὶ Σάββας καὶ Ἀδέλφιος καὶ Ἐρμᾶς καὶ Συ-
 μεῶν καὶ ἄλλοι πρὸς τούτοις, οἱ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας
 130 ἀπέστησαν, οὐδὲν οὔτε ὀνήσασθαι, οὔτε λωβᾶσθαι φάσκοντες
 τὴν θείαν τροφήν, περὶ ἧς ὁ Χριστὸς φησιν· «ὁ τρώγων μου τὴν
 σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα». Κρύπτειν
 μέντοι τὴν νόσον πειρώμενοι καὶ μετ' ἐλέγχους ἀναιδῶς ἐξαρ-

νω τους, οἱ ὁποῖοι (ἐπίσκοποι) δελεάζονταν ἀπὸ τὴν μαρτυρία αὐτῶν πὺ ἐθεωροῦντο ἀσκητές. Τὸ ἐπιδιώκουν αὐτὸ ὄχι ἐπειδὴ κρίνουν τοὺς βαθμοὺς τῶν κληρικῶν πολὺ τιμους, αὐτοὶ πὺ περιφρονοῦν ἀκόμα καὶ τοὺς ἐπισκόπους ὅταν θέλουν, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν ἐξουσία καὶ αὐθεντία στὸν ἑαυτὸ τους. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς λένε ὅτι οὔτε κοινωνοῦν τῶν μυστηρίων, ἐὰν δὲν ἀντιληφθοῦν τὴν παρουσία τοῦ Πνεύματος νὰ γίνεται αἰσθητὰ τὴν ὥρα ἐκείνη. Μερικοὶ πάλι ἀπὸ αὐτοὺς ἐπιτρέπουν, σὲ ὄσους θέλουν, νὰ ἀποκόπτουν τὰ φυσικὰ τους μόρια. Περιφρονοῦν εὐκολα καὶ τοὺς ἀφορισμοὺς, ὀρκίζονται χωρὶς φόβο καὶ παραβαίνουν τοὺς ὄρκους τους, καὶ ἀναθεματίζουν ὑπουλα τὴν αἵρεσή τους.

Καὶ ἄλλα γιὰ τὴν ἀναφερθεῖσα αἵρεση τῶν Μασσαλιανῶν, ἰδιαίτερα ἐκείνων πὺ βρίσκονται στὰ μοναστήρια, ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Θεοδορητοῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Βαλεντίνου καὶ τοῦ Οὐάλεντα βλάστησε ἡ αἵρεση τῶν Μασσαλιανῶν· στὴν Ἑλλάδα αὐτοὺς τοὺς ὀνομάζουν Εὐχητές, ἀλλάζοντας τὸ ὄνομά τους. Ἔχουν ὁμως καὶ ἄλλη ὀνομασία, ἡ ὁποία βγαίνει ἀπὸ τὰ πράγματα· γιὰτὶ λέγονται ἐνθουσιαστές, ἐπειδὴ δέχονται τὴν ἐπίδραση κάποιου δαίμονα, τὴν ὁποία ἐκλαμβάνουν ὡς ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐκεῖνοι πὺ τελευταῖα ἀποδέχονται τὴν ἀρρώστια αὐτὴ, ἀποφεύγουν τὴν χειρωνακτικὴ ἐργασία ὡς κακὴ καὶ, παραδίνοντας τοὺς ἑαυτοὺς τους στὸν ὕπνο, ὀνομάζουν ἐνθουσιασμὸ τὶς φαντασίες τῶν ὀνείρων. Αὐτῆς τῆς αἵρέσεως ἀρχηγοὶ ὑπῆρξαν ὁ Δαδόης, ὁ Σάββας, ὁ Ἀδέλφιος, ὁ Ἑρμᾶς, ὁ Συμεὼν καὶ ἄλλοι μαζὶ μ' αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, ἰσχυριζόμενοι ὅτι οὔτε ὠφελεῖ οὔτε βλάπτει ἡ θεία κοινωνία, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς λέει· «αὐτὸς πὺ τρώει τὴ σάρκα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου, θὰ ζήσει αἰώνια»¹⁸. Ἐπιχειρώντας ὁμως νὰ κρύψουν τὴν ἀρρώστια τους, καὶ ὕστερα

18. Ἰω. 6,54.

τοῦνται καὶ ἀποκηρύττουσι τοὺς ταῦτα φρονοῦντας, ἅπερ ἐν ταῖς
 135 ψυχαῖς περιφέρουσι. Λιτόϊος μέντοι τις, ὁ τὴν Μελιτινῶν Ἐκ-
 κλησίαν ἰθύνων, ζήλω θείῳ κοσμούμενος, πολλὰ τῆς νόσου
 ταύτης σπάσαντα θεασάμενος μοναστήρια, μᾶλλον δὲ σπήλαια
 ληστρικά, ἐνέπρησεν ταῦτα καὶ τοὺς λύκους ἐκ τῆς ποιμνῆς ἐξή-
 140 μητρόπολιν πεπιστευμένος, καὶ ἅπαν ἰθύνων ἔθνος, ἐπισκήψα-
 σαν αὐτόθι τὴν λύμην ταύτην μαθῶν, ἐξανέστη πάλιν, καὶ τὰ ὑπ’
 αὐτοῦ νεμόμενα τῆς λώβης ἐκείνης ἤλευθέρωσε ποίμνια.

Φλαβιανὸς δὲ ὁ πολυθρύλλητος τῆς Ἀντιοχείων ἀρχιερεὺς,
 ἐν Ἐδέσση τούτους διάγειν μαθῶν, τὸν οἰκεῖον τοῖς πελάζουσιν
 145 ἐκχεῖν προεμένους ἰόν, συμμορίαν μοναχῶν ἀποστείλας, ἤγαγεν
 εἰς Ἀντιοχείαν καὶ τὴν νόσον ἐξαρνουμένους τόνδε τὸν τρόπον
 διήλεγξεν. Τοὺς μὲν γὰρ κατηγορούς ἐφη συκοφαντεῖν καὶ τοὺς
 μάρτυρας ψεύδεσθαι. Τὸν δὲ Ἀδέλφιον, ἄγαν ὄντα πρεσβύτατον,
 ἠπίως κελεύσας πλησίον καθεσθῆναι·

150 ‘Ἡμεῖς’, ἐφη, ‘ὧ πρεσβῦτα, τὸν πλείω βεβιωκότες βίον,
 ἀκριβέστερον καὶ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν ἐμάθομεν καὶ τὰ
 τῶν ἀντιπάλων δαιμόνων ἔγνωμεν ἀμαρτήματα, πείρα δὲ
 καὶ τὴν τῆς χάριτος ἐδιδάχθημεν χορηγίαν. Οὗτοι δὲ νέοι
 ὄντες καὶ τούτων οὐδὲ ἀκριβῶς ἐπιστάμενοι, πνευματι-
 155 κωτέρων ἀκοῦσαι λόγων οὐ φέρουσι. Τοιγάρτοι, εἶπέ μοι,
 πῶς φατε καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἐναντίον ὑποχωρεῖν καὶ τοῦ
 παναγίου Πνεύματος τὴν χάριν ἐπιφοιτᾶν;’

Τούτοις ὁ πρέσβυς ἐκεῖνος καταθελχθεὶς ἐξέμεσε πάντα τὸν κε-
 κρυμμένον ἰόν, καὶ φησι·

160 Μηδεμίαν μὲν ἐκ τοῦ βαπτίσματος ὠφέλειαν τοῖς ἀζιου-
 μένοις ἐγγίνεσθαι, μόνην δὲ τὴν σπουδαίαν εὐχὴν τὸν δαι-

ἀπὸ ἐλέγχους, τὴν ἀρνοῦνται μὲ ἀναίδεια καὶ ἀποκηρύττουν ἐκείνους πὺ πιστεύουν αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔχουν μέσα στὶς ψυχές τους. Κάποιος Λιτόϊος λοιπὸν, ὁ ὁποῖος κατηύθυνε τὴν Ἐκκλησία τῆς Μάλτας, προικισμένος μὲ θεϊκὸ ζῆλο, ὅταν εἶδε νὰ προσβάλλονται ἀπὸ τὴν ἀρρώστια αὐτὴ πολλὰ μοναστήρια, ἢ μᾶλλον ληστρικὰ σπήλαια, τὰ ἔκαψε καὶ ἐδιώξε τοὺς λύκους ἀπὸ τὸ κοπάδι. Καὶ ὁ πολυφημισμένος Ἀμφιλόχιος, πὺ εἶχε τὴν εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Λυκαονίας, καὶ κατηύθυνε ὀλόκληρο ἔθνος, ὅταν ἔμαθε ὅτι ἐμφανίσθηκε ἐκεῖ ἡ ἀρρώστια αὐτὴ, ξεσηκώθηκε πάλι καὶ καθάρισε ἀπὸ τὴν λέπρα ἐκείνη τὰ κοπάδια πὺ βόσκονταν ἀπὸ αὐτόν.

Καὶ ὁ πολυθρύλλητος Φλαβιανός, ἀρχιερέας τῆς Ἀντιοχείας, ὅταν ἔμαθε ὅτι αὐτοὶ ζοῦν στὴν Ἔδεσσα, μὲ πρόθεση νὰ χύσουν τὸ δηλητήριό τους σ' αὐτοὺς πὺ τοὺς πλησιάζουν, ἔστειλε μιὰ ομάδα μοναχῶν, τοὺς ἔφερε στὴν Ἀντιόχεια, καὶ ἐπειδὴ ἀπαρνιόνταν τὴν ἀρρώστια τους, τοὺς ἔλεγε μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο. Ἐκείνους πὺ τοὺς κατηγοροῦσαν εἶπε ὅτι συκοφαντοῦν, ἐνῶ τοὺς μάρτυρες ὅτι ψεύδονται. Τὸν Ἀδέλφιο, πὺ ἦταν πολὺ προχωρημένης ἡλικίας, ἀφοῦ τὸν κάλεσε μὲ ἡπιό τρόπο νὰ καθίσει κοντὰ του τοῦ εἶπε·

Ἔμεῖς, γέροντά μου, πὺ ζήσαμε τὴν πιὸ πολλὴ ζωὴ μας, μάθαμε καλύτερα καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ γνωρίσαμε τῶν ἀντιπάλων δαιμόνων τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ διδαχθήκαμε μὲ τὴν πείρα μας καὶ τὴν χορηγία τῆς χάριτος. Αὐτοὶ ὁμως, ὄντας νέοι καὶ μὴ γνωρίζοντας καλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτά, δὲν ἀντέχουν νὰ βαθύτερα πνευματικὰ λόγια. Λοιπὸν πές μου, πῶς λέτε ὅτι καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἀντίθετο ὑποχωρεῖ καὶ ἡ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔρχεται;

Γοητευμένος ἀπὸ αὐτὰ ὁ γέροντας ἐκεῖνος ξέρασε ὅλο τὸ κρυμμένο δηλητήριό του καὶ εἶπε·

Καμμιά ὠφέλεια δὲν ἐπέρχεται ἀπὸ τὸ βάπτισμα σ' αὐτοὺς πὺ ἀξιῶνται νὰ τὸ δεχθοῦν, καὶ ὅτι μόνη ἡ

μονα τὸν ἔνοικον ἐξελαύνειν. Ἐλκειν γὰρ ἕκαστον τῶν τι-
κτομένων, ἔλεγεν, ἐκ τοῦ προπάτορος, ὡσπερ τὴν φύσιν,
οὕτω δὴ καὶ τὴν τῶν δαιμόνων δουλείαν· τούτων δὲ ὑπὸ
165 σπουδαίας εὐχῆς εὐλαινόμενων, ἐπιφοιτῶν λοιπὸν τὸ παν-
ἅγιον Πνεῦμα, αἰσθητῶς καὶ ὁρατῶς τὴν οἰκείαν παρου-
σίαν σημαῖνον, καὶ τὸ σῶμα τῆς τῶ παθῶν κινήσεως
ἐλευθεροῦν, καὶ τὴν ψυχὴν τῆς ἐπὶ τὰ χαίρω ροπῆς παντε-
λῶς ἀπαλλάττον, ὡς μηδέ τι δεῖσθαι λοιπὸν, μήτε
170 νηστείας πιεζούσης τὸ σῶμα, μήτε διδασκαλίας χαλινού-
σης καὶ βαίνειν εὐτακτα παιδευούσης. Οὐ μόνον δὲ ὁ τού-
του τετυχηκῶς τῶν τοῦ σώματος ἀπαλλάττεται σκιρτημά-
των, ἀλλὰ καὶ σαφῶς τὰ μέλλοντα προορᾷ καὶ τὴν Τριάδα
τὴν θείαν τοῖς ὀφθαλμοῖς θεωρεῖ.

175 Οὕτως ὁ θεῖος Φλαβιανὸς τὴν δυσώδη διαρρήξας πηγὴν καὶ γυ-
μῶσαι παρασκευάσας τὰ νοήματα, πρὸς τὸν δυσσεβῆ πρεσβύ-
την ἔφη·

Ἰεπελαιωμένε ἡμερῶν κακῶν, ἤλεγξέ σε τὸ σὸν στόμα,
καὶ οὐκ ἐγώ, τὰ δὲ χεῖλη σου κατεμαρτύρησάν σου·

180 Δήλης δὲ ταύτης τῆς νόσου γενομένης, τῆς μὲν Συρίας ἐξηλά-
σθησαν, εἰς δὲ Παμφυλίαν ἀνεχώρησαν, καὶ ταύτην τῆς λώβης
ἐνέπλησαν.

Αὗται αἰρέσεις ἕως Μαρκιανοῦ, ἀπὸ δὲ Μαρκιανοῦ δεῦρο
μικρὸν καὶ πρὸς καὶ ἐπὶ Λέοντος ἀνεφύησαν αἱ αἰρέσεις αὗται.

πα'. **Νεστοριανοί·** οἱ ἰδίως κεχωρισμένως τὸν Θεὸν Λόγον
ὑπάρχειν δογματίζοντες καὶ ἰδίως τὸν ἄνθρωπον αὐτοῦ· καὶ τὰ
μὲν ταπεινότερα τῶν πραχθέντων ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐν τῇ πρὸς
ἡμᾶς ἐπιδημίᾳ αὐτοῦ μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ αὐτοῦ προσάπτοντες,

σπουδαία προσευχή εκδιώκει τὸν δαίμονα ποὺ κατοικεῖ μέσα τους. Γιατὶ ὁ κἀθένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ γεννιοῦνται, ἔλεγε, σέρνει ἀπὸ τὸν προπάτορα ὅπως ἀκριβῶς τὴν φύση, ἔτσι καὶ τὴν ὑποδούλωση στοὺς δαίμονες· αὐτὰ ἀπομακρύνονται μόνο μὲ σπουδαία προσευχή, καὶ ἐπιφοιτᾷ τὸ πανάγιο Πνεῦμα, δείχνοντας τὴν παρουσία του κατὰ τρόπο αἰσθητὸ καὶ ὁρατὸ, ἐλευθερώνοντας τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν κίνηση τῶν παθῶν καὶ ἀπαλλάσσοντας τὴν ψυχὴ τελείως ἀπὸ τὴν κλίση πρὸς τὰ χειρότερα, ὥστε νὰ μὴ ἔχει πλέον ἀνάγκη οὔτε ἀπὸ νηστεία, ποὺ καταπιέζει τὸ σῶμα, οὔτε ἀπὸ διδασκαλία ποὺ τὸ χαλιναγωγεῖ καὶ τὸ ἐκπαιδεύει νὰ βαδίζει πειθαρχημένα. Καὶ δὲν ἀπαλλάσσεται μόνο ἀπὸ τὰ σκιρτήματα τοῦ σώματος ἐκεῖνος ποὺ θὰ τὸ κατορθώσει αὐτό, ἀλλὰ προβλέπει καθαρὰ καὶ τὰ μέλλοντα καὶ βλέπει μὲ τὰ μάτια του τὴν θεία Τριάδα.

Ἄφοῦ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ θεϊκὸς Φλαβιανὸς διέρρηξε τὴ δυσώδη πηγή καὶ τὴν ἔκανε νὰ ἀπογυμνώσει τὰ νοήματά της, εἶπε πρὸς τὸν ἀσεβῆ γέροντα:

Παλιόγερε, σὲ ἤλεγξε τὸ στόμα σου καὶ ὄχι ἐγώ, καὶ τὰ χεῖλη σου σὲ κατηγορήσαν.

Ἄφοῦ ἔγινε φανερὴ ἡ ἀρρώστια αὐτῆ, ἐκδιώχθησαν ἀπὸ τὴ Συρία καὶ ἀναχώρησαν στὴν Παμφυλία ποὺ τὴν γέμισαν μὲ τὴ λέπρα.

Αὐτὲς λοιπὸν εἶναι οἱ αἵρέσεις μέχρι τὸν Μαρκιανό, ἐνῶ ἀπὸ τὸν Μαρκιανὸ καὶ δῶθε καὶ λίγο πρὸς τὸν Λέοντα, ξεφύτρωσαν οἱ ἐξῆς αἵρέσεις:

Νεστοριανοί· αὐτοὶ ἔλεγον ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος ὑπάρχει ἰδιαίτερα καὶ χωριστά, καὶ προπαντὸς ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ. Καὶ τὰ ταπεινότερα, ἀπὸ ὅσα ἔγιναν ἀπὸ τὸν Κύριο κατὰ τὸν ἔρχομό του σὲ μᾶς, τὰ ἀποδίδουν μόνο στὸν ἄνθρωπο αὐτοῦ, ἐνῶ τὰ ὑψηλότερα καὶ θεοπρεπῆ μόνο στὸ Θεό

5 τὰ δὲ ὑψηλότερα καὶ θεοπρεπῆ μόνῳ τῷ Θεῷ Λόγῳ, καὶ μὴ τὰ συναμφοτέρα ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ προσάγοντες.

πβ'. *Εὐτυχανισταί, οἱ ἀπὸ Εὐτυχέως τοῦνομα τῆς αἰρέσεως ἐσχηκότες· οἱ μὴ λέγοντες ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας εἰληφέναι τὴν σάρκα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀλλὰ θεϊότερόν πως σεσαρκῶσθαι ἀποφαινόμενοι, μὴ εἰληφότες κατὰ*
5 νοῦν, ὅτι τὸ τῆ ἁμαρτία τοῦ προπάτορος αὐτῶν Ἀδάμ ὑπεύθυνον τυγχάνοντα τὸν ἄνθρωπον, τοῦτον ἤνωσεν ἑαυτῷ ὁ Θεὸς Λόγος ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας, ἐξ οὗ «καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐπεκδυσάμενος ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ», ὡς γέγραπται, «θριαμβεύσας ἐπὶ τοῦ σταυροῦ», ἅς διὰ τῆς παραβάσεως
10 τοῦ πρωτοπλάστου ἦν ἐνδεδυκῶς.

πγ'. *Αἰγύπτιοι, οἱ καὶ Σχηματικοί, καὶ Μονοφυσῖται· οἱ προφάσει τοῦ ἐν Χαλκηδόνι συντάγματος τοῦ τόπου ἀποσχίσαντες τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Αἰγυπτιακοὶ δὲ προσεῖρηνται διὰ τὸ πρῶτους Αἰγυπτίους κατάρξασθαι τούτου τοῦ σχήματος ἐπὶ*
5 Μαρκιανοῦ καὶ Οὐαλεντινιανοῦ τῶν βασιλέων, τὰ δὲ ἄλλα πάντα ὀρθόδοξοι ὑπάρχοντες. Οὗτοι δὲ προσπαθεῖα τῆ πρὸς τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Διόσκορον, τὸν ὑπὸ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου καθαιρεθέντα, ὡς τῶν Εὐτυχοῦς δογμάτων συνήγορον ἀντεπάθησαν τῆ συνόδῳ, καὶ μυρίας τό γε ἐπ' αὐτοῖς μέμψεις
10 κατ' αὐτῆς ἀνεπλάσαντο, ἅς προλαβόντες ἐν τῇ παρουσίᾳ βίβλων ἱκανῶς διελύσαμεν, σκαιοὺς αὐτοῦς καὶ ματαιόφρονας ἀποδείξαντες. Ὦν ἀρχηγοὶ Θεοδόσιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ἐξ οὗ Θεοδοσιανοί, Ἰάκωβος ὁ Σύρος, ἐξ οὗ Ἰακωβῖται. Τούτων οἱ συνίστορες καὶ βεβαιωταὶ καὶ ὑπέρμαχοι ὁ Σευῆρος ὁ τῆς Ἀντιοχέ-
15 ὠν φθορεὺς, καὶ ὁ τὰ μάταια πονήσας Ἰωάννης ὁ Τριθεΐτης, ὁ τῆς κοινῆς ἀρνούμενοι σωτηρίας μυστήριον. Πολλὰ μὲν τῆς ἐν

Λόγο, καὶ δὲν τὰ ἀπέδιδαν καὶ τὰ δυὸ σὲ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο.

82 **Εὐτυχανιστές**: αὐτοὶ πῆραν τὸ ὄνομα τῆς αἵρέσεώς τους ἀπὸ τὸν Εὐτυχή, καὶ ἔλεγαν ὅτι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός δὲν πῆρε τὴ σάρκα ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο Μαρία, ἀλλὰ ἀποφαίνονταν ὅτι σαρκώθηκε κατὰ τρόπο πρὸ θεϊκό. Χωρὶς νὰ βάζουν στὸ νοῦ τους ὅτι τὸν ἄνθρωπον ποῦ ἦταν ἔνοχος μὲ τὴν ἁμαρτία τοῦ προπάτορά τους Ἀδάμ, αὐτὸν ὁ Θεὸς Λόγος τὸν ἔνωσε μὲ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν Παρθένο Μαρία. Ἀπὸ αὐτὸ δέ, ἀφοῦ ἀπεκδύθηκε τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες καὶ τὶς σταμάτισε μὲ παρρησία, ὅπως εἶναι γραμμένο, νίκησε πάνω στὸ σταυρὸ αὐτὰ ποῦ εἶχε ἐνδυθεῖ ἀπὸ τὴν παράβαση τοῦ πρωτοπλάστου¹⁹.

83 **Αἰγύπτιοι, ἢ Σχισματικοὶ καὶ Μονοφυσίτες**: εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ μὲ πρόφαση τὸ δόγμα τῆς Χαλκηδόνας ἀποσχίσθηκαν ἀπὸ τὸν χώρο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Λέγονται ἀκόμα καὶ Αἰγυπτιακοί, ἐπειδὴ πρῶτοι οἱ Αἰγύπτιοι ἄρχισαν αὐτὸ τὸ σχίσμα τὴν ἐποχὴ τῶν βασιλέων Μαρκιανοῦ καὶ Οὐαλεντινιανοῦ, ἐνῶ κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι ὀρθόδοξοι. Αὐτοὶ ἀπὸ συμπάθεια πρὸς τὸν Ἀλεξανδρείας Διόσκορο, ὁ ὁποῖος εἶχε καθαιρεθεῖ ἀπὸ τὴ σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας, ὡς συνήγορος τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐτυχοῦς, ἀντιπάθησαν τὴ σύνοδο καὶ ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτοὺς προκάλεσαν μῦριες κατηγορίες ἐναντίον της, τὶς ὁποῖες ἀναλύσαμε πρὸ πάνω ἀρκετὰ στὸ βιβλίον αὐτό, ἀποδείχοντας ὅτι εἶναι βάνανσοι καὶ ἀνόητοι. Αὐτῶν ἀρχηγοὶ εἶναι ὁ Ἀλεξανδρείας Θεοδόσιος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχονται οἱ Θεοδοσιανοί, ὁ Ἰάκωβος ὁ Σύρος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχονται οἱ Ἰακωβίτες. Γνωστές καὶ βεβαιωτές καὶ σύμμαχοι αὐτῶν ὑπῆρξαν ὁ Σευήρος, ὁ διαφθορέας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας, καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀδίκως κοπίασε, ὁ Ἰωάννης ὁ Τριθεῖτης, οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται τὸ μυστήριον τῆς κοινῆς σωτηρίας. Αὐτοὶ κατέγραψαν πολλὰ ἀπὸ

19. Κολ. 2,15.

Χαλκηδόνι θεοπνεύστου τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα Πατέρων διδασκαλίας κατέγραψαν, πολλὰ δὲ τοῖς ἀπολλυμένοις πρὸς τῇ ὀλεθρίᾳ αὐτῶν αἰρέσει καὶ θήρατρα, τὰ δὴ λεγόμενα, καὶ ἐχόμενα τρίβους τεθείκασι σκάνδαλα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μερικὰς δογματίζοντες οὐσίας, τὸ τῆς οἰκονομίας συγγέουσι μυστήριον. Ὡν διαλαβεῖν ἐν ἐπιτομῇ τὴν ἀσέβειαν ἐλογισάμεθα δεῖν, παρενθέντες καὶ μικρὰ σχόλια πρὸς ἐλεγμὸν τῆς ἀθέου αὐτῶν καὶ παμμιαρᾶς αἰρέσεως. Τοῦ προασπιστοῦ δὲ αὐτῶν Ἰωάννου, ἐν οἷς μάλιστα ἐναβρύνονται, τὰ δόγματα, μᾶλλον δὲ ληρήματα, παραθήσομαι.

Περὶ φύσεως καὶ ὑποστάσεως, ὅπως οἱ ἐκ Σευήρου δοξάζουσι, καὶ πῶς τὰς μερικὰς δογματίζουσιν οὐσίας, Ἰωάννου Γραμματικοῦ Τριθεῖτου, τοῦ λεγομένου Φιλοπόνου, ἐκ τοῦ δ' λόγου τοῦ 'Διαιτητοῦ'.

Ὁ γὰρ κοινὸς καὶ καθόλου τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως λόγος, εἰ καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν εἷς ἐστίν, ἀλλ' οὖν ἐν πολλοῖς ὑποκειμένοις γινόμενος, πολλὰ γίνεται, ὀλοκλήρως ἐν ἐκάστῳ καὶ οὐκ ἀπὸ μέρους ὑπάρχων. Ὡσπερ καὶ ὁ ἐν τῷ ναυπηγῷ τοῦ πλοίου λόγος, εἷς ὧν πληθύνεται, ἐν πολλοῖς ὑποκειμένοις γινόμενος. Οὕτω δὲ καὶ τὸ ἐν τῷ διδασκάλῳ θεώρημα, ἐν δὴ τῷ ἰδίῳ λόγῳ, ὅταν ἐν τοῖς διδασκομένοις γίνεται, συμπληθύνεται αὐτοῖς, ὅλον ἐν ἐκάστῳ γινόμενον. Προσέτι δὲ καὶ ὁ ἐν τῷ δακτυλίῳ τύπος, εἷς ὧν, ἐν πλείοσιν ἐκμαγεῖσι ὅλος ἐν ἐκάστῳ γινόμενος, πολλὰ λοιπὸν ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Ὡστε τὰ πολλὰ πλοῖα καὶ οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ τὰ ἐκμαγεῖα τὰ πολλὰ καὶ τὰ ἐν τοῖς πλείοσι μαθηταῖς νοήματα, τοῖς μὲν ἀτόμοις πλείονα τυγχάνει κατὰ τὸν ἀριθμὸν, καὶ ταῦτα διηρημένα ἐστί, καὶ οὐχ ἡνωμένα. Τῷ κοινῷ δὲ εἶδει οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι εἷς τυγχάνουσι, καὶ τὰ πολλὰ πλοῖα ἓν, καὶ τὰ νοήματα δὲ ὡσαύ-

τῆ θεόπνευστη διδασκαλία τῶν ἑξακοσίων τριάντα Πατέρων στὴ Χαλκηδόνα, ἀλλὰ ἔβαλαν καὶ πολλὰ σκάνδαλα, γι' αὐτοὺς ποὺ χάνονται ἀπὸ τῆ δικῆ τους ὀλέθρια αἵρεση, καὶ παγίδες κρυμμένες στὸ δρόμο²⁰, σύμφωνα μὲ τὸ λεγόμενο. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ δογματίζοντας καὶ μερικὲς οὐσίες, συγχέουν τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας. Τὴν ἀσέβεια αὐτῶν σκεφθήκαμε ὅτι πρέπει νὰ τὴν περιλάβουμε ἐν συντομίᾳ, παρεμβάλλοντες καὶ μερικὰ σχόλια, γιὰ νὰ ἐλέγξουμε τὴν ἄθεη καὶ βδελυρῆ αἵρεσὶ τους. Θὰ παραθέσω καὶ τὰ δόγματα, ἢ μᾶλλον τὰ παραληρήματα, τοῦ ὑπερασπιστῆ τους Ἰωάννη, γιὰ τὰ ὁποῖα μάλιστα καμαρώνουν.

Γιὰ τὴ φύση καὶ ὑπόσταση, ὅπως πιστεύουν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Σευήρου, καὶ πῶς διδάσκουν τὶς ἐπιμέρους οὐσίες τοῦ Ἰωάννη Γραμματικοῦ τοῦ Τριθεῖτη, ὁ ὁποῖος λέγεται καὶ Φιλόπονος, ἀπὸ τὸν δ' λόγο τοῦ «Διαιτητοῦ».

Ὁ κοινὸς καὶ γενικὸς λόγος τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἂν καὶ αὐτὸς καθ'ἑαυτὸν εἶναι ἓνας, ἀλλὰ ὅταν μοιράζεται σὲ πολλὰ ὑποκείμενα, γίνονται πολλοί, ποὺ εἶναι ὀλόκληροι στὸν καθένα καὶ ὄχι ἓνα μόνο μέρος. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ λόγος τοῦ ναυπηγοῦ τοῦ πλοίου, ἐνῶ εἶναι ἓνας, πολλαπλασιάζεται, ὑπάρχοντας σὲ πολλὰ ὑποκείμενα. Ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὸ θεῶρημα τοῦ δασκάλου· ἐνῶ εἶναι ἓνα, γιὰ τὸν ἴδιον λόγο, ὅταν ἔρχεται στοὺς διδασκόμενους, πολλαπλασιάζεται ἀνάλογα μ' αὐτοῦς, ὑπάρχοντας ὀλόκληρο στὸν καθένα. Ἐπίσης καὶ ὁ τύπος ποὺ ὑπάρχει στὸ δακτυλίδι, ἐνῶ εἶναι ἓνας, ὅταν μεταφέρεται σὲ πολλὰ ἐκμαγεῖα ὀλόκληρος στὸ καθένα, τότε ὑπάρχουν καὶ λέγονται πολλὰ. Ὡστε τὰ πολλὰ πλοῖα, καὶ οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι, καὶ τὰ πολλὰ ἐκμαγεῖα, καὶ τὰ νοήματα τῶν πολλῶν μαθητῶν, εἰς μὲν τὰ ἄτομα εἶναι πολλὰ σὲ ἀριθμὸν, καὶ αὐτὰ εἶναι διηρημένα καὶ ὄχι ἐνωμένα, στὸ κοινὸ εἶδος ὅμως οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἓνα, καὶ τὰ πολλὰ πλοῖα ἓνα, καὶ τὰ νοήματα τὸ ἴδιο, καὶ τὰ

τως, καὶ τὰ ἐκμαγεῖα ἐν τῇ ταυτότητι τοῦ ἐκτυπώματος τὸ ἐν ἔχουσιν. Ὡστε ταῦτα, κατ' ἄλλο μὲν πολλά ἐστὶ καὶ διηρημένα, κατ' ἄλλο δὲ ἠνωμένα καὶ ἓν.

Ἄλλὰ κἀν ἐπὶ τῶν συνεχῶν πολλάκις φέρωμεν τὸν ἀριστοθμόν, δύο φέρε πῆχεων εἶναι τὸ ζύλον λέγοντες, ἀλλὰ δυνάμει δύο φαμέν εἶναι τὸ ἓν, οὐκ ἐνεργεῖα· ἐπεὶ τό γε ἓν ἐστὶν ἐνεργεῖα, καὶ οὐ δύο, τὸ δὲ δύνασθαι τομῆν ὑπομένον δύο γενέσθαι, ταύτη φαμέν δύο τινῶν εἶναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Ἐκ τοῦ διαιτητοῦ

Ἐβδομός ἐστὶ λόγος, ὁ, ἐξ ὧν οἱ τάναντία πρεσβεύοντες ὑποτίθενται, τὴν ἰδίαν ἐπισφραγίζων ἀλήθειαν. Δύο γὰρ εἶναι τὰς τοῦ Χριστοῦ φύσεις ὑποτιθέμενοι, μίαν αὐτοῦ καὶ μόνην ἀξιοῦσιν εἶναι τὴν ὑπόστασιν, ἤγουν πρόσωπον· ὁμοίως ἀποσκευαζόμενοι τοὺς ἢ μίαν εἶναι τὴν τοῦ Χριστοῦ φύσιν μετὰ τὴν ἔνωσιν, ἢ δύο τούτου τὰς ὑποστάσεις πρεσβεύοντας. Ἄλλὰ πρὶν εἰς τοὺς ἐλέγχους ἡμᾶς ἐμβαλεῖν ταύτης τῆς ὑποθέσεως, εἰδὼν ὄμαι πρότερον ἀφορίσασθαι, τί μὲν τὸ τῆς φύσεως ἢ τῶν Ἐκκλησιῶν διδασκαλία σημαίνειν βούλεται ὄνομα, τί δὲ τὸ τοῦ προσώπου καὶ τῆς ὑποστάσεως. Φύσιν μὲν οὖν εἶναι οἴεται τὸν κοινὸν τοῦ εἶναι λόγον τῶν τῆς αὐτῆς μετεχόντων οὐσίας, ὡς ἀνθρώπου παντός, τὸ ἕζῳον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Τούτω γὰρ οὐδεὶς ἀνθρώπων διενήνοχεν. Οὐσίαν δὲ καὶ φύσιν εἰς ταυτὸν ἄγει· ὑπόστασιν δέ, ἤγουν πρόσωπον, τὴν ἰδιοσύστατον τῆς ἐκάστης φύσεως ὑπαρξιν, καί, ἴν' οὕτως εἶπω, περιγραφὴν, ἐξ ἰδιοτήτων τινῶν συγκειμένην, καθ' ἃς ἀλλήλων οἱ τῆς αὐτῆς κεκοινωνηκότες φύσεως διαφέρουσι· καὶ συντόμως εἰπεῖν, ἅπερ ἄτομα προσαγορεύειν τοῖς ἐκ τοῦ Περιπάτου φίλον, ἐν οἷς ἢ τῶν κοινῶν γενῶν τε καὶ εἰδῶν ἀποτελεντᾶ διαίρεσις.

έκμαγεῖα στήν ταυτότητα ἔχουν τὸ ἓνα ἐκτύπωμα. Ὡστε αὐτά, ἄλλοτε εἶναι πολλὰ καὶ διηρημένα, καὶ ἄλλοτε πάλι ἐνωμένα καὶ ἓνα.

Ἄλλὰ καὶ ἂν πάρουμε τὸν ἀριθμὸ διαδοχικὰ πολλὰς φορές, λέγοντας π.χ. ὅτι τὸ ξύλο εἶναι δύο πήχεων, δυνάμει λέμε ὅτι τὸ ἓνα εἶναι δύο, ὄχι ἐνεργεῖα· γιατί αὐτὸ εἶναι ἓνα ἐνεργεῖα καὶ ὄχι δύο· τὸ νὰ μπορεῖ ὁμοως, ὑφιστάμενο τομῇ, νὰ γίνει δύο, ὡς πρὸς αὐτὸ λέμε ὅτι εἶναι δύο πράγματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

Ἄπο τὸν διαιτητῇ

Εἶναι ἑβδομος λόγος, ὁ ὁποῖος ἐκθέτει αὐτὰ πού πρεσβεύουν οἱ ἀντίθετοι, ἐπιβεβαιώνοντας τὴν δική μας ἀλήθεια. Γιατί, λέγοντας ὅτι οἱ φύσεις τοῦ Χριστοῦ εἶναι δύο, ἀξιῶνουν ὅτι εἶναι μία καὶ μοναδικὴ ἡ ὑπόστασή του, δηλαδή τὸ πρόσωπο· ὁμοια ἀπορρίπτουν καὶ ἐκείνους πού πιστεύουν ἢ ὅτι εἶναι μία ἡ φύση τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴ ἔνωση, ἢ δύο οἱ ὑποστάσεις του. Ἄλλὰ πρὶν προχωρήσουμε στὸν ἔλεγχον αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως, νομίζω πὼς εἶναι εὐλογο νὰ ὀρίσουμε τί θέλει νὰ σημάνει ἡ διδασκαλία τῶν Ἐκκλησιῶν μὲ τὴ λέξη φύση, καὶ τί μὲ τίς λέξεις τοῦ προσώπου καὶ τῆς ὑπόστασης. Φύση λοιπὸν ἐννοεῖ τὸν κοινὸ λόγον αὐτῶν πού μετέχουν στήν ἴδια οὐσία, ὅπως τοῦ κάθε ἀνθρώπου κοινὸς λόγος εἶναι τὸ ὅτι εἶναι λογικὸ ζῶον, θνητὸ καὶ ἐπιδεκτικὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης. Γιατί σ' αὐτὸ κανένας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲ διαφέρει. Οὐσία καὶ φύση τίς θεωρεῖ ταυτόσημες. Ὑπόσταση, ἤτοι πρόσωπο, εἶναι ἡ ἰδιαίτερη ὑπαρξὴ κάθε φύσεως, καὶ γιὰ νὰ τὸ πῶ ἀλλιῶς, ἡ περιγραφὴ ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ μερικὲς ιδιότητες, κατὰ τίς ὁποῖες διαφέρουν μεταξύ τους αὐτοὶ πού μετέχουν στήν ἴδια φύση· καὶ γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, αὐτὰ πού ἀρέσκονται οἱ περιπατητικοὶ νὰ τὰ ἀποκαλοῦν ἄτομα, στὰ ὁποῖα καταλήγει ἡ διαίρεση τῶν κοινῶν γενῶν καὶ εἰδῶν.

Ταῦτα οἱ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι ὑποστάσεις, ἔσθ' ὅτε
 δὲ καὶ πρόσωπα προσηγόρευσαν. Τοῦ γὰρ ζῶου εἰς τὸ λογικὸν
 25 διαιρουμένον καὶ τὸ ἄλογον, καὶ τοῦ λογικοῦ πάλιν εἰς ἀνθρω-
 πον καὶ ἄγγελον καὶ δαίμονα, τὰ εἰς ἃ λοιπὸν ἐπιτέμνεται ἐσχά-
 των τῶν εἰδῶν τούτων ἕκαστον, οἷον ἄνθρωπος μὲν εἰς Πέ-
 τρον καὶ Παῦλον, ἄγγελος δὲ εἰς Γαβριήλ, φέρε τε καὶ εἰς Μι-
 χαήλ, καὶ τῶν λοιπῶν ἀγγέλων ἕκαστον, ἄτομα προσαγορευού-
 30 σι, διότι μὴ οἷόν τε τούτων ἕκαστον ὑποτέμνεσθαι λοιπὸν εἰς
 ἕτερα, τὴν μίαν αὐτῶν μετὰ τὴν τομὴν φύσιν διασώζοντα. Ἡ
 μὲν γὰρ εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου διαίρεσις, τοῦ παν-
 τὸς ζῶου φθορὰν ἐργάζεται. Ἐνθεν ἄτομα ταῦτα καλεῖν ἐκεί-
 νοις φίλον, ὑποστάσεις δὲ τὰ τοιαῦτα ὁ ἐκκλησιαστικὸς ὠνόμα-
 35 σε λόγος, διότι ἐν τούτοις τὰ γένη κατὰ εἶδη λαμβάνει τὴν
 ὑπαρξιν. Εἰ γὰρ καὶ ἴδιον ἔχει τὸν τοῦ εἶναι λόγον, τὸ ζῶον,
 φέρε, καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὧν τὸ μὲν ἐστὶ γένος, τὸ δὲ εἶδος, ἀλλ'
 ἐν τοῖς ἀτόμοις τὴν ὑπαρξιν ἔχουσιν, οἷον Πέτρω καὶ Παύλῳ,
 χωρὶς τούτων οὐκ ὑφιστάμενα. Τί μὲν οὖν ὑπόστασις ἐστὶ καὶ
 40 τί φύσις, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑφήγησιν εἶπομεν.

Αὕτη δὴ οὖν ἡ κοινὴ φύσις, ἡ ἀνθρώπου, καθ' ἣν οὐδεὶς
 ἄνθρωπος οὐδενὸς διενήνοχεν, ἐν ἑκάστῳ τῶν ἀτόμων γινομέ-
 νη, ἰδίᾳ λοιπὸν ἐκείνου καὶ οὐδενὸς ἑτέρου κοινὴ γίνεται, κα-
 θὼς ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ ὠρισάμεθα. Τὸ γὰρ ἐν ἐμοὶ
 45 ζῶον λογικόν, θνητόν, οὐδενὸς ἄλλου ζῶου κοινόν ἐστιν. Ἀμέ-
 λει παθόντος ἀνθρώπου τινὸς ἢ βοδὸς ἢ ἵππου, ἀπαθῆ μένειν τὰ
 ὁμοειδῆ τῶν ἀτόμων οὐκ ἀδύνατον. Καὶ γὰρ Παύλου τεθνεῶ-
 τος, μηδένα τεθνάναι τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἐνδέχεται, καὶ γε-
 νομένου Πέτρου καὶ εἰς τὸ εἶναι παραχθέντος, οἱ μετ' αὐτὸν ἀν-
 50 θρωποὶ οὐπω τῶν ὄντων εἰσίν. Οὐκοῦν ἑκάστη φύσις οὐ μονα-
 χῶς λέγεται τοῦθ' ὅπερ ἐστίν, ἀλλὰ διχῶς. Καθ' ἓνα μὲν τρό-
 πον, ὅταν τὸν κοινὸν ἐκάστης φύσεως λόγον, αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ
 θεωρούμενον, οἷον τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἢ τὴν ἵππου, ἐν οὐδενὶ

Αὐτὰ οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας τὰ ὀνόμασαν ὑποστάσεις, καὶ ὀρισμένες φορὲς καὶ πρόσωπο. Γιατὶ τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο, καὶ τὸ λογικὸ πάλι σὲ ἄνθρωπο καὶ ἄγγελο καὶ δαίμονα, καὶ ἔτσι ἐκεῖνα στὰ ὁποῖα ὑποδιαιρεῖται τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἔσχατα αὐτὰ εἶδη, ὁ ἄνθρωπος σὲ Πέτρο καὶ Παῦλο, καὶ ὁ ἄγγελος σὲ Γαβριὴλ καὶ Μιχαὴλ καὶ στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀγγέλους, τὰ ὀνομάζουν ἄτομα, διότι δὲν εἶναι δυνατὸ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ ὑποδιαιρεθεῖ σὲ ἄλλα, διασώζοντας μετὰ τὴν τομὴ τῆ μίᾳ φύση τους. Γιατὶ ἡ διαίρεση τοῦ ἀνθρώπου σὲ σῶμα καὶ ψυχὴ φέρνει τὸ θάνατο ὀλοκλήρου τοῦ ζώου. Γι' αὐτὸ ἀρέσκονται ἐκεῖνοι νὰ τὰ ὀνομάζουν ἄτομα, ἐνῶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα τὰ ὀνόμασε αὐτὰ ὑποστάσεις, γιατί μέσα σ' αὐτὰ τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη λαμβάνουν τὴν ὑπαρξή τους. Ἄν καὶ ἔχει δηλαδὴ ἴδιο τὸν λόγον τοῦ εἶναι, π.χ. τὸ ζῶο καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα εἶναι γένος καὶ τὸ ἄλλο εἶδος, ἀλλὰ ἔχουν τὴν ὑπαρξή τους στὰ ἄτομα, ὅπως στὸν Πέτρο καὶ Παῦλο, καὶ δὲν ὑφίστανται χωρὶς αὐτά. Τί εἶναι λοιπὸν ὑπόστασις καὶ τί φύσις, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν, τὸ εἶπαμε.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ κοινὴ φύσις, ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποῖαν κανέναν ἄνθρωπον δὲν διαφέρει ἀπὸ κανέναν, ὅταν φθάνει στὸ κάθε ἄτομον, γίνεται ξεχωριστὴ ἐκεῖνου καὶ δὲν εἶναι κοινὴ μὲ κανέναν ἄλλο, ὅπως ὄρισάμε στὸ τέταρτον κεφάλαιον. Γιατὶ τὸ λογικὸ ζῶο ποὺ ὑπάρχει μέσα μου, θνητό, δὲν εἶναι κοινὸ κανενὸς ἄλλου ζώου. Φυσικά, ὅταν παθαίνει κάποιος ἄνθρωπος, ἢ βόδι ἢ ἄλογο, δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ μένουν ἀπαθῆ τὰ ὁμοειδῆ ἄτομα. Γιατὶ καὶ ὅταν πεθάνει ὁ Παῦλος εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ μὴ πεθάνει κανένας ἄλλος ἄνθρωπος. Καὶ ὅταν ἐγίνε ὁ Πέτρος καὶ ἤρθε στὴν ὑπαρξιν, οἱ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἄνθρωποι δὲν ὑπάρχουν ἀκόμα μετὰ τῶν ὄντων. Ἐπομένως ἡ κάθε φύσις δὲν χαρακτηρίζεται κατὰ ἓνα μόνον τρόπο ὡς πρὸς αὐτὸ ποὺ εἶναι, ἀλλὰ κατὰ δύο. Κατὰ τὸν ἓνα τρόπο, ὅταν θεωρεῖται ὁ κοινὸς λόγος κάθε φύσεως, αὐτὸς καθεαυτὸν, ὅπως ἡ φύσις τοῦ ἄν-

τῶν ἀτόπων γινομένην, καθ' ἕτερον δέ, ὅταν αὐτὴν δὴ ταύτην
 55 τὴν κοινὴν φύσιν ἐν τοῖς ἀτόμοις γινομένην κατίδωμεν καὶ με-
 ρικωτάτην ἐν ἐκάστῳ αὐτῶν λαμβάνουσαν ὑπαρξιν οὐδενὶ
 ἄλλῳ πλὴν ἐκείνῳ καὶ μόνῳ λοιπὸν ἐφαρμόζουσιν. Τὸ γὰρ ἐν
 ἔμοι ζῶον, λογικόν, θνητόν, οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐστὶ
 κοινόν· οὐδὲ ἢ ἐν τῷδε τῷ Ἰππῳ τοῦ ζῴου φύσις, ἐν ἄλλῳ τινὶ
 60 γένοιτ' ἂν, ὡς ἀρτίως δεδείχαμεν.

Ἵτι δὲ ταύτας τὰς ἐννοίας περὶ τε φύσεων ἔχει καὶ ὑπο-
 στάσεων ἢ τῆς Ἐκκλησίας διδασκαλία, δῆλον ἐξ ὧν μίαν μὲν
 φύσιν Πατρός τε καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος ὁμολογοῦμεν,
 τρεῖς δὲ τὰς τούτων ὑποστάσεις, ἤγουν τὰ πρόσωπα, δογματί-
 65 ζομεν, καθ' ἃς ἕκαστον ἰδιότητι τινὶ ἐκ τῶν λοιπῶν διακρίνε-
 ται. Τί γὰρ ἂν εἴη μία φύσις θεότητος ἢ ὁ κοινὸς τῆς θείας φύ-
 σεως λόγος, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν θεωρούμενος, καὶ τῇ ἐπινοίᾳ
 τῆς ἐκάστης ὑποστάσεως ἰδιότητος κεχωρισμένος; Ἵτι δὲ καὶ
 ἰδικώτερον πάλιν τὸ τῆς φύσεως γινώσκομεν ὄνομα, τὸν κοινὸν
 70 λόγον τῆς φύσεως ἐφ' ἐκάστου τῶν ἀτόμων, ἤγουν τῶν ὑπο-
 στάσεων ἐκάστης, ἴδιον γενόμενον θεωροῦντες, καὶ οὐδενὶ λοι-
 πὸν ἐτέρῳ τῶν ὑπὸ τὸ κοινὸν εἶδος ἐφαρμόζειν δυναμένων,
 δῆλον πάλιν ἐξ ὧν ἐπὶ Χριστοῦ δύο φύσεων ἔνωσιν, τῆς θείας
 φημὶ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, πρεσβεύομεν. Οὐ γὰρ δὴ τὴν κοι-
 75 νὴν ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος νοουμένην τῆς θεότητος σεσαρκῶ-
 σθαι φαμεν (οὕτω γὰρ ἂν καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος κατηγοροῦ-
 μεν τὴν ἐνανθρώπησιν), ἀλλ' οὐδὲ τὸν κοινὸν τῆς ἀνθρωπείας
 φύσεως λόγον ἠνώσθαι τῷ Θεῷ Λόγῳ πρεσβεύομεν. Οὕτω
 γὰρ πάλιν καὶ τοῖς πρὸ τῆς τοῦ Λόγου ἐπιδημίας γενομένοις ἀν-
 80 θρώποις καὶ τοῖς μετ' αὐτὴν ἐσομένοις ἅπασιν, ἠνώσθαι ἂν ὁ
 τοῦ Θεοῦ Λόγος δικαίως ἐλέγετο. Ἀλλὰ δῆλον ὅτι φύσιν θεότη-
 τος ἐνταῦθά φαμεν, τὴν ἐν τῇ ὑποστάσει τοῦ Λόγου τῆς κοινῆς

θρώπου ἢ τοῦ ἀλόγου, πού δὲν καταλήγει σὲ κανένα ἄτομο, καὶ κατὰ τὸν ἄλλο τρόπο, ὅταν βλέπουμε αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν κοινὴ φύση νὰ γίνεται στὰ ἄτομα καὶ νὰ παίρνει στὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ἐπιμέρους ὑπαρξή, ἡ ὁποία δὲν ἐφαρμόζει σὲ κανένα ἄλλο, παρὰ μόνο σ' ἐκεῖνο τὸ ἄτομο. Γιατὶ τὸ δικό μου ζῶο, πού εἶναι λογικὸ καὶ θνητό, δὲν εἶναι κοινὸ σὲ κανέναν ἄλλο ἄνθρωπο· οὔτε ἡ φύση τοῦ ζώου στὸν τάδε ἵππο, θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει σὲ κάποιον ἄλλο, ὅπως ἀποδείξαμε πλήρως.

Ὅτι λοιπὸν ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ἔχει αὐτὲς τὶς ἀντιλήψεις γιὰ τὶς φύσεις καὶ τὶς ὑποστάσεις, εἶναι φανερό ἀπὸ τὸ ὅτι ὁμολογοῦμε ὅτι ἡ φύση τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι μία, ἐνῶ διδάσκουμε ὅτι οἱ ὑποστάσεις τους, δηλαδὴ τὰ πρόσωπα, εἶναι τρία, τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ξεχωρίζει ὡς πρὸς κάποια ιδιότητα ἀπὸ τὰ ἄλλα. Διότι τί ἄλλο μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ μία φύση τῆς θεότητος, παρὰ ὁ κοινὸς λόγος τῆς θείας φύσεως, καθεαυτὸν θεωρούμενος, καὶ διακρινόμενος νοερά ἀπὸ τὴν ιδιότητα τῆς κάθε ὑποστάσεως; Ὅτι πάλι καὶ κατὰ ἰδιαίτερο τρόπο κατανοοῦμε τὴν ἔννοια τῆς φύσεως, τὸν κοινὸ δηλαδὴ λόγο τῆς φύσεως σὲ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ ἄτομα, δηλαδὴ στίς ὑποστάσεις κάθε φύσεως, βλέποντάς το νὰ εἶναι ἰδιαίτερο καὶ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ ταιριάσει μὲ κανένα ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ πού ἀνήκουν στὸ κοινὸ εἶδος, γίνεται ἐπίσης φανερό ἀπὸ τὸ ὅτι στὸ Χριστὸ πρεσβεύουμε τὴν ἔνωση δύο φύσεων, τῆς θείας δηλαδὴ καὶ τῆς ἀνθρώπινης. Δὲν λέμε δηλαδὴ ὅτι σαρκώθηκε ἡ κοινὴ τῆς ἁγίας Τριάδας φύση, γιατί ἔτσι θὰ ὑποστηρίζαμε καὶ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὁ κοινὸς λόγος τῆς ἀνθρώπινης φύσεως πιστεύουμε ὅτι ἐνώθηκε μὲ τὸν Θεὸ Λόγο. Γιατὶ ἔτσι πάλι θὰ λέγαμε δικαίως ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος ἐνώθηκε καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους πού ἐξήσαν πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Λόγου, καὶ μὲ ἐκείνους πού θὰ ὑπάρξουν μετὰ ἀπὸ αὐτόν. Εἶναι λοιπὸν φανερό, ὅτι ἐδῶ φύση τῆς θεότητος λέμε τὴν κοινὴ φύση τῆς θεότητος στὴν

θεότητος φύσιν. Ὅθεν καὶ «μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην» ὁμολογοῦμεν, αὐτῷ τὸ προσθεῖναι, «τοῦ Θεοῦ Λόγου», σαφῶς ἀποκρίνοντες αὐτήν, τοῦ τε Πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὡστε κἀνταῦθα τὸν κοινὸν τῆς θείας φύσεως λόγον, ἴδιον λοιπὸν τοῦ θείου Λόγου νενοηκότες, σεσαρκῶσθαί φασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου τὴν φύσιν. Καὶ φύσιν πάλιν ἀνθρωπότητος λέγομεν ἠνώσθαι τῷ Λόγῳ τὴν μερικωτάτην ἐκείνην ὑπαρξιν, ἣν μόνην ἐκ πασῶν ὁ λόγος προσεῖληφεν.

Ὡστε σχεδὸν κατὰ τοῦτο τῆς φύσεως τὸ σημαινόμενον, ταυτὸν ἂν εἴη φύσις καὶ ὑπόστασις, πλὴν ὅτι τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα συνεπινοουμένης ἔχει καὶ τὰς ἐπιγινόμενας παρὰ τὴν κοινὴν φύσιν ἐκάστων ιδιότητος, καθ' ὅς ἀλλήλων κεχώρισται. Ἐνθεν τῶν ἡμετέρων πολλοὺς διαφόρως εὐρεῖν ἔστι λέγοντας, «φύσεων, ἤγουν ὑποστάσεων», ἕνωσιν γεγενῆσθαι. Ἡ γὰρ ὑπόστασις, ὡς ἐδείξαμεν, τὴν ἰδικὴν ἐκάστου καὶ ἄτομον σημαίνει ὑπαρξιν, ἐκ παραλλήλου δὲ πολλακίς τούτοις κέχρηται τοῖς ὀνόμασι, δῆλον ὡς καὶ τὴν ἰδικωτάτην φύσιν σημαίνει ἡμῖν διὰ τούτων ἐθέλουσιν· ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ ἀνά χειρα ὁμιλίᾳ καὶ ἐν τῇ χρήσει τῶν τὰ τοιαῦτα πεφυσιολογηκόντων, ἔθος ἅπασιν καὶ τὸν κοινὸν τῆς φύσεως λόγον ἀνθρωπον προσαγορεύειν· ὡς ὅταν λέγωσιν εἶδος εἶναι τοῦ ζώου τὸν ἀνθρωπον· εἴπερ μηδὲν τῶν ἀτόμων μήτε ἐστὶν εἶδος τὸ ὑπὸ τὸ γένος, μήτε λέγεται. Ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπον, ἵππου διαφέρειν λέγομεν, αὐτὰς δηλονότι τὰς καθόλου λέγοντες φύσεις. Καὶ πάλιν Πέτρον ἀνθρωπον εἶναι φασιν καὶ Παῦλον καὶ Ἰωάννην, καὶ γεγενῆσθαι ἀνθρωπον καὶ τεθνάναι, τὸν καθέκαστα δηλονότι, καὶ τοῦ κοινοῦ λόγου τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως ὡσαύτως ἔχοντος. Καὶ τοῦτο δὲ πάλιν εὐλόγον προδιαστείλασθαι, ὡς τὸ τοῦ προσώπου καὶ τῆς ὑποστά-

ὑπόσταση τοῦ Λόγου, γι' αὐτὸ καὶ ὁμολογοῦμε μία φύση τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκωμένη, διακρίνοντάς την μὲ τὴν προσθήκη 'τοῦ Θεοῦ Λόγου', σαφῶς ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ὡστε καὶ ἐδῶ τὸν κοινὸ λόγον τῆς θείας φύσεως, κατανοώντας τον ὡς ἰδιαίτερον τοῦ θείου Λόγου, λέμε ὅτι σαρκώθηκε ἡ φύση τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ὅπως ἐπίσης λέμε ὅτι καὶ ἡ φύση τῆς ἀνθρωπότητος ἐνώθη με τὸν Λόγον, ἐννοώντας τὴν μερικώτατη ἐκείνη ὑπαρξή, τὴν ὁποία μόνη ἀπὸ ὄλες προσέλαβε ὁ Λόγος.

Ὡστε σχεδόν, σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν σημασία τῆς φύσεως, θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ταυτόσημες ἡ φύση καὶ ἡ ὑπόσταση, μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι ἡ ἐννοια τῆς ὑποστάσεως, πέρα ἀπὸ τὴν κοινὴ φύση, περιλαμβάνει καὶ τὶς πρόσθετες ιδιότητες τοῦ καθενός, μὲ τὶς ὁποῖες διακρίνεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Γι' αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς δικούς μας νὰ λένε ὅτι ἡ ἐνωσις τῶν φύσεων, δηλαδὴ τῶν ὑποστάσεων, ἐγινε διαφορετικὰ. Γιατὶ ἡ ὑπόσταση, ὅπως ἀποδείξαμε, σημαίνει τὴν ἰδικὴ τοῦ καθενός ὑπαρξή, πὺ εἶναι ἄτομος (δὲν ὑποδιαιρεῖται), ἀλλὰ ὥστόσο πολλές φορὲς χρησιμοποιοῦν καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα, πὺ εἶναι φανερό ὅτι θέλουν νὰ δηλώσουν μ' αὐτὰ σὲ μᾶς καὶ τὴν ἐντελῶς ἰδιαίτερη φύση· γιατί καὶ στὴν ὁμιλία αὐτὴ, καὶ κατὰ τὴ χρῆση αὐτῶν πὺ φιλοσοφοῦν γι' αὐτὰ, συνηθίζεται ἀπὸ ὄλους, καὶ τὸν κοινὸ λόγον τῆς φύσεως νὰ τὸν ὀνομάζουν ἀνθρωπο-ὅπως π.χ. ὅταν λένε ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι εἶδος ζῶου, ἐφόσον βέβαια κανένα ἀπὸ τὰ ἄτομα οὔτε εἶναι εἶδος, πὺ ὑπόκειται στὸ γένος, οὔτε λέγεται. Ἀλλὰ λέμε καὶ ὅτι ὁ ἀνθρώπος διαφέρει ἀπὸ τὸ ἄλογο, ἐννοώντας φυσικὰ τὶς γενικὲς φύσεις. Ἐπίσης λέμε ὅτι ὁ Πέτρος εἶναι ἀνθρώπος καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἰωάννης, καὶ ὅτι ἐγινε ἀνθρώπος καὶ πέθανε ὁ καθένας τους, ἐνῶ καὶ ὁ κοινὸς λόγος τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ ἴδιο. Καὶ ἐδῶ πάλι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὸ ξεχωρίσουμε αὐτό, ὅτι οἱ ἐννοίες τοῦ προσώπου καὶ τῆς

σεως ὄνομα, πολλάκις μὲν τῆς αὐτῆς ἔστι παρ' ἡμῖν σημασίας δηλωτικόν, ὡσεὶ καὶ ζήφος τις τὸ αὐτὸ καλεῖ καὶ μάχαιραν.

Οὕτω γοῦν ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος ἀδιαφόρως πρόσωπά τε τρία καὶ ὑποστάσεις τρεῖς προσαγορευόμεν, τῷ ἐκ παραλλήλου
 115 τρόπῳ δι' ἑκατέρου ταυτὸν σημαίνοντες. Πολλάκις δὲ τὸ πρόσωπον τῆς ὑποστάσεως διακρίνουσι, πρόσωπον καλοῦντες τήν
 τινων σχέσιν πρὸς ἄλληλα, οὐκ ἀγνοούσης οὐδὲ τῆς συνήθους χρήσεως τοῦτο τοῦ προσώπου τὸ σημαίνόμενον. Φαμὲν γὰρ τὸ
 ἐμὸν ἀνειληφέναι πρόσωπον τὸν δεῖνα, καὶ εἰς πρόσωπον τοῦδε
 120 τὴν δίκην εἰσαγαγεῖν τὸν δεῖνα, καὶ τὸν ὕπαρχον δὲ πρόσωπον ἔχειν τοῦ βασιλέως λέγομεν. Ἐνθεν καὶ οἱ τῶν Νεστορίου δογμάτων κατήκοοι οὔτε φύσιν μίαν ἐπὶ Χριστοῦ οὔτε ὑπόστασιν λέγειν ἀνεχόμενοι, ἐπεὶ μήτε τῶν ὑποστάσεων καθ' αὐτὰς πρεσβεύουσιν ἔνωσιν, ἄνθρωπον δὲ εἶναι τὸν ἐκ Μαρίας ψιλὸν
 125 ὑποτίθενται, ὄλην ἐν ἑαυτῷ τὴν θείαν χωρήσαντα ἔλλαμψιν. Καὶ ταύτη τῶν ἄλλων διαφέροντα, μερικωτέρας ἐν ἐκείνων ἐκάστῳ τῆς θείας γινομένης ἐλλάμψεως, ὁμῶς θαρροῦντες ἐν εἶναι τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ δισχυρίζονται, τὴν σχέσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὸν ἐκ Μαρίας ἄνθρωπον πρόσωπον ἐν λέ-
 130 γοντες, ἐπεὶ πᾶσαν ἐκεῖνος τὴν θείαν οἰκονομίαν εἰς πρόσωπον ἐποιεῖτο τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου θεότητος· ὅθεν δικαίως καὶ τὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὕβριν, εἰς Θεὸν ἀναφέρεσθαι, ἐπεὶ καὶ ἡ τῶν ὑπηκόων εἰς τὸν ὕπαρχον γινομένη τιμὴ τε καὶ ὕβρις, εἰς αὐτὸν ἀναφέρεται τὸν βασιλέα.

135 Ταύτης γοῦν τῆς σχέσεως καὶ τὴν Χριστοῦ προσηγορίαν δηλωτικὴν εἶναι φασιν· ὅθεν καὶ Χριστὸν ἓνα καλεῖν ἀξιοῦσιν, ἐπεὶ καὶ ἡ σχέσις, ὡς εἴρηται, μία, κἂν πλείονα εἴη τὰ ταύτης μετέχοντα. Δηλοῦν οὖν οἶμαι τοῖς εὐσεβοῦσι περὶ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρώπησιν, ὡς ἐν εἶναι τοῦ Χριστοῦ τὸ πρόσω-
 140 πον ἡμεῖς λέγοντες, οὐχ ὡς τοῖς Νεστορίου φίλοις ἔδοξεν, ἐπ' αὐτῆς τῆς ψιλῆς σχέσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τῇ τοῦ

ὑποστάσεως πολλές φορές χρησιμοποιοῦνται μὲ τὴν αὐτὴ σημασίαν, ὅπως καὶ τὸ ξίφος κανεῖς τὸ λέει καὶ μαχαίρι.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ στὴν ἁγία Τριάδα ἀδιακρίτως μιᾶμε γιὰ τρία πρόσωπα καὶ τρεῖς ὑποστάσεις, ἐννοώντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴν παράλληλη ταυτότητα τοῦ καθενός. Πολλές φορές ὁμοῦς κάνουν διάκριση τοῦ προσώπου καὶ τῆς ὑποστάσεως, ὀνομάζοντας πρόσωπο τὴ σχέση κάποιων μεταξὺ τους, χωρὶς καὶ ἡ συνηθισμένη χρῆσις νὰ ἀγνοεῖ αὐτὴ τὴ σημασίαν τοῦ προσώπου. Γιατὶ λέμε, ὅτι ὁ τάδε προσέλαβε τὸ δικό μου πρόσωπο, καὶ στὸ πρόσωπο τοῦ τάδε κάνει τὴν δίκη ὁ τάδε· λέμε ἐπίσης ὅτι ὁ ὕπαρχος ἔχει τὸ πρόσωπο τοῦ βασιλιᾶ. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ὁπαδοὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου, μὴ ἀνεχόμενοι νὰ λένε οὔτε μία φύση οὔτε ὑπόστασις στὸ Χριστό, ἐπειδὴ οὔτε ἔνωσις τῶν ὑποστάσεων καθαρῶς δέχονται, ἀλλὰ διδάσκουν ὅτι εἶναι ἀπλὸς ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Μαρία, ποὺ δέχθηκε μέσα του ὅλη τὴν ἔλλαμψιν τῆς θεότητος. Καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει ἀπὸ τοὺς ἄλλους, στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐγένετο μερικώτερη θεία ἔλλαμψις, ὁμοῦς τολμοῦν νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι ἓνα εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, λέγοντας ἓνα πρόσωπο τὴ σχέση τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὸν ἄνθρωπο ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Μαρία, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὅλη τὴ θεία οἰκονομία τὴν συγκέντρωσε στὸ πρόσωπο τῆς θεότητος τοῦ Θεοῦ Λόγου. Γι' αὐτὸ καὶ δικαίως καὶ ἡ ὕβρις στὸν ἄνθρωπο ἀναφέρεται στὸ Θεό, ὅπως καὶ ἡ ὕβρις τῶν ὑπηκόων στὸν ὕπαρχο ἀναφέρεται στὸν ἴδιον τὸ βασιλιά.

Αὐτὸ λοιπὸν λένε ὅτι σημαίνει ἡ σχέση καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ· γι' αὐτὸ ἀξιῶνουν νὰ ὀνομάζουμε καὶ τὸν Χριστὸ ἓνα, ἐπειδὴ καὶ ἡ σχέση, ὅπως λέχθηκε, εἶναι μία, ἂν καὶ εἶναι περισσότερα ἐκεῖνα ποὺ μετέχουν σ' αὐτήν. Εἶναι λοιπὸν, νομίζω, φανερὸ γιὰ ἐκείνους ποὺ σέβονται τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτήρα, ὅτι ἡμεῖς, λέγοντας πῶς τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἓνα, δὲν μεταχειριζόμεθα τὴν ἐννοίαν τοῦ προσώπου, ὅπως νομίζουν οἱ φίλοι τοῦ Νεστορίου, στὴν

προσώπου προσηγορίᾳ χρώμεθα· οὕτω λέγοντες τὸ εἶναι τὸ Χριστοῦ πρόσωπον, ὡς ἀνθρώπου μίαν ὑπόστασιν, Πέτρον τυχὸν ἢ Παύλου.

145 Προδιηγείσθω δὲ ἡμῖν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο· ὡσεὶ καὶ τὰ μάλιστα μηδὲ τὸν τυχόντα χρόνον χωρὶς τῆς πρὸς τὸν Λόγον ἐνώσεως τὸ ἀνθρώπινον ὑπέστη τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἅμα τε τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὸ εἶναι παρόδου, καὶ τὴν πρὸς τὸν Λόγον ἀνείληφεν ἔνωσιν· ἀλλ' οὐκ ἐνυπόστατον εἶναι φαμεν τὴν φύσιν
150 ἐκείνην, ἥπερ ἰδιοσύστατον εἶχεν πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους καὶ ἰδιοπερίγραφον τὴν ὑπαρξιν, ἰδιώμασί τισι παρὰ τὴν κοινὴν φύσιν τῶν λοιπῶν ἀπάντων διακρινομένην. Τοῦτο γὰρ σημαίνειν ἀρτίως τὸ τῆς ὑποστάσεως ἐδείξαμεν ὄνομα. Οὐκ οὖν ὡς ἐπὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ φύσιν αὐτῆς καὶ ὑπό-
155 στασιν ὁμολογοῦμεν, οὕτω δῆπου καὶ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, ὥσπερ φύσιν, οὕτω καὶ τὴν ἰδικὴν ταύτην ὁμολογεῖν ὑπόστασιν ἀνάγκη, ἵνα μὴ ἀνυπόστατον, ὥσπερ εἴρηκα, τὴν φύσιν ἐκείνην λέγειν ἀναγκαζώμεθα. Ἐν γὰρ δῆλον, ὅτι τῶν ὑπὸ τὴν κοινὴν φύσιν τελούντων ἀτόμων, τὸ τοῦ Σωτῆρος ὑπῆρχεν
160 ἀνθρώπινον.

Τούτων οὕτω διευκρινουμένων σαφῶς καὶ ὑπὸ πάντων, οἶμαι, συμφωνουμένων, λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ δύο εἶναι τὰς τοῦ Χριστοῦ φύσεις, μίαν δὲ ὑπόστασιν ὑποτιθέμενοι, ἐπειδὴ τῶν ἐνωθέντων ἐκάτερον, φύσιν τε ἅμα καὶ ὑπόστασιν ἐξ ἀνάγκης
165 εἶχεν, ὡς ὁ λόγος ἐδείξεν, πότερον, ὁμοτίμως τῶν τε φύσεων καὶ ὑποστάσεων ὁμολογοῦσι γεγονέναι τὴν ἔνωσιν, ἢ μᾶλλον ἠνῶσθαι τὰς ὑποστάσεις οἶονται, ἐπεὶ καὶ μία ἐξ ἀμφοῖν ὑπόστασις γέγονεν, ἥττον δὲ τὰς φύσεις, ὅθεν καὶ δύο μετὰ τὴν ἔνωσιν μεμενήκασι;

170 Καὶ μεθ' ἕτερα ἐν οἷς γυμνάζει, ὅτι τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἡ οὐσία οὐκ ἐπιδέχεται, πάλιν φησίν.

ἀπλῆ σχέση τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι, λέγοντας ὅτι εἶναι ἓνα τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὅπως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μία ὑπόσταση τοῦ Πέτρου τυχόν ἢ τοῦ Παύλου.

Ἄς λεχθεῖ ὁμως προηγουμένως ἀπὸ μᾶς μαζὶ μετὰ τὰ ἄλλα καὶ τοῦτο· ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ δὲν ὑπῆρξε οὔτε γιὰ παραμικρὸ χρονικὸ διάστημα χωρὶς νὰ εἶναι ἐνωμένη μετὰ τὸν Λόγο, ἀλλὰ ταυτόχρονα μετὰ τὴν ἐναρξὴν τοῦ ἐρχομοῦ της στό εἶναι, ἀνέλαβε καὶ τὴν ἐνωσὴν μετὰ τὸν Λόγο· ἀλλὰ δὲν λέμε ὅτι εἶναι ἐνυπόστατη ἡ φύση ἐκείνη, ἡ ὁποία εἶχε ἰδιοσύστατη καὶ ἰδιοπερίγραπτη τὴν ὑπαρξὴν, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ξεχωρίζοντας μετὰ κάποια ἰδιώματα πέρα ἀπὸ τὴν κοινὴ φύσιν ὄλων τῶν ὑπολοίπων. Διότι ἀποδείξαμε ὅτι αὐτὸ σημαίνει ἀκριβῶς τὸ ὄνομα τῆς ὑποστάσεως. Συνεπῶς, ὅπως στὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ ὁμολογοῦμε καὶ τὴ φύσιν καὶ τὴν ὑπόστασίν της, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ στὴν ἀνθρωπότητά του εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμολογοῦμε καὶ τὴ φύσιν καὶ τὴν ἰδιαίτερη αὐτῆς ὑπόστασιν, γιὰ νὰ μὴ ἀναγκασθοῦμε, ὅπως εἶπα, νὰ ποῦμε τὴ φύσιν ἐκείνη ἀνυπόστατη. Γιατὶ ἓνα εἶναι φανερό, ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύσιν τοῦ Σωτήρα ἦταν ἴδια μὲ ἐκείνη τῶν ἀτόμων ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν κοινὴ φύσιν.

Ἄφοῦ αὐτὰ διευκρινίσθηκαν τόσο καθαρὰ καὶ μετὰ τὴν συμφωνία, νομίζω, ὄλων, ὅς μᾶς ποῦν ὅσοι πιστεύουν ὅτι οἱ φύσεις τοῦ Χριστοῦ εἶναι δύο, ἀλλὰ μία ἡ ὑπόστασιν, γιὰ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐνώθηκαν ἐξ ἀνάγκης εἶχε, ὅπως ἀπέδειξε ὁ λόγος, καὶ φύσιν καὶ ὑπόστασιν, ποῖο ἀπὸ τὰ δύο ὁμολογοῦν ὅτι ἡ ἐνωσὴν καὶ τῶν φύσεων καὶ τῶν ὑποστάσεων ἐγένετο ἰσότημα, ἢ νομίζουν ὅτι οἱ ὑποστάσεις ἐνώθηκαν περισσότερο, γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ αὐτὲς τίς δύο προέκυψε μία ὑπόστασιν, καὶ λιγότερο ἐνώθηκαν οἱ φύσεις, γι' αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν ἐνωσὴν ἔμειναν δύο;

Καὶ μετὰ ἀπὸ ἄλλα, στὰ ὁποῖα ἀποδεικνύει ὅτι ἡ οὐσία δὲν ἐπιδέχεται τὸ περισσότερο ἢ λιγότερο, λέει πάλιν.

Μίαν μὲν γὰρ φύσιν πλειόνων ὑποστάσεων ἐνεργητικὴν ἐναργῆς οἶμαι τυγχάνειν ἅπασιν. Οὕτω γοῦν μίαν εἶναι φύσιν τῆς θεότητος ὁμολογοῦντες, τρεῖς εἶναι τὰς ὑποστάσεις αὐτῆς
 180 πρεσβεύομεν. Καὶ ἀνθρώπων δὲ μία ἐστὶν ἡ φύσις, τῶν ὑπ' αὐτὴν ὑποστάσεων ἐπ' ἀπειρον σχεδὸν ἐκτεινομένων τῷ πλήθει, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως· δύο φύσεις σωζούσας κατ' ἀριθμὸν τὴν δυάδα, μίαν ἀποτελέσαι ὑπόστασιν ἀδύνατον. Καὶ τοῦτο οὐ μόνον ἐκ τῆς τῶν κατὰ μέρος ἐκάστων ἐπαγωγῆς ἐστὶ πι-
 185 στῶσασθαι (πῶς γὰρ ἂν εἴη λίθου καὶ ξύλου μία ὑπόστασις, τουτέστιν ἄτομον ἓν, ἢ βοδὸς καὶ ἵππου;), ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ λόγου ἐνεργείας. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς ὑποστάσεσι (ταυτὸν δὲ εἰπεῖν ἐν τοῖς ἀτόμοις), ἐκάστη φύσις λαμβάνει ὑπαρξιν, ἀνάγκη πᾶσα τῶν δύο φύσεων οὐσῶν, δύο τούλάχιστον καὶ τὰς ὑπο-
 190 στάσεις εἶναι, ἐν αἷς τὴν ὑπαρξιν αἱ φύσεις ἔλαβον. Ἀδύνατον γὰρ ὑποστῆναι καθ' αὐτὴν, μὴ ἐν ἀτόμῳ τινὶ θεωρουμένην. Ἄτομον δὲ ταυτὸν εἶναι καὶ ὑπόστασιν, ἀρτίως δεδειχάμεν. Ὡστε ὅσοι μὲν μὴ μόνον τὴν ὑπόστασιν μίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν φύσιν διὰ τὴν ἔνωσιν γεγονέναι φασίν, σύμφωνοι καὶ ἑαυτοῖς καὶ
 195 τῇ ἀληθείᾳ φαίνονται. Ὅσοι δὲ τὴν μὲν ὑπόστασιν μίαν, τὰς δὲ φύσεις δύο φασίν εἶναι, καὶ ἑαυτοῖς καὶ τῇ ἀληθείᾳ φαίνονται ἀσύμφωνοι.

Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ ἀνθρώπινον Χριστοῦ, φασίν, ἐν τῷ λόγῳ τὴν ὑπόστασιν εἶχεν, καὶ οὐ προϋπέστη τῆς τοῦ Λόγου
 200 ἐνώσεως, διὰ τοῦτο μίαν φημὲν εἶναι τὴν τοῦ Χριστοῦ ὑπόστασιν. Πότερον οὖν φαίημεν καὶ ἡμεῖς, ἐν καὶ ταυτὸν ἡγεῖσθε σημαίνειν τὴν φύσιν καὶ τὴν ὑπόστασιν, ὡς ὀνόματα μόνον εἶναι διάφορα καθ' ἐνὸς σημαινομένου πίπτοντα, ὡς μάχαιρα καὶ ξίφος, ἢ ἕτερον καὶ ἕτερον; Εἰ μὲν οὖν ταυτὸν, μιᾶς τῆς ὑποστά-
 205 σεως οὐσης, μίαν εἶναι καὶ τὴν φύσιν ἀνάγκη, ὡς εἰ τὸ ξίφος ἐν

Τὸ νὰ ἐνεργεῖ μία φύση σὲ περισσότερες ὑποστάσεις εἶναι, νομίζω, σ' ὄλους φανερό. Γι' αὐτό, ἐνῶ ὁμολογοῦμε ὅτι μία εἶναι ἡ φύση τῆς θεότητος, ὡστόσο πρεσβεύουμε ὅτι οἱ ὑποστάσεις τῆς εἶναι τρεῖς. Ἄλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ φύση εἶναι μία, ἐνῶ οἱ ὑποκείμενες σ' αὐτὴν ὑποστάσεις εἶναι ἄπειρες σὲ πλῆθος· καὶ τὰ ἄλλα τὸ ἴδιο· δύο ὁμοῦ φύσεις, πὺ διατηροῦν ἀριθμητικὰ τὴν δυάδα, εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀποτελέσουν μία ὑπόσταση. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ διαπιστώσουμε μόνο μὲ τὴν συναγωγή τῶν ἐπιμέρους (διότι πῶς θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ μὲ πέτρα καὶ ξύλο μιὰ ὑπόσταση, δηλαδὴ ἓνα ἄτομο, ἢ μὲ βόδι καὶ ἄλογο;), ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀκολουθία τοῦ λόγου. Γιατί, ἐὰν μὲ τις ὑποστάσεις (δηλαδὴ τὰ ἄτομα), κάθε φύση ἀποκτᾷ ὑπαρξῆ, εἶναι ἀνάγκη, ἀφοῦ οἱ φύσεις εἶναι δύο, δύο νὰ εἶναι τοῦλάχιστον καὶ οἱ ὑποστάσεις, μὲ τις ὁποῖες οἱ φύσεις ἀπέκτησαν τὴν ὑπαρξῆ. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρχει καθευατὴν, χωρὶς νὰ φαίνεται σὲ ἓνα ἄτομο. Μάθαμε ὁμοῦ καλὰ ὅτι ἄτομο καὶ ὑπόσταση εἶναι τὸ ἴδιο. Ὡστε, ὅσοι λένε ὅτι ὄχι μόνο ἡ ὑπόσταση ἀλλὰ καὶ ἡ φύση εἶναι μία ἐξαιτίας τῆς ἔνωσης, εἶναι συνεπεῖς καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους καὶ πρὸς τὴν ἀλήθεια. Ὅσοι ὁμοῦ λένε ὅτι ἡ ὑπόσταση εἶναι μία, ἐνῶ οἱ φύσεις δύο, ἀντιφάσκουν καὶ πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ πρὸς τὴν ἀλήθεια.

Ἄλλὰ ἐπειδὴ λένε ὅτι καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ εἶχε τὴν ὑπόστασίν της στὸ Λόγο καὶ δὲν ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνωσίν της μὲ τὸν Λόγο, γι' αὐτὸ λέμε ὅτι μία εἶναι ἡ ὑπόσταση τοῦ Χριστοῦ. Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο λοιπὸν, θὰ ρωτούσαμε καὶ ἐμεῖς, νομίζετε ὅτι ἡ φύση καὶ ἡ ὑπόσταση εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό, καὶ εἶναι διαφορετικὰ μόνο ὡς ὀνόματα, προσαρμοζόμενα σὲ κάθε σημαίνόμενο, ὅπως μαχαίρι καὶ ξίφος, ἢ εἶναι διαφορετικὰ; Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ταυτόσημα, ἐφόσον ἡ ὑπόσταση εἶναι μία, μία εἶναι κατ' ἀνάγκη καὶ ἡ φύση, ὅπως ἐὰν τὸ ξίφος εἶναι ἓνα, κατ' ἀνάγκη καὶ τὸ μαχαίρι θὰ εἶναι ἓνα. Ἡ, ἐὰν οἱ φύσεις εἶναι δύο, θὰ εἶναι ἀνα-

εἶη, καὶ τὴν μάχαιραν μίαν εἶναι ἀνάγκη. Ἦ εἰ αἱ φύσεις δύο, καὶ ὑποστάσεις ἐξ ἀνάγκης δύο ἔσονται· εἰ δὲ ἄλλο μὲν σημαίνει τὸ τῆς φύσεως ὄνομα, ἄλλο δὲ τὸ τῆς ὑποστάσεως, αἴτιον δὲ τοῦ μίαν εἶναι τοῦ Χριστοῦ τὴν ὑπόστασιν ἡγοῦνται, τὸ μὴ
 210 προϋπάρξει τὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπόστασιν, ἡγουν πρόσωπον, τῆς πρὸς τὸν Λόγον ἐνώσεως. Οὐκ οὖν καὶ τὰς δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεις εἶναι, αἴτιον ἂν εἶη προϋπάρξει τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν τῆς πρὸς τὸν Λόγον ἐνώσεως. Ἄλλ', εἰ προϋπέστη ἡ ἐνωθεῖσα τῷ Λόγῳ μερικὴ φύσις, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὴν ταύτης
 215 προϋποστῆναι ὑπόστασιν. Τούτων γὰρ οὐκ ἐνδέχεται θάτερον εἶναι, τοῦ λοιποῦ μὴ ὄντος, τὴν μερικὴν λέγω φύσιν, ἄνευ τῆς ἰδίας αὐτῆς φύσεως. Ἐν γὰρ ἐστὶν ἄμφω τῷ ὑποκειμένῳ, εἰ καὶ εἰς ταυτὸν πολλακίς συντρέχουσι παρὰ τοῖς χρησαμένοις, ὡς μικρῶ πρόσθεν ἐδείξαμεν. Εἰ τοίνυν ὡσπερ ἡ ὑπόστασις,
 220 οὕτω καὶ ἡ φύσις ἢ τῷ Λόγῳ ἐνωθεῖσα οὐ προϋπέστη τῆς πρὸς αὐτὸν ἐνώσεως· διόπερ ἄρα μίαν τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀξιούσιν ὑπόστασιν, διὰ τοῦτο καὶ φύσιν αὐτοῦ μίαν ἀξιούτωσαν εἶναι, μὴ διαφέρουσιν γὰρ κατὰ τὸ ἡνώσθαι, οὐδὲ κατὰ τοῦτο ἂν διαφέρουεν.

πδ'. Ἀφθαρτοδοκῆται, οἱ ἀπὸ Ἰουλιανοῦ, τοῦ Ἀλικαρνασσέως, καὶ Γαϊανοῦ τοῦ Ἀλεξανδρέως, οἱ καὶ Γαϊανῆται λεγόμενοι, ἐν τοῖς ἄλλοις μὲν ἅπασιν τοῖς ἐκ Σευήρου συμφερόμενοι, ἐν τούτῳ δὲ διαφερόμενοι, ἐν τῷ τοῦς μὲν διαφορὰν ἐπὶ τῆς ἐνώσεως τοῦ
 5 Χριστοῦ δοκεῖν λέγειν· τούτους δὲ ἀφθαρτον ἐξ αὐτῆς διαπλάσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου πρεσβεύειν, καὶ τὰ μὲν πάθη ὑπομεῖναι τὸν Κύριον ὁμολογοῦσι, πείναν, φημί, καὶ δίψαν καὶ κόπον, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἡμῖν ταῦτα ὑπομεμενηκέναι φασίν. Ἡμᾶς γὰρ ἐξ ἀνάγκης φυσικῆς, τὸν δὲ Χριστὸν ἐκουσίως
 10 ὑπομεῖναι λέγουσι, καὶ τοῖς τῆς φύσεως νόμοις μὴ δουλεῦσαι.

γκαστικά και οἱ ὑποστάσεις δύο· ἐὰν ὁμως ἄλλο πρᾶγμα σημαίνει τὸ ὄνομα τῆς φύσεως, καὶ ἄλλο τὸ ὄνομα τῆς ὑποστάσεως, καὶ θεωροῦν ὡς αἰτία τοῦ νὰ εἶναι μία ἡ ὑπόσταση τοῦ Χριστοῦ τὸ ὅτι ἡ ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ τὸ πρόσωπο, δὲν ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνωσίν του μὲ τὸν Λόγο, τότε τὸ γεγονός ὅτι οἱ φύσεις τοῦ Χριστοῦ εἶναι δύο, θὰ πρέπει νὰ ἔχει σὰν αἴτιο τὸ ὅτι ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνωσιν μὲ τὸ Λόγο. Ἄλλὰ ἐὰν προὔπηρξε ἡ μερική φύση πού ἐνώθηκε μὲ τὸν Λόγο, εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ προὔπηρξε καὶ ἡ ὑπόστασή της. Γιατί δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτά, χωρὶς νὰ ὑπάρχει καὶ τὸ ἄλλο· ἐννοῶ τὴν μερική φύση, χωρὶς τὴν ἰδιαίτερη φύση της. Γιατί καὶ τὰ δύο βρίσκονται στὸ ὑποκείμενο, ἂν καὶ πολλές φορές ταυτίζονται ἀπὸ αὐτοὺς πού τὰ χρησιμοποιοῦν, ὅπως πρὶν λίγο ἀποδείξαμε. Ἐὰν λοιπόν, ὅπως ἡ ὑπόσταση, ἔτσι καὶ ἡ φύση πού ἐνώθηκε μὲ τὸν Λόγο, δὲν ὑπῆρξε πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνωσιν μὲ αὐτόν, πρᾶγμα γιὰ τὸ ὁποῖο ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι μία ἡ ὑπόσταση τοῦ Χριστοῦ, γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι καὶ ἡ φύση του εἶναι μία· γιατί, ἀφοῦ δὲν διαφέρει ὡς πρὸς τὴν ἔνωσιν, οὔτε καὶ σ' αὐτὸ πρέπει νὰ διαφέρει.

Ἄφθαρτοδοκίτες· εἶναι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀλικαρνασσέα καὶ Γαϊανοῦ τοῦ Ἀλεξανδρέα, πού λέγονται καὶ Γαϊανῖτες, οἱ ὁποῖοι σ' ὅλα τὰ ἔργα ἀκολουθοῦν τὰ διδασκόμενα ἀπὸ τὸν Σεῦηρο, καὶ διαφέρουν μόνο στὸ ὅτι ἐκεῖνοι νομίζουν ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ στὴν ἔνωσιν, ἐνῶ αὐτοὶ πρεσβεύουν ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου εἶναι ἄφθαρτο ἀπὸ τὴ διάπλασή του, καὶ ὁμολογοῦν βέβαια ὅτι ὁ Κύριος ὑπέμεινε τὰ πάθη, δηλαδὴ τὴν πείνα, τὴ δίψα καὶ τὴν κόπωση, ἀλλά, λένε, δὲν τὰ ὑπέφερε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ ἡμᾶς. Γιατί ἡμεῖς, λένε, τὰ ὑποφέρουμε ἀπὸ φυσική ἀνάγκη, ἐνῶ ὁ Χριστὸς τὰ ὑπέμεινε θεληματικὰ καὶ χωρὶς νὰ ὑποταγεῖ στοὺς φυσικοὺς νόμους.

πε'. Ἄγνοῦνται, οἱ καὶ **Θεμιστιανοί**· οἱ ἀγνοεῖν ἀσεβῶς καταγγέλλοντες τὸν Χριστὸν τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως καὶ δειλίαν αὐτοῦ καταγράφοντες. Οὗτοι δὲ ἀπόσχιμα τῶν Θεοδοσιανῶν εἰσιν. Ὁ γὰρ Θεμιστίος, ὃς ἐγένετο αὐτῶν αἰρεσιάρχης μίαν ἐπὶ Χριστοῦ φύσιν σύνθετον ἐπρέσβευεν.

πς'. **Βαρσανουφῖται**, οἱ καὶ **Σεμιδαλίται**· σύμφρονες μὲν τῶν Γαϊανιτῶν καὶ Θεοδοσιανῶν, ἔχουσι δέ τι καὶ πλέον. Σεμίδαλιν γὰρ προστιθέασι τοῖς ἀπὸ Διοσκόρου δῆθεν προκομισθεῖσι, καὶ τῷ ἄκρῳ δακτύλῳ ἐφαπτόμενοι γέγονται τοῦ ἀλεύρου, καὶ τοῦτ' ἀντὶ μυστηρίου δέχονται, προσκομιδὴν καθόλου μὴ ποιούμενοι. Ἐλάσαντες γάρ, ὡς εἴρηται, τὰ Διοσκόρου κοινωνίας, προστιθέασι τὴν σεμίδαλιν, καθότι δαπανηθεῖη κατὰ βραχὺ· καὶ τοῦτο αὐτοῖς ἀντὶ κοινωνίας λελόγισται.

πζ'. **Ἰκέται**· οἵτινες ἀσκηταὶ μὲν ὑπάρχουσιν, ὀρθόδοξοι ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὄντες, συναγόμενοι δὲ ἅμα γυναιξὶν ἀσκητρίαις, ὕμνους τῷ Θεῷ προσφέρουσι μετὰ χορείας τινὸς καὶ ὀρχήσεως, μιμούμενοι ὡσανεὶ τὸν χορὸν ἐκείνων ἐπὶ Μωϋσέως συναστάντα ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν Αἴγυπτίων, τῇ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ γεγρονία.

πη'. **Γνωσιμάχοι**· οἱ πάσῃ γνώσει τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀντιπίπτοντες ἐν τῷ λέγειν αὐτούς, ὅτι περισσόν τι ποιοῦσιν οἱ γνώσεις τινὰς ἐκζητοῦντες ἐν τοῖς θείαις Γραφαῖς. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο ζητεῖ ὁ Θεὸς παρὰ Χριστιανοῦ, εἰ μὴ πράξεις καλὰς· ἀγαθὸν οὖν ἐστὶ μᾶλλον ἀπλουστέρωσ τινὰ πορευέσθαι καὶ μηδὲν δόγμα γνωστικῆς πραγματείας πολυπραγμανεῖν.

πθ'. **Ἡλιοτροπίται**· οἱ τὰς λεγομένας ἡλιοτρόπους βοτάνας ταῖς ἀκτίσι τοῦ ἡλίου συμπεριφερομένας, λέγοντες δύναμιν τινα θείαν ἔχειν, τὴν τὰς τοιαύτας περιφορὰς ἐργαζομένην ἐν αὐτοῖς·

Ἄγνοῆτες, ἢ Θεμιστιανοί: εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ κηρύσσουν μὲ ἀσέβεια, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀγνοεῖ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως καὶ τὸν καταγγέλλουν γιὰ δειλία. Αὐτοὶ ἀποτελοῦν παραφυάδα τῶν Θεοδοσιανῶν. Γιατὶ ὁ Θεμίστιος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ὁ ἀρχηγὸς τῆς αἵρέσεώς τους, πρέσβευε μία φύση σύνθετη στὸ Χριστό.

Βαρσανουφίτες, ἢ Σεμιδαλίτες: εἶναι ὁμόφρονες τῶν Γαῖανιτῶν καὶ Θεοδοσιανῶν, ποῦ ἔχουν καὶ κάτι παραπάνω. Γιατὶ προσθέτουν σεμιγδάλι σ' ἐκεῖνα ποῦ δῆθεν προσκόμισε ὁ Διόσκορος καί, ἀκουμπώντας μὲ τὴν ἄκρη τοῦ δακτύλου τους, δοκιμάζουν τὸ ἀλεύρι, καὶ αὐτὸ τὸ δέχονται ἀντὶ τοῦ μυστηρίου, καὶ δὲν κάνουν καθόλου προσκομιδῆ. Ἀκολουθώντας δηλαδή, ὅπως λέχθηκε, τὴν κοινωνία τοῦ Διοσκόρου, προσθέτουν σεμιγδάλι, ἐπειδὴ θὰ ξοδευθεῖ σὲ σύντομο διάστημα, καὶ αὐτὸ τὸ θεωροῦν ὡς κοινωνία.

Ἰκέτες: Αὐτοί, ἐνῶ σὲ ὅλα εἶναι ὀρθόδοξοι ἀσκητές, συναθροίζονται μαζί μὲ γυναῖκες ἀσκήτριες καὶ ἀναπέμπουν στὸ Θεὸ ὕμνους μὲ κάποια χορωδία καὶ χορό, μιμούμενοι κατὰ κάποιο τρόπο τὸ χορὸ ποῦ ἔστησαν συγχρόνως ἐκεῖνοι ἐπὶ Μωϋσέως, γιὰ τὴν καταστροφή τῶν Αἰγυπτίων, ποῦ εἶχε γίνει στὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα²¹.

Γνωσιμάχοι: εἶναι αὐτοὶ ποῦ ἀντιστρατεύονται σὲ κάθε γνώση τοῦ Χριστιανισμοῦ, λέγοντας ὅτι, ὅσοι ἀναζητοῦν στὶς θεῖες Γραφές κάποιες γνώσεις, κάνουν πράγματα περιττά. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν ζητάει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν Χριστιανό, παρὰ μόνο καλὲς πράξεις· εἶναι καλὸ ἐπομένως νὰ πορεύεται κανεὶς μᾶλλον ἀπλοϊκὰ καὶ νὰ μὴ πολυερευνᾷ κανένα δόγμα γνωστικῆς φύσεως.

Ἡλιοτροπίτες: εἶναι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι λένε ὅτι τὰ φυτὰ ἡλιοτρόπια, ποῦ στρέφονται ἀκολουθώντας τὶς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, ἔχουν κάποια θεϊκὴ δύναμη, ἢ ὁποῖα πραγματοποιεῖ

21. Ἐξ. 14,28 καὶ 15,1 καὶ 20.

καὶ ὡς διὰ τοῦτο τιμᾶν αὐτοὺς ἐθέλοντες, μὴ συνιέντες τὴν
5 μηνυθεῖσαν κίνησιν αὐτῶν φυσικὴν τινα ὑπάρχειν.

4'. **Θνητοψυχῖται**· οἱ τὴν ἀνθρωπειάν ψυχὴν εἰσάγοντες ὁμοίαν
τῆς τῶν κτηνῶν, καὶ τῷ σώματι λέγοντες συναπόλλυσθαι αὐ-
τήν.

4α'. **Ἄγονυκλῖται**· οἱ ἐν παντὶ καιρῷ τῶν προσευχῶν γόνυ, μὴ
θέλοντες κλίνειν, ἀλλ' ἐστῶτες δεῖ τὰς προσευχὰς ποιούμενοι.

4β'. **Θεοκαταγνώσται**, οἱ καὶ **Βλάσφημοι**· οἱ ἐν τισι λόγοις καὶ
πράγμασι τῶν τε ἀνακειμένων αὐτῷ ἁγίων προσώπων καὶ
τῶν θείων Γραφῶν καταγινώσκειν πειρώμενοι, τολμηροὶ τινες
καὶ βλάσφημοι ὑπάρχοντες.

4γ'. **Χριστολύται**· οἱ λέγοντες τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χρι-
στὸν μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τὸ ἔμψυχον σῶμα αὐτοῦ
κάτω λελοιπέναι καὶ γυμνῇ τῇ θεότητι ἀνεληλυθέναι εἰς τοὺς
οὐρανοὺς.

4δ'. **Ἐθνόφρονες**· οἱ ταῖς συνηθείαις τῶν ἐθνῶν ἐπακολουθοῦν-
τες, Χριστιανοὶ τᾶλλα ὑπάρχοντες, οἵτινες παρεισάγουσι γένεσιν
καὶ τύχην καὶ εἰμαρμένην, πᾶσάν τε τὴν ἀστρονομίαν καὶ
ἀστρολογίαν παραδεχόμενοι καὶ πᾶσαν μαντείαν καὶ ὀρνιθο-
5 σκοπίαν· καὶ οἰωνισμοῖς καὶ ἀποτροπιασμοῖς καὶ κληδονισμοῖς
καὶ τερατοσκοπίαις καὶ ἐπαιδαῖς καὶ τοῖς ὁμοίοις μύθοις ἀσε-
βῶν τῇ τε λοιπῇ συνηθείᾳ τῶν ἐθνῶν προσανέχοντες καὶ ἐορ-
τάς τινας ἑλληνικὰς τιμῶντες, ἡμέρας τε αὐθις καὶ μῆνας καὶ
καιροὺς καὶ ἐνιαυτοὺς παρατηρούμενοι.

4ε'. **Δονατικοί**· οἱ ἀπὸ Δονάτου τινὸς ἐν Ἀφρικῇ ἐναρξάμενοι,
τοῦ παραδεδωκότος αὐτοῖς ὅσπουν τι ἐπὶ χειρὸς αὐτῶν κρα-

σ' αὐτὰ αὐτὴ τὴν κίνηση, καὶ ὡς ἐκ τούτου θέλουν νὰ τὰ τιμοῦν, μὴ καταλαβαίνοντας ὅτι ἡ ἀναφερθεῖσα κίνησή τους εἶναι φυσική.

Θνητοψυχῖτες· εἶναι ἐκεῖνοι πού θεωροῦν τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ ὁμοία μὲ ἐκείνη τῶν ζώων, καὶ λένε ὅτι χάνεται μαζί μὲ τὸ σῶμα.

Ἄγονυκλῖτες· εἶναι ἐκεῖνοι πού σὲ ὄλες τὶς ὥρες τῆς προσευχῆς δὲν θέλουν νὰ γονατίσουν, ἀλλὰ κάνουν τὶς προσευχὰς τους πάντοτε ὀρθοί.

Θεοκαταγνώστες, ἢ Βλάσφημοι· εἶναι αὐτοὶ πού μὲ μερικὰ λόγια καὶ ἔργα δείχνουν περιφρόνηση καὶ στὰ ἀφιερωμένα σ' αὐτὸν ἅγια πρόσωπα καὶ στὶς θεῖες Γραφές, ὄντας θρασεῖς καὶ βλάσφημοι.

Χριστολύτες· εἶναι ἐκεῖνοι πού λένε ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, μετὰ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἐγκατέλειψε τὸ ἔμψυχο σῶμα του κάτω καὶ ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς μὲ μόνη τὴ θεότητα.

Ἐθνόφρονες· εἶναι ἐκεῖνοι πού ἀκολουθοῦν τὶς συνήθειες τῶν ἐθνικῶν, ἐνῶ κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι Χριστιανοί. Αὐτοὶ ἔχουν εἰσαγάγει τὴ μοῖρα καὶ τὴν τύχη καὶ τὴν εἰμαρμένη, παραδέχονται κάθε ἀστρονομία καὶ ἀστρολογία καὶ κάθε μαντεία καὶ ὀρνιθοσκοπία, καὶ βασιζονται στοὺς οἰωνοὺς καὶ ἀποτροπιασμοὺς²² καὶ κλήδονες καὶ τὶς τερατοκοπίες²³ καὶ τὰ μαγικὰ ἄσματα, καθὼς καὶ στοὺς παρόμοιους μύθους τῶν ἀσεβῶν καὶ τὶς ἄλλες συνήθειες τῶν ἐθνικῶν, τιμοῦν μερικὲς γιορτὲς ἐλληνικὲς, καὶ παρατηροῦν ἐπίσης ἡμέρες καὶ μῆνες καὶ ἐποχὰς καὶ χρόνους.

Δονατικοί· εἶναι ὁπαδοὶ κάποιου Δονάτου, πού ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους στὴν Ἀφρική, οἱ ὅποιοι, κρατώντας στὸ χέρι

23. Μαντεῖες πού στηρίζονταν σὲ παρατηρήσεις τῶν οὐράνιων σημείων.

τοῦντας, τοῦτο πρότερον ἀσπάζεσθαι, καὶ τηνικαῦτα τῆς προσφορᾶς τῶν ἀγιασμάτων μετέχειν, ἥνικα μέλλει ταῦτα προσκο-
5 μίζεσθαι.

46: **Ἠθικοπροσκόπται**· οἱ ἐν τῇ ἠθικῇ, ἤγουν πρακτικῇ, προσκόπτοντες, καὶ ἔνια μὲν δόγματα αὐτῆς ἐπαινετὰ ὑπάρχοντα διαβάλλοντες, τινὰ δὲ ψεκτὰ ὄντα ὡς χρηστὰ μετιόντες.

47: **Παρερμηνευταί**· οἱ τινὰ κεφάλαια τῶν θείων Γραφῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης παρερμηνεύοντες καὶ πρὸς τὸν οἰκεῖον σκοπὸν αὐτὰ μεθοδεύοντες, ἐμφιλονείκως δὲ παρὰ τὰς πολλὰς τῶν ἀκριβῶν καὶ ἀνεπιλήπτων ἐρμηνειῶν διακειμένοι,
5 ἐξ ἰδιωτείας τινὸς καὶ ἀδιακρισίας τοῦτο πάσχουσιν, βεβαιοῦν δὲ ἐντεῦθεν αὐτοῦς καὶ ἔνια τῶν αἰρετικῶν δογμάτων μὴ ἐπιστάμενοι.

48: **Λαμπετιανοί**· οἱ ἀπὸ Λαμπετίου τινὸς οὕτω προσαγορευόμενοι, οἵτινες τοῖς βουλομένοις ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζῆν καὶ ἐν κοινοβίοις διάγειν, ἐπιτρέπουσιν ἐκάστῳ οἷαν ἂν ἐθέλη καὶ δοκιμάζη πολιτείαν ταύτην μετιέναι, καὶ ὁ προαιρεῖται σχῆμα ἀμφιέννυ-
5 σθαι. Οὐδὲν γάρ, φησὶν, ἠναγκασμένως ποιεῖν τὸν Χριστιανόν, ὅτι γέγραπται, «ἐκουσίως θύσω σοι»· καὶ πάλιν, «ἐκ θελήματός μου ὁμολογήσομαι αὐτῷ». Ἐπιτρέπουσι δέ, ὡς φασί τινες, καὶ φυσικοῖς πάθεσιν χώραν διδόναι, καὶ μὴ ἀνθίστασθαι αὐτοῖς, ὡς τῆς φύσεως οὕτως ἀπαιτούσης, καὶ ἕτερα ἅτινα παρα-
10 πλησίως τῶν ὀνομαζομένων Ἀρειανῶν λέγονται φρονεῖν. Ἀπὸ τούτων Εὐστάθιος τις ἀνεφάνη, ἐξ οὗ Εὐσταθιανοί.

Αὗται μέχρι τῶν Ἡρακλείου χρόνων.

τους κάποιο κόκκαλο, πού τούς παρέδωσε ὁ Δονάτος, τὸ ἀσπάζονται πρῶτα καὶ ὕστερα παίρνουν μέρος στὴν προσφορά τῶν ἀγίων δώρων, ὅταν πρόκειται αὐτὰ νὰ προσκομισθοῦν.

Ἡθικοπροσκόπτες· εἶναι αὐτοὶ πού προκόπτουν στὴν ἠθική, δηλαδή στὴν πρακτική· διαβάλλουν μερικές ἀλήθειες πού εἶναι ἀξιέπαινες, ἐνῶ ἄλλες πού εἶναι μεμπτὲς τὶς ἐφαρμόζουν ὡς ἀγαθές.

Παρερμηνευτές· εἶναι ἐκεῖνοι πού, παρερμηνεύοντας μερικὰ κεφάλαια τῶν θείων Γραφῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, τὰ μεταχειρίζονται γιὰ τὸν δικό τους σκοπὸ. Διαφωνοῦν μὲ τὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς ὀρθές καὶ ἀλάνθαστες ἐρμηνεῖες, καὶ τὸ κάνουν αὐτὸ ἀπὸ ἀδεξιότητα καὶ ἀδιακρίσια, βεβαιώνοντας μ' αὐτὸ οἱ ἴδιοι, ὅτι μερικές ἀπὸ τὶς αἵρετικές διδασκαλίες δὲν τὶς γνωρίζουν.

Λαμπετιανοί· αὐτοὶ ὀνομάζονται ἔτσι ἀπὸ κάποιον Λαμπέτιο, καὶ σὲ ὅσους θέλουν νὰ ζοῦν μαζὶ καὶ νὰ ἐγκαταβιῶνουν σὲ κοινόβια, ἐπιτρέπουν στὸν καθένα νὰ μετέρχεται ὅποια θέλει καὶ ἐπιδοκιμάζει πολιτεία, καὶ νὰ ντύνεται ὅποιο σχῆμα προτιμᾷ. Γιατὶ ὁ Χριστιανός, λέει, δὲν κάνει τίποτε μὲ ἐξαναγκασμό· διότι ἔχει γραφεῖ· «θὰ σοῦ προσφέρω θυσία ἐκούσια». Καὶ πάλι· «μὲ τὴ θέλησή μου θὰ τὸν δοξολογήσω». Ἐπιτρέπουν ἐπίσης, ὅπως λένει μερικοί, ἀκόμα νὰ στὰ φυσικὰ πάθη νὰ ὑποχωροῦν καὶ νὰ μὴ ἀντιστέκονται σ' αὐτὰ, ἐπειδὴ δῆθεν ἔτσι ἀπαιτεῖ ἡ φύση, καί, λέγεται ἀκόμη, ὅτι πιστεύουν καὶ μερικὰ ἄλλα παραπλήσια μὲ ἐκείνους πού ὀνομάζονται Ἄρειανοί. (Ἀπὸ αὐτοὺς ἐμφανίσθηκε κάποιος Εὐστάθιος, γι' αὐτὸ λέγονται καὶ Εὐσταθιανοί).

Αὐτὲς εἶναι οἱ αἵρέσεις μέχρι τὰ χρόνια τοῦ Ἡρακλείου.

**Ἄπὸ δὲ Ἡρακλείου καὶ δεῦρο ἀνεφύησαν
αἱ ὑποκείμενα.**

4θ'. **Μονοθελῆται·** οἱ ἀπὸ τοῦ Ἀλεξανδρείας Κύρου τὴν ἀρχὴν εἰληφότες, ἀπὸ δὲ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Σεργίου βεβαιωθέντες. Οὗτοι μὲν δύο ἐπὶ Χριστοῦ φύσεις πρεσβεύουσι καὶ μίαν ὑπόστασιν· Ἐν δὲ θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν δογματίζου-
5 σιν, ἀναιροῦντες διὰ τούτου τῶν φύσεων τὴν δυνάδα, καὶ τοῖς Ἀπολιναρίου δόγμασιν ἰσχυρῶς ἀντιποιοῦμενοι.

ρ'. **Αὐτοπροσκόπται·** πάντα μὲν ὀρθόδοξοι ὑπάρχοντες, ἀδεῶς δὲ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ κοινωνίας σφᾶς αὐτοὺς προφάσεως εὐτελοῦς ἔνεκα ἀποκόπτοντες. Κανονικοὺς δὲ θεσμοὺς δῆθεν ἐπιζητοῦντες, οὔτε ἐπίσκοποι, οὔθ' ὄλως λαοῦ προεστῶ-
5 τες, ἀλλὰ τινες ἀγελαῖοι ὄντες, ὁμοῦ αὐτοὶ προσκόπτουσι ἐν οἷς ἐγκαλοῦσι. Συνοικοῦσι γὰρ γυναιξὶ προφανῶς καὶ παρεισάκτους συνάγουσι, πραγματείας τε καὶ πλεονεξίας καὶ τοῖς ἄλλοις ἐντρίβονται βιωτικοῖς πράγμασιν, ἀλόγως τε βιωτεύουσι, ἐκεῖνα ἔργῳ καταλύοντες, ἄπερ λόγῳ συνιστᾶν ἰσχυρίζονται,
10 παραβάται ὄντες κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἀπόφασιν. Λόγῳ γὰρ τιμῶντες, ἔργῳ τὸν Θεὸν ἀτιμάζουσι, μοναχοὶ καὶ ὑπὸ κλῆρον ταττόμενοι. Ἐπονται δὲ αὐτοῖς, ὡς οἱ τεθαμβωμένοι, καὶ τῇ ἑαυτῶν ἀπλότητι πορευόμενοι. Οἱ δέ γε τρόφιμοι τῆς Ἐκκλησίας τοὺς μὲν ἱεροῦς σέβουσι κανόνας, τὰ δὲ τούτοις συντείνον-
15 τα, ἐπισκόποις καὶ προεστῶσι παραχωροῦντες, αὐτοὶ μάλα περριέπουσι ἔργῳ, τούτους δι' εὐταξίας ὑπερτιμῶντες.

ρα'. Ἔστι δὲ καὶ ἡ μέχρι τοῦ νῦν κρατοῦσα λαοπλάνος θρησκεία τῶν Ἰσμηλιτῶν, πρόδρομος οὖσα τοῦ Ἀντιχρίστου. Κατάγεται δὲ ἀπὸ Ἰσμαῆλ, τοῦ ἐκ τῆς Ἀγᾶρ τεχθέντος τῷ Ἀβραάμ, διόπερ Ἀγαρηνοὶ καὶ Ἰσμηλιταὶ προσαγορεύονται.

Ἐκ τῶν Ἑβραίων καὶ δῶθε ἐμφανίσθησαν οἱ παρακάτω αἵρέσεις.

- 99 **Μονοθελῆτες**: εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ὡς ἀρχὴν τοὺς τὸν Κύριο Ἀλεξανδρείας καὶ ἐνισχύθησαν ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως Σέργιο. Αὐτοὶ βέβαια δέχονται δύο φύσεις στὸ Χριστὸ καὶ μία ὑπόσταση, ἀλλὰ διδάσκουν ἓνα θέλημα καὶ μιὰ ἐνέργεια, ἀναιρώντας ἔτσι τὶς δύο φύσεις, καὶ ἀντιγράφοντας πλήρως τὰ δόγματα τοῦ Ἀπολλιναρίου.
- 100 **Αὐτοπροσκόπτες**: αὐτοὶ εἶναι σὲ ὅλα ὀρθόδοξοι, ἀλλὰ χωρὶς φόβο μὲ ἀνύπαρκτη σχεδὸν πρόφαση ἀποκόπτουν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἀπὸ τὴν καθολικὴ Ἐκκλησίαν καὶ κοινωνίαν. Ἐπιζητώντας δῆθεν κανονικοὺς θεσμοὺς, οὔτε ἐπίσκοποι γίνονται, οὔτε γενικὰ προεστῶτες τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ ζοῦν σὰν νὰ εἶναι κάποιοι ἀγελαῖοι, καὶ ἔτσι προσκρούουν οἱ ἴδιοι σ' αὐτὰ ποὺ κατηγοροῦν. Γιατὶ συγκατοικοῦν μὲ γυναῖκες φανερὰ καὶ δέχονται συνείσακτες: ἀσχολοῦνται μὲ ἐπιχειρήσεις καὶ πλεονεξίες καὶ μὲ τὶς ἄλλες βιωτικὰς ὑποθέσεις: ζοῦν ἄλογα, καταλύοντας στὴν πράξιν, ἐκεῖνα ποὺ μὲ λόγια ἰσχυρίζονται ὅτι συνιστοῦν, ὄντας παραβάτες, κατὰ τὴν ἀποστολικὴ ἀπόφαση. Γιατὶ, τιμώντας μὲ λόγια τὸ Θεό, τὸν ἀτιμάζουν μὲ τὰ ἔργα, γινόμενοι μοναχοὶ καὶ κληρικοί. Τοὺς ἀκολουθοῦν ὅσοι εἶναι θαμπωμένοι καὶ πορευόμενοι μὲ τὴν ἀπλότητά τους. Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας σέβονται βέβαια τοὺς ἱεροὺς κανόνες, ὅσα ὁμως βοηθοῦν σ' αὐτούς, τὰ παραχωροῦν στοὺς ἐπισκόπους καὶ προεστῶτες, φροντίζοντας αὐτοὶ περισσότερο μὲ ἔργα καὶ ὑπερτιμώντας αὐτοὺς μὲ τὴν εὐταξίαν τους.
- 101 Ἐκ τῶν Ἑβραίων καὶ δῶθε ἐμφανίσθησαν οἱ παρακάτω αἵρέσεις.
- 101 **Ἐκ τῶν Ἑβραίων καὶ δῶθε ἐμφανίσθησαν οἱ παρακάτω αἵρέσεις.** Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἡ λαοπλάνος θρησκεία τῶν Ἰσμαηλιτῶν, ποὺ διατηρεῖται μέχρι τώρα καὶ εἶναι πρόδρομος τοῦ Ἀντιχρίστου. Κατάγεται ἀπὸ τὸν Ἰσμαήλ, τὸν γιὸ τοῦ Ἀβραάμ ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Ἄγαρ, γι' αὐτὸ λέγονται

5 Σαρακηνοὺς δὲ αὐτοὺς καλοῦσιν, ὡς ἐκ τῆς Σάρρας κενούς, διὰ τὸ εἰρῆσθαι ὑπὸ τῆς Ἄγαρ τῷ ἄγγέλῳ· «Σάρρα κενὴν με ἀπέλυσεν». Οὗτοι μὲν οὖν εἰδωλολατρήσαντες καὶ προσκυνήσαντες τῷ ἑωσφόρῳ ἄστρῳ, καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ, ἦν δὴ καὶ Χαβάρ τῇ ἑαυτῶν ἐπωνόμασαν γλώσση, ὅπερ σημαίνει μεγάλη, ἕως μὲν 10 οὖν τῶν Ἡρακλείου χρόνων προφανῶς εἰδωλολάτρουν. Ἄφ' οὗ χρόνου καὶ δεῦρο ψευδοπροφήτης αὐτοῖς ἀνεφύη, Μαμεδ ἐπονομαζόμενος, ὃς τῇ τε Παλαιᾷ καὶ Νέᾳ Διαθήκῃ περιτυχῶν, ὁμοίως δῆθεν Ἀρειανῶ προσομιλήσας μοναχῶ, ἰδίαν συνεστήσατο αἵρεσιν. Καὶ προφάσει τὸ δοκεῖν θεοσεβείας τὸ ἔθνος εἰσ- 15 ποιησάμενος, ἐξ οὐρανοῦ γραφὴν κατενεχθῆναι ἐπ' αὐτὸν διαθρυλλεῖ. Τινὰ οὖν συντάγματα ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ βιβλίῳ χαράξας γέλωτος ἄξια, τὸ σέβας αὐτοῖς παραδίδωσι.

Λέγει ἓνα Θεὸν εἶναι ποιητὴν τῶν ὄλων, μήτε γεννηθέντα, μήτε γεγεννηκότα. Λέγει τὸν Χριστὸν Λόγον εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ 20 Πνεῦμα αὐτοῦ, κτιστὸν δὲ καὶ δοῦλον, καὶ ὅτι ἐκ Μαρίας τῆς ἀδελφῆς Μωϋσέως καὶ Ἀαρῶν ἀνευ σπορᾶς ἐτέχθη. Ὁ γὰρ Λόγος, φησί, τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μαρίαν καὶ ἐγέννησε τὸν Ἰησοῦν προφήτην ὄντα καὶ δοῦλον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι παρανομήσαντες ἐθέλησαν αὐτὸν σταυρῶ- 25 σαι, καὶ κρατήσαντες ἐσταύρωσαν τὴν σκιὰν αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς οὐκ ἐσταυρώθη, φησὶν, οὔτε ἀπέθανεν· ὁ γὰρ Θεὸς ἔλαβεν αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ τὸ φιλεῖν αὐτόν. Καὶ τοῦτο λέγει, ὅτι τοῦ Χριστοῦ ἀνελθόντος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ Θεὸς λέγων·

30 Ὡ Ἰησοῦ, σὺ εἶπας, ὅτι «Υἱὸς εἰμι τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός;».

Καὶ ἀπεκρίθη, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς·

Ἔλεός μοι, Κύριε· σὺ οἶδας ὅτι οὐκ εἶπον, οὐδὲ ὑπερη-

Ἄγαρηνοὶ καὶ Ἰσμαηλίτες. Τοὺς λένε ὁμοῦ καὶ Σαρακηνοὺς, ὡς ἐκ τῆς «Σάρρας κενούσ», ἐπειδὴ ἡ Ἄγαρ εἶχε πεῖ στὸν ἄγγελο· «ἡ Σάρρα μὲ ἀπέλυσε κενή»²⁴. Αὐτοὶ λοιπὸν ἐγιναν εἰδωλολάτρες καὶ προσκύνησαν τὸ φωτεινὸ ἄστρο καὶ τὴν Ἀφροδίτη, τὴν ὁποία μάλιστα τὴν ὀνόμασαν Χαβάρ στὴ δική τους γλῶσσα, πὺ σημαίνει μεγάλη· μέχρι λοιπὸν τὰ χρόνια τοῦ Ἡρακλείου ἦταν εἰδωλολάτρες. Ἀπὸ τὸ χρόνο ἐκεῖνο καὶ δῶθε ξεφύτρωσε σ' αὐτοὺς ψευτοπροφήτης πὺ ὀνομαζόταν Μωάμεθ· αὐτός, ἀφοῦ μελέτησε τὴν Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη καὶ συνομιλώντας δῆθεν μὲ Ἀρειανὸ μοναχό, ἴδρυσε δική του αἵρεση. Θέλοντας νὰ ὀδηγήσει, ὅπως πίστευε, τὸ ἔθνος σὲ θεοσέβεια, διέδωσε ὅτι τοῦ στάλθηκε γραφὴ ἀπὸ τὸν οὐρανό. Ἀφοῦ λοιπὸν χάραξε μερικὰ νομοθετήματα στὸ βιβλίό του, ἄξια γιὰ γέλια, τὸ παρέδωσε γιὰ σεβασμὸ σ' αὐτούς.

Λέει ὅτι ἓνας Θεὸς εἶναι ὁ ποιητὴς τῶν ὄλων, πὺ οὔτε γεννήθηκε, οὔτε γέννησε. Λέει ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πνεῦμα αὐτοῦ, κτιστὸς ὁμοῦ καὶ ὑπήκοος καὶ ὅτι γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Μαρία τὴν ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσῆ καὶ τοῦ Ἀαρὼν χωρὶς σπορά²⁵. Γιατὶ ὁ Λόγος, λέει, τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα μπῆκαν στὴ Μαρία καὶ γέννησε τὸν Ἰησοῦ, πὺ ἦταν προφήτης καὶ δούλος τοῦ Θεοῦ. Οἱ Ἰουδαῖοι ὁμοῦ παρανομώντας θέλησαν νὰ τὸν σταυρώσουν, καὶ ἀφοῦ τὸν συνέλαβαν σταύρωσαν τῆ σκιά του, ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς δὲν σταυρώθηκε, λέει, οὔτε πέθανε· γιατί ὁ Θεὸς τὸν πῆρε κοντὰ του στὸν οὐρανὸ ἐπειδὴ τὸν ἀγαποῦσε. Καὶ τὸ λέει αὐτό, γιατί, ὅταν ὁ Χριστὸς ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς τὸν ρώτησε ὁ Θεὸς λέγοντας·

Ἦ Ἰησοῦ, εἶπες ἐσὺ ὅτι «εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός».

Καὶ ἀποκρίθηκε, λέει, ὁ Ἰησοῦς·

Ἄλυψου με, Κύριε· γνωρίζεις καλὰ ὅτι δὲν εἶπα,

εἶπε ἡ Ἄγαρ στὸν ἄγγελο. Γεν. 16,8.

25. Βλ. Κοράνιο, κεφ. 19,29.

φανῶ εἶναι δοῦλός σου· ἀλλ' ἄνθρωποι οἱ παραβάται
 ἔγραψαν, ὅτι εἶπον τὸν λόγον τοῦτον, καὶ ἐψεύσαντο κατ'
 35 ἐμοῦ καὶ εἰσὶ πεπλανημένοι'.

Καὶ ἀπεκρίθη καὶ φησιν αὐτῷ ὁ Θεός·

‘Οἶδα ὅτι σὺ οὐκ ἔλεγες τὸν λόγον τοῦτον’.

Καὶ ἄλλα πολλὰ τερατολογῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ συγγραφῇ γέλωτος
 ἄξια, ταύτην πρὸς Θεοῦ ἐπ' αὐτὸν κατενεχθῆναι φρουάττεται.

40 Ἡμῶν δὲ λεγόντων, Καὶ τίς ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν, ὅτι γραφὴν
 αὐτῷ δέδωκεν ὁ Θεός; καὶ τίς τῶν προφητῶν προεἶπεν ὅτι
 τοιοῦτος ἀνίσταται προφήτης; καὶ διαπορούντων αὐτῶν, ὡς ὁ
 Μωϋσῆς τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ Σινὰ ὄρος ἐπ' ὄψεως παντὸς τοῦ
 λαοῦ ἐν νεφέλῃ καὶ πυρὶ καὶ γνόφῳ καὶ θυέλλῃ φανέντος ἐδέξα-
 45 ντο τὸν νόμον. Καὶ ὅτι πάντες οἱ Προφῆται ἀπὸ Μωϋσέως καὶ
 καθεξῆς ἀρξάμενοι, περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας προηγό-
 ρευσαν, καὶ ὅτι Θεὸς ὁ Χριστὸς καὶ Θεοῦ Υἱὸς σαρκούμενος ἤξει
 καὶ σταυρωθησόμενος καὶ θνήσκων καὶ ἀναστησόμενος, καὶ ὅτι
 κριτὴς οὗτος ζώντων καὶ νεκρῶν. Καὶ λεγόντων ἡμῶν, Πῶς
 50 οὐχ οὕτως ἦλθεν ὁ προφήτης ὑμῶν, ἄλλων μαρτυρούντων περὶ
 αὐτοῦ, οὐδὲ παρόντων ὑμῶν ὁ Θεός, ὡς τῷ Μωϋσεῖ βλέποντος
 τοῦ λαοῦ, καπνιζομένου ὄρους δέδωκε τὸν νόμον, κάκείνῳ τὴν
 γραφὴν, ἣν φατε, παρέσχεν, ἵνα καὶ ὑμεῖς τὸ βέβαιον ἔχητε;
 Ἀποκρίνονται, ὅτι ὁ Θεὸς ὅσα θέλει ποιεῖ. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς, φα-
 55 μέν, οἶδαμεν· ἀλλ' ὅπως ἡ γραφὴ κατῆλθεν εἰς τὸν προφήτην
 ὑμῶν, ἐρωτῶμεν. Καὶ ἀποκρίνονται, ὅτι ἐν ὄσῳ κοιμᾶται, κατέ-
 βη ἡ γραφὴ ἐπάνω αὐτοῦ. Καὶ τὸ γελοιῶδες πρὸς αὐτοῦ λεγό-
 μεν ἡμεῖς· ὅτι λοιπόν, ἐπειδὴ κοιμώμενος ἐδέξατο τὴν γραφὴν
 καὶ οὐκ ἦσθετο τῆς ἐνεργείας, εἰς αὐτὸν ἐπληρώθη τὸ τῆς
 60 δημώδους παροιμίας...

Πάλιν ἡμῶν ἐρωτῶντων, Ἐντεταμένον ἡμῖν ἐν

οὔτε ὑπερηφανεύθηκα ὅτι εἶμαι δοῦλος σου· οἱ ἄνθρωποι ὁμῶς οἱ παραβάτες ἔγραψαν ὅτι εἶπα αὐτὸ τὸ λόγο, καὶ εἶπαν ψέματα ἐναντίον μου, καὶ εἶναι πλανημένοι·

Ἐποκρίθηκε τότε καὶ τοῦ εἶπε ὁ Θεός·

Ἐγνωρίζω ὅτι ἐσὺ δὲν ἔλεγες τὸ λόγο αὐτό·

Λέγοντας καὶ πολλὰ ἄλλα τερατοειδῆ στὴ συγγραφὴ αὐτῆ, πού εἶναι γιὰ γέλια, καυχιέται ὅτι αὐτὴ στάλθηκε σ' αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

Σὲ ἐρώτηση δὲ δική μας, Καὶ ποιός εἶναι αὐτὸς πού μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ ἔδωσε γραφή; καὶ ποιός ἀπὸ τοὺς προφήτες προφήτεψε ὅτι θὰ ἐμφανισθεῖ τέτοιος προφήτης; αὐτοὶ ἀμφισβητοῦν ὅτι ὁ Μωϋσῆς δέχτηκε τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ στὸ ὄρος Σινᾶ κάτω ἀπὸ τὰ μάτια ὄλου τοῦ λαοῦ, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἐμφανίστηκε σ' αὐτὸν μέσα σὲ νεφέλη καὶ σὲ φωτιά καὶ σὲ ὀμίχλη καὶ σὲ θύελλα, ὅτι ὄλοι οἱ προφῆτες, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ καὶ ἐξῆς, προφήτεψαν γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ θὰ ἔρθει σαρκωμένος καὶ θὰ σταυρωθεῖ καὶ θὰ πεθάνει καὶ θὰ ἀναστηθεῖ, καὶ ὅτι εἶναι κριτῆς τῶν ζώντων καὶ τῶν νεκρῶν. Καὶ σὲ ἐρώτηση δική μας, Πῶς δὲν ἦρθε ὁ προφήτης σας μὲ τὸν τρόπο αὐτό, δηλαδὴ ἀφοῦ πρῶτα ἔδιναν ἄλλοι μαρτυρία γι' αὐτόν, καὶ πῶς ὁ Θεὸς τοῦ ἔδωσε τὴ γραφὴ πού λέτε χωρὶς νὰ εἴστε κι' ἐσεῖς παρόντες, καὶ ὄχι ὅπως ἔδωσε στὸ Μωϋσῆ τὸν νόμο, ἐνῶ ἔβλεπε ὁ λαὸς καὶ κάπνιζε τὸ ὄρος, γιὰ νὰ ἔχετε καὶ σεῖς τὴ βεβαιότητα; ἀπαντοῦν, ὅτι ὁ Θεὸς κάνει ὅσα θέλει. Αὐτό, λέμε, τὸ γνωρίζουμε κι' ἐμεῖς· ἀλλὰ σᾶς ρωτοῦμε πῶς κατέβηκε ἡ γραφὴ στὸν προφήτη σας. Καὶ ἀποκρίνονται ὅτι, ἐνῶ κοιμόταν, κατέβηκε ἡ γραφὴ ἐπάνω του. Καὶ τοὺς λέμε ἐμεῖς τὸ γελοῖο ἐκεῖνο· ὅτι δηλαδὴ, ἀφοῦ δέχτηκε κοιμισμένος τὴ γραφὴ καὶ δὲν αἰθάνθηκε τὴν ἐνέργεια, ἐκπληρώθηκε σ' αὐτόν ἡ λαϊκὴ παροιμία...

Καὶ πάλι σὲ ἐρώτησή μας, Πῶς, ἐνῶ αὐτὸς στὴ γραφὴ

τῆ γραφῆ ὑμῶν μηδὲν ποιεῖν ἢ δέχεσθαι ἄνευ μαρτύρων, οὐκ ἠρωτήσατε αὐτόν, ὅτι Πρῶτον αὐτὸς ἀπόδειξον διὰ μαρτύρων, ὅτι προφήτης εἶ, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθες, καὶ ποία γραφὴ
 65 μαρτυρεῖ περὶ σοῦ;’ σιωπῶσιν αἰδούμενοι. Ἐπειδὴ γυναῖκα γῆμαι οὐκ ἔξεστιν ὑμῖν ἄνευ μαρτύρων, οὐδὲ ἀγοράζειν, οὐδὲ κτᾶσθαι, οὔτε δὲ ὑμεῖς αὐτοὶ καταδέχεσθε ὄνον ἢ κτῆνος ἀμάρτυρον ἔχειν· ἔχετε μὲν καὶ γυναῖκας καὶ κτήματα καὶ ὄνους καὶ τὰ λοιπὰ διὰ μαρτύρων, μόνην δὲ πίστιν καὶ γραφὴν ἀμάρτυρον
 70 ἔχετε· ὁ γὰρ ταύτην ὑμῖν παραδοὺς οὐδαμῶθεν ἔχει τὸ βέβαιον, οὐδέ τις προμάρτυς ἐκείνου γνωρίζεται, ἀλλὰ καὶ κοιμώμενος ἐδέξατο ταύτην. Καλοῦσι δὲ ἡμᾶς Ἐταιριστάς, ὅτι, φησί, ἑταῖρον τῷ Θεῷ παρεισάγομεν, λέγοντες εἶναι τὸν Χριστὸν Υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεόν. Πρὸς οὓς φαμεν, ὅτι τοῦτο οἱ προφήται καὶ ἡ
 75 Γραφὴ παραδέδωκεν, ὑμεῖς δέ, ὡς ἰσχυρίζεσθε, τοὺς προφήτας δέχεσθε. Εἰ οὖν καλῶς λέγομεν τὸν Χριστὸν Θεοῦ Υἱόν, κάκεινοι ἐδίδαξαν καὶ παρέδωκαν ἡμῖν. Καὶ τινες μὲν αὐτῶν φασιν, ὅτι ἡμεῖς τοὺς προφήτας ἀλληγορήσαντες τοιαῦτα προστεθεικάμεν. Ἄλλοι φασὶν ὅτι οἱ Ἑβραῖοι μισοῦντες ἡμᾶς ἐπλάνησαν,
 80 ὡς ἀπὸ τῶν προφητῶν γράψαντες, ἵνα ἡμεῖς ἀπολώμεθα.

Πάλιν δὲ φαμεν πρὸς αὐτούς· Ὑμῶν λεγόντων, ὅτι Χριστὸς Λόγος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πνεῦμα, πῶς λοιδορεῖτε ἡμᾶς ὡς Ἐταιριστάς; Ὁ γὰρ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα ἀχώριστόν ἐστι τοῦ ἐν ᾧ πέφυκεν· εἰ οὖν ἐν Θεῷ ἐστὶν ὁ Λόγος αὐτοῦ, δῆλον ὅτι καὶ
 85 Θεός ἐστιν. Εἰ δὲ ἐκτός ἐστι τοῦ Θεοῦ, ἀλογός ἐστι καθ’ ὑμᾶς ὁ Θεὸς καὶ ἄπνους. Οὐκοῦν φεύγοντες ἐταιριάζειν τὸν Θεὸν ἐκόψατε αὐτόν. Κρεῖσσον γὰρ ἦν λέγειν ὑμᾶς, ὅτι ἑταῖρον ἔχει ἢ κόπτειν αὐτόν, καὶ ὡς λίθον ἢ ζύλον ἢ τι τῶν ἀναισθήτων παρεισ-

σας δίνει ἐντολή σὲ σᾶς νὰ μὴ κάνετε τίποτε ἢ νὰ μὴ δεχέστε τίποτε χωρὶς νὰ ὑπάρχουν μάρτυρες, δὲν τὸν ἐρωτήσατε, Ἐπίδοξέ μας ἐσὺ πρῶτα μὲ μάρτυρες ὅτι εἶσαι προφήτης καὶ ὅτι προέρχεσαι ἀπὸ τὸ Θεό, καὶ ποιά γραφή μαρτυρεῖ γιὰ σένα; σιωποῦν γεμᾶτοι ντροπῇ. Ἐνῶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παντρευθεῖτε γυναῖκα χωρὶς μάρτυρες, οὔτε νὰ ἀγοράζετε, οὔτε νὰ ἀποκτᾶτε, ἀλλὰ οὔτε καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι νὰ ἔχετε γαῖδαρο ἢ κτῆνος χωρὶς μάρτυρες, σεῖς ὁμῶς ἔχετε καὶ γυναῖκες καὶ κτήματα καὶ γαϊδούρια καὶ τὰ λοιπὰ μὲ μάρτυρες, καὶ μόνο πίστη καὶ γραφή ἔχετε χωρὶς μάρτυρες· γιατί αὐτὸς πού σᾶς τὴν παρέδωσε δὲν ἔχει ἀπὸ πούθεν τὴ βεβαιότητα, οὔτε καὶ κανέναν προφήτην ἐκεῖνου εἶναι γνωστός, ἀλλὰ καὶ τὴν δέχτηκε ἐνῶ κοιμόταν. Ἐμᾶς μᾶς ὀνομάζουν Ἐταιριστές, ἐπειδὴ, λέει, εἰσάγομε συνέταιρο στὸ Θεό, λέγοντας ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεός. Σ' αὐτοὺς ἀπαντοῦμε, ὅτι αὐτὸ μᾶς τὸ παρέδωσαν οἱ προφῆτες καὶ ἡ Γραφή· καί, ὅπως ἰσχυρίζεθε ἐσεῖς, τοὺς παραδέχεσθε τοὺς προφῆτες. Ἐὰν λοιπὸν κακῶς λέμε τὸν Χριστὸ Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνοι μᾶς τὸ δίδαξαν καὶ μᾶς τὸ παρέδωσαν. Καὶ μερικοὶ βέβαια ἀπὸ αὐτοὺς λένε, ὅτι ἐμεῖς τὰ προσθέσαμε αὐτὰ ἐξηγώντας ἀλληγορικὰ τοὺς προφῆτες. Ἄλλοι πάλι λένε ὅτι οἱ Ἑβραῖοι μᾶς παραπλάνησαν, ἐπειδὴ μᾶς μισοῦσαν, ὅτι τάχα τὰ ἔγραψαν οἱ προφῆτες, γιὰ νὰ ὀδηγηθοῦμε ἐμεῖς στὴν ἀπώλεια.

Καὶ πάλι λέμε σ' αὐτούς· Ἀφοῦ καὶ σεῖς λέτε ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Λόγος καὶ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, γιατί μᾶς κατηγορεῖτε ὡς Ἐταιριστές; Διότι ὁ λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ἀχώριστα ἐκεῖνου στὸν ὁποῖο ὑπάρχουν ἀπὸ τὴ φύση του. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Λόγος τοῦ ὑπάρχει στὸ Θεό, εἶναι φανερό ὅτι εἶναι καὶ Θεός, ἐνῶ ἐὰν ὑπάρχει ἔξω ἀπὸ τὸ Θεό, σύμφωνα μὲ σᾶς, ὁ Θεός εἶναι ἄλογος καὶ ἄπνους (χωρὶς πνεῦμα). Ἀποφεύγοντας λοιπὸν νὰ κάνετε συνεταῖρο τοῦ Θεοῦ, τὸν κόψατε. Γιατί θὰ ἦταν καλύτερα νὰ λέγατε ὅτι ἔχει συνέταιρο, παρὰ νὰ τὸν κόψετε καὶ νὰ τὸν παρουσιάζετε σὰν πέτρα

ἀγειν. Ὡστε ὑμᾶς ἡμᾶς ψευδηγοροῦντες, Ἐταιριστὰς καλεῖτε,
90 ἡμεῖς δὲ Κόπτας ὑμᾶς προσαγορευόμεν τοῦ Θεοῦ.

Διαβάλλουσι δὲ ἡμᾶς ὡς εἰδωλολάτρας προσκυνοῦντας τὸν
σταυρὸν, ὃν καὶ βδελύσσονται, καὶ φαμεν πρὸς αὐτούς· Πῶς
οὖν ὑμεῖς λίθῳ προστρίβεσθε κατὰ τὴν Χαβαθὰν ὑμῶν καὶ φι-
λεῖτε τὸν λίθον ἀσπαζόμενοι; Καὶ τινες αὐτῶν φασιν ἐπάνω αὐ-
95 τοῦ τὸν Ἀβραὰμ συνουσιάσαι τῇ Ἄγαρ· ἄλλοι δὲ ὅτι ἐπ' αὐτὸν
προσέδησε τὴν κάμηλον, μέλλων θύειν τὸν Ἰσαάκ. Καὶ πρὸς αὐ-
τοὺς ἀποκρινόμεθα· Τῆς Γραφῆς λεγούσης, ὅτι ὄρος ἦν ἀλσῶδες
καὶ ξύλα, ἀφ' ὧν καὶ εἰς τὴν ὀλοκάρπωσιν σχίσας ὁ Ἀβραὰμ
ἐπέθηκε τῷ Ἰσαάκ, καὶ ὅτι μετὰ τῶν παίδων τὰς ὄνους κατέλι-
100 πεν. Πόθεν οὖν ὑμῖν τὸ ληρεῖν; οὐ γὰρ ἐκεῖσε ξύλα δρυμῶδη κεῖ-
ται, οὔτε ὄνοι διοδεύουσιν. Αἰδοῦνται μὲν, ὁμῶς φασὶν εἶναι τὸν
λίθον τοῦ Ἀβραάμ. Εἰτά φαμεν· Ἔστω τοῦ Ἀβραάμ, ὡς ὑμεῖς
ληρεῖτε· τοῦτον οὖν ἀσπαζόμενοι, ὅτι μόνον ὁ Ἀβραὰμ ἐπ' αὐτὸν
συνουσίασε γυναικί, ἢ ὅτι κάμηλον προσέδησιν, οὐκ αἰδεῖσθε,
105 ἀλλ' ἡμᾶς εὐθύνετε ὅτι πρὸς σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ προσκυνοῦ-
μεν, δι' οὗ δαιμόνων ἰσχύς καὶ διαβόλου καταλέλυται πλάνη;
Οὗτος δέ, ὃν φασι λίθον, κεφαλὴ τῆς Ἀφροδίτης ἐστίν, ἣν προ-
σεκύνουν, ἣν Χαβερ προσηγόρευον, ἐφ' ὃν καὶ μέχρι νῦν ἐγγλυ-
φίδος ἀποσκίασμα τοῖς ἀκριβῶς κατανοοῦσι φαίνεται.

110 Οὗτος ὁ Μάμεδ πολλάς, ὡς εἴρηται, ληρωδίας συντάξας,
ἐκάστη τούτων προσηγορίαν ἐπέθηκεν· οἷον ἡ γραφὴ τῆς γυναι-
κὸς καὶ ἐν αὐτῇ τέσσαρας γυναικῆς προφανῶς λαμβάνειν νομο-
θετεῖ καὶ παλλακάς, ἐὰν δύνηται, χιλίας, ὄσας ἢ χεῖρ αὐτοῦ κα-

ἢ ξύλο ἢ κάτι ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀναίσθητα. Ἔτσι, ἀφοῦ ἐσεῖς ψευδολογώντας μᾶς ὀνομάζετε ἑταιριστές, κι' ἐμεῖς σᾶς ἀποκαλοῦμε Κόπτες τοῦ Θεοῦ.

Μᾶς κατηγοροῦν ἐπίσης ὡς εἰδωλολάτρες, ἐπειδὴ προσκυνοῦμε τὸ σταυρὸ, τὸν ὁποῖο ἀποτρέφονται. Τοὺς ἀπαντοῦμε λοιπὸν· Γιατί ἐσεῖς τρίβεστε πάνω σὲ πέτρα, στὴν Κααμπᾶ σας, καὶ φιλάτε καὶ ἀσπάζεσθε τὴν πέτρα; Καὶ μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς λένε ὅτι πάνω σ' αὐτὴν ὁ Ἄβραάμ ἦρθε σὲ ἐπαφή μὲ τὴν Ἄγαρ· ἄλλοι πάλι ὅτι σ' αὐτὴ τὴν πέτρα ἔδεσε τὴν καμήλα του, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ θυσιάσει τὸν Ἰσαάκ. Καὶ σ' αὐτοὺς ἀπαντᾶμε· Ἡ Γραφή λέει ὅτι ὑπῆρχε ὄρος δασῶδες καὶ ξύλα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ Ἄβραάμ ἔσχισε γιὰ τὴ θυσία καὶ τὰ φόρτωσε στὸν Ἰσαάκ, καὶ ὅτι ἄφησε μακριὰ τὶς ὄνους μὲ τοὺς ὑπηρέτες· ἀπὸ ποῦ λοιπὸν πηγάζει ἡ φλυαρία σας; Γιατί στὴν Κααμπᾶ δὲν ὑπάρχουν δένδρα δασώδη οὔτε περνοῦν ὄνοι ἀπὸ ἐκεῖ. Ντρέπονται βέβαια, ἀλλὰ λένε ὅτι εἶναι ἡ πέτρα τοῦ Ἄβραάμ. Ἔπειτα λέμε· Ἔστω ὅτι εἶναι τοῦ Ἄβραάμ, ὅπως σεῖς φλυαρεῖτε· ὅταν λοιπὸν τὴν ἀσπάζεσθε, ἐπειδὴ ὁ Ἄβραάμ ἐπάνω της ἦρθε σὲ ἐπαφή μὲ γυναῖκα, ἢ ἐπειδὴ ἔδεσε σ' αὐτὴν τὴν καμήλα, δὲν ντρέπεθε, ἀλλὰ καταδικάζετε ἐμᾶς ἐπειδὴ προσκυνοῦμε τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὸν ὁποῖο καταργήθηκε ἡ δύναμη τῶν δαιμόνων καὶ ἡ πλάνη τοῦ διαβόλου; Ὅμως αὐτὴ ποὺ ὀνομάζουν πέτρα, εἶναι τὸ κεφάλι τῆς Ἀφροδίτης, τὴν ὁποία προσκυνοῦσαν ὀνομάζοντάς την Χαβέρ, καὶ πάνω στὴν ὁποία καὶ μέχρι τώρα διακρίνεται σ' ἐκείνους πού τὴν παρατηροῦν προσεκτικὰ ἶχνος σκαλίσματος.

Αὐτὸς ὁ Μωάμεθ, ὅπως λέγεται, συνέταξε πολλὰς φλυαρίες, στὴν κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἔδωσε ὀνομασία²⁶· ὅπως γιὰ παράδειγμα τὰ γραφόμενα γιὰ τὴ γυναῖκα, στὰ ὁποία νομοθετεῖ νὰ λαμβάνουν ἐπίσημα τέσσερις γυναῖκες,

Κορανίου, ὅπως π.χ. «Ἡ ἀγελάδα», «τὰ λάφυρα», «ἡ βροντή», «οἱ μέλισσες», «τὸ σπήλαιο» κ. ἄ.

τάσχη ὑποκειμένης ἐκ τῶν τεσσάρων γυναικῶν· ἦν δ' ἂν βου-
 115 ληθῆ ἀπολύειν ἢ θελήσειε, καὶ κομίζεσθαι ἄλλην, ἐκ τοιαύτης
 αἰτίας νομοθετήσας· Σύμπονον ἔσχεν ὁ Μάμεδ Ζεῖδ προσαγο-
 ρεούμενον. Οὗτος γυναῖκα ἔσχεν ὠραίαν, ἧς ἠράσθη ὁ Μάμεδ.
 Καθημένων αὐτῶν, φησὶν ὁ Μάμεδ· Ὁ δεῖνα, ὁ Θεὸς ἐνετειλατό
 μοι τὴν γυναῖκά σου λαβεῖν'. Ὁ δὲ ἀπεκρίθη· Ἀπόστολος εἶ-
 120 ποίησον ὡς σοι ὁ Θεὸς εἶπε· λάβε τὴν γυναῖκά μου'. Μᾶλλον δέ,
 ἵνα ἄνωθεν εἰπόμεν, ἔφη πρὸς αὐτόν· Ὁ Θεὸς ἐνετειλατό μοι,
 ἵνα ἀπολύσης τὴν γυναῖκά σου'. Ὁ δὲ ἀπέλυσε. Καὶ μεθ' ἡμέρας
 πολλάς. Ἄλλά, φησὶν, ἵνα κἀγὼ αὐτὴν λάβω ἐνετειλατό ὁ
 Θεός'. Εἶτα λαβὼν καὶ μοιχεύσας αὐτὴν τοιοῦτον ἔθηκε νόμον·
 125 Ὁ βουλόμενος ἀπολυέτω τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ μετὰ τὸ
 ἀπολῶσαι ἐπ' αὐτὴν ἀναστρέφῃ, γαμείτω αὐτὴν ἄλλος. Οὐ γὰρ
 ἔξεστι λαβεῖν, εἰ μὴ γαμηθῆ ὑφ' ἑτέρου. Ἐὰν δὲ καὶ ἀδελφὸς
 ἀπολύσῃ, γαμείτω αὐτὴν ἀδελφὸς αὐτοῦ βουλόμενος'. Ἐν αὐτῇ
 τῇ γραφῇ τοιαῦτα παραγγέλλει· Εἶργασαι τὴν γῆν, ἣν ὁ Θεὸς
 130 ἔδωκέ σοι, καὶ φιλοκάλησον αὐτὴν' καὶ τότε ποίησον, καὶ
 τοιῶσδε, ἵνα μὴ πάντα λέγω, ὡς ἐκεῖνος, αἰσχρά.

Πάλιν γραφὴ τῆς καμήλου τοῦ Θεοῦ, περὶ ἧς λέγει, ὅτι ἦν
 κάμηλος ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἔπινεν ὄλον τὸν ποταμόν, καὶ οὐ διήρχετο
 μεταξὺ δύο ὀρέων διὰ τὸ μὴ χωρεῖσθαι. Λαὸς οὖν, φησὶν, ἦν ἐν
 135 τῷ τόπῳ καὶ τὴν μὲν μίαν ἡμέραν αὐτὸς ἔπινε τὸ ὕδωρ, ἡ δὲ κά-
 μηλος τῇ ἐξῆς. Πίνουσα δὲ τὸ ὕδωρ ἔτρεφεν αὐτοῦς τὸ γάλα πα-
 ρεχομένη ἀντὶ τοῦ ὕδατος. Ἀνέστησαν οὖν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι πο-
 νηροὶ ὄντες, φησί, καὶ ἀπέκτειναν τὴν κάμηλον, τῆς δὲ γέννημα

καὶ παλλακίδες, ἂν μποροῦν, χίλιες, ὅσες μπορέσει νὰ κατακτήσει τὸ χέρι του, οἱ ὁποῖες θὰ ὑπακούουν στὶς τέσσερις γυναῖκες· ὅποια ὁμως σκεφθεῖ ἢ θελήσει νὰ τὴν διώξει καὶ νὰ πάρει ἄλλη, αὐτὸ τὸ νομοθέτησε ἀπὸ τὴν παρακάτω ἀφορμὴ, ἔχοντας συνεργάτη του σ' αὐτὸ ὁ Μωάμεθ κάποιον πὺ λέγόταν Ζεῖδ. Αὐτὸς εἶχε γυναῖκα ὠραία, τὴν ὁποία ἐρωτεύθηκε ὁ Μωάμεθ. Ἐνῶ κάποτε κάθονταν, λέει ὁ Μωάμεθ· “Ὁ δεῖνα, ὁ Θεὸς μου ἔδωσε ἐντολὴ νὰ πάρω τὴ γυναῖκα σου”. Καὶ ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε· “Ἀπόστολος εἶσαι· κάνε ὅπως σοῦ εἶπε ὁ Θεός· πάρε τὴ γυναῖκα μου”. Μᾶλλον, γιὰ νὰ τὰ ποῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχή, εἶπε σ' αὐτόν· “Ὁ Θεὸς μου ἔδωσε ἐντολὴ νὰ χωρίσεις τὴ γυναῖκα σου· καὶ αὐτὸς τὴ χώρισε. Καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλὰς μέρες· “Ἀλλὰ ὁ Θεὸς ἔδωσε ἐντολὴ νὰ τὴν πάρω ἐγώ”. Ἐπειτα, ἀφοῦ τὴν πῆρε καὶ ἐμοίχευσε μαζί της, ἔθεσε τὸν παρακάτω νόμο· “Ὅποιος θέλει, νὰ χωρίζει τὴ γυναῖκα του, ἔάν ὁμως μετὰ τὸ χωρισμὸ ἐπιστρέψει σ' αὐτήν, νὰ τὴν παντρευθεῖ ἄλλος. Γιατὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὴν πάρει, ἂν δὲν παντρευθεῖ ἀπὸ ἄλλον²⁷. Ἐὰν καὶ ὁ ἀδελφὸς χωρίσει τὴ γυναῖκα του, νὰ τὴν παντρευεταὶ ὁ ἀδελφός του, ἔάν θέλει”. Στὴν ἴδια γραφὴ παραγγέλλει τὰ ἐξῆς· ‘Δούλεψε τὴ γῆ, πὺ ὁ Θεὸς σοῦ ἔδωσε καὶ φρόντισέ την’ καὶ κάνε αὐτὸ καὶ μ’ αὐτὸ τὸν τρόπο, γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρω, ὅπως κάνει ἐκεῖνος, ὅλα τὰ αἰσχρά²⁸.

Ἐπίσης στὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν καμήλα τοῦ Θεοῦ λέει, ὅτι ὑπῆρχε μιὰ καμήλα σταλμένη ἀπὸ τὸ Θεό, ἢ ὁποία ἔπινε ὅλο τὸ ποτάμι καὶ δὲν μποροῦσε νὰ περάσει ἀνάμεσα ἀπὸ δύο βουνά, ἐπειδὴ δὲν χωροῦσε. Ὑπῆρχε λοιπὸν, λέει, ἕνας λαὸς στὸν τόπο ἐκεῖνο, ὁ ὁποῖος τὴ μιὰ μέρα ἔπινε ἐκεῖνος τὸ νερό, καὶ τὴν ἐπομένη ἢ καμήλα, ἢ ὁποία πίνοντας τὸ νερὸ τοὺς ἔτρεφε δίνοντάς τους τὸ γάλα στὴ θέση τοῦ νεροῦ. Οἱ ἄνδρες ὁμως ἐκεῖνοι, ὄντας πονηροί, ξεσηκώθηκαν, λέει, καὶ σκότωσαν τὴν καμήλα· αὐτὴ ὁμως εἶχε γεννήσει

28. Βλ. Κοράνιο, κεφ. 2,223.

ὑπῆρχεν μικρὰ κάμηλος, ἥτις, φησί, τῆς μητρὸς ἀναιρεθείσης
 140 ἀνεβόησε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἔλαβεν αὐτὴν πρὸς ἑαυτόν. Πρὸς
 οὓς φαμεν· Πόθεν ἡ κάμηλος ἐκείνη; Καὶ λέγουσιν, ὅτι ἐκ Θεοῦ.
 Καὶ φαμεν· Συνεβιβάσθη ταύτη κάμηλος ἄλλη; Καὶ λέγουσιν·
 οὐχί. Πόθεν οὖν, φαμέν, ἐγέννησεν; Ὁρῶμεν γὰρ τὴν κάμηλον
 ὑμῶν ἀπάτορα καὶ ἀμήτορα καὶ ἀγενεαλόγητον· γεννήσασα δέ,
 145 κακὸν ἔπαθεν. Ἄλλ' οὐδὲ ὁ βιβάσας φαίνεται καὶ ἡ μικρὰ κά-
 μηλος ἀνελήφθη. Ὁ οὖν προφήτης ὑμῶν, ᾧ καθὼς λέγετε, ἐλά-
 λησεν ὁ Θεός, διὰ τί περὶ τῆς καμήλου οὐκ ἔμαθε, ποῦ βόσκε-
 ται, καὶ τίνες γαλεύονται, ταύτην ἀμέλγοντες; Ἡ καὶ αὐτὴ μή
 ποτε κακοῖς, ὡς ἡ μήτηρ, περιτυχοῦσα ἀνηρέθη, ἢ ἐν τῷ παρα-
 150 δείσῳ πρόδρομος ὑμῶν εἰσῆλθεν, ἀφ' ἧς ὁ ποταμὸς ὑμῖν ἔσται,
 ὃν ληρεῖτε, τοῦ γάλακτος; Τρεῖς γάρ φατε ποταμοὺς ὑμῖν ἐν τῷ
 παραδείσῳ ρεεῖν, ὕδατος, οἴνου, καὶ γάλακτος. Ἐὰν ἐκτός
 ἔστιν ἡ πρόδρομος ὑμῶν κάμηλος τοῦ παραδείσου, δῆλον ὅτι
 ἀπεξηράνθη πείνη καὶ δίψη, ἢ ἄλλοι τοῦ γάλακτος αὐτῆς ἀπο-
 155 λαύσουσι, καὶ μάτην ὁ προφήτης ὑμῶν φρυάττεται, ὡς ὀμιλή-
 σας Θεῷ· οὐ γὰρ τὸ μυστήριον αὐτῷ ἀπακαλύφθη τῆς καμήλου.
 Εἰ δὲ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐστί, πάλιν πίνει τὸ ὕδωρ, καὶ ἀνυδρία
 ξηραίνεσθε ἐν μέσῳ τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου. Κἂν οἶνον ἐκ
 τοῦ παροδεύοντος ἐπιθυμήσητε ποταμοῦ, μὴ παρόντος ὕδατος
 160 (ἀπέπικε γὰρ ὄλον ἡ κάμηλος) ἄκρατον πίνοντες ἐκκαίεσθε καὶ
 μέθη παραπταίετε καὶ καθεύδετε· κερηβαροῦντες δὲ καὶ μεθ'
 ὕπνον καὶ κεκραιπαληκότες ἐξ οἴνου, τῶν ἡδέων ἐπιλανθάνεσθε
 τοῦ παραδείσου. Πῶς οὖν ὁ προφήτης ὑμῶν οὐκ ἐνενοήθη ταῦ-
 τα, μήποτε συμβῆ ὑμῖν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς; Οὐδέποτε
 165 περὶ τῆς καμήλου πεφρόντικεν, ὅπου νῦν διάγει. Ἄλλ' οὐδὲ ὑμεῖς
 ἐρωτήσατε αὐτόν, ὡς ὑμῖν περὶ τῶν τριῶν διηγόρευσεν ὄνειρο-

μιὰ μικρὴ καμήλα, ἡ ὁποία ὅταν σκοτώθηκε ἡ μητέρα της παρακάλεσε τὸ Θεὸ καὶ τὴν πῆρε κοντά του. Λέμε λοιπὸν σ' αὐτοῦς· Ἐκείνη ἡ καμήλα ἐκείνη; Καὶ λένε, ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ λέμε· Ἦρθε σὲ συνουσία μ' αὐτὴν καὶ ἄλλη καμήλα; Καὶ λένε· Ὁχι. Πῶς λοιπὸν, λέμε, γέννησε; Γιατὶ βλέπουμε τὴν καμήλα σας νὰ εἶναι χωρὶς πατέρα, χωρὶς μητέρα καὶ χωρὶς γενεαλογία καί, γεννώντας, ἔπαθε κακὸ. Ἄλλὰ οὔτε καὶ αὐτὸς ποὺ τὴν ἀνέβασε στὸν οὐρανὸ φαίνεται, καὶ ἀναλήφθηκε καὶ ἡ μικρὴ καμήλα. Ὁ προφήτης σας λοιπὸν, στὸν ὁποῖο ὅπως λέτε μίλησε ὁ Θεός, γιατί δὲν ἔμαθε γιὰ τὴν καμήλα ποῦ βόσκει καὶ ποιοὶ πίνουν τὸ γάλα της ἀρμέγοντάς την; Ἡ μήπως καὶ αὐτὴ περιέπεσε σὲ κακοὺς, ὅπως ἡ μητέρα της, καὶ σκοτώθηκε, ἢ μήπως μπῆκε στὸν παράδεισο σὰν πρόδρομὸς σας, καὶ ἀπὸ αὐτὴν πηγάζει τὸ ποτάμι τοῦ γάλακτος, γιὰ τὸ ὁποῖο φλυαρεῖτε; Διότι λέτε ὅτι τρία ποτάμια κυλοῦν στὸν παράδεισο γιὰ σᾶς, ἓνα μὲ νερό, ἓνα μὲ κρασί καὶ ἓνα μὲ γάλα. Ἐὰν ἡ πρόδρομὸς σας καμήλα βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸν παράδεισο, εἶναι φανερό ὅτι ἀποξηράθηκε ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὴ δίψα, ἢ ὅτι ἄλλοι ἀπολαμβάνουν τὸ γάλα της, ὅποτε ἄδικα κοκορεῖται ὁ προφήτης σας, ὅτι μίλησε μὲ τὸ Θεό· γιατί δὲν τοῦ φανερώθηκε τὸ μυστήριον τῆς καμήλας. Ἐὰν πάλι βρίσκεται στὸν οὐρανὸ, πίνει τὸ νερὸ καὶ ξηραίνεσθε ἀπὸ ἀνυδρία μέσα στὴν ἀπόλαυση τοῦ παραδείσου. Καὶ ἂν θελήσετε νὰ πιεῖτε κρασί ἀπὸ τὸ ποτάμι ποὺ κυλάει δίπλα, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει νερὸ (γιατὶ τὸ ἦπιε ὄλο ἡ καμήλα), πίνοντας ἀνέρωτο τὸ κρασί κατακαίεσθε καὶ παραπατᾶτε ἀπὸ τὸ μεθύσι καὶ κοιμόσαστε· ἔχοντας τότε δυνατό πονοκέφαλο μετὰ τὸν ὕπνο καὶ διατελώντας ἀπὸ τὴν κρεπάλη τοῦ κρασιοῦ, ξεχνᾶτε τὶς χαρὲς τοῦ παραδείσου. Πῶς λοιπὸν ὁ προφήτης σας δὲν τὰ σκέφθηκε αὐτά, μήπως σᾶς συμβοῦν στὸν παράδεισο τῆς ἀπολαύσεως; Ποτὲ δὲν φρόντισε γιὰ τὴν καμήλα, νὰ πληροφορηθεῖ ποῦ ζεῖ τώρα. Ἄλλὰ οὔτε ἐσεῖς τὸν ρωτήσατε, ὅταν σᾶς μίλησε ὄνειροπολώντας γιὰ τὰ τρία ποτάμια.

πολούμενος ποταμῶν. Ἄλλ' ἡμεῖς σαφῶς τὴν θαυμαστὴν ὑμῶν κάμηλον εἰς ψυχὰς ὄνων, ὅπου καὶ ὑμεῖς μέλλετε διάγειν, ὡς κτηνώδεις, προδραμοῦσαν ὑμῖν ἐπαγγελλόμεθα. Ἐκεῖσε δὲ σκό-
170 τος ἐστὶ τὸ ἐξώτερον καὶ κόλασις ἀτελεύτητος· πῦρ ἤχοῦν, σκώληξ ἀκοίμητος καὶ ταρτάριοι δαίμονες.

Πάλιν φησὶν ὁ Μάμεδ, ἡ γραφὴ τῆς τραπέζης· λέγει δὲ ὅτι ὁ Χριστὸς ἠτήσατο παρὰ τοῦ Θεοῦ τράπεζαν καὶ ἐδόθη αὐτῷ. Ὁ γὰρ Θεός, φησὶν, εἶπεν αὐτῷ, ὅτι 'δέδωκά σοι καὶ τοῖς σοῖς
175 τράπεζαν ἄφθαρτον'.

Πάλιν γραφὴν βοϊδίου καὶ ἄλλα τινὰ ληρήματα γέλωτος ἄξια, ἃ διὰ τὸ πλῆθος παραδραμεῖν οἴμαι δεῖν. Τούτους περιτέμνεσθαι σὺν γυναιξὶ νομοθετήσας, καὶ μῆτε σαββατίζειν, μῆτε βαπτίζεσθαι προστάξας, τὰ μὲν τῶν ἐν τῷ νόμῳ ἀπηγορευμέ-
180 νων ἐσθίειν, τῶν δὲ ἀπέχεσθαι παραδούς· οἰνοποσίαν δὲ παντελῶς ἀπηγόρευσεν.

ρβ'. Χριστιανοκατηγοροὶ καὶ εἰσὶ καὶ λέγονται, ὅτι τῶν Χριστιανῶν λατρευόντων ἐν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ ἐν Τριάδι ἀνυμνουμένῳ κατηγορήσαν, ὅτι ταῖς σεπταῖς εἰκόσι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν καὶ
5 ἀγίας Θεοτόκου, τῶν ἀγίων ἀγγέλων καὶ ἀγίων αὐτοῦ ἐλάτρευσαν ὡς θεοὶς, καθάπερ Ἑλλήνες. **Εἰκονοκλάσται** δέ, ὅτι τὰς αὐτὰς ἀγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας, πᾶσιν ἄτιμον προαίρεσιν ἐνδειξάμενοι, συντριβῆ καὶ πυρὶ παραδεδώκασιν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰς ἐν τοῖς τοίχοις, τὰς μὲν ἀπέξεσαν, τὰς δὲ ἀσβέστω καὶ μέ-
10 λανι ἤχρῆϊωσαν. **Θυμολέοντες** δέ, ὅτι καιρὸν ἐξουσίας λαβόντες, τὴν αἴρεσιν τῷ θυμῷ καθοπλίσαντες, τοὺς ταύτας ἀποδεχομέ-

Ἐμεῖς ὁμῶς σᾶς βεβαιώνουμε καθαρά, ὅτι ἡ θαυμάσια καμῆλα σας βρίσκεται σέ ψυχές ὄνων, ὅπου καὶ σεῖς πρόκειται νὰ ζήσετε, ὡς κτηνώδεις, πηγαίνοντας ὡς πρόδρομός σας, ἐκεῖ ὅπου βρίσκεται τὸ σκοτάδι τὸ ἐξώτερο καὶ ἡ ἀτελειώτη κόλαση, φωτιὰ πὺν κάνει ἦχο, σκουλήκι ἀκοίμητο καὶ φρικτοὶ δαίμονες τοῦ ταρτάρου.

Λέει ἐπίσης ὁ Μωάμεθ, στὸ κεφάλαιο μὲ τὴν ἐπιγραφὴ τράπεζα²⁹, ὅτι ὁ Χριστὸς ζήτησε ἀπὸ τὸ Θεὸ τραπέζι καὶ τοῦ δόθηκε. Γιατὶ ὁ Θεὸς τοῦ εἶπε, ὅτι ἔδωσα σέ σένα καὶ τοὺς δικούς σου τραπέζι ἄφθαρτο'.

Καὶ τὸ κεφάλαιο μὲ τὸν τίτλο μικρὸ βόδι³⁰, λέει καὶ μερικὲς ἄλλες φλυαρίες, πὺν εἶναι γιὰ γέλια, τίς ὅποιες ὁμῶς νομίζω πῶς πρέπει νὰ τὰ ἀντιπαρέλθω, ἐπειδὴ εἶναι πάρα πολλές. Νομοθέτησε π.χ. νὰ περιτέμνονται μαζί μὲ τίς γυναῖκες καὶ πρόσταξε νὰ μὴ τηροῦν τὴν ἀργία τοῦ Σαββάτου, οὔτε νὰ βαπτίζονται, νὰ τρῶνε ὅσα ἀπαγορεύονται ἀπὸ τὸν νόμο καὶ ἀπαγορεῦει τελειῶς τὴν οἰνοποσία.

- 102 **Χριστιανοκατήγοροι**: εἶναι καὶ λέγονται ἔτσι ἐπειδὴ κατηγοροῦν τοὺς Χριστιανοὺς πὺν λατρεύουν ἓνα Θεὸ ζωντανὸ καὶ ἀληθινὸ, πὺν ἀνυμνεῖται σέ Τριάδα, ἐπειδὴ λατρεύουν τίς σεπτές εἰκόνες τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἀσπιλης δέσποινας μας καὶ ἀγίας Θεοτόκου, τῶν ἀγίων ἀγγέλων καὶ τῶν ἀγίων του, ὡς θεοῦς, ὅπως οἱ Ἕλληνες. Λέγονται καὶ **Εἰκονοκλάστες**, ἐπειδὴ τίς ἴδιες ἀγιες καὶ σεπτές εἰκόνες, ἀφοῦ ἐδειξαν σ' ὄλους ἀτιμὴ πρόθεση, τίς κομματίασαν καὶ τίς παρέδωσαν στὴ φωτιὰ. Τὸ ἴδιο καὶ τίς τοιχογραφίες, ἄλλες τίς ἐξυσαν καὶ ἄλλες τίς κατάστρεψαν μὲ ἀσβέστη ἢ μελάνη. Λέγονται ἐπίσης καὶ **Θυμολέοντες**, ἐπειδὴ, παίρνοντας μὲ τὸν καιρὸ τὴν ἐξουσία, κυριεύτηκαν ἀπὸ θυμὸ καὶ ὄσους ἀποδέχονταν τίς εἰκόνες τοὺς τιμῶρησαν μὲ

30. Πρόκειται γιὰ τὸ δεῦτερο κεφάλαιο τοῦ Κορανίου πὺν φέρει τὸν τίτλο «Ἡ ἀγελάδα».

νοὺς αἰκισμοῖς καὶ βασάνοις ἀμέτρως ἐτιμωρήσαντο. Πλὴν καὶ ἐκ τοῦ αἰρεσιάρχου ἔλαβον τὴν ἐπωνυμίαν.

ργ'. Τρίτη καὶ ἑκατοστὴ αἵρεσις, Ἀποσχίσται, οἱ καὶ Δοξάριοι· οἱ τὴν ἰδίαν δόξαν ζητοῦντες, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐκ ὑποτάσσονται οὔτε τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ· καὶ τὴν αἵρεσιν τῶν Αὐτοπροσκοπτῶν ἐπιστάμενοι, κανονικοὺς θεσμοὺς ἐπιζητοῦσιν, μὴ
5 ὄντες μῆτε ἐπίσκοποι, μῆτε λαοῦ προεστῶτες, ἀλλ' ἀγελαῖοί τινες, χωρίζονται τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τοὺς δὲ Εὐχίτας, ἤγουν Μασσαλιανούς, ζηλώσαντες, τοῖς ἀσκηταῖς λέγουσι μὴ παραμένειν ἐκκλησιαστικαῖς συνάξεσιν, ἀρκεῖσθαι δὲ ταῖς ἐν ἀσκητηρίοις αὐτῶν εὐχαῖς. Φύρδην δὲ καὶ εἰς ἀλλήλους διαφε-
10 ρόμενοι· πολυσχιδῆς γὰρ τὸ ψεῦδος· τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἀποστάντες τὴν ἀκρίβειαν ὑποκρίνονται, ἄλλος ἄλλου κρείττων δείκνυσθαι σπεύδων· οἱ μὲν θεῖον βάπτισμα οὐ δέχονται, οὔτε τῆς θείας κοινωνίας μετέχουσιν, ἕτεροι δὲ οὐδὲ τύπον τοῦ τιμίου σταυροῦ νεωστὶ κατασκευασθέντα, ἢ σεπτὴν εἰ-
15 κὼνα ἀσπάζονται καὶ ὑπερανέχειν πάντων ἀνθρώπων οἰόμενοι, τὸ ἔσχατον τῶν κακῶν, καθόλου ἱερέα οὐ δέχονται, ἀλλ' ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτεριασμένην τὴν ἰδίαν συνείδησιν ἔχοντες, λογομαχοῦσιν εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ξύλον, χόρτον, καλάμην, τὰ τοῦ αἰωνίου πυρὸς ὑπερεκκαύματα ἑαυτοῖς θησαυρί-
20 ζοντες. Καὶ ἀπέστω ἐξ Ἰσοῦ καὶ ἡ τῶν Εἰκονοκλαστῶν παροινία καὶ ἡ τῶν Ἀποσχιστῶν παραφροσύνη, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ καὶ ὁμότιμα τὴν ἀσέβειαν.

Καὶ αὗται μὲν αἵρεσεις αἱ προγραφεῖσαι ἐγράφησαν κατ'

31. Ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς κάνει λογοπαίγνιο, συνδυάζοντας τὴν εἰκονομαχική μανία (θυμὸ) μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου εἰκονομάχου βασιλιᾶ Λέοντα τοῦ Γ'.

ἄπειρες κακώσεις καὶ βασανιστήρια. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν αἰρεσιάρχη τους πῆραν τὸ ὄνομα³¹.

103 Ἄποσχιστες, ἢ Δοξάριοι· εἶναι αὐτοὶ πού, ἐπιδιώκοντας τὴ δική τους δόξα, δὲν ὑποτάσσονται στὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, οὔτε στοὺς ἱερεῖς του. Γνωρίζοντας καλὰ τὴν αἵρεση τῶν Αὐτοπροσκοπτῶν, ἐπίζητοῦν κανονικοὺς θεσμοὺς, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι οὔτε ἐπίσκοποι, οὔτε προεστῶτες τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ κάποιοι ἀγελαῖοι, ἀποκόπτονται ἀπὸ τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία. Μιμούμενοι ἐπίσης τοὺς Εὐχίτες, δηλαδὴ τοὺς Μασσαλιανούς, λένε στοὺς ἀσκητὲς νὰ μὴ παρακολουθοῦν τίς ἐκκλησιαστικὲς συνάξεις, ἀλλὰ νὰ ἀρκοῦνται στίς προσευχὲς πού κάνουν στὰ ἀσκητήριά τους. Εἶναι ὁμως καὶ μεταξὺ τους ἀνακατεμένοι ὡς πρὸς τίς διαφορὲς τους· γιὰ τὸ ψέμα ἔχει πολλὰ παρακλάδια. Γι' αὐτό, ἂν καὶ ἔχουν ἀποσχισθεῖ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, ὑποκρίνονται ὅτι εἶναι γνήσιοι, προσπαθώντας ὁ ἕνας νὰ φανεῖ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἄλλο· ἔτσι ἄλλοι δὲν δέχονται τὸ θεῖο βάπτισμα, οὔτε παίρνουν μέρος στὴ θεία κοινωνία· ἄλλοι πάλι οὔτε τὸν τύπο τοῦ σταυροῦ, πού κατασκευάστηκε πρόσφατα, ἢ σεπτὴ εἰκόνα ἀσπάζονται καί, νομίζοντας ὅτι ὑπερέχουν ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, φθάνουν στὸ ἔσχατο τῶν κακῶν, δὲν δέχονται καθόλου ἱερέα, ἀλλὰ μὲ ὑποκρισία ψευδολόγων, ἔχοντας καυτηριασμένη τὴ συνείδησή τους, ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν χρησιμεύει σὲ τίποτα, ἐξασφαλίζοντας γιὰ τὸν ἑαυτό τους ξύλα, χόρτα καὶ καλάμια, πού ἀποτελοῦν καύσιμα ὑλικὰ τοῦ αἰωνίου πυρός³². Ἄλλὰ ὡς εἶναι μακριὰ ἀπὸ μᾶς τόσο ἢ τῶν εἰκονοκλαστῶν τρέλλα, ὅσο καὶ ἢ τῶν ἀποσχιτῶν παραφροσύνη, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ καὶ ἰσότημα ὡς πρὸς τὴν ἀσέβεια.

Οἱ αἵρέσεις αὐτές, πού γράφτηκαν πῶ πάνω, γράφτη-

32. Α' Κορ. 3,12· «εἰ δέ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην ... ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται».

ἐπιτομήν διὰ τὸ εἶναι ταύτας τῶν λοιπῶν γεννητικὰς, ἐπεὶ πᾶ-
 25 σαί εἰσι τὸν ἀριθμὸν γγ', τούτων ἀπάντων, ὡσπερ τῶν βόθρων,
 ἡ ἀγία καὶ καθολικὴ Ἐκκλησία ἐκφεύγουσα, καὶ ὑπὸ τῆς ἀγίας
 Τριάδος σεσοφισμένη, ἐκδιδάσκει ὀρθῶς τε καὶ εὐσεβῶς καὶ
 βοᾷ· Πιστεύομεν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐν τρι-
 σὶν ὑποστάσει μίαν θεότητα, μίαν θέλησιν, ἐνέργειαν μίαν, καὶ
 30 ὁμοίως ἐν τρισὶ προσώποις, ἀσώματον σοφίαν, ἄκτιστον, ἀθά-
 νατον, ἀκατάληπτον, ἀναρχον, ἀκίνητον, ἀπαθῆ, ἄποσον,
 ἄποιον, ἄρρητον, ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον, ἀπερίγραφτον, ὁμό-
 δοξον, ὁμοδύναμον, ὁμόθρονον, ἰσοσθενῆ, ἰσοφυῆ, ὑπερούσιον,
 ὑπεράγαθον, τρισσαυγῆ, τρισήλιον, τριλαμπῆ. Φῶς ὁ Πατήρ,
 35 φῶς ὁ Υἱός, φῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· σοφία ὁ Πατήρ, σοφία ὁ
 Υἱός, σοφία τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· εἷς Θεός, καὶ οὐ τρεῖς θεοί· εἷς
 Κύριος ἡ ἀγία Τριάς ἐν τρισὶν ὑποστάσει γνωριζομένη· Πατήρ
 ὁ Πατήρ καὶ ἀγέννητος· Υἱός ὁ Υἱός, γεννητός καὶ οὐκ ἀγέννη-
 τος· ἐκ Πατρὸς γάρ· Πνεῦμα ἅγιον οὐ γεννητόν, ἀλλ' ἐκπορευ-
 40 τόν· ἐκ τοῦ Πατρὸς γάρ· οὐδὲν κτιστόν, οὐδὲν πρωτοδεύτερον,
 οὐδὲν κυριόδουλον, ἀλλὰ Μονὰς καὶ Τριάς ἐστι· καὶ ἦν καὶ ἔστι
 καὶ ἔσται εἰς τοὺς αἰῶνας· πίστει νοουμένη καὶ προσκυνουμένη·
 πίστει, οὐ ζητήσῃ, οὐδὲ ἐξερανήσῃ, οὐ φανερώσῃ. Ὅσῳ γὰρ
 ἐραναῖται, τοσοῦτω πλέον ἀγνοεῖται, καὶ ὅσῳ πολυπραγμονεῖ-
 45 ται, ἐπιπλέον κρύπτεται.

Ἀπεριέργῳ τοίνυν λόγῳ προσκυνείσθω Θεὸς ὑπὸ τῶν πι-
 στῶν. Καὶ ὅτι μὲν ἐστὶ Θεὸς ἐν τρισὶν ὑποστάσει πίστευε· πῶς
 δέ ἐστίν, ὑπὲρ τὸ πῶς ἐστίν. Ἀκατάληπτος γὰρ ὁ Θεός. Μὴ
 εἴπῃς· Πῶς ἡ Τριάς ὑπάρχει Τριάς; Ἀνεξεράνητος γὰρ ἐστίν ἡ
 50 Τριάς. Εἰ δὲ Θεὸν πολυπραγμονεῖς, πρῶτον εἶπέ μοι σαυτὸν
 καὶ τὰ περὶ σαυτόν. Πῶς ὑπάρχει σου ἡ ψυχὴ; ποῦ κινεῖται σου
 ὁ νοῦς; πῶς γεννᾷς τὸν λόγον; πῶς θνητός καὶ ἀθάνατος ὑπάρ-

καν περιληπτικά, ἐπειδὴ αὐτὲς εἶναι ἐκεῖνες ποὺ γέννησαν τὶς ὑπόλοιπες, καὶ εἶναι ὅλες στὸν ἀριθμὸ ἑκατὸν τρεῖς. Ἡ Ἁγία καὶ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ἀποφεύγοντας ὅλες αὐτὲς, ὅπως τοὺς βόθρους, καὶ φωτιζόμενη ἀπὸ τὴν ἁγία Τριάδα, διδάσκει ὀρθῶς καὶ εὐσεβῶς καὶ φωνάζει· Πιστεύουμε σὲ Πατέρα καὶ Υἱὸ καὶ ἅγιο Πνεῦμα, μιὰ θεότητα σὲ τρεῖς ὑποστάσεις, μιὰ θέληση, μιὰ ἐνέργεια, καὶ ἐπίσης σὲ τρία πρόσωπα, σοφία ἀσώματη, ἄκτιστη, ἀθάνατη, ἀκατάληπτη, ἀναρχη, ἀκίνητη, ἀπαθῆ, χωρὶς ποσότητα, χωρὶς ποιότητα, ἀνεκδιήγητη, ἀμετάτρεπτη, ἀναλλοίωτη, ἀπερίγραπτη, ὁμόφωνη, ὁμοδύναμη, ὁμόθρονη, ἰσοδύναμη, ἰσοφυῆ, ὑπερούσια, ὑπεράγαθη, μὲ τρεῖς ἀνταῦγιες, τρεῖς ἡλίους, τρεῖς λάμπεις. Φῶς ὁ Πατέρας, φῶς ὁ Υἱός, φῶς τὸ ἅγιο Πνεῦμα· σοφία ὁ Πατέρας, σοφία ὁ Υἱός, σοφία τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἐνας Θεὸς καὶ ὄχι τρεῖς θεοί, ἕνας Κύριος ἢ ἁγία Τριάδα, ποὺ γνωρίζεται σὲ τρεῖς ὑποστάσεις. Ὁ Πατέρας εἶναι Πατέρας καὶ ἀγέννητος. Ὁ Υἱὸς εἶναι Υἱός, γεννητὸς καὶ ὄχι ἀγέννητος· διότι γεννιέται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν εἶναι γεννητό, ἀλλὰ ἐκπορευτό· διότι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Κανένα δὲν εἶναι κτιστό, κανένα δὲν εἶναι πρῶτο ἢ δεύτερο, κανένα δὲν εἶναι κύριος ἢ δούλος, ἀλλὰ εἶναι Μονάδα καὶ Τριάδα· καὶ ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχει στοὺς αἰῶνες· μὲ πίστη κατανοεῖται καὶ προσκυνεῖται· μὲ πίστη καὶ ὄχι μὲ ἀναζήτηση, οὔτε μὲ ἐξερεύνηση, οὔτε μὲ φανέρωση. Γιατί, ὅσο ἐρευνᾶται, τόσο πιὸ πολὺ ἀγνοεῖται, καὶ ὅσο ἐξετάζεται, τόσο πιὸ πολὺ κρύβεται.

Ἄς προσκυνεῖται λοιπὸν ὁ Θεὸς ὄχι μὲ ἐξεζητημένη λογικὴ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς. Καὶ ὅτι βέβαια ὁ Θεὸς ὑπάρχει σὲ τρεῖς ὑποστάσεις, νὰ τὸ πιστεύεις, πῶς ὁμοῦς ὑπάρχει, εἶναι πάνω ἀπὸ τὸ πῶς ὑπάρχει. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάληπτος. Μὴ πεῖς, Πῶς ἢ Τριάδα εἶναι Τριάδα; Γιατὶ ἢ Τριάδα εἶναι ἀνεξερεύνητη. Ἐὰν περιεργάζεσαι τὸν Θεό, πρῶτα πές μου τὸν ἑαυτό σου καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτό σου. Πῶς ὑπάρχει ἢ ψυχὴ σου; ποῦ κινεῖται ὁ νοῦς σου; πῶς γεννᾷς τὸν

χεις; Εἰ δὲ ταῦτα ἐντὸς σεαυτοῦ ὄντα ἀγνοεῖς, πῶς τὰ ὑπεράνω
 τῶν οὐρανῶν οὐ φρίττεις ἐκζητῶν; Πηγὴν ζωῆς νόησον τὸν
 55 Πατέρα, ὡς ποταμὸν γεννῶντα τὸν Υἱόν, θάλασσαν τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον· καὶ γὰρ ἡ πηγὴ καὶ ὁ ποταμὸς καὶ ἡ θάλασσα μία φύ-
 σις ἐστί. Ρίζαν νόησον τὸν Πατέρα, κλάδον τὸν Υἱόν, καρπὸν
 τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Μία γὰρ ἐν τοῖς τρισὶν ἡ οὐσία. Ἡλιος ὁ
 Πατὴρ, ἀκτῖνα ἔχων τὸν Υἱόν, θερμὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.
 60 Πολὸν ὑπὲρ πᾶσαν εἰκόνα καὶ τύπον ἢ ἀγία Τριάς· μὴ τόκον
 ἀκούων ἐκ Πατρός, σωματικὸν τόκον νοήσης· μὴδ' ὅτι Λόγον
 ἀκούων, λόγον σωματικὸν ὑπολάβης· μηδὲ Πνεῦμα Θεοῦ
 ἀκούων, ἀνεμον καὶ ἀναπνοὴν νοήσης, ἀλλὰ πίστει μόνῃ ἀπε-
 ριέργῳ δόξαζε. Ἐκ γὰρ τῶν κτισμάτων αὐτοῦ ἀναλόγως ὁ
 65 δημιουργὸς νοεῖται. Τὴν δὲ ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ
 Θεοῦ ἐκ Παρθένου ἀγίας ἀσπόρως, ἀφράστως γεγενῆσθαι, τὸν
 αὐτὸν ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως Θεὸν καὶ ἄνθρωπον πιστεύων
 δόξαζε, τὸν διὰ σὲ πάντα οἰκονομήσαντα, καὶ αὐτῷ προσκύνη-
 σιν καὶ λατρείαν δι' ἔργων ἀγαθῶν ἀπόνεμε. Τὴν ὑπεραγίαν
 70 Θεοτόκον καὶ Ἀειπαρθένον Μαρίαν ὡς ἀληθῆ Μητέρα Θεοῦ
 προσκυνῶν καὶ σεβόμενος, καὶ πάντας τοὺς ἀγίους ὡς αὐτοῦ
 θεράποντας.

Οὕτω ποιῶν ὑπάρχεις ὀρθότομος λάτρης τῆς ἀγίας καὶ
 ἀσυγχύτου Τριάδος, Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος, τῆς
 75 μῆδος θεότητος, ἧ ἢ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λόγο; πῶς εἶσαι θνητὸς καὶ ἀθάνατος; Ἐφόσον αὐτὰ πού εἶναι μέσα σου τὰ ἀγνοεῖς, πῶς δὲν φρίττεις ζητώντας μάθεις ὅσα βρίσκονται πῶ πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς; Θεώρησε τὸν Πατέρα ὡς πηγὴ ζωῆς, πού γεννᾷ τὸν Υἱὸ ὡς ποτάμι, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὡς θάλασσα· γιατί ἡ πηγὴ καὶ τὸ ποτάμι καὶ ἡ θάλασσα εἶναι μία φύση. Θεώρησε τὸν Πατέρα ὡς ρίζα, τὸν Υἱὸ ὡς κλάδο, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὡς καρπὸν. Γιατὶ μία εἶναι καὶ στὰ τρία ἡ οὐσία. Ὁ Πατέρας εἶναι ἥλιος, πού ἔχει ἀκτῖνα τὸν Υἱὸ καὶ θερμότητα τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἡ ἅγια Τριάδα βρίσκεται πολὺ πῶ πάνω ἀπὸ κάθε εἰκόνα καὶ τύπο. Ἀκούοντας γέννηση ἀπὸ τὸν Πατέρα, μὴ φαντασθεῖς σωματικὴ γέννηση· οὔτε, ἀκούοντας Λόγο, νὰ τὸν ἐκλάβεις ὡς λόγος σωματικό. Οὔτε ἀκούοντας Πνεῦμα Θεοῦ νὰ νομίσεις ὅτι πρόκειται γιὰ ἄνεμο καὶ ἀναπνοή, ἀλλὰ νὰ τὰ δοξάζεις μόνο μὲ πίστη χωρὶς περιέργεια. Γιατὶ ὁ Δημιουργὸς κατανοεῖται ἀνάλογα πρὸς τὰ κτίσματά του. Νὰ δέχεσαι ὅτι ἡ ἔνσαρκη οἰκονομία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο ἐγινε χωρὶς σπóρο καὶ κατὰ τρόπο πού δὲν περιγράφεται, καὶ νὰ πιστεῦεις ὅτι αὐτὸς πού ἔκανε τὰ πάντα γιὰ σένα εἶναι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως, καὶ νὰ τοῦ ἀπονέμεις προσκύνηση καὶ λατρεία μὲ ἔργα ἀγαθὰ. Τὴν ὑπεραγία Θεοτόκο καὶ ἀειπάρθενη Μαρία νὰ τὴν προσκυνᾷς καὶ νὰ τὴν σέβεσαι ὡς ἀληθινὴ Μητέρα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅλους τοὺς ἁγίους ὡς ὑπηρετές του.

Κάνοντας αὐτὰ θὰ εἶσαι ὀρθόδοξος λάτρης τῆς ἁγίας καὶ ἀσύγχυτης Τριάδας, τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος, στὴν ὁποία ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνηση στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

**ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΔΟΓΜΑΤΩΝ
ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ

ΑΠΟ ΦΩΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΤΟΝ ΟΣΙΩΤΑΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑΣ

[ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ]

Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς τρισυποστάτου καὶ προσκυνητῆς θεότητος, τῆς ὁμοουσίου καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, τοῦ ἐνὸς Θεοῦ, παρ' οὗ «πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν εἰς ἡμᾶς κάτεισιν», ἀνοίγω τὰ μογίλαλα καὶ βραδύγλωσσά μου χεῖλη, ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ τάλας ἐγώ, πεποθῶς ἐπ' αὐτῷ, ὡς, διὰ τὴν τῶν αἰτησάντων τὸν λόγον ταπεινώσιν καὶ τῶν ἀκουόντων ὠφέλειαν, δώσει πνεῦμα σοφίας καὶ «λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου», ὁ τῆς χάριτος Κύριος καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν ταμίας, «ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας». Ἀμήν.

α'. Περὶ οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς.

Οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή κατὰ τοὺς ἁγίους Πατέρας ταυτόν ἐστι. Καὶ πάλιν ὑπόστασις καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον ταυτόν ἐστι. Καὶ πάλιν διαφορὰ καὶ ποιότης καὶ ἰδίωμα ταυτόν ἐστι. Περὶ τούτων οὖν καὶ τῶν τοιούτων σκοπὸς ἡμῖν ἐστι εἰπεῖν, περὶ ὧν καὶ ὑμετέρα συγκαταβατικῶς ἠρώτησεν ὀσιότης. Ἀρχόμενοι τοίνυν, λέγομεν οὕτως.

Ἔστι μὲν ὑπερούσιος οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή ἡ ἀκατάληπτος θεότης, ὑποστάσεις δὲ καὶ πρόσωπα Πατὴρ καὶ Υἱὸς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ

ΠΟΥ ΓΡΑΦΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΑΠΕΙΝΟ ΜΟΝΑΧΟ ΙΩΑΝΝΗ

Τ Ο Ν Δ Α Μ Α Σ Κ Η Ν Ο

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΝ ΟΣΙΟΤΑΤΟ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑΣ

[ΠΡΟΟΙΜΙΟ]

Στ' ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς τρισυπόστατης καὶ προσκυνητῆς θεότητος, τῆς ὁμοούσιας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατέρχεται σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κάθε ἀγαθὴ δωρεὰ καὶ κάθε προσφορὰ τέλεια, ἀνοίγω τὰ τραυλὰ καὶ βραδυκίνητα χεῖλη μου ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ δυστυχὴς, ἔχοντας ἐμπιστοσύνη σ' αὐτόν. Πιστεύω πῶς γιὰ τὴν ταπεινοφροσύνη ἐκείνων ποὺ ζήτησαν τὸ λόγο καὶ γιὰ τὴν ὠφέλεια τῶν ἀκροατῶν, ἀνοίγοντας τὸ στόμα μου, θά μοῦ δώσει πνεῦμα σοφίας ὁ Κύριος τῆς χάριτος καὶ ταμίας ὄλων τῶν ἀγαθῶν, ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, ὁ εὐλογημένος στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

α'. Γιὰ τὴν οὐσία, τὴ φύση καὶ τὴ μορφή.

Ἡ οὐσία, ἡ φύση καὶ ἡ μορφή εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα γιὰ τοὺς Πατέρες, ὅπως ἐπίσης εἶναι τὸ ἴδιο ἡ ὑπόσταση, τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἄτομο. Τὸ ἴδιο εἶναι ἡ διαφορά, ἡ ποιότητα καὶ τὸ ἰδίωμα. Γι' αὐτὰ λοιπὸν καὶ τὰ παρόμοια προτίθεμαι νὰ μιλήσω, γιὰ τὰ ὁποῖα με ρώτησε με συγκατάβαση ἡ ὁσιότητά σου. Ἀρχίζοντας λοιπὸν λέμε γιὰ τὴν οὐσία, τὴ φύση καὶ τὴ μορφή τὰ ἑξῆς.

Ἐπερούσια οὐσιά καὶ φύση καὶ μορφή εἶναι ἡ ἀκατάληπτη θεότητα, ἐνῶ ὑποστάσεις καὶ πρόσωπα τῆς εἶναι ὁ Πατέρας, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πανάγιο Πνεῦμα· γιὰ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τέ-

10 καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν τελεία ὑπόστασις
καὶ τέλειόν ἐστι πρόσωπον. Ἔτι δὲ πᾶν κτίσμα Θεοῦ οὐσία
ἐστί. Πολλὰ δὲ εἰσι τὰ κτίσματα καὶ πολλὴν ἔχουσι πρὸς ἄλλη-
λα τὴν διαφορὰν· ἄλλο γὰρ κτίσμα ὁ ἄγγελος καὶ ἄλλο ὁ ἄν-
θρωπος, καὶ ἕτερον βοῦς καὶ ἄλλο κύων, ἕτερον οὐρανὸς καὶ
15 ἄλλο γῆ, καὶ ἕτερον πῦρ καὶ ἄλλο ἀήρ καὶ ἕτερον ὕδωρ· καὶ
ἀπλῶς εἰπεῖν, πολλὰ εἶδη εἰσὶν ἐν τοῖς κτίσμασιν. Ἐκαστον
οὖν εἶδος μία φύσις ἐστίν· οἷον πάντες οἱ ἄνθρωποι μία φύσις
εἰσὶ, καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι μία φύσις εἰσὶ, καὶ πάντες οἱ βόες
μία φύσις εἰσὶν, ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ κτίσματα· καὶ ἄλλη φύσις
20 ἢ τῶν ἀγγέλων, καὶ ἕτερα ἢ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἕτερα ἢ τῶν
βοῶν· ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν.

β'. Περὶ ὑποστάσεως καὶ προσώπου καὶ ἀτόμου.

Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ εἰσιν ἄνθρωποι, ὁ καθένας ἄνθρωπος
ὑπόστασις ἐστίν· οἷον ὁ Ἀδάμ ὑπόστασις ἐστί, καὶ ἡ Εὔα ἄλλη ὑ-
πόστασις, καὶ ὁ Σῆθ ἕτερα ὑπόστασις. Ὅμοίως καὶ ἐπὶ τῶν λοι-
5 πῶν, ἕκαστος ἄνθρωπος ὑπόστασις ἕτερα παρὰ τοὺς λοιποὺς
ἀνθρώπους ἐστί, καὶ ἕκαστος βοῦς ὑπόστασις ἐστί, καὶ ἕκαστος
ἄγγελος ὑπόστασις ἐστίν. Ὡστε φύσις καὶ οὐσία καὶ μορφή
ἐστί τὸ κοινὸν καὶ περιέχον τὰς ὁμοουσίους ὑποστάσεις, ὑπό-
10 στασις δὲ καὶ ἄτομον καὶ πρόσωπον τὸ μερικόν, ἡγουν ἕκαστον
τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος περιεχομένων.

γ'. Περὶ διαφορᾶς καὶ ποιότητος καὶ ιδιώματος.

Εἶπομεν, ὅτι πολλὰ εἶδη εἰσὶ καὶ διάφοροι οὐσίαι, ὁμοίως
δὲ καὶ καθ' ἑκάστην οὐσίαν καὶ εἶδος διάφοροι ὑποστάσεις.
Διαφέρουσιν οὖν ἑκάστη οὐσία τῆς ἕτερας οὐσίας, καὶ ἑκάστη
5 ὑπόστασις τῆς ἕτερας ὑποστάσεως. Ἐκεῖνο τοίνυν τὸ πρᾶγμα,
ἐν ᾧ διαφέρει οὐσία οὐσίας καὶ εἶδος εἶδους καὶ ὑπόστασις
ὑποστάσεως, λέγεται διαφορὰ καὶ ποιότης καὶ ἰδίωμα· οἷον,
διαφέρει ὁ ἄγγελος τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ὁ μὲν ἄγγελος ἀθάνατός

λεια υπόσταση και τέλειο πρόσωπο. Ἀκόμα και κάθε κτίσμα τοῦ Θεοῦ εἶναι οὐσία. Τὰ κτίσματα εἶναι πολλὰ και διαφέρουν πολὺ μεταξύ τους· ἄλλο κτίσμα εἶναι ὁ ἄγγελος και ἄλλο ὁ ἄνθρωπος, ἄλλο τὸ μοσχάρι και ἄλλο τὸ σκυλί, ἄλλο ὁ οὐρανὸς και ἄλλο ἡ γῆ, ἄλλο ἡ φωτιά, ἄλλο ὁ ἀέρας, ἄλλο τὸ νερό, και γενικὰ ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν κτίσματα. Κάθε εἶδος λοιπὸν εἶναι μία φύση· γιὰ παράδειγμα, οἱ ἄνθρωποι ὅλοι εἶναι μία φύση, και ὅλοι οἱ ἄγγελοι εἶναι μία φύση, και ὅλα τὰ βόδια εἶναι μία φύση, τὸ ἴδιο και τὰ ἄλλα κτίσματα. Ἐπίσης ἄλλη εἶναι ἡ φύση τῶν ἀγγέλων και ἄλλη ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων και ἄλλη τῶν βοδιῶν. Τὸ ἴδιο ἰσχύει και γιὰ τὰ ἄλλα.

β'. Γιὰ τὴν ὑπόσταση, τὸ πρόσωπο και τὸ ἄτομο.

Ἐπειδὴ ὁμοίως οἱ ἄνθρωποι εἶναι πολλοί, κάθε ἄνθρωπος χωριστὰ εἶναι μία ὑπόσταση· ὁ Ἀδάμ, γιὰ παράδειγμα, εἶναι ὑπόσταση, και ἡ Εὐὰ ἄλλη ὑπόσταση, και ὁ Σὴθ ἄλλη ὑπόσταση. Τὸ ἴδιο συμβαίνει και μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι χωριστὴ ὑπόσταση δίπλα στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, και κάθε βόδι χωριστὰ εἶναι ὑπόσταση, και καθένας ἄγγελος εἶναι ὑπόσταση. Ὡστε φύση και οὐσία και μορφή εἶναι τὸ κοινὸ και περιεκτικὸ ὄλων τῶν ὁμοούσιων ὑποστάσεων, ἐνῶ ὑπόσταση και ἄτομο και πρόσωπο εἶναι τὸ μερικὸ, δηλαδή καθένα χωριστὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ περιέχονται στὸ ἴδιο εἶδος.

γ'. Γιὰ τὴ διαφορά, τὴν ποιότητα και τὸ ἰδίωμα.

Εἶπαμε ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη και διάφορες οὐσίες, ἐπίσης και γιὰ κάθε οὐσία και εἶδος διάφορες ὑποστάσεις. Διαφέρουν δηλαδή κάθε μία οὐσία ἀπὸ τὴν ἄλλη οὐσία και κάθε ὑπόσταση ἀπὸ τὴν ἄλλη ὑπόσταση. Ἐκεῖνο λοιπὸν τὸ στοιχεῖο κατὰ τὸ ὁποῖο διαφέρει μία οὐσία ἀπὸ ἄλλη οὐσία και ἓνα εἶδος ἀπὸ ἓνα ἄλλο εἶδος ἢ μιὰ ὑπόσταση ἀπὸ ἄλλη ὑπόσταση λέγεται διαφορά και ποιότητα και ἰδίωμα· γιὰ παράδειγμα, ὁ ἄνθρωπος διαφέρει ἀπὸ τὸν ἄγγελο, ἐπειδὴ ὁ ἄγγελος εἶναι ἀθάνατος,

έστι, ὁ δὲ ἄνθρωπος θνητός· τὸ οὖν ἀθάνατον καὶ θνητόν, δια-
 10 φορὰ καὶ ποιότης καὶ ἰδίωμα ἐστὶ. Πάλιν διαφέρει ὁ Ἀδὰμ τοῦ
 Σήθ, ὅτι ὁ μὲν Ἀδὰμ πατήρ ἐστὶ τοῦ Σήθ, ὁ δὲ Σήθ υἱὸς τοῦ
 Ἀδὰμ· καὶ ὅτι ὁ μὲν Ἀδὰμ ἀγέννητος, ὁ δὲ Σήθ γεννητός. Ἡ
 πατρότης οὖν καὶ ἡ υἰότης διαφοραὶ εἰσιν· ἐν τοῦτοις γὰρ διαφέ-
 15 ἀγέννητον. Καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα διαφοραὶ λέγονται καὶ ποιότη-
 τες καὶ ἰδιώματα· οἷον, τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον, τὸ θνητόν καὶ
 τὸ ἀθάνατον, τὸ δίπουν καὶ τὸ τετράπουν, τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ
 ἀναίσθητον, τὸ σιμὸν καὶ τὸ γρυπὸν, τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν, τὸ
 μακρὸν καὶ τὸ κολοβόν, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα.

**δ'. Περὶ οὐσιώδους καὶ ἐπουσιώδους διαφορᾶς,
 ἤγουν φυσικῆς διαφορᾶς καὶ συμβεβηκότος.**

Πᾶν πρᾶγμα, ᾧ τινι διαφέρει εἶδος ἐτέρου εἶδους καὶ οὐσία
 ἐτέρας οὐσίας, οὐσιώδης καὶ φυσικὴ καὶ συστατικὴ λέγεται
 5 διαφορὰ καὶ ποιότης καὶ φυσικὸν ἰδίωμα καὶ ἰδίωμα φύσεως.
 Οἷον, διαφέρουσιν ἄγγελος καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀλλήλων κατὰ τὸ
 ἀθάνατον καὶ τὸ θνητόν· τὸ ἀθάνατον οὐσιώδης διαφορὰ καὶ
 συστατικὴ τοῦ ἀγγέλου ἐστὶ καὶ ἰδίωμα φυσικόν. Ὁμοίως καὶ
 τὸ θνητόν τοῦ ἀνθρώπου. Διαφέρουσι πάλιν ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ
 10 βοῦς ἀλλήλων, ὅτι ὁ μὲν ἄνθρωπος λογικός ἐστὶ, ὁ δὲ βοῦς
 ἄλογος. Ἴδου τὸ λογικὸν οὐσιώδης διαφορὰ καὶ συστατικὴ τοῦ
 ἀνθρώπου ἐστὶ, τὸ δὲ ἄλογον τοῦ βοῦς. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν
 λοιπῶν εἰδῶν καὶ οὐσιῶν καὶ φύσεων καὶ μορφῶν. Πᾶν δὲ
 πρᾶγμα ἐν ᾧ ἐνδιαφέρει ὑπόστασις τῆς ὁμοειδοῦς καὶ ὁμοου-
 15 σίου ὑποστάσεως, λέγεται ἐπουσιώδης διαφορὰ καὶ ποιότης
 καὶ ὑποστατικὸν ἰδίωμα καὶ χαρακτηριστικὸν ἰδίωμα· τοῦτό
 ἐστὶ τὸ συμβεβηκός· οἷον διαφέρει ὁ ἄνθρωπος ἐτέρου ἀνθρώ-
 που, ὅτι ὁ μὲν ἐστὶ μακρός, ὁ δὲ κολοβός· ὁ μὲν λευκός, ὁ δὲ
 μέλας· ὁ μὲν ὑγιαίνει, ὁ δὲ νοσεῖ· ὁ μὲν ἐστὶ πατήρ, ὁ δὲ υἱός·
 20 ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα ἐπουσιώδεις εἰσὶ διαφοραὶ καὶ

ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι θνητός· τὸ ἀθάνατο καὶ τὸ θνητὸ εἶναι διαφορὰ, ποιότητα καὶ ἰδιώμα. Ἐπίσης, ὁ Ἀδάμ διαφέρει ἀπὸ τὸν Σῆθ, ἐπειδὴ ὁ Ἀδάμ εἶναι πατέρας τοῦ Σῆθ καὶ ὁ Σῆθ γιὸς τοῦ Ἀδάμ, καὶ ὅτι ὁ Ἀδάμ εἶναι ἀγέννητος, ἐνῶ ὁ Σῆθ γεννητός. Ἡ πατρότητα λοιπὸν καὶ ἡ υἰότητα εἶναι διαφορές, γιατί σ' αὐτὰ διαφέρουν μεταξύ τους ὁ Ἀδάμ καὶ ὁ Σῆθ, ὡς πρὸς τὸ γεννητὸ καὶ τὸ ἀγέννητο. Καὶ ὅλα αὐτὰ λέγονται διαφορές καὶ ποιότητες καὶ ἰδιώματα· γιὰ παράδειγμα, τὸ λογικὸ καὶ τὸ ἄλογο, τὸ θνητὸ καὶ τὸ ἀθάνατο, τὸ δίποδο καὶ τὸ τετράποδο, τὸ αἰσθητὸ καὶ τὸ ἀναίσθητο, ἡ σιμότητα καὶ ἡ γρυπότητα, τὸ λευκὸ καὶ τὸ μαῦρο, τὸ μακρὸ καὶ τὸ κολοβὸ καὶ ὅλα τὰ παρόμοια.

**δ'. Γιὰ τὴν οὐσιώδη καὶ ἐπουσιώδη διαφορὰ,
δηλαδή γιὰ τὴ φυσικὴ διαφορὰ καὶ τὸ συμβεβηκός.**

Κάθε πράγμα κατὰ τὸ ὁποῖο διαφέρει ἓνα εἶδος ἀπὸ ἄλλο εἶδος καὶ μιὰ οὐσία ἀπὸ ἄλλη οὐσία λέγεται διαφορὰ οὐσιώδης καὶ φυσικὴ καὶ συστατικὴ, ποιότητα καὶ φυσικὸ ἰδιώμα καὶ ἰδιώμα φύσεως. Γιὰ παράδειγμα, ὁ ἄγγελος καὶ ὁ ἄνθρωπος διαφέρουν μεταξύ τους κατὰ τὸ ἀθάνατο καὶ τὸ θνητό· τὸ ἀθάνατο εἶναι διαφορὰ τοῦ ἀγγέλου οὐσιώδης καὶ φυσικὴ καὶ συστατικὴ καὶ φυσικὸ ἰδιώμα. Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ θνητὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Διαφέρουν πάλι μεταξύ τους ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ βόδι, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικός, ἐνῶ τὸ βόδι εἶναι ἄλογο. Νὰ λοιπὸν τὸ λογικὸ εἶναι ἡ οὐσιώδης καὶ συστατικὴ διαφορὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ τοῦ βοδιοῦ εἶναι τὸ ἄλογο. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὰ λοιπὰ εἶδη, τίς οὐσίες, τίς φύσες καὶ τίς μορφές. Κάθε πράγμα κατὰ τὸ ὁποῖο διαφέρει μιὰ ὑπόσταση ἀπὸ μιὰ ὁμοειδῆ καὶ ὁμοούσια ὑπόσταση λέγεται ἐπουσιώδης διαφορὰ καὶ ποιότητα καὶ ἰδιώμα ὑποστατικὸ¹ καὶ χαρακτηριστικὸ ἰδιώμα, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ συμβεβηκός· γιὰ παράδειγμα, διαφέρει ἓνας ἄνθρωπος ἀπὸ ἓναν ἄλλο ἄνθρωπο, γιατί ὁ ἓνας εἶναι ψηλὸς καὶ ὁ ἄλλος κοντός, ὁ ἓνας λευκὸς καὶ ὁ ἄλλος μαῦρος· ὁ ἓνας γιατί εἶναι ὑγιής καὶ ὁ ἄλλος ἄρρωστος, ὁ ἓνας εἶναι πατέρας καὶ ὁ ἄλλος γιὸς. Αὐτὰ καὶ ὅλα τὰ παρόμοια εἶναι διαφορές καὶ ποιό-

ποιότητες καὶ ὑποστατικὰ καὶ χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα καὶ συμβεβηκότα· καὶ ἀπλῶς εἶπεῖν, ὅσα ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ὑποστᾶσασιν ὁμοίως θεωροῦνται καὶ ὧν ἄνευ ἀδύνατον συστήναι τὴν οὐσίαν καὶ τὸ εἶδος, οὐσιώδεις λέγονται
 25 διαφοραί· ὅσα δὲ ἐν τισι τῶν ὁμοειδῶν ὑποστᾶσεῶν εἰσιν, ἐν τισι δὲ οὐκ εἰσι, συμβεβηκότα καὶ ἐπουσιώδη εἰσὶ.

ε'. Περὶ χωριστοῦ καὶ ἀχώριστου συμβεβηκότος.

Τῶν συμβεβηκότων τὰ μὲν εἰσι χωριστὰ, τὰ δὲ ἀχώριστα. Ἀχώριστα μὲν, ἐν οἷς διαφέρει ὑπόστασις ἄλλης ὑποστᾶσεως, αὐτὴ δὲ ἑαυτῆς οὐ διαφέρει· οἷον ὁ δεῖνα ὁ ἄνθρωπος διαφέρει
 5 ἄλλου ἀνθρώπου, ὅτι αὐτὸς μὲν σιμός ἐστιν, ἐκεῖνος δὲ γρυπός· ὅτι ὁ μὲν γλαυκός, ὁ δὲ μελανόφθαλμος. Αὐτὸς δὲ ἑαυτοῦ οὐ διαφέρει· ὁ γὰρ σιμός πάντοτε σιμός ἐστι, καὶ ὁ γρυπὸς πάντοτε γρυπός ἐστι, καὶ οὐκ ἐνδέχεται τὸν αὐτὸν ποτὲ μὲν σιμὸν εἶναι, ποτὲ δὲ γρυπόν. Ταῦτα δὲ λέγονται ἀχώριστα συμβεβηκότα,
 10 διότι, ἐπειδὴν γένωνται ἐν τινι, οὐκέτι χωρίζονται αὐτοῦ. Ὅμως δὲ συμβεβηκότα εἰσὶν· ἐνδέχεται γὰρ καὶ μὴ εἶναι σιμὸν, καὶ εἶναι ἄνθρωπον· καὶ μὴ εἶναι γρυπόν, καὶ εἶναι ἄνθρωπον· οὐ πᾶς γὰρ ἄνθρωπος σιμός οὐδὲ πᾶς ἄνθρωπος γρυπός, πᾶς δὲ ἄνθρωπος λογικός καὶ ὁ μὴ ὧν λογικός, οὐκ ἐστιν ἄνθρω-
 15 πος.

Χωριστὰ δὲ εἰσιν ὅσα καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος, ἤγουν ἢ αὐτὴ ὑπόστασις ποτὲ μὲν ἔχει, ποτὲ δὲ οὐκ ἔχει· οἷον τὸ νοσεῖν καὶ ὑγιαίνειν, τὸ καθέζεσθαι καὶ ἀνίστασθαι, τὸ χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι, καὶ τὰ τοιαῦτα.

στ'. Περὶ ὁμοουσίῶν καὶ ἑτεροουσίῶν

Ὅμοουσία καὶ ὁμοφυῆ καὶ σύμμορφα καὶ ὁμοειδῆ καὶ ὁμογενῆ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὸ εἶδος καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν οὐσίαν εἰσὶν· οἷον, Πέτρος, Παῦλος καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄνθρωποι, καὶ
 5 πάντες οἱ βόες καὶ πάντες οἱ κύνες, ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ. Ἐτε-

τητες ἐπουσιώδεις καὶ ὑποστατικὰ καὶ χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα καὶ συμβεβηκότα. Καὶ γὰρ νὰ πῶ γενικά, ὅσα παρατηροῦμε ὁμοία σὲ ὄλες τὶς ὑποστάσεις τοῦ ἴδιου εἶδους καὶ πού χωρὶς αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συσταθεῖ ἡ οὐσία καὶ τὸ εἶδος, λέγονται οὐσιώδεις διαφορές· ἐνῶ ὅσα ὑπάρχουν σὲ μερικὲς ἀπὸ τὶς ὁμοειδεῖς ὑποστάσεις καὶ σὲ μερικὲς ὄχι, εἶναι συμβεβηκότα καὶ ἐπουσιώδη.

ε'. Γιὰ τὸ χωριστὸ καὶ ἀχώριστο συμβεβηκός.

Ἄπὸ τὰ συμβεβηκότα ἄλλα εἶναι χωριστά, κὶ ἄλλα ἀχώριστα. Ἀχώριστα εἶναι αὐτὰ κατὰ τὰ ὁποῖα διαφέρει μιὰ ὑπόσταση ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὄχι ὁμως καὶ ἡ ἴδια ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της. Γιὰ παράδειγμα ὁ τάδε ἄνθρωπος διαφέρει ἀπὸ ἕνα ἄλλον ἄνθρωπο, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι σιμός κὶ ἐκεῖνος γρυπός, ἐπειδὴ ὁ ἕνας εἶναι ξανθός κὶ ὁ ἄλλος μελαχροινός. Ὁ ἴδιος ὁμως δὲ διαφέρει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του· ὁ σιμός δηλαδὴ εἶναι πάντοτε σιμός καὶ ὁ γρυπός πάντοτε γρυπός, καὶ δὲν ὑπάρχει τὸ ἐνδεχόμενον ὁ ἴδιος νὰ εἶναι ἄλλοτε σιμός καὶ ἄλλοτε γρυπός. Αὐτὰ λέγονται ἀχώριστα συμβεβηκότα, γιὰτὶ ὅταν συμβοῦν σὲ κάποιον, δὲ χωρίζονται πιά ἀπὸ αὐτόν. Ὡστόσο εἶναι συμβεβηκότα· ἐνδέχεται δηλαδὴ νὰ μὴν εἶναι κάποιος σιμός, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἄνθρωπος, καὶ νὰ μὴν εἶναι γρυπός, νὰ εἶναι ὁμως ἄνθρωπος. Γιὰτὶ δὲν εἶναι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γρυποί, κάθε ἄνθρωπος ὁμως εἶναι λογικὸς κὶ ὅποιος δὲν εἶναι λογικὸς δὲν εἶναι ἄνθρωπος.

Χωριστὰ συμβεβηκότα εἶναι ὅσα καὶ ὁ ἴδιος ἄνθρωπος, δηλαδὴ ἡ ἴδια ὑπόσταση, ἄλλοτε ἔχει κὶ ἄλλοτε δὲν ἔχει· γιὰ παράδειγμα ἡ νόσος καὶ ἡ υγεία, τὸ νὰ κάθεται κανεὶς καὶ νὰ σηκώνεται, τὸ νὰ χαίρεται καὶ νὰ λυπᾶται καὶ τὰ ὁμοία.

στ'. Γιὰ τὰ ὁμοούσια καὶ ἑτεροούσια.

Ὁμοούσια, ὁμοφυή, σύμμορφα, ὁμοειδῆ καὶ ὁμογενῆ εἶναι ὅσα ἀνήκουν στὸ ἴδιο εἶδος καὶ στὴν ἴδια οὐσία, ὅπως ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιμέρους ἄνθρωποι, καὶ ὅλα τὰ βόδια, ὅλοι οἱ σκύλοι καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως. Ἐνῶ ἑτεροούσια,

ροούσια δὲ καὶ ἑτεροφυῆ καὶ ἑτερόμορφα καὶ ἑτεροειδῆ καὶ ἑτερογενῆ εἰσι τὰ ὑπὸ ἄλλο καὶ ἄλλο εἶδος, καὶ ἄλλην καὶ ἄλλην οὐσίαν ὄντα, οἷον ἄνθρωπος καὶ ἵππος καὶ βοῦς καὶ κύων καὶ τὰ τοιαῦτα.

ζ'. Περὶ γένους καὶ εἶδους.

Τὸ γένος εἰς εἶδη διαιρεῖται, οἷον, τὸ ζῶον εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον. Ἴδου τὸ μὲν ζῶον γένος ἐστὶ τοῦ λογικοῦ καὶ τοῦ ἀλόγου, τὸ δὲ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον εἶδη εἰσι τοῦ ζώου. Πάλιν τὸ
5 λογικὸν διαιρεῖται εἰς θνητόν, ἄνθρωπον, καὶ ἀθάνατον, ἄγγελον. Τὸ γοῦν λογικὸν γένος ἐστὶ τοῦ θνητοῦ καὶ τοῦ ἀθανάτου, τὸ δὲ θνητόν καὶ τὸ ἀθάνατον εἶδη τοῦ λογικοῦ. Ἴνα οὖν σαφέστερον γένηται τὸ λεγόμενον, ἄνωθεν τὸν λόγον ποιησώμεθα.

Γένος ἐστὶ γενικώτατον, τὸ πρῶτον γένος, ὃ, γένος ὄν, οὐκ
10 ἐστὶν εἶδος, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐπάνω αὐτοῦ ἕτερον γένος. Εἰδικώτατον δὲ εἶδος τὸ ἔσχατον καὶ ὑποβεβηκὸς εἶδος, ὅπερ, εἶδος ὄν, οὐκ ἐστὶ γένος, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἕτερα εἶδη ἐξ αὐτοῦ τεμνόμενα. Εἰσι δὲ μεταξὺ τοῦ γενικωτάτου γένους καὶ τῶν ἰδικωτάτων εἰδῶν γένη τε καὶ εἶδη· γένη μὲν τῶν ὑποκάτω, εἶδη δὲ
15 τῶν ἐπάνω, ἅτινα καλεῖται ὑπάλληλα. Οἷον, γενικώτατον γένος ἐστὶν ἡ οὐσία· οὐ γὰρ ἔχει ἐπάνω αὐτῆς ἄλλο γένος· διὸ οὐδέ ἐστὶν εἶδος. Αὕτη διαιρεῖται εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον. Τὸ σῶμα τέμνεται εἰς ἔμψυχον καὶ ἄψυχον· τὸ ἔμψυχον τέμνεται εἰς αἰσθητόν καὶ ἀναίσθητον· τὸ αἰσθητικὸν εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον·
20 τὸ λογικὸν εἰς θνητόν καὶ ἀθάνατον. Ἔστιν οὖν τὸ μὲν ἀσώματον λογικὸν καὶ ἀθάνατον· ἀσώματον δὲ ἐνταῦθα λέγω οὐσίαν, οἷον ψυχὴν, ἄγγελον, δαίμονα· ἕκαστον τούτων εἰδικώτατον εἶδος ἐστὶ. Σῶμα δὲ ἔμψυχον αἰσθητικὸν τὸ ζῶον, ζῶον δὲ λογικὸν θνητόν ὁ ἄνθρωπος, ὃς ἐστὶν εἰδικώτατον εἶδος. Ζῶον δὲ
25 ἄλογον ὑλακτικὸν κύων, ὃς ἐστὶν εἰδικώτατον εἶδος. Εἶτα σῶμα ἔμψυχον ἀναίσθητον τὸ φυτόν· σῶμα παντελῶς ἄψυχον

έτεροφυή, έτερόμορφα, έτεροειδή και έτερογενή είναι δσα άνήκουν σε διαφορετικά είδη και διάφορες ουσίες, όπως ο άνθρωπος, ο ίππος, το βόδι, ο σκύλος και τα όμοια.

ζ'. Για το γένος και το είδος.

Το γένος διαιρείται σε είδη· για παράδειγμα, το ζώο διαιρείται σε λογικό και άλογο. Έτσι το ζώο είναι γένος του λογικού και του άλογου, ενώ το λογικό και το άλογο είναι είδος του ζώου. Επίσης το λογικό διαιρείται σε θνητό άνθρωπο και άθάνατο άγγελο. Το λογικό λοιπόν είναι γένος του θνητού και του άθανάτου, ενώ το θνητό και το άθάνατο είναι είδη του λογικού. Για να γίνει σαφέστερο αυτό που λέμε, ως αρχίσομε το λόγο μας από επάνω.

Γένος γενικότατο είναι το πρώτο γένος, το οποίο είναι γένος, δέν είναι όμως είδος, επειδή δέν έχει πάνω από αυτό άλλο γένος. Ειδικότατο πάλι είδος είναι το έσχατο και κατώτατο είδος, το οποίο είναι είδος, δέν είναι όμως γένος, επειδή δέν έχει άλλα είδη στα όποια να διαιρείται. Άνάμεσα στο γενικότατο γένος και στα ειδικότατα είδη παρεμβάλλονται και γένη και είδη· γένη δσων είναι κάτω από αυτά, και είδη δσων είναι επάνω, τα όποια λέγονται υπάλληλα. Για παράδειγμα, γενικότατο γένος είναι η ουσία· γιατί πάνω από αυτήν δέν υπάρχει άλλο γένος και γι' αυτό δέν είναι είδος. Η ουσία διαιρείται σε σώμα και άσώματο, το σώμα χωρίζεται σε έμψυχο και άψυχο, το έμψυχο χωρίζεται σε αισθητό και άναίσθητο, το αισθητικό σε λογικό και άλογο, το λογικό σε θνητό και άθάνατο. Το άσώματο λοιπόν είναι λογικό και άθάνατο. Άσώματο έδω έννοω ουσία, όπως είναι η ψυχή, ο άγγελος, ο δαίμονας, και το καθένα από αυτά είναι είδος ειδικότατο. Σώμα πάλι έμψυχο αισθητικό είναι το ζώο, και ζώο λογικό θνητό είναι ο άνθρωπος, που είναι είδος ειδικότατο, ενώ ζώο άλογο που άλυχτᾶ είναι ο σκύλος, που είναι είδος ειδικότατο. Έπειτα σώμα έμψυχο άναίσθητο είναι το φυτό, ενώ σώμα τελείως άψυχο είναι η γῆ, ο άέρας, το νερό,

γῆ, ἀήρ, ὕδωρ, πῦρ, ὧν ἕκαστον εἰδικώτατον εἶδος ὑπάρχει. Πρὸς δὲ πλείονα σαφήνειαν οὕτω λέγομεν.

Ἡ οὐσία, ἣτις περιέχει ὑπερουσίως μὲν τὴν ἄκτιστον θεό-
 30 τητα, γνωστικῶς δὲ καὶ περιοχικῶς πᾶσαν τὴν κτίσιν, γενικώ-
 τатόν ἐστι γένος. Αὕτη ἢ ἀσώματος ἐστὶ καὶ νοερά καὶ ἀθάνα-
 τος, ὡς Θεός, ἄγγελος, ψυχὴ, δαίμων, ἢ σῶμα ἔμψυχον αἰσθη-
 τικόν, τουτέστι ζῶον, ὡς ἵππος, κύων, ἑλέφας, καὶ τὰ τοιαῦτα,
 ἢ σύνθετον ἐκ σώματος καὶ ἀσωμάτου ψυχῆς, ὡς ἄνθρωπος.
 35 Τούτων ἢ μὲν οὐσία, ὡς πρώτη καὶ καθολικωτέρα καὶ περιε-
 κτικὴ πάντων, γενικώτατόν ἐστι γένος. Τούτου δὲ τοῦ γενικω-
 τάτου γένους εἶδη εἰσὶ τὸ ἀσώματον, τὸ ἄψυχον σῶμα, τὸ φυτι-
 κὸν σῶμα, τὸ ἔμψυχον καὶ αἰσθητικὸν σῶμα, τουτέστι τὸ
 ζῶον. Ταῦτα λέγονται εἶδη καὶ γένη ὑπάλλληλα. Εἶδη γὰρ εἰσι
 40 τῆς οὐσίας ὡς ἐξ αὐτῆς τεμνόμενα, ἕκαστον δὲ αὐτῶν διαιρεῖ-
 ται εἰς ἕτερα εἶδη καὶ περιεκτικὸν καὶ καθολικώτερον αὐτῶν
 ἐστὶ. Περιέχει γὰρ ἢ μὲν ἀσώματος οὐσία Θεόν, ἄγγελον, ψυ-
 χὴν, δαίμονα, τὸ δὲ ἄψυχον σῶμα γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ, τὸ δὲ
 φυτικὸν σῶμα ἀμπελον, ἐλαίαν, φοίνικα καὶ τὰ τοιαῦτα, τὸ δὲ
 45 ἔμψυχον καὶ αἰσθητικόν, ἦτοι τὸ ζῶον, ἵππον, βοῦν, κύνα καὶ
 τὰ τοιαῦτα, ἔτι δὲ καὶ τὸν ἐξ ἀσωμάτου ψυχῆς καὶ σώματος
 συντεθειμένον ἄνθρωπον.

Ἔστι οὖν ὑπόστασις μὲν καὶ ἄτομον καὶ πρόσωπον ὁ Πα-
 τήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, περιεκτικὸν δὲ αὐτῶν εἶδος ἢ
 50 ὑπερούσιος καὶ ἀκατάληπτος θεότης. Ἔτι ὑποστάσεις εἰσὶ Μι-
 χαήλ, Γαβριήλ, καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄγγελοι, εἶδος δὲ πε-
 ριεκτικὸν αὐτῶν ἢ ἀγγελικὴ φύσις. Ἔτι ὑποστάσεις εἰσὶ Πέ-
 τρος, Παῦλος, Ἰωάννης καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄνθρωποι,
 περιεκτικὸν δὲ αὐτῶν εἶδος ἢ ἀνθρωπότης. Αὕτις ὑποστάσεις
 55 εἰσὶ ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα ἵππος, καὶ περιεκτικὸν αὐτῶν εἶδος ὁ
 ἵππος ὁ ἀπλῶς. Πάλιν ὑποστάσεις εἰσὶ τότε καὶ τότε φυτὸν τῆς
 ἐλαίας, περιεκτικὸν δὲ αὐτῶν εἶδος ἢ ἀπλῶς ἐλαία.

ἡ φωτιά, καὶ καθένα τους εἶναι εἶδος εἰδικότατο. Γιὰ περισσό-
τερη ὁμως σαφήνεια λέγω τὰ παρακάτω.

Ἡ οὐσία, πού περιέχει κατὰ τρόπο ὑπερούσιο τὴν ἀκτιστη
θεότητα, καὶ γνωστικῶς καὶ περιοχικῶς ὅλη τὴν κτίση, εἶναι
γένος γενικότατο. Αὐτὴ εἶναι ἢ ἀσώματη καὶ νοερὴ κι ἀθάνατη,
ὅπως Θεός, ἄγγελος, ψυχὴ, δαίμονας· ἢ σῶμα ἄψυχο, ὅπως ἡ
φωτιά, ὁ ἀέρας, τὸ νερό, ἡ γῆ· ἢ σῶμα φυτικό, ὅπως τὸ κλῆμα,
ὁ φοίνικας, ἡ ἐλιά καὶ τὰ ὁμοια· ἢ σῶμα ἔμψυχο αἰσθητικό,
δηλαδὴ ζῶο, ὅπως τὸ ἄλογο, ὁ σκύλος, ὁ ἐλέφας καὶ τὰ ὁμοια·
ἢ σύνθετο ἀπὸ σῶμα κι ἀσώματη ψυχὴ, ὅπως ὁ ἄνθρωπος. Ἀπὸ
αὐτὰ ἡ οὐσία ἐπειδὴ εἶναι πρώτη καὶ καθολικότερη καὶ περιέ-
χει τὰ πάντα εἶναι γένος γενικότατο. Αὐτοῦ τοῦ γενικότατου γέ-
νους εἶδη εἶναι τὸ ἀσώματο, τὸ ἄψυχο σῶμα, τὸ φυτικό σῶμα,
τὸ ἔμψυχο κι αἰσθητικό σῶμα, δηλαδὴ τὸ ζῶο. Αὐτὰ λέγονται
εἶδη καὶ γένη ὑπάλληλα, ἐπειδὴ εἶναι εἶδη τῆς οὐσίας στὰ
ὅποια διαιρεῖται, καὶ καθένα ἀπὸ αὐτὰ διαιρεῖται σὲ ἄλλα εἶδη,
τὰ ὅποια περιέχει αὐτὸ καὶ εἶναι καθολικότερό τους. Περιέχει
λοιπὸν ἡ ἀσώματη οὐσία τὸ Θεό, τὸν ἄγγελο, τὴν ψυχὴ, τὸ δαί-
μονα· τὸ ἄψυχο σῶμα τὴ γῆ, τὸ νερό, τὸν ἀέρα, τὴ φωτιά· τὸ
φυτικό σῶμα τὸ κλῆμα, τὴν ἐλιά, τὸ φοίνικα καὶ τὰ ὁμοια· τὸ
ἔμψυχο καὶ αἰσθητικό, ἦτοι τὸ ζῶο, τὸν ἵππο, τὸ βόδι, τὸ σκυλί
καὶ τὰ ὁμοια, κι ἀκόμη καὶ τὸν ἄνθρωπο, τὸν σύνθετο ἀπὸ ἀσώ-
ματη ψυχὴ καὶ σῶμα.

Ὑπόστασις λοιπὸν καὶ ἄτομο καὶ πρόσωπο εἶναι ὁ Πατέρας
καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐνῶ εἶδος τους πού τὰ περιέχει
εἶναι ἡ ὑπερούσια καὶ ἀκατάληπτη θεότητα. Ὑποστάσεις εἶναι
ἀκόμη ὁ Μιχαήλ, ὁ Γαβριήλ καὶ οἱ λοιποὶ ἐπιμέρους ἄγγελοι,
ἐνῶ εἶδος πού τους περιέχει εἶναι ἡ ἀγγελικὴ φύσις. Ἐπίσης
ὑποστάσεις εἶναι ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος, ὁ Ἰωάννης καὶ οἱ ἄλλοι
ἐπιμέρους ἄνθρωποι, ἐνῶ εἶδος πού τους περιέχει εἶναι ἡ ἀν-
θρωπότης. Ὑποστάσεις ἀκόμη εἶναι αὐτὸς κι ἐκεῖνος ὁ ἵππος,
ἐνῶ εἶδος πού τους περιέχει ἡ γενικὴ ἔννοια ἵππος. Ἐπίσης
ὑποστάσεις εἶναι αὐτὸ κι ἐκεῖνο τὸ φυτὸ τῆς ἐλιάς, ἐνῶ εἶδος
πού τὰ περιέχει εἶναι ἡ ἀπλὴ ἔννοια τῆς ἐλιάς.

Ἰστέον οὖν, ὡς τὰ περιεκτικὰ τῶν ἀτόμων μόνον εἶδη λέγονται εἰδικώτατα, οἷον ὁ ἄγγελος, ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἵππος, ὁ κύων, ἡ ἐλαία, ὁ φοῖνιξ καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ περιεκτικὰ τῶν εἰδικωτάτων εἰδῶν μόνον γένη τε λέγονται καὶ εἶδη ὑπάλληλα, οἷον τὸ ἀσώματον, τὸ σῶμα, τὸ ἄψυχον, τὸ ἀναίσθητον, τὸ φυτικόν, τὸ ἔμψυχον, τὸ αἰσθητικόν, τὸ ζῶον, τὸ λογικόν, τὸ ἄλογον, τὸ θνητόν, τὸ ἀθάνατον, τὸ δίπουν, τὸ τετράπουν, τὸ ἔρπυστικόν, τὸ πτηνόν, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, τὰ περιέχοντα μὲν τὰ εἰδικώτατα εἶδη καὶ γένη αὐτῶν ὄντα καὶ συστατικὰ αὐτῶν διαφοραί, περιεχόμενα δὲ ὑπὸ τοῦ γενικωτάτου γένους, ἧτις ἐστὶν ἡ οὐσία. Καὶ ἄλλως δὲ περὶ τῶν αὐτῶν διαληπτέον.

Πάντα ὅσα ἐνὶ προστάγματι Θεοῦ ἐγένοντο, ἐνὸς γένους εἰσὶν· οἷον, προσέταξεν ὁ Θεὸς γενέσθαι ἰχθύας, καὶ ἐγένοντο διαφοραὶ ἰχθύων πολλαί· πάντες οἱ ἰχθύες ἐνὸς γένους εἰσὶν, ἐκάστη δὲ διαφορὰ τῶν ἰχθύων εἶδος ἐστὶν· πάλιν προσέταξεν ὁ Θεὸς ἐξαγαγεῖν τὰ ὕδατα πετεινά, καὶ ἐγένοντο διαφοραὶ πολλῶν πετεινῶν. Πάντα μὲν οὖν τὰ πετεινὰ εἶδος ἐστὶ τοῦ γένους ἐκείνου τῶν πετεινῶν. Ὅμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἔρπετῶν καὶ κτηνῶν καὶ θηρίων καὶ βοτανῶν καὶ λαχάνων καὶ δένδρων. Λέγεται καὶ ἐν γένος ὄλων τῶν ζώων, καὶ ἐν γένος τῶν φυτῶν ὄλων, καὶ ἐν γένος τῶν παντελῶς ἀψύχων καὶ μὴ ἐχόντων ὄλως αὐξητικὴν ἢ θρεπτικὴν δύναμιν· καὶ πάλιν ἐν γένος τῶν ἀσωμάτων καὶ ἐν γένος τῶν σωμάτων· λέγεται δὲ καὶ πᾶσα ἡ κτίσις ἐν γένος, καὶ πολλὰ εἶδη ὑπὸ τὸ γένος τῆς κτίσεως αἱ διαφοραὶ τῶν κτισμάτων, καὶ πᾶσα ἡ οὐσία ἐν γένος.

η'. Περὶ ἐνεργείας

Ἐνέργειά ἐστὶ κίνησις δραστικῆ τοῦ ποιοῦντος· ἐνέργεια δὲ φυσικὴ ἐστὶ κίνησις τῆς φύσεως δραστικῆ, οἷον ἡ λογικὴ τοῦ νοῦ κίνησις, τὸ ζωτικόν, τὸ αἰσθητικόν, τὸ θρεπτικόν, τὸ αὐξη-

Πρέπει λοιπόν να γνωρίζομε, ότι μόνο τὰ εἶδη ὅπου περιέχονται τὰ άτομα λέγονται εἰδικότατα, ὅπως ὁ ἄγγελος, ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἵππος, τὸ σκυλί, ἡ ἐλιά, ὁ φοῖνικας καὶ τὰ ὅμοια, καὶ μόνο τὰ περιεκτικὰ τῶν εἰδικότατων εἰδῶν λέγονται γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα, ὅπως τὸ ἀσώματο, τὸ σῶμα, τὸ ἄψυχο, τὸ ἀναίσθητο, τὸ φυτικόν, τὸ ἔμψυχο, τὸ αἰσθητικόν, τὸ ζῶον, τὸ λογικόν, τὸ ἄλογο, τὸ θνητόν, τὸ ἀθάνατον, τὸ δίποδον, τὸ τετράποδον, τὸ ἔρπετόν, τὸ πτηνόν καὶ ὅλα τὰ ὅμοια, πού περιέχουν βέβαια τὰ εἰδικότατα εἶδη καὶ εἶναι γένη τους καὶ συστατικὲς τους διαφορῆς, περιέχονται ὁμοῦς ἀπὸ τὸ γενικότατον γένος, πού εἶναι ἡ οὐσία. Γι' αὐτὰ τὰ ἴδια ὁμοῦς πρέπει νὰ μιλήσομε καὶ μ' ἄλλο τρόπο.

Ἔστω ὅσα ἐγένοντο μὲ ἓνα πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ ἀνήκουν στὸ ἴδιον γένος· γιὰ παράδειγμα, πρόσταξε ὁ Θεὸς νὰ γίνουσι ψάρια, καὶ ἐγένοντο πολλῆς ποικιλίης ψαριῶν· ὅλα τὰ ψάρια εἶναι ἐνὸς γένους, ἐνῶ κάθε ποικιλία εἶναι εἶδος. Ἐπίσης πρόσταξε ὁ Θεὸς νὰ βγάλουσι τὰ νερά πουλιά, καὶ ἐγένοντο πολλῆς ποικιλίης πουλιῶν. Ἔστω λοιπόν τὰ πουλιά ἀνήκουν στὸ ἴδιον γένος, ἐνῶ κάθε ποικιλία τῶν πουλιῶν εἶναι εἶδος τοῦ γένους τῶν πουλιῶν πού εἶπα. Τὸ ἴδιον καὶ γιὰ τὰ ἔρπετα καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ χόρτα καὶ τὰ λάχανα καὶ τὰ δέντρα. Λέγεται καὶ ἓνα γένος γιὰ ὅλα τὰ ζῶα, καὶ ἓνα γένος γιὰ ὅλα τὰ φυτά, καὶ ἓνα γένος γιὰ τὰ ἐντελῶς ἄψυχα πού δὲν ἔχουν καμιά αὐξητικὴ ἢ θρεπτικὴ δύναμη. Καὶ ἐπίσης λέγεται ἓνα γένος τῶν ἀσωμάτων καὶ ἓνα γένος τῶν σωμάτων. Ἄλλα καὶ ὀλόκληρη ἡ φύσις στὸ σύνολόν της λέγεται ἓνα γένος, καὶ πολλὰ εἶδη πού περιλαμβάνονται στὸ γένος τῆς κτίσεως εἶναι οἱ διαφορῆς τῶν κτισμάτων· καὶ ἡ οὐσία στὸ σύνολόν της εἶναι ἓνα γένος.

η'. Γιὰ τὴν ἐνέργεια.

Ἐνέργεια εἶναι κίνησις δραστικὴ αὐτοῦ πού ἐνεργεῖ, ἐνῶ φυσικὴ ἐνέργεια εἶναι κίνησις δραστικὴ τῆς φύσεως, ὅπως ἡ λογικὴ κίνησις τοῦ νοῦ, τὸ ζωτικόν, τὸ αἰσθητικόν, τὸ θρεπτικόν, τὸ

5 τικόν, τὸ γεννητικόν, καὶ ἡ καθ' ὄρμην κίνησις, τουτέστιν αἱ κινήσεις τοῦ σώματος, καὶ τὸ φανταστικόν καὶ τὸ μνημονευτικόν, τό τε θυμικόν καὶ ἐπιθυμητικόν καὶ θελητικόν, ἤγουν ὀρεκτικόν, καὶ τὰ τοιαῦτα. Πεντάτροπος δέ ἐστὶν αὕτη ἡ νοερά, ὡς ἐπὶ ἀγγέλων καὶ πασῶν τῶν ἀσωμάτων οὐσιῶν ἀπλῆ προσ-
 10 βολῆ νοούντων· ἡ λογική, ὡς ἐπὶ ἀνθρώπων τῶν ἐκ ψυχῆς ἀσωμάτου καὶ σώματος συντεθειμένων, οὐχ ἀπλῆ, ἀλλὰ ποικίλη καὶ διαλογιστικῆ προσβολῆ νοούντων· ἡ ζωτική, ὡς ἐπὶ ἀλόγων ζώων, αἰσθησιν μὲν ἐχόντων, μὴ λογιζομένων δὲ μηδὲ νοούντων· ἡ φυτική, ὡς ἐπὶ ἀναισθητῶν μὲν, ἐχόντων δὲ θρε-
 15 πτικὴν καὶ αὐξητικὴν καὶ γεννητικὴν δύναμιν· ἡ ἄζωος παντελῶς, ὡς ἐπὶ γῆς καὶ λίθων, τῶν μῆτε ζωτικὴν μῆτε θρεπτικὴν μῆτε αὐξητικὴν δύναμιν ἐχόντων, μὴ ἀμοιρῶντων μέντοι φυσικῶν τινῶν ἐνεργειῶν.

θ'. Περὶ πάθους.

Πάθος ἐστὶ φυσικὸν κίνησις φύσεως παθητικῆ τοῦ πάσχοντος, ἥτις τῆς μὲν φύσεως ἐστὶν ἐνέργεια, πάθος δὲ τούτου περὶ ὃ ἡ ἐνέργεια, οἷον γένεσις, χαρά, λύπη, ἀγωνία, ἀδημονία,
 5 φόβος, ὄκνος, κόπος, ὕπνος, ἡδονή, πόνος, θυμός, ἐπιθυμία, τομῆ, ρεῦσις, φθορὰ καὶ τὰ τοιαῦτα· ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πάθη φυσικά εἰσι καὶ ἀδιάβλητα, οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὄντα· μόνη δὲ ἡ ἁμαρτία παρὰ φύσιν ἐστίν, ἐκούσιον καὶ αὐθαίρετον τῆς ψυχῆς πάθος κάκιστον οὔσα καὶ φθορά.

ι'. Περὶ θέλησεως

Θέλησις ἐστὶ φυσικὴ λογικὴ δρεξις. Καὶ πάλιν, θέλησις ἐστὶ φυσικὴ λογικὴ καὶ αὐτεξούσιος ὀρεκτικὴ τοῦ νοῦ κίνησις. Τὰ μὲν γὰρ ἄλογα οὐκ αὐτεξουσίως κινεῖται πρὸς δρεξιν· φυσικῶς γὰρ κινουμένης ἐν αὐτοῖς τοῖς ὀρέξεως, μὴ ἔχοντα ἐπιστα-
 5 τοῦντα τὸν λόγον, ἀγονται ὑπὸ τῆς φύσεως, τῇ ταύτης ὀρέξει

αύξητικό, τὸ γεννητικὸ καὶ ἡ κίνησις τῶν ὀρμῶν, δηλαδὴ οἱ κινήσεις τοῦ σώματος, τὸ φανταστικὸ καὶ τὸ μνημονευτικὸ, τὸ θυμικὸ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ, τὸ θελητικὸ, δηλαδὴ τὸ ὀρεκτικὸ, καὶ τὰ ὅμοια. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ εἶναι πεντάτροπη· ἢ εἶναι νοερῆ, ὅπως συμβαίνει στοὺς ἀγγέλους καὶ σ' ὅλες τὶς ἀσώματες οὐσίαις ποὺ νοοῦν μὲ ἀπλή σκέψη· ἢ εἶναι λογικὴ, ὅπως συμβαίνει στοὺς ἀνθρώπους τοὺς σύνθετους ἀπὸ ἀσώματη ψυχὴ καὶ σῶμα, ποὺ δὲ νοοῦν μὲ ἀπλή σκέψη ἀλλὰ μὲ σύνθετους συλλογισμούς· ἢ εἶναι ζωτικὴ, ὅπως συμβαίνει στὰ ἄλογα ζῶα ποὺ ἔχουν αἴσθησις, ἀλλὰ δὲ σκέπτονται οὔτε στοχάζονται· ἢ εἶναι φυτικὴ, ὅπως συμβαίνει σὲ ὅσα εἶναι ἀναίσθητα, ἀλλὰ ἔχουν δύναμις θρεπτικὴ, αὐξητικὴ καὶ γεννητικὴ· ἢ ἡ τελείως χωρὶς ζωῆ ἐνέργεια, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴ γῆ καὶ τὶς πέτρες, ποὺ δὲν ἔχουν οὔτε ζωτικὴ, οὔτε θρεπτικὴ, οὔτε αὐξητικὴ δύναμις, ἀλλὰ δὲν τοὺς λείπουν κάποιαι ἐνέργειαι φυσικῆς.

θ'. Γιὰ τὸ πάθος.

Φυσικὸ πάθος εἶναι ἡ παθητικὴ κίνησις τῆς φύσεως ἐνὸς πάσχοντος, ποὺ εἶναι βέβαια ἐνέργεια τῆς φύσεως, ἀλλὰ πάθος αὐτοῦ στὸ ὁποῖο ἀφορᾷ ἡ ἐνέργεια, ὅπως ἡ γένεσις, ἡ χαρὰ, ἡ λύπη, ἡ ἀγωνία, ἡ ἀδημονία, ὁ φόβος, ὁ δισταγμὸς, ὁ κόπος, ὁ ὕπνος, ἡ ἡδονή, ὁ πόνος, ὁ θυμὸς, ἡ ἐπιθυμία, ἡ ἐκκοπή, ἡ ροή, ἡ φθορὰ καὶ τὰ ὅμοια. Τὰ πάθη αὐτὰ καὶ τὰ ὁμοιά τους εἶναι πάθη φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα ποὺ δὲν εἴμαστε αἴτιοι αὐτῶν ἡμεῖς. Μόνο ἡ ἁμαρτία εἶναι παραφύσις, ποὺ εἶναι ἐκούσιον καὶ ἀυθαίρετο² κάκιστον πάθος καὶ φθορὰ τῆς ψυχῆς.

ι'. Γιὰ τὴ θέληση.

Ἡ θέλησις εἶναι φυσικὴ καὶ λογικὴ ὄρεξις. Κι ἀλλιῶς· ἡ θέλησις εἶναι φυσικὴ, λογικὴ καὶ αὐτεξούσια ὀρεκτικὴ κίνησις τοῦ νοῦ. Τὰ ἄλογα βέβαια ζῶα δὲν κινοῦνται αὐτεξούσια πρὸς τὴν ὄρεξιν· γιὰ τὴν ὄρεξιν κινεῖται φυσικῶς μέσα τους κι ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἐπιστάτη τὸ λόγον, ὁδηγοῦνται ἀπὸ τὴ φύσιν καὶ νι-

ἠττώμενα. Ὅθεν εὐθέως ὁρμᾶ πρὸς τὴν πράξιν, εἰ μὴ ὑφ' ἐτέ-
 ρου κωλυθῆ. Διὸ οὐκ αὐτεξουσία εἰσιν, ἀλλ' ὑπεξουσία. Ἡ δὲ
 λογικῆ φύσις ἐξουσίαν ἔχει ὑποκύψαι τῇ φυσικῇ ὀρέξει καὶ μῆ
 10 ὑποκύψαι, ἀλλὰ νικῆσαι, καὶ δηλοῖ ἡ φύσις, ζωῆς ἔφεσις φυσι-
 κῆ οὐσα, καὶ ὑποκύπτουσα τῷ λόγῳ· πολλοὶ γὰρ ταύτην τῷ
 ἡγεμόνι λόγῳ νικήσαντες, ἐκουσίως ἐχώρησαν πρὸς τὸν θάνα-
 τον, καὶ τροφῆς ὄρεξιν ἀπεβάλλοντο καὶ ὕπνου καὶ τῶν λοιπῶν,
 ἄγοντες τὴν φύσιν τῷ αὐτεξουσίῳ λόγῳ, οὐχ ὑπ' αὐτῆς ἀγόμε-
 15 νοι. Ὡσπερ οὖν ἡ φυσικῆ ὄρεξις πάσῃ αἰσθητικῇ φύσει ἐγκει-
 ται, οὕτως ἡ αὐτεξουσιότης πάσῃ λογικῇ φύσει ἐγκείται. Πᾶν
 γὰρ λογικὸν αὐτεξούσιον, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ.
 Θέλησις οὖν ἐστὶ φυσικῆ ἢ λογικῆ καὶ αὐτεξούσιος ὀρεκτικῆ
 δύναμις τε καὶ κίνησις, τὰ δὲ τῇ θελήσει ὑποκείμενα, ὧν ἐφίε-
 20 ται ἡ θέλησις, λέγονται θελήματα γνωμικά· οἰκεία γὰρ γνώμη
 ὁρμᾶ πρὸς τὴν τούτων χρῆσιν ὁ νοῦς, αὐτεξούσιος ὢν. Ταῦτα
 δέ εἰσιν, οἷον φαγεῖν καὶ μὴ φαγεῖν, πιεῖν καὶ μὴ πιεῖν, ὀδεῦσαι,
 μὴ ὀδεῦσαι, γῆμαι, μὴ γῆμαι καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινα ἐφ' ἡμῖν εἰ-
 σιν, ἅτινα καὶ αὐτὰ δυνάμεθα καὶ τὰ ἀντικείμενα αὐτοῖς.

κιοῦνται ἀπὸ τὴν ὄρεξιν αὐτῆς· γι' αὐτὸ ὁρμοῦν κατ' εὐθείαν στὴν πράξιν, ἂν δὲν ἐμποδιστοῦν ἀπὸ ἄλλον. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι αὐτεξούσια, ἀλλὰ ὑπεξούσια. Ἡ λογικὴ φύσις ὁμοίως ἔχει ἐξουσία νὰ ὑποκύψει στὴ φυσικὴ ὄρεξιν, καθὼς καὶ νὰ μὴν ὑποκύψει ἀλλὰ νὰ νικήσῃ· αὐτὸ σημαίνει πῶς ἡ φύσις εἶναι φυσικὴ ἐπιθυμία ζωῆς καὶ ὑποκύπτει στὸ λόγο. Γιατὶ πολλοὶ τὴν νίκησαν μὲ τὸν κυρίαρχο λόγο καὶ βάδισαν ἐκούσια στὸ θάνατο καὶ ἀνέβαλαν τὴν ὄρεξιν γιὰ τροφή καὶ γιὰ ὕπνο καὶ γιὰ τὰ ἄλλα, κυβερνώντας τὴ φύσιν μὲ τὸν αὐτεξούσιο λόγο κι ὄχι κυβερνώμενοι ἀπὸ αὐτή. Ὅπως λοιπὸν ἡ φυσικὴ ὄρεξιν ὑπάρχει σὲ κάθε αἰσθητικὴ φύσις, ἔτσι καὶ ἡ αὐτεξουσιότητα ὑπάρχει σὲ κάθε φύσιν λογικὴ. Γιατὶ κάθε λογικὸ εἶναι αὐτεξούσιο καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ 'κατ' εἰκόνα' Θεοῦ. Ἡ θέλησις λοιπὸν εἶναι φυσικὴ, καὶ εἶναι ἡ λογικὴ καὶ αὐτεξούσια δύναμις καὶ κίνησις τῆς ἐπιθυμίας. Ὅσα ὑπόκεινται στὴ θέλησιν καὶ ἡ θέλησις τὰ ἐπιθυμεῖ λέγονται 'θελήματα γνωμικά'· γιὰτὶ ὁ νοῦς, ἐπειδὴ εἶναι αὐτεξούσιος, προχωρεῖ στὴ χρῆσιν τοὺς μὲ δική του γνώμην. Αὐτὰ εἶναι τὸ νὰ φάει κανεὶς καὶ νὰ μὴ φάει, τὸ νὰ πιεῖ καὶ νὰ μὴν πιεῖ, τὸ νὰ βαδίσει καὶ νὰ μὴ βαδίσει, τὸ νὰ προσέλθῃ σὲ γάμο καὶ νὰ μὴν προσέλθῃ, καὶ τὰ ὅμοια, ποὺ εἶναι στὴν ἐξουσία μας καὶ τὰ ὁποῖα μπορούμε νὰ πράξομε κι αὐτὰ καὶ τὰ ἀντίθετά τοὺς.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

< α' > Περὶ φωνῆς.

Ἐπειδὴ σκοπὸς ἡμῖν ἐστὶ διαλαβεῖν περὶ πάσης ἀπλῶς φιλοσόφου φωνῆς, δεῖ δὲ ἡμᾶς πρότερον γινῶναι, περὶ ποίας φωνᾶς ἢ φιλοσοφία καταγίνεται, ἐξ αὐτῆς τῆς φωνῆς τὴν ἀρχὴν
5 τοῦ λόγου ποιούμενοί φαμεν, ὅτι ἡ φωνὴ ἢ ἄσημος ἐστὶν ἢ σημαντικὴ. Καὶ ἄσημος μὲν ἐστὶν ἢ μηδὲν σημαίνουσα, σημαντικὴ δὲ ἢ σημαίνουσά τι. Ἐἴτα πάλιν ἡ ἄσημος φωνὴ ἢ ἀναρθρὸς ἐστὶν ἢ ἑναρθρὸς. Ἄναρθρὸς μὲν οὖν ἐστὶν ἢ μὴ δυναμένη γραφῆναι, ἑναρθρὸς δὲ ἢ δυναμένη γραφῆναι. Ἔστιν οὖν ἄσημος καὶ
10 ἀναρθρὸς φωνή, οἷον ὁ ψόφος ἢ ὁ κτύπος ὁ γινόμενος ἀπὸ λίθου τυχόν ἢ ξύλου, οὔτε γὰρ γράφεται οὔτε σημαίνει τι, ἄσημος δὲ καὶ ἑναρθρὸς οἷον τραγέλαφος, σκινδαψός· ταῦτα γὰρ γράφεται μὲν, ἀλλ' οὐδὲν σημαίνει· οὔτε γὰρ ἐγένετό ποτε τραγέλαφος ἢ σκινδαψός οὔτε ἐστί. Περὶ μὲν οὖν τῆς ἀσήμου φωνῆς καὶ τῆς
15 ἀνάρθρου καὶ ἐνάρθρου οὐδεὶς λόγος τῇ φιλοσοφίᾳ. Ἡ σημαντικὴ φωνὴ πάλιν ἢ ἀναρθρὸς ἐστὶν ἢ ἑναρθρὸς. Ἄναρθρὸς μὲν οὖν σημαντικὴ φωνὴ ἐστὶν ὡς ἡ ὑλακτικὴ τῶν κυνῶν· αὕτη γὰρ σημαίνει μὲν τὸν κύνα, ὅτι κυνὸς φωνὴ ἐστὶ, σημαίνει δὲ καὶ τινος παρουσίαν. Ἄναρθρὸς δὲ ἐστὶ, διότι οὐ γράφεται. Οὔτε οὖν
20 περὶ ταύτης ἐστί τις λόγος τῇ φιλοσοφίᾳ.

Ἡ δὲ σημαντικὴ καὶ ἑναρθρὸς ἢ μερικὴ ἐστὶν ἢ καθόλου· μερικὴ μὲν οἷον Πέτρος, Παῦλος, καθόλου δὲ οἷον ἄνθρωπος. Οὔτε οὖν περὶ τῆς μερικῆς ἐστὶ λόγος τῇ φιλοσοφίᾳ, ἀλλὰ περὶ τῆς σημαντικῆς καὶ ἐνάρθρου καὶ καθόλου, ἥγουν κοινῆς καὶ ἐπὶ
25 πολλῶν λεγομένης. Αὕτη δὲ πάλιν ἢ οὐσιώδης ἐστὶν ἢ ἐπουσιώδης. Οὐσιώδης οὖν ἐστὶν ἢ δηλωτικὴ τῆς οὐσίας, ἥγουν τῆς φύσεως, τῶν πραγμάτων. Ἐπουσιώδης δὲ ἢ δηλοῦσα τὰ συμβεβη-

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ἌΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

< α' > Γιὰ τὴ φωνή.

Ἐπειδὴ σκοπός μας εἶναι νὰ μνημονεύσομε γενικὰ κάθε φιλοσοφικὴ φωνὴ καὶ πρέπει πρῶτα νὰ γνωρίζομε μὲ ποιῆς φωνὲς καταγίνεται ἡ φιλοσοφία, ἀρχίζοντας τὸ λόγο μας ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ λέξη φωνὴ λέμε ὅτι ἡ φωνὴ εἶναι ἢ ἄσημη ἢ σημαντικὴ. Ἄσημη εἶναι ἡ φωνὴ ποὺ δὲ σημαίνει τίποτε, ἐνῶ ἡ σημαντικὴ σημαίνει κάτι. Ἐπειτα πάλι ἡ ἄσημη φωνὴ εἶναι ἢ ἀναρθρὴ ἢ ἑναρθρὴ. Ἄναρθρὴ εἶναι αὐτὴ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ παρασταθεῖ μὲ τὴ γραφὴ, ἐνῶ ἑναρθρὴ αὐτὴ ποὺ μπορεῖ νὰ γραφεῖ. Ἄσημη καὶ ἀναρθρὴ φωνὴ εἶναι ὁ ψόφος ἢ ὁ χτύπος ποὺ γίνεται ἀπὸ πέτρα ἢ ἀπὸ ξύλο, γιατί αὐτὴ οὔτε γράφεται οὔτε σημαίνει κάτι, ἐνῶ ἄσημη καὶ ἑναρθρὴ εἶναι ὅπως ὅταν λέμε τραγέλαφος, σκινδαψός· αὐτὰ γράφονται ἀλλὰ δὲ σημαίνουν τίποτα, γιατί οὔτε ἔγινε ποτὲ τραγέλαφος καὶ σκινδαψός οὔτε ὑπάρχει. Γιὰ τὴν ἄσημη λοιπὸν καὶ ἑναρθρὴ καὶ ἀναρθρὴ φωνὴ δὲ γίνεται κανένας λόγος στὴ φιλοσοφία. Ἡ σημαντικὴ φωνὴ πάλι εἶναι ἢ ἀναρθρὴ ἢ ἑναρθρὴ. Ἄναρθρὴ σημαντικὴ φωνὴ εἶναι τὸ ἀλύχτημα τῶν σκυλιῶν· αὐτὸ δηλώνει τὸ σκύλο, ὅτι πρόκειται γιὰ τὴ φωνὴ τοῦ σκύλου, ἀλλὰ σημαίνει καὶ τὴν παρουσία κάποιου. Ἄναρθρὴ εἶναι γιατί δὲ γράφεται. Οὔτε καὶ γι' αὐτὴ λοιπὸν γίνεται κάποιος λόγος στὴ φιλοσοφία.

Ἡ σημαντικὴ καὶ ἑναρθρὴ φωνὴ εἶναι ἢ μερικὴ ἢ γενικὴ· μερικὴ εἶναι, ὅπως Πέτρος, Παῦλος, ἐνῶ γενικὴ ὅπως ἄνθρωπος. Οὔτε λοιπὸν γιὰ τὴ μερικὴ φωνὴ γίνεται λόγος στὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ γιὰ τὴ σημαντικὴ καὶ ἑναρθρὴ καὶ γενικὴ, δηλαδὴ τὴν κοινὴ ποὺ λέγεται γιὰ πολλὰ. Αὐτὴ πάλι εἶναι ἢ οὐσιώδης ἢ ἐπουσιώδης. Οὐσιώδης φωνὴ εἶναι ὅποια δηλώνει τὴν οὐσία, δηλαδὴ τὴ φύση τῶν πραγμάτων, ἐνῶ ἐπουσιώδης ὅποια

κότα, οἷον ὁ ἀνθρωπὸς ἐστὶ ζῶον λογικόν, θνητόν. Ταῦτα ὅλα οὐσιώδη εἰσίν. Ἐὰν γὰρ ἀφέλῃς τι τούτων ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἔσται ἀνθρωπος. Ἐὰν γὰρ εἴπῃς, ὅτι 'οὐκ ἔστι ζῶον', οὐκέτι ἐστὶν ἀνθρωπος, καὶ ἐὰν εἴπῃς, 'οὐκ ἔστιν λογικόν', οὐκ ἔστιν ἀνθρωπος. Ὁμοίως καί, ἐὰν εἴπῃς 'οὐκ ἔστιν θνητόν', οὐκ ἔστιν ἀνθρωπος· πᾶς γὰρ ἀνθρωπος καὶ ζῶόν ἐστι καὶ λογικόν καὶ θνητόν. Διὰ τοῦτο οὖν λέγονται οὐσιώδη, ὅτι αὐτὰ συμπληροῦσι τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀδύνατον συστήναι τὸν ἀνθρωπον ἐκτὸς αὐτῶν.

Ὁμοίως καὶ ἐπὶ ἐκάστου πράγματος τὰ συνιστῶντα τὴν φύσιν αὐτοῦ οὐσιώδη λέγονται, ἐπουσιώδη δὲ τὰ συμβεβηκότα, ἅτινα ἐνδέχεται εἶναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ μὴ εἶναι, οἷον τὸ λευκόν· κἂν γὰρ μὴ ἐστί τις λευκός, οὐκ ἀπώλεσε τὸ εἶναι ἀνθρωπος. Ὁμοίως καὶ τὸ μέλαν καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἡ οὖν οὐσιώδης φωνὴ ἢ τὸ τί ἐστὶ δηλοῖ, ἢ τὸ ὅποῖόν τι ἐστίν, οἷον ἐρωτῶμενοι 'τί ἐστὶν ἀνθρωπος', φαμὲν 'ζῶον', εἶτα ἐρωτῶμενοι 'ὅποῖον ζῶον', λέγομεν 'λογικόν, θνητόν'. Ἡ οὖν οὐσιώδης φωνὴ ἢ δηλοῦσα τὸ 'ὅποῖόν τι ἐστὶ' λέγεται διαφορὰ, ἢ δὲ δηλοῦσα τὸ 'τί ἐστίν' ἢ πολλὰ εἶδη σημαίνει καὶ ποιεῖ τὸ γένος, οἷον ἢ οὐσία (ἢ γὰρ οὐσία σημαίνει καὶ ἀνθρωπον καὶ ἵππον καὶ βοῦν· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν οὐσία λέγεται τε καὶ ἐστίν, ἄλλο δὲ εἶδος ὑπάρχει) ἢ πολλοὺς δηλοῖ τῷ μὲν ἀριθμῷ διαφέροντας ἀλλήλων, τῷ δὲ εἶδει οὐδαμῶς, καὶ ποιεῖ τὸ εἶδος· οἷον ἀνθρωπος σημαίνει μὲν πολλοὺς, ἤγουν πάντας τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, ὅτινες τῷ μὲν ἀριθμῷ διαφέρουσιν ἀλλήλων (ἄλλος γὰρ ἐστὶν ὁ Πέτρος καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος καὶ οὐκ εἰσὶν εἰς ἀλλὰ δύο), τῷ δὲ εἶδει οὐ διαφέρουσιν· πάντες γὰρ ἀνθρωποὶ καὶ λέγονται καὶ εἰσίν.

Ἔστιν οὖν τὸ μερικώτερον, οἷον ὁ Πέτρος, ἄτομον καὶ πρόσωπον καὶ ὑπόστασις, ὅπερ τὸν τινὰ σημαίνει. Ἐρωτῶμενοι γὰρ 'τίς ἐστὶν οὗτος', λέγομεν 'Πέτρος', ὅπερ καὶ καθ' ἑαυτὸ ὑφέστηκε. Τὸ δὲ περιέχον ὅλα τὰ ἄτομα λέγεται εἶδος, καὶ ἐστὶ καθολι-

δηλώνει τὰ συμβεβηκότα, ὅπως γιὰ παράδειγμα, 'ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο, λογικό, θνητό'· αὐτὰ ὅλα εἶναι οὐσιώδη. Ἐάν αφαιρέσεις ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, δὲ θὰ πρόκειται πιά γιὰ ἄνθρωπο. Ἐάν πεῖς δηλαδή ὅτι 'δὲν εἶναι ζῶο', δὲν εἶναι πιά ἄνθρωπος· κι ἂν πεῖς 'δὲν εἶναι λογικό', δὲν εἶναι ἄνθρωπος. Ὅμοια κι ἂν πεῖς 'δὲν εἶναι θνητό', δὲν εἶναι ἄνθρωπος· γιὰτι κάθε ἄνθρωπος εἶναι καὶ ζῶο καὶ λογικό καὶ θνητό. Γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγονται οὐσιώδη, ἐπειδὴ ὀλοκληρώνουν τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶναι ἀδύνατο δίχως αὐτὰ νὰ λάβει ὁ ἄνθρωπος τὴ σύστασή του.

Ἐπίσης καὶ γιὰ κάθε πράγμα ὅσα συνιστοῦν τὴ φύση τοῦ λέγονται οὐσιώδη, καὶ ἐπουσιώδη τὰ συμβεβηκότα, πού εἶναι ἐνδεχόμενο καὶ νὰ ὑπάρχουν καὶ νὰ μὴν ὑπάρχουν στὸν ἄνθρωπο, ὅπως τὸ λευκὸ χρῶμα· ἂν κάποιος δὲν εἶναι λευκὸς δὲν ἔχασε τὴν ιδιότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ὅμοια καὶ τὸ μαῦρο χρῶμα καὶ τὰ παρόμοια. Ἡ οὐσιώδης λοιπὸν φωνὴ δηλώνει τὸ 'τί εἶναι' ἢ τὸ 'τί λογῆς εἶναι', ὅπως ἐρωτώμενοι, 'τί εἶναι ἄνθρωπος', ἀπαντοῦμε 'ζῶο'· ἔπειτα ἐρωτώμενοι, 'τί λογῆς ζῶο', λέμε 'λογικό, θνητό'. Ἡ οὐσιώδης λοιπὸν φωνὴ πού δηλώνει τὸ 'τί λογῆς' λέγεται διαφορὰ. Ἐνῶ αὐτὴ πού δηλώνει τὸ 'τί εἶναι' ἢ σημαίνει πολλὰ εἶδη καὶ κάνει τὸ γένος, ὅπως ἡ οὐσία (ἡ οὐσία σημαίνει καὶ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἵππο καὶ τὸ βόδι· γιὰτι καθένα ἀπὸ αὐτὰ λέγεται καὶ εἶναι οὐσία, εἶναι ὅμως διαφορετικὸ εἶδος), ἢ δηλώνει πολλοὺς καὶ στὸν ἀριθμὸ διαφοροὺς μεταξὺ τους, ὄχι ὅμως καὶ στὸ εἶδος καὶ κάνει τὸ εἶδος. Γιὰ παράδειγμα ὁ ἄνθρωπος σημαίνει πολλοὺς, δηλαδή ὅλους τοὺς ἐπιμέρους ἀνθρώπους, πού στὸν ἀριθμὸ διαφέρουν μεταξὺ τους (ἄλλος δηλαδή εἶναι ὁ Πέτρος καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος καὶ δὲν εἶναι ἓνας ἀλλὰ δύο), δὲ διαφέρουν ὅμως στὸ εἶδος. Γιὰτι ὅλοι λέγονται καὶ εἶναι ἄνθρωποι.

Εἶναι λοιπὸν τὸ μερικότερο, ὅπως ὁ Πέτρος, ἄτομο καὶ πρόσωπο καὶ ὑπόσταση, πράγμα πού σημαίνει κάποιον ὀρισμένο. Ἐρωτώμενοι δηλαδή, 'ποιὸς εἶναι αὐτός', ἀπαντοῦμε 'ὁ Πέτρος', πράγμα πού ὑπάρχει καὶ καθεαυτὸν. Ἡ ἔννοια πάλι πού

κώτερον τοῦ ἀτόμου, ὅτι πολλὰ ἄτομα περιέχει, οἷον ἄνθρωπος.
 60 Περιέχει γὰρ καὶ Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ πάντας τοὺς κατὰ μέ-
 ρος ἀνθρώπους, ὅπερ λέγεται φύσις καὶ μορφή καὶ οὐσία κατὰ
 τοὺς πατέρας. Τὸ δὲ πολλὰ εἶδη περιέχον λέγεται γένος, οἷον τὸ
 ζῶον· περιέχει γὰρ ἄνθρωπον, βοῦν, ἵππον καὶ ἔστι καθολικώ-
 65 φύσιν καὶ μορφήν καὶ οὐσίαν. Ἡ δὲ ἐπουσιώδης φωνὴ ἢ ἐνὶ εἴδει
 ὑπάρχει ἢ πολλοῖς. Καὶ εἰ μὲν ἐνὶ εἴδει ὑπάρχει, λέγεται ἴδιον, ὡς
 τὸ γελαστικόν, μόνῳ γὰρ τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει τὸ γελαστικόν,
 καὶ τὸ χρεμετιστικόν τῷ ἵππῳ. Εἰ δὲ πολλοῖς εἴδεσιν ὑπάρχει,
 ποιεῖ τὸ συμβεβηκός, οἷον τὸ λευκόν· τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ ἀν-
 70 θρώπῳ καὶ ἵππῳ καὶ κυνὶ καὶ ἄλλοις εἴδεσιν, ἅτινα πολλὰ καὶ
 διάφορα τῷ εἴδει ὑπάρχουσι. Καὶ αὗται εἰσὶν αἱ πέντε φωναί, ὑφ'
 ἃς ἀνάγεται πᾶσα φιλόσοφος φωνή. Ταύτας οὖν δεῖ ἡμᾶς
 γινῶναι, ἐκάστη τί σημαίνει καὶ ἐν τίνι κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις καὶ
 ἐν τίνι διαφέρουσιν. Εἰσὶ δὲ αὗται· γένος, εἶδος, διαφορὰ, ἴδιον,
 75 συμβεβηκός.

Γένος μὲν τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἴδει ἐν
 τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον, εἶδος δὲ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ δια-
 φερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον, διαφορὰ δὲ
 ἢ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἴδει ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστι
 80 κατηγορουμένη καὶ ἐν τῷ ὀρισμῷ λαμβανομένη ὡς οὐσιώδης.
 Δεῖ γινώσκειν, ὅτι αὕτη λέγεται οὐσιώδης καὶ φυσικὴ καὶ συστα-
 τικὴ καὶ διαιρετικὴ καὶ εἰδοποιὸς καὶ ἰδιαίτατα διαφορὰ καὶ
 ποιότης. Ἴδιον δὲ ἐστὶ τὸ ἐνὶ εἴδει ὑπάρχον καὶ μόνῳ καὶ παντὶ
 τῷ εἴδει καὶ ἀεί. Συμβεβηκός δὲ ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ δια-
 85 φερόντων τῷ εἴδει ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστι κατηγορούμενον καὶ μὴ
 λαμβανόμενον, ἀλλὰ δυνάμενον καὶ ὑπάρχειν τινὶ καὶ μὴ ὑπάρ-
 χειν. Αὕτη δὲ λέγεται καὶ ἐπουσιώδης διαφορὰ καὶ ποιότης· περι

περιέχει ὅλα τὰ ἄτομα λέγεται εἶδος καὶ εἶναι καθολικότερη ἀπὸ τὸ ἄτομο, ἐπειδὴ περιέχει πολλὰ ἄτομα· ὅπως ἡ ἔννοια ἀνθρώπου. Γιατὶ περιέχει καὶ τὸν Πέτρο καὶ τὸν Παῦλο κι ὅλους τοὺς ἐπιμέρους ἀνθρώπους καὶ λέγεται φύση, μορφή καὶ οὐσία κατὰ τοὺς πατέρες. Ἐνῶ αὐτὸ πού περιέχει πολλὰ εἶδη λέγεται γένος, ὅπως τὸ ζῶο· γιατί περιέχει τὸν ἀνθρώπο, τὸ βόδι, τὸν ἵππο, καὶ εἶναι καθολικότερο ἀπὸ τὸ εἶδος. Οἱ πατέρες τὸ εἶδος καὶ τὸ γένος τὸ ὀνόμασαν φύση καὶ μορφή καὶ οὐσία. Ἡ ἐπουσιώδης φωνὴ ὑπάρχει ἢ σὲ ἓνα εἶδος ἢ σὲ πολλά. Ἄν ὑπάρχει σὲ ἓνα εἶδος λέγεται ἴδιο, ὅπως ἡ ἔννοια γελαστικό· γιατί τὸ γελαστικό ὑπάρχει μόνο στὸν ἀνθρώπο καὶ τὸ χρεμετιστικό στὸν ἵππο. Ἄν ὑπάρχει σὲ πολλά εἶδη, ἀποτελεῖ τὸ συμβεβηκός, ὅπως τὸ λευκὸ χρῶμα. Αὐτὸ ὑπάρχει καὶ στὸν ἀνθρώπο καὶ στὸν ἵππο καὶ στὸ σκύλο καὶ σὲ ἄλλα εἶδη καὶ ὑπάρχουν στὸ εἶδος τέτοια πολλὰ καὶ διάφορα. Αὐτὲς εἶναι οἱ πέντε φωνές στὶς ὁποῖες ὑπάγεται κάθε φιλόσοφη φωνή. Αὐτὲς λοιπὸν πρέπει νὰ μάθομε τί σημαίνει ἡ κάθε μία, τί κοινὸ ἔχουν μεταξύ τους καὶ σὲ τί διαφέρουν. Αὐτὲς εἶναι τὸ γένος, τὸ εἶδος, ἡ διαφορὰ, τὸ ἴδιο, τὸ συμβεβηκός.

Γένος εἶναι ἡ ἔννοια πού ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο σὲ πολλές ἄλλες ἔννοιες πού διαφέρουν κατὰ τὸ εἶδος στὸ 'τί εἶναι', ἐνῶ εἶδος εἶναι ἡ ἔννοια πού ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο σὲ πολλές ἄλλες ἔννοιες πού διαφέρουν κατὰ τὸν ἀριθμὸ στὸ 'τί εἶναι'· διαφορὰ εἶναι ἡ ἔννοια πού ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο σὲ πολλές ἄλλες ἔννοιες πού διαφέρουν στὸ 'τί λογῆς εἶναι' καὶ πού παραλαμβάνονται στὸν ὀρισμὸ ὡς οὐσιώδεις. Πρέπει νὰ ξέρομε ὅτι αὐτὴ λέγεται οὐσιώδης καὶ φυσικὴ καὶ συστατικὴ καὶ διαιρετικὴ καὶ εἰδοποιὸς καὶ ἰδιαίτατα διαφορὰ καὶ ποιότητα. Ἴδιον εἶναι ὅποιο ὑπάρχει σὲ ἓνα εἶδος μόνο καὶ σὲ ὅλο τὸ εἶδος καὶ πάντοτε. Συμβεβηκός εἶναι ἡ ἔννοια πού ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο σὲ πολλές ἄλλες ἔννοιες πού διαφέρουν στὸ εἶδος κατὰ τὸ 'τί λογῆς εἶναι' καὶ πού δὲ λαμβάνεται, ἀλλὰ μπορεῖ καὶ νὰ ὑπάρχει σὲ κάτι καὶ νὰ μὴν ὑπάρχει. Αὐτὴ λέγεται καὶ ἐπουσιώδης διαφορὰ καὶ ποιότητα. Αὐτὰ μὲ

ὧν ἐν τοῖς ἐξῆς ἀκριβέστερον σὺν Θεῷ μαθησόμεθα, ἐν οἷς ἡ
 πρᾶξις. Ἐτομόν ἐστι τὸ ἐξ οὐσίας καὶ συμβεβηκότων καθ' αὐτὸ
 90 ὑφιστάμενον, ἀριθμῷ τῶν ὁμοειδῶν κεχωρισμένον, οὐ τὸ τί
 δηλοῦν, ἀλλὰ τὸν τινά.

< β' > *Περὶ τῶν δέκα γενικωτάτων γενῶν,
 ὡς κατηγορίας ὀνομάζουσιν.*

Δεῖ γινώσκειν, ὅτι τῶν λεγομένων τὰ μὲν ἀπλῶς καὶ ἄνευ
 συμπλοκῆς λέγεται, ὡς οὐσία, συμβεβηκὸς καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ
 5 μετὰ συμπλοκῆς, ὡς ἵππος τρέχει, ὡς Σωκράτης φιλοσοφεῖ.
 Ἡμῖν δὲ ἐνταῦθα σκοπὸς ἐστὶ περὶ ἀπλῶν λέξεων διαλεχθῆναι
 διὰ μέσων ἀπλῶν ἐννοιῶν ἀπλᾶ δηλουσῶν πράγματα. Ἐκα-
 στον δὲ τῶν ἀπλῶς λεγομένων αὐτὸ μὲν καθ' ἑαυτὸ ἐν οὐδεμιᾷ
 καταφάσει ἐστὶ, πολλῶ μᾶλλον οὐδὲ ἀποφάσει, τῇ δὲ πρὸς ἄλ-
 10 ληλα τούτων συμπλοκῇ κατάφασις καὶ ἀπόφασις γίνεται· ἡ γὰρ
 κατάφασις τοῦλάχιστον ἐκ δύο λέξεων σύγκειται, ὡς τὸ 'Πλά-
 των περιπατεῖ', ἡ δὲ ἀπόφασις κατὰ προσθήκην τοῦ ἀρνητικοῦ
 μορίου γίνεται, τουτέστι 'οὐ περιπατεῖ Πλάτων'. Ἡ δὲ συμπλοκὴ
 ἢ κατὰ δύναμιν γίνεται, ὡς τὸ 'ζῶ' (δύναμιν γὰρ ἔχει δύο λέξεων·
 15 ὁ γὰρ λέγων 'ζῶ', δηλοῖ τὸ 'ζῶ ἐγώ', καὶ ὁ λέγων 'ζῆς', δηλοῖ τὸ
 'ζῆς σὺ') ἢ κατὰ φωνήν, ὡς τὸ 'ἄνθρωπος περιπατεῖ'.

Τῶν δὲ ἀπλῶς καὶ ἄνευ συμπλοκῆς λεγομένων τὸ μὲν οὐ-
 σίαν σημαίνει, οἶον ἄνθρωπος, ἵππος· τὸ δὲ ποσόν, οἶον δύο,
 τρία, δίπηχυ, τρίπηχυ· τὸ δὲ πρὸς τι, ὡς πατήρ, υἱός· τὸ δὲ ποιόν,
 20 ὡς λευκόν, μέλαν· τὸ δὲ ποῦ, ὡς ἐν ναῶ, ἐν ἀγορᾷ· τὸ δὲ ποτέ,
 ὡς πέρυσι, χθές, σήμερον· τὸ δὲ κεῖσθαι, ὡς τὸ ἴστασθαι, καθῆ-
 σθαι· τὸ δὲ ἔχειν, ὡς τὸ ὀπλίζεσθαι, ὑποδεδέσθαι· τὸ δὲ ποιεῖν,
 ὡς τὸ καίειν, τέμνειν· τὸ δὲ πάσχειν, ὡς τὸ καίεσθαι, τέμνεσθαι.
 Αὗται οὖν αἱ δέκα λέγονται κατηγορίαι ὡς ἐκ τοῦ ἀγορεύω, του-

τῇ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θὰ τὰ μάθομε λεπτομερέστερα στὴ συνέ-
χεια, ὅπου μιλοῦμε γι' αὐτά. Ἐπιτομὴ εἶναι αὐτὸ πού ὑφίσταται
καθεαυτὸ ἀπὸ οὐσία καὶ συμβεβηκότα, χωρισμένο ἀπὸ τὰ ὁμο-
ειδῆ του κατὰ τὸν ἀριθμὸ, πού δὲ δηλώνει τὸ 'τί', ἀλλὰ τὸν 'κά-
ποιον'.

⟨ β' ⟩ **Γιὰ τὰ δέκα γενικότερα γένη
τὰ λεγόμενα κατηγορίες.**

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἀπὸ ὅσα λέμε ἄλλα λέγονται
μόνα τους καὶ χωρὶς συμπλοκὴ μὲ ἄλλα, ὅπως οὐσία, συμβεβη-
κὸς καὶ τὰ παρόμοια, καὶ ἄλλα μὲ συμπλοκὴ, ὅπως ὁ ἵππος τρέ-
χει ἢ ὁ Σωκράτης φιλοσοφεῖ. Ἐμᾶς ἐδῶ ὁ σκοπὸς μας εἶναι νὰ
μιλήσομε γι' ἀπλῆς λέξεις πού μὲ ἀπλὰ νοήματα δηλώνουν ἀπλὰ
πράγματα. Καθένα ἀπὸ ὅσα λέγονται ἀπλῶς αὐτὸ καθεαυτὸ δὲ
βρίσκεται σὲ καμιὰ κατάφαση, καὶ πολὺ περισσότερο οὔτε σὲ
ἀπόφαση. Ἡ κατάφαση καὶ ἡ ἀπόφαση δημιουργεῖται ἀπὸ τὴ
μεταξὺ τους σύνδεση· ἡ κατάφαση ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ τουλάχιστο
λέξεις, ὅπως 'ὁ Πλάτων περπατεῖ', ἐνῶ ἡ ἀπόφαση γίνε-
ται μὲ τὴν προσθήκη τοῦ ἀρνητικοῦ μορίου 'δέν', ὅπως 'ὁ Πλά-
των δὲν περπατεῖ'. Ἡ συμπλοκὴ ἢ γίνεται κατὰ δύναμη ὅπως τὸ
'ζῶ' (τὸ 'ζῶ, ἔχει τὴ δύναμη δύο λέξεων, γιὰ τὸ ὅποιος λέει 'ζῶ'
δηλώνει ὅτι 'ἐγὼ ζῶ', κι ὅποιος λέει 'ζεις' δηλώνει τὸ 'ἐσὺ
ζεις'), ἢ ἐκφράζεται μὲ λέξεις, ὅπως τὸ 'ἄνθρωπος περπατεῖ'.

Ἀπὸ ὅσα λέγονται ἀπλῶς καὶ χωρὶς συμπλοκὴ μεταξὺ τους
ἄλλα σημαίνουν οὐσία, ὅπως ἄνθρωπος, ἵππος· ἄλλα ποσό,
ὅπως δύο, τρία, δίπηχυ, τρίπηχυ· ἄλλα τὸ 'πρὸς τι', ὅπως πατέ-
ρας, γιός· ἄλλα ποιό, ὅπως λευκό, μαύρο· ἄλλα πού, ὅπως στὸ
ναό, στὴν ἀγορά· ἄλλα τὸ πότε, ὅπως πέρυσι, χτές, σήμερα·
ἄλλα τὸ κεῖσθαι, ὅπως στέκομαι, κάθομαι· ἄλλα τὸ ἔχειν, ὅπως
ὀπλίζομαι, ποδένομαι· ἄλλα τὸ ποιεῖν, ὅπως καίω, κόβω· ἄλλα
τὸ πάσχειν, ὅπως καίομαι, κόβομαι. Αὐτὲς λοιπὸν οἱ δέκα λέγο-
νται κατηγορίες πού ἐτυμολογοῦνται ἀπὸ τὸ ἀγορεύω δηλαδὴ
τὸ λέγω· γιὰ τὸ εἶναι λέξεις πού ἀποδίδονται ὡς κατηγορούμενα

25 τέστι τοῦ λέγω· λέξεις γάρ εἰσι κατηγορούμεναι ἀπλῶν πραγμά-
των, καὶ ταῦτα δι' ἀπλῶν ἐννοιῶν δηλοῦσαι· α' οὐσία, β' ποσόν,
γ' πρὸς τι, δ' ποιόν, ε' ποῦ, στ' ποτέ, ζ' κεῖσθαι, η' ἔχειν, θ'
ποιεῖν, ι' πάσχειν.

Ἡ οὐσία διαιρεῖται εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον, τὸ σῶμα εἰς
30 ἔμψυχον καὶ ἀψυχον, τὸ ἔμψυχον οἱ μὲν εἰς αἰσθητικὸν καὶ ἀναί-
σθητον, οἱ δὲ εἰς ζῶον, ζωόφυτον καὶ φυτόν· καὶ γὰρ οὐδὲν ἕτε-
ρόν ἐστι τὸ ζῶον, εἰ μὴ οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική. Πάλιν τὸ ζῶ-
ον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, τὸ λογικὸν εἰς θνητὸν καὶ
ἀθάνατον, τὸ θνητὸν εἰς ἄνθρωπον, ἵππον, κύνα καὶ τὰ τοιαῦτα.

35 Ἔστι τοίνυν ἡ μὲν οὐσία γενικώτατον γένος διὰ τὸ μὴ ἔχειν
πρὸ αὐτῆς ἄλλο γένος κατηγορούμενον αὐτῇ συνωνύμως· 'συν-
ωνύμως' δὲ εἶπομεν διὰ τὸ ὄν. Ἔστι μὲν γὰρ πρὸ αὐτῆς τὸ ὄν
καὶ καθολικώτερον αὐτῆς ἐστι· τὸ γὰρ ὄν οὐ μόνον τὴν οὐσίαν
σημαίνει, ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβηκός. Καὶ διαιρεῖται τὸ ὄν εἰς οὐ-
40 σίαν καὶ συμβεβηκός, ἐπειδήπερ πάντα ὑπὸ τὸ ὄν εἰσι· τὸ γὰρ μὴ
ὄν οὐκ ἔστι τῶν πάντων οὐδέν. Ἄλλ' εἰ καὶ πρὸ τῆς οὐσίας ἐστὶ
τὸ ὄν, ἀλλ' ὁμως οὐκ ἔστι γένος αὐτῆς· οὐ γὰρ συνωνύμως κατη-
γορεῖται τῇ οὐσίᾳ τὸ ὄν. Συνωνυμὸς δὲ κατηγορία ἐστίν, ὅταν τὸ
ὑποκείμενον δέχεται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τοῦ κατηγορου-
45 μένου, ἦγουν τοῦ ἐπάνω. Ἡ δὲ οὐσία τὸ μὲν ὄνομα τοῦ ὄντος δέ-
χεται, τὸν δὲ ὀρισμὸν αὐτοῦ δέξασθαι οὐ δύναται. Ἔστιν οὖν ἡ
μὲν οὐσία γενικώτατον γένος, ἄνθρωπος δὲ καὶ ἵππος καὶ τὰ
τοιαῦτα εἰδικώτατα εἶδη διὰ τὸ μὴ τέμνεσθαι εἰς ἕτερα εἶδη· εἰ
γὰρ καὶ τέμνεται ἄνθρωπος εἰς ἄρσεν καὶ θῆλυ, ἀλλ' οὐκ εἰσι
50 ταῦτα εἶδη· ὁμοούσια γὰρ εἰσιν. Εἶδος δὲ εἶδει ὁμοούσιον εἶναι
ἀδύνατον.

Τὰ δὲ μεταξὺ τοῦ εἰδικωτάτου εἶδους, τουτέστι τοῦ ἀνθρώ-
που, καὶ τοῦ γενικωτάτου γένους, τουτέστι τῆς οὐσίας, καὶ γένη
λέγονται καὶ εἶδη ὑπάλληλα τῶν μὲν πρὸ αὐτῶν, ἦγουν τῶν ἐπά-
55 νω, εἶδη, τῶν δὲ μετὰ ταῦτα, ἦγουν τῶν ὑποκάτω, γένη, οἶον τὸ

(κατηγοροῦνται= κατα-ἀγορεύονται) σὲ ἀπλὰ πράγματα καὶ τὰ δηλώνουν μὲ ἀπλὰ νοήματα: εἶναι α) οὐσία, β) ποσόν, γ) πρὸς τι (ἀναφορά), δ) ποιόν, ε) ποῦ (τόπος), στ) πότε (χρόνος), ζ) κείσθαι (θέση), η) ἔχειν (κατάσταση), θ) ποιεῖν (ἐνέργεια), ι) πάσχειν (πάθος).

Ἡ οὐσία διαιρεῖται σὲ σῶμα καὶ ἀσῶμα, τὸ σῶμα σὲ ἔμψυχο καὶ ἄψυχο, τὸ ἔμψυχο σὲ αἰσθητικὸ καὶ ἀναίσθητο ἢ σὲ ζῶο ζωόφυτο καὶ φυτό· γιατί τὸ ζῶο δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο, παρά οὐσία ἔμψυχη, αἰσθητική. Τὸ ζῶο πάλι διαιρεῖται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο, τὸ λογικὸ σὲ θνητὸ κι ἀθάνατο, τὸ θνητὸ σὲ ἄνθρωπο, ἵππο, σκύλο καὶ τὰ παρόμοια.

Ἡ οὐσία εἶναι γενικότατο γένος, ἐπειδὴ δὲν ἔχει πρὶν ἀπὸ αὐτὴν ἄλλο γένος πού ν' ἀποδίδεται σ' αὐτὴν μὲ τὸν τρόπο τοῦ συνώνυμου· τὸν τρόπο αὐτὸν τὸν χρησιμοποιήσαμε στὸ δν. Πρὶν ἀπὸ αὐτὴν δηλαδή ὑπάρχει τὸ δν καὶ εἶναι καθολικότερο ἀπὸ αὐτὴν, γιατί τὸ δν δὲ σημαίνει τὴν οὐσία μόνο, ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβηκός. Καὶ διαιρεῖται τὸ δν σὲ οὐσία καὶ σὲ συμβεβηκός, ἐπειδὴ ὅλα εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ δν· τὸ μὴ δν βέβαια δὲν εἶναι τίποτε ἀπὸ τὰ πάντα. Ὅμως, ἂν καὶ τὸ δν εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴν οὐσία, δὲν εἶναι γένος τῆς· γιατί δὲν ἀποδίδεται στὴν οὐσία τὸ δν ὡς συνώνυμο κατηγορούμενό τῆς. Συνώνυμη κατηγορία ἔχομε, ὅταν τὸ ὑποκείμενο δέχεται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρισμό τοῦ κατηγορουμένου, δηλαδή τοῦ ἐπάνω ἀπὸ αὐτόν. Ἡ οὐσία δέχεται βέβαια τὸ ὄνομα τοῦ ὄντος, δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ δεχτεῖ καὶ τὸν ὄρισμό του. Εἶναι λοιπὸν ἡ οὐσία γενικότατο γένος, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἵππος καὶ τὰ ὅμοια εἶναι εἰδικότατα εἶδη, ἐπειδὴ δὲ διαιροῦνται σὲ ἄλλα εἶδη. Ὁ ἄνθρωπος διαιρεῖται βέβαια σὲ ἄνδρα καὶ γυναῖκα, ἀλλὰ αὐτὰ δὲν εἶναι εἶδη· γιατί ἔχουν τὴν ἴδια οὐσία. Καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ εἶναι ἓνα εἶδος ὁμοούσιο μὲ ἓνα ἄλλο.

Τὰ ἐνδιάμεσα τώρα στὸ εἰδικότατο εἶδος, δηλαδή στὸν ἄνθρωπο καὶ στὸ γενικότατο γένος, δηλαδή τὴν οὐσία, λέγονται καὶ γένη καὶ εἶδη ὑπάλλληλα καὶ εἶναι εἶδη ὄσων εἶναι πρὶν, δηλαδή πάνω ἀπὸ αὐτά, καὶ γένη ὄσων εἶναι ἔπειτα, δηλαδή

σῶμα εἶδος μὲν ἐστὶ τῆς οὐσίας γένος δὲ τοῦ ἐμψύχου, τὸ ἐμψυχὸν εἶδος μὲν τοῦ σώματος γένος δὲ τοῦ ζώου, τὸ ζῶον εἶδος μὲν τοῦ ἐμψύχου γένος δὲ τοῦ λογικοῦ, τὸ λογικὸν εἶδος τοῦ ζώου γένος δὲ τοῦ θνητοῦ, τὸ θνητὸν εἶδος μὲν τοῦ λογικοῦ γένος δὲ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ δὲ ἄνθρωπος καὶ τοῦ θνητοῦ εἶδος λέγεται καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ ἀτόμων· πάλιν εἶδος λέγεται καὶ οὐκέτι γένος. Καὶ ἢ οὐσία γένος μόνον λέγεται, οὐκέτι δὲ καὶ εἶδος. Τούτου οὖν χάριν ἢ μὲν οὐσία γενικώτατον γένος λέγεται, ὁ δὲ ἄνθρωπος εἰδικώτατον εἶδος. Καὶ πᾶν δὲ γένος μὴ ἔχον πρὸ αὐτοῦ ἕτερον γένος γενικώτατον λέγεται, καὶ πᾶν εἶδος μὴ ἔχον ὑπ' αὐτὸ ἕτερον εἶδος καὶ μὴ ὄν γένος εἰδικώτατόν ἐστιν. Πᾶν οὖν τὸ πρὸ τῶν ἀτόμων προσεχῶς, ἤγουν ἐγγυτάτω, εἶδος ἐστὶ μόνον οὐκέτι δὲ καὶ γένος.

⟨ γ' ⟩ Περὶ ποσότητος.

Ποσότης ἐστὶ σωρεία μονάδων καὶ οὐ διαίρεισις ἀλλὰ μᾶλλον συνάφεια, τοῦ δὲ ποσοῦ τὸ μὲν συνεχές, τὸ δὲ διωρισμένον.

Διωρισμένον οὖν ἐστίν, οὗ τὰ μόρια πρὸς τινα κοινὸν ὄρον οὐ συνάπτουσιν, ὡς δύο φοίνικες· συνεχές δέ ἐστίν, οὗ τὰ μόρια πρὸς τινα κοινὸν ὄρον συνάπτουσιν, οἷον ξύλον ἐν τρίπηχῳ. Ὑπὸ μὲν οὖν τὸ διωρισμένον ποσὸν ἀνάγεται ἀριθμὸς καὶ λόγος· ἀριθμὸς μὲν οἷον δύο, τρία καὶ τὰ τοιαῦτα· τὰ γὰρ μέρη τῶν δύο, ἅτινά εἰσιν ἐν καὶ ἐν, οὐκ ἔχουσι κοινὸν ὄρον τὸν συνάπτοντα αὐτά. Καὶ λόγος δὲ μετρούμενος συλλαβαῖς ὑπὸ τὸ διωρισμένον ποσὸν ἀνάγεται· οὐ γὰρ ἔχουσιν αἱ συλλαβαὶ κοινὸν ὄρον τὸν συνάπτοντα αὐτάς.

Ὑπὸ δὲ τὸ συνεχές ἀνάγονται γραμμὴ καὶ ἐπιφάνεια καὶ σῶμα καὶ τόπος καὶ χρόνος. Γραμμὴ δὲ καὶ ἐπιφάνεια καὶ σῶμα καὶ τόπος καὶ χρόνος ὑπὸ τὸ συνεχές ποσὸν ἀνάγονται· ἐκάστου γὰρ αὐτῶν τὰ μόρια πρὸς τινα κοινὸν ὄρον συνάπτουσιν, γραμμῆς μὲν πρὸς στιγμὴν, ἐπιφανείας δὲ πρὸς γραμμὴν, σώματος δὲ

κάτω ἀπὸ αὐτά, ὅπως τὸ σῶμα εἶναι εἶδος τῆς οὐσίας καὶ γένος τοῦ ἐμψύχου, τὸ ἐμψυχο εἶναι εἶδος τοῦ σώματος καὶ γένος τοῦ ζώου, τὸ ζῶο εἶναι εἶδος τοῦ ἐμψύχου καὶ γένος τοῦ λογικοῦ, τὸ λογικὸ εἶναι εἶδος τοῦ ζώου καὶ γένος τοῦ θνητοῦ, τὸ θνητὸ εἶναι εἶδος τοῦ λογικοῦ καὶ γένος τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος λέγεται εἶδος τόσο τοῦ θνητοῦ ὅσο καὶ τῶν ἀτόμων πού εἶναι κάτω ἀπὸ αὐτό· λέγεται εἶδος πάλι καὶ ὄχι γένος. Καὶ ἡ οὐσία ἐπίσης λέγεται μόνο γένος καὶ ὄχι καὶ εἶδος. Γι' αὐτὸ ἡ οὐσία λέγεται γενικότατο γένος καὶ ὁ ἄνθρωπος εἰδικότατο εἶδος. Καὶ κάθε γένος πού δὲν ἔχει ἄλλο γένος πρὶν ἀπὸ αὐτὸ λέγεται γένος γενικότατο, καὶ κάθε εἶδος πού δὲν ἔχει ἄλλο εἶδος κάτω ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι γένος λέγεται εἶδος εἰδικότατο. Ἡ πρὶν ἀπὸ τὰ ἄτομα λοιπὸν προσεχῆς, δηλαδὴ ἐγγύτατη, ἐννοια εἶναι εἶδος μόνο καὶ ὄχι καὶ γένος.

⟨ γ' ⟩ Γιὰ τὴν ποσότητα.

Ποσότητα εἶναι συσσώρευση μονάδων καὶ ὄχι διαίρεση ἀλλὰ μάλλον συνάφεια. Ὑπάρχει ποσὸ συνεχῆς καὶ ποσὸ μεμονωμένο.

Μεμονωμένο ποσὸ εἶναι ὅποιο τὰ μόριά του δὲν συνάπτονται σ' ἓνα κοινὸ ὄριο, ὅπως δύο φοίνικες· συνεχῆς ποσὸ εἶναι ὅποιο τὰ μόριά του συνάπτονται σ' ἓνα κοινὸ ὄριο, ὅπως ἓνα ξύλο τρίπηχυ. Στὸ μεμονωμένο ποσὸ ἀνάγεται ἀριθμὸς καὶ λόγος. Ὡς ἀριθμὸ ἐνοῶ τὸ δύο, τρία, καὶ τὰ ὅμοια· γιατί τὰ μέρη τῶν δύο, πού εἶναι ἓνα καὶ ἓνα, δὲν ἔχουν κοινὸ ὄριο πού νὰ τὰ συνάπτει. Ἐπίσης καὶ ὁ λόγος, ὅταν τὸν μετροῦμε σὲ συλλαβῆς ὑπάγεται στὸ μεμονωμένο ποσὸ· γιατί οἱ συλλαβῆς δὲν ἔχουν κοινὸ ὄριο πού νὰ τὶς συνάπτει.

Στὸ συνεχῆς ποσὸ ἀνάγονται γραμμὴ, ἐπιφάνεια, σῶμα, τόπος καὶ χρόνος· ἀνάγονται λοιπὸν στὸ συνεχῆς ποσὸ γραμμὴ, ἐπιφάνεια, σῶμα, τόπος καὶ χρόνος, γιατί τὰ μόρια τοῦ καθενὸς ἀπὸ αὐτὰ συνάπτονται σ' ἓνα κοινὸ ὄριο, τὰ μόρια γραμμῆς συνάπτονται στῆ στιγμῆ, ἐπιφάνειας στῆ γραμμῆ, καὶ σώματος

πρὸς ἐπιφάνειαν. Στιγμὴ μὲν γὰρ ἐστὶν ἄποσον. Ἡ δὲ γραμμὴ
 ἔχει μίαν διάστασιν· ἐστὶ γὰρ μῆκος ἀπλατές. Ἡ δὲ ἐπιφάνεια
 20 ἔχει δύο διαστάσεις, μῆκός τε καὶ πλάτος. Τὸ δὲ σῶμα τρεῖς ἔχει
 διαστάσεις, μῆκός τε καὶ πλάτος καὶ βάθος. Ὁ δὲ τόπος πέρας
 ἐστὶ τοῦ περιέχοντος, καθὼς πέρας περιέχεται τὸ περιεχόμενον,
 οἷον ὁ ἀήρ περιέχει τὸ σῶμα. Τὸ οὖν τέλος τοῦ ἀέρος τὸ περιέχον
 τὸ σῶμα λέγεται τόπος τοῦ σώματος, καὶ οὐχ ὄλος ὁ ἀήρ, ὥστε ὁ
 25 τόπος ἐπιφάνειά ἐστὶ τοῦ ἀέρος τοῦ περιέχοντος τὸ σῶμα καὶ οὐ-
 τως ὑπὸ τὸ συνεχὲς ποσὸν ἀνάγεται ὡς ἐπιφάνεια. Τὰ δὲ μό-
 ρια τοῦ τόπου συνάπτουσι πρὸς γραμμὴν ὡς ἐπιφανείας. Τὰ δὲ
 μόρια τοῦ χρόνου πρὸς τὸ νῦν συνάπτουσι· τὸ γὰρ νῦν, ἄποσον
 ὄν, πέρας μὲν ἐστὶ τοῦ παρωχημένου, ἀρχὴ δὲ τοῦ μέλλοντος.
 30 Ἰστέον δέ, ὅτι ἐπιφάνειά ἐστὶ τὸ ἔξω μέρος τοῦ σώματος, παρὰ
 τὸ φαίνεσθαι. Αὐτὴ οὖν ἢ ἴση ἐστὶ καὶ ὀμαλὴ καὶ λεία καὶ λέγεται
 ἐπίπεδος, ἢ καμπύλη καὶ ἄνισος καὶ ἀνώμαλος καὶ λέγεται
 ἀπλῶς ἐπιφάνεια.

Ἰστέον δέ, ὅτι τὸ μὲν σῶμα καὶ ἡ ἐπιφάνεια καὶ ἡ γραμμὴ
 35 ὑφ' ἐν εἰσι καὶ ἅμα, ὁ δὲ χρόνος καὶ ὁ τόπος περὶ αὐτά. Μάλιστα
 ὁ τόπος ἐστὶ τοῦ ποσοῦ· τὸ μὲν ἐστὶ θετόν, τὸ δὲ ἄθετον. Τὸ μὲν
 οὖν θετὸν δηλοῖ τὸ κεῖσθαι που καὶ τὸ ὑπομένειν ἀλληλα τὰ μό-
 ρια· ἔχει δὲ καὶ τινὰ συνέχειαν καὶ ἀλληλουχίαν πρὸς ἀλληλα.
 Ἄθετα δὲ εἰσὶ τὰ μὴ τοιαῦτα, ἀλλ' ἐναντίως ἔχοντα. Ἀνάγονται
 40 οὖν ὑπὸ μὲν τὸ θετὸν γραμμὴ, ἐπιφάνεια, σῶμα, τόπος· ἐκάστου
 γὰρ αὐτῶν τὰ μόρια μένουσι καὶ κεῖνται που καὶ συνέχειαν ἔχου-
 σι πρὸς ἀλληλα, τὰ μὲν μόρια τῆς γραμμῆς ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ, τῆς
 δὲ ἐπιφανείας ἐν τῷ σώματι, τοῦ δὲ σώματος ἐν τῷ τόπῳ, τοῦ δὲ
 τόπου ἐν τῷ σώματι ὡς ἐπιφανείας. Ἄθετα δὲ εἰσὶν ἀριθμὸς,
 45 λόγος, χρόνος· ὁ μὲν ἀριθμὸς καὶ ὁ λόγος, διότι τὰ μόρια αὐτῶν
 οὐδὲ συνέχειαν ἔχουσιν οὐδὲ κεῖνται που οὐδὲ ὑπομένουσι τὰ μό-
 ρια αὐτῶν. Τὰ δὲ τοῦ χρόνου μόρια, εἰ καὶ συνέχειαν ἔχουσιν,

στην ἐπιφάνεια. Ἡ στιγμή δὲν ἔχει κανένα ποσό. Ἡ γραμμὴ ἔχει μία διάσταση· γιατί εἶναι μῆκος δίχως πλάτος. Ἡ ἐπιφάνεια ἔχει δύο διαστάσεις, καὶ μῆκος καὶ πλάτος. Τὸ σῶμα ἔχει τρεῖς διαστάσεις, καὶ μῆκος καὶ πλάτος καὶ βάθος. Ὁ τόπος εἶναι τὸ πέρασ ἐκείνου πὺν περιέχει κάτι, μὲ τὸ ὁποῖο πέρασ περιέχεται τὸ περιεχόμενο, ὅπως ὁ ἀέρας περιέχει τὸ σῶμα. Τὸ τέλος λοιπὸν τοῦ ἀέρα, πὺν περιέχει τὸ σῶμα, λέγεται τόπος τοῦ σώματος καὶ ὄχι ὄλος ὁ ἀέρας· ὥστε ὁ τόπος εἶναι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀέρα πὺν περιέχει τὸ σῶμα καὶ ἔτσι ἐνάγεται στὸ συνεχές ποσὸ ὡς ἐπιφάνεια. Τὰ μόρια τοῦ τόπου συνάπτονται σὲ γραμμὴ, ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ ἐπιφάνεια. Τὰ μόρια τοῦ χρόνου πάλι συνάπτονται στὸ τώρα· γιατί τὸ τώρα, μὴ ἔχοντας ποσό, εἶναι πέρασ τοῦ περασμένου κι ἀρχὴ τοῦ μελλοντικοῦ χρόνου. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἐπιφάνεια εἶναι τὸ ἐξωτερικὸ μέρος τοῦ σώματος καὶ ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὸ φαίνομαι. Ἡ ἐπιφάνεια λοιπὸν εἶναι εἴτε ἴση καὶ ὁμαλὴ καὶ λεία καὶ λέγεται ἐπίπεδη, ἢ καμπύλη καὶ ἀνιση καὶ ἀνώμαλη καὶ λέγεται ἀπλῶς ἐπιφάνεια.

Ἐπίσης πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι τὸ σῶμα καὶ ἡ ἐπιφάνεια καὶ ἡ γραμμὴ εἶναι κάτω ἀπὸ ἓνα καὶ ταυτόχρονα, ἐνῶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος εἶναι γύρω ἀπὸ αὐτά. Ὁ τόπος κυρίως ἀνήκει στὴν κατηγορία τοῦ ποσοῦ, καὶ αὐτὸ ἄλλο εἶναι θετό, καὶ ἄλλο ἄθετο. Τὸ θετὸ δηλώνει τὸ ὅτι βρίσκεται κάπου καὶ τὰ μόρια ὑποβαστάζουν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, κι ἔχουν καὶ κάποια συνέχεια κι ἀλληλουχία μεταξύ τους. Ἄθετα εἶναι ὅσα δὲν εἶναι παρόμοια μὲ αὐτά, ἀλλὰ εἶναι ἀντίθετά τους. Ἀνάγονται λοιπὸν κάτω ἀπὸ τὸ θετὸ γραμμὴ, ἐπιφάνεια, σῶμα, τόπος· γιατί τὰ μόρια καθενὸς ἀπὸ αὐτὰ μένουν καὶ βρίσκονται κάπου κι ἔχουν μιὰ συνέχεια μεταξύ τους· τὰ μόρια δηλαδὴ τῆς γραμμῆς βρίσκονται στὴν ἐπιφάνεια, τῆς ἐπιφάνειας στὸ σῶμα, τοῦ σώματος στὸν τόπο καὶ τοῦ τόπου ὡς ἐπιφάνειας στὸ σῶμα. Ἄθετα εἶναι ἀριθμὸς, λόγος, χρόνος· ὁ ἀριθμὸς κι ὁ λόγος, γιατί τὰ μόριά τους οὔτε συνέχεια ἔχουν οὔτε βρίσκονται πούθενά οὔτε ὑποβαστάζουν τὰ μόρια τους. Τοῦ χρόνου πάλι τὰ μόρια, ἂν καὶ ἔχουν συνέ-

ἀλλ' οὐδὲ ὑπομένουσιν οὐδὲ κείνται που. Ὁ δὲ ἀριθμὸς διττός
 ἔστιν, ὁ μὲν ἐν τῇ τῶν ἀριθμῶν, ὁ δὲ ἐν τοῖς ἀριθμητοῖς, ὡς ξέ-
 50 στης· ὁ μὲν ὁ μετρῶν ὁ χαλκοῦς, ὁ δὲ ὁ μετρούμενος, οἶον ἢ οἶνος
 ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον. Ὁ μὲν οὖν ἀριθμῶν οὐκ ἔστι θετός, ὁ δὲ
 ἀριθμούμενος θετός ἐστι. Καὶ πᾶν δὲ ποσὸν καὶ μέτρον ἐστὶ καὶ
 μετρητόν.

Ἰστέον, ὡς ποσότης μὲν ἐστὶν αὐτὸ τὸ μέτρον καὶ ὁ ἀριθμὸς
 55 ὁ μετρῶν καὶ ὁ ἀριθμῶν. Ὁ δὲ λόγος καὶ χρόνος καὶ τόπος
 σῶμά τε καὶ ἐπιφάνεια καὶ γραμμὴ οὐκ εἰσι ποσότης, ἀλλὰ
 ποσά, ὡς ὑποκείμενα τῇ ποσότητι καὶ μετρούμενα καὶ ἀριθμού-
 μενα, ὁμοίως καὶ ὁ ἀριθμὸς ὁ ἀριθμούμενος, ἤγουν ὁ οἶνος καὶ τὰ
 τοιαῦτα. Καὶ τὰ μὲν ὑπόκεινται τῇ συνεχεῖ ποσότητι ὡς συνεχῶς
 60 ἀριθμούμενα, τὰ δὲ τῇ διωρισμένῃ ὡς διωρισμένως μετρούμενά
 τε καὶ ἀριθμούμενα· διὸ καὶ ποσὰ λέγονται καὶ οὐ ποσότης. Καὶ
 κυρίως μὲν ποσὰ ταῦτα τὰ ἑπτὰ λέγονται, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ
 ποσὰ λέγομεν τὰ ἐν αὐτοῖς θεωρούμενα, οἶον πρᾶξιν, κίνησιν, τὸ
 λευκὸν καὶ τὰ τοιαῦτα· οἶον, εἰ ἐν πολλῷ χρόνῳ γένηται ἢ πρᾶξις
 65 καὶ ἢ κίνησις, φαινόμεν πολλὴν πρᾶξιν καὶ πολλὴν κίνησιν, εἰ δὲ ἐν
 ὀλίγῳ, ὀλίγην· ὁμοίως καί, εἰ ἐν πολλῷ σώματι λευκότης εἴη,
 φαινόμεν πολὺ λευκόν, εἰ δὲ ἐν ὀλίγῳ, ὀλίγον. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης
 καὶ τὴν κίνησιν καθ' ἑαυτὴν ὑπὸ τὸ ποσὸν ἀνάγει. Ἀνάγεται δὲ
 ὑπὸ τὸ ποσὸν καὶ ἡ ροπή, διὰ τὸ θεωρεῖσθαι ἐν αὐτῇ τὸ μάλιστα.
 70 Ἴδιον τοῦ ποσοῦ τὸ ἴσον καὶ ἄνισον· ἢ δὲ κουφότης καὶ ἢ βαρύ-
 της ὑπὸ τὸ ποιόν.

< δ' > Περὶ τῶν πρὸς τι.

Ἐπὶ τῶν πρὸς τι τὰ τοιαῦτα λέγεται, ὅσα αὐτά, ἅπερ ἐστίν, ἐτέρων
 εἶναι λέγεται ἢ ὅπως οὖν ἄλλως πρὸς ἕτερον, ἤγουν ὅσα ἐτέρων
 εἶναι λέγεται ἢ πρὸς ἕτερον εἴτε πρὸς γενικὴν εἴτε πρὸς ἐτέραν

χεια, ὅμως οὔτε ὑποβαστάζουν οὔτε βρίσκονται κάπου. Ὁ ἀριθμὸς εἶναι διπλός· ὁ ἀριθμὸς ποὺ ἀνήκει στὴν τάξη τῶν ἀριθμῶν καὶ ὁ ἀριθμὸς ποὺ ἀνήκει στὴν τάξη τῶν ἀριθμητῶν, ὅπως ὁ ξέστης· ἐκεῖνος ποὺ μετῶ, ὅπως τὸ χάλκινο μέτρο, καὶ ἐκεῖνος ποὺ μετρίεται, ὅπως τὸ κρασί ἢ κάτι παρόμοιο. Ὁ ἀριθμὸς ποὺ μετῶ δὲν εἶναι θετός, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς ποὺ ἐκφράζει τὸ ποσό ποὺ μετρίεται εἶναι θετός. Καὶ κάθε ποσό καὶ μέτρο ὑπόκειται σὲ μέτρηση.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ποσότητα εἶναι τὸ ἴδιο τὸ μέτρο καὶ ὁ ἀριθμὸς ποὺ μετῶ καὶ ποὺ ἀριθμεῖ. Ὁ λόγος ὅμως καὶ χρόνος καὶ τόπος, σῶμα καὶ ἐπιφάνεια καὶ γραμμὴ δὲν εἶναι ποσότητα ἀλλὰ ποσά, ἐπειδὴ ὑπόκεινται στὴν ποσότητα καὶ μετριοῦνται καὶ ἀριθμοῦνται, ὁμοίως καὶ ὁ ἀριθμὸς ποὺ ἀριθμεῖται, δηλαδὴ τὸ κρασί καὶ τὰ ὅμοια. Καὶ ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ ὑπόκεινται στὴ συνεχὴ ποσότητα, ἐπειδὴ ἀριθμοῦνται συνεχῶς, καὶ ἄλλα στὴ μεμονωμένη, ἐπειδὴ μετριοῦνται καὶ ἀριθμοῦνται μεμονωμένα· γι' αὐτὸ καὶ λέγονται ποσὰ κι ὄχι ποσότητα. Καὶ κυρίως ποσὰ λέγονται αὐτὰ τὰ ἐφτά, ἐνῶ κατὰ συμβεβηκὸς ποσὰ λέμε ὅσα θεωροῦνται σ' αὐτὰ, ὅπως εἶναι ἡ πράξις, ἡ κίνησις, τὸ λευκὸ καὶ τὰ παρόμοια. Γιὰ παράδειγμα· ἂν ἡ πράξις καὶ ἡ κίνησις γίνεи σὲ πολὺ χρόνο μιλοῦμε γιὰ 'πολλὴ πράξις' καὶ 'πολλὴ κίνησις', ἂν πάλι γίνεи σὲ λίγο χρόνο μιλοῦμε γιὰ 'λίγη'. Ὅμοια κι ἂν ἡ λευκότητα εἶναι σὲ πολὺ σῶμα, μιλοῦμε γιὰ 'πολλὴ λευκότητα', ἂν σὲ λίγο, μιλοῦμε γιὰ 'λίγη'. Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ τὴν κίνησις καθεαυτὴν τὴν ἀνάγει στὸ ποσό. Στὸ ποσό ἀνάγεται καὶ ἡ ροπή, γιὰτὶ σ' αὐτὴν μέσα νοοῦμε τὸ πᾶρα πολὺ. Ἴδιο τοῦ ποσοῦ εἶναι τὸ ἴσο καὶ τὸ ἄνισο. Ἡ ἐλαφρότητα καὶ ἡ βαρύτητα ἀνάγονται στὸ ποῖο.

«δ'» Γιὰ τὰ 'πρὸς τι'.

Ἐπὶ τὸ 'πρὸς τι' λέγονται ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν καὶ λέγεται ὅτι εἶναι ἄλλων ἢ ὅπως ἀλλιῶς λέγονται ὡς πρὸς ἄλλο, δηλαδὴ ὅσα λέγεται ὅτι εἶναι ἄλλων ἢ πρὸς ἄλλο εἴτε μὲ γενικὴ πτώσις

5 πτωσιν· τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ ὀπωσοῦν ἄλλως, ἦγουν καθ' ὁποῖαν πτωσιν· τὰ γὰρ 'πρὸς τι' οὐ μόνον πρὸς γενικὴν, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν πτωσιν, εἴτε γενικὴν εἴτε δοτικὴν, λέγεται καὶ ἡ ἀπόδοσις καὶ ἡ ἀνταπόδοσις, οἷον τὸ διπλάσιον ἡμίσεος διπλάσιον καὶ τὸ ἡμισυ διπλασίου ἡμισυ πρὸς γενικὴν,
 10 πρὸς δὲ δοτικὴν τὸ ὁμοιον ὁμοίω ὁμοιον, ἢ ἡ ἀπόδοσις μὲν πρὸς γενικὴν καὶ ἡ ἀνταπόδοσις πρὸς δοτικὴν, ἢ μὲν ἀπόδοσις οἷον ἐπιστήμη ἐπιστητοῦ ἐπιστήμη, καὶ ἀνταπόδοσις, τὸ ἐπιστητὸν ἐπιστήμη ἐπιστητόν· ἢ πρὸς εὐθειαν, οἷον τὸ ὄρος μέγα πρὸς μικρὸν καὶ πολλὸ πρὸς ὀλίγον· οὐδεὶς γὰρ λέγει 'μικροῦ μέγα' ἢ
 15 'πολλοῦ ὀλίγον'.

Τῶν δὲ 'πρὸς τι' τὰ μὲν τῶ αὐτῶ ὀνόματι ὀνομάζονται, ὡς ὁ φίλος φίλου φίλος καὶ τὸ ὁμοιον ὁμοίω ὁμοιον καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ ἑτέρως. Καὶ τούτων τὰ μὲν καθ' ὑπεροχὴν καὶ ἔλλειψιν, ὑφ' ἃ ἀναφέρονται τὰ τοῦ πολυπλασίου εἶδη, ὡς τὸ μεῖζον ἐλάτ-
 20 τονος μεῖζον, τὰ δὲ κατὰ τὸ κρῖνον καὶ κρινόμενον, ὡς ἐπιστήμη ἐπιστητοῦ ἐπιστήμη, ἕξις ἕκτοῦ ἕξις, αἰσθησις αἰσθητοῦ αἰσθησις, ὁμοίως καὶ διάθεσις καὶ θέσις καὶ ἀνάκλισις καὶ καθέδρα καὶ στάσις· τούτων γὰρ γένος ἡ θέσις. Ὑφ' ἣν δὲ κατηγορίαν τὸ γένος ἐστίν, ὑπὸ ταύτην καὶ τὰ τοῦ γένους εἶδη ἀνάγονται. Τὸ δὲ
 25 καθῆσθαι καὶ κεῖσθαι καὶ ἐστάναι ὡς παρώνυμα καὶ ἀπαρέμφοτα οὐκ ἀνάγονται ὑπὸ τὰ 'πρὸς τι'· οὐ γὰρ εἰσι θέσις· τὰ δὲ κατὰ δύναμιν καὶ ἀδυναμίαν, δύναμιν μὲν ὡς τὸ θερμαῖνον καὶ θερμαινόμενον, ἀδυναμίαν δὲ τὸ κατὰ στέρησιν τῆς δυνάμεως, ἠνίκα λέγομεν ἀδυναμίαν ἔχειν τὴν ὄψιν ὄραῖν τὴν ἀναστρον σφαῖραν·
 30 τὰ δὲ κατὰ τὸ αἷτιον καὶ αἷτιατόν, ὡς πατήρ υἱοῦ πατήρ· τὰ δὲ κατὰ τὴν πρὸς τὸ γένος ἀναφοράν, ὡς φαμεν τὴν γραμματικὴν ὑπὸ τὰ 'πρὸς τι' οὐ καθὸ γραμματικὴ, ἀλλὰ καθὸ ἐπιστήμη· ἢ γὰρ ἐπιστήμη γένος τῆς γραμματικῆς, ἢ δὲ ἐπιστήμη ἐπιστητοῦ

ἢ μὲ μιά ἄλλη πτώση· γιατί αὐτὸ σημαίνει τὸ 'ὅπως ἀλλιῶς', δηλαδή μὲ ὅποια πτώση· διότι τὰ 'πρὸς τι' δὲ λέγονται μόνο μὲ γενική, ἀλλὰ ἐνίοτε καὶ μὲ τὴν ἴδια πτώση, γενική ἢ δοτική, λέγεται καὶ ἡ ἀπόδοση καὶ ἡ ἀνταπόδοση, ὅπως μὲ γενική πτώση 'τὸ διπλάσιο εἶναι διπλάσιο τοῦ μισοῦ' καὶ 'τὸ μισὸ εἶναι τὸ μισὸ τοῦ διπλάσιου', ἐνῶ μὲ δοτική, ὅπως 'τὸ ὁμοιο εἶναι ὁμοιο ὁμοίῳ', ἢ ἡ ἀπόδοση μὲ γενική καὶ ἡ ἀνταπόδοση μὲ δοτική· ἀπόδοση μὲ γενική ὅπως 'ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἐπιστήμη τοῦ ἐπιστητοῦ', καὶ ἀνταπόδοση μὲ δοτική, ὅπως 'τὸ ἐπιστητὸ εἶναι ἐπιστητὸ ἐπιστήμη', ἢ χωρὶς ἐνδιάμεσο, ὅπως τὸ ὄρος εἶναι μέγα σὲ σχέση μὲ μικρό, καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ σὲ σχέση μὲ λίγο. Κανένας βέβαια δὲ λέει 'μεγάλο μικροῦ' ἢ 'λίγο πολλοῦ'.

Ἄλλα ἀπὸ τὰ 'πρὸς τι' ὀνομάζονται μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα, ὅπως 'ὁ φίλος εἶναι φίλος τοῦ φίλου' καὶ τὸ 'ὁμοιο εἶναι ὁμοιο ὁμοίῳ' καὶ τὰ παρόμοια, καὶ τὰ ἄλλα λέγονται ἀλλιῶς. Κι ἀπὸ αὐτὰ ἄλλα λέγονται κατὰ ὑπεροχὴ καὶ ἔλλειψη, ὅπου ὑπάγονται τὰ εἶδη τοῦ πολλαπλάσιου, ὅπως 'τὸ μεγαλύτερο εἶναι μεγαλύτερο μικρότερον'· ἄλλα λέγονται κατὰ τὸ κρῖνον καὶ κρινόμενον, ὅπως 'ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἐπιστήμη τοῦ ἐπιστητοῦ', ἢ ἔξη εἶναι ἔξη ὅποιου ἔχομε', 'αἴσθησις εἶναι αἴσθησις τοῦ αἰσθητοῦ', καὶ ὁμοια καὶ ἡ διάθεσις καὶ ἡ θέσις καὶ τὸ ξάπλωμα καὶ ἡ κάθισσις καὶ ἡ στάσις· γιατί γένος αὐτῶν εἶναι ἡ θέσις. Καὶ κάτω ἀπὸ ὅποια κατηγορία εἶναι τὸ γένος, κάτω ἀπὸ αὐτὴν κατατάσσονται καὶ τὰ εἶδη τοῦ γένους. Τὰ 'κάθομαι' 'κεῖμαι' καὶ 'στέκομαι' ὡς παρώνυμα καὶ ρήματα δὲν ἀνάγονται στὰ 'πρὸς τι', γιατί δὲν εἶναι θέσις· ἄλλα λέγονται κατὰ δύναμις καὶ ἀδυναμία· κατὰ δύναμις, ὅπως συμβαίνει μὲ ὅποιο θερμαίνει καὶ θερμαίνεται· ἐνῶ κατὰ ἀδυναμία, μὲ στέρησης τῆς δύναμης, ὅπως ὅταν λέμε τὰ μάτια ἔχουν ἀδυναμία νὰ κοιτάζουν τὸν ἀναστρο οὐρανό· ἄλλα ὀνομάζονται κατὰ τὸ αἷτιο καὶ τὸ αἰτιατό, ὅπως 'ὁ πατέρας εἶναι πατέρας γιοῦ'· ἄλλα λέγονται κατὰ ἀναφορὰ πρὸς τὸ γένος, ὅπως λέμε ὅτι ἡ γραμματική εἶναι κάτω ἀπὸ τὰ 'πρὸς τι' ὄχι ὡς γραμματική, ἀλλὰ ὡς ἐπιστήμη, γιατί ἡ ἐπιστήμη εἶναι γένος τῆς γραμματικῆς, ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἐπιστήμη τοῦ ἐπι-

ἐπιστήμη. Ὁμοίως καὶ ἡ ἀνάκλισις καὶ ἡ καθέδρα καὶ ἡ στάσις, 35 τούτων γὰρ γένος ἡ θέσις, καὶ ἡ ἀρετὴ διὰ τὴν ἕξιν· ἡ γὰρ ἀρετὴ ἕξις ἐστίν.

< ε' > Περὶ ποιῶ καὶ ποιότητος.

Ποιότης ἐστὶ, καθ' ἣν ποιῶ τινες ὀνομάζονται, ἡ ποιότης ἐστὶ, καθ' ἣν παρωνύμως τὰ μετέχοντα αὐτῆς λέγεται· ἐκ γὰρ τῆς φρονήσεως φρόνιμος λέγεται ὁ ἔχων τὴν φρόνησιν καὶ θερ- 5 μὸς λέγεται ὁ μετέχων θερμότητος.

Ἰστέον δέ, ὡς τὸ ποιὸν καθολικώτερόν ἐστι τῆς ποιότητος· τὸ μὲν γὰρ ποιὸν σημαίνει τὴν τε ποιότητα καὶ τὸ μετέχον αὐτῆς, ἡ δὲ ποιότης οὐ σημαίνει τὸ μετέχον αὐτῆς. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τῆς ποσότητος. Ἡ δὲ ποιότης τῶν πολλαχῶς λεγομέ- 10 νων ἐστὶν οὐχ ὡς ὁμώνυμος, ἀλλ' ὡς συνώνυμος. Τὸ μὲν γὰρ κύων ὄνομα ὁμώνυμως λεγόμενον οὐκ ἔστι κοινὸν γένος τοῦ χερσαίου καὶ θαλασσίου καὶ ἀστρώου, ἡ δὲ ποιότης γένος οὐσα συνωνύμως κατηγορεῖται τῶν ὑπ' αὐτὴν εἰδῶν· τὰ γὰρ εἶδη αὐ- τῆς καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον αὐτῆς δέχεται.

15 Τῶν δὲ ποιότητων αἱ μὲν τοῖς ἐμψύχοις ὑπάρχουσι σώμα- σιν, ὡς ἐπιστῆμαι καὶ ἀρεταί, νόσοι καὶ ὑγίαιαι, καὶ λέγονται ἕξεις καὶ διαθέσεις, αἱ δὲ τοῖς ἐμψύχοις καὶ ἀψύχοις, ὡς θερμότης, ψύξις, μορφὴ, σχῆμα, δύναμις καὶ ἀδυναμία. Τούτων δὲ αἱ μὲν εἰσι δυνάμει, αἱ δὲ ἐνεργεία· καὶ εἰ μὲν δυνάμει, ποιῶσι δύ- 20 ναμιν καὶ ἀδυναμίαν· εἰ δὲ ἐνεργεία, ἡ διὰ βάθους κεχωρήκασιν, ὥσπερ ἡ θερμότης δι' ὄλου τοῦ πυρὸς καὶ ἡ λευκότης δι' ὄλου τοῦ γάλακτος καὶ τῆς χιόνος καὶ ποιεῖ τὸ τρίτον εἶδος, πάθος καὶ παθητικὴν ποιότητα, ἡ ἐπιπολῆς καὶ ποιῶσι τὸ τέταρτον εἶδος, σχῆμα καὶ μορφὴν.

< στ' > Περὶ διαφορᾶς ἐνώσεως.

Ἐνωσις γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους· ἡ γὰρ κατὰ φυρ-

στητοῦ. Ὅμοια καὶ τὸ ξάπλωμα καὶ ἡ κάθιση καὶ ἡ στάση, γιατί γένος τους εἶναι ἡ θέση, καὶ ἡ ἀρετὴ ἐξαιτίας τῆς ἕξης, γιατί ἡ ἀρετὴ εἶναι ἕξη.

〈 ε' 〉 **Γιὰ τὸ ποιὸ καὶ τὴν ποιότητα.**

Ποιότητα εἶναι ἐκείνη πού κάνει νὰ ὀνομάζονται μερικὰ 'κάποιας λογῆς', ἢ ποιότητα εἶναι ἐκείνη πού μὲ τὸ ὄνομά της λέγονται ὅσα τῆ μετέχουν· ἀπὸ τῆ φρόνηση δηλαδὴ λέγεται φρόνιμος ὁποῖος ἔχει φρόνηση, καὶ θερμὸς ὁποῖος μετέχει θερμότητα.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι τὸ ποιὸ εἶναι πιὸ γενικὸ ἀπὸ τὴν ποιότητα· τὸ ποιὸ δηλαδὴ σημαίνει τόσο τὴν ποιότητα ὅσο κι αὐτὸ πού τῆ μετέχει. Τὸ ἴδιο καὶ σχετικὰ μὲ τὸ ποσὸ καὶ τὴν ποσότητα. Ἡ ποιότητα εἶναι ἀπὸ τὰ λεγόμενα μὲ πολλοὺς τρόπους ὄχι ὡς ὁμώνυμη ἀλλὰ ὡς συνώνυμη. Τὸ ὄνομα δηλαδὴ σκύλος, πού λέγεται ὁμώνυμα, δὲν εἶναι κοινὸ γένος τοῦ χερσαίου καὶ θαλάσσιου καὶ ἀστρικοῦ σκύλου, ἐνῶ ἡ ποιότητα, ἐπειδὴ εἶναι γένος ἀποδίδεται ὡς συνώνυμο κατηγορούμενο τῶν εἰδῶν της· τὰ εἶδη της δηλαδὴ δέχονται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸ της.

Ἀπὸ τίς ποιότητες ἄλλες ὑπάρχουν στὰ ἔμψυχα σώματα ὡς ἐπιστῆμες καὶ ἀρετές, ὅπως νόσοι καὶ ὑγιεῖς, καὶ λέγονται ἕξεις καὶ διαθέσεις, καὶ ἄλλες ὑπάρχουν τόσο στὰ ἔμψυχα ὅσο καὶ στὰ ἄψυχα, ὅπως θερμότητα, ψύξη, μορφὴ, σχῆμα, δύναμη καὶ ἀδυναμία. Ἀπὸ αὐτὲς ἄλλες ὑπάρχουν δυνάμει, καὶ ἄλλες ἐνεργεῖα· ἂν ὑπάρχουν δυνάμει, προξενοῦν δύναμη καὶ ἀδυναμία· ἂν πάλι ὑπάρχουν ἐνεργεῖα, ἢ ἔχουν εἰσχωρήσει στὸ βάθος, ὅπως ἡ θερμότητα πού εἰσχωρεῖ μέσα σὲ ὄλη τὴ φωτιά καὶ ἡ λευκότητα πού εἰσχωρεῖ μέσα σὲ ὄλο τὸ γάλα, ἢ περιορίζονται στὴν ἐπιφάνεια καὶ κάνουν τὸ τέταρτο εἶδος, τὸ σχῆμα καὶ τὴ μορφὴ.

〈 στ' 〉 **Γιὰ τὴ διαφορὰ ἔνωσης.**

Ἡ ἔνωση γίνεται μὲ διάφορους τρόπους· γίνεται δηλαδὴ ἢ

μὸν γίνεται, ὡς ἐπὶ διαφόρων ἀλεύρων ἀναφυρομένων καὶ μι-
 γνυμένων, ἢ κατὰ κόλλησιν, ὡς ἐπὶ χαλκοῦ καὶ μολύβδου, ἢ
 5 κατὰ ἀρμονίαν, ὡς ἐπὶ λίθων ἢ ξύλων, ἢ κατὰ σύγχυσιν, ὡς ἐπὶ
 τῶν τηκτῶν καὶ τῶν μεταλλικῶν, ὡς ἐπὶ κηροῦ καὶ πίσσης καὶ
 ὡς ἐπὶ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἢ κατὰ ἀνάκρασιν, ὡς ἐπὶ τῶν
 ὑγρῶν, οἴνου τυχόν καὶ ὕδατος ἢ οἴνου καὶ μέλιτος. Ἡ γὰρ κατὰ
 σύνθεσιν ἔνωσις ἐστὶν ἢ εἰς ἄλληλα τῶν μερῶν χωρὶς ἀφανι-
 10 σμοῦ περιχώρησις, ὡς ἐπὶ ψυχῆς ἔχει καὶ σώματος, ἦντινα ἔνω-
 σὶν τινες σύγκρασιν ἐκάλεσαν ἢ συμφυῖαν· τὰ γὰρ συνόντα τοιαύ-
 την ἔχει φύσιν, ὡς καὶ ἐνοῦσθαι τοῖς δυναμένοις αὐτὰ δέξασθαι
 ὡς τὰ συνεφθαρμένα καὶ ἐνούμενα μένειν ἀσύγχυτα καὶ ἀδιά-
 φθορα καὶ ἀναλλοιώτα ὡς τὰ παρακείμενα. Οὐκ ἐστὶν οὖν ἢ
 15 ψυχῆ ἐν σώματι, ἀλλὰ τὸ σῶμα ἐν τῇ ψυχῇ.

Ἰστέον δέ, ὡς τινες τῶν πατέρων τὸ τῆς κράσεως ὄνομα
 ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου οὐκ ἐδέξαντο, τὴν δὲ κατὰ σύν-
 θεσιν ἔνωσιν ἅπαντες.

Ἔστιν ἔνωσις καὶ ἢ κατὰ παράθεσιν· ἔοικε δὲ τῇ κατὰ ἀρ-
 20 μονίαν. Πάλιν ἔνωσις λέγεται προσωπική, ὅταν τις τὸ ἕτερον
 ὑποδουόμενος πρόσωπον ἀντ' αὐτοῦ τοῦς ὑπὲρ αὐτοῦ ποιῆται λό-
 γους, καὶ ἔνωσις σχετικῆ ὡς φίλου πρὸς φίλον. Ὁ δὲ Νεστόριος
 καὶ ἄλλας ἐπινοεῖ ἐνώσεις, κατὰ τὴν ἀξίαν φημί καὶ ταυτοβου-
 λίαν καὶ ὁμοτιμίαν καὶ εὐδοκίαν καὶ ὁμωνυμίαν.

< ζ' > Περὶ διαιρέσεως.

Διαιρέσις ἐστὶν πρώτη τομῆ ἢ τοῦ πράγματος, οἷον τὸ ζῶον
 διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον. Ἐπιδιαιρέσις ἐστὶν ἢ δευτέρα
 τομῆ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, οἷον τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς θνητὸν
 5 καὶ ἀθάνατον. Ὑποδιαιρέσις ἐστὶν ἢ τοῦ σκέλους τομῆ, οἷον, τοῦ
 ζῴου διαιρεθέντος εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, τὸ λογικὸν διαιρεῖται
 εἰς θνητὸν καὶ ἀθάνατον. Οὐκ ἐπὶ πάντων δὲ γίνεται διαιρέσις

μέ ανακάτωμα, ὅπως κατὰ τὸ ανακάτωμα καὶ τὴν ανάμιξη διαφορετικῶν ἀλεύρων· ἢ μὲ συγκόλληση, ὅπως τοῦ χαλκοῦ μὲ τὸ μολύβι· ἢ μὲ συναρμογή, ὅπως στὶς πέτρες καὶ στὰ ξύλα· ἢ μὲ λειώσιμο, ὅπως σὲ ὄσα λειώνουν καὶ στὰ μεταλλικὰ ποὺ εἶναι τὸ κερὶ καὶ ἡ πίσσα, ὁ χρυσὸς καὶ τὸ ἀσήμι· ἢ μὲ ἀνάκραση, ὅπως στὰ ὑγρά, τυχὸν κρασί μὲ νερὸ ἢ κρασί μὲ μέλι. Γιατὶ ἡ ἔνωση μὲ σύνθεση εἶναι ἡ ἀλληλοεἰσδυση τῶν μερῶν χωρὶς ὁμῶς νὰ ἐξαφανίζονται, ὅπως γίνεται μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα· τὴν ἔνωση αὐτὴ μερικοὶ τὴν ὀνόμασαν σύγκραση ἢ συμφυῖα. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ συνδέονται ἔχουν τέτοια φύση, ὥστε καὶ νὰ ἐνώνονται μὲ ὅποια μποροῦν νὰ τὰ δεχτοῦν, ὅπως εἶναι ὄσα ἐξαφανίζονται μέσα στὰ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐνώνονται νὰ μένουν ἀσύγχυτα καὶ ἀδιάφθορα καὶ ἀναλλοίωτα, ὅπως ὄσα παραθέτονται τὸ ἓνα δίπλα στὸ ἄλλο. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ ψυχὴ μέσα στὸ σῶμα, ἀλλὰ εἶναι τὸ σῶμα μέσα στὴν ψυχὴ.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι κάποιοι πατέρες δὲν δέχτηκαν τὸ ὄνομα τῆς 'κράσεως' γιὰ τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Χριστοῦ, δέχτηκαν ὁμῶς ὅλοι τὴν ἔνωση μὲ σύθεση.

Ἐπάρχει καὶ ἡ κατὰ παράθεση ἔνωση, ποὺ μοιάζει μὲ τὴν συναρμογή. Ἐπίσης ὑπάρχει ἔνωση ποὺ λέγεται προσωπική, ὅπως ὅταν κάποιος ὑποδύεται τὸ πρόσωπο ἐνὸς ἄλλου καὶ μιλᾷ γιὰ λογαριασμό του, καθὼς καὶ ἔνωση σχετική, ὅπως εἶναι ἡ ἔνωση φίλου μὲ φίλο. Ὁ Νεστορίου ἐπινοεῖ καὶ ἄλλες ἐνώσεις, ὅπως τὴν κατὰ τὴν ἀξία, τὴν κατὰ σύμπτωση θέλησης, κατὰ ὁμοτιμία, κατὰ εὐμένεια καὶ κατὰ ὁμωνυμία.

< ζ' > Γιὰ τὴ διαίρεση.

Διαίρεση εἶναι τὸ πρῶτον χωρίσμα τοῦ πράγματος, ὅπως τὸ ζῶον διαιρεῖται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο. Ἐπιδιαίρεση εἶναι τὸ δεύτερον χωρίσμα τοῦ ἴδιου πράγματος, ὅπως τὸ ζῶον διαιρεῖται σὲ θνητὸ καὶ ἀθάνατον. Ὑποδιαίρεση εἶναι τὸ χωρίσμα τοῦ μέλους· ἀφοῦ δηλαδὴ διαιρεθεῖ τὸ ζῶον σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο, διαιρεῖται στὴ συνέχεια τὸ λογικὸ σὲ θνητὸ καὶ ἀθάνατον. Ἡ διαίρεση καὶ

καὶ ἐπιδιαιρέσεις, ἀλλ' ὅτε μὴ πάντα περιέχονται ὑπὸ τὴν πρώτην
 διαίρεσιν, οἷον, τοῦ ζώου διαιρουμένου εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον,
 10 εὐρίσκονται καὶ ἐν τοῖς λογικοῖς ποηφάγα, ἤγουν βοτάνην
 ἐσθίοντα, καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις ὁμοίως κρεωφάγα. Ἀναγκαίως
 οὖν ποιούμεθα ἐπιδιαιρέσιν, ἤγουν δευτέραν τομὴν τοῦ αὐτοῦ
 ζῴου, λέγοντες· Τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς ποηφάγον καὶ κρεωφά-
 γον.

15 Διαιρετικοὶ δὲ τρόποι εἰσὶν ἡ' ἢ ὡς γένος εἰς εἶδη, ὡς ὅταν
 διέλης τὸ ζῶον εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον· ἢ ὡς εἶδος εἰς ἄτομα,
 οἷον ὁ ἄνθρωπος εἰς Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ τοὺς λοιποὺς κατὰ
 μέρος ἀνθρώπους· ἢ ὡς ὄλον εἰς μέρη καὶ τοῦτο διχῶς, ἢ εἰς
 ὁμοιομερῆ ἢ εἰς ἀνομοιομερῆ. Καὶ ὁμοιομερὲς μὲν ἐστίν, ὅταν τὰ
 20 τμήματα τό τε ὄνομα τοῦ ὄλου καὶ ἀλλήλων καὶ τὸν ὄρισμὸν ἐπι-
 δέχονται, οἷον ἡ σὰρξ διαιρεῖται εἰς πολλὰς σάρκας, καὶ ἕκα-
 στον μέρος τῆς σαρκὸς σὰρξ λέγεται καὶ τὸν ὄρισμὸν τῆς σαρκὸς
 ἐπιδέχεται. Ἀνομοιομερὲς δὲ ἐστὶ τὸ ἀνάπαλιν, ὅταν τὸ τμηθὲν
 μὴ ἐπιδέξηται μήτε τὸ ὄνομα μήτε τὸν ὄρισμὸν μήτε ὄλου μήτε
 25 ἀλλήλων, ὡς ἵνα διέλης τὸν Σωκράτην εἰς χεῖρας καὶ πόδας καὶ
 κεφαλὴν· οὔτε γὰρ ὁ τμηθεὶς ποῦς ἀπὸ Σωκράτους Σωκράτης
 λέγεται οὔτε τὸν ὄρισμὸν τοῦ Σωκράτους ἐπιδέχεται· ἢ ὡς ὁμό-
 νυμος φωνῆ εἰς διάφορα σημαινόμενα· καὶ τοῦτο πάλιν διχῶς· ἢ
 γὰρ ὄλον τι σημαίνει ἢ μέρος. Καὶ ὄλον μὲν, ὡς ἡ κύων φωνή·
 30 φέρεται γὰρ κατὰ τε χερσαίου κυνὸς καὶ ἀστρώου καὶ θαλαττίου,
 ἅπερ ὄλον τί εἰσι καὶ οὐ μέρος ζώου. Ὡς δὲ μέρος, ὅτε τὸ τῆς
 γλώσσης ὄνομα φέρεται κατὰ τε ἄκρου τοῦ ὑποδήματος καὶ τοῦ
 αὐλοῦ καὶ τοῦ γευστικοῦ μορίου τῶν ζώων, ἅτινα μέρη εἰσὶ καὶ
 οὐχ ὄλα· ἢ ὡς οὐσία εἰς συμβεβηκότα, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν ἀν-
 35 θρώπων οἱ μὲν εἰσι λευκοί, οἱ δὲ μέλανες· ἢ ὡς συμβεβηκὸς εἰς
 οὐσίαν, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν λευκῶν τὰ μὲν ἔμψυχα, τὰ δὲ ἄψυχα·
 ἢ ὡς συμβεβηκὸς εἰς συμβεβηκότα, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν ψυχρῶν
 τὰ μὲν λευκά, τὰ δὲ μελανά· ἢ ὡς τὰ ἀφ' ἐνὸς καὶ πρὸς ἕν. Ἄφ'

ἡ ἐπιδιαίρεση δὲ γίνονται σὲ ὄλα, ἀλλὰ ὅταν δὲν περιέχονται ὄλα στὴν πρώτη διαίρεση, ὅπως, ὅταν τὸ ζῶο διαιρεθεῖ σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο, καὶ βρίσκονται καὶ ἀνάμεσα στὰ λογικὰ ποιηφάγα, δηλαδὴ πού τρῶνε χόρτο, καθὼς καὶ σαρκοφάγα μέσα στὰ ἄλογα. Ἀναγκαστικὰ λοιπὸν κάνομε ἐπιδιαίρεση, δηλαδὴ δεῦτερο χῶρισμα στὸ ἴδιο ζῶο λέγοντας· ‘τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ χορτοφάγο καὶ σαρκοφάγο.

Ἐπάρχουν ὀχτῶ τρόποι διαιρέσεως· α) τὸ γένος διαιρεῖται σὲ εἶδη, ὅπως ὅταν διαιρέσεις τὸ ζῶο σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο· β) τὸ εἶδος διαιρεῖται σὲ ἄτομα, ὅπως ὁ ἄνθρωπος σὲ Πέτρο, Παῦλο καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπιμέρους ἀνθρώπους· γ) τὸ ὄλο διαιρεῖται σὲ μέρη καὶ τοῦτο μὲ δύο τρόπους, ἢ σὲ ὁμοιομερῆ ἢ σὲ ἀνομοιομερῆ. Ὅμοιομερὲς εἶναι ὅταν τὰ τμήματα ἐπιδέχονται τόσο τὸ ὄνομα τοῦ ὄλου ὅσο καὶ τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸν ὀρισμὸ· ὅπως ἡ σάρκα διαιρεῖται σὲ πολλὰς σάρκες καὶ κάθε μέρος τῆς σάρκας λέγεται σάρκα καὶ ἐπιδέχεται τὸν ὀρισμὸ τῆς σάρκας. Ἀνομοιομερὲς εἶναι τὸ ἀντίστροφο, ὅταν ὀποιο χῶρισμα δὲ δεχτεῖ οὔτε τὸ ὄνομα οὔτε τὸν ὀρισμὸ οὔτε τοῦ ὄλου οὔτε τὸ ἓνα τμήμα τοῦ ἄλλου, ὅπως ἂν διαιρέσεις τὸ Σωκράτη σὲ χέρια καὶ πόδια καὶ κεφάλι· γιατί οὔτε τὸ χωρισμένο πόδι τοῦ Σωκράτη λέγεται Σωκράτης οὔτε καὶ τὸν ὀρισμὸ τοῦ Σωκράτη ἐπιδέχεται· δ) ὅπως ἡ ὁμώνυμη φωνὴ πού διαιρεῖται στὰ διάφορα σημερινόμενα· καὶ τοῦτο πάλι μὲ δύο τρόπους· σημαίνει δηλαδὴ ἢ ὄλο ἢ μέρος· σημαίνει τὸ ὄλο ὅπως ἡ λέξις σκύλος· γιατί μ’ αὐτὴν νοεῖται καὶ ὁ χερσαῖος καὶ ὁ οὐράνιος καὶ ὁ θαλάσσιος σκύλος, πού εἶναι ἓνα ὄλο καὶ μέρος τοῦ ζώου· σημαίνει τὸ μέρος, ὅταν ἡ λέξις γλώσσα δηλώνει τὸ ἄκρο τοῦ ὑποδήματος καὶ τὸ ἄκρο τοῦ αὐλοῦ καὶ τὸ γευστικὸ μῶριο τῶν ζώων, πράγματα πού εἶναι μέρη καὶ ὄχι σύνολα· ε) ὅπως ἡ οὐσία σὲ συμβεβηκότα, ὅπως ὅταν πῶ· ‘ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι λευκοὶ καὶ ἄλλοι μαῦροι· στ) ὅπως τὸ συμβεβηκὸς σὲ οὐσίες, ὅπως ὅταν πῶ, ‘ἄλλα ἀπὸ τὰ λευκὰ εἶναι ἔμψυχα καὶ ἄλλα ἄψυχα· ζ) ὅπως τὸ συμβεβηκὸς σὲ συμβεβηκότα, ὅπως ὅταν πῶ, ‘ἄλλα ἀπὸ τὰ ψυχρὰ εἶναι λευκὰ καὶ ἄλλα μαῦρα· η)

ένδς μέν, ὡς ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς ἰατρικὸν βιβλίον, ἰατρικὸν φάρμα-
 40 κον· ἀπὸ γὰρ ἑνός, τῆς ἰατρικῆς, ὀνομάσθησαν ἰατρικά. Πρὸς ἕν
 δέ, ὡς ὑγιεινὸν φάρμακον, ὑγιεινὸν βρῶμα· πρὸς ἕν γὰρ βλέπου-
 σι, τὴν ὑγίειαν. Τῶν δὲ ἀφ' ἑνός τὰ μὲν ἕκ τινος αἰτίου λέγεται,
 ὡς ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνθρώπου ἐξ ἀληθινοῦ αἰτίου τοῦ ἀνθρώπου λέ-
 γεται, τὰ δὲ ὡς ἀπὸ τινος ἐξηρημένα, ὡς ἰατρικὸν βιβλίον καὶ τὰ
 45 τοιαῦτα.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς οὐδ' ἐν ἐνὶ τρόπῳ τῆς διαιρέσεως θε-
 ωρεῖται ἐν τοῖς τμήμασιν τὸ φύσει πρότερον καὶ ὕστερον οὐδὲ τὸ
 μᾶλλον καὶ ἥττον, εἰ μὴ ἐν τοῖς ἀφ' ἑνός καὶ πρὸς ἕν καὶ ἐξ οὗ ἡ
 ὀνομασία. Τί δέ ἐστι φύσει πρότερον, ἐν τῇ περὶ τοῦ προτέρου δι-
 50 δασκαλία ζητῶν εὐρήσεις· ἡ γὰρ ἡμετέρα ψυχὴ διττὰς ἔχει δυνά-
 μεις.

< η' > Περὶ φιλοσοφίας.

Ὅρισμοὶ τῆς φιλοσοφίας εἰσὶν ἕξ. Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις
 τῶν ὄντων, ἧ ὄντα ἐστίν, ἤγουν τῆς φύσεως αὐτῶν, καὶ γνῶσις
 θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ μελέτη θανάτου, θα-
 5 νάτου δὲ τοῦ προαιρετικοῦ, ὧς φασιν, ἐγὼ δὲ λέγω καὶ τοῦ φυσι-
 κοῦ, ὁμοίωσις Θεῶν κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ. Ὁμοιούμεθα δὲ
 Θεῶν κατὰ τὸ δίκαιον καὶ ὀσιον· δίκαιον μὲν οὖν ἐστὶ τὸ τοῦ Ἰσου
 διανεμητικόν, ἤγουν μῆτε ἀδικεῖν μῆτε ἀδικεῖσθαι, ὀσιον δὲ τὸ
 ὑπὲρ τὸ δίκαιον, ἤγουν τὸ ἀγαθόν, τουτέστι τοῦ ἀδικεῖσθαι μᾶλ-
 10 λον ἢ περ ἀδικεῖν· τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν· ἡ γὰρ
 φιλοσοφία ἀρχὴ ἐστὶ πάσης τέχνης· φιλία σοφίας· σοφία δὲ ἀλη-
 θῆς ὁ Θεός· ἡ οὖν ἀγάπη ἡ πρὸς τὸν Θεόν, αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθῆς
 φιλοσοφία.

Διαιρεῖται δὲ ἡ φιλοσοφία εἰς θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν· τὸ

ὅπως ὅσα προέρχονται ἀπὸ ἓνα καὶ ὅσα ἀποβλέπουν σὲ ἓνα· ἀπὸ ἓνα προέρχονται ὅπως ἀπὸ τὴν ἰατρικὴ τὸ ἰατρικὸ βιβλίον, τὸ ἰατρικὸ φάρμακον· ὀνομάσθησαν δηλαδὴ ἰατρικὰ ἀπὸ ἓνα, τὴν ἰατρικὴν· ἀποβλέπουν σὲ ἓνα, ὅπως τὸ ὑγιεινὸ φάρμακον καὶ ἡ ὑγιεινὴ τροφή· γιατί ἀποβλέπουν σὲ ἓνα, στὴν ὑγείαν. Ὅσα προέρχονται ἀπὸ ἓνα, μερικὰ λέμε ὅτι προέρχονται ἀπὸ ἓνα αἷτιον, ὅπως ἡ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου λέγεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ ζωντανὸ αἷτιον, τὸν ἄνθρωπον, καὶ τ' ἄλλα ὅτι ὀνομάζονται ἀπὸ κάποιον, ὅπως τὸ ἰατρικὸ βιβλίον καὶ τὰ παρόμοια.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι σὲ κανένα τρόπο τῆς διαίρεσης δὲν παρατηροῦμε στὰ μέρη τῆς τὸ πηγυόμενον φύσει καὶ τὸ ἐπόμενον οὔτε τὸ περισσότερον καὶ τὸ λιγότερον, ἀλλὰ μόνον στὰ προερχόμενα ἀπὸ ἓνα καὶ σὲ ὅσα ἀποβλέπουν πρὸς ἓνα καὶ στὰ ὀνομαζόμενα ἀπὸ κάποιον. Τί εἶναι φύσει προηγούμενον θὰ τὸ βρεῖς ἀναζητώντας το στὴ διδασκαλία γιὰ τὸ πρότερον· γιατί ἡ ψυχὴ μας ἔχει διπλὴ δύναμιν.

⟨ η' ⟩ Γιά τὴ φιλοσοφίαν.

Ὅρισμοὶ τῆς φιλοσοφίας ὑπάρχουν ἕξι· α) φιλοσοφία εἶναι γνῶσις τῶν ὄντων, ἔτσι ὅπως εἶναι ὄντα, δηλαδὴ γνῶσις τῆς φύσεως τους· β) εἶναι γνῶσις θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· γ) εἶναι μελέτη θανάτου, θανάτου τοῦ προαιρετικοῦ, ὅπως λένε, ἐγὼ ὁμως λέγω καὶ τοῦ φυσικοῦ· δ) εἶναι ὁμοίωσις τοῦ ἀνθρώπου ὅσο τοῦ εἶναι δυνατὸ μὲ τὸ Θεόν. Γινόμαστε ὁμοιοὶ μὲ τὸ Θεὸ ὡς πρὸς τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ὀσιότητα· δικαιοσύνη εἶναι ἡ ἀπονομή τοῦ ἴσου, δηλαδὴ οὔτε ν' ἀδικεῖς οὔτε ν' ἀδικεῖσαι, ἐνῶ ὀσιότητα εἶναι ὑπέρβασις τῆς δικαιοσύνης, ἤτοι τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ νὰ προτιμᾷ δηλαδὴ κανεὶς ν' ἀδικεῖται μᾶλλον, παρὰ ν' ἀδικεῖ· ε) εἶναι τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστῆμιν ἐπιστημῶν, γιατί ἡ φιλοσοφία εἶναι ἀρχὴ κάθε τέχνης· στ) εἶναι ἀγάπη τῆς σοφίας· καὶ σοφία εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεός. Ἐπομένως ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ φιλοσοφία.

Ἡ φιλοσοφία διαιρεῖται σὲ θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν· τὸ θε-

15 θεωρητικὸν εἰς θεολογικόν, μαθηματικόν, φυσιολογικόν· τὸ μαθηματικὸν εἰς ἀριθμητικόν, μουσικόν, γεωμετρικόν, ἀστρονομικόν· τὸ δὲ πρακτικὸν εἰς ἠθικόν, οἰκονομικόν, πολιτικόν. Θεωρητικὸν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ κατανοεῖν τὰ τε ἀσώματα καὶ ἄυλα, ἤγουν περὶ Θεοῦ, ὃ πρῶτως καὶ κυρίως ἐστὶν ἄυλον· ἔπειτα καὶ
 20 περὶ ἀγγέλων καὶ δαιμόνων καὶ ψυχῶν, ἃ καὶ αὐτὰ ὅσον πρὸς τὸ σῶμα ἄυλα λέγονται, εἰ καὶ πρὸς τὸ κυρίως ἄυλον, ἤγουν τὸ θεῖον, ὑλικά εἰσιν, ὅπερ ἐστὶν τὸ θεολογικόν. Θεωρεῖν δὲ καὶ τὴν τῶν ὑλικῶν φύσιν, ἤγουν ζώων καὶ φυτῶν καὶ λίθων καὶ τῶν τοιούτων, ὅπερ ἐστὶ τὸ φυσιολογικόν. Θεωρεῖν δὲ καὶ τὰ μέσα
 25 τούτων, ἅτινα ποτὲ μὲν ἐν ὕλῃ θεωροῦνται, ποτὲ δὲ ἐκτὸς ὕλης καὶ μέσα εἰσὶ τῶν ἀύλων καὶ ὑλικῶν, ὅπερ ἐστὶ τὸ μαθηματικόν. Ὁ γὰρ ἀριθμὸς καθ' ἑαυτὸν μὲν ἄυλός ἐστι, θεωρεῖται δὲ καὶ ἐν τῇ ὕλῃ, ἤγουν ἐν σίτῳ· λέγομεν γὰρ 'δέκα μόδιοι σίτου'· ὁμοίως καὶ τὰ λοιπά. Τὸ δὲ πρακτικὸν ἦθος κοσμεῖ καὶ τὸ πῶς δεῖ πολι-
 30 τεύεσθαι διδάσκει· καὶ εἰ μὲν ἓνα ἄνθρωπον παιδεύει, λέγεται ἠθικόν, εἰ δὲ οἶκον ὄλον, λέγεται οἰκονομικόν, εἰ δὲ καὶ πόλιν ὀλόκληρον, λέγεται πολιτικόν.

< θ' > Ὅροι διάφοροι.

Δόγμα ἐστὶν εὐσεβείας ἀληθοῦς ζήτησις, ἀπλανῆς καὶ ἀψευδῆς διάγνωσις ἢ ἐν λόγοις ἀπαλλαγὴ πλάνης. Δόγμα καθολικόν ἐστὶ γνώμη ἀβιάστως πᾶσι προτιθεμένη καὶ ἀντίρρησις ἐτέρου
 5 καὶ ἀνατροπὴ τοῦ χείρονος.

Ὅρος ἐστὶ λόγος σύντομος δηλωτικὸς πάσης τῆς ὑποκειμένης οὐσίας τοῦ πράγματος. Ὅρος ἐστὶ λόγος, οὗ ἐπέκεινα ἑαυτοῦ προελθεῖν τὸ πρᾶγμα, οὗν ἐστὶ μὴ συγχωρῶν διὰ τὸ ἐν αὐτῷ καὶ μόνῳ γνωρίζεσθαι. Ὅρισμός ἐστὶ δήλωσις πράγματος διὰ
 10 λόγου, οὗ χωρὶς οὐδὲ τί ἐστὶν οὐδ' ὅτι ἐστὶ γνωρίζεται. Ὅρος ἐστὶ λόγος σύντομος δηλωτικὸς τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου

ωρητικὸ σὲ θεολογικόν, μαθηματικὸ καὶ φυσιολογικόν· τὸ μαθηματικὸ σὲ ἀριθμητικόν, μουσικόν, γεωμετρικόν, ἀστρονομικόν· τὸ πρακτικὸ σὲ ἠθικόν, οἰκονομικόν, πολιτικόν. Θεωρητικὸ εἶναι ἡ κατανόηση τῶν ἀσωμάτων καὶ αὐλῶν, δηλαδὴ ἡ κατανόηση τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶναι τὸ πρῶτο καὶ κύριο αὐλοῦ· ἔπειτα ἡ κατανόηση τῶν ἀγγέλων, τῶν δαιμόνων, τῶν ψυχῶν, ποῦ κι αὐτὰ σὲ σχέση μετὰ τὸ σῶμα τὰ λέμε αὐλα, ἂν καὶ ὡς πρὸς τὸ κυρίως αὐλο, δηλαδὴ τὸ θεῖο, εἶναι ὑλικά· αὐτὸ εἶναι τὸ θεολογικόν. Ἡ θεωρία τῆς φύσης τῶν ὑλικῶν, τῶν ζώων, τῶν φυτῶν τῶν λιθαρῶν καὶ τῶν παρόμοιων, κι αὐτὸ εἶναι τὸ φυσιολογικόν. Ἡ θεωρία καὶ τῶν ἐνδιαμέσων τους, ποῦ ἄλλοτε τὰ παρατηροῦμε στὴν ὕλη κι ἄλλοτε ἔξω ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ εἶναι ἐνδιάμεσα τῶν αὐλῶν καὶ τῶν ὑλικῶν, κι αὐτὸ εἶναι τὸ μαθηματικόν. Ὁ ἀριθμὸς δηλαδὴ καθ'αυτὸν εἶναι αὐλος, τὸν παρατηροῦμε ὁμῶς καὶ στὴν ὕλη, ὅπως στὸ σιτάρι, γιὰτὶ λέμε 'δέκα μῶδια σιτάρι', καὶ σὲ ἄλλα μετὰ τὸν ἴδιον τρόπο. Τὸ πρακτικὸ διευθετεῖ τὸ ἦθος καὶ διδάσκει πῶς πρέπει νὰ ζεῖ κανένας· κι ἂν παιδαγωγεῖ ἓνα ἄνθρωπο, λέγεται ἠθικόν, ἂν ὀλόκληρη οἰκία, λέγεται οἰκονομικόν, κι ἂν ὀλόκληρη πόλη, λέγεται πολιτικόν.

< θ' > Διάφοροι ὀρισμοί.

Δόγμα εἶναι ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀληθινῆς εὐσέβειας, ἡ ἀπαρπλάνητη καὶ ἀψευδὴς διάγνωσις ἢ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν πλάνη στὰ λόγια. Καθολικὸ δόγμα εἶναι γνώμη ποῦ προβάλλεται ἀπὸ ὄλους χωρὶς καταναγκασμὸ καὶ ἀντίκρουση ἄλλου δόγματος καὶ ἀνατροπὴ τοῦ χειρότερου. Ὄρισμὸς εἶναι σύντομος λόγος ποῦ φανεράνει ὄλη τὴν οὐσίαν ποῦ ὑπόκειται στὸ πράγμα. Ὁ ὀρισμὸς εἶναι λόγος, ποῦ δὲν ἐπιτρέπει στὸ πράγμα τὸ ὅποῖο ὀρίζει νὰ προχωρήσει πέρα ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ σ' αὐτόν καὶ μόνον ἀναγνωρίζεται. Ὁ ὀρισμὸς εἶναι δήλωσις ἑνὸς πράγματος μετὰ τὸν λόγον, ποῦ δίχως αὐτόν δὲν γίνεται γνωστὸ οὔτε ἂν ὑπάρχει κάτι οὔτε τί εἶναι αὐτὸ τὸ κάτι. Ὁ ὀρισμὸς εἶναι σύντομος λόγος ποῦ δηλώνει τὴ φύσιν τοῦ πράγματος ποῦ εἶναι τὸ ὑπο-

πράγματος. Ὅρος ἐστὶ, μέχρις οὐ ἔρχεται τὸ τυχὸν κάκει περιουῖται.

Ἐπογραφή ἐστὶ λόγος σύντομος δηλωτικὸς συμβεβηκότων, 15 ἤγουν ὁ ἐκ τῶν συμβεβηκότων τε καὶ ἰδίων δηλῶν τὸ ὑποκείμενον. Διαφέρει δὲ ὁ ὀρισμὸς δρου, ὅτι ὁ ὀρισμὸς μερικώτερός ἐστίν, ὁ δὲ δρος καθολικώτερος· σημαίνει γὰρ ὁ δρος καὶ τὸν ὀρισμὸν καὶ τὸ ὀροθέσιον καὶ τὸ οὐ ἐστὶ πέρασ. Ὅρος λέγεται καὶ εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις· ὁ δὲ ὀρισμὸς τὸν σύντομον λό- 20 γον δηλοῖ μόνον τὸν δηλωτικὸν τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος. Ἡ δὲ ὑπογραφή διαφέρει τοῦ ὀρισμοῦ, ὅτι ὁ μὲν ὀρισμὸς ἐξ οὐσιωδῶν λαμβάνεται, ἡ δὲ ὑπογραφή ἐξ ἐπουσιωδῶν, ἤγουν συμβεβηκότων, ὁ δὲ ὑπογραφικὸς ὀρισμὸς ἐξ οὐσιωδῶν τε καὶ ἐπουσιωδῶν. Ὑγίεια δὲ δρου τὸ ἀντιστρέφειν, κακία δὲ τὸ 25 μὴ ἀντιστρέφειν. Ὅριστόν ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον τῷ δρω, ἤγουν τὸ ὀριζόμενον, ἀόριστόν ἐστὶ μόνον τὸ ἀκτιστον (πᾶν γὰρ κτίσμα ὑπὸ τοῦ κτίστου ὀρίζεται), δυσόριστον τὸ ἐν μετασχηματισμῷ καὶ οὐ κατ' οὐσίαν, ὃ ἐστίν, ἐπιφαινόμενον, ὡς ἐπὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν δαιμόνων καὶ τῆς ψυχῆς. Ὅρος τῶν δρων ἐστὶν ὁ πάντα μὲν ὀρίζων, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ὀριζόμενος. Ἐνωσίς ἐστὶ 30 διαφόρων πραγμάτων συνδρομή.

Περὶ διαφορᾶς λόγου. Λόγος ἐστὶν ὁ οὐσιωδῶς τῷ Πατρὶ αἰεὶ συμπαρών. Λόγος ἐστὶν ἐνδιάθετος ὁ ἐν καρδίᾳ λαλούμενος. Λόγος ἐστὶν ἄγγελος νοήματος καὶ ἀνυπόστατος. Ὁ μὲν οὖν 35 ἀκούει οὐσιώδης καὶ ἐνυπόστατος, ὁ δὲ ἐνδιάθετος, ὁ δὲ προφορικός. Μονογενής ἐστίν, οὐ οὐδὲ πρὸ οὐδὲ μετὰ ἄλλος γεγέννηται.

Σύνθεσις ἐστὶ δι' ὄλου τῶν μερῶν εἰς ἄλληλα περιχώρησις. Σύνθεσις ἐστὶ τὸ ἐξ ἄλλου καὶ ἄλλου εἰς ἓν ποιῆσαι ἢ διαιρετῶς

κείμενο. Ὁ ὀρισμὸς εἶναι τὸ ὄριο ὅπου φτάνει τὸ τυχὸν πράγμα κι ἐκεῖ βρίσκει τὸ πέρασ του.

Ἐπογραφή εἶναι σύντομος λόγος πού δηλώνει συμβεβηκότα, δηλαδή ὁ λόγος πού ἀπὸ τὰ συμβεβηκότα καὶ τὰ ἀτομικὰ γνωρίσματα φανερώνει τὸ ὑποκείμενο. Ὁ ὀρισμὸς διαφέρει ἀπὸ τὸν ὄρο, ἐπειδὴ ὁ ὀρισμὸς εἶναι μερικότερος, ἐνῶ ὁ ὄρος εἶναι καθολικότερος· γιατί ὁ ὄρος σημαίνει καὶ τὸν ὀρισμὸ καὶ τὸ ὄριο κι αὐτὸ τοῦ ὁποίου εἶναι πέρασ. Ὅρος λέγεται καὶ τὸ στοιχεῖο στὸ ὁποῖο ἀναλύεται ἡ πρότασι· ἐνῶ ὁ ὀρισμὸς σημαίνει μόνο τὸν σύντομο λόγο πού δηλώνει τὴ φύσι τοῦ ὑποκειμένου του. Ἡ ὑπογραφή διαφέρει ἀπὸ τὸν ὀρισμὸ, ἐπειδὴ ὁ ὀρισμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ οὐσιώδη γνωρίσματα, ἐνῶ ἡ ὑπογραφή ἀπὸ ἐπουσιώδη, δηλαδή ἀπὸ συμβεβηκότα, καὶ ὁ ὑπογραφικὸς ὀρισμὸς ἀπὸ οὐσιώδη καὶ ἐπουσιώδη. Ὁ ὀρισμὸς εἶναι ὑγιής ἐὰν ἔχει τὴ δυνατότητα ἀντιστροφῆς, καὶ κακὸς ἐὰν δὲν ἔχει ἀντιστροφή. Ὅριστὸ λέμε τὴν ἔννοια πού εἶναι ὑποκείμενο στὸν ὀρισμὸ, δηλαδή ἡ ἔννοια πού ὀρίζομε· ἀόριστο εἶναι μόνο τὸ ἄκτιστο (γιατί κάθε κτίσμα ὀρίζεται ἀπὸ τὸν κτίστη του)· δυσόριστο εἶναι ὅπου βρίσκεται σὲ μετασχηματισμὸ καὶ δὲν θεωρεῖται μὲ τὴν οὐσία πού ἔχει, ὅπως γίνεται μὲ τοὺς ἀγγέλους, τοὺς δαίμονες καὶ τὴν ψυχὴ. Ὅρισμὸς τῶν ὀρισμῶν εἶναι αὐτὸς πού ὀρίζει τὰ πάντα, ὁ ἴδιος ὁμοῦ δὲν ὀρίζεται ἀπὸ κανέναν. Ἐνωσι εἶναι συνδρομὴ διαφορετικῶν πραγμάτων.

Ἡ διαφορὰ στὸ Λόγο. Λόγος εἶναι αὐτὸς πού συμπαραεῖρεται πάντοτε μὲ τὴν οὐσία του στὸν Πατέρα. Λόγος ἐνδιάθετος εἶναι ὁ λόγος πού ὑπάρχει μέσα στὴν καρδιά μας. Λόγος εἶναι ὁ ἀγγελιοφόρος νοήματος καὶ χωρὶς ὑπόστασι. Ὁ ἓνας λέγεται οὐσιώδης καὶ ἐνυπόστατος, ὁ ἄλλος ἐνδιάθετος, ὁ ἄλλος προφορικὸς. Μονογενὴς εἶναι αὐτὸς πού οὔτε πρὶν οὔτε ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν γεννήθηκε ἄλλος.

Σύνθεσι εἶναι ἡ καθολικὴ ὄλων τῶν μερῶν ἀλληλοδιείσδυσι. Σύνθεσι εἶναι ἡ ἀποτελέσι ἐνὸς ἄλλου ἀπὸ ἄλλο καὶ ἄλλο πού ἡ παραμένουν χωρισμένα ἢ συγγέονται ἢ βρίσκονται κι ἔτσι κι ἄλλιῶς. Σύνθεσι εἶναι ἡ σύστασι κάποιου πράγματος

40 ἢ συγκεχυμένως ἢ οὕτω καὶ οὕτως. Σύνθεσις ἐστὶ τὸ ἐκ διαφορῶν συνεστὸς καὶ τὴν ἐκάστου ἰδιότητα μὴ γνωρίζον.

Διαιρέσις ἐστὶ τὸ ἰδίᾳ καὶ ἀνὰ μέρος καὶ μηδαμῶς πρὸς ἕτερον γεγονός. Διαιρέσις ἐστὶν ἢ τὸ μονοειδὲς εἰς πολυειδὲς ἀπεσχοινοισμένως ποιήσασα. Διαιρέσις ἐστὶν ἢ πρώτη τομὴ τοῦ
45 πράγματος, ὑποδιαιρέσεις δὲ ἢ τοῦ ἐνὸς τῶν τμηθέντων σκελῶν τομὴ, ἐπιδιαιρέσεις δὲ ἢ δευτέρα τομὴ τοῦ αὐτοῦ πράγματος· οἷον τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον (ἰδοὺ διαιρέσεις), τὸ λογικὸν εἰς θνητὸν καὶ ἀθάνατον (ἰδοὺ ὑποδιαιρέσεις), πάλιν τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς κρεωφάγον καὶ ποηφάγον (ἰδοὺ ἐπιδιαιρέ-
50 σεις). Διαιρετόν ἐστὶ τὸ διαιρούμενον, ἀδιαιρετόν ἐστὶ τὸ μὴ διαιρούμενον.

⟨ ι' ⟩ Περὶ τῶν πέντε φωνῶν.

Γένος ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῶ εἶδει ἐν τῶ τί ἐστὶ κατηγορούμενον. Σημαίνει δὲ τὸ γένος καὶ τὴν πατρίδα, ὡς ὅταν λέγωμεν τὸν Πέτρον Γαλιλαῖον τῶ γένει. Σημαίνει
5 δὲ καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς τινῶν γενέσεως, ὡς ὅταν λέγωμεν τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ Ἰσραηλίτας τῶ γένει. Γένος ἐστὶ τὸ καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον πρᾶγμα.

Τὸ εἶδος κατὰ δύο σημαιομένων φέρεται· λέγεται γὰρ εἶδος καὶ ἡ μορφή, οἷον «πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος». Λέγεται
10 εἶδος καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ γένους διαιρούμενον, ὡς ὅταν τὸν ἀνθρώπον εἶδος λέγωμεν τοῦ ζῴου. Εἶδος ἐστὶ τὸ ὑπὸ τὸ γένος ταττόμενον. Καὶ πάλιν εἶδος ἐστὶν, οὗ τὸ γένος ἐν τῶ τί ἐστὶν κατηγορεῖται. Καὶ πάλιν εἶδος ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῶ ἀριθμῶ ἐν τῶ τί ἐστὶν κατηγορούμενον. Οὗτος δὲ ὁ ὀρισμὸς
15 τοῦ εἰδικωτάτου εἶδους ἐστὶ.

Γενικώτατον γένος ἐστὶ τὸ πρῶτον γένος, ὃ, γένος ὄν, οὐκ ἐστὶν εἶδος, ἡγουν τὸ μὴ ἔχον ἐπάνω αὐτοῦ ἕτερον γένος, ἐξ οὗ τέμνεται, ὡς οὐσία. Εἰδικώτατον εἶδος ἐστὶ τὸ ἔσχατον εἶδος, ὃ,

ἀπὸ διαφορετικὰ στοιχεῖα χωρὶς νὰ γνωρίζει τὴν ιδιότητα τοῦ καθενός.

Διαίρεση εἶναι τὸ νὰ παραμένει κάτι μόνο του καὶ χωριστὰ καὶ νὰ μὴ συνάπτεται καθόλου μ' ἓνα ἄλλο. Διαίρεση εἶναι ἡ πράξις πού ἀποχωρίζει τὸ μονοειδές σὲ πολυειδές. Διαίρεση εἶναι τὸ πρῶτο χάρισμα ἐνὸς πράγματος, ὑποδιαίρεση τὸ νέο χάρισμα τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὰ μέλη τῆς διαίρεσης, κι ἐπιδιαίρεση ἡ δευτέρα τομὴ τοῦ ἴδιου πράγματος. Τὸ ζῶο γιὰ παράδειγμα διαιρεῖται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο, αὐτὴ εἶναι ἡ διαίρεση· τὸ λογικὸ σὲ θνητὸ καὶ ἀθάνατο, αὐτὴ εἶναι ἡ ὑποδιαίρεση· καὶ πάλι τὸ ζῶο διαιρεῖται σὲ σαρκοφάγο καὶ χαρτοφάγο, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιδιαίρεση. Αὐτὸ πού διαιρεῖται εἶναι τὸ διαιρετὸ καὶ αὐτὸ πού δὲ διαιρεῖται τὸ ἀδιαίρετο.

⟨ ι' ⟩ Γιὰ τὶς πέντε φωνές.

Γένος εἶναι αὐτὸ πού ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο οὐσίας σὲ περισσότερες καὶ διαφέρουσες κατὰ τὸ εἶδος ἐννοίαις. Τὸ γένος σημαίνει καὶ τὴν πατρίδα, ὅπως ὅταν λέμε τὸν Πέτρο Γαλιλαῖο στὸ γένος. Σημαίνει καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς γέννησης κάποιων, ὅπως ὅταν λέμε τοὺς Ἰσραηλίτες στὸ γένος πού κατάγονται ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ. Γένος εἶναι τὸ πράγμα πού νοεῖται καθεαυτὸ.

Τὸ εἶδος λέγεται μὲ δύο σημασίες· εἶδος δηλαδὴ λέγεται καὶ ἡ μορφή, ὅπως «πρῶτο εἶδος ἄξιο γιὰ τυραννίδα». Εἶδος λέγεται καὶ ὅ,τι προκύπτει ἀπὸ τὴν διαίρεση τοῦ γένους, ὅπως ὅταν λέμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἶδος τοῦ ζώου. Εἶδος εἶναι αὐτὸ πού κατατάσσεται κάτω ἀπὸ τὸ γένος. Ἐπίσης εἶδος εἶναι σὲ ὅποιο ἀποδίδεται τὸ γένος ὡς κατηγορούμενο οὐσίας. Καὶ πάλι, εἶδος εἶναι αὐτὸ πού ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο οὐσίας σὲ πολλὰ καὶ διαφορετικὰ κατὰ τὸν ἀριθμὸ. Αὐτὸς ὁ ὀρισμὸς εἶναι τοῦ εἰδικότατου εἶδους.

Γενικότατο γένος εἶναι τὸ πρῶτο γένος, πού, ἐνῶ εἶναι γένος, δὲν εἶναι εἶδος, δηλαδὴ αὐτὸ πού δὲν εἶναι ἐπάνω ἀπὸ αὐτὸ ἄλλο γένος, ἀπὸ τὸ ὁποῖο χωρίζεται ὡς οὐσία. Εἰδικότατο εἶναι

εἶδος ὄν, οὐκ ἔστι γένος, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὑποκάτω αὐτοῦ ἕτερον
 20 εἶδος, ἀλλὰ προσεχῶς ἐπάνω τῶν ἀτόμων ὄν ὡς εἰς αὐτὰ διαι-
 ρούμενον, οὗ ὄρος ἐστί· τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῶ
 ἀριθμῶ ἐν τῶ τί ἐστί κατηγορούμενον. Τὰ δὲ μεταξὺ τοῦ γενι-
 κωτάτου γένους καὶ τῶν εἰδικωτάτων εἰδῶν γένη τε καὶ εἶδη
 ὑπάλληλα λέγεται.

25 Διαφορὰ τριχῶς λέγεται, καὶ κοινῶς καὶ ἰδίως καὶ ἰδιαίτα-
 τα. Διαφορὰ ἐστὶν ἢ λεγομένη κοινῶς διαφορὰ τὸ χωριστὸν
 συμβεβηκός, διότι παντὶ τῶ εἶδει κοινῶς ἐνθεωρεῖται, οἷον ὡς
 ὅταν ὁ δεῖνα τοῦδε διαφέρῃ κατὰ τὸ ὑγιαίνειν καὶ νοσεῖν, κατὰ
 τὸ κινεῖσθαι καὶ ἡρεμεῖν, κατὰ τὸ καθέζεσθαι καὶ ἴστασθαι.

30 Διαφορὰ ἐστὶν ἢ λεγομένη ἰδίως διαφορὰ τὸ ἀχώριστον συμβε-
 βηκός, διότι οὐ παντὶ τῶ εἶδει πρόσεστιν ἀλλὰ τισιν, οἷον ὡς
 ὅταν ὁ δεῖνα τοῦδε διαφέρῃ κατὰ τὸ σιμὸν ἢ γλαυκὸν ἢ φαλα-
 κρόν. Διαφορὰ ἐστὶν ἢ ἰδιαίτατα παρὰ τοῖς φιλοσόφοις καλου-
 μένη, ἣτις καὶ οὐσιωδῆς ὑπάρχει διαφορὰ, ἣτινι περισσεύει τὸ
 35 εἶδος τοῦ γένους. Καὶ πάλιν διαφορὰ ἐστί τὸ κατὰ πλειόνων καὶ
 διαφερόντων τῶ εἶδει ἐν τῶ ὁποῖόν τί ἐστί κατηγορούμενον.
 Διαφορὰ ὁμοίως ἐστί τὸ χωρίζειν πεφυκὸς τὰ ὑπὸ τὸ αὐτὸ γέ-
 νος οὐσιωδῶς. Διαφορὰ ὡσαύτως ἐστίν, ὅτω διαφέρει ἕκαστον
 οὐσιωδῶς. Διαφορὰ ἐστὶν ἢ ἕτερον εἶδος ποιούσα καὶ ἢ ἐν τῶ
 40 ὄρω παραλαμβανομένη. Διαφορὰ ἐστί λόγος, καθ' ὃν ἢ πρὸς
 ἄλληλα τῶν σημαινομένων ἑτερότης σώζεσθαι πέφυκεν.

Ταυτότης δὲ ἐστὶν ἀπαραλλαξία, καθ' ἣν ὁ τοῦ σημαινομέ-
 νου λόγος τὸ πάντη κέκτηται μοναδικόν, μηδενὶ τρόπῳ διαφο-
 ρᾶς γνωριζομένης. Ἰστέον δέ, ὅτι ἢ ταυτότης κατὰ τρεῖς τρό-
 45 πους λαμβάνεται. Ἔστι γὰρ ταῦτὸν τῶ γένει, ὡς ὅταν εἴπωμεν
 ταῦτὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἵππον, καθὸ ἀμφοτέρα ζῶα ἐστίν.

τὸ ἔσχατο εἶδος, πού, ἐνῶ εἶναι εἶδος, δὲν εἶναι γένος, ἐπειδὴ δὲν ἔχει κάτω ἀπὸ αὐτὸ ἄλλο εἶδος, ἀλλὰ εἶναι ἀμέσως πάνω ἀπὸ τὰ ἄτομα, ἐπειδὴ διαιρεῖται σ' αὐτὰ καὶ ὄρισμός του εἶναι· Αὐτὸ πού ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο οὐσίας σὲ πολλὰ καὶ διαφορετικὰ κατὰ τὸν ἀριθμὸ. Τὰ γένη πάλι καὶ εἶδη ἀνάμεσα στὸ γενικότατο γένος καὶ στὰ εἰδικότατα εἶδη λέγονται ὑπάλ-
ληλα.

Ἡ διαφορὰ λέγεται μὲ τρεῖς ἐκδοχές: κοινῶς, ἰδίως, καὶ ἰδιαίτατα. Διαφορὰ εἶναι ἡ διαφορὰ πού λέγεται κοινῶς, τὸ χωριστὸ συμβεβηκός, διότι παρατηρεῖται ἀπὸ κοινοῦ σὲ ὄλο τὸ εἶδος, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὅταν κάποιος διαφέρει ἀπὸ ἕναν ἄλλο ὡς πρὸς τὴν ὑγεία καὶ τὴ νόσο, ὡς πρὸς τὴν κίνηση καὶ τὴν ἀκίνησια, ὡς πρὸς τὴν κάθιση καὶ τὴ στάση. Διαφορὰ πού τὴ λέμε 'ἰδίως διαφορὰ' εἶναι τὸ ἀχώριστο συμβεβηκός, γιὰτὶ δὲν ἀποδίδεται σὲ ὄλο τὸ εἶδος, ἀλλὰ σὲ μερικὰ μέρη του, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὅταν ὁ τάδε διαφέρει ἀπὸ ἕναν ἄλλο ὡς πρὸς τὴ μύτη, ἢ τὴ γαλανότητα στὰ μάτια, ἢ τὴ φαλακρότητα στὰ μαλ-
λιά. Διαφορὰ, πού λέγεται 'ἰδιαίτατα διαφορὰ' ἀπὸ τοὺς φιλό-
σοφους, εἶναι αὐτὴ πού εἶναι διαφορὰ οὐσιώδης, τὴν ὁποία ἔχει ἐπιπλέον τοῦ γένους τὸ εἶδος. Καὶ πάλι διαφορὰ εἶναι τὸ γνῶρι-
σμα πού ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο τοῦ 'τί λογῆς εἶναι' σὲ περισσότερα καὶ διαφορετικὰ στὸ εἶδος. Ὅμοίως διαφορὰ εἶναι αὐτὸ πού ἔχει τὴ φυσικὴ ἰδιότητα νὰ χωρίζει κατὰ τὴν οὐσία ὅσα εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο γένος. Διαφορὰ ἐπίσης εἶναι τὸ γνῶρισμα κατὰ τὸ ὁποῖο διαφέρει ἡ οὐσία καθενός. Διαφορὰ εἶ-
ναι τὸ γνῶρισμα πού κάνει ἄλλο εἶδος καὶ πού παραλαμβάνεται στὸν ὄρισμό. Διαφορὰ εἶναι ἕνας λόγος, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο διασώζεται ἡ ἑτερότητα τῶν σημαινομένων μεταξύ τους.

Ταυτότητα εἶναι ἡ ἔλλειψη παραλλαγῆς, κατὰ τὴν ὁποία τὸ νόημα τοῦ σημαινομένου ἔχει τὸ ὁλότελα μοναδικὸ καὶ δὲν ἐπι-
σημαίνεται διαφορὰ μὲ κανένα τρόπο. Πρέπει νὰ ξέρομε, ὅτι ἡ ταυτότητα ἐννοεῖται μὲ τρεῖς τρόπους. Ὑπάρχει ταυτότητα γέ-
νους, ὅπως ὅταν ποῦμε ὅτι εἶναι ταυτὸν ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἵπ-

Ἔστι ταῦτόν καὶ τῷ εἶδει, ὡς ὅταν εἰπωμεν τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην ταῦτόν εἶναι τῷ εἶδει, καθὸ ἀμφοτέρω ἀνθρωποὶ εἰσι. Πάλιν ἐστὶ ταῦτόν τῷ ἀριθμῷ, ὡς ὅταν εἰπωμεν τὸν Πέ-
 50 τρον αὐτὸν ἑαυτῷ ταῦτόν εἶναι. Καὶ ἡ διαφορὰ δὲ τριττῶς λαμβάνεται. Ἔστι γὰρ διαφορὰ τῷ γένει καὶ διαφορὰ τῷ εἶδει καὶ πάλιν τῷ ἀριθμῷ.

Ἰδιόν ἐστὶ τὸ μὴ φύσει ἀρμόζον καὶ ἀντιστρέφον πρὸς τὸ ὀριστόν, ὡς περὶ τὸ γελαστικὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ χρεμετιστι-
 55 κὸν τοῦ ἵππου. Περὶ τούτου ὁ λόγος τοῖς φιλοσόφοις τοῦ παντὶ καὶ μόνῳ καὶ ἀεὶ ὑπάρχοντος, ὡς περὶ ἴδιον ἐπουσιῶδες καλοῦσιν. Ἰδιόν ἐστὶ τὸ παντὶ καὶ μόνῳ τῷ εἶδει καὶ ἀεὶ ὑπάρχον.

Ἰδίωμα ἐστὶ τὸ ἰδικῶς, ἐν ᾧ ἐστὶ, καὶ μόνον γνωριζόμενον, ἐν ἑτέρῳ δὲ οὐ. Ἰδίωμα πάλιν ἐστὶ τὸ σημαντικὸν πάσης
 60 οὐσίας σχῆμά τε καὶ πρᾶγμα. Ἰδίωμα ἐστὶ τὸ σημαῖνον τούτου, οὐ ἐστὶ, τὴν ὑπαρξιν.

Συμβεβηκός ἐστίν, ὃ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. Συμβεβηκός ἐστίν, ὃ ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ ὑπάρχειν καὶ μὴ ὑπάρχειν. Συμβεβηκός ἐστίν, ὃ ἐν τινὶ μὴ ὡς
 65 μέρος ὑπάρχον ἀδύνατον χωρὶς εἶναι τοῦ, 'ἐν ᾧ ἐστὶ'. Συμβεβηκός ἐστὶ τό τε χωριστόν, οἷον θερμότης, ψυχρότης, λευκότης, καὶ τὸ ἀχώριστον, οἷον ἡ ἐν ρινὶ γρυπότης καὶ ἡ ἐν ὀφθαλμῷ γλαυκότης.

Γενικόν ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ τὸ γένος περιέχον. Εἰδικόν ἐστὶ
 70 τὸ ἐν ἑαυτῷ τὸ εἶδος περιέχον. Εἰδικόν ἐστὶν ἡ οὐσία, ἡ γουν ἡ φύσις. Περιεκτικόν ἐστὶν τὸ ἐν ἑαυτῷ τὰ μερικᾶ συνάγον καὶ ἀναπληροῦν.

⟨ ια' ⟩ Περὶ οὐσίας καὶ μορφῆς καὶ φύσεως.

Οὐσία ἐστὶ τὸ δι' ὄλου ὑφειστός καὶ ἑτέρου μὴ δεόμενον εἰς τὸ εἶναι. Οὐσία ἐστὶν ἡ ἐκάστου ὑπαρξίς. Οὐσία ἐστὶν ἡ κοινῆ

πος, ἀφοῦ καὶ τὰ δύο εἶναι ζῶα. Ὑπάρχει καὶ ταυτότητα στοῦ εἶδος, ὅπως ὅταν ποῦμε ὅτι εἶναι ταυτό τοῦ εἶδος ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο εἶναι ἄνθρωποι. Καὶ πάλι, ὑπάρχει ταυτότητα στοὺν ἀριθμὸν, ὅπως ὅταν ποῦμε ὅτι ὁ Πέτρος εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Καὶ ἡ διαφορὰ ἐπίσης λαμβάνεται μὲ τρεῖς ἐκδοχάς· ὑπάρχει διαφορὰ στοῦ γένους, διαφορὰ στοῦ εἶδος καὶ ἐπίσης διαφορὰ στοὺν ἀριθμὸν.

Ἴδιο εἶναι αὐτὸ πού ἀρμόζει σὲ μία φύση καὶ δέχεται ἀντιστροφή πρὸς τὸν ὀρισμὸν, ὅπως τὸ γελαστικὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ χρεμετιστικὸ τοῦ ἵππου. Αὐτὸ εἶναι γιὰ τὸ ὅποιο μιλοῦν οἱ φιλόσοφοι, πού ὑπάρχει σὲ ὄλο καὶ σ' αὐτὸ μόνο καὶ πάντοτε, ὅπως τὸ ἀποκαλοῦν ἴδιο γνῶρισμα ἐπουσιῶδες. Ἴδιον εἶναι αὐτὸ πού ὑπάρχει σὲ ὀλόκληρο ἓνα εἶδος μόνο καὶ πάντοτε.

Ἰδίωμα εἶναι αὐτὸ πού γνωρίζεται εἰδικά σ' αὐτὸ πού ὑπάρχει καὶ μόνο σ' αὐτό, ὄχι ὁμοίως καὶ σὲ ἄλλο. Ἰδίωμα πάλι εἶναι αὐτὸ πού σημαίνει τὸ σχῆμα καὶ τὸ πρᾶγμα κάθε οὐσίας. Ἰδίωμα εἶναι αὐτὸ πού σημαίνει τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ στοῦ ὅποιο ἀνήκει.

Συμβεβηκὸς εἶναι αὐτὸ πού παρουσιάζεται κι ἐξαφανίζεται χωρὶς τὴ φθορὰ τοῦ ὑποκειμένου. Συμβεβηκὸς εἶναι αὐτὸ πού ἐνδέχεται νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ μὴν ὑπάρχει στοῦ ἴδιου πράγματος. Συμβεβηκὸς εἶναι αὐτὸ πού, ἂν δὲν ὑπάρχει σὲ κάποιον ὡς μέρος του, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχει χωρὶς αὐτὸ μέσα στοῦ ὅποιο ὑπάρχει. Συμβεβηκὸς εἶναι τόσο τὸ χωριστό, ὅπως ἡ θερμότητα, ἡ ψυχρότητα, ἡ λευκότητα, ὅσο καὶ τὸ ἀχώριστο, ὅπως ἡ γρυπὴ μύτη καὶ ἡ γαλανότητα στὰ μάτια.

Γενικὸ εἶναι αὐτὸ πού περιέχει τὸ γένος. Εἰδικὸ εἶναι αὐτὸ πού περιέχει τὸ εἶδος. Εἰδικὸ εἶναι ἡ οὐσία, δηλαδὴ ἡ φύση. Περιεκτικὸ εἶναι ὅποιο συνάγει καὶ ὀλοκληρώνει στοὺν ἑαυτὸ του τὰ μερικά.

< ια' > Γιὰ τὴν οὐσία, τὴ μορφή καὶ τὴ φύση.

Οὐσία εἶναι αὐτὸ πού ἔχει πλήρη ὑπόσταση καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλο γιὰ νὰ ὑπάρχει. Οὐσία εἶναι ἡ ὑπαρξὴ τοῦ κα-

τῶν ὄντων φύσις, καθ' ἣν καὶ τὰ ἄτομα καὶ τὰ εἶδη ἀλλήλοις
 5 κοινωνοῦσιν ὑπὸ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὄρον τῆς οὐσίας ἀναφερό-
 μενα. Ἔστι δὲ οὐσία πρᾶγμα ὑφ' ἑστέος ἀθυπόστατον. Οὐσία
 ἐστὶ πᾶν τὸ κατ' ἰδίαν ὑπαρξιν ὑφ' ἑστέος καὶ μὴ ἐν ἄλλῳ τὸ εἶναι
 ἔχον. Οὐσία ἐστὶ πρῶτως καὶ κυρίως πᾶν, ὅτι περ ἀθυπόστα-
 10 αὐτὸ τὸ ὄν τὸ μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς ὑπαρξιν. Οὐσία ἐστὶν
 ὄνομα κοινὸν καὶ ἀόριστον κατὰ πασῶν τῶν ὑπ' αὐτὴν ὑποστά-
 σεων ὁμοτίμως κατηγορούμενον. Οὐσία ἐστὶ τὸ οὐχ ἐνὶ μόνον,
 ἀλλὰ πολλοῖς καὶ διαφοροῖς τῷ ἀριθμῷ ἐνυπάρχον καὶ οὐ τι-
 πλέον, τι δὲ ἔλαττον ἐνθεωρούμενον. Οὐσία ἐστὶν ἢ καθ' ὑπο-
 15 κειμένων τῶν ὑποστάσεων λεγομένη καὶ ἐν πάσαις αὐταῖς ἐπί-
 σης καὶ ὁμοτίμως θεωρουμένη. Οὐσία ἐστὶ τὸ ταῦτόν καὶ ἐν
 ἀριθμῷ τῶν ἐναντίων παρὰ μέρος δεκτικόν· τοῦτον τὸν ὄρον
 ὡς ἐπίπαν οἱ ἔξω τῆς μερικῆς παρ' αὐτοῖς λεγομένης ἔθηκαν
 οὐσίας. Οὐσία ἐστὶν ἢ κατὰ πολλῶν καὶ διαφερόντων τῷ
 20 ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορουμένη καὶ πᾶσι συμπαροῦσα καὶ
 ἐπίσης μεταδιδοῦσα τοῦ οἰκείου ὀνόματος καὶ πράγματος.

Μορφή καλεῖται καὶ λαμβάνεται τὸ ὁρώμενον τοῦτο τοῦ
 σώματος εἶδος. Κυρίως δὲ μορφή ἢ οὐσία ὑπὸ τῶν Πατέρων
 ἐλήφθη, ὡς περ καὶ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου· ἀθέμιτον γὰρ ἐπὶ Θεοῦ
 25 τοῦ ἀοράτου καὶ ἀσεβὲς τὴν μορφήν εἶδος λέγειν, ἡγουν σχῆμα.
 Μορφή ἐστὶν ἢ κατ' ἰδίαν θεωρίαν θεωρουμένη καὶ ἑτέρου
 πρὸς τὴν αὐτῆς δήλωσιν ἀνευδεῶς ἔχουσα. Μορφή ἐστὶ τὸ καθ'
 ἑαυτὸ ὄν καὶ κοινωνίας ἑτέρου εἰς τὸ εἶναι οὐ δεόμενον.

Φύσις ἐστὶν ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἡρεμίας. Φύσιν δὲ καλοῦ-
 30 μεν πολλάκις τὸ τοιῶσδε πεφυκέναι καὶ οὐκ αὐτὴν πάντως τὴν
 οὐσίαν. Φύσιν δὲ πάλιν ὡς τὰ πολλὰ τὴν οὐσίαν καλεῖν σὺνη-
 θες καὶ μάλιστα τοῖς ἡμετέροις διδασκάλοις. Φύσις ἀληθῶς
 τοῦτό ἐστιν, ἐν ᾧ τὸ εἶναι τῆς οὐσίας λαμβάνεται. Φύσις ἐστὶ

θενός. Οὐσία εἶναι ἡ κοινὴ τῶν ὄντων φύση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία κοινωνοῦν μεταξύ τους καὶ τὰ ἄτομα καὶ τὰ εἶδη μὲ ἀναγωγή τους σὲ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸ ὄρο τῆς οὐσίας. Καὶ εἶναι ἡ οὐσία πράγμα πού ἔχει αὐτοῦπόστατη ὑπαρξη. Οὐσία εἶναι κάθετι πού ἔχει δική του ὑπαρξη καὶ δὲν ἔχει τὸ εἶναι του σὲ κάποιον ἄλλο. Οὐσία, πρῶτα καὶ κύρια, εἶναι κάθετι πού εἶναι αὐτοῦποστατο καὶ δὲν ἔχει τὸ εἶναι του σὲ κάποιον ἄλλο. Οὐσία κυρίως λέγεται τὸ ἴδιο τὸ ὄν, πού δὲν ἔχει ἀνάγκη ἑνὸς ἄλλου γιὰ νὰ ὑπάρξει. Οὐσία εἶναι ὄνομα κοινὸ καὶ ἀόριστο πού ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο ὁμότητα σὲ ὄλες τις κάτω ἀπὸ αὐτὴν ὑποστάσεις. Οὐσία δὲν εἶναι μόνο αὐτὸ πού ὑπάρχει σὲ ἓνα, ἀλλὰ σὲ πολλὰ καὶ διάφορα στὸν ἀριθμὸ καὶ δὲν παρατηρεῖται στὸ ἓνα περισσότερο καὶ στὸ ἄλλο λιγότερο. Οὐσία εἶναι αὐτὴ πού ἀποδίδομε στὶς ὑποστάσεις πού εἶναι ὑποκειμενές της καὶ παρατηρεῖται σὲ ὄλες αὐτὲς ἐξίσου καὶ ἰσότητα. Οὐσία εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ ἓνα στὸν ἀριθμὸ καὶ πού δέχεται τὰ ἐναντία ἐναλλάξ· αὐτὸ τὸν ὀρισμὸ γενικὰ ἔθεσαν οἱ ἐξω φιλόσοφοι γιὰ τὴν οὐσία πού αὐτοὶ τὴ λένε μερική. Οὐσία εἶναι ἡ ἀποδιδόμενη ὡς κατηγορούμενο οὐσίας σὲ πολλὰ καὶ διάφορα στὸν ἀριθμὸ καὶ πού εἶναι παρούσα σὲ ὄλα καὶ μεταδίδει ἐξίσου καὶ ὅ,τι λέγεται καὶ ὅ,τι εἶναι.

Μορφή καλεῖται καὶ θεωρεῖται αὐτὴ ἡ ὄψη τοῦ σώματος μας πού τὴ βλέπομε. Ἄλλὰ κυρίως μορφή θεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς Πατέρες καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν ἀπόστολον ἡ οὐσία· γιὰτὶ εἶναι ἀθέμιτο καὶ ἀσεβὲς νὰ λέμε τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ εἶδος, δηλαδὴ σχῆμα. Ἡ μορφή παρατηρεῖται μὲ δική της παρατήρηση καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κάτι ἄλλο γιὰ τὴ δῆλωσή της. Μορφή εἶναι τὸ καθεαυτὸν ὄν καὶ πού γιὰ νὰ ὑπάρξει δὲν ἔχει ἀνάγκη τὴν κοινωνία κάποιου ἄλλου.

Ἡ φύση εἶναι ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἡρεμίας. Φύση καλοῦμε συχνὰ τὸ συγκεκριμένο φυσικὸν πράγμα καὶ ὄχι ὁπωσδήποτε τὴν ἴδια τὴν οὐσία. Φύση πάλι τις περισσότερες φορὲς συνηθίζουν, καὶ μάλιστα οἱ δικοὶ μας δάσκαλοι, νὰ καλοῦν τὴν οὐσία. Ἀληθινὰ φύση εἶναι τοῦτο, αὐτὸ μέσα στὸ ὁποῖο συλλαμβάνε-

κατὰ τοὺς ἔξω φιλοσόφους δύνამεις τις ἐνδεδουκῖα τῇ ὕλῃ, ἀρχὴ
 35 ἡρεμίας καὶ κινήσεως. Φύσις ἐστὶν ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια.
 Φύσις καὶ οὐσία καὶ μορφή ἐστὶν ἡ τῶν ὄντων οὐσα ποιότης.

Ἄνουσιόν ἐστὶ τὸ ἄκτιστον καὶ ἀνύπαρκτον διὰ παντός.
 Μερικὴ οὐσία ἐστὶ λόγος ἐναρθρος καὶ ἀσήμαντος. Οὐσιῶδές
 ἐστὶν, ὃ παρὸν μὲν σώζει, ἀπὸν δὲ φθείρει, ὡς ἐπὶ τοῦ λογικοῦ.
 40 Ἐπουσιῶδες δὲ ἐστὶν, ὅπερ οὔτε παρὸν σώζει οὔτε ἀπὸν φθεί-
 ρει, ὡς ἐπὶ τοῦ λευκοῦ. Ἐπουσιῶδη καλοῦσιν οἱ φιλόσοφοι τὰ
 ἀχώριστα συμβεβηκότα. Ἄτομόν ἐστὶ τὸ ἐξ ἰδιωμάτων συγ-
 κείμενον, ὧν τὸ ἄθροισμα οὐκ ἂν ἐπ' ἄλλου ποτὲ ὀφθείη. Πρό-
 σωπόν ἐστὶν, ὃ διὰ τῶν οἰκείων ἐνεργημάτων τε καὶ ἰδιωμά-
 45 των ἀρίδηλον καὶ περιορισμένην τῶν ὁμοφυῶν αὐτοῦ παρέχε-
 ται ἡμῖν τὴν ἐμφάνειαν.

⟨ ιβ' ⟩ Περὶ ὑποστάσεως, ἐνυποστάτου τε καὶ ἀνυποστάτου.

Ἐπόστασις ἐστὶ συνδρομὴ τῶν χαρακτηριστικῶν ἰδιωμά-
 των τὸ ἄτομον καὶ ἰδικόν, τουτέστι τὸν τινὰ ἄνθρωπον τοῦ κοι-
 νοῦ διαστέλλουσα. Ἐπόστασις ἐστὶ συνδρομὴ τῶν περὶ ἕκα-
 5 στον ἰδιωμάτων. Ἐπόστασις ἐστὶν ἡ διὰ τῶν χαρακτηριστικῶν
 ἰδιωμάτων ἐν τῷ τινὶ πράγματι παριστῶσα καὶ διαγράφουσα τὸ
 κοινὸν καὶ ἀπερίγραφτον τῆς φύσεως. Ἐπόστασις ἐστὶν οὐσία
 μετὰ ἰδιωμάτων ἀριθμῶ τῶν ὁμογενῶν διαφέρουσα.

Ἐνυποστατόν ἐστὶ τὸ καθ' ἑαυτὸ μὲν οὐδαμῶς ὑφιστάμε-
 10 νον, ἐν ἄλλοις δὲ θεωρούμενον, ὡς εἶδος ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀτό-
 μοις, ἢ τὸ σὺν ἄλλῳ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς ὄλου τινὸς
 γένεσιν συντιθέμενον. Ἐπόστασιν λέγομεν τὸ καθ' ἑαυτὸ ὑφε-
 στὸς καὶ οὐδενὶ ἐτέρῳ συνθεωρούμενον, ὅπερ καὶ ἄτομον κα-
 λοῦσί τινες· ἄθροισμα δὲ συμβεβηκότων τοῦτο ἂν εἴη, ἅπερ
 15 ἅμα πάντα θεωρούμενα οὐδενὶ πρόσεστιν ἐτέρῳ πλὴν τοῦ ἐνδός.

ται ἡ ὑπαρξὴ τῆς οὐσίας. Φύση κατὰ τοὺς ἔξω φιλοσόφους εἶναι μιὰ δύναμη ποὺ ἔχει εἰσδύσει στὴν ὕλη καὶ εἶναι ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἡρεμίας. Φύσει εἶναι ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Φύση καὶ οὐσία καὶ μορφή εἶναι ἡ ποιότητα ποὺ ἔχουν τὰ ὄντα.

Χωρὶς ὄντοτητα εἶναι τὸ ἄκτιστο καὶ ἀνύπαρκτο γιὰ πάντα. Μερικὴ οὐσία εἶναι λόγος ἔναρθρος καὶ ἄσημος. Οὐσιῶδες εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ὅταν εἶναι παρὸν διασώζει καὶ ἀπὸν φθείρει, ὅπως τὸ λογικόν. Ἐπουσιῶδες εἶναι ὅποιο οὔτε ὅταν εἶναι παρὸν σώζει οὔτε ἀπὸν φθείρει, ὅπως τὸ λευκόν. Ἐπεισουσιῶδη οἱ φιλόσοφοι καλοῦν τὰ ἀχώριστα συμβεβηκότα. Ἄτομο εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἰδιώματα (γνωρίσματα), ποὺ τὸ ἄθροισμὰ τους δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ τὸ συναντήσομε σ' ἓνα ἄλλο. Πρόσωπο εἶναι τὸ πράγμα ποὺ μὲ τὰ ἐνεργήματα καὶ τὰ γνωρίσματά του μᾶς δίνει ἐκδηλὴ καὶ καθορισμένη τὴ φανέρωση τῶν ὁμοουσίων του.

< ιβ' > Γιὰ τὴν ὑπόσταση, ἐνυπόστατη καὶ ἀνυπόστατη.

Ἐνυπόστατη εἶναι ἡ συσσωρευση χαρακτηριστικῶν ιδιωμάτων ποὺ διαστελλεῖ τὸ ἄτομο καὶ ἀτομικόν, δηλαδὴ τὸν συγκεκριμένο ἄνθρωπο, ἀπὸ τὸ κοινόν. Ἐνυπόστατη εἶναι ἡ συσσωρευση τῶν ιδιωμάτων στὸν καθένα. Ἐνυπόστατη εἶναι ἐκεῖνο ποὺ παριστάνει καὶ διαγράφει μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα στὸ ὀρισμένο πράγμα τὸ κοινόν καὶ ἀπερίγραπτο τῆς φύσης του. Ἐνυπόστατη εἶναι οὐσία μὲ ἰδιώματα ποὺ διαφέρουν κατὰ τὸν ἀριθμὸ ἀπὸ τὶς ὁμογενεῖς ὑποστάσεις.

Ἐνυπόστατο εἶναι ὅποιο δὲν ὑφίσταται καθ'ἑαυτὸ καθόλου, ἀλλὰ νοεῖται σὲ ἄλλα ὡς εἶδος στὰ κάτω ἀπὸ αὐτὸ ἄτομα ἢ ὅποιο συντίθεται μὲ κάποιον ἄλλο διαφορετικόν στὴν οὐσία γιὰ τὴν ἐπιτέλεση ἑνὸς ὄλου. Ἐνυπόστατη λέμε αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει καθ'ἑαυτὸ καὶ ποὺ δὲ νοεῖται σὲ κανένα ἄλλο, τὸ ὅποιο μερικοὶ τὸ ἀποκαλοῦν καὶ ἄτομο. Αὐτὸ θὰ ἦταν ἄθροισμα συμβεβηκότων, τὰ ὅποια ἂν τὰ νοήσομε ὡς σύνολο, δὲν ὑπάρχουν σὲ κανένα ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ στὸ ὅποιο ὑπάρχουν. Ἐνυπόστατο εἶ-

ὧ πρόσεστιν. Ἐνυπόστατόν ἐστι τὸ ἐν ἀληθείᾳ ὄν καὶ ἐν ὑπάρξει θεωρούμενον.

Ἄνυπόστατόν ἐστιν οὐχὶ τὸ μὴ ὄν, ἀλλὰ τὸ μὴ γενόμενον, ὡς τὸ σκότος. Ἄνυπόστατόν ἐστι πᾶν τὸ μὴ ἐκ Θεοῦ γεγονός, 20 ἀλλ' ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ κρείττονος ἰστάμενον, ὡσανεὶ τὸ σκότος ἢ νόσος ἢ ἁμαρτία ἢ θάνατος. Ὁμοούσιόν ἐστι τὸ μηδαμῶς καὶ ἀπαραλείπτως ἐνδεές τοῦ ἑτέρου. Καθ' ὑπόστασιν ἐστι τὸ ἐκ διαφορῶν φύσεων ὑφεστός πρᾶγμα. Καθ' ὑπόστασιν ἐστι τὸ ἐκ δύο μὲν πραγμάτων, ἐν ἐνὶ δὲ προσώπῳ. Καθ' ὑπόστασιν ἐνω- 25 σίς ἐστίν ἢ ἐν ὑποστάσει ἑτέρα προστρέχουσα φύσις.

Κραῖσις ἐστὶ σωμάτων παράθεσις, ποιότητων ἀντέμβασις. Κραῖσις ἐστὶ σύζευξις σωμάτων τὰς ἐν αὐτοῖς ἀλλήλοις ἀντικιρνώντων ποιότητος. Κραῖσις ἐστὶν οὐσιῶν ἀλλήλαις ἑτεροῖων συνδρομὴ καὶ τῶν περὶ αὐτὰς ποιότητων ἀντεμβολή.

< ιγ' > Ἔτι περὶ τῶν αὐτῶν.

Κατὰ φύσιν ἐστὶ τὸ κοινῶς ὀρώμενον ἐν τῷ γένει συστατικὸν τῆς οὐσίας. Μονοειδής ἐστὶν ἢ ἐν μόνῳ τῷ εἶδει αὐτῆς καὶ οὐκ ἐν μετασχηματισμῷ ὀρωμένη οὐσία. Μονοειδές ἐστὶ τὸ μο- 5 νοτρόπως ὀραθῆναι δυνάμενον. Μονοειδές ἐστὶν ἢ πάσης τροπῆς καὶ μετασχηματισμοῦ οὐσία χωρὶς. Καθ' αὐτὸ ἐστὶ τὸ πρῶτως καὶ κατ' οὐσίαν προσόν τινι καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός, ὡσπερ τὸ λογικόν· τοῦτο γὰρ οὐσιωδῶς πρόσεστι τῷ ἀνθρώπῳ.

10 Ὁμογενῆ εἰσὶ τὰ ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος. Ὁμοειδῆ εἰσὶ τὰ ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος. Ὁμοὑπόστατά εἰσὶ τὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχοντα ὑπόστασιν. Ἐτερογενῆ εἰσὶ τὰ διαφέροντα κατὰ τὸ γένος καὶ μὴ ὄντα ὁμοούσια. Ἐτεροειδῆ εἰσὶ τὰ διαφέροντα κατὰ τὸ εἶδος, ἦγουν κατὰ τὴν οὐσίαν. Ὁμοούσιά εἰσὶ τὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας με- 15 τέχοντα. Ἐτεροούσιά εἰσὶ τὰ διαφέροντα κατὰ τὴν οὐσίαν. Ἐτε-

ναι αὐτὸ πού ἀληθινὰ ὑπάρχει καὶ πού θεωρεῖται μέσα στὴν ὑπαρξή.

“Ἀνυπόστατο” εἶναι ὄχι ὁποιο δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ αὐτὸ πού δὲν ἐγινε, ὅπως τὸ σκοτάδι. Ἄνυπόστατο εἶναι κάθετι πού δὲν ἐγινε ἀπὸ τὸ Θεό, ἀλλὰ ἀναπληρώνει τὴν ἀπουσία τοῦ καλύτερου, ὅπως τὸ σκοτάδι ἢ ἡ νόσος ἢ ἡ ἁμαρτία ἢ ὁ θάνατος. Ὅμοιούσιο εἶναι ὁποιο δὲν ἔχει καθόλου ἔλλειψη καὶ δὲν χρειάζεται τὸ ἄλλο. Καθ’ ὑπόστασις λέγεται τὸ πρᾶγμα πού ὑπάρχει σύνθετο ἀπὸ διάφορες φύσεις. Καθ’ ὑπόστασις εἶναι τὸ πρᾶγμα πού ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο φύσεις, ἀλλὰ σὲ ἓνα πρόσωπο. Ἐνωσις καθ’ ὑπόστασις εἶναι ἡ φύσις πού προστρέχει σὲ ἄλλη ὑπόστασις.

Κράσις εἶναι παράθεσις σωμάτων, ἀμοιβαία εἰσδύσις ποιότητων. Κράσις εἶναι σύζευξις σωμάτων πού ἀντιπροσφέρουν τὸ ἓνα στὸ ἄλλο τὶς ποιότητές του. Κράσις εἶναι ἡ συσώρευσις διαφορετικῶν οὐσιῶν καὶ ἡ εἰσδύσις τῶν ποιότητων τῆς μιᾶς στὴν ἄλλη.

〈 ιγ ’〉 Προσθήκη στὰ ἴδια.

‘Κατὰ φύσιν’ εἶναι ὁποιο βλέπομε στὸ γένος κοινὸ συστατικὸ τῆς οὐσίας. ‘Μονοειδής’ εἶναι ἡ οὐσία πού παρατηροῦμε μόνο στὸ εἶδος τῆς καὶ ὄχι σὲ μετασχηματισμό. ‘Μονοειδές’ εἶναι ὁποιο μπορεῖ νὰ τὸ δοῦμε μονότροπα. ‘Μονοειδές’ εἶναι ἡ οὐσία ἢ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε μεταβολή καὶ μετασχηματισμό. ‘Καθεαυτὸ’ εἶναι τὸ πρᾶγμα πού ὑπάρχει σὲ κάποιο πρωταρχικὰ καὶ κατ’ οὐσίαν καὶ ὄχι κατὰ συμβεβηκός, ὅπως τὸ λογικόν· γιατί αὐτὸ ὑπάρχει στὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου.

‘Ὁμογενή’ εἶναι ὅσα ὑπάγονται στὸ ἴδιο γένος. ‘Ὁμοειδή’ ὅσα ὑπάγονται στὸ ἴδιο εἶδος. ‘Ὁμοὑπόστατα’ εἶναι ὅποια ἔχουν μία καὶ τὴν αὐτὴ ὑπόστασις. Ἐτερογενή εἶναι ὅσα διαφέρουν κατὰ τὸ γένος καὶ δὲν εἶναι ὁμοούσια. Ἐτεροειδή εἶναι ὅποια διαφέρουν κατὰ τὸ εἶδος, δηλαδὴ κατὰ τὴν οὐσία. ‘Ὁμοούσια’ εἶναι ὅποια μετέχουν τὴν ἴδια οὐσία. ‘Ἐτεροούσια’ εἶναι

ροῦπόστατά εἰσι τὰ διαιρούμενα κατὰ τὴν ὑπόστασιν. Ὅμοφυῆ εἰσι τὰ ὁμοούσια, ἕτεροφυῆ εἰσι τὰ ἕτεροούσια. Ὅμογενῆ καὶ ὁμοφυῆ καὶ ὁμοειδῆ καὶ ὁμοούσια ταῦτόν εἰσιν· ἕτερογενῆ καὶ ἕτεροφυῆ καὶ ἕτεροειδῆ καὶ ἕτεροούσια ταῦτόν οὐκ εἰσιν. Σημε-
 20 νόμενον ἕτερον καὶ ἕτερον, ὡς Ἰωάννης ὁ βαπτιστῆς καὶ Ἰωάν-
 νης ὁ ἀπόστολος ἐν ὄνομα ἔχοντες ἀμφοτέροι τὸ Ἰωάννης, ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο τὸ ἐκ τοῦ ὀνόματος σημαινόμενον· ὁ μὲν γὰρ βαπτιστῆς ὁ δὲ ἀπόστολος, καὶ ὁ μὲν Ζαχαρίου υἱός, ὁ δὲ Ζε-
 βεδαίου.

25 Συνώνυμα δὲ εἰσιν, ὧν τό τε ὄνομα κοινὸν καὶ ὁ κατὰ τοῦ-
 νομα λόγος τῆς οὐσίας ὁ αὐτός, ἤγουν τὰ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἔχοντα
 καὶ τὸ ἐκ τοῦ ὀνόματος σημαινόμενον, τουτέστι τὸν ὄρον αὐτοῦ
 τοῦ κοινοῦ ὀνόματος, ὡς ζῶον ὃ τε ἄνθρωπος καὶ ὁ ἵππος· ἀμ-
 φότερα γὰρ κοινωνοῦσι τοῦ ζώου καὶ τοῦ ὄρου, ἕκαστον γὰρ
 30 αὐτῶν ζῶον λέγεται καὶ τὸν αὐτὸν ὄρον τοῦ ζώου ἐπιδέχεται,
 οὐσία γὰρ ἐστὶν ἔμψυχος αἰσθητική.

Πολυώνυμά εἰσι πολλὰ ὀνόματα καθ' ἐνὸς πράγματος λε-
 γόμενα ὡς ἄορ, ξίφος, μάχαιρα, σπάθη· ταῦτα γὰρ πάντα τὰ
 ὀνόματα τὸ αὐτὸ δηλοῦσι καὶ ἓνα ὄρον ἔχουσιν, ὄρος γὰρ αὐτῶν
 35 ἐστὶ σίδηρος ἀμφήκης.

Ἐτερώνυμα δὲ τὰ μήτε τῷ ὀνόματι μήτε τῷ ὄρω κοινο-
 νοῦντα, ὧν τό τε ὄνομα καὶ ὁ λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος. Εἰ μὲν
 οὖν ἔχουσιν ἐν ὑποκείμενον, λέγονται ἐτερώνυμα, οἷον ἀνάβα-
 σις καὶ κατάβασις· ἔχουσι γὰρ ἐν ὑποκείμενον, τὴν κλίμακα.
 40 Ἔτερα δὲ εἰσιν, ὧν τό τε ὄνομα καὶ ὁ τῆς οὐσίας λόγος ἕτερος,
 καὶ οὐκ ἔχουσιν ἐν ὑποκείμενον, ὡς οὐσία καὶ συμβεβηκός.

Παρώνυμα δὲ εἰσι τὰ ἀπό τινος ἔχοντα τὴν προσηγορίαν,
 ὡς ἐκ τῆς δικαιοσύνης δίκαιος.

< 18' > 18. Περὶ κοινῶ καὶ ὑποκειμένου.

Κοινόν ἐστὶν ἢ τὸ ἐν πολλοῖς θεωρούμενον ἢ τὸ ἐκ πολ-

ὅποια διαφέρουν κατὰ τὴν οὐσία. “Ἐτεροῦπόστατα” εἶναι ὅσα διαιροῦνται κατὰ τὴν ὑπόστασιν. “Ὁμοφυή” εἶναι τὰ ὁμοούσια, ἐνῶ “ἕτεροφυή” τὰ ἕτεροούσια. Ὁμογενή, ὁμοφυή, ὁμοειδῆ καὶ ὁμοούσια εἶναι τὸ ἴδιο· δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ὅμως τὰ ἕτερογενή, ἕτεροφυή, ἕτεροειδῆ καὶ ἕτεροούσια. Τὸ ἴδιο σημαινόμενο ἔχει διαφορὰ, ὅπως ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ ἀπόστολος ἔχουν καὶ οἱ δύο ἓνα ὄνομα, τὸ “Ἰωάννης”, ἀλλὰ τὸ σημαινόμενο ἀπὸ τὸ ὄνομα εἶναι διαφορετικόν· ὁ ἓνας εἶναι βαπτιστής, ὁ ἄλλος ἀπόστολος, καὶ ὁ ἓνας εἶναι γιὸς τοῦ Ζαχαρία, ἐνῶ ὁ ἄλλος τοῦ Ζεβεδαίου.

Συνώνυμα εἶναι ὅποιον εἶναι καὶ τὸ ὄνομα κοινόν καὶ τὸ νόημα τῆς οὐσίας σύμφωνα μὲ τὸ ὄνομα αὐτό, δηλαδὴ ὅποια ἔχουν τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ τὴν ἴδια σημασίαν ἀπὸ τὸ ὄνομα, δηλαδὴ τὸν ὀρισμὸν τοῦ κοινοῦ ὀνόματός τους, ὅπως ὅτι ζῶο εἶναι καὶ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἵππος· καὶ τὰ δύο δηλαδὴ μετέχουν τὸ ὄνομα ζῶο καὶ τὸν ὀρισμὸν, ἀφοῦ καθένα ἀπὸ αὐτὰ λέγεται ζῶο καὶ δέχεται τὸν ἴδιον ὀρισμὸν τοῦ ζώου, ἀφοῦ εἶναι οὐσία ἐμψυχη, αἰσθητική.

“Πολυώνυμα” εἶναι πολλὰ ὀνόματα ποὺ λέγονται γιὰ ἓνα πρᾶγμα, ὅπως τὰ “ἄορ, ξίφος, μαχαίρι, σπαθί”. ὅλα αὐτὰ δηλώνουν τὸ ἴδιο πρᾶγμα καὶ ἔχουν ἓνα ὀρισμὸν, ὅτι εἶναι σίδηρον μὲ δύο κόψεις.

“Ἐτερώνυμα” εἶναι ὅσα δὲν ἔχουν κοινόν οὔτε τὸ ὄνομα οὔτε τὸν ὀρισμὸν καὶ τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα καὶ ἡ οὐσία τους εἶναι διαφορετικά. Ἄν ἔχουν ἓνα ὑποκείμενον, λέγονται ἕτερώνυμα, ὅπως ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ κατάβασις· ἔχουν δηλαδὴ κοινόν ὑποκείμενον τους τὴν κλίμακα. “Διάφορα” εἶναι ὅποιον τὸ ὄνομα καὶ ἡ οὐσία εἶναι διάφορα καὶ δὲν ἔχουν τὸ ἴδιο ὑποκείμενον, ὅπως οὐσία καὶ συμβεβηκός.

“Παρώνυμα” εἶναι ὅποια ἔχουν τὴν ὀνομασίαν τους ἀπὸ κάποιον ἄλλο, ὅπως ὁ δίκαιος ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην.

<ιδ’> Γιὰ τὸ κοινόν καὶ τὸ ὑποκείμενον.

‘Κοινόν’ εἶναι ἢ ὅ,τι παρατηροῦμε σὲ πολλὰ ἢ ὅ,τι δέχεται

λῶν κατηγορούμενον. Κοινὸν δὲ τετραχῶς λέγεται· ἢ τὸ εἰς τὰ
 μέρη διαιρετόν, ὡς ἡ κληρουχομένη γῆ, ἢ τὸ ἀδιαιρέτως ἐν
 5 χρήσει κοινῇ λαμβανόμενον οὐχ ἅμα δέ, ὡς εἰς δοῦλος ἢ εἰς ἵπ-
 πος δύο δεσποτῶν, ἢ τὸ ἐν προκαταλήψει ἰδιοποιούμενον εἰς δὲ
 τὸ κοινὸν ἀναπεμπόμενον, οἷον ὡς ἐν θεάτρῳ τόπος ἢ ὁ ἐν βα-
 λανείῳ, ἢ τὸ ἀδιαιρέτως εἰς κοινὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν προ-
 βαλλόμενον, ὡς ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον
 10 ἐνταῦθα ἐλήφθη· ὁ λόγος ἐστὶν ἢ περὶ ὄλου, οὐ̄ ἐστὶ, δι' ἑαυτῆς
 γνωρίζουσα φωνή.

Ὑποκείμενον λέγεται ἢ οὐσία αὐτή. Καθ' ὑποκειμένου δὲ
 λέγεται, ὅταν τὰ καθ' ὄλου τῶν μερικῶν κατηγορῆται, ἐν ὑπο-
 κειμένῳ δὲ ὡς ἐν ταῖς οὐσίαις τὰ συμβεβηκότα, οἷον ὡς τὸ
 15 λευκὸν ἐν κύκνῳ. Τὸ ὑποκείμενον διττόν ἐστι· τὸ μὲν πρὸς
 ὕπαρξιν, τὸ δὲ πρὸς κατηγορίαν. Καὶ πρὸς ὕπαρξιν μὲν ὑποκεῖ-
 σθαι λέγουσι τὴν οὐσίαν τοῖς συμβεβηκόσι, πρὸς κατηγορίαν δὲ
 τὰ μερικὰ τοῖς καθ' ὄλου. Ἐν ὑποκειμένῳ ἐστίν, ὃ ἐν τινι μὴ ὡς
 μέρος ὑπάρχον ἀδύνατον χωρὶς εἶναι τοῦ, ἐν ᾧ̄ ἐστίν, ὡς τὸ
 20 χρῶμα ἐν σώματι· οὐ γάρ ἐστὶ τὸ χρῶμα μέρος τῆς οὐσίας τοῦ
 σώματος, τὸ δὲ χρῶμα οὐ δύναται εἶναι ἐκτὸς τοῦ σώματος.

Καθόλου ἐστὶ τὸ πολλὰ σημαῖνον, ὡς ἄνθρωπος· σημαίνει
 γὰρ πάντα τοὺς ἀνθρώπους πολλοὺς ὄντας· μερικὸν δὲ τὸ ἐκ
 τοῦ καθόλου διαιρεθὲν καὶ ὑποκείμενον αὐτῷ, ὡς Πέτρος,
 25 Παῦλος καὶ εἷς ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων. Συνώνυμος κατηγο-
 ρία ἐστίν, ὅταν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τοῦ κατηγορουμένου
 δέχεται τὸ ὑποκείμενον. Καθ' αὐτό ἐστὶ τὸ πρῶτως καὶ κατ'
 οὐσίαν προσόν τινι.

< ιε' > Περὶ τῶν κατηγοριῶν ἐξεῶς τε καὶ δυνάμεως.

Ποσότης ἐστὶ ἀριθμοῦ πέρας, ἡγουν μονάδων σύνθεσις.

πολλά κατηγορούμενα. Τὸ 'κοινὸν' λέγεται μὲ τέσσερις ἐκδοχές· α) ὅποιο διαιρεῖται σὲ μέρη, ὅπως ἡ γῆ ποὺ χωρίζεται σὲ κλήρους· β) ὅποιο χωρὶς νὰ διαιρεθεῖ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ κοινοῦ ὄχι ὁμῶς ταυτόχρονα, ὅπως ἓνας δοῦλος ἢ ἓνας ἵππος δύο κυρίων· γ) αὐτὸ ποὺ κάναμε δικό μας προλαβαίνοντας κι ἔπειτα τὸ ἀποδίδομε στὸ κοινόν, ὅπως ἡ θέση ποὺ βρήκαμε στὸ θέατρο ἢ στὸ λουτρό· δ) ὅποιο προτείνεται ἀδιαίρετο γιὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸ κοινὰ καὶ ὁμοια, ὅπως πήραμε ἐδῶ τὴ φωνὴ τοῦ κήρυκα μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο· ὁ λόγος εἶναι ἡ φωνὴ γιὰ τὸ ὄλο, στὸ ὁποῖο ἀνήκει, ποὺ μὲ τὸν ἑαυτὸ της δίνει πληροφορία.

'Υποκειμένο' λέγεται ἡ ἴδια ἡ οὐσία. Τὸ 'καθ' ὑποκειμένου' λέγεται ὅταν τὰ γενικὰ ἀποδίδονται ὡς κατηγορούμενα στὰ μερικὰ, ἐνῶ 'ἐν ὑποκειμένῳ', ὅταν ἀποδίδονται στὶς οὐσίες τὰ συμβεβηκότα, ὅπως τὸ λευκὸ στὸν κύκνο. Τὸ ὑποκειμένο εἶναι διπλό· τὸ ἓνα γιὰ νὰ συντελέσει στὴν ὑπαρξή, τὸ ἄλλο γιὰ νὰ γίνῃ κατηγορούμενο. Συντελώντας στὴν ὑπαρξή λένε πῶς γίνεται ἡ οὐσία ὑποκειμένο στὰ συμβεβηκότα, ἐνῶ γινόμενο κατηγορούμενο, γίνονται κατηγορούμενο τὰ μερικὰ στὰ γενικὰ. 'Ἐν ὑποκειμένῳ' εἶναι ὅποιο, ἐνῶ δὲν ὑπάρχει σὲ κάποιον ὡς μέρος του, εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς αὐτὸ μέσα στὸ ὁποῖο βρίσκεται, ὅπως τὸ χρῶμα μέσα στὸ σῶμα· γιὰ τὸ χρῶμα δὲν εἶναι μέρος τῆς οὐσίας τοῦ σώματος καὶ οὔτε τὸ χρῶμα μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα.

'Καθόλου' εἶναι ὅποιο σημαίνει πολλά, ὅπως ὁ ἄνθρωπος· γιὰ τὸ σημαίνει ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶναι πολλοί. 'Μερικόν', ὅποιο ἀποτελεῖ μέρος τῆς διαίρεσης τοῦ 'καθόλου' καὶ κεῖται κάτω ἀπὸ αὐτό, ὅπως Πέτρος, Παῦλος καὶ καθένας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. 'Ἀπόδοση κατηγορουμένου συνώνυμα ἔχομε, ὅταν τὸ ὑποκειμένο δέχεται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρισμό τοῦ κατηγορουμένου. 'Καθεαυτὸ' εἶναι ὅποιο ὑπάρχει στὴν οὐσία κάποιου πρωταρχικά.

< ιε' > Γιὰ τίς κατηγορίες ἔξι καὶ δύναμη.

Ποσότητα εἶναι τὸ πέρας ἑνὸς ἀριθμοῦ, δηλαδὴ σύνθεση

Ἄριθμὸς ὀρίζεται σωρεία μονάδων ἢ χύμα μονάδων, οὐχὶ δὲ διαίρεσις μονάδων. Ποιότης ἐστὶν ἡ τὴν διαφορὰν ἐκ τῶν ἄλλων ἐν ἑαυτῇ δεικνύουσα.

Ἐξίς ἐστὶν ἡ κατὰ φύσιν ἐκάστου ἐνέργεια καὶ ὀλοκληρία, οἷον ἐπὶ μὲν ψυχῆς σωφροσύνη, ἀνδρεία, φρόνησις, δικαιοσύνη, ἐπὶ δὲ σώματος τὸ ἐντελὲς τῶν μελῶν καὶ ἀνάλογον καὶ ἡ ὑγίεια. Ἡ δὲ τούτων αὐτῶν ἀτευξία καὶ διαμάρτησις καὶ καθ' ὄλου ἀναίρεσις λέγεται στέρησις. Ἐξίς μὲν ἐστὶν ποιότης τις ἔμμοнос· τόκον δὲ ταύτης τὴν ἐνέργειαν λέγω. Ἐξίς μὲν ἐστὶ ποιότης τις δυσκίνητος καὶ δυσμετάβλητος, ἡ δὲ διάθεσις ἡ ἀντιδιαστελλομένη τῇ ἔξει εὐμετάβλητος καὶ εὐμετακίνητος. Ἐξίς τοίνυν λέγεται ἡ καθ' ἓνα μὲν τρόπον ἐνέργεια τοῦ ἐχομένου καὶ τοῦ ἔχοντος, ὡς τοῦ ὄπλου καὶ τοῦ ὀπλισμένου καὶ ἐνδύματος καὶ ἐνδομένου. Δεύτερον δὲ αἱ ἐπέισακτοι ἐνέργειαι αἱ μόνομοι οὐσαι, εἴτε φυσικαὶ εἴτε ψυχικαὶ ὄσι, φυσικαὶ μὲν ὡς θερμότης ἐν τοῖς θερμαινόμενοις σώμασι, ψυχικαὶ δὲ ὡς ἐπιστήμη. Κατὰ τρίτον τρόπον, ὄπερ οὐπω μὲν ἔχει, ἐπιτηδειότητα δὲ ἔχει πρὸς τὸ δέξασθαι, ὄπερ ἦν τὸ πρῶτον σημαίνομενον τοῦ 'δυνάμει'. Κατὰ τέταρτον δὲ τρόπον ἡ φυσικὴ ποιότης, ἡγουν ἡ φυσικὴ ἔξις, ὡς ἡ θερμότης τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ καθεύδοντος ἡ ὄψις καὶ τῆς χιόνος ἡ ψύξις. Καὶ ἡ πέμπτη δὲ ἡ τελικὴ ἐνέργεια, ὡς ἡ ὄρασις καὶ ἡ θερμότης· κατὰ οὖν τὸ τέταρτον σημαίνομενον ἔλαβεν Ἄριστοτέλης τὴν ὡς κατὰ στέρησιν καὶ ἔξιν τῶν ἀντικειμένων ἀντίθεσιν, ἡγουν τῆς δυνάμεως εἴτε τῆς ποιοτικῆς εἴτε τῆς παθητικῆς.

Διάθεσις δὲ ἐστὶν ἡ κατὰ συμβεβηκὸς τοιάδε ἐκάστου ποιότης. Δύναμις δὲ λέγεται ἡ μὲν κατ' ἐπιτηδειότητα, ἡ δὲ καθ' ἔξιν· κατ' ἐπιτηδειότητα μὲν, ὡς ὄταν εἴπωμεν τὸ παιδίον δυνάμει γραμματικὸν εἶναι, καθὼ ἔχει ἐπιτηδειότητα πρὸς τὸ γενέσθαι γραμματικόν· καθ' ἔξιν δὲ, ὡς ὄταν εἴπωμεν τὸν ἡρεμοῦν-

μονάδων. Ὁ ἀριθμὸς ὀρίζεται ὡς συσσώρευση μονάδων ἢ πλῆθος μονάδων, καὶ ὄχι διαίρεση μονάδων. Ποιότητα εἶναι ἐκείνη πού δείχνει μὲ τὸν ἑαυτὸ της τὴ διαφορὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα.

Ἐξῆ εἶναι ἡ σύμφωνα μὲ τὴ φύση τοῦ καθενὸς ἐνέργεια καὶ ὀλοκληρία του, ὅπως εἶναι ἡ σωφροσύνη στὴν ψυχὴ, ἡ ἀνδρεία, ἡ φρόνηση, ἡ δικαιοσύνη, καὶ στὸ σῶμα ἡ ἀρτιότητα τῶν μελῶν, ἡ ἀναλογία καὶ ἡ ὑγεία. Ἡ μὴ ἐπίτευξη καὶ ἡ ἀστοχία σ' αὐτὰ τὰ ἴδια καὶ ἡ ὀλοσχερῆς ἐξάλειψή τους λέγεται στέρηση. Ἡ ἐξῆ εἶναι μιὰ ἔμμομη ποιότητα· γέννημά της λέγω τὴν ἐνέργεια. Ἡ ἐξῆ εἶναι μιὰ ποιότητα δυσκίνητη, πού μεταβάλλεται δύσκολα, ἐνῶ ἡ διάθεση, πού ἀντιδιαστέλλεται στὴν ἐξῆ, μεταβάλλεται καὶ μετακινεῖται εὐκολα. Ἐξῆ λοιπὸν λέγεται ἡ μὲ ἕναν κάποιον τρόπο ἐνέργεια ἐκείνου πού ἔχει κάτι καὶ τὸ κάτι αὐτό, ὅπως ὁ ὀπλισμένος καὶ τὸ ὄπλο, ὁ ντυμένος καὶ τὸ ροῦχο του. Δεύτερον, ἐξῆς λέγονται οἱ ἐπέισακτες ἐνέργειες πού εἶναι μόνιμες, εἴτε φυσικὲς εἴτε ψυχικὲς, φυσικὲς ὅπως ἡ θερμότητα στὰ σώματα πού θερμαίνονται, καὶ ψυχικὲς ὅπως ἡ ἐπιστήμη. Τρίτος τρόπος εἶναι ἐκεῖνος κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἔχει ἀκόμα ἐξῆ, ἔχει ὅμως τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ τὴ δεχτεῖ, πού ἦταν ἡ πρώτη σημασία τοῦ 'δυνάμει'. Τέταρτος τρόπος εἶναι ἡ φυσικὴ ποιότητα, δηλαδὴ ἡ φυσικὴ ἐξῆ, ὅπως ἡ θερμότητα τῆς φωτιᾶς καὶ ὅσα βλέπει ὁ κοιμισμένος καὶ ἡ ψῦξη τοῦ χιονοῦ. Καὶ ὁ πέμπτος εἶναι ἡ τελικὴ ἐνέργεια, ὅπως ἡ πραγματικὴ ὄραση καὶ ἡ θερμότητα. Μὲ τὴν τέταρτην σημασίαν ὁ Ἀριστοτέλης διατύπωσε τὴν ἀντίθεση τῶν ἀντικειμένων 'κατὰ στέρηση καὶ ἐξῆ', δηλαδὴ τῆς δυνάμεως εἴτε τῆς ποιοτικῆς εἴτε τῆς παθητικῆς.

Διάθεση εἶναι ἡ κατὰ συμβεβηκὸς τέτοια ποιότητα τοῦ καθενός. Δύναμη λέγεται ἀπὸ τὴ μιὰ ἢ σχετικὴ μὲ τὴν ἐπιτηδειότητα κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἢ σχετικὴ μὲ τὴν ἐξῆ· σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιτηδειότητα, ὅπως ὅταν ποῦμε ὅτι τὸ παιδί εἶναι 'δυνάμει' γραμματικός, ἐπειδὴ ἔχει τὴ δύναμη νὰ γίνῃ γραμματικός· σχετικὰ

τα γραμματικὸν δυνάμει γραμματικὸν εἶναι, καθὸ, εἰ καὶ μὴ κέ-
 35 χρηται τῇ τέχνῃ, γινώσκει αὐτήν. Δύναμις πάλιν λέγεται καθ'
 εἶναι σπερματικὸν καὶ ἔστι δυνάμει, εἰ καὶ μήπω τῇ ἐνεργείᾳ
 διὰ τὸν χρόνον· ὡσαύτως καὶ ὁ κόκκος τοῦ σίτου δυνάμει τῇ
 καθ' ἑξίν ἐστι στάχυς, ἔχει γὰρ δύναμιν φυσικὴν γενέσθαι στά-
 40 χυς. Δύναμις λέγεται καὶ ἡ ἰσχύς. Δύναμις λέγεται καὶ ἡ στρα-

ῖα, τουτέστι τὰ ἐκστρατεύματα.
 'Πρὸς τί' εἰσιν, οἷς τὸ εἶναι ταυτόν ἐστι τῷ πρὸς τί πως
 ἔχειν. 'Πρὸς τι' ταῦτά ἐστιν, οἷς τὸ εἶναι ταυτόν ἐστιν ἐν τῷ
 πρὸς ἕτερον λέγεσθαι. 'Πρὸς τι' δὲ λέγεται, ὅσα αὐτά, ἅπερ
 ἐστίν, ἐτέρων ὑπάρχει, ἅμα δὲ καὶ ἀναστρέφει πρὸς ἄλληλα.
 45 'Πρὸς τί' εἰσιν, οἷς τὸ εἶναι ταυτόν τῷ πρὸς τί που ἔχει. Τινὲς
 δὲ σαφέστερον ἐρμήνευσαν τὴν ὑπογραφὴν, ὅτι ταῦτά εἰσι 'πρὸς
 τι', οἷς τὸ εἶναι ταυτόν ἐστιν ἐν τῷ πως ἔχειν πρὸς ἕτερον.
 'Ποῦ' ἐστι τόπου δήλωσις, οἷον ἐν 'Ρώμῃ, ἐν 'Αλεξανδρείᾳ.
 'Πότε' ἐστὶ χρόνου δήλωσις, οἷον πέρυσι, σήμερον, ἀδριον.
 50 'Κεῖσθαι' ἐστὶ τὸ ἔχον θέσιν πως πρὸς ἕτερον, οἷον τὸ σῶμα τὸ
 κείμενόν πως πρὸς τὴν τοιάνδε θέσιν ἢ πρὸς ἀνάκλισιν ἢ καθέ-
 δραν. "Ἐχειν" ἐστὶν οὐσία περὶ οὐσίαν, ὡς δακτύλιος περὶ τὸν
 δάκτυλον καὶ ἱμάτιον περὶ τὸ σῶμα. 'Ποιεῖν' ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ
 ἔχειν τὴν αἰτίαν τῆς ἐνεργείας. 'Πάσχειν' ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ καὶ
 55 ἐτέρῳ ἔχειν τὴν αἰτίαν τοῦ πάσχειν. 'Ποιεῖν' λέγεται ἐπὶ τῶν
 ποιητικῶν τεχνῶν, τεκτονικῆς φημι καὶ τῶν τοιούτων· 'πράτ-
 τειν' δέ, ἐφ' ὧν οὐ διαμένει τὸ τέλος, ἡγουν τὸ ἀποτέλεσμα ὡς
 ἐπὶ τῆς ἀλχητικῆς καὶ ὀρχηστικῆς· 'θεωρεῖν' δὲ ἐπὶ τοῦ ἀστρο-
 νομεῖν, γεωμετρεῖν, νοεῖν καὶ τῶν τοιούτων λέγεται. "Απαθές"
 60 ἐστὶ τὸ πάσης ὕλης χωρὶς καὶ ὑπὸ ταύτης οὐδαμῶς, ὃ ἐστὶ,
 νοηθῆναι δυνάμενον. "Απαθές" ἐστὶ τὸ πάθους χωρὶς καὶ πάσης
 ἀφῆς ἀνώτερον. "Απαθές" ἐστὶ τὸ ἐτέρου ἀνευδεές καὶ ἀεὶ

μέ την ἔξη, ὅπως ὅταν πούμε ὅτι ὁ γραμματικός πού ἀδρανεῖ εἶναι δυνάμει γραμματικός, ἐπειδή, ἂν καί δέν ἀσκεῖ τήν τέχνη του, ὥστόσο τήν κατέχει. Ἐπίσης 'δυνάμει' λέμε σχετικὰ μέ τήν ἔξη, ὅπως ὅταν πούμε ὅτι τὸ παιδί εἶναι γόνιμο, ἐπειδή ἀπὸ τῆ φύση του εἶναι γόνιμο καί εἶναι 'δυνάμει', ἂν καί δέν εἶναι 'ἐνεργεία' ἐξαιτίας τῆς ἡλικίας. Τὸ ἴδιο καί ὁ κόκκος τοῦ σιταριοῦ εἶναι 'δυνάμει' σχετικὰ μέ τήν ἔξη στάχυ, γιατί ἔχει τις φυσικὲς δυνάμεις νὰ γίνει στάχυ. Δύναμη λέγεται καί ἡ ἰσχύς. Δύναμη λέγεται καί ἡ στρατιά, δηλαδὴ τὰ στρατεύματα.

Ἐπὶ τὶ εἶναι ὅποια τὸ εἶναι τους ταυτίζεται μέ τὴ σχέση τους πρὸς κάτι. Ἐπὶ τὶ εἶναι αὐτά, πού τὸ εἶναι τους ταυτίζεται μέ τὸ ὅτι λέγονται πρὸς ἓνα ἄλλο. Ἐπὶ τὶ λέγονται ὅποια, ὅτι εἶναι, ἀνήκουν σὲ ἄλλα, καί ταυτόχρονα κάνουν ἐπιστροφή μεταξὺ τους. Ἐπὶ τὶ εἶναι ὅποιων ταυτίζεται τὸ εἶναι τους μέ τὴ θέση πού ἔχουν σὲ σχέση μέ κάποιον. Μερικοὶ ἐξηγήσαν μέ πῶ πολλὴ σαφήνεια αὐτὴ τὴν ὑπογραφή· εἶπαν ὅτι αὐτὰ εἶναι 'πρὸς τὶ', αὐτὰ πού τὸ εἶναι τους ταυτίζεται κατὰ ὅποια σχέση μέ ἓνα ἄλλο. Τὸ 'πού' εἶναι δῆλωση τόπου, ὅπως 'στὴ Ρώμη', 'στὴν Ἀλεξάνδρεια'. Τὸ 'πότε' εἶναι δῆλωση χρόνου, ὅπως πέρυσι, σήμερα, αὔριο. Τὸ 'κεῖσθαι' εἶναι τὸ νὰ ἔχει κάτι μιὰ θέση σὲ σχέση μ' ἓνα ἄλλο, ὅπως τὸ σῶμα πού ἔχει μιὰ θέση ἢ ξαπλώνει ἢ κάθετα. Τὸ 'ἔχειν' εἶναι ἓνα πράγμα γύρω ἀπὸ ἓνα ἄλλο, ὅπως δαχτυλίδι στὸ δάκτυλο καί φόρεμα στὸ σῶμα. 'Ποιεῖν' εἶναι τὸ νὰ ἔχει κάτι μέσα του τὴν αἰτία τῆς ἐνεργείας. 'Πάσχειν' εἶναι τὸ νὰ ἔχει μέσα του καί μέσα σὲ ἄλλο τὴν αἰτία τοῦ πάσχειν. Τὸ 'ποιεῖν' τὸ λέμε στίς κατασκευαστικὲς τέχνες, τὴν οἰκοδομικὴ καί τίς ἄλλες, ἐνῶ τὸ 'πράττειν' σ' αὐτὲς πού δέν παραμένει ἢ κατάληξή τους, δηλαδὴ τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπως ἡ ἀύληση καί ἡ ὄρχηση. Τὸ 'θεωρῶ' τὸ λέμε ὅταν ἀστρονομοῦμε, γεωμετροῦμε, διαλογοζόμαστε καί τὰ παρόμοια. "Ἀπαθὲς" εἶναι τὸ ἐξω ἀπὸ κάθε ὕλη καί πού δέν εἶναι δυνατὸ νὰ νοήσει αὐτὴ τί εἶναι. "Ἀπαθὲς" εἶναι τὸ ἐξω ἀπὸ κάθε πάθος καί ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ἀφή. "Ἀπαθὲς" εἶναι ὅποιο δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλο καί παραμένει πάντα τὸ ἴδιο στὸν ἑαυτὸ του. 'Πάθος' εἶναι ἡ

ὡσαύτως ἐφ' ἑαυτοῦ μένον. 'Πάθος' ἐστὶ μεταποίησις τοῦδέ τι-
νος, οὐ ἦν, εἶτ' ἐπ' ἀγαθῷ εἶτε καὶ ὡς ἄλλως. 'Παθητόν' ἐστι
65 τὸ μεταποιηθῆναι δυνάμενον ὡς τοῦτο, ὃ οὐκ ἦν πρότερον.

<ιστ' > Περὶ προτέρου ἅμα τε καὶ κινήσεως.

Πρότερον ἕτερον ἐτέρου λέγεται πενταχῶς. Πρότερον κυ-
ρίως ἐστὶ τὸ χρόνω πρότερον, ὡς λέγομεν παλαιότερον ἢ πρε-
σβύτερον. Πρότερον φύσει ἐστίν, ὅπερ συναναιρεῖ καὶ οὐ συνα-
5 ναιρεῖται, καὶ συνεισφέρεται μὲν οὐ συνεισφέρει δέ, δι' ὅπερ τὰ
ἀπλᾶ προτενοῦσι τῶν συνθέτων καὶ τὰ καθόλου τῶν μερικῶν.
Πρότερον δέ ἐστι καὶ τὸ κατὰ τάξιν. Πρότερόν ἐστι καὶ τὸ κατὰ
δύναμιν, ἦτοι κατ' ἀξίαν. Πρότερον ὁμοίως ἐστὶ καὶ τὸ αἰτιον
καὶ τὸ αἰτιατόν· αἰτιον δὲ δεῖ νοεῖν τὸ ἀποτελοῦν, αἰτιατόν δὲ τὸ
10 ἀποτελούμενον.

"Ἄμα λέγεται τὰ συνυπάρχοντα ἀλλήλοις καὶ μὴ ὄντα πρό-
τερον ἕτερον ἐτέρου εἶτε χρόνω εἶτε φύσει εἶτε αἰτίῳ εἶτε τάξει
εἶτε δυνάμει, ἡγουν ἀξίᾳ. "Ἄμα δὲ λέγεται καὶ τὰ ἀντιδιαιρούμε-
να, ἡγουν τὰ δύο σκέλη τὰ ἐκ τῆς αὐτῆς διαιρέσεως, οἷον τοῦ
15 ζώου τὸ μὲν λογικὸν τὸ δὲ ἄλογον.

Κίνησις ἐστὶν ἐντελέχεια τοῦ δυνάμει, καθὼ τοιοῦτόν ἐστιν,
οἷον ὁ χαλκὸς δυνάμει ἐστὶν ἀνδριάς· δύναται γὰρ ὁ χαλκὸς
ἀπολαβεῖν τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντος. Ἐντελέχεια οὖν ἐστὶ τοῦ
χαλκοῦ τοῦ δυνάμει ἀνδριάντος ὄντος τὸ διαλύεσθαι, τὸ δια-
20 πλάττεσθαι, τὸ ζέεσθαι, ἅπερ εἰσὶ κινήσεις. Ἐν ὅσαις οὖν κατη-
γορίαις τὸ 'δυνάμει', εἰκότως ἐν ταύταις θεωρηθήσεται ἡ κίνη-
σις· ἐν τε τῇ οὐσίᾳ καὶ ἐν τῷ ποσῷ καὶ ἐν τῷ ποιῷ καὶ ἐν τῇ
ποῦ κατηγορίᾳ, ἐν μὲν τῇ οὐσίᾳ γένεσις καὶ φθορά, ἐν δὲ τῷ
ποσῷ αὐξήσις καὶ μείωσις, ἐν δὲ τῷ ποιῷ ἀλλοίωσις, ἐν δὲ τῇ
25 ποῦ τὸ κύκλω φερόμενον καὶ τὸ ἐπ' εὐθείας κινούμενον, καὶ
καλεῖται τὸ μὲν πρότερον περιφορά, τὸ δὲ δεύτερον ἀπλῶς ἐπ'
εὐθείας κινήσις. Ἐπὶ δὲ τινὲς εἰσὶν ἐν τῇ 'ποῦ' κατηγορίᾳ κι-

μεταβολή ενός συγκεκριμένου από δ,τι ήταν είτε στο καλύτερο είτε και άλλιώτικα. 'Παθητό' είναι δ,τι μπορεί να μεταβληθεί σ' αυτό που δέν ήταν προηγουμένως.

< ις > Για τὸ πρότερο, τὸ ταυτόχρονα καὶ τὴν κίνηση.

Λέγεται ἓνα προηγούμενο ἀπὸ ἓνα ἄλλο μὲ πέντε τρόπους: α) προηγούμενο εἶναι κυρίως ὁποιο προηγείται χρονικά, ὅπως λέμε παλαιότερο ἢ πρεσβύτερο· β) προηγούμενο φύσει εἶναι, ὁποιο συναναιρεῖ ἀλλὰ δὲ συναναιρεῖται καὶ συνεισάγεται ἀλλὰ δὲ συνεισάγει, γι' αὐτὸ τὰ ἀπλὰ εἶναι προηγούμενα ἀπὸ τὰ σύνθετα καὶ τὰ γενικά ἀπὸ τὰ μερικά. Προηγούμενο ὑπάρχει καὶ ὡς πρὸς τὴν τάξη. Προηγούμενο ὑπάρχει καὶ ὡς πρὸς τὴ δύναμη, δηλαδὴ τὴν ἀξία. Προηγούμενο ὁμοίως ὑπάρχει καὶ ὡς πρὸς τὸ αἴτιο καὶ τὸ αἰτιατό· ὡς αἴτιο πρέπει νὰ νοοῦμε αὐτὸ πού κάμνει κάτι καὶ αἰτιατὸ αὐτὸ πού εἶναι ἀποτέλεσμα αὐτοῦ.

Ταυτόχρονα εἶναι ὁποια συνυπάρχουν καὶ πού δέν ήταν τὸ ἓνα προηγούμενο ἀπὸ τὸ ἄλλο εἴτε ὡς πρὸς τὸ χρόνο, εἴτε ὡς πρὸς τὴ φύση, εἴτε ὡς πρὸς αἴτιο, εἴτε ὡς πρὸς τὴ δύναμη, δηλαδὴ τὴν ἀξία. Ταυτόχρονα λέγονται καὶ τὰ ἀντιδιαιρούμενα, δηλαδὴ τὰ δύο μέρη τῆς ἴδιας διαίρεσης, ὅπως τὸ ζῶο διαίρεται σὲ λογικὸ καὶ ἄλογο.

Ἡ κίνηση εἶναι ἐντελέχεια (πραγματοποίηση) τοῦ 'δυνάμει', πού εἶναι τέτοιο, ὅπως ὁ χαλκὸς εἶναι δυνάμει ἀνδριάντας· γιατί μπορεί ὁ χαλκὸς νὰ λάβει τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντα. Ἐντελέχεια λοιπὸν τοῦ χαλκοῦ, πού εἶναι δυνάμει ἀνδριάντας, εἶναι ἡ διάλυση, ἡ διαμόρφωση, ἡ σμήλευση, πού εἶναι ὅλες κινήσεις. Σὲ ὁποιες λοιπὸν κατηγορίες βρίσκεται τὸ δυνάμει, εἶναι φυσικὸ ὅτι σ' αὐτὲς θὰ θεωρηθεῖ κίνηση, καὶ στὴν οὐσία καὶ στὸ ποσὸ καὶ στὸ ποιὸ καὶ στὸ πού· στὴν οὐσία ἢ γένεση καὶ ἢ φθορά, στὸ ποσὸ ἢ αὔξηση καὶ ἢ μείωση, στὸ ποιὸ ἢ ἀλλοίωση, στὴν κατηγορία 'ποῦ' ἢ κυκλικὴ καὶ ἢ εὐθύγραμμη κίνηση καὶ καλεῖται τὸ προηγούμενο περιφορὰ καὶ τὸ δεύτερο ἀπλῶς κίνηση εὐθύγραμμη. Στὴν κατηγορία 'ποῦ' ὑπάγονται κάπου

νήσεις, τουτέστιν αἱ τοπικαὶ καὶ μεταβατικαὶ κινήσεις· ἢ κάτω, ἢ ἄνω, ἢ ἐντός, ἢ ἐκτός, ἢ δεξιά, ἢ ἀριστερά, ἢ κυκλοφοροῦμέ-
30 νη.

« ιζ' » *Περὶ ἀποφάνσεως καὶ συλλογισμοῦ.*

Τὴν ἐπίνοιαν οἱ Πατέρες καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος διττὴν εἶναι ἀπεφάναντο· ἢ μὲν γὰρ οἶονεὶ ἐπέννοιά τις καὶ ἐπενθύμησίς ἐστι τὴν ὀλοσχερῆ τῶν πραγμάτων καὶ ἀδιάρθρωτον ἐξαπλοῦσά τε
5 καὶ διασαφοῦσα θεωρίαν καὶ γινῶσιν, ὡς τὸ αἰσθήσει δόξαν εἶναι ἀπλοῦν τῇ πολυπραγμοσύνῃ τοῦ νοῦ πολυμερές τε καὶ ποικί-
λον ἀναφαίνεσθαι. Ἡ δὲ ἀνάπλασμα διανοίας τυγχάνει κατὰ συμπλοκὴν αἰσθήσεώς τε καὶ φαντασίας ἐκ τῶν ὄντων τὰ μηδα-
μῶς ὄντα συντιθεῖσα καὶ εἶναι δοξάσουσα· τοιαύτη δὲ ἐστὶν ἢ
10 τῶν ἵπποκενταύρων καὶ σειρήνων μυθοπλαστικά· τῶν γὰρ ὄλων τὰ μέρη λαμβάνουσα καὶ ἐκ μερῶν ἄλλο τι συντιθεῖσα, κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν τε καὶ εὐκολίαν τὰ μηδαμῶς ἐν ὑποστάσει τε καὶ οὐσίᾳ θεωρούμενα ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τοῖς λόγοις ἀνέπλασεν, εἶτα καὶ ταῖς ὕλαις διαμορφουμένη ἀνειδωλοποίησεν.

15 Ἄρχῃ ἐστὶ τῶν γεγονότων αἰτία πάντων. Ἄναρχόν ἐστιν, ἐξ οὗ τὰ πάντα γεγένηται, αὐτὸ δὲ ἀγένητον. Τέλος ἐστὶ τὸ τυχεῖν τοῦ σκοποῦ· τέλος ἐστὶ κατὰ Ἀριστοτέλην, οὗ εἴνεκα τὰ ἄλλα, αὐτὸ δὲ μηδενὸς ἔνεκεν, ἢ οὕτως· τέλος ἐστὶ, δι' ὃ τὰ ἄλλα τις πράττει, αὐτὸ δὲ διὰ μηδέν.

20 Ἄπλῃ φωνῇ, ὄνομα, ρῆμα, φάσις, ὄρος· ταῦτα τὰ πέντε κατὰ μὲν τὸ ὑποκείμενον οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρει, μόνον δὲ κατὰ τὴν σχέσιν ἐστὶν ἢ διαφορά, οἷον ἄνθρωπος ὡς μὲν ἀπλῶς σημαντικόν τινος λέγεται ἀπλῇ φωνῇ, ὡς δὲ ὑποκείμενον λέγεται ὄνομα, ὡς δὲ τάξιν ἐπέχον κατηγορουμένου λέγεται
25 ρῆμα, ὡς δὲ μέρος προτάσεως λέγεται φάσις, ὡς δὲ μέρος συλ-

ἐφτὰ κινήσεις, δηλαδή οἱ τοπικὲς καὶ οἱ μεταβατικὲς κινήσεις· ἡ κίνηση πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὰ μέσα, πρὸς τὰ ἔξω, πρὸς τὰ δεξιὰ, πρὸς τ' ἄριστερά καὶ ἡ κίνηση ἡ κυκλική.

«ιζ'» **Γιὰ τὴν ἀπόφανση καὶ τὸ συλλογισμό.**

Οἱ πατέρες ἔχουν ἀποφανθεῖ καθὼς καὶ ὁ ἀληθινὸς λόγος, ὅτι ἡ ἐπίνοια εἶναι διπλή· ἡ μία εἶναι πρόσθετη ἐννοια καὶ σκέψη πού διευκρινίζει κι ἐξηγεῖ τὴν πλήρη καὶ ἀτακτοποιήτη θεωρητικὴ γνώση τῶν πραγμάτων, ὅπως ὅποιο φάνηκε στὴν αἴσθησι πὼς εἶναι ἀπλό, ἀποκαλύπτεται μὲ τὴ λεπτομερῆ ἐξέταση τοῦ νοῦ πὼς εἶναι πολυσύνθετο καὶ πολύπλοκο. Ἡ ἄλλη εἶναι πλάσμα τῆς διάνοιας μὲ συνένωση αἴσθησις καὶ φαντασίας, πού συνθέτει καὶ φαντάζεται ἀπὸ τὰ ὄντα πού δὲν ὑπάρχουν καθόλου. Αὐτὴ εἶναι ἡ μυθοπλασία σχετικὰ μὲ τοὺς ἵπποκένταυρους καὶ τὶς σειρήνες. Παίρνοντας δηλαδή ἀπὸ κάποια ὄλα τὰ μέλη τους καὶ ἀπὸ τὰ μέλη αὐτὰ συνθέτοντας ἓνα ἄλλο ὄλο μὲ πολλὴ αὐθαιρεσία κι εὐκολία, ἀναπλάθει μὲ τὸ νοῦ καὶ τὸ λόγο ὅποια δὲν παρατηροῦμε νὰ βρίσκονται σὲ ὑπόστασι καὶ οὐσία· ἐπειτα ἔδωσε τὴ μορφή τους σὲ κάποιο ὑλικὸ καὶ ἔκανε τὰ εἶδωλά τους.

Ἄρχῃ εἶναι ἡ αἰτία ὄλων τῶν δημιουργημάτων. Ἄναρχο εἶναι αὐτό, ἀπὸ τὸ ὅποιο δημιουργήθηκαν τὰ πάντα, ἐνῶ αὐτό εἶναι ἀδημιούργητο. Τέλος εἶναι νὰ ἐπιτύχει κανεὶς τὸ σκοπό. Τέλος κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη εἶναι αὐτὸ πού ἐξαιτίας τοῦ ἐγίναν τὰ ἄλλα καὶ τὸ ἴδιο δὲν ἐγινε ἐξαιτίας κανενός. Ἡ διατυπωμένο ἄλλιως. Τέλος εἶναι ἐκεῖνο πού γιὰ χάρη του πράττει κάποιος τὰ ἄλλα, ἐνῶ αὐτὸ δὲν τὸ πράττει γιὰ κανένα.

Ἡ ἀπλὴ φωνή, τὸ ὄνομα, τὸ ρῆμα, ἡ φάσι, ὁ ὄρος αὐτὰ τὰ πέντε δὲ διαφέρουν κατὰ τὸ ὑποκείμενο σὲ τίποτε μεταξὺ τους· ἡ διαφορὰ ὑπάρχει μόνο στὴ σχέσι. Γιὰ παράδειγμα ὁ ἄνθρωπος· ὅταν ἡ λέξι ἀπλῶς σημαίνει κάτι λέγεται ἀπλὴ φωνή, ὡς ὑποκείμενο λέγεται ὄνομα, ὅταν ἐπέχει θέσι κατηγορήματος λέγεται ρῆμα, ὡς μέρος προτάσεως λέγεται φάσι, ὡς μέρος τοῦ

λογισμοῦ λέγεται ὄρος. Ἀπόφανσις ἐστὶ λόγος σημαίνων, τί τινι ὑπάρχει ἢ μὴ ὑπάρχει, οἷον ᾿Σωκράτης οὐ βαδίζει' δηλοῖ, ὅτι οὐχ ὑπάρχει τῷ Σωκράτει τὸ βαδίζειν. Αὕτη ἡ ἀπόφανσις διαιρεῖται εἰς κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν.

30 Ἀπόφανσις ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ τὸ ἀληθεύειν ἐστὶν ἢ τὸ ψεύδεσθαι, οἷον ᾿Σωκράτης ἀνθρωπὸς ἐστίν' (ἰδοὺ γὰρ ἀληθεύει), ἢ ᾿Σωκράτης οὐκ ἐστὶν ἀνθρωπὸς' (ἰδοὺ γὰρ ψεύδεται). Κατάφασις ἐστὶ λόγος σημαίνων, τί τινι ὑπάρχει, οἷον ᾿Σωκράτης βαδίζει'. Κατάφασις πάλιν ἐστὶ λόγος ἀποφαντικός τινος κατὰ
35 τινος. Ἀπόφασις ἐστὶ λόγος σημαίνων, τί τινι οὐχ ὑπάρχει, οἷον ᾿Σωκράτης οὐ βαδίζει'. Ἀντίφασις ἐστὶ μάχη δύο προτάσεων μεριζουσῶν τὸ ἀληθές καὶ τὸ ψεῦδος ἐπὶ πάσης ὄλης καὶ ἐπὶ παντὸς χρόνου, οἷον ᾿πᾶς ἀνθρωπὸς δίκαιός ἐστιν', οὐ πᾶς ἀνθρωπὸς δίκαιός ἐστιν'· πάντως τούτων ἡ μὲν ἐστὶν ἀληθής, ἡ
40 δὲ ψευδής.

Πρότασις ἐστὶ λόγος ἀποφαντικός τινος ἀπὸ τινος, ὅπερ ἐστὶν ἀπόφασις, ἢ τινος κατὰ τινος, ὅπερ ἐστὶ κατάφασις. Ὅρος ἐστίν, εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις, οἷον πρότασις ἐστὶ ᾿Σωκράτης βαδίζει'· αὕτη ἡ πρότασις ἀναλύεται εἰς τὸ ᾿Σωκρά-
45 τῆς' καὶ εἰς τὸ ᾿βαδίζει'. Ἐκαστον οὖν αὐτῶν ὡς μέρος προτάσεως ὄρος ἐστὶ. Συλλογισμὸς ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, ἕτερον ἐξ ἀνάγκης τῶν κειμένων συμβαίνει διὰ τὰ κείμενα· ᾿τεθέντων' δὲ εἶπον ἀντὶ τοῦ ᾿ὀμολογηθέντων', τὸ δὲ ᾿διὰ τὰ κείμενά' φημι, τουτέστιν ὅτι διὰ τὰς προκειμένας προτάσεις γίνε-
50 ται τὸ συμπέρασμα, μὴ δεόμενον ἕξωθεν ἐτέρας τινὸς συστάσεως ἢ ὄρου. Λημμάτιόν ἐστὶν, ὅπερ εἴληπται ὡς ὀμολογούμενον πρὸς κατασκευὴν τινος.

Ἰστέον δέ, ὅτι τὰ πέντε ταῦτα κατὰ τὴν ὑπόστασιν οὐδὲν ἀλλήλων διενηνόχασιν, οἷον ἀπόφανσις, πρότασις, πρόβλημα,
55 ἐνστασις, συμπέρασμα· ὅταν μὲν γὰρ ἀπλῶς ἀποφαίνωμαι, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν, ἀπόφανσις λέγεται, ὅτε δὲ ὡς μέρος συλλογισμοῦ ληφθῆ, τότε πρότασις ἐστὶ τὸ λέγειν ᾿ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν'. Ἦνίκα δὲ τις ἐνίσταται πρὸς τὴν πρότασιν ζητῶν·

συλλογισμοῦ λέγεται ὄρος. Ἀπόφανσις εἶναι λόγος πού σημαίνει τί ὑπάρχει σέ κάποιο ἢ τί δέν ὑπάρχει, ὅπως ὁ Σωκράτης δέ βαδίζει, δηλώνει ὅτι ὁ Σωκράτης δέν ἔχει τὸ βάδισμα. Αὐτὴ ἡ ἀπόφανση διαιρεῖται σέ κατάφαση καὶ σέ ἀπόφαση.

Ἀπόφανση εἶναι λόγος πού εἶτε ἀληθεύει εἶτε ψεύδεται. Γιὰ παράδειγμα: ὁ Σωκράτης εἶναι ἄνθρωπος' κι αὐτὸ ἀληθεύει ἢ ὁ Σωκράτης δέν εἶναι ἄνθρωπος', καὶ ψεύδεται. Κατάφαση εἶναι λόγος πού σημαίνει τί ὑπάρχει σέ κάποιον, ὅπως ὁ Σωκράτης βαδίζει'. Κατάφαση πάλι εἶναι λόγος πού ἀποφαίνεται κάτι γιὰ κάποιον. Ἀπόφαση εἶναι λόγος πού σημαίνει τί δέν ὑπάρχει σέ κάποιον, ὅπως ὁ Σωκράτης δέ βαδίζει'. Ἀντίφαση εἶναι σύγκριση δύο προτάσεων πού μοιράζουσι τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος γιὰ ὅλο τὸ σύνθετο καὶ γιὰ ὅλο τὸ χρόνο, ὅπως 'κάθε ἄνθρωπος εἶναι δίκαιος', 'κάθε ἄνθρωπος δέν εἶναι δίκαιος'. ὅπως ὅποτε εἶναι ἀληθινὴ ἢ μία ἀπὸ τὶς δύο ἀποφάνσεις.

Πρόταση εἶναι λόγος πού ἀρνεῖται κάτι ἀπὸ κάποιο, πράγμα πού εἶναι ἀπόφαση, ἢ πού ἀποδίδει κάτι σέ κάποιο, πράγμα πού εἶναι κατάφαση. Ὁ ὄρος εἶναι τὸ στοιχεῖο στὸ ὁποῖο ἀναλύεται ἡ πρόταση. Ἐχομε τὴν πρόταση ὁ Σωκράτης βαδίζει' ἢ πρόταση αὐτὴ ἀναλύεται στὸ ὅτι Σωκράτης' καὶ στὸ βαδίζει'. Καθένα ἀπὸ τὰ μέρη αὐτὰ τῆς πρότασης εἶναι ὄρος. Συλλογισμὸς εἶναι λόγος, στὸν ὁποῖο ὅταν θέσομε κάποιες ἐννοιες, τὰ κείμενα ὑποχρεώνουσι νὰ συμβεῖ κάτι ἄλλο ἐξαιτίας τους. Τὸ ὅταν θέσομε' τὸ εἶπα ἀντὶ τοῦ ὅτι ὁμολογήσομε', ἐνῶ τὸ ὅτι ἐξαιτίας τῶν κειμένων' τὸ λέγω, ἐπειδὴ ἐξαιτίας τῶν προκειμένων προτάσεων προκύπτει τὸ συμπέρασμα πού δέ χρειάζεται ἀπὸ ἐξω κάποια ἄλλη σύσταση ἢ κάποιον ὄρο. ὅτι ὅτι εἶναι ὅ,τι δεχόμεστε ὡς ὁμολογούμενο γιὰ νὰ συμπεράνομε κάτι.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι αὐτὰ τὰ πέντε δὲ διαφέρουσι σέ τίποτα μεταξύ τους κατὰ τὴν ὑπόστασιν, δηλαδὴ ἡ ἀπόφανση, ἡ πρόταση, τὸ πρόβλημα, ἡ ἐνστασις, τὸ συμπέρασμα. ὅταν ἀποφαινομαι ἀπλῶς ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη, αὐτὸ λέγεται ἀπόφανση· ὅταν ὅμως τὸ λάβομε ὡς μέρος συλλογισμοῦ, τότε ἡ φράσις ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη' εἶναι πρόταση. ὅταν κάποιος

Πόθεν δῆλον, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι· τότε τὸ τοιοῦτον ἐν-
 60 στασις προσαγορεύεται. Ἦνίκα δὲ πάλιν προτείνομεν εἰς
 ζήτησιν· Ἐὰρ γε ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν· καλεῖται πρόβλημα.
 Ὅτε δὲ ἐκ προτάσεως συνάγεται, καλεῖται συμπέρασμα, οἷον·
 Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητος, τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον, λοιπὸν ἐκ τῶν
 προτάσεων τούτων· Ἐὰρ γε ἡ ψυχὴ ἀθάνατος· τουτέστι τὸ
 65 συμπέρασμα.

Πρόβλημά ἐστι θεώρημα συντεῖνον εἰς αἵρεσιν καὶ φυγὴν
 πρὸς θεωρίαν καὶ γνῶσιν. Πύσμα ἐστὶν ἐρώτημα διεξοδικὴν
 ἀπαιτοῦν ἀπόκρισιν. Ἰστέον, ὡς διαφέρει ὁ ἐρωτηματικὸς λό-
 γος τοῦ πνευματικοῦ, ὅτι τῷ μὲν ἐρωτηματικῷ ταχεῖα ἔπεται ἡ
 70 ἀπόκρισις, ἤγουν δι' ὀλίγου, τῷ δὲ πνευματικῷ χρονία καὶ διὰ
 πολλοῦ ἔπεται ἡ ἀπόκρισις, ἤγουν διὰ πολλῶν λόγων. Ἐνστα-
 σις ἢ ἐκ πρώτης βαλβίδος, ἤγουν ἐκ προοιμίων ἀνατρέπουσα
 τὸν λόγον. Ἀντιπαράστασις δὲ ἡ δεχομένη μὲν τὸν λόγον ὡς
 ἀληθῆ, δεικνύουσα δέ, ὡς οὐδὲν βλάπτει πρὸς τὸ προκείμενον,
 75 οἷον θελόντων ἡμῶν δεῖξαι.

Αἵρεσις ἐστὶ περὶ πίστεως οὐκ ἀληθῆς δόξα. Αἵρεσις ἐστὶ
 δόξα πλειόνων ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους μὲν συμφωνούντων
 πρὸς ἑτέρους δὲ διαφωνούντων. Κοινὴ δὲ ἔννοιά ἐστὶν ἢ παρὰ
 πάντων ὁμολογουμένη, οἷον ὅτι ἔστι Θεός. Θεσις δὲ ἐστὶ παρά-
 80 δοξος ὑπόληψις τινος τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ γνωρίμων, ἤγουν ξένη
 ἔννοια, οἷον ὡς Παρμενίδου λόγος, ὅτι Ἐν ἔλεγε τὸ ὄν, καὶ ὡς
 ὁ Ἡρακλείτου, ὅτι πάντα κινεῖται'.

< ιη' > Περὶ τῶν τεσσάρων διαλεκτικῶν μεθόδων.

Ἰστέον, ὡς τέσσαρες εἰσι διαλεκτικοὶ μέθοδοι, ἤγουν λογι-
 καί· α' διαιρετική, ἣτις διαιρεῖ τὸ γένος εἰς εἶδη διὰ μέσων τῶν
 διαφορῶν· β' ὀριστική, ἣτις ἀπὸ τοῦ γένους καὶ τῶν διαφορῶν
 διεῖλε, ὡς ἡ διαιρετικὴ ὀρίζει τὸ ὑποκείμενον· γ' ἀναλυτικὴ ἢ

προβάλλει αντίρρηση κατά τῆς πρότασης ζητώντας 'ἀπό ποῦ εἶναι φανερό ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη;' τότε αὐτὸ ὀνομάζεται ἔνσταση. Ἐὰν πάλι προτεῖνουμε νὰ ἐρευνηθεῖ 'ἄραγε εἶναι ἡ ψυχὴ ἀθάνατη;' τότε αὐτὸ καλεῖται πρόβλημα. Ἡ συναγωγὴ πάλι ποῦ κάνουμε ἀπὸ μιὰ πρόταση, λέγεται συμπέρασμα, ὅπως 'ἡ ψυχὴ εἶναι ἀεικίνητη, τὸ ἀεικίνητο εἶναι ἀθάνατο' ἀπὸ τὶς προτάσεις αὐτὲς συνάγεται τοῦτο· 'ἄρα ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη' δηλαδὴ τὸ συμπέρασμα.

Πρόβλημα εἶναι ἓνα θεώρημα ποῦ συντείνει σὲ μιὰ ἐντολὴ καὶ τροπὴ πρὸς θεωρητικὴ γνώση. Πύσμα εἶναι ἐρώτημα ποῦ ἀπαιτεῖ ἀπόκριση διεξοδική. Πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι ὁ ἐρωτηματικὸς λόγος διαφέρει ἀπὸ τὸν πνευματικὸ, ἐπειδὴ στὸν ἐρωτηματικὸ λόγο ἀκολουθεῖ γρήγορη ἀπόκριση, δηλαδὴ σὲ λίγο χρόνο, ἐνῶ στὸν πνευματικὸ βραδύτερη καὶ μακριά, δηλαδὴ μὲ πολλοὺς λόγους. Ἐνσταση εἶναι ἢ ἀπὸ τὴν πρώτη βαλβίδα, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν πρόλογο ἤδη, ἀνατροπὴ τοῦ λόγου. Ἀντιπαράσταση εἶναι ποῦ δέχεται τὸ λόγο ὡς ἀληθινὸ καὶ ποῦ δείχνει ὅτι δὲ βλάπτει καθόλου τὸ προκείμενο ἔτσι ὅπως θέλομε ἐμεῖς νὰ τὸ δεῖξομε.

Αἵρεση εἶναι γνώμη γιὰ τὴν πίστη ποῦ δὲν εἶναι ἀληθινή. Αἵρεση εἶναι δοξασία περισσότερων ἀνθρώπων ποῦ συμφωνοῦν μεταξύ τους, διαφωνοῦν ὁμως μὲ ἄλλους. Κοινὴ ἔννοια εἶναι ἢ ἔννοια ποῦ παραδέχονται ὅλοι, ὅπως ὅτι 'ὑπάρχει Θεός'. Θέση εἶναι μιὰ παράδοξη ἀντίληψη κάποιου ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς φιλοσόφους, δηλαδὴ μιὰ παράδοξη ἔννοια, ὅπως ὁ λόγος τοῦ Παρμενίδου ποῦ ἔλεγε, ὅτι 'τὸ ὄν εἶναι ἓνα', καὶ ὅπως ὁ λόγος τοῦ Ἡρακλείτου, ὅτι 'τὰ πάντα μεταβάλλονται'.

< ιη > Γιὰ τὶς τέσσερις διαλεκτικὲς μεθόδους.

Πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι οἱ διαλεκτικὲς, δηλαδὴ οἱ λογικὲς μέθοδοι, εἶναι τέσσερες· α) ἢ διαιρετικὴ, ποῦ διαιρεῖ τὸ γένος σὲ εἶδη μὲ τὴν παρέμβαση τῶν διαφορῶν· β) ἢ ὀριστικὴ, ποῦ διαίρεσε ἀπὸ τὸ γένος καὶ τὴν διαφορὰ, ὅπως ἢ διαιρετικὴ ὀρί-

τὸ συνθετικώτερον ἀναλύουσα εἰς τὰ ἀπλούστερα, ἤγουν τὸ σῶμα εἰς τοὺς χυμούς, τοὺς χυμούς εἰς τοὺς καρπούς, τοὺς καρπούς εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, τὰ τέσσαρα στοιχεῖα εἰς ὕλην καὶ εἶδος· δ' ἀποδεικτικὴ ἢ διὰ μέσου τινὸς δεικνύουσα τὸ προκείμενον· οἷον προκεῖται μοι δεῖξαι, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι·
 10 λαμβάνω τι μέσον, τὸ ἀεικίνητον, καὶ συλλογίζομαι οὕτως· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητος· τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον· ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος.

Ἰστέον δέ, ὡς οἱ συλλογισμοὶ τῆς ἀποδεικτικῆς εἰσι. Δεῖ δὲ
 15 γινώσκειν, ὅτι ἡ ἀναλυτικὴ τρισσὴ τίς ἐστίν· ἐστὶ γὰρ φυσικὴ ὡς προλεχθεῖσα· ἐστὶ δὲ καὶ λογικὴ ἀνάλυσις, ὅταν τὸν προταχθέντα συλλογισμόν ἀναλύσωμεν εἰς τὸ οἰκτεῖον σχῆμα· ἐστὶ καὶ μαθηματικὴ, ὅταν λάβωμεν τὸ ζητούμενον ὡς ὁμολογούμενον καὶ κατανήσωμεν εἰς τι ὁμολογοῦμενον, ὅθεν ἀγρεύεται τὸ
 20 προκείμενον. Οἷον ἔστω ζητούμενον, εἰ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ. Τοῦτο τὸ ζητούμενον λαμβάνω ὡς ὁμολογούμενον καὶ λέγω· Ἐπειδὴ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, εἰσὶν ἀμοιβαὶ τῶν φαύλων καὶ ἀγαθῶν πράξεων· εἰ δὲ εἰσὶν ἀμοιβαί, εἰσὶ τὰ ὑπὸ γῆν δικαιοτήρια, ἐστὶ τὸ δικαζόμενον καὶ δικάζον· εἰ δὲ ἐστὶ τὸ δικαζόμενον καὶ δι-
 25 κάζον, ἐστὶ προνοητὴς καὶ πρόνοια, ἣτις παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται. Ἐνθεν λοιπὸν κατὰ σύνθεσιν λέγω· Ἐπειδὴ ἐστὶ πρόνοια καὶ δικαστής, εἰσὶ τὰ ὑπὸ γῆν δικαιοτήρια· εἰ δὲ εἰσὶ ταῦτα, εἰσὶν ἀμοιβαί· εἰ δὲ εἰσὶν ἀμοιβαί, ἐστὶ τὸ κρινόμενον· εἰ δὲ ἐστὶ τὸ κρινόμενον, ἀθάνατος ἄρα ἡ ψυχὴ.

ζει τὸ ὑποκείμενο· γ) ἡ ἀναλυτικὴ, πού ἀναλύει τὸ συνθετικότερο στὰ ἀπλούστερα, ἤτοι τὸ σῶμα στοὺς χυμούς, τοὺς χυμούς στοὺς καρπούς, τοὺς καρπούς στὰ τέσσερα στοιχεῖα, τὰ τέσσερα στοιχεῖα σὲ ὕλη καὶ εἶδος· δ) ἡ ἀποδεκτικὴ, ἡ ὁποία μέσω μιᾶς ἔννοιας ἀποδεικνύει τὸ ζητούμενο. Γιὰ παράδειγμα· πρόκειται ν' ἀποδείξω ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη· παίρνω ἓνα μέσο ὄρο, τὸ ἀεικίνητο, καὶ συλλογίζομαι ἔτσι: Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀεικίνητη· τὸ ἀεικίνητο εἶναι ἀθάνατο· ἄρα ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι οἱ συλλογισμοὶ ἀνήκουν στὴν ἀπόδειξη. Ἐπίσης πρέπει νὰ ξέρομε ὅτι ἡ ἀνάλυση εἶναι τριπλή. Εἶναι φυσικὴ, ὅπως εἶπα προηγουμένως· εἶναι καὶ ἡ λογικὴ ἀνάλυση, ὅταν ἀναλύσομε στὸ σχῆμα τοῦ τὸ συλλογισμό πού προτάξαμε· εἶναι καὶ ἡ μαθηματικὴ ἀνάλυση, ὅταν λάβομε τὸ ζητούμενο ὡς παραδεκτὸ καὶ καταλήξομε σὲ κάτι παραδεκτό, ἀπὸ τὸ ὁποῖο συλλαμβάνεται αὐτὸ πού θέλαμε. Ἄς ὑποθέσομε ὅτι ζητοῦμε ἂν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη. Θεωρῶ ὡς παραδεκτὸ αὐτὸ τὸ ζητούμενο καὶ λέγω. Ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη, ὑπάρχουν ἀνταποδόσεις γιὰ τὶς φαῦλες καὶ τὶς ἀγαθὲς πράξεις· ἂν ὑπάρχουν ἀνταποδόσεις, ὑπάρχουν τὰ ὑπόγεια δικαστήρια· ἂν ὑπάρχουν τὰ ὑπόγεια δικαστήρια, ὑπάρχει ὁ κατηγορούμενος καὶ ὁ δικαστὴς του· ἂν ὑπάρχει ὁ κατηγορούμενος καὶ ὁ δικαστὴς, ὑπάρχει προνοητὴς καὶ πρόνοια, πού τὴν ὁμολογοῦν ὄλοι. Ἄπὸ ἐδῶ λοιπὸν ἀκολουθώντας τὸν συνθετικὸ τρόπο λέγω: Ἐπειδὴ ὑπάρχει πρόνοια καὶ δικαστὴς, ὑπάρχουν τὰ ὑπόγεια δικαστήρια· ἂν ὑπάρχουν τὰ ὑπόγεια δικαστήρια, ὑπάρχουν ἀνταποδόσεις· ἂν ὑπάρχουν ἀνταποδόσεις, ὑπάρχει αὐτὸ πού δικάζεται· κι ἀφοῦ ὑπάρχει αὐτὸ πού δικάζεται, ἄρα ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη.

ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΟΚΛΑΣΤΩΝ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΣΤΗΛΙΤΕΥΤΙΚΟΣ

Γενόμενος παρὰ πιστῶν καὶ ὀρθοδοξῶν καὶ πόθον καὶ ζῆλον ἔχόντων, πρὸς ἔλεγχον τῶν ἐναντίων τῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀγίων καὶ ὀρθοδόξων ἡμῶν πατέρων.

α'. Ναβουθὲ ὁ Ἰσραηλίτης, ἵνα μὴ τὸν πατρῶον ἀμπελῶνα παραδῶ κατελιθοβολήθη, λέγων· «οὐ μὴ προδῶ κληρονομίαν πατέρων μου». Οὗτοι δέ, φησίν, ἐπίσκοποι καὶ ποιμένες τῶν λογικῶν λαχόντες εἶναι προβάτων, διὰ δόξαν κενὴν καὶ μόνον, τῶν Πατέρων τὰς φωνὰς παρωσάμενοι, κατὰ τῆς πίστεως ἑαυτοὺς ὀπίσαντες, τὰ ὀρθῶς ὑπ' αὐτῶν ρηθέντα στρεβλοῦσι κατὰ τὸν ἀδόκιμον αὐτῶν καὶ τεθολωμένον νοῦν διδάσκοντες, «ἄπερ, πάντα ἐνώπια τοῖς συνιοῦσι, καὶ ὀρθὰ τοῖς εὐρίσκουσιν γνῶσιν», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οἱ μὲν γὰρ δόξη καὶ καθαρῶ 10 τῆς διανοίας ὁμματι τοῖς ἱεροῖς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς περιτυγχάνοντες λόγοις, ὄφελος θεῖον, ὡσπερ τινὰ οὐράνιον θησαυρόν, ταῖς αὐτῶν εἰσοικίζουσι ψυχαῖς, οἱ δὲ τὸν νοῦν ἔχοντες τῷ ψεύδει προσνενευκότα καὶ τῆς τινων ἀθυροστομίας ἠττώμενον καὶ βεβήλου γνώσεως ἔραστῆν, ἐκείνων ἔσονται κοινωνοί, 15 περὶ ὧν ὁ μακάριος Παῦλος γράφει· «ἐν οἷς ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ διαυγᾶσαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χρι-

ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΟΚΛΑΣΤΩΝ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΙΜΗΤΙΚΟΣ

Ποῦ ἔγινε ἀπὸ πιστοὺς καὶ ὀρθοδόξους οἱ ὁποῖοι ἔχουν πόθο καὶ ζῆλο, γιὰ τὸν ἔλεγχον αὐτῶν ποῦ εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὴν πίστη καὶ τὴ διδασκαλία τῶν ἁγίων καὶ ὀρθοδόξων πατέρων μας.

Ὁ Ἰσραηλίτης Ναβουθέ, γιὰ νὰ μὴ παραδώσει τὸ πατρικό του ἀμπέλι, καταλιθοβολήθηκε λέγοντας· δὲ θὰ παραδώσω τὴν κληρονομία τῶν πατέρων μου. Ἐνῶ αὐτοί, ποῦ ἔλαχε νὰ εἶναι ἐπίσκοποι καὶ ποιμένες τῶν λογικῶν προβάτων, ἐξαιτίας ἄσκοπης δόξας καὶ μόνο, περιφρονώντας τὶς φωνὲς τῶν Πατέρων, ἀφοῦ ἐξόπλισαν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἐναντίον τῆς πίστεως, διαστρεβλώνουν ὅσα εἶπαν ἐκεῖνοι ὀρθά, καὶ διδάσκουν σύμφωνα μὲ τὸ φτωχὸ καὶ θολωμένο μυαλό τους «ὅλα ὅσα εἶναι φανερά σ' ἐκείνους ποῦ ἔχουν καλὴ διάθεση, καὶ ὀρθά σ' ἐκείνους ποῦ ἀναζητοῦν καὶ βρίσκουν τὴν ἀληθινὴ γνώση», ὅπως εἶναι γραμμένο¹. Γιατὶ ἐκεῖνοι, ἀσχολούμενοι μὲ ὀξύδερκεια καὶ μὲ καθαρὸ τὸ μάτι τῆς διάνοιάς τους μὲ τὰ ἱερὰ λόγια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς, εἰσάγουν στὶς ψυχές τους θεϊκὸ κέρδος, σὰν κάποιο θησαυρὸ οὐράνιο, ἐνῶ αὐτοί, ἔχοντας τὸν νοῦ τους στραμμένο πρὸς τὸ ψέμα καὶ ἐπηρεαζόμενο ἀπὸ τὴν ἀθυροστομία μερικῶν καὶ θιασώτῃ τῆς βέβηλης γνώσης, θὰ γίνουν κοινωνοὶ ἐκείνων, γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ μακάριος Παῦλος γράφει· «στοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς τοῦ κόσμου αὐτοῦ τύφλωσε τὸ νοῦ τῶν ἀπίστων, γιὰ νὰ μὴ φωτίσει σ' αὐτοὺς ὁ φωτισμὸς τοῦ Εὐαγγε-

στοῦ, ὃς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ». Τυφλώττουσι γὰρ καὶ εἰσὶν ὁδηγοὶ τυφλῶν· τοιγαροῦν οὗτοι καὶ τοῖς τῆς ἀπωλείας ἐμπί-
 20 πτουνσι βόθροις, ὡς γὰρ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ εἶρηκε· «τυφλὸς τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῆ, ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται». Καταφλυαροῦσι τοίνυν τινὲς τῶν τῆς ἀληθείας Πατέρων καὶ διδασκάλων, καὶ δὴ καὶ σκαιότητος διαβολικῆς τὸν οἰκεῖον ἐμπλήσαντες νοῦν, παραχαράττειν ἐπέειγονται τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον, τῆς
 25 μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς οὐ μετρίαν ποιοῦντες κατάρρησιν, «μὴ νοοῦντες μῆτε ἂ λέγουσι, μῆτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

β'. Εὐρεταὶ δὲ τῆς τοιαύτης ἀσεβείας γεγόνασι πολλοὶ μὲν καὶ ἕτεροι, κατὰ τοὺς ἄνωθεν παρωχηκότας καιρούς, νῦν δὲ τῆς ἐκεῖνων ἀνοσιότητος οὗτοι οἱ προφασιζόμενοι κατὰ τοὺς νέους Φαρισαίους. Ὡσπερ γὰρ ἀληθῶς αὐτοὶ ἠρνήσαντο τὸν Υἱὸν
 5 τοῦ Θεοῦ σαρκὶ ἐληλυθότα, οὕτω καὶ νῦν νεοκῆρυκες μὴ θέλοντες προσκυνεῖν καὶ σεβάζεσθαι τῆς ἐνσάρκου τοῦ Χριστοῦ παρουσίας καὶ τῆς κατὰ σάρκα αὐτοῦ ἀχράντου Μητρὸς καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ τὰς σεβασμίους καὶ σεπτὰς εἰκόνας, ἀλλὰ
 10 νέαν κενотоμοῦντες ἐτεκτονήσαντο πίστιν, παρὰ τὴν ἀρχῆθεν ἐκ τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων καὶ μαθητῶν καὶ διαδόχων τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὑπαρχόντων. Ὡς γὰρ αὐτοῖς ἔδοξε νῦν λέγοντες, πλεον τῶν ἁγίων Πατέρων ὧν οἱ λόγοι καὶ αἱ ἀρεταὶ στήριγμα καὶ στήλη τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλη-
 15 σίας ὑπάρχουσιν, οὗτοι τὴν πίστιν φυλάττειν διαβεβαιοῦντες. Τὰς γὰρ αὐτῶν τῶν Πατέρων φωνάς, ἃς αὐτοὶ τρανώς ἐκήρυξαν περὶ τῶν σεβασμίων καὶ προσκυνητῶν εἰκόνων, οὗτοι οἱ νεόσοφοι, λαβόντες τὰς καλῶς ὑπὸ τῶν προφητῶν ρηθείσας

λίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ»². Διότι εἶναι τυφλωμένοι καὶ ὀδηγοῦν τυφλοὺς, γι' αὐτὸ ὅπως ὅποτε θὰ πέσουν καὶ στοὺς βόθρους τῆς ἀπώλειας. Γιατί, ὅπως εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας, «ὅταν ἓνας τυφλὸς ὀδηγεῖ ἄλλον τυφλό, θὰ πέσουν καὶ οἱ δύο σὲ λάκκο»³. Μωρολογοῦν λοιπὸν μερικοὶ ἐναντίον τῶν Πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς ἀλήθειας, καὶ ἔχοντας τὸν νοῦ τους γεμάτο διαβολικὴ ἀπαιδευσία, βιάζονται νὰ διαστρεβλώνουν τὸ μυστήριον τῆς ἀλήθειας, ἀρνούμενοι ἀνεπιφύλακτα τὴν ἐνσάρκωση τοῦ Μονογενοῦς, «χωρὶς νὰ κατανοοῦν οὔτε αὐτὰ ποὺ λένε, οὔτε αὐτὰ ποὺ διαβεβαιώνουν», ὅπως ἔχει γραφεῖ⁴.

Ἐφευρέτες αὐτῆς τῆς ἀσέβειας ὑπῆρξαν βέβαια καὶ πολλοὶ ἄλλοι τὰ παλιὰ χρόνια ποὺ πέρασαν, καὶ ἐκείνων τὴν ἀσέβεια προφασίζονται τώρα αὐτοὶ οἱ νέοι Φαρισαῖοι. Γιατί, ὅπως ἀληθινὰ ἐκεῖνοι ἀρνήθησαν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σαρκώθηκε, ἔτσι καὶ τώρα οἱ νεόκοποι κήρυκες δὲ θέλουν νὰ προσκυνοῦν καὶ νὰ σέβονται τὶς σεβάσμιες καὶ σεπτῆς εἰκόνες τῆς σωματικῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς κατὰ σάρκα ἄχραντης Μητέρας του καὶ πραγματικῆς Θεοτόκου καὶ ἀειπάρθενης Μαρίας, καὶ ὄλων τῶν ἀγίων του. Ἀλλά, μωρολογώντας, κατασκεύασαν νέα πίστη, διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ τῶν ἀγίων Πατέρων μας, ποὺ ἦταν μαθητῆς καὶ διάδοχοι τῶν ἀγίων ἀποστόλων. Γιατί, λέγοντας ὅτι τοὺς ἀρέσει, περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀγίους Πατέρες, τῶν ὁποίων τὰ λόγια καὶ οἱ ἀρετῆς ἀποτελοῦν στήριγμα καὶ κώλινα τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, διαβεβαιώνουν ὅτι διαφυλάσσουν τὴν πίστη. Διότι τὶς φωνῆς αὐτῶν τῶν Πατέρων, τὶς ὁποῖες μεγαλόφωνα διακήρυξαν γιὰ τὶς σεβάσμιες καὶ προσκυνητῆς εἰκόνες, αὐτοὶ οἱ νεόκοποι σοφοί, παίρνοντας τὰ λόγια ποὺ καλῶς εἰπώθηκαν ἀπὸ τοὺς προφη-

3. Ματθ. 15,14.

4. Α' Τιμ. 1,7.

φωνάς, κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας πρὸς τὸν ἴδιον νοῦν στρεβλοῦ-
 20 σιν. Ὡς γὰρ αὐτοὶ περὶ τῶν εἰδωλικῶν ξοάνων καὶ δαιμονικῶν
 στηλῶν φράσαντες εἴρηκαν, οὗτοι εἰς τὰς ἀγίας εἰκόνας μετέ-
 στρεψαν, τοὺς ἀγίους Πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς ἀγίας καὶ
 ἀμωμῆτου καὶ ὀρθοδόξου τῶν Χριστιανῶν πίστεως, παρωσά-
 25 μενοι τὰς αὐτῶν φωνάς καὶ μαρτυρίας περὶ τῆς ἐνσάρκου καὶ
 ἀνθρωπίνης αὐτοῦ μορφώσεως χαρακτῆρος ἱστορηθείσης
 ἀγίας εἰκόνας, ἄσπερ ἡμῖν τρανώς σέβειν καὶ προσκυνεῖν ἐδί-
 दाξαν. Δι' ὃ καὶ μετ' ὀλίγον διάλεκτον πρὸς τοὺς νεοκῆρυκας
 ποιησόμενοι, Θεοῦ διδόντος ἡμῖν καὶ τὸ ἀναπνεῖν, ὀλίγα ἐκ
 πολλῶν παραθήσομεν, κἂν οὗτοι ὡς χειροποίητα δῆθεν ἀπο-
 30 στρέφονται.

γ'. Λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ θολόσοφοι καὶ μεμψίμοιροι καὶ ἀρεσταὶ
 τῆς φαύλης καὶ βεβῆλου καὶ ἐχθραινούσης Θεῷ συνόδου, τῆς
 γενομένης κατὰ Θεοῦ συγχωρισμὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς
 τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Ὀνέρια, ποίῳ τρόπῳ καὶ σκοπῷ, τὰς
 5 τῶν Πατέρων παρακρουόμενοι φωνάς, κατὰ τῆς ἰδίας ἐπιθυ-
 μίας ἑαυτοὺς ἐξαπατῶντες ἐξελκόμενοι καὶ δελεαζόμενοι στρε-
 βλεῖτε; Εἶπατε ἡμῖν, οἱ νῦν καινοτομοῦντες νέας πίστεως ἐκθε-
 σιν, ποῖον ἐπὶ τῆς γῆς προσκυνητὸν καὶ σεβάσμιον καὶ λατρευ-
 τὸν ἐστὶν ἀχειροποίητον; ὁ σταυρός; τὸ θυσιαστήριον; ἢ προσ-
 10 φορά; τὸ Εὐαγγέλιον; Πάντα χειροποίητα, ἀλλ' ἡμῖν σεβαστὰ
 καὶ σωτηρίας σύμβολα, ὡσπερ καὶ αἱ τῶν ἀγίων εἰκόνες καὶ
 τῆς ἐνσάρκου τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας τῆς ἀληθινῆς καὶ ἀν-
 θρωπίνης αὐτοῦ σαρκός, ἦν διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν προσελά-
 βετο ἐκ τῆς πανάγνου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, πάντα ἡμῶν λα-
 15 βῶν, χωρὶς μόνης τῆς ἀμαρτίας. Διὸ καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ καὶ
 τῆς ἀχράντου αὐτοῦ Μητρὸς προσκυνοῦμεν καὶ σέβομεν. Καὶ
 ὑμεῖς δόκησιν τὸ μυστήριον ἀπεργάζεσθε. Ἡμεῖς δὲ οἱ τῆς ἀλη-

τες, τὰ διαστρεβλώνουν σύμφωνα μὲ τις δικές τους ἐπιθυμίες γιὰ τὸν δικό τους σκοπὸ. Διότι, ἐνῶ ἐκεῖνοι μίλησαν γιὰ τὰ ξόανα τῶν εἰδώλων καὶ τις δαμονικὲς στῆλεις, αὐτοὶ τὰ μετέστρεψαν ἐναντίον τῶν ἁγίων εἰκόνων, περιφρονώντας τὰ λόγια καὶ τις μαρτυρίες τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς ἀγίας καὶ ἁμεμπτης καὶ ὀρθόδοξης πίστεως τῶν Χριστιανῶν γιὰ τὴν ἔνσαρκη καὶ ἀνθρώπινη μορφή τοῦ προσώπου του καὶ τις ζωγραφισμένες ἅγιες εἰκόνες, τις ὁποῖες μᾶς δίδαξαν μεγαλόφωνα νὰ τις σεβόμαστε καὶ νὰ τις προσκυνοῦμε. Γι' αὐτὸ κάνοντας παρακάτω λόγο πρὸς τοὺς νεόκοπους κήρυκες, ἂν μᾶς ἐπιστρέψει ὁ Θεός, ποὺ μᾶς δίνει καὶ τὴν ἀναπνοή, θὰ παραθέσουμε λίγα ἀπὸ τὰ πολλά, ἔστω καὶ ἂν αὐτοὶ τις ἀποστρέφονται (τις εἰκόνες), ἐπειδὴ δῆθεν εἶναι ἔργα ἀνθρώπων χειρῶν.

Ἦς μᾶς ποῦν οἱ νεφελῶδεις φιλόσοφοι καὶ μεμψίμοιροι καὶ φίλοι τῆς αἰσχροῦς καὶ βέβηλης καὶ ἐχθρικῆς γιὰ τὸ Θεὸ συνόδου, ἡ ὁποία συνῆλθε μὲ τὴν ἀνοχή τοῦ Θεοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη, τὸν τόπο ποὺ λέγεται Ὀνέρια, μὲ ποῖο τρόπο καὶ γιὰ ποῖο σκοπὸ παραποιώντας τὰ λόγια τῶν Πατέρων τὰ διαστρεβλώνετε, ἐξαπατώντας τοὺς ἑαυτοὺς σας παρασυρόμενοι καὶ δελεαζόμενοι; Πέστε μας, σεῖς ποὺ τώρα ἐπιχειρεῖτε μάταια νέα ἔκθεση πίστεως, ποῖο πρᾶγμα προσκνητὸ καὶ σεβάσμιο καὶ λατρευτὸ πάνω στὴ γῆ εἶναι ἀχειροποίητο; Ὁ σταυρός; τὸ θυσιαστήριο; ἡ προσφορά; τὸ Εὐαγγέλιο; Ὅλα εἶναι χειροποίητα, ἀλλὰ σεβαστὰ σὲ μᾶς καὶ σύμβολα τῆς σωτηρίας, ὅπως καὶ οἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων καὶ τῆς ἔνσαρκης οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ, τῆς πραγματικῆς καὶ ἀνθρώπινης σάρκας του, τὴν ὁποία προσέλαβε γιὰ τὴ σωτηρία μας ἀπὸ τὴν πάναγνη καὶ Θεοτόκο Μαρία, παίρνοντας ὅλα τὰ δικά μας, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν εἰκόνα τῆ δικῆ του καὶ τῆς ἄχραντης Μητέρας του τὴν προσκυνοῦμε καὶ τὴν σεβόμαστε, ἐνῶ ἐσεῖς θεωρεῖτε τὸ μυστήριον φαινομενικό. Ἐμεῖς ὁμως ποὺ εἴμαστε ὁπαδοὶ τῆς

θείας, τῆς τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων αὐτῶν μαθη-
 τῶν καὶ διαδόχων, ἡμετέρων δὲ Πατέρων καὶ διδασκάλων,
 20 τὴν παρ' αὐτῶν ἡμῖν παραδοθεῖσαν πίστιν περὶ τῆς ἁγίας καὶ
 ὁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς Τριάδος, ἀνακεκαλυμμένῳ προ-
 σώπῳ λαμπρᾷ τε φωνῇ λέγομεν τὰ τοῦ προφήτου Ἑσαΐου·
 «ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος ἐπ' ὄρος ὑψηλόν». Καὶ ἡμεῖς ἀνερ-
 χόμεθα εἰς τὴν τρισυπόστατον ὁμοουσιοκόρυφον δόξαν, εὐαγγε-
 25 λιζόμενοι τὰ ἀγαθὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, λέγοντες·

δ'. Πιστεύομεν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἥτις
 ἐστὶν ἡ ἁγία Τριάς, ἄκτιστος, ἀΐδιος, ἀσύγχυτος, ἀδιαίρετος,
 ὁμοούσιος, ἐν μιᾷ θεότητι καὶ βασιλείᾳ καὶ κυριότητι, ἐν τρισὶ
 προσώποις, ὑποστάσεσι καὶ ἰδιότησι προσκυνουμένη τε καὶ
 5 δοξολογουμένη. Ἰδιότητα γὰρ ὅταν εἶπω, τὸν Πατέρα Πατέρα
 νόησον, καὶ τὸν Υἱὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Πνεῦμα
 ἅγιον. Αὐταὶ γὰρ αἱ ἰδιότητες οὐκ ἀντιστρέφονται. Οὐ δύναται
 γὰρ ὁ Πατὴρ Υἱὸς εἶναι, ἢ ὁ Υἱὸς Πατὴρ, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
 εἶναι Πατὴρ ἢ Υἱός, ἀλλ' ὡς εἶπον, Πατὴρ ὁ Πατὴρ, καὶ Υἱὸς ὁ
 10 Υἱός, καὶ Πνεῦμα ἅγιον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Οὐκ ἦν ποτε ὅτε
 οὐκ ἦν Πατὴρ, καὶ οὐκ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν Υἱός, καὶ οὐκ ἦν
 ποτε ὅτε οὐκ ἦν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Διὰ τοῦτο ἀκατάληπτος
 καὶ ἡ γέννησις τοῦ Μονογενοῦς καὶ ἡ ἐκπόρευσις τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος. Προσκυνεῖς τὸν Πατέρα; Ἐν αὐτῷ προσκυνεῖται ὁ
 15 Υἱός καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Προσκυνεῖς τὸν Υἱόν; Ἐν αὐτῷ
 προσκυνεῖς τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Προσκυνεῖς τὸ
 ἅγιον Πνεῦμα; Ἐν αὐτῷ προσκυνεῖς καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν
 Υἱόν. Οὐ συγχεομένων τῶν προσώπων, ἀλλὰ διὰ τὸ ταῦτὸν καὶ
 ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας οὕτω νοεῖς. Μιᾶς γὰρ οὐσῆς τῆς φύ-
 20 σεως καὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς θεότητος, μία καὶ ἡ προσκύνησις

ἀλήθειας τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων μαθητῶν καὶ διαδόχων τους, καὶ δικῶν μας Πατέρων καὶ δασκάλων, τὴν πίστη πού μᾶς παραδόθηκε ἀπὸ αὐτοὺς γιὰ τὴν ἁγία καὶ ὁμοούσια καὶ προσκυνητὴ Τριάδα, μὲ ἀκάλυπτο τὸ πρόσωπο⁵ καὶ μεγαλόπρεπη φωνή, λέμε τὰ λόγια τοῦ προφήτη Ἡσαΐα: «ἀνέβα, σὺ πού κηρύττεις τὸ Εὐαγγέλιο, σὲ ψηλὸ ὄροσ»⁶. Καὶ ἐμεῖς ἀνεβαίνουμε στὴν τρισυπόστατη ὁμοούσια κορυφὴ τῆς δόξας, διακηρύσσοντας τὰ ἀγαθὰ τῆς ὀρθόδοξης πίστεως, λέγοντας:

Πιστεύουμε σὲ Πατέρα καὶ Υἱὸ καὶ ἅγιο Πνεῦμα, πού εἶναι ἁγία Τριάδα ἄκτιστη, ἀίδια, ἀσύγγυτη, ἀδιαίρετη, ὁμοούσια, ἡ ὁποία προσκυνεῖται καὶ δοξολογεῖται σὲ μιὰ θεότητα καὶ βασιλεία καὶ κυριότητα, καὶ σὲ τρία πρόσωπα, δηλαδή ὑποστάσεις καὶ ιδιότητες. "Ὅταν λέω 'ιδιότητα' νὰ ἐννοεῖς τὸν Πατέρα Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸ Υἱό, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ αὐτὲς οἱ ιδιότητες δὲν ἀντιστρέφονται. Διότι ὁ Πατέρας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι Υἱός, ἢ ὁ Υἱὸς Πατέρας, ἢ τὸ ἅγιο Πνεῦμα νὰ εἶναι Πατέρας ἢ Υἱός· ἀλλά, ὅπως εἶπα, ὁ Πατέρας εἶναι Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἅγιο Πνεῦμα. Δὲν ὑπῆρχε ποτὲ ἐποχὴ πού δὲν ὑπῆρχε Πατέρας, καὶ δὲν ὑπῆρχε ποτὲ ἐποχὴ πού δὲν ὑπῆρχε Υἱός, καὶ δὲν ὑπῆρχε ποτὲ ἐποχὴ πού δὲν ὑπῆρχε Πνεῦμα ἅγιο. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀκατάληπτη καὶ ἡ γέννηση τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ἡ ἐκπόρευση τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Προσκυνεῖς τὸν Πατέρα; Μέσα σ' αὐτὸν προσκυνεῖται ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Προσκυνεῖς τὸν Υἱό; Σ' αὐτὸν προσκυνεῖς τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Προσκυνεῖς τὸ ἅγιο Πνεῦμα; Σ' αὐτὸ προσκυνεῖς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό. Τὰ ἐννοεῖς ἔτσι, ὄχι ἐπειδὴ τὰ πρόσωπα συγχέονται, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ταυτόσημη καὶ ἀπαράλλακτη ἡ οὐσία τους. Διότι, ἀφοῦ εἶναι μιὰ ἡ φύση καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ θεότητα, μιὰ εἶναι καὶ ἡ προσκύ-

5. Β' Κορ. 3,18.

6. Ἡσ. 40,9.

ἐστι τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. Ἄλλ' ἐπειδὴ Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα ὀνομάζονται καὶ εἰσὶ τῇ μὲν οὐσίᾳ κατὰ πάντα ἴσα τὰ τρία, ἀπέδωκε δὲ ἡ θεόπνευστος Γραφή τὴν ἀρχὴν τῷ Πατρὶ, καὶ λοιπὸν τῇ τοῦ Πατρὸς εὐδοκίᾳ καὶ ὁ Υἱὸς τὰ
 25 πάντα ἐποίησε καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὰ πάντα ἐτελεσιούργησεν· Ἔστιν οὖν Θεὸς ὁ Πατὴρ, Θεὸς ὁ Υἱός, Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἄλλ', ἐπειδὴ Θεὸς καὶ Θεὸς καὶ Θεός, οὐ δύνασαι εἰπεῖν τρεῖς θεοί, ἀλλὰ τρία πρόσωπα ἐνθυμούμενος, ἕκαστον πρόσωπον ὁμολογῶν, εἷς Θεὸς λέγεται, διὰ τὸ ἓν καὶ τὸ ταῦτόν τῆς
 30 φύσεως καὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς συναϊδιότητος. Διὸ καὶ ἐνικῶς δοξάζομεν καὶ προσκυνοῦμεν τὴν ἀγίαν Τριάδα.

β'. Ἐμάθομεν καὶ πιστεύομεν, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀρρήτως, ἀχρόνως, ἀσωμάτως, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Αὐτὸς οὖν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ φῶς ἐκ τοῦ φωτός, ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἐκ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τῇ εὐδοκίᾳ
 5 τοῦ Πατρὸς ἐσαρκώθη ἐν τῇ πανάγνω καὶ ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου καθαγιαζομένη Παρθένῳ τῇ ἀγίᾳ Μαρίᾳ, τῇ κυρίως καὶ κατ' ἀλήθειαν Θεοτόκῳ. Καὶ ὥσπερ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἡ γένεσις αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ ἀκατάληπτός τις ἐστὶ καὶ ἀνερμήνευτος καὶ διὰ τοῦτο πίστει καὶ σιωπῇ προσκυνοῦμεν καὶ δοξάζομεν, οὕτω
 10 τοῦ αὐτοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐκ τῆς μητρὸς καὶ Παρθένου ἔνσαρκος γέννησις ἀφραστός ἐστὶ καὶ ἀνεκδιήγητος. Καὶ μάθε πῶς.

γ'. Ὁ οὖν μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθείς, ἀπερίγραπτός ἐστι, καὶ ἄνω ἐστὶ καὶ κάτω, καὶ τὰ πάντα ἐν χειρὶ ἔχει, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, καὶ τὰ πάντα πληροῖ, καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα ὑπερεκτείνεται,
 5 καὶ ὑπεράνω πάντων οὐρανῶν ἐστὶ, καὶ τὰς ἀβύσσους καθορᾷ.

νηση τῆς ἁγίας καὶ ὁμοούσιας Τριάδος. Ἀλλά, ἐπειδὴ ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὀνομάζονται καὶ εἶναι ὡς πρὸς τὴν οὐσία καὶ τὰ τρία ἴσα, ἡ θεόπνευστη Γραφὴ ἀπέδωσε τὴν ἀρχὴν στὸν Πατέρα καὶ κατ' ἀκολουθίαν μὲ τὴν εὐδοκία τοῦ Πατέρα καὶ ὁ Υἱὸς ἔκανε τὰ πάντα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τελειοποίησε τὰ πάντα. Εἶναι λοιπὸν Θεὸς ὁ Πατέρας, Θεὸς ὁ Υἱὸς, Θεὸς τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἐπειδὴ ὁμοῦς λέμε Θεὸς καὶ Θεὸς καὶ Θεός, δὲν μπορεῖς νὰ πεῖς ὅτι εἶναι τρεῖς θεοί, ἀλλά, ἐνθυμούμενος τρία πρόσωπα, ὁμολογώντας τὸ καθένα πρόσωπο, λέγεται ἓνας Θεός, ἐπειδὴ εἶναι ἐντελῶς ἴδια ἡ φύση καὶ ἡ θεότητα καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ συναϊδιότητά τους. Γι' αὐτὸ καὶ δοξάζουμε καὶ προσκυνοῦμε τὴν ἁγία Τριάδα σὲ πρόσωπο ἐνικό.

Μάθαμε καὶ πιστεύουμε ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο, ἀχρόνως, ἄσωμάτως, καὶ πρὶν ἀπὸ ὄλους τοὺς αἰῶνες. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ φῶς πὸν προῆλθε ἀπὸ τὸ φῶς, ὁ ἀληθινὸς Θεὸς πὸν προῆλθε ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ Θεὸ καὶ Πατέρα μὲ τὴ θέληση τοῦ Πατέρα, σαρκώθηκε στὴν πάναγνη καὶ ἁγιασμένη ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα Παρθένο, τὴν ἁγία Μαρία, ἡ ὁποία εἶναι κυριολεκτικὰ καὶ ἀληθινὰ Θεοτόκος. Καὶ ὅπως ἡ προέλευση ἀπὸ τὸν Πατέρα τοῦ ἰδίου τοῦ Υἱοῦ εἶναι κάτι τὸ ἀκατάληπτο καὶ ἀνερμήνευτο καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ τὸν προσκυνοῦμε καὶ τὸν δοξάζουμε μὲ πίστη καὶ σιωπῇ, ἔτσι καὶ ἡ σαρκικὴ γέννηση τοῦ ἰδίου τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν μητέρα καὶ Παρθένο εἶναι ἀδύνατο νὰ λεχθεῖ καὶ νὰ περιγραφεῖ. Καὶ μάθε μὲ ποῖο τρόπο.

Ὁ μονογενὴς λοιπὸν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, πὸν γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ ὄλους τοὺς αἰῶνες ἀπὸ τὸν Πατέρα, εἶναι ἀπερίγραπτος, καὶ βρίσκεται καὶ ἄνω καὶ κάτω, καὶ κρατεῖ τὰ πάντα στὸ χέρι του, καὶ ὄλα συνενώνονται σ' αὐτόν, καὶ συμπληρώνει τὰ πάντα, καὶ ἀπλώνεται πάνω ἀπὸ ὄλα, καὶ εἶναι πάνω ἀπὸ

καὶ «οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ». Ἐν ἀγγέλοις
 ἔστιν, ὄλος ἄνω ἔστιν, ὄλος πανταχοῦ ἔστιν. Αὐτὸς οὖν ὁ Υἱὸς
 τοῦ Θεοῦ, ὁ τοιοῦτος τηλικοῦτος, ἐδυνήθη καὶ ἄνθρωπος γενέ-
 σθαι, καὶ κατ' ἀλήθειαν σαρκωθείς καὶ ἐνανθρωπήσας ἐκ
 10 Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου ἄνω οὐκ ἔλειψε,
 καὶ κάτω σαρκωθείς ὁ αὐτὸς ὄλος. Οὐκοῦν τίς δύναται φράσαι
 ἢ ὄλως διηγήσασθαι τὸ μυστήριον; Πλὴν ὅτι, πρὸς τὴν εὐτέ-
 λειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἔδωκεν ἡ θεία Γραφή ὀλίγα
 τινὰ ῥήματα, δι' ὧν ὁ νοῦς ἐν ἀπολαύσει δυνήσεται γενέσθαι
 15 καὶ ἀφθεγκέτως ἐκπλαγῆναι καὶ προσκυνεῖν τὸ θεῖον μυστή-
 ριον.

ζ' Ὁ οὖν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ἀχώριστος εἰσηλθεν εἰς τὴν ἁγίαν
 Παρθένον καὶ ἐπελάβετο ἐκ τῆς φύσεως τῆς σαρκὸς αὐτῆς καὶ
 ἤνωσε τῇ ἰδίᾳ τῆς θεότητος ὑποστάσει σάρκα τὴν ἡμῖν ὁμοού-
 σιον, ἔμψυχόν τε καὶ ἄνουν, ὡς αὐτὸς μόνος εἶδε. Προεῖπον γὰρ
 5 ὅτι οὔτε νοῦς καταλαβέσθαι ἰσχύει, οὔτε λόγος παραστῆσαι δύ-
 νηται, οὔτε ὀφείλει ἄνθρωπος φυσιολογεῖν τὸ ἀνεξιχνίαστον καὶ
 ἀνεξερεύνητον πρᾶγμα. Ἐνώσας οὖν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτῆς
 ληφθεῖσαν φύσιν, ἠῶξει ὁ ἀναυξῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῇ ἰδίᾳ σαρκί,
 ἐμψυχωμένη ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ. Καὶ μὴ τραπεῖς ὁ Υἱὸς
 10 τοῦ Θεοῦ ὅπερ ἦν, ἐγένετο βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός. Καὶ
 ἀπετελέσθη ἔνωσις ἀδιαιρέτος καὶ ἀσύγχυτος θεότητός τε καὶ
 ἀνθρωπότητος, καὶ ἰδοὺ ὁ ἀσώματος καὶ ἀψηλάφητος σεσω-
 μάτωται καὶ ψηλαφᾶται, καὶ ὁ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ
 Πατρὸς γεννηθεῖς, ἰδοὺ αὐτὸς καὶ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου σε-
 15 σαρκωμένος γεννᾶται· καὶ ὁ τῶν κόλπων τῶν πατρικῶν μὴ
 χωρισθεὶς καὶ τὰ σύμπαντα τῇ δυνάμει τῆς θεότητος συνέχων

δλους τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐπιβλέπει τὰ βάθη τῆς θάλασσης. Καὶ δὲν ὑπάρχει κτίσμα ποὺ νὰ εἶναι ἀφανὲς σ' αὐτόν. Βρίσκεται μεταξύ τῶν ἀγγέλων, βρίσκεται ὁλος ἐπάνω, ὑπάρχει ὀλόκληρος παντοῦ. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ τόσο μεγάλος, ὁ χωρὶς ἡλικία καὶ μέγεθος, ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα, μπόρεσε νὰ γίνει καὶ ἄνθρωπος. Καὶ ἀφοῦ σαρκώθηκε ἀληθινὰ καὶ ἐνανθρώπησε ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ τὴν Παρθένο Μαρία, δὲν ἔλειψε ἐπάνω, καὶ κάτω σαρκώθηκε ὀλόκληρος. Ἐπομένως ποιὸς μπορεῖ νὰ ἐκφράσει ἢ γενικὰ νὰ περιγράψει τὸ μυστήριο; Πλὴν ὁμως ἀνάλογα πρὸς τὴν ἀτέλεια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ἡ θεία Γραφὴ ἔδωσε μερικὲς ἐκφράσεις, μὲ τίς ὁποῖες μπορεῖ νὰ ἀπολαύσει καὶ νὰ ἐκπλαγεῖ χωρὶς λόγια καὶ νὰ προσκυνεῖ τὸ θεῖο μυστήριο.

Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ λοιπὸν ὁ ἀχώρητος εἰσῆλθε στὴν ἅγια Παρθένο καὶ ἔλαβε σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα τῆς καὶ ἔνωσε στὴν δική του θεϊκὴ ὑπόσταση τὴν ὁμοούσια μ' ἐμᾶς σάρκα, μὲ ψυχὴ καὶ νοῦ, μὲ τρόπο ποὺ μόνο αὐτὸς γνωρίζει. Γιατὶ εἶπα προηγουμένως, ὅτι οὔτε νοῦς μπορεῖ νὰ τὸ κατανοήσει, οὔτε λόγος μπορεῖ νὰ τὸ περιγράψει, οὔτε πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ διερευνᾷ τὸ ἀνεξιχνίαστο καὶ ἀνεξερεύνητο αὐτὸ θέμα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔνωσε μὲ τὸν ἑαυτό του τὴ φύση ποὺ προσέλαβε μὲ τὴν ἔνωση αὐτῆ, ὁ μὴ ἐπιδεχόμενος αὔξησι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ αὔξανόταν ὡς πρὸς τὴ σάρκα του καὶ τὴν ζωντανὴ ψυχὴ του, τὴν λογικὴ καὶ νοερή, καὶ χωρὶς νὰ μετατραπεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἦταν, ἐγινε βρέφος στὴν κοιλία τῆς μητέρας του. Συντελέσθηκε λοιπὸν ἀδιαίρετη καὶ ἀσύγχυτη ἔνωση θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ ἔτσι ὁ ἀσώματος καὶ ἀνέγγιχτος σωματώθηκε καὶ ἀγγίζεται, καὶ ἐκεῖνος ποὺ γεννήθηκε προαιώνια ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὁ ἴδιος τώρα γεννιέται σαρκωμένος καὶ ἀπὸ τὴν ἅγια Παρθένο· καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν ἀποχωρίστηκε ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ Πατέρα του καὶ συγκρατεῖ τὰ σύμπαντα μὲ τὴ δύναμη τῆς

καὶ τῶν πάντων τῇ παντοκρατορικῇ δυνάμει περιδραττόμενος, ὁ αὐτὸς ἐνανθρωπήσας ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου καὶ γεννηθεὶς, κεῖται ἐν φάτνῃ παιδίον ἐσπαργωμένον, τῆς ἀγίας Παρθένου
 20 παρθένου μεινάσης. Τὰ γὰρ θεῖα τοιαῦτά ἐστι. Ὡσπερ γὰρ ἡ ἔνωσις τῆς σαρκὸς καὶ τῆς θεότητος ἀνεξερευνητος, οὕτω καὶ ἡ γέννησις. Ἐδυνήθη γὰρ ὁ θεῖος Λόγος ὁ παντοδύναμος κατὰ ἀλήθειαν σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπῆσαι ἐν τῇ Δεσποίνῃ καὶ γεννηθῆναι ἐξ αὐτῆς καὶ τὴν παρθενίαν ἐσφραγισμένη διαφυλά-
 25 ζαι, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ἔσθη ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν.

η' Διὰ τοῦτο ἡ ἀγία καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία πάντα εὐπειθῶς τὰ θεῖα ἀποδέχεται, πάντα πιστῶς, πάντα ἀπολυπραγμόνως σέβει καὶ προσκυνεῖ καὶ τιμᾷ. Αὐτὸς οὖν ὁ Υἱὸς Θεοῦ ὁ ἀληθινὸς Θεός, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν παιδίον γεννηθεὶς, αὔξειν λέ-
 5 γεται τῇ ἰδίᾳ σαρκί. Τὰ ἡμέτερα οἰκειούμενος ἀδιάβλητα πάθη καὶ «προκόπτειν σοφία καὶ ἡλικία» διὰ τὴν κατὰ μέρος ἀνάδειξιν, ὅπως δείξῃ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν εἶναι τὴν ἐνανθρωπήσιν. Καὶ κοπιᾷν λέγεται καὶ πεινῆν καὶ διψῆν καὶ «τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφῆναι», διδάξας καὶ «φωτίσας πάντα ἄν-
 10 θρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον». Αὐτὸς γάρ ἐστι «τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν».

θ' Λοιπὸν δὲ διὰ τὴν ἀμετρον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν καὶ ἔπαθε τῇ ἰδίᾳ σαρκί. Αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος τῆς δόξης ὑπὲρ ἡμῶν ἐσταυρώθη καὶ πάσχει ἀληθῶς. Πάσχει γὰρ οὐ τῇ θεότητι, ἀλλὰ τῇ ἀδιαιρέτως συναφθείσῃ αὐτῷ ἰδίᾳ σαρκί ἐμψυχωμένῃ, καὶ
 5 ἀποθνήσκει, τῆς ψυχῆς δηλονότι χωρισθείσης τοῦ σώματος. Ἡ

θεότητας καὶ κρατεῖ στὸ χέρι του τὰ πάντα μὲ τὴν παντοκρατορικὴ του δύναμη, ὁ ἴδιος, ἀφοῦ ἐνανθρώπησε καὶ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο, κοίτεται στὴ φάτνη παιδί σπαργανωμένο, ἐνῶ ἡ ἁγία Παρθένος ἔμεινε παρθένος. Διότι τὰ θεϊκὰ πράγματα εἶναι τέτοια. Ὅπως δηλαδὴ ἡ ἔνωση τῆς σάρκας καὶ τῆς θεότητος εἶναι ἀνεξερευνήτη, ἔτσι εἶναι ἀνεξερευνήτη καὶ ἡ γέννηση. Διότι ὁ παντοδύναμος θεῖος Λόγος μπόρεσε ἀληθινὰ νὰ σαρκωθεῖ καὶ νὰ ἐνανθρωπήσει στὴ Δέσποινα καὶ νὰ γεννηθεῖ ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ διαφυλάξει τὴν παρθενία της σφραγισμένη, ὅπως στάθηκε καὶ ἀνάμεσα στοὺς μαθητές, χωρὶς ἀμφιβολία, ἐνῶ οἱ πόρτες ἦταν κλειστές.

Γι' αὐτὸ ἡ ἁγία καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τὰ δέχεται ὅλα τὰ θεῖα μὲ πρόθυμη ὑπακοή, καὶ ὅλα τὰ σέβεται καὶ τὰ προσκυνᾷ μὲ πίστη καὶ χωρὶς πολυπραγμοσύνη. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀληθινὸς Θεός, ποὺ γεννήθηκε παιδί γιὰ τὴ δική μας σωτηρία, λέγεται ὅτι αὐξάνεται ὡς πρὸς τὴ σάρκα του, παίρνοντας τὰ δικά μας ἀδιάβλητα πάθη, καὶ προκόβει στὴ γνώση καὶ στὸ ἀνάστημα⁷ γιὰ τὴν ἐπιμέρους ἀνάδειξή τους, γιὰ νὰ δείξει ὅτι ἡ ἐνανθρώπιση εἶναι κυριολεκτικὴ καὶ ἀληθινή. Καὶ λέγεται ὅτι κοπιᾷ καὶ πεινᾷ καὶ διψᾷ καὶ ὅτι συναναστράφηκε τοὺς ἀνθρώπους⁸, καὶ δίδαξε καὶ φώτισε κάθε ἄνθρωπο ποὺ ἔρχεται στὸν κόσμον. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν⁹.

Ἐξαιτίας λοιπὸν τῆς ἀμέτρητης φιλανθρωπίας του καὶ ἔπαθε κατὰ τὴ σάρκα του. Γιατὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῆς δόξας σταυρώθηκε γιὰ μᾶς καὶ πάσχει ἀληθινὰ. Πάσχει ὁμως ὄχι κατὰ τὴ θεότητα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔμψυχη σάρκα του ποὺ εἶναι ἀδιαίρετα ἐνωμένη μὲ αὐτόν, καὶ πέθανε, δηλαδὴ χωρίστηκε ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὸ σῶμα. Γιατὶ ἡ θεότητα ἦταν ἐνω-

8. Βαρούχ, 3,38.

9. Ἰω. 1,9.

γὰρ θεότης ἀδιαίρετος καὶ ἀσύγχυτος καὶ τῇ ψυχῇ ἠνωμένη ἦν καὶ τῷ σώματι. Κατῆλθεν οὖν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ πρὸς τὰς τῶν ἀγίων ψυχάς, καὶ πάλιν ἀνέστη, τῆς ψυχῆς ἐνωθείσης τῷ σώματι. Ἀνέστη οὖν ὁ αὐτὸς μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῇ ἰδίᾳ δυνάμει· «ἐξουσίαν γὰρ ἔχω» φησὶν, «τὴν ψυχὴν μου θεῖναι, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν».

ι' Ἀναστὰς τοίνυν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκ νεκρῶν, τῇ ἰδίᾳ ἐνανθρωπήσει ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ὁ τὸ πρὶν ἀσώματος, νῦν ὁ αὐτὸς σύνθετος, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος. Μένει γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ ἡ φύσις τῆς θεότητος, καὶ ὁ τὸ πρὶν ἀπλοῦς ὢν καὶ εἷς τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ νῦν ὁ αὐτὸς εἷς ἐστὶ τῆς ἁγίας Τριάδος σεσαρκωμένος καὶ ἐνανθρωπήσας. Καὶ ὅπερ οὐκ ἠδύναντο πᾶσαι αἱ οὐράναι δυνάμεις θεωρῆσαι (θεότητα γὰρ τῆς προσκυνητῆς Τριάδος ἰδεῖν οὐδεὶς δύναται), νῦν τὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος, τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ βλέπουσι κατὰ τὸν φαινόμενον ἄνθρωπον, ἐννοοῦντες τὸ ἀπερίγραφον τῆς αὐτοῦ θεότητος. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὃ εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος, «ᾧφθη ἀγγέλοις». Προσελάβετο τοίνυν ὃ οὐκ εἶχε, καὶ ἔχει, λέγω δὴ τὴν ἡμετέραν φύσιν, εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Καὶ πάλιν· «ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς», ἥτοι δικαίους καὶ ἁμαρτω-
15 λούς. Τοὺς μὲν «κρῖναι», ἀντὶ τοῦ «δικαιῶσαι», διὰ τὰ καλὰ αὐτῶν ἔργα, τοὺς δὲ κατακρῖναι διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ τὰς τῆς κακίας αὐτῶν πράξεις.

ια' Διδάσκει ἡμᾶς τὸ σύμβολον πιστεῦειν· «Καὶ εἰς μίαν, ἁγίαν,

μένη ἀδιαίρετα καὶ ἀσύγχυτα καὶ μὲ τὴν ψυχὴ καὶ μὲ τὸ σῶμα. Κατέβηκε λοιπὸν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὡς πρὸς τὴν ψυχὴ τοῦ στίς ψυχῆς τῶν ἀγίων καὶ ἀναστήθηκε πάλι, ἐνώθηκε δηλαδὴ ἡ ψυχὴ μὲ τὸ σῶμα. Ἀναστήθηκε λοιπὸν ὁ ἴδιος ὁ μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ δική του δύναμη· διότι λέει, «ἔχω ἐξουσία νὰ παραδώσω τὴν ψυχὴ μου καὶ ἔχω ἐξουσία νὰ τὴν ξαναπάρω»¹⁰.

Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, μαζί μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση του ἀναλήφθηκε στοὺς οὐρανοὺς. Αὐτὸς ποὺ πρὶν ἦταν ἀσώματος, τώρα ὁ ἴδιος εἶναι σαρκωμένος· αὐτὸς ποὺ πρὶν ἦταν ἀπλός, τώρα ὁ ἴδιος εἶναι σύνθετος, Θεὸς μαζί καὶ ἄνθρωπος, διότι παραμένει σ' αὐτὸν καὶ ἡ φύση τῆς θεότητος. Καὶ αὐτὸς ποὺ πρὶν ἦταν ἀπλός καὶ ἓνας ἀπὸ τὴν ἀγία Τριάδα, ὁ ἴδιος τώρα εἶναι ἓνας ἀπὸ τὴν ἀγία Τριάδα σαρκωμένος καὶ ἔχει ἐνανθρωπήσει. Καὶ αὐτὸ ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ τὸ δοῦν ὅλες οἱ οὐράνιες δυνάμεις, ἀφοῦ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ τὴ θεότητα τῆς προσκυνητῆς Τριάδος, τώρα τὸν ἓνα ἀπὸ τὴν ἀγία Τριάδα, τὸν μονογενῆ Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, τὸν βλέπουν νὰ φαίνεται ὡς ἄνθρωπος, κατανοώντας ταυτόχρονα καὶ τὸ ἀπερίγραπτο τῆς θεότητάς του. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ μακάριος Παῦλος, «φανερώθηκε στοὺς ἀγγέλους»¹¹. Προσέλαβε δηλαδὴ ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶχε, ἐννοῶ τὴ δική μας φύση, καὶ τὴν ἔχει στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Καὶ πάλι, «θὰ ἔρθει μὲ δόξα γιὰ νὰ κρίνει ζωντανοὺς καὶ νεκροὺς», ἤτοι δίκαιους καὶ ἁμαρτωλοὺς. Τοὺς δίκαιους βέβαια νὰ τοὺς κρίνει, ἀντὶ νὰ τοὺς δικαιώσει, γιὰ τὰ καλὰ ἔργα τους, ἐνῶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς νὰ τοὺς κατακρίνει γιὰ τὴν ἀπιστία τους καὶ τὶς πράξεις τῆς κακίας τους.

Μᾶς διδάσκει τὸ Σύμβολο νὰ πιστεύουμε, «καὶ σέ μία,

10. Ἰω. 10,18.

11. Α' Τιμ. 3,16.

καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν». Οὐ δύναται Ἐκκλησία ἢ καθολικὴ μόνον ὑπάρχειν ἀποστολική. Ἡ γὰρ παντοδύναμος ἐξουσία τῆς κεφαλῆς, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός, ἰσχυσε διὰ τῶν ἀποστόλων τὸν καθόλου κόσμον σῶσαι. Ἔστιν οὖν ἢ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ Ἐκκλησία τὸ σύστημα τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων Πατέρων, Πατριαρχῶν, Προφητῶν, Ἀποστόλων, Εὐαγγελιστῶν, Μαρτύρων, οἷς προσετέθη πιστεύσαντα ὁμοθυμαδὸν πάντα τὰ ἔθνη. Ἐθεώρουν γὰρ ὅτι ἐκ παντὸς γένους τῶν ὑπὸ τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν αὐτὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἔχουσιν. Ἄνευ γὰρ τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐ δύναται πάνδημον καὶ μυριόγλωσσον ἄθροισμα εἰς ἓν φρόνημα τῆς ἀληθεστάτης πίστεως ἔλθειν. Πάλιν γὰρ λέγω, ὅτι καθολικὴ παρὰ τοῦτό ἐστὶ τε καὶ λέγεται, διὰ τὸ ἀλλόκοτα καὶ πολυσχιδῆ καὶ ἄγρια πάσης τῆς ὑψηλίου μυριόγλωσσά τε ἔθνη, εἰς μίαν εἰρηνικὴν καὶ σωτήριον πίστιν τε καὶ θεογνωσίαν εἶναι.

ιβ' Πιστεύομεν τοιγαροῦν εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ἐν ἧ' μαθητευθῆναι ἐν τῇ κατηχήσει. Καὶ γινώσκομεν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ βαπτιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μεταλαμβάνομεν τοῦ σωτηρίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δι' ἡμᾶς τῇ τοῦ Πατρὸς εὐδοκίᾳ ἐνανθρωπήσαντος καὶ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν. Διδάσκεισθαι δὲ καὶ πράττειν τὰς θείας αὐτοῦ καὶ εὐαγγελικὰς ἐντολάς, παραλαμβάνειν τε ἀσφαλῶς τὰς θεοπνεύστους Γραφὰς τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, δι' ὧν ἀεὶ αὐξεῖν εἰς πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ὁ ἐπιμελῶς προσέχων αὐταῖς καταξιούται πρὸς τε ἑαυτοῦ καὶ ἄλλων ὠφέλειαν.

ιγ' Λοιπὸν ταῦτα οἱ πιστῶς καὶ ὀρθῶς ἐρευνήσαντες οἱ ἅγιοι ἡμῶν Πατέρες καὶ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλοι, ἐδίδαξαν ἡμᾶς

ἀγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ». Δὲν μπορεῖ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία νὰ εἶναι μόνο ἀποστολική. Διότι ἡ παντοδύναμη ἐξουσία τῆς κεφαλῆς τῆς, ποῦ εἶναι ὁ Χριστός, κατόρθωσε μὲ τοὺς ἀποστόλους νὰ σώσει ὁλόκληρο τὸν κόσμο. Εἶναι λοιπὸν ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ Ἐκκλησία τὸ σύνολο τῶν ἀγίων Πατέρων, Πατριαρχῶν, Προφητῶν, Ἀποστόλων, Εὐαγγελιστῶν, ποῦ ἐζησαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων, στοὺς ὁποίους προστέθηκαν ἀφοῦ πίστευσαν ὁμόθυμα ὅλα τὰ ἔθνη. Γιατὶ ἐβλεπαν ὅτι ὅλα τὰ γένη τῆς ὑψηλίου εἶχαν τὴν ἴδια πίστη τῶν Χριστιανῶν. Χωρὶς τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐξᾴλλου δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συναθροισθοῦν ὅλα τὰ ἔθνη καὶ οἱ μύριες γλῶσσες στὴν σκέψη τῆς μόνης ἀληθινῆς πίστεως. Γιατὶ, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ εἶναι καὶ λέγεται ἡ Ἐκκλησία καθολικὴ, ἐπειδὴ τὰ ἰδιότροπα καὶ διεσπαρμένα σὲ πολλὰ διακλαδώσεις καὶ ἄγρια καὶ μυριόγλωσσα ἔθνη τῆς ὑψηλίου εἶναι ἀποδέκτες μιᾶς εἰρηνικῆς καὶ σωτήριας πίστεως καὶ θεογνωσίας.

Πιστεύουμε λοιπὸν σὲ μία ἀγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, στὴν ὁποία μαθητεύσαμε μὲ τὴν κατήχηση. Καὶ γνωρίζουμε Πατέρα καὶ Υἱὸ καὶ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ βαπτίζομαστε στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ κοινωνοῦμε τὸ σωτήριο σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ τὴ θέληση τοῦ Πατέρα ἐγίνε ἄνθρωπος γιὰ μᾶς καὶ πέθανε γιὰ χάρη μας. Καὶ διδασκόμεθα νὰ ἐκτελοῦμε τὶς θεῖες καὶ εὐαγγελικὰς ἐντολὰς του, καὶ νὰ κρατοῦμε ἀνόθευτες τὶς θεόπνευστες Γραφὰς τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, μὲ τὶς ὁποῖες κατορθώνει διαρκῶς νὰ βελτιώνεται στὴν πίστη καὶ ὀρθῇ συνείδηση ἐκεῖνος ποῦ ἔχει στραμμένο τὸ νοῦ του σ' αὐτές, γιὰ τὴν ὠφέλεια καὶ τὴ δική του ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων.

Αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ τὰ ἐρεῦνησαν πιστὰ καὶ ὀρθὰ οἱ ἅγιοι Πατέρες μας καὶ δάσκαλοι τῆς εὐσεβείας, μᾶς δίδαξαν μὲ

ποιῶ τρόπῳ ὀφείλομεν σέβειν καὶ προσκυνεῖν τὰ σωτήρια
 σύμβολα τῆς πίστεως. Τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸν ἐν
 5 αὐτῷ προσηλωθέντα Σωτῆρα, ὡς δι' αὐτοῦ ἡμῖν λύτρωσιν χα-
 ρισαμένον καὶ τῆς ἐκ τοῦ ξύλου κατάρας ἐλευθερώσαντος. Τὸ
 δὲ θυσιαστήριον ὡς τὸ κυριακὸν καὶ ἄχραντον μνημα. Τὴν δὲ
 προσφορὰν ὡς τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ
 ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Τὰ δὲ
 10 Εὐαγγέλια ὡς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου λαληθέντα καὶ πρα-
 χθέντα. Τὰς δὲ εἰκόνας, τὴν μὲν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ καὶ τῆς ἀχράντου καὶ πανσπίλου αὐτοῦ μητρὸς καὶ Θεοτό-
 κου Μαρίας ὅταν ἴδω, εὐθέως καὶ παρ' αὐτὰ τὸν νοῦν ἀνάγω
 εἰς τὴν ἄκραν αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς πτωχείαν καὶ συγκατάβασιν,
 15 ὅτι, Θεὸς ὢν, μορφήν δούλου ἔλαβε καὶ τὴν οἰκειάν δούλην
 μητέρα ἐποίησε, καὶ ὑπ' αὐτῆς ὡς νήπιος ἐβαστάζετο καὶ ἐκ
 παρθενικῶν μαζῶν γάλα ἐθήλασε· καὶ λοιπὸν τὸ αἰσθητὸν
 ὄμμα πρὸς τὴν εἰκόνα ἀτενῶς βλέπων, τὸ νοητὸν τῆς καρδίας
 ὄμμα σὺν τῷ νῷ εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας
 20 ἀκοντίζω καὶ περὶ τῶν ἀσυγγνώστων καὶ πολλῶν μου ἁμαρτη-
 μάτων δέομαι τὴν ἀγαθότητα καὶ εὐσπλαγχνίαν αὐτοῦ, λέγων·
 «Δόξα σοι, ὁ Θεός· ὁ Σωτῆρ μου, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλὸν
 καὶ συγχώρησον τὰ πολλὰς μου ἁμαρτίας, ὁ δι' ἐμὲ τὸ κατ' ἐμὲ
 φορέσας, δίχα μόνης τῆς ἁμαρτίας».

18' Ὅταν δὲ τῆς Θεοτόκου Παρθένου Μαρίας τὴν εἰκόνα θεάσω-
 μαι, εὐθέως λέγω· «Ἀχραντε Θεοτόκε, Μήτηρ Χριστοῦ τοῦ
 Θεοῦ, πρέσβευε τὸν Υἱόν σου καὶ Θεόν μου, ὅπως ἐλεήσῃ με
 τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι καὶ εὐσπλαγχνίᾳ· πολλὰ γὰρ ἰσχύει δέησις
 5 Μητρὸς πρὸς εὐμένειαν Δεσπότη. Μὴ παρίδῃς ἁμαρτωλῶν
 ἰκεσίαν, ἢ πάνσεμνος, ὅτι ἐλεῆμων ἐστὶ καὶ σώζειν δυνάμενος,
 ὁ καὶ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν καταδεξάμενος».

19' Ὅταν δὲ ἴδω εἰκόνα ἀποστόλου ἢ μάρτυρος ἢ τινος τῶν

12. Δηλαδή ἀπὸ τίς συνέπειες τῆς βρώσεως τοῦ ἀπαγορευμένου καρποῦ ἀπὸ τοὺς πρωτοπλάστους στὸν Παράδεισο τῆς Ἑδέμ.

ποιό τρόπο πρέπει να σεβόμαστε και να προσκυνούμε τα σωτήρια σύμβολα της πίστεως. Τὸν Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, ἕξαιτίας τοῦ Σωτήρα ποῦ καρφώθηκε σ' αὐτόν, ἐπειδὴ μέσω αὐτοῦ μᾶς χάρισε τὴ λύτρωση καὶ μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν κατάρα τοῦ ξύλου¹². Τὸ θυσιαστήριο πάλι ὡς σύμβολο τοῦ ἀχράντου μνήματος τοῦ Κυρίου. Τὴν προσφορά ὡς τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποῦ εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ σωτήρας τῶν ψυχῶν μας. Τὰ Εὐαγγέλια, ἐπειδὴ περιέχουν ὅσα εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. "Ὅταν πάλι βλέπω τὶς εἰκόνες, τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀχραντῆς καὶ ἀκηλίδωτης μητέρας του καὶ Θεοτόκου Μαρίας, ἀμέσως ὁ νοῦς μου ἀπὸ αὐτὲς πηγαίνει στὴν τέλεια πτωχεία καὶ συγκατάβασή του σὲ μᾶς, ὅτι δηλαδή, ἐνῶ ἦταν Θεός, προσέλαβε μορφὴ δούλου καὶ ἔκανε μητέρα τὴν δούλα του, καὶ κρατιόταν ἀπὸ αὐτὴν σὰν νήπιο, καὶ θήλασε ἀπὸ παρθενοκοῦς μαστοὺς γάλα. Καὶ καθὼς μὲ τὰ αἰσθητὰ μάτια ἀτενίζω τὴν εἰκόνα ἐξακοντίζω τὰ νοητὰ μάτια τῆς καρδιάς καὶ τοῦ νοῦ μου στὸ μυστήριο τῆς ἔνσαρκης οἰκονομίας καὶ παρακαλῶ τὴν ἀγαθότητα καὶ εὐσπλαγχνία του γιὰ τὰ πολλὰ καὶ ἀσυγχώρητα ἁμαρτήματά μου λέγοντας: «δόξα σὲ σένα, Θεέ· Σωτήρα μου, ἐλέησέ με τὸν ἁμαρτωλὸ καὶ συγχώρησε τὶς πολλὰς ἁμαρτίες μου, σὺ ποῦ γιὰ χάρη μου προσέλαβες ὅλα τὰ δικά μου, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία».

"Ὅταν πάλι δῶ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου Παρθένου Μαρίας, ἀμέσως λέγω: «ἀμόλυπτη Θεοτόκε, Μητέρα τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, παρακάλεσε τὸν Υἱὸ σου καὶ Θεὸ μου νὰ μὲ λυπηθεῖ ἕξαιτίας τῆς ἀγαθότητος καὶ εὐσπλαγχνίας του· διότι ἡ παράκληση τῆς Μητέρας ἔχει μεγάλη δύναμη γιὰ νὰ ἐξευμενίσει τὸν Κύριο. Μὴ παραβλέψεις τὴν ἰκεσία τῶν ἁμαρτωλῶν, πολυσέβαστη, γιὰτὶ εἶναι σπλαχνικὸς καὶ μπορεῖ νὰ σώσει, ἀφοῦ καταδέχτηκε νὰ πάθει γιὰ μᾶς.

Καὶ ὅταν δῶ εἰκόνα ἀποστόλου ἢ μάρτυρα, ἢ κάποιου

ἀγίων, ἱστορίαν τῶν παθημάτων αὐτῶν, ὧν διὰ Χριστὸν ὑπέ-
 μειναν γενναίως, λέγω· «Δόξα σοι, ὁ Θεὸς τοῦδε ἀποστόλου ἢ
 τοῦδε τοῦ ἀγίου». Καὶ ταῦτα οὕτω λέγων, εἰς Θεὸν τὴν δόξαν
 5 ἀναπέμπω. Ταῦτα οὕτω παρελάβομεν ἐκ τῶν ἀγίων Πατέρων,
 ὧν καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς λόγους ἐν τῷ τεύχει παρασημειω-
 σόμεθα, Θεοῦ βουλήσει καὶ προνοίᾳ.

15 Ὑμεῖς δὲ οἱ νεοκῆρυκες καὶ κενοὶ θεολόγοι, ὑμεῖς οἱ τυχόντες
 τὸ κήρυγμα τῶν ἀγίων ἀποστόλων καὶ τῶν αὐτῶν διαδόχων
 καὶ μαθητῶν, ἡμετέρων δὲ Πατέρων καὶ διδασκάλων, καθὼς
 αὐτοὶ ἡμῖν παραδεδώκασιν ἀπὸ τοῦ κυριακοῦ πάθους καὶ τῆς
 5 σωτηρίου ἀναστάσεως, μέχρι τῆς παρουσίας ἰνδικτιῶνος
 ὀγδόης, ἔτη ἑπτακόσια με' λέγουσιν εἶναι, καὶ ἔκτοτε καὶ ἕως
 μέχρι καὶ νῦν αἱ σεβάσμιαι εἰκόνες ἦσαν καὶ εἰσὶν ὑπὸ τῶν πι-
 στῶν, ὡς προείπομεν, προσκυνούμεναι· ἐδείξατε ὅτι τὰ ἑπτα-
 κόσια ταῦτα ἔτη ἢ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία καὶ οἱ
 10 διδάσκαλοι καὶ οἱ ποιμένες αὐτῆς ἐπλανῶντο, καὶ ὑμῖν τοῖς νε-
 οκῆρυξιν ἀπεκαλύφθη ἡ ἀλήθεια τῆς πίστεως; Ἐξ ὅτου γὰρ τὴν
 ἔρευναν ταύτην ἤρξατε ποιῆσαι, εἰσὶν ἔτη πλεῖον ἢ ἔλασσον με'.
 Ἀπὸ γὰρ ἐννάτης ἐπινεμήσεως ἤρξατε τῇ ἀληθείᾳ ἀντιπίπτειν
 καὶ ἐρευνᾶν τὸ πῶς διαστρέψετε τὰ ἀδιάστροφα. Ἐπειδὴ ἐπὶ
 15 τὴν πέτραν τῆς ἀληθείας ὤκοδόμησαν οἱ ἅγιοι ἡμῶν Πατέρες
 «καὶ πύλαι ἕξου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς», ἅπερ εἰσὶ τὰ ἄδικα
 καὶ πονηρὰ τῶν αἰρετικῶν στόματα.

Ἦπιστῆσατε τοῖς πατράσι καὶ τῷ βαπτίσματι, ὃ παρ' αὐ-
 τῶν εἰλήφατε, καὶ οὐκ ἐδέξασθε αὐτῶν τὴν πίστιν καὶ τοὺς λό-
 20 γους. Ἐδείξατε τρανῶς τίνων μαθηταὶ ἔστε καὶ διάδοχοι. Ὡς
 γὰρ ἡ ἀνοία ὑμῶν πρόδηλος γενησομένη ἐφάνη, ὅτι ἐκείνων

13. Κύκλος δεκαπέντε ἐτῶν, ποὺ ἀποτελοῦσε χρονολογικὴ μονάδα καὶ ἀρ-
 χίζει τὴν 1η Σεπτεμβρίου.

14. Ἡ ἐπινέμησις εἶναι συνώνυμη τῆς ἰνδικτιῶνος.

ἀπὸ τοὺς ἁγίους, δηλαδὴ παράστασι τῶν παθημάτων τους, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν μὲ γενναιότητα γιὰ τὸν Χριστό, λέγω· «δόξα σὲ σένα, Θεὲ αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου ἢ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου». Καὶ λέγοντας αὐτὰ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀπευθύνω τῇ δοξολογίᾳ στὸ Θεό. Αὐτὰ ἔτσι τὰ παραλάβामε ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα καὶ τὰ λόγια θὰ σημειώσουμε στὸ τεῦχος, μὲ τὴ θέληση καὶ φροντίδα τοῦ Θεοῦ.

Ἐσεῖς ὁμως οἱ νεόκοποι κήρυκες καὶ χωρὶς περιεχόμενο θεολόγοι· σεῖς ποὺ ἀκούσατε τὸ κήρυγμα τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων καὶ μαθητῶν τους, ποὺ εἶναι οἱ Πατέρες καὶ δάσκαλοι μας, ὅπως μᾶς παρέδωσαν αὐτοί, ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κυρίου καὶ τῇ σωτήρια ἀνάστασή του μέχρι τὴν ὀγδὴ αὐτῇ Ἰνδικτιῶνα¹³, λένε ὅτι ἔχουν περάσει ἑφτακόσια σαράντα πέντε χρόνια ἀπὸ τότε καὶ μέχρι τώρα οἱ σεβάσιμες εἰκόνες προσκυνοῦνταν καὶ προσκυνοῦνται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως. Ἀποδείξατε ὅτι κατὰ τὰ ἑφτακόσια αὐτὰ χρόνια ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία καὶ οἱ δάσκαλοι καὶ ποιμένες τῆς βρίσκονταν σὲ πλάνη καὶ ὅτι σὲ σᾶς τοὺς νεόκοπους κήρυκες ἀποκαλύψθηκε ἡ ἀλήθεια τῆς πίστεως; Γιατὶ ἀπὸ τότε ποὺ ἀρχίσατε νὰ κάνετε τὴν ἔρευνα αὐτῇ, πέρασαν πάνω κάτω σαράντα πέντε χρόνια. Διότι ἀπὸ τὴν ἐνάτη ἰνδικτιῶνα¹⁴ ἀρχίσατε νὰ ἀντιτίθεσθε στὴν ἀλήθεια καὶ νὰ ψάχνετε πῶς νὰ διαστρέψετε αὐτὰ ποὺ δὲ διαστρέφονται, διότι οἱ ἅγιοι Πατέρες μας ἔκτισαν πάνω στὴν πέτρα τῆς ἀληθείας, καὶ δὲ θὰ τὴν καταβάλουν οἱ πύλες τοῦ ᾄδη¹⁵, ποὺ εἶναι τὰ ἄδικα καὶ πονηρὰ στόματα τῶν αἰρετικῶν.

Ἀπιστήσατε στοὺς Πατέρες καὶ στὸ βάπτισμα ποὺ πήρατε ἀπὸ αὐτούς, καὶ δὲ δεχθήκατε τὴν πίστη καὶ τὰ λόγια τους. Δείξατε καθαρὰ τίνων μαθητὲς καὶ διάδοχοι εἴστε. Γιατί, ὅτι ἡ μωρία σας θὰ γίνῃ ὀλοφάνερη φάνηκε, ὅτι

15. Ματθ. 16,18.

ἐστὲ μαθηταί, τῶν κραζάντων σὺν Ἄννα καὶ Καϊάφα πρὸς Πι-
 λᾶτον, λέγουσιν· «ἡμεῖς βασιλέα οὐκ ἔχομεν, εἰ μὴ Καίσαρα», εἰ
 καὶ προβάτου δορὰν ἐπέχετε καὶ ποιμένος στολὴν ἀμφιέννυσθε.
 25 Ὡς γὰρ ἐκεῖνοι τὸν Σωτῆρα ἠρνήσαντο κατὰ πρόσωπον Πιλά-
 του καὶ τοῦτον σταυρῶ προσπήξαντες ἀνήλωσαν, αὐτὸς δὲ τῆ
 θεϊκῆ αὐτοῦ δυνάμει ἀνέστη καὶ ἀνήλθεν ἐν τοῖς ὑψίστοις καὶ
 ἐκάθησεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, «ὄ
 γὰρ ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, ἔπαθεν ἐφάπαξ, θάνατος αὐτοῦ
 30 οὐκέτι κυριεύει», κἄν ὑμεῖς φιλοπόλεμοι ὄντες πρὸς ἡμᾶς φιλο-
 νεικεῖτε, ὡσαύτως καὶ ὑμεῖς, ἐν τῷ τὸν Σωτῆρα μὴ ἰσχύοντες
 ἐκ δευτέρου σταυρῶσαι, εἰς τοὺς τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας αὐ-
 τοῦ χαρακτῆρας καὶ τὰς ὑπομνήσεις, σὺν τῇ κατὰ σάρκα αὐτοῦ
 μητρὶ καὶ τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις πᾶσαν τὴν
 35 κακίαν ὑμῶν προδήλως ἐδείξατε. Καὶ γὰρ ἐν πυρὶ καὶ ἐν μυ-
 ρίαις μηχαναῖς ἐχρήσασθε κατὰ τῶν ἀγίων εἰκόνων, νομίζοντες
 τὴν μνήμην αὐτῶν τελέως ἀπαλειφῆναι, κατὰ τῶν χαρακτῆρων
 τῆς χρωματουργίας αὐτῶν ἀναμνήσεως μαινόμενοι. Ἄλλ'
 ὁμως, καὶ ταῦτα πράττοντες, καθ' ὑμῶν αὐτῶν ἀκονᾶτε τὸ ζή-
 40 φος τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ καὶ πολλῆς μακροθυμίας καὶ
 ἀγαθότητος.

Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς ἀπορρίψαι τὴν κενὴν διδασκαλίαν
 ὑμῶν καὶ μέμψασθε ἑαυτοῖς καλῶς, ἐφ' οἷς διεπράξασθε κα-
 κῶς. Ἀνορθώσατε τὰ παρειμένα γόνατα τῆς ψυχῆς καὶ τρα-
 45 χείας ὀρθᾶς ποιήσατε καὶ τὰς ἀγίας φωνὰς τῶν Πατέρων σὺν
 ἡμῖν ταῖς ἀγίαις εἰκόσι τὸ σέβας ἀναπέμψατε, ὅπως κοινῇ τῇ
 φωνῇ δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ
 Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ
 αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν ἀκὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 50 Ἀμήν.

δηλαδή εἶστε μαθητὲς ἐκείνων ποὺ μαζί μὲ τὸν Ἄννα καὶ Καϊάφα λένε στὸν Πιλάτο, «ἐμεῖς δὲν ἔχουμε βασιλιά, παρὰ μόνο τὸν Καίσαρα»¹⁶, ἂν καὶ φέρετε δέρμα προβάτου καὶ φορᾶτε στολὴ ποιμένα. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνοι ἀρνήθηκαν τὸν Σωτῆρα μπροστὰ στὸν Πιλάτο, καί, ἀφοῦ τὸν κάρφωσαν στὸ σταυρό, τὸν θανάτωσαν, ἀλλὰ ἐκεῖνος μὲ τὴ θεϊκὴ του δύναμη ἀναστήθηκε καὶ ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς καὶ κάθησε στὰ δεξιὰ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα του, «διότι αὐτὸ ποὺ ἔπαθε σωματικὰ γιὰ χάρη μας»¹⁷, τὸ ἔπαθε μιὰ φορά, «καὶ ὁ θάνατος δὲν ἔχει πλέον ἐξουσία ἐπάνω του»¹⁸, ἔστω καὶ ἂν ἐσεῖς ὄντας φιλοπόλεμοι φιλονεικεῖτε μαζί μας. Τὸ ἴδιο καὶ σεῖς, μὴ μπορώντας νὰ σταυρώσετε γιὰ δευτέρη φορά τὸν Σωτῆρα, δεῖξτε ὀλοφάνερα ὄλη τὴν κακία σας στὶς ἀπεικονίσεις καὶ ὑπομνήσεις τῆς ἔνσαρκης οἰκονομίας αὐτοῦ, μαζί μὲ τὴν κατὰ σάρκα μητέρα του καὶ τοὺς ἁγίους μαθητὲς καὶ ἀποστόλους του. Διότι πράγματι χρησιμοποίησατε καὶ φωτιὰ καὶ μύρια τεχνάσματα ἐναντίον τῶν ἁγίων εἰκόνων, νομίζοντας ὅτι θὰ ἐξαλειφθεῖ τελειῶς ἡ ἀνάμνησή τους, μαινόμενοι ἐναντίον τῶν ἀναμνηστικῶν χρωματοργικῶν ἀπεικονίσεών των. Κάνοντας ὁμως αὐτὰ ἀκονίζετε ἐναντίον σας τὸ ξίφος τῆς δικαιοκρισίας καὶ τῆς πολλῆς μακροθυμίας καὶ ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ.

Γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ νὰ ἀπορρίψετε τὴν μάταιη διδασκαλία σας καὶ νὰ κατακρίνετε τοὺς ἑαυτοὺς σας καλῶς, γιὰ ὅσα κακῶς διαπράξατε. Ἀνορθῶστε τὰ λυγισμένα γόνατα τῆς ψυχῆς σας, καὶ σηκῶστε ὀρθῆς τὶς τραχεῖες σας, καὶ μὲ τὶς ἁγίες φωνὲς τῶν Πατέρων, μαζί μὲ μᾶς, ἀποδώστε τὸ σεβασμὸ στὶς ἁγίες εἰκόνες, ὥστε μὲ μιὰ φωνὴ νὰ ἀναπέμψουμε δοξολογία στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, μαζί μὲ τὸν ἀναρχο Πατέρα του καὶ τὸ ζωοποιὸ Πνεῦμα του, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἄμην.

17. Α' Πέτρ. 4,1.

18. Ρωμ. 6,9.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τὰ χωρία τῆς Γραφῆς
 στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα ποὺ εὐρίσκονται, ἐνῶ γιὰ
 τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα παραπέμπουν στὴ σελίδα, τὸ κεφάλαιο
 καὶ τὸν στίχο ποὺ εὐρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Σοφία Σολομώντος		
11	17-22	226	13	5	30
	20	226			
16	8	308			
17	10-14	230			
					Ἡσαΐας
			40	9	414
					Ἐξοδος
14	28	300			Βαρούχ
15	1	300	3	38	420
	20	30			
					Ματθαῖος
					Δευτερονόμιον
32	7	28	6	23	27
			7	8	28
			15	14	410
			16	18	428
			22	16	238
39	6	282		23	236
			23	5	236
					Μάρκος
					Παροιμίαι
8	9	408	3	6	238

7	4-5	236	Κορινθίους Β'	
	Λουκάς		3 18	414
			4 4	410
			6 17	234
2	52	420		
3	24-38	226		
18	14	31	Κολοσσαείς	
	Ἰωάννης		2 3	26
				15
			3 11	28
1	9	420		230
5	44	30		
6	54	274	Θεσσαλονικεῖς Α'	
10	18	422		
19	15	430	5 21	28
	Πράξεις		Τιμόθεον Α'	
6	5	240	1 7	410
23	8	236	3 16	422
	Ρωμαίους		Ἰακώβου	
1	20	30	1 17	22. 30
6	9	430		
	Κορινθίους Α'		Πέτρου Α'	
1	24	26		
3	12	322	4 1	430

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

- Ἄαρών 238,19,6. 256,57,4.
 Ἄβειρών 246,5,5.
 Ἄβελ 76,10,60. 246,39,3.
 Ἄβραάμ 228,3,10. 230,3,32. 4,1έ. 238,19,5. 306,101,4. 314,95έ.
 Ἄβρασάξ 240,24,6.
 ἀγαθότης 426,13,21. 14,4. 430,16,41.
 Ἄγαρ 306,101,3έ. 314,95.
 Ἄγαρηνοί 306,101,4.
 Ἄγγελικοί 256,60,1.
 Ἄγνωηται (Θεμιστιανοί) 300,85,1.
 Ἄγωνοκλίται 302,91,1.
 Ἄδάμ 76,10,56έ. 226,1,2. 242,30,4. 254,52,1. 268,80,37. 280,82,5. 334,3,10έ.
 Ἄδαμάντιος 258,64,1.
 Ἄδαμιανοί 254,52,1.
 Ἄδελφίος 274,80,128. 276,148.
 ἄδης 428,16,16.
 Ἄεριοί 262,75,1.
 Ἄέριος 262,75,1έ.
 Ἄετιανοί 264,76,1έ.
 Ἄέτιος 264,76,1έ.
 ἀθάνατον 82,10,135. 86,180έ. 150,47,11.
 Ἄθηνᾶ 238,21,7.
 Ἄθῆναι 228,3,22.
 Αἰγύπτιοι (αἵρεσις) 280,83,1.
 Αἰγύπτιος, -οι 228,3,14
 Αἴγυπτος 240,26,2. 260,67,1· 68,1.
 αἵρεσις· αἵρεσις ἐστὶ δόξα πλειόνων ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους μὲν συμφωνούντων, πρὸς ἄλλους δὲ διαφωνούντων 198,65,64-66. 226, προσίμιον 1. 238,20,5. 242,30,3. 244,31,4. 246,35,2· 38,2. 254,53,5. 256,58,5. 258,64,8έ. 260,69,5. 274,80,115έ. 280,83,19. 322,103,23. 404,17,76.
 αἰσθητικόν 82,10,131έ. 86,172έ. 150,47,9.
 αἰσχρουργία 240,23,2· 24,1· 25,2· 242,27,2. 256,58,6. 272,80,89.
 αἰχμαλωσία Ἰουδαίων 232,9,5.
 ἀκαρία 212,68,25.
 ἀκολασία 172,52,112. τῆ σωφροσύνη ἐναντίον ἢ ἀκολασία, τῆ δὲ ἀκολασία

ποτέ μὲν σωφροσύνη, ποτέ δὲ ἡλιθιότης 182,58,34-36. ἡ ἀκολασία ἐλλειψίς ἐστι τῆς σωφροσύνης 37.

Ἄκονται· 258,66,1.

ἀλαζονεία· 272,80,81.

Ἀλεξάνδρεια· 264,76,2. 280,83,7. 306,99,1.

ἀλήθεια· 22, προοίμιον 49,24,52έ. Χριστός ἐστὶν ἡ ἐνυπόστατος σοφία τε καὶ ἀλήθεια, ἐν ᾧ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς γνώσεως οἱ ἀπόκρυφοι 26,1,19-21. ἄλλως προσέλθωμεν τῇ ἀληθείᾳ 34-35. 254,56,3. 412,3,18. 428,16,15.

ἄλογοι· 252,51,1.

ἄλογον· 82,10,134έ. 86,178έ. 118,12,33έέ. 150,47,11.

ἀλλοίωσις· 180,69,39έ. 210,68,13.

ἄλλος-ἄλλο· 224,50,67-72.

ἄμα· περὶ τοῦ ἄμα 186,61, τίτλος ἐέ. 398,16, τίτλος ἐέ.

ἀμαθία· 22, προοίμιον 28έ.

ἀμαρτήμα· 272,80,100έ. 276,152. 426,13,20.

ἀμαρτία· 20, προοίμιον, 19. 242,27,3. 264,76,17. 268,80,18έ. 270,80,66. 272,84έ. 280,82,5. μόνη ἡ ἀμαρτία παρὰ φύσιν ἐστὶν, ἐκούσιον καὶ αὐθαίρετον τῆς ψυχῆς πάθος κάκιστον οὐσα καὶ φθορὰ 344,9,7. 388,12,21. 412,3,15. 426,13,23.

ἀμαρτωλός· 330, προοίμιον, 6. 426,13,22. 14,5.

ἀμοιβή· 206,66,56-62. 406,18,22έ.

ἀμπεχόνη· 236,15,9έ.

Ἀμφιλόχιος· 276,80,139.

ἀνάγκη· 210,68,2.

ἀναίσθητον· 82,10,130. 86,172έ. 150,47,9.

ἀναρχον· 400,17,15.

ἀνάστασις· ἀνάστασις νεκρῶν 232,9,10. 234,13,6. 236,16,2-3. 238,21,5. 242,27,9. 244,34,2. 246,38,3. 248,40,3· 41,6·42,8. 258,64,2. 260,67,2. 302,93,2. 428,16,5.

ἀνδρεία· 168,52,29.

Ἄννας· 430,16,22.

Ἀνόμοιοι· 264,76,3έ.

ἀνούσιον· 386,11,37έ.

Ἀντιδιομαριανῖται· 266,78,1.

ἀντικείμενον· περὶ ἀντικειμένων 178,58, τίτλος ἐέ.

Ἀντιόχεια· 276,80,146.

ἀντιπαράστασις· 404,17,73.

ἀντίφασις· ἡ ἀπόφασις ἡ ἀντικειμένη τῇ καταφάσει καὶ ἡ καταφασις ἡ ἀντικειμένη τῇ ἀποφάσει ἀντίφασις λέγεται 194,64,8-10. 402,17,36.

- Ἄντίχριστος· 306,101,2.
 ἀνυπόστατον περι ἀνυποστάτου 112,30, τίτλος ἐέ. 148,46, τίτλος ἐέ. τὸ ἀνυπόστατον ποτὲ μὲν τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν σημαίνει, ἦγουν τὸ ἀνύπαρακτον, ποτὲ δὲ τὸ μὴ ἐν ἑαυτῷ ἔχον τὸ εἶναι ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴ ὑπαρξιν, ἦγουν τὸ συμβεβηκός 225. 150,48,3. 224,50,85-86. περι ἀνυποστάτου 386,12, τίτλος ἐέ.
 ἀπαθής, -ές· 396,15,59ε.
 ἀπανθρωπία· 270,80,50.
 Ἄπελλῆς· 250,45,1.
 ἀπιστία· 422,11,16.
 ἀπόδειξις· ἡ ἀπόδειξις συλλογισμὸς ἐστίν 194,65,3.
 ἀπόκρυφα· 260,70,5.
 Ἀπολινάριοι· 266,77,1.
 Ἀπολινάριος· 306,99,6.
 Ἀπόλλων· 228,3,19.
 Ἀποστολικοί (Ἀποτακτικοί)· 256,61,1.
 Ἀποσχίσται· 322,103,1ε.
 Ἀποτακτικοί· 256,61,1.
 ἀποταξία· 264,75,8.
 ἀπόφανσις· 194,64, τίτλος ἐέ. ἡ κατάφανσις καὶ ἡ ἀπόφανσις ἀπόφανσις λέγεται 2-3 ὅταν ἀπλῶς ἀποφαινῶμαι, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν, ἀπόφανσις λέγεται 196,36-38. περι ἀποφάνσεως 400,17, τίτλος ἐέ.
 ἀπόφανσις· ἡ ἀρνησις ἀπόφανσις λέγεται 172,52,114-115. ἀπόφανσις ἐστὶ τὸ εἶπεῖν, τί τινι οὐκ ὑπάρχει 178,58,4-5. περι ἀποφάσεως 194,64, τίτλος ἐέ. ἡ κατάφανσις καὶ ἡ ἀπόφανσις ἀπόφανσις λέγεται 223. 354,2,9ε. 402,17,35.
 Ἀραβία· 254,53,1.
 Ἀρειανοί· 260,68,3· 69,1. 262,75,3. 264,76,2ε. 304,98,10. 308,101,13.
 Ἀρειομανῖται· 260,69,1.
 ἀριθμὸς· 362,3,48ε. 374,8,27. 394,15,3.
 Ἀριστοτέλης· ~~160,50,74. 190,62,49. 362,3,67. 394,15,25. 400,17,17.~~
 ἄρρενοθήλεια· 244,31,5.
 Ἀρχοντικοί· 248,40,1.
 ἀσέβεια· 28,1,59. 282,83,22. 322,103,22. 410,2,1.
 Ἀσία· 256,57,1.
 Ἀσκοδρουγηταί· 252,48,1.
 Ἀσσύριοι· 232,9,6.
 ἀστρονομία· 302,94,3.
 ἀτμός· 214,68,56
 ἄτομον· ἄτομόν ἐστὶ τὸ ἐξ οὐσίας καὶ συμβεβηκόντων καθ' ἑαυτὸ ὑφιστάμενον,

ἀριθμῶ τῶν ὁμοειδῶν κεχωρισμένον, οὐ τὸ τί δηλοῦν, ἀλλὰ τὸν τινα 650,5,131-133. περὶ ἀτόμου 88,11, τίτλος ἐξῆς. τὸ ἄτομον, ἤγουν ἡ ὑπόστασις, οὐ κατηγορεῖται τοῦ εἶδους 96,15,19-20. περὶ ἀτόμου 112,31, τίτλος ἐέ. οἱ πατέρες ὑπόστασιν καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον τὸ αὐτὸ ἐκάλεσαν 146,44,10-11. 150,48,3. τὰ ἄτομα οὐ λέγονται ὑποστάσεις, εἰ μὴ τῆς οὐσίας μόνης 164,51,39-40. τὰ ἐκ τοῦ εἰδικωτάτου εἶδους διαιρούμενα οἱ πατέρες ἐκάλεσαν ἄτομον καὶ ὑπόστασιν καὶ πρόσωπον 218,49,40-43. 284,7,20. 296,192. ὑπόστασις καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον (κατὰ τοὺς πατέρας) ταυτὸν ἐστὶ 330,1,3-4. περὶ ἀτόμου 332,2, τίτλος ἐέ. 340,7,48έ. 350,1,55. 354,1,89. 386,11,42.

Αὔδιανοί 260,70,1.

αὐθεντεία 274,80,109.

αὔξησις 210,68,11.

αὐτεξουσιότης 346,10,16.

αὐτοκινησία 212,68,15.

Αὐτοπροσκοπία 306,100,1.

Ἄφθαρτοδοκῆται 298,84,1.

Ἄφρική 302,95,1.

Ἄφροδίτη 308,101,8. 314,107.

Ἄφωρισμένοι (Φαριζαῖοι) 234,15,1.

ἄψυχον 82,10,128έ. 86,172έ. 150,47,7.

B

Βαβυλῶν 226,2,2. 232,9,8.

Βαβυλώνιος, -οι 228,3,14.

Βάκαθος (πόλις) 256,58,1.

βάπτισμα 248,42,9. 268,80,15έ. 270,80,72. 276,80,160. 322,103,12. 428,16,18.

βαρβαρισμός 226,1,1έ. 230,3,31.

Βαρβέλω 240,26,6.

Βαρδεσιανός 254,56,1.

Βαρδεσιανισταί 254,56,1.

Βαρσανουφῖται 300,86,1.

Βασιλειδιανοί 240,24,1.

Βερώ 240,26,6.

Βλάσφημοι 302,92,1.

Βορβορίται 240,26,5.

Βυζάντιον 254,54,1.

Γ

Γαβριήλ· 146,44,4.

Γαϊανῖται· 298,84,2. 300,86,2.

Γαϊανός· 298,84,2.

Γαλατία· 252,49,4.

γάμος· 260,67,3. 272,80,93.

γένεσις· γένεσις ἔστιν ἢ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι πρόοδος 190,62,24–25.

γένεσις καὶ φθορὰ μεταβολαὶ μὲν εἰσι, κινήσεις δὲ οὐκ εἰσι 192,62,50–51.

γένεσις ἔστι κίνησις κατ' οὐσίαν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι 210,68,9–10.

γένεσις· 236,15,13. 302,94,2.

γενικόν· 382,10,69.

γέννησις· ἔνσαρκος γέννησις 416,5,11. 420,7,22.

γένος· γένος (ἔστι) τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῶ εἶδει ἐν τῶ τί ἔστι κατηγορούμενον (λεγόμενον) 46,5,96–97 ἀναλογεῖ ἢ ὕλη τῶ γένει 64,8,23. περὶ γένους 68,9,τίτλος ἐξῆς. τὸ γένος τῶν ὁμωνύμων ἔστιν 70,9. γένος ἔστι τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῶ εἶδει ἐν τῶ τί ἔστι κατηγορούμενον 70,25–26. τὸ γένος εἰς εἶδη διαφεύεται καὶ καθολικώτερον τοῦ εἶδους ἔστι καὶ περιέχει τὰ εἶδη καὶ ἐπάνω αὐτῶν ἔστιν 72,33–35. περὶ γένους τοῦγενικωτάτου καὶ τοῦ εἰδικωτάτου 72,10,1–195. τὸ γένος καθολικώτερον ἔστι τοῦ εἶδους 72,43. τὸ γένος ἐν τῶ τί ἔστι κατηγορεῖται 100,26–27. κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ διαφορᾶς, γένους καὶ εἶδους, γένους καὶ ἰδίου, γένους καὶ συμβεβηκότος 104,20. 106,23,τίτλοι ἐέ. περὶ τῶν δέκα γενικωτάτων γενῶν 136,37,τίτλος ἐέ. ἧς κατηγορίας ὑπάρχει τὸ γένος, ἐκείνης καὶ τὸ εἶδος καὶ αἱ τοῦ εἶδους διαφοραὶ 138,38,19–20. περὶ γένους 214,49,2ἐέ. γενικώτατον γένος 216,49,27–30ἐ. περὶ γένους 338,7,τίτλος ἐέ. 352,1,62. οἱ πατέρες τὸ εἶδος καὶ τὸ γένος ἐκάλεσαν φύσιν καὶ μορφήν καὶ οὐσίαν 64–65. γένος ἔστι τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφοροντων τῶ εἶδει ἐν τῶ τί ἔστι κατηγορούμενον 76–77. περὶ τῶν δέκα γενικωτάτων γενῶν 354,2,τίτλος ἐέ. 378,10,2ἐ.

Γεώργιος (Ἀρειανός ἐπίσκοπος)· 264,76,2.

Γιττῶν, κώμη Σαμαρείας· 238,21,2.

Γνωσμάχοι· 300,88,1.

γνώσις· 22, προσῖμιον 30, ψευδώνυμος γνώσις 24,54. περὶ γνώσεως 24,1,τίτλος ἐ. οὐδὲν τῆς γνώσεως ἔστι τιμώτερον· εἰ γὰρ ἡ γνώσις φῶς ἔστι ψυχῆς λογικῆς τοῦμαλιν ἢ ἄγνοια σκότος. τῆς γνώσεως στέρησις λογιζομένου σκότος ἔστιν 24,1,1–5. ᾧ μὴ πάρεστι γνώσις .. ἀλόγων ἔστι χεῖρων 6–9. ἡ ψευδὴς γνώσις, ὡς τοῦ μὴ ὄντος οὐσα γνώσις, ἄγνοια μᾶλλον ἢ περ γνώσις ἔστι 10–12 ἐν ᾧ (Χριστῷ) πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς γνώσεως οἱ ἀπό-

κρυφοί 26,20–21. θησαυρός τῆς γνώσεως 28,1,42. ψευδώνυμος γνώσις 53. ἀκενοδόξω καὶ ταπεινῷ φρονήματι τῆς γνώσεως ἐφιέμενοι 30,76–77. πηγὴ γνώσεως 30,2,8.

Γνωστικοί: 240,26,1.

Γορθηνοί: 234,10,1.

Γορθήνιοι: 234,11,1.

Γραμματεῖς: 234,14,1. 236,15,7.

Γρηγόριος (ὁ Θεολόγος) 24, προσόμιον 51. 186,60,19.

Δ

Δαβίδ: 230,4,4.

Δαδότης: 274,80,128.

Δαθάν: 246,38,5.

δαίμων, –ες: 242,27,4. 258,66,3. 266,80,9. 274,80,123. 276,152έέ.

δεισιδαιμονία: 228,3,3.

διάβολος: 258,74,6.

διάθεσις: διαθέσεις εἰσι τὰ εὐκίνητα καὶ ταχέως μεταβάλλοντα 168,52,30. 192,63,2. 394,15,28.

διαίρεσις: 50,6, τίτλος ἐξῆς, διαίρεσις ἐστὶ ἡ πρώτη τομὴ τοῦ πράγματος 2–3. τρόποι διαίρεσεως 52,6,41έέ. περὶ διαίρεσεως 114,12, τίτλος ἐέ. τρόποι διαίρεσεως 118,12,35έέ. καὶ ἰδίως 124, καὶ αὕτη μὲν ἐστὶν ἡ καθόλου διαίρεσις ... οἱ κατὰ μέρος ἄνθρωποι. περὶ διαίρεσεως τοῦ ὄντος καὶ τῆς οὐσίας 148,47, τίτλος ἐέ. τὸ διελεῖν τὰ δύο εἰς ἓν καὶ ἓν ἀνὰ μέρος, τοῦτο διαίρεσις ἐστὶ 156,50,5–6. διαίρεσις τοῦ ὄντος 220,50,1έέ. περὶ διαίρεσεως 368,7, τίτλος ἐέ. 378,9,42έ.

Διατομίται: 260,69,1.

διαφορά: διαφορά (ἐστὶ) ἡ κατὰ πλείονων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἓν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγορουμένη καὶ ἓν τῷ ὀρισμῷ λαμβανομένη ὡς οὐσιώδης 46,5,10–48,5,103. ἰδιαιτάτα διαφορά 113. περὶ διαφορᾶς 88,12, τίτλος ἐξῆς. αἱ διαφοραὶ κατηγοροῦνται τῶν εἰδῶν, οἷς ἐνυπάρχουσι, καὶ τῶν ἀτόμων αὐτῶν 96,15,23–25. αἱ οὐσιώδεις διαφοραὶ ἄλλο καλοῦνται, διότι περὶ τὸ εἶδος θεωροῦνται, ἤγουν τὴν φύσιν, καὶ ταύτην συνιστῶσι 102,18,51–54. πᾶσα διαφορά οὐσιώδης καὶ ἐπουσιώδης ἕτεροῖον ποιεῖ .. πᾶσα διαφορά ὁποῖόν ἐστὶν 58–62. διαφοραὶ τῶν ε' φωνῶν 104,19, τίτλος ἐέ. διαφορά γένους καὶ διαφορᾶς 104,20, τίτλος ἐξῆς. διαφορά γένους καὶ εἶδους 106,21, τίτλος ἐέ. διαφορά διαφορᾶς καὶ εἶδους, διαφορᾶς καὶ ἰδίου, διαφορᾶς καὶ συμβεβηκότος, εἶδους καὶ ἰδίου, εἶδους καὶ συμβεβηκότος, 108,24–112,29, τίτλος ἐέ. ὡς συστατικαὶ διαφοραὶ εἰσιν αἱ συνιστῶσαι τὰ εἶδη 138,38,29. οὐσιώδεις διαφοραὶ 144,43,11έέ. 150,48,4. αἱ συστατικαὶ

διαφοραὶ οὐ λέγονται οὐσιώδεις, εἰ μὴ μόνης τῆς οὐσίας 164,51,38–39· διαφοραὶ τοῦ ἔχειν 178,57,7–12. διαφοραὶ κινήσεως 188,62,14έέ. διαφοραὶ τοῦ ἔχειν 192,63,19έέ. διαφορὰ ὑποστατικὴ 208,67,6. διαφορὰ καὶ ποιότητος καὶ ἰδίωμα ταυτὸν ἐστὶ 330,1,4–5. περὶ διαφορᾶς 332,3,τίτλος έέ. περὶ οὐσιώδους καὶ ἐπουσιώδους διαφορᾶς ἤγουν φυσικῆς διαφορᾶς 334,4,τίτλος έέ. 352,1,74έ. διαφορὰ ἐστὶ ἢ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγορούμενη καὶ ἐν τῷ ὀρισμῷ λαμβανομένη ὡς οὐσιώδης 78–80. 380,10,25έ.

δικαιοσύνη· 134,36,13. 168,52,29. 322,103,2. 430,16,40.

δικαιοτάτοι· 236,16,1.

Διμορφῖται· 266,77,1.

Διόσκορος· 280,83,7. 309,86,3έ.

δόγμα· 374,9,1έ.

δοκίας· 212,68,35.

Δονατικοί· 302,95,1.

δόξα· δόξαν παρ' ἀνθρώπων λαμβάνοντες 30,1,79. δόξα τοῦ Χριστοῦ 408,1,17. τρισυπόστατος ὁμοουσιακόρυφος δόξα 414,3,24. 420,9,2. 422,10,14. 428,15,4. 430,16,47.

Δοξάριοι· 322,103,1.

Δοσθηνοί· 234,13,1.

δύναμις· θρηπτικὴ καὶ αὐξητικὴ καὶ γεννητικὴ δύναμις 114,31,14–15. 342,7,79. 344,8,16–17. περὶ τῆς κατηγορίας τῆς δυνάμεως 392,15, τίτλος έέ.

δώρημα· 22, προσίμιον, 48. 30,1,68. 330, προσίμιον, 4.

Ε

εαρ· 212,68,28.

Ἐβιωναῖοι· 242,30,1. 254,53,6.

Ἐβραῖος, –οι· 312,101,79.

ἐγκράτεια· 236,15,5έ.

Ἐγκρατῖται· 252,47,1. 256,61,3.

Ἐδεσσα· 276,80,144.

ἐθελοθησκεία· 234,14,3.

Ἐθνόφρονες· 302,94,1.

εἶδος· εἶδος (ἐστὶ) τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον 46,5,99–100. ἀναλογεῖ τὸ εἶδος τῇ διαφορᾷ

64,8,23. τὸ εἶδος καθολικώτερον ἐστὶ τῶν ἀτόμων 72,9,43-44. περὶ εἶδους 72,10,1-88,195. κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ εἶδους 106,21, τίτλος ἐέ. ἥς κατηγορίας ὑπάρχει τὸ γένος, ἐκείνης καὶ τὸ εἶδος καὶ αἱ τοῦ εἶδους διαφοραὶ 138,38,19-20. εἰδικώτατον εἶδος 142,42,3ἐέ. 214,49,2ἐέ. γενικώτατον εἶδος 216,49,30ἐ. εἰδικώτατον εἶδος 216,49,33ἐ. ὁ ἄνθρωπος εἰδικώτατον εἶδος ἐστὶν 220,50,22. 222,46-55· περὶ εἶδους 338,7, τίτλος ἐέ. 352,1,64ἐ. εἶδος ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφοροντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον 77-78. 356,2,50ἐ. 378,10,8ἐ.

εἰδικόν· 382,10,69.

εἰδωλολατρία· 226,3,2.

Εἰκονοκλάσαι· 320,102,6. 322,103,20.

εἰκῶν· κατ' εἰκόνα 260,70,8. 320,102,6. 410,2,9. τῶν σεβασμίων καὶ προσκυνητῶν εἰκόνων 410,17. 412,21ἐ. 426,13,11. 430,16,36.

εἰμαρμένη· 236,15,13. 302,94,3.

Ἐκκλησία· 424,11,3ἐ.· 12,2.

ἐκπόρευσις· 414,4,13.

Ἐλένη (πόρνη)· 238,21,7.

Ἐλενος· 228,3,20.

Ἐλκεσαῖοι· 242,30,3. 254,53,1.

ἐλλαμψις· 292,7,125ἐ.

Ἐλλάς· 228,3,21.

Ἐλλην,-ες· 22, προοίμιον 45, 228,3,17ἐ. 230,4,8. 232,9,2. 266,80,2. 320,102,6.

ἐλληνισμός· 226,3,1. 228,3,26ἐ.

Ἐλξά· 254,53,3.

ἐμψυχον· 82,10,128ἐ. 86,171ἐ. 150,47,7-8.

ἐνανθρώπησις· 288,7,77. 292,139. 420,8,7.

ἐνέργεια· 306,99,4. 324,103,29. περὶ ἐνεργείας 342,8, τίτλος ἐέ. ἐνέργειά ἐστὶ κίνησις δραστηκῆ τοῦ ποιούντος· ἐνέργεια δὲ φυσικῆ ἐστὶ κίνησις τῆς φύσεως δραστηκῆ 2-3. 344,9,2.

ἐνιαυτός· 212,68,23.

ἐννοια· κοινὴ ἐννοιά ἐστὶν ἢ παρὰ πᾶσιν ὁμολογουμένη 198,65,66-67. 404,17,78.

ἐνστασις· 196,65,41. 402,17,55. 404,71.

ἐντελέχεια· 188,62,2-6. 398,16,16ἐ.

ἐν τινι· περὶ τοῦ ἐν τινι 140,39, τίτλος ἐέ.

ἐνυπόστατον· περὶ ἐνυποστάτου 112,30, τίτλος ἐέ. 146,45, τίτλος ἐέ. τὸ ἐνυπόστατον ποτὲ μὲν τὴν ἀπλῶς ὑπαρξιν σημαίνει ... ποτὲ δὲ καὶ τὴν καθ' αὐτὸ ὑπόστασιν, ἦγουν τὸ ἄτομον, δηλοῖ 146,45,2-5. 150,48,3. 224,50,73ἐέ. περὶ ἐνυποστάτου 386,12, τίτλος ἐέ.

- ένωσις· 200,65,106έ. καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις ἔστιν ἢ κατὰ σύνθεσιν, ἦγουν τὸ ἐκ διαφόρων φύσεων ὑφεστὸς πρᾶγμα, τὸ ἐκ δύο μὲν πραγμάτων ἐν ἐνὶ δὲ προσώπῳ, 202,65,118–121έέ. περὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως 208,67,τίτλος έέ. ἢ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις μίαν ὑπόστασιν τῶν ἐνουμένων ἀποτελεῖ σύνθετον, σφῆζουσα τὰς συνελθούσας πρὸς ἔνωσιν φύσεις καὶ τὴν τούτων διαφορὰν καὶ τὰ τούτων φυσικὰ ἰδιώματα ἀσύγχυτά τε καὶ ἀτρεπτα ἐν ἑαυτῇ 2–5· 294,70,149έ. 298,211έ. περὶ διαφορᾶς ἐνώσεως 366,6,τίτλος έέ. 420,7,21.
- ἔξις· διαφέρει ἔξις διαθέσεως ὅτι ἢ μὲν ἔξις δυσμετάβλητός ἐστι καὶ χρονιώτερα 166,52,24–25. περὶ ἔξεως 182,59,τίτλος έέ. 192,63,2. περὶ ἔξεως 392,15,τίτλος έέ.
- ἐξουσία· 422,9,10.
- ἐπιδιαίρεσις· – ἔστιν ἢ δευτέρα τομὴ τοῦ αὐτοῦ πράγματος 50,6,5–7. περὶ ἐπιδιαίρεσεως 116,12,13–25. 368,7,3. 378,9,46.
- ἐπιθυμητικόν· 230,6,3.
- Ἐπικούρειοι· 228,3,28. 232,8,1.
- ἐπίνοια· 186,60,22έ. 200,65,91έ. 400,17,2έ.
- ἐπιφάνεια· 360,3,19έ.
- Ἐπιφανής· 244,32,1.
- ἐπουσιῶδες· 368,11,40.
- ἐρεσχελία· 114,31,24.
- Ἐρμᾶς· 274,80,128.
- Ἐσδρας· 232,9,8.
- Ἐσσηνοί· 234,12,1.
- Ἐταιρισταί· 312,101,72έ. 314,82.
- ἐτερογενές· περὶ ἐτερογενῶν 136,38,τίτλος έέ. ἐτερογενῆ εἰσιν, ὅσα ὑπ' ἄλλην καὶ ἄλλην κατηγορίαν εἰσιν 136,4. 144,42,14. περὶ ἐτερογενῶν 152,49,τίτλος έέ. 338,6,6. 388,13,12.
- ἐτεροειδές· περὶ ἐτεροειδῶν 136,38,τίτλος έέ. ἐτεροειδῆ εἰσι τὰ τῷ εἶδει διαφέροντα ἀλλήλων 138,7. 142,42,13. περὶ ἐτεροειδῶν 152,49,τίτλος έέ. 338,6,6. 388,13,13.
- ἐτερόμορφον· 338,6,6.
- ἔτερον· περὶ ἐτέρων καὶ ἐτερονύμων 134,35,τίτλος έέ.
- ἐτεροούσιον· 142,42,13. περὶ ἐτεροουσίων 336,6,τίτλος έέ. 388,13,15.
- ἐτεροῦπόστατον· ἐτεροῦπόστατα καὶ ἀριθμῶ διαφέροντά (εἰσιν) ὅσα τῇ συμπλοκῇ τῶν συμβεβηκότων τὴν ἰδιότητα τῆς οἰκειᾶς ὑποστάσεως ἀφωρίσαντο ... 154,49,27–32. 388,13,16.
- ἐτεροφυές· 142,42,13. 338,6,6. 390,13,17.
- ἐτερώνυμον· περὶ ἐτέρων καὶ ἐτερονύμων 134,35,τίτλος έ. 390,13,36.
- Εὐα· 268,80,37.

- εὐδαιμονία· 232,8,2.
 Εὐδόξιος· 264,76,4ε.
 Εὐνομιανοί· 264,76,13.
 Εὐνόμιος· 264,76,3.
 Εὐρώπη· 226,2,4.
 εὐσέβεια· 228,3,29. 424,13,2.
 εὐσπλαγχνία· 426,14,4.
 Εὐστάθιος· 262,75,3. 304,98,11.
 Εὐτυχής· 280,82,1ε.
 Εὐτυχιανισταί· 280,82,1.
 εὐχή· 268,80,17. 270,61.
 Εὐχῆται· 266,80,1. 274,80,120. 322,103,6.
 ἔχειν· περὶ τοῦ ἔχειν 178,57,τίτλος ἐέ. 192,63,τίτλος ἐέ. 396,15,52.

Z

- Ζακχαῖος· 240,26,4.
 Ζαχαρίας· 390,13,23.
 Ζεβαιδαῖος· 390,13,23.
 Ζεῦδ· 316,110,116.
 Ζεὺς, Διός· 228,3,19. 234,21,6.

H

- ἡδονή· 232,8,3.
 Ἡθικοπροσκόπται· 304,96,1.
 ἡλιθιότης· ἡλιθιότης ἐστὶ τὸ μὴ κινεῖσθαι μηδὲ ἐγειρεσθαι τὰ πάθη
 182,58,36.
 Ἡλιοτροπῆται· 300,89,1.
 ἡμέρα· 212,68,18.
 Ἡμεροβαπτισταί· 236,17,1.
 Ἡμιαρεῖοι· 262,73,1.
 Ἡράκλειος· 304,98,12. 306,τίτλος. 308,101,10.
 Ἡράκλειτος· 404,17,82.
 Ἡρακλέων· 248,41,1.
 Ἡρακλεωνῆται· 246,36,1.
 Ἡρώδης· 238,20,1.
 Ἡρωδιανοί· 238,20,1.
 Ἡσαῖας· 414,3,22.

Θ

- θάλασσα· 214,68,58.
 θάνατος· 372,8,4έ.
 θάρρα· 228,3,9.
 θείρας· 226,2,5.
 Θεμιστιος· 300,85,4.
 θέλημα· 306,99,4. τὰ τῆ θελήσει ὑποκείμενα, ὧν ἐφίεται ἡ θέλησις, λέγονται θελήματα γνωμικά 346,10,19–20.
 θέλησις· 324,103,29. περι θελήσεως 344,10,τίτλος ἐέ. θέλησις ἐστι φυσικὴ ἢ λογικὴ καὶ αὐτεξούσιος ὀρεκτικὴ δύναμις τε καὶ κίνησις 346,10,18–19.
 θεογνωσία· 424,11,16.
 Θεοδοσιανοί· 280,83,12. 300,85,3.
 Θεοδόσιος ὁ Ἀλεξανδρεύς· 280,83,12.
 Θεοδοτιανοί· 254,54,1.
 Θεόδοτος (σκυτεύς)· 254,54,1.
 Θεοδώρητος· 274,80,118.
 Θεοκαταγνώσται (Βλάσφημοι)· 302,92,1.
 θεοπτία· 20, προοίμιον .
 θεοσέβεια· 230,3,32. 308,101,14.
 θέρος· 212,68,29.
 θέσις· θέσις ἐστὶ παράδοξος ὑπόληψις τινος τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ γνωρίμων 198,65,67–68. 404,17,79.
 θεωρεῖν· 174,53,20. θεωρεῖν λέγεται τὸ νοεῖν, τὸ ἀστρονομεῖν, τὸ γεωμετρεῖν 200,65,89–90. 204,65,26έ. 374,8,22έ. 396,15,58.
 θνητόν· 82,10,136. 86,179έ. 150,47,14.
 θνητοψυχῆται· 302,90,1.
 θρηξ,–κες· 226,2,6.
 θρησκεία· 228,3,15. 232,9,4.
 θυμικόν· 230,6,3. 344,8,7.
 Θυμολεοντες (εἰκονοκλάσται)· 320,102,10.
 θυσιαστήριον· 270,80,46έ. 426,13,7.

I

- Ἰακώβ· 230,4,4. 238,19,5.
 Ἰακωβῖται· 280,83,13.
 Ἰάκωβος ὁ Σύρος· 280,83,13.
 ἴδιον· περι ἴδιου 92,14 τίτλος ἐέ. ἴδιόν ἐστίν, ὃ παντὶ καὶ μόνῳ τῷ εἶδει καὶ αἰεὶ ὑπάρχει 94,18. κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ ἴδιου 106,22,τίτλος

ἐέ. περί τοῦ τί ὑπάρχειν ἴδιον τῆς οὐσίας 150,48, τίτλος ἐέ. ἴδια τοῦ ποσοῦ 160,50,88ἐ. ἴδιον τῶν πρὸς τι 162,51,25ἐέ. ἴδια τῆς ποιότητος 172,52,101ἐ. 352,1,83. 382,10,53ἐ.

ιδιότης· ἐν τρισὶ προσώποις, ὑποστάσεσι καὶ ιδιότησι προσκυνουμένη τε καὶ δοξολογουμένη 414,4,3–5ἐ.

ιδίωμα· 48,5,112. τὸ ἀχώριστον συμβεβηκὸς λέγεται καὶ χαρακτηριστικὸν ἰδίωμα 50,5,129–130. ιδιώματα τῶν ἐναντίων 180,58,32ἐ. φυσικὰ ιδιώματα· χαρακτηριστικὰ ιδιώματα 208,67,5–14.. 218,49,61–70. διαφορὰ καὶ ποιότης καὶ ἰδίωμα ταῦτὸν ἐστὶ 330,1,4–5. περί ιδιώματος 332,3, τίτλος ἐέ. 382,10,58ἐ.

Τερακίται· 260,67,1.

Ἰέραξ ὁ Λεοντοπολίτης· 260,67,1.

Ἰερουσαλήμ· 252,49,5.

Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ· 238,19,1.

Ἰκέται· 300,87,1.

Ἰουδαῖος· 230,4,8. 232,9,2. 236,16,4. 238,21,9. 242,28,2· 30,7. 260,70,7. 308,101,24.

Ἰουδαϊσμός· 230,4,1. 232,9,4.

Ἰούδας, υἱὸς Ἰακώβ· 230,4,3.

Ἰουστίνος· 250,46,1ἐ.

Ἰρις· 212,68,37.

Ἰσαάκ· 238,19,5. 314,101,96ἐ.

Ἰσίδωρος· 244,32,1.

Ἰσμαήλ· 306,101,3.

Ἰσμαηλίται· 306,101,2ἐ.

Ἰσραήλ· 230,4,4.

Ἰταμώτατοι (Ὀσσηνοί) 236,18,1.

Ἰωάννης (Εὐαγγελιστής)· 254,51,2. 390,13,20.

Ἰωάννης (ὁ Βαπτιστής)· 390,13,20.

Ἰωάννης ὁ Τριθεΐτης· 280,83,15. 282,24ἐ.

Ἰωνες· 228,3,22.

Ἰωσήφ, μνηστήρ τῆς Θεοτόκου· 266,78,2.

Ἰωὺνάν· 228,3,23.

Κ

καθαρισμός,–οί· 236,15,6.

Καθαροί· 256,59,1.

καθόλου· καθόλου ἐστὶ τὸ πολλὰ σημαῖνον, ὡς ἄνθρωπος, ζῷον, οὐσία 200, 65,82–83. 392,14,22.

- Καϊανός· 246,38,1.
 Κάϊν· 246,38,3· 39,2.
 Καϊάφας· 430,16,22.
 καιρός· 212,68,24.
 κακία· 422,11,17. 430,16,35.
 κάμηλος· 314,101,104έ. 316,132έ. 318,141έ. 320,168έ.
 Καππαδοκία· 252,49,4.
 Καρποκράτης· 240,27,1.
 Καρποκρατιανός· 240,27,1.
 κατάρα· 426,13,6.
 κατάφασις· ἡ κατάθεσις κατάφασις λέγεται 172,52,113–114. κατάφασις ἔστι τὸ εἰπεῖν, τί τινι ὑπάρχει 178,58,3–4. περὶ καταφάσεως 194,64,τίτλος ἐέ. κατάφασις ἔστιν ἡ σημαίνουσαι, τί τινι ὑπάρχει, τουτέστι τί ὑπάρχει 354,2,9έ. 402,17,34.
 Καταφρυγασταί· 252,48,1· 49,2έ.
 κατηγορεῖσθαι· κατηγορεῖσθαι ἔστι τὸ κατὰ τινος λέγεσθαι 46,5,98–99.
 κατηγορία· 96,15,29έ. περὶ συνωνύμου καὶ ὁμωνύμου κατηγορίας 96,16,τίτλος ἐέ. συνώνυμος κατηγορία ἔστιν, ὅτε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος δέχεται τὸ ὑποκείμενον 2–3. ὁμώνυμος ἔστι κατηγορία, ὅτε τὸ μὲν ὄνομα δέχεται, τὸν δὲ ὄρον οὐδαμῶς 8–9. περὶ τῆς ἐν τῷ τί ἔστι κατηγορίας καὶ τῆς ἐν τῷ ποῖόν τι ἔστι κατηγορίας 98,18,τίτλος ἐέ. περὶ τῶν δέκα κατηγοριῶν, τῶν καὶ γενικωτάτων γενῶν 136,37,2–18. αἱ ἐννέα κατηγορίαι αἱ ἐκτὸς τῆς οὐσίας ἔχουσιν ἐκάστη, εἰ καὶ συμβηκτότα εἰσί, συστατικὰς καὶ διαιρετικὰς διαφορὰς καὶ ἐκάστη αὐτῶν γενικώτατον γένος ἔστι καὶ ἔχει καὶ εἶδη καὶ γένη ὑπάλληλα καὶ ἐιδικώτατα εἶδη 138,38,23–26. πᾶσαι αἱ κατηγορίαι εἰσιν δέκα 154,49,6έ. ἐκάστη κατηγορία γενικώτατον γένος ἔστι 164,51,35. ἐν πάσαις ταῖς κατηγορίας θεωρεῖται τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν 176,53,29έ. περὶ τῶν δέκα γενικωτάτων γενῶν, ἃς κατηγορίας ὀνομάζουσιν 354,2,τίτλος ἐέ. συνώνυμος κατηγορία 392,14,25
 κατηγορούμενον· περὶ τῶν κατηγορουμένων 94,15,τίτλος ἐέ.
 Καυλακαύχ· 240,25,4.
 κεῖσθαι· περὶ τοῦ κεῖσθαι 176,54,τίτλος ἐέ. 396,15,50.
 Κέκρωψ· 228,3,17.
 κεραυνός· 212,68,42.
 Κέρδων· 248,41,1.
 Κερδωνιανός· 248,41,1.
 Κηρινθιανός· 242,28,1· 30,1.
 Κήρινθος· 242,28,1.
 κίνησις· ζωτικὴ καὶ αἰσθητικὴ καὶ ἀναπνευστικὴ κίνησις 114,31,13–14.

περί κινήσεως 188,62, τίτλος ἐέ. καθ' ὁρμήν κίνησις 344,8,5. περί κινήσεως 398,16, τίτλος ἐέ.

Κοδδιανοί: 240,26,4.

κοινόν· κοινόν ἐστὶ τὸ ἐν πολλοῖς θεωρούμενον ἢ πολλῶν κατηγορούμενον 198,65,71–72ἐ. περί κοινού 390,14, τίτλος ἐέ.

κοινωνία· κοινωνία καὶ διαφοραὶ τῶν ε' φωνῶν 104,19, τίτλος ἐέ. κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ διαφορᾶς 104,20, τίτλος ἐέ. κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ εἶδους 106,21, τίτλος ἐέ. κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ ἰδίου 106,21, τίτλος ἐέ. κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ συμβεηκότος 106,23, τίτλος ἐέ. κοινωνία διαφορᾶς καὶ εἶδους διαφορᾶς καὶ ἰδίου, διαφορᾶς καὶ συμβεηκότος, εἶδους καὶ ἰδίου, εἶδους καὶ συμβεηκότος, ἰδίου καὶ ἀχωρίστου συμβεηκότος 108,24–112,29, τίτλοι ἐέ.

Κολλυριδιανοί: 266,79,1.

Κολορασαῖοι: 246,35,1.

Κολόρβασος: 244,34,1. 246,35,1.

κομήτης: 212,68,33.

κρᾶσις· κρᾶσις ἐστὶ σωμάτων παράθεσις, ποιότητων ἀντέμβασις ... κρᾶσις ἐστὶ σύζευξις σωμάτων ἀντικρινῶντων ἀλλήλοις τὰς ἐν αὐτοῖς ποιότητας 202,65,124–127. 368,6,16ἐ. 388,12,26ἐ.

κρήνη: 214,68,60.

κρύσταλλος: 214,68,50.

κτίσμα: 262,73,1ἐ.

Κυϊντίλλη = Πρίσκιλλα: 252,49,9–10.

Κυντιλλιανοί: 252,49,1.

Κύρος Ἀλεξανδρείας: 306,99,1.

Κωνσταντῖνος: 250,43,1. 264,76,5.

Κωνσταντινούπολις: 306,99,2. 412,3,3.

Κωρέ: 246,38,5.

Λ

λαμπάς: 212,68,36.

Λαμπετιανοί: 304,98,1.

Λαμπέτιος: 304,98,1.

Λέων 278,80,184.

λημμάτιον· λημμάτιδον ἐστίν, ὅπερ εἰληπται ὡς ὁμολογούμενον πρὸς κατασκευὴν τινος 198,65,63–64. 402,17,51.

λίμνη: 214,68,57.

Λιτδῖος: 276,80,135.

λογικόν· 82,10,134ἐ. 86,178ἐ. λέγεται τὸ λογικόν καὶ τὸ ἄλογον οὐσιώδης

διαφορά 90,12,15. τὸ λογικὸν καθολικώτερον ἔστι τοῦ εἴδους τοῦ ἀνθρώπου. πᾶς ἄνθρωπος λογικός, οὐ πᾶς δὲ λογικός ἄνθρωπος· καὶ ὁ ἄγγελος γὰρ λογικός ὢν, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος 96,15,26—28. τὸ λογικὸν καὶ τὸ θνητὸν διαφοραὶ εἰσιν οὐσιώδεις 100,18,40. 116,12,9ε. 150,47,11.

λογισμὸς· τῶν ταραχωδῶν λογισμῶν ἀπόθεσις 24, προοίμιον 63.

λογιστικὸν (μέρος ψυχῆς)· 230,5,3

λόγος· περὶ διαφορᾶς λόγου 376,9,32ε.

Λουκιανισταί· 250,43,1.

Λουκιανός, αἵρεσιάρχης· 250,43,1.

λύρα· 214,68,66.

M

Μαμέδ· 308,101,11. 314,110. 316,116ε. 320,172.

Μανιχαῖοι· 258,66,1.

Μανός· 258,66,1.

μαντεία· 302,94,4.

Μαρθίνα· 254,53,4.

Μαρθῶ· 254,53,4.

Μαρία, ἀδελφὴ Μωϋσέως· 308,101,20.

Μαρία (Θεοτόκος)· 244,31,8. 258,65,5. 260,69,3. 262,71,3. 266,77,6· 78,1· 79,1. 268,80,38. 280,82,2ε. 292,7,124ε. 326,103,70. 412,3,14. 416,5,6. 418,6,10. 426,13,13· 14,1.

Μαρκελλιανός· 262,72,1.

Μαρκελλίνα· 242,27,10.

Μαρκέλλος Ἀγκύρας· 262,72,1.

Μαρκιανός· 278,80,183.

Μαρκίων· 248,42,1. 250,43,2· 44,1· 46,3.

Μαρκιωνισταί· 248,42,1ε.

Μάρκος (αἵρεσιάρχης)· 244,34,1. 246,35,3· 36,2ε.

Μαρκωσαῖοι· 244,34,1.

Μαρτυριανός· 266,80,3.

Μασσαλιανός· 266,80,1ε. 274,116ε. 322,103,7.

μεγαλωσύνη· 430,16,28.

μέθοδος· τέσσαρες εἰσιν αἱ διαλεκτικαὶ μέθοδοι, ἦγουν λογικαὶ (διαμετρικὴ, ὀριστικὴ, ἀναλυτικὴ, ἀποδεικτικὴ) 206,66,37—47. 404,18,τίτλος ἐε.

Μελετιανός· 260,68,1.

Μελιτινός· 276,80,135.

Μελχισεδέκ· 254,55,1.

Μελχισεδεκιανός· 254,55,1.

Μενανδριανοί: 238,1. 240,24,2.

Μένανδρος: 238,22,1. 240,23,4.

Μερινθιανοί: 242,28,1.

μεσίτης· μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καθίστασθαι (ὁ Μωϋσῆς) 20, προοίμιον, 18–19.

Μεσοποταμία: 250,46,5. 254,56,1.

μεταγγισμός ψυχῶν: 230,5,5· 6,6· 7,6.

μετάνοια: 256,59,2. 272,80,97.

μήν: 212,68,21.

Μήρινθος: 242,28,2.

Μονοθελήται: 306,99,1.

Μονοφυσίται: 280,83,1.

Μοντανισταί: 252,48,1.

μορφή· περί μορφῆς 112,31,τίτλος ἐέ. 142,42,τίτλος ἐέ. μορφή ἐστίν ὑπὸ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν οἰονεὶ μορφωθεῖσα καὶ εἰδοποιηθεῖσα οὐσία ἣτις σημαίνει τὸ εἰδικώτατον εἶδος 2–4. οἱ πατέρες ταυτὸν λέγουσιν οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν 142,42,9–10. 150,48,2. τὸ εἰδικώτατον εἶδος ἐκάλεσαν οἱ πατέρες οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν 218,49,40–41. μορφή ἐστίν ἡ ὑπὸ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν μορφωθεῖσα καὶ εἰδοποιηθεῖσα οὐσία, ἣτις σημαίνει τὸ εἰδικώτατον εἶδος 222,50,41–43ἐ. περί μορφῆς 330,1,τίτλος ἐέ. οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή κατὰ τοὺς ἀγίους πατέρας ταυτὸν ἐστί 2–3. ὑπερουσίος οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή ἡ ἀκατάληπτος θεότης ἐστί 8–9. 352,1,61ἐ. περί μορφῆς 382,11,τίτλος ἐέ.

μυθολογία: 244,31,4.

μυθοπλαστία: 400,17,10.

μυστήριον: 228,3,16. 274,80,110. 280,83,16. τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον 410,1,24. 412,3,17. 418,6,12.

Μωϋσῆς: 20, προοίμιον· 5,230,4,2. 232,9,7ἐ. 238,19,3ἐ. 254,57,4. 300,87,4. 308,101,21. 310,43ἐ.

N

Ναβουθέ: 408,1,1.

Ναβουχοδονόσορ: 232,9,5.

Ναζωραῖοι: 242,29,1. 30,2.

Νασσαραῖοι (Ἀφηνιασταί): 236,19,1.

Νάατος: 256,59,1.

Νεστοριανοί: 278,81,1. 280,83,5.

Νεστόριος: 292,7,121ἐ. 368,6,22.

νηστεία: 236,15,5. 278,80,170.

- Νικολαΐται· 240,25,1.
 Νικόλαος, αίρεσιάρχης· 240,25,1.
 Νοητιανοί· 256,57,1.
 Νόητος· 256,62,1.
 νομοθεσία· 234,14,4.
 νόσος· νόσον φαμέν πᾶσαν τὴν παρατροπὴν τῆς φύσεως 180,58,20–21.
 νῦξ· 212,68,19.
 νυχθήμερον· 212,68,21.
 Νῶε· 226,1,2. 2,1.

Ο

- οἰκονομία· 282,83,21. 292,7,130. 326,103,65. 412,3,12. 426,13,20. 430,16,32.
 οἰνοποισία· 320,101,180.
 οἰωνισμοί· 302,94,5.
 ὄν· τὸ ὄν κοινὸν ὄνομά ἐστι πάντων τῶν ὄντων 36,4,3–4. ὄν ἐστι πρᾶγμα ἢ αὐθύπαρκτον καὶ μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν, ἢ τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ δυνάμενον εἶναι, ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν 80,10,101–105. τὸ ὄν οὐ μόνον οὐσία ἐστίν, ἀλλὰ καὶ συμβεβηκὸς 94,15,8–9. 216,49,11–15. διαίρεσις τοῦ ὄντος 220,50,1έε. 356,2,39έ.
 Ὀνέρια· 412,3,4.
 ὄνομα· – ἐστὶν ὄρος κατὰ σύννοπιν 64,8,14–15.
 ὄμβρος· 214,68,53.
 Ὀμηρος· 242,27,12.
 ὀμίχλη· 214,68,55.
 ὀμογενές· περὶ ὀμογενῶν 136,38,τίτλος έέ. ὀμογενῆ ἐστὶν, ὅσα ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τάσσεται 136,3. περὶ ὀμογενῶν 152,49,τίτλος έέ. 388,13,10έ.
 ὀμοειδές· περὶ ὀμοειδῶν 136,38,τίτλος έέ. ὀμοειδῆ εἰσὶν, ὅσα ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος τάσσεται καὶ κοινωνοῦσι τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας 138,5–6. περὶ ὀμοειδῶν 152,49,τίτλος έέ. 388,13,10έ.
 ὀμοίωσις· 372,8,6.
 ὀμῶνυμον· ὀμῶνυμά εἰσὶν, ὅταν δύο ἢ καὶ πλείονα ἔν ἔχουσι ὄνομα, ἕκαστον δὲ αὐτῶν ἄλλο τι σημαίνει καὶ ἄλλης οὐσίας ἐστίν, ἡγουν ἕτερον ὀρισμὸν δέχεται 70,9,6–8. περὶ ὀμῶνυμου κατηγορίας 96,16,τίτλος έέ. περὶ ὀμῶνυμων 132,32,τίτλος έέ. ὀμῶνυμά εἰσι τὰ τῷ ὀνόματι κοινωνοῦντα, τῷ δὲ ὀρισμῷ ἢ τῇ ὑπογραφῇ διαφέροντα ... ὀμῶνυμά εἰσὶν ἅν τὸ ὄνομα μόνον κοινόν, ὃ δὲ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος 2–8.
 ὀμοούσιον· 262,73,6. περὶ ὀμοουσιῶν 336,6,τίτλος έέ. 388,13,14.

όμοῦπόστατον· περι ὁμοῦποστάτων 152,49, τίτλος ἐέ. ὁμοῦπόστατά εἰσιν, ὅτε δύο φύσεις ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἐνωθῶσι καὶ μίαν σχῶσιν ὑπόστασιν σύνθετον καὶ ἐν πρόσωπον, ὡς ψυχὴ καὶ σῶμα 154,25–27. 388,13,11.

ὁμοφυές· 390,13,16.

ὄρεξις· 344,10,1ε.

ὄρισμός· 62,8, τίτλος ἐέ. ὄρισμός ἐστὶ λόγος σύντομος δηλωτικὸς τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, τουτέστιν ὁ λόγος ὁ δι' ὀλίγων σημαίων τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος 2–4. ὁ ὄρισμός συνίσταται ἐκ γένους καὶ συστατικῶν διαφορῶν 64,8,16–17. εἴρηται ὄρισμός ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν τῆς γῆς ὀροθεσίων ... οὕτω καὶ ὁ ὄρισμός τὴν φύσιν ἐκάστου χωρίζει ἀπὸ τῆς τοῦ ἐτέρου φύσεως 36–40. ὑγίεια ὄρισμοῦ ἐστὶ τὸ μὴ ἐλλείπειν μῆτε πλεονάζειν ταῖς λέξεσι, κακία δὲ τὸ τε ἐλλείπειν καὶ τὸ πλεονάζειν ταῖς λέξεσι. τέλειος ὄρισμός ἐστὶν ὁ ἀντιστρέφων πρὸς τὸ ὀριστόν, ἀτελής δὲ ὁ μὴ ἀντιστρέφων 66,41–44. τέλειοι ὄρισμοὶ εἰσιν οἱ ἐκ γένους καὶ συστατικῶν διαφορῶν παραλαμβανόμενοι καὶ μῆτε ἐλλείποντες τῇ λέξει μῆτε πλεονάζοντες καὶ ἀντιστρέφοντες πρὸς τὸ ὀριστόν 66,69–72. διαφέρει ὄρισμός ὄρου τῷ καθολικωτέρῳ καὶ μερικωτέρῳ ... ὁ ὄρισμός μόνον δηλοῖ τὸν λόγον τὸν σύντομον, τὸν δηλωτικὸν τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος ... λαμβάνεται δὲ ἐπὶ τῆς οὐσίας μόνης καὶ τῶν εἰδῶν αὐτῆς 68,81–90. ὁ ὄρισμός σύγκειται ἐκ γένους καὶ συστατικῶν διαφορῶν 92–93. περι ὄρισμοῦ 128,14 τίτλος ἐέ. 374,9,9ε.

ὄριθοσκοπία· 302,94,4.

ὄρος· – ἐστὶν ὄνομα ἐξηπλωμένον 64,8,14. περι ὄρου 194,65, τίτλος ἐέ. ὄρος ἐστίν, εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις 194,9. 198,49. ὄροι διάφοροι 210,68, τίτλος ἐέ. ὄροι· ἀνάγκη, στοιχεῖον, πῦρ, ὕδωρ, ἀήρ, γενεσις, φθορά, αὔξησις, φθίσις, ἀλλοίωσις, περιφορά, αὐτοκινησία, χρόνος, ἡμέρα, νύξ, νυχθήμερον, ἐνιαυτός, καιρός, ὥρα, ἔαρ, θέρος, φθινόπωρον, χειμῶν, παγωνίας, κομήτης, δοκίας, λαμπάς, ἴρις, παρήλιος, κεραυνός, τυφώς, πρηστήρ, σκηπτός, χάλαζα, χιών, πάχνη, ὄμβρος, ψεκάς, ὀμίχλη, ἀτμός, λίμνη, θάλασσα, κρήνη, σεισμός, πυροκρατήρ, λύρα 210,2, 214,66. ὄροι διάφοροι 374,9, τίτλος ἐέ. ὄρος ἐστὶ λόγος σύντομος δηλωτικὸς πάσης τῆς ὑποκειμένης οὐσίας τοῦ πράγματος 6–7ε. 402,17,43.

Ὄσσηνοὶ (Ἰταμῶτατοι)· 236,18,1.

Ὄσαλεντινιοί· 244,31,1· 33,3.

Ὄσαλεντινιανός· 280,83,5.

Ὄσαλεντίνος· 244,32,2· 33,1. 246,34,6· 35,3· 36,3. 256,56,4. 274,80,119.

Ὄσάλης· 274,80,119.

Ὄσαλήσιοι· 256,58,1.

οὐσία· οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα αὐθύπαρκτον μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν 36,4,6–9. τὸ σῶμά ἐστὶ οὐσία, τὸ δὲ χρῶμα συμβεβηκός 38,4,23–24. ἢ

ψυχὴ ἐστὶν οὐσία, ἡ δὲ φρόνησις συμβεηκὸς 34-35. τὸ ἐν ἑαυτῷ ἔχον τὸ εἶναι καὶ μὴ ἐν ἑτέρῳ οὐσία ἐστὶ 40,4,44-45. ἡ οὐσία γένος ἐστὶ 64,8,18-19. οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα αὐθύπαρκτον καὶ μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς σύστασιν μόνον 80,10,106-108. ἡ οὐσία οὐκ ἐστὶν εἶδος μὴ ἔχουσα ἐπάνω αὐτῆς γένος, ἀλλ' αὐτὴ ἐστὶ πρῶτον καὶ γενικώτατον γένος 82,120-123. ἡ οὐσία τέμνεται εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον 124-125. 94,15,6ε. περὶ οὐσίας 112,31,τίτλος ε. 140,40,τίτλος. οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα αὐθύπαρκτον μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς σύστασιν... 2-3. λέγεται οὐσία παρὰ τὸ εἶναι 142,40,12-13. οἱ πατέρες ταυτὸν λέγουσιν οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν 142,42,9-10. ἀδύνατόν ἐστὶν ἐκ δύο οὐσιῶν, ἤγουν φύσεων, μίαν φύσιν σύνθετον γενέσθαι 144,42,18-19. 150,48,2ε. περὶ τοῦ τί ὑπάρχειν ἴδιον τῆς οὐσίας 150,48,τίτλος ἐε. 284,7,15. 326,103,58. ἡ οὐσία (λέγεται) ὑποκείμενον πρὸς ὑπαρξιν 98,17,11. ἡ οὐσία ἄλλο καλεῖται 102,18,51. 216,49,16-27. τὸ εἰδικώτατον εἶδος ἐκάλεσαν οἱ πατέρες οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν 218,49,40-41. ἡ οὐσία διαίρεται εἰς δύο εἶδη, εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον 218,49,45-46. 220,50,23εε. περὶ οὐσίας 330,1,τίτλος ἐε. οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή κατὰ τοὺς πατέρας ταυτὸν ἐστὶ 2-3. ὑπερούσιος οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή ἡ ἀκατάληπτος θεότης 330,1,8-9. 340,7,29ε. 382,11,τίτλος. 414,4,20. 416,4,22.

Ὅφῖται: 246,37,1.

Π

παθητόν: 398,15,64.

πάθος: περὶ πάθους 344,9,τίτλος ἐε. πάθος ἐστὶ φυσικὸν κίνησις φύσεως παθητικῆ τοῦ πάσχοντος 2-3. 398,15,63.

Παμφυλία: 278,80,181.

παράβασις: 280,82,9.

παράδεισος: 318,101,149ε.

παρακοή: 22,προοίμιον 33.

παραλογισμός: παραλογισμός ἐστὶ δταν εὐρεθῆ ἡ μία τῶν προτάσεων ψευδῆς ἢ τὸ συμπέρασμα 194,65,14-15.

παραφροσύνη: 322,103,21.

Παρερμηνευταί: 304,97,1.

παρήλιος: 212,68,40.

Παρθένος: 418,6,10· 7,2ε. 426,14,1.

παρθενία: 236,15,5. 420,7,24.

Παρμενίδης: 404,17,81.

παρουσία ἔνσαρκος (Χριστοῦ): 242,30,6. 258,65,6. ἔνσαρκος τοῦ Χριστοῦ παρουσία 410,2,6-7.

- παρρησία· 280,82,8.
 παρώνυμον· παρὶ παρωνύμου 134,36,τίτλος ἐέ. 390,13,42.
 Πάσχα· 252,50,2. 260,70,6. 264,75,8.
 πάσχειν· περὶ τοῦ πάσχειν 174,53,τίτλος ἐέ. 396,15,54.
 Παυλιανισταί· 258,65,1.
 Παῦλος· 146,44,7. 242,27,11. 408,1,15. 422,10,11.
 Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς· 258,65,1. 262,71,2.
 πάχνη· 214,68,51.
 Πεντάτευχος· 234,13,2. 238,19,3έ.
 Πέπουζα· 252,49,3έ.
 Πεπουζιανοί· 252,49,1.
 περιεκτικόν· 382,10,71.
 Περιπατητικοί· 230,5,1.
 περιτομή· 242,28,2.
 περιφορά· 210,68,14.
 Πέτρος· 238,21,1.
 Πιλάτος· 430,22έ.
 Πισιδία· 256,61,1.
 Πίστις· 254,56,2. 260,70,3. 262,75,5. 264,76,19. 312,101,69. 324,103,42.
 408,1,5. 412,2,23· 3,7. 414,3,20έ. 416,5,9. 424,11,13. 426,13,4. 428,16,11έ.
 πλάνη· (πᾶν) τῆς ἀληθείας ἀντίπαλον, τῆς σατανικῆς πλάνης εὐρημα σκο-
 τεινὸν καὶ διανοίας ἀνάπλασμα κακοδαίμονος 22,προοίμιον, 49–50.
 24,57.
 Πλατωνικοί· 228,3,28. 230,6,1.
 πλεονεξία· 306,100,7.
 Πνευματομάχοι· 262,74,1.
 ποιεῖν· περὶ τοῦ ποιεῖν 174,53,τίτλος ἐέ. ποιεῖν ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ ἔχειν τὴν
 αἰτίαν τοῦ πάσχειν, ὡς ὁ δημιουργὸς καὶ τὸ δημιουργούμενον 5–6. ποιεῖν
 λέγεται ἐπὶ τῶν ποιητικῶν τεχνῶν, ἐφ' ὧν διαμένει τὸ γινόμενον
 200,65,85–86. 396,15,53.
 ποιόν· περὶ ποιοῦ 166,52,τίτλος ἐέ. 366,5,τίτλος ἐέ.
 ποιότης· περὶ ποιότητος 166,52,τίτλος ἐέ. αἱ ποιότητες οὐκ εἰσιν σώματα,
 ἀλλὰ ἀσώματοι 170,86. διαφορὰ καὶ ποιότης καὶ ἰδίωμα ταυτὸν ἐστὶ
 330,1,4–5. περὶ ποιότητος 332,3,τίτλος ἐέ. 352,1,83έ. 366,5,τίτλος ἐέ.
 394,15,4.
 πολώνυμον· περὶ πολωνύμων 134,34,τίτλος ἐέ. πολώνυμά εἰσιν, ὅσα τῷ
 μὲν ὀρισμῷ κοινωνοῦσι, τῷ δὲ ὀνόματι διαφέρουσι ... πλεῖστα ὀνόματα
 καθ' ἑνὸς κυρίου λεγόμενα 2–8· 390,13,32.
 πονηρία· 266,80,11.
 πορνεία· 264,76,17. 272,80,90.

- ποσόν· περι ποσοῦ 154,50, τίτλος ἐέ. 366,5,9.
- ποσότης· περι ποσότητος 154,50, τίτλος ἐέ. 358,3, τίτλος ἐέ. 366,5,9. 392,15,2.
- ποτέ· περι τῆς ποτέ (κατηγορίας) 178,56, τίτλος ἐέ. 396,15,49
- ποῦ· περι τῆς ποῦ (κατηγορίας) 178,55, τίτλος ἐέ. 396,15,48. 398,16,23.
- πράττειν· 174,53,17. πρᾶττειν λέγεται, ἐφ' ὧν οὐ διαμένει τὸ τέλος, ἦγουν τὸ ἀποτέλεσμα 200,65,87-88.
- πρηστήρ· 214,68,46.
- Πρίσκυλλα· 252,49,10.
- πρόβλημα· πρόβλημά ἐστι θεώρημα συντεῖνον εἰς αἵρεσιν καὶ φυγὴν, ἦγουν εἰς ἄρνησιν καὶ συγκατάθεσιν πρὸς γνῶσιν καὶ θεωρίαν 198,65,54-55. 402,17,54. 404,66.
- πρόνοια· 206,66,58-62. 232,8,3. 406,18,25έ. 428,15,7.
- προσευχή· 270,80,66έ. 272,80έ. 302,91,2.
- προσκυνεῖν· 414,4,14έ. 420,8,3.
- προσκύνησις· 326,103,68έ. 414,4,20.
- πρὸς τι· περι τῶν πρὸς τι 162,51, τίτλος ἐέ. 362,4, τίτλος ἐέ. 396,15,41έ.
- πρόσωπον· περι προσώπου 112,31, τίτλος ἐέ. 146,44, τίτλος ἐέ. πρόσωπόν ἐστιν, ὅπερ διὰ τῶν οικείων ἐνεργημάτων τε καὶ ἰδιωμάτων ἀρίθην καὶ περιωρισμένην τῶν ὁμοφυῶν αὐτοῦ παρέχεται ἡμῖν τὴν ἐμφάνειαν 3-4. οἱ πατέρες ὑπόστασιν καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον τὸ αὐτὸ ἐκάλεσαν 10-11. 150,48,3. τὰ ἐκ τοῦ εἰδικωτάτου εἶδους διαιρούμενα οἱ πατέρες ἐκάλεσαν ἄτομον καὶ ὑπόστασιν καὶ πρόσωπον 218,49,40-43. 284,7,6έέ. 292,113έέ. ὑπόστασις καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον (κατὰ τοὺς πατέρας) ταῦτόν ἐστιν 330,1,3-4. περι προσώπου 332,2, τίτλος ἐέ. 340,7,48έ. 350,1,55. 386,11,43. 414,4,4έ.
- πρότασις· περι προτάσεως 194,65, τίτλος ἐέ. ἐκάστη πρότασις ἐξ ὄρων σύγκειται 7-8. 402,17,41.
- πρότερον· 60,7, τίτλος ἐέ. φύσει πρότερόν ἐστι τὸ συνεισφερόμενον καὶ μὴ συνεισφέρον καὶ συναναιροῦν καὶ μὴ συναναιρούμενον 2-3. περι τοῦ φύσει προτέρου 126,13, τίτλος ἐέ. περι προτέρου· 184,60, τίτλος ἐέ. 372,7,47. περι προτέρου 398,16, τίτλος ἐέ.
- Προύνικος· 240,25,4.
- Πτολεμαῖος· 246,36,2.
- Πυθαγόρας· 230,5,2. 242,27,13.
- Πυθαγόρειοι· 228,3,27. 230,5,1.
- πῦρ· 210,68,5.
- πυροκρατητήρ· 214,68,64.
- πύσμα· πύσμα ἐστὶν ἐρώτημα διεξοδικήν, ἦγουν πλατεῖαν, ἀπαιτοῦν ἀποκρισιν 198,65,55-56. 404,17,67.
- πωγωνίας· 212,68,32.

Ρ

Ραγαῦ· 226,2,3.
 ραθυμία· 20,προσίμιον, 29.
 Ρώμη· 242,27,10. 248,41,3· 42,3. 396,15 48.

Σ

Σάββας· 274,80,128.
 Σαβελλιανοί· 256,62,1.
 Σαβέλλιος· 262,72,2.
 Σαδούκ· 236,16,2.
 Σαδδουκαῖον· 236,16,1.
 Σαμάρεια· 238,21,2.
 Σαμαρείται· 232,9,1. 234,13,1ε. 236,16,2. 238,21,3ε. 244,30,
 Σαμαρειτισμός· 232,9,1.
 Σαμψαῖοι· 242,30,3. 254,53,1
 Σαρακηνοί· 308,101,5.
 σαρκοφαγία· 236,19,1· 242,30,7. 264,75,8
 σάρκωσις· 20, προσίμιον, 10.
 Σάρρα· 308,101,5.
 Σατάν· 250,45,3.
 Σατανᾶς· 252,47,3. 266,80,8. 268,80,12.
 Σατανιανοί· 266,80,3.
 Σατουρνιλιανοί· 240,23,1.
 Σατουρνιλιος· 240,23,3· 24,2.
 Σεβουαῖοι· 234,10,2· 11,1.
 σεισμός· 214,68,63.
 Σεκουδιανοί· 244,32,1· 33,3.
 Σεμιδαζῆται· 300,86,1.
 Σέργιος· 306,99,2.
 Σερούγ· 226,3,1.
 Σευηριανοί· 250,45,1.
 Σευήρος· 250,45,1. 280,83,14. 298,84,3.
 Σήθ· 76,10,58. 246,39,1. 334,3,11ε.
 Σηθιανοί· 246,39,1.
 Σιμωνιανοί· 238,21,1· 22,2. 240,23,1ε· 24,2.
 Σίμων ὁ μάγος· 238,21,1· 238,22,1. 242,27,9.
 Σινά (ὄρος)· 310,101,43.
 Σίρμιον· 262,71,1.

σιωπή· 230,5,6.

σκηπτός· 214,68,47.

σκοπός· 30,2,τίτλος ἐέ.

σκότος· εἰ τὸ ἐν ἡμῖν φῶς, ἦτοι ὁ νοῦς, σκότος, τὸ σκότος πόσον; 26,1,28–29.

Σκυθία· 226,2,4.

Σκύθης· 230,4,8.

σκυθισμός· 226,2,1.

Σμύρνη· 256,56,1.

Σοδομίται· 246,38,6.

σοφία· Χριστός ἐστὶν ἡ ἐνυπόστατος σοφία τε καὶ ἀλήθεια 26,1,19–20. ὁς ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς σοφία καὶ δύναμις 21–22.

σταυρός· 280,82,9. 412,3,13. 426,13,4.

στερήσις· περὶ στερήσεως 182,59,τίτλος ἐέ.

στοιχεῖον· 210,68,2.

Στωϊκοί· 228,3,28. 232,7,1.

συγκατάβασις· 20, προοίμιον 9–10. 426,13,14.

σύγκρασις· ἡ κατὰ σύνθεσιν ἔνωσις ἐστὶν ἡ εἰς ἄλληλα τῶν μερῶν χωρὶς ἀφανισμοῦ περιχώρησις, ὡς ἐπὶ ψυχῆς ἔχει καὶ τοῦ σώματος, ἦντινα ἔνωσίν τινες σύγκρασιν ἐκάλεσαν ἢ συμφυῖαν 202,65,113–116.

συλλογισμός· περὶ συλλογισμοῦ 194,65,τίτλος ἐέ. ὁ συλλογισμὸς σύγκειται ἐκ δύο ἀληθῶς προτάσεων καὶ τοῦ συμπεράσματος 325 οἱ συλλογισμοὶ τῆς ἀποδεικτικῆς (μεθόδου) εἰσὶν 206,66,48. περὶ συλλογισμοῦ 400,17,τίτλος ἐέ.

συμβεβηκός· 36,4,τίτλος· συμβεβηκός ἐστὶ τὸ μὴ δυνάμενον ἐν ἑαυτῷ εἶναι, ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν 36,4,11–13. τὸ σῶμά ἐστὶ οὐσία, τὸ δὲ χρῶμα τοῦ σώματος συμβεβηκός 38,4,22–23. ἡ ψυχὴ ἐστὶ οὐσία, ἡ δὲ φρόνησις συμβεβηκός 34–35. τὸ μὴ δυνάμενον καθ' ἑαυτὸ εἶναι, ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν, συμβεβηκός ἐστὶ 404,46–48. συμβεβηκός ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ ποίῳν τι ἐστὶ κατηγορούμενον καὶ μὴ λαμβανόμενον ἐν τῷ ὀρισμῷ ... 48,5,117–121. τὸ συμβεβηκός ἢ χωριστόν ἐστὶν ἢ ἀχώριστον 122–123 ἐέ. τὸ ἀχώριστον συμβεβηκός λέγεται καὶ χαρακτηριστικὸν ἰδίωμα 50,5,129–130. ἐν τῇ ὑπάρξει ὑφίσταται τὸ συμβεβηκός 72,9,40. τὸ συμβεβηκός πρᾶγμα ἐστὶ τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ δυνάμενον εἶναι, ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν μόνον 80,10,109–112. περὶ συμβεβηκότητος 90,13,τίτλος ἐξῆς. συμβεβηκός ἐστὶ, ὁ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς 2–3. λέγεται τὸ συμβεβηκός ἐν ὑποκειμένῳ τῇ οὐσίᾳ 98,17,10. τὸ συμβεβηκός ἐν τῷ ὁποίῳν τί ἐστὶ κατηγορεῖται 100,9,29–31. τὸ συμβεβηκός ἄλλοιον (καλεῖται) 102,18,52–53· τὸ συμβεβηκός περὶ τὸ ἄτομον θεωρεῖται· συστατικὰ γὰρ τῆς ὑποστάσεως τὰ

συμβεβηκότα 55–56. κοινωνία και διαφορά γένους και συμβεβηκότος 106,23,τίτλος έέ. κοινωνία και διαφορά διαφορᾶς και συμβεβηκότος 108,26,τίτλος έέ. κοινωνία και διαφορά ειδους και συμβεβηκότος 110,28,τίτλος έέ. κοινωνία και διαφορά ιδίου και ἀχωρίστου συμβεβηκότος 112,29,τίτλος έέ. τό συμβεβηκός λέγεται ἀνυπόστατον, διότι οὐκ ἔχει ἰδίαν ὕπαρξιν, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ ὑφέστηκεν 112,30,10–11. τὰ χαρακτηριστικά ἰδιώματα τὰ συμβεβηκότα εἰσὶ τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ὑπόστασιν 114,31,35–36. 122,12,80έ. κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον διαιρεῖται τό ὄν εἰς οὐσίαν και συμβεβηκός 124,13,100–103. 136,37,3έ. 144,43,9έ. τὰ συμβεβηκότα ἐν ταῖς ὑποστάσεσι θεωροῦνται, χωρίζοντα ἐκάστην ὑπόστασιν ἐκ τῶν ὁμοειδῶν ὑποστάσεων 146,43,20–22. 148,45,3. 150,48,4έ. 164,51,46έ. κατὰ συμβεβηκός ἐστιν, ὃ δύναται ὑπάρχειν τινὶ και μὴ ὑπάρχειν 200,65,83–84. 216,49,18–27. 218,49,53έ. 220,50,25έ. περὶ συμβεβηκότος 334,4,τίτλος έέ. περὶ χωριστοῦ καὶ ἀχωρίστου συμβεβηκότος 336,5,τίτλος έέ. 348,1,28έ. 352,1,84. 370,7,34έ. 380,10,27έ. 382,40,62έ. 386,11,42.

Συμεῶν 274,80,128.

σμπέρασμα 194,65,4έ. 196,36έ. 402,17,55.

συναϊδιότης 416,4,30.

συνάφεια 10 εἰπεῖν τό ἐν δύο, τοῦτο μᾶλλον συνάφειά ἐστιν 156,50,7–8.

σύνθεσις 376,9,38έ.

συνώνυμον 10 περὶ συνώνυμου 96,16,τίτλος έέ. 132,33,τίτλος έέ. συνώνυμά εἰσιν, ὧν τό τε ὄνομα κοινόν και ὁ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ὁ αὐτός 7–8 390,13,25.

Συρία 240,23,1. 248,41,3. 278,80,180.

Σχηματικοί 280,83,1.

Σωκρατῖται 240,26,4.

σωτηρία 24, προοίμιον, 53. 280,83,16. 412,3,11.

σωφροσύνη 168,52,29. τῇ σωφροσύνη ἐναντίον ἡ ἀκολασίᾳ τῇ δέ ἀκολασίᾳ ποτὲ μὲν σωφροσύνη, ποτὲ δέ ἡλιθιότης 182,58,34–36.

Τ

ταπεινώσις 330, προοίμιον 7.

Τατιανοί 250,46,1.

Τατιανός 250,46,1. 252,47,1.

ταυτότης 380,10,42έ.

τεκνοτροφία 272,80,94.

τέλος 400,17,16.

τερατοσκοπία 302,94,6.

Τεσσαρεσκαίδεκατῖται 252,50,1.

τράπεζα· 320,101,172.
 τυφῶς· 214,68,45.
 τύχη· 302,94,3.

Υ

Υγῖνος, ἐπίσκοπος· 248,41,4.
 ὕδωρ· 210,68,7.
 ὑετός· 214,68,54
 ὑπεροψία· 270,80,59.
 ὑπογραφή· ἡ – ἐκ τῶν ἐπουσιωδῶν σύγκειται, ἦγουν ἰδίων καὶ συμβεβηκό-
 των 64,8,28–29. 68,93. 130,14,29–30. 376,9,14έ.
 ὑποδιαίρεσις· – ἐστὶν ἡ τοῦ τμηθέντος σκέλους τομῆ 50, 6,12–14. 116,12,6–12.
 368,7,5. 378,9,45.
 ὑποκειμενον· περὶ ὑποκειμένου 98,17,τίτλος ἐέ. τὸ ὑποκείμενον δισσῶς
 λέγεται, τὸ μὲν πρὸς ὑπαρξιν, τὸ δὲ πρὸς κατηγορίαν 2–3. περὶ ὑποκειμέ-
 νου 390,14,τίτλος ἐέ.
 ὑπόστασις· 82,10,139έέ. μερικωτέρα ἐστὶ τοῦ εἶδους ἢ ὑπόστασις 96,15,20–21.
 ἡ ὑπόστασις οὐδὲ τί ἐστὶ δηλοῖ οὐδὲ ὁποῖόν τί ἐστὶν, ἀλλὰ τίς ἐστὶν
 100,9,32–34. τὰ ἀριθμῶ διαφέροντα, ἦγουν αἱ ὑποστάσεις, ἄλλος
 καὶ ἄλλος λέγονται 102,18,45–46. ἡ ὑπόστασις τὸν τινὰ καὶ τόδε τι (σημαί-
 νει) 62. περὶ ὑποστάσεως 112,30,τίτλος ἐέ. ὑπόστασιν μίαν σύνθετον ἐκ
 διαφόρων φύσεων δυνατὸν γενέσθαι 144,42,21. περὶ ὑποστάσεως
 144,43,τίτλος ἐέ. τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα δύο σημαίνει, ποτὲ μὲν τὴν
 ἀπλῶς ὑπαρξιν ... ποτὲ δὲ τὴν καθ' αὐτὸ καὶ ἰδιοσύστατον ὑπαρξιν 3–6. οἱ
 πατέρες ὑπόστασιν καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον τὸ αὐτὸ ἐκάλεσαν
 146,44,10–11. 148,45,6έ. 150,48,3. ὑπόστασις ἐστὶν ἢ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐκά-
 στου ὑπάρξεως κατ' αὐτὸ σύμπτηξις 208,67,22–23 ἐκ δύο ὑποστάσεων
 μίαν ὑπόστασιν (ἀποτελεσθῆναι) παντελῶς ἀδύνατον 210,67,33–34. ἐπὶ τῆς
 ἀγίας Τριάδος ὑπόστασις ἐστὶν ὁ ἀναρχος τρόπος τῆς ἐκάστου αἰδίου
 ὑπάρξεως 39–40. τὰ ἐκ τοῦ εἰδικωτάτου εἶδους διαιρούμενα οἱ πατέρες
 ἐκάλεσαν ἄτομον καὶ ὑπόστασιν καὶ πρόσωπον 218,49,40–43. τὸ τῆς ὑπο-
 στάσεως ὄνομα σημαίνει ποτὲ μὲν τὴν ἀπλῶς ὑπαρξιν, ἦγουν τὴν οὐσίαν,
 ποτὲ δὲ τὴν καθ' αὐτὸ καὶ ἰδιοσύστατον ὑπαρξιν, ἦγουν τὸ ἄτομον
 222,50,56–58 καὶ ἐξῆς. 284,7,6έ. 286,23έέ. ἡ ὑπόστασις τὴν ἰδικὴν ἐκά-
 στου καὶ ἄτομον σημαίνει ὑπαρξιν 290,7,96–98. 292,114έ. 298,207,
 306,99,4. 324,103,47. ὑπόστασις καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον ταυτόν ἐστὶ
 (κατὰ τοὺς πατέρας) 330,1,3–4. ὑποστάσεις καὶ πρόσωπά εἰσι Πατὴρ καὶ
 Υἱὸς καὶ πανάγιον Πνεῦμα 330,1,9–10. περὶ ὑποστάσεως 332,2,τίτλος ἐέ.

340,7,48ε. 350,1,56ε. καθ' ὑπόστασιν 386,12,τίτλος εέ. καθ' ὑπόστασιν 388,12,22ε. 414,4,4. 418,7,3.

ὑστερον· περι ὑστέρου 184,60,τίτλος εέ. 372,7,47.

Φ

Φαλέκ· 226,2,3.

Φαριζαῖοι· 234,15,1.

Φαρισαῖοι· 410,2,4.

φαιλότης· 250,44,6.

φθινόπωρον· 212,68,30.

φθῖσις· 210,68,11.

φθορά· φθορά (ἔστι) τὸ ἀνάπαλιν ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸ μὴ εἶναι μεταβολή 190,62,26–27. φθορά ἔστι κίνησις ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι· φθορά ἔστι κίνησις ἐκ τόπου εἰς τόπον 210, 68,10–14.

Φιβωνῖται· 240,26,3.

Φιλαδελφία· 256,58,2.

φιλανθρωπία· 420,9,1.

φιλοσοφία· 30,2,6ε. 32,3,τίτλος εέ. φιλοσοφία ἔστι γνῶσις τῶν ὄντων· φιλοσοφία ἔστι γνῶσις θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· φιλοσοφία ἔστι μελέτη θανάτου τοῦ προαιρετικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ· φιλοσοφία ἔστι ὁμοίωσις Θεῶν· φιλοσοφία ἔστι τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν· φιλοσοφία ἔστι φιλία σοφίας, σοφία δὲ ἀληθῆς ὁ Θεὸς ἔστιν· ἡ οὖν ἀγάπη ἡ πρὸς τὸν Θεὸν αὕτη ἔστιν ἡ ἀληθῆς φιλοσοφία 32,3,2–27. διαίρεσις φιλοσοφίας 32,28–34,49. ὀρισμοὶ τῆς φιλοσοφίας 204,66,τίτλος εέ. διαίρεσις τῆς φιλοσοφίας 204,17εε. περι φιλοσοφίας 372,8,τίτλος εέ.

Φλαβιανός· 276,80,143. 278,175.

Φλώρα· 244,33,2.

Φοίνικες· 228,3,15.

φρόνησις· ἡ φρόνησις ἔστι συμβεβηκός, ἣτις ἀναιρεῖται ἀναιρουμένης τῆς ψυχῆς 38,4,35–37. φρονήσεως ἀναιρουμένης οὐ πάντως ἀναιρεῖται ἡ ψυχὴ 40,4,39–41.

Φρύγες· 228,3,15.

Φρυγία· 252,49,4.

φύσις· ἡ φύσις τὸ τί σημαίνει 102,18,60. περι φύσεως 119,31,τίτλος εέ. 142,41,τίτλος εέ. φύσις ἔστιν ἀρχὴ τῆς ἐκάστου τῶν ὄντων κινήσεώς τε καὶ ἡρεμίας 2–3. φύσις λέγεται παρὰ τὸ τοιῶσδε πεφυκέναι τε καὶ ὑπάρχειν 7–8. οἱ Πατέρες ταῦτὸν λέγουσιν οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν 142,42,9–10. μία φύσις τῶν ἀνθρώπων σύνθετος λέγεται, διότι ὑφ' ἓν εἶδος πᾶσαι αἱ τῶν ἀνθρώπων τελοῦσι σύνθετοι ὑποστάσεις 144,42,24–26. μιᾶ.

φύσεως ὁ καθέκαστα ἄνθρωπος οὐ λέγεται, διότι ἐκάστη τῶν ἀνθρώπων ὑπόστασις ἐκ δύο συνέστηκε φύσεων, ψυχῆς καὶ σώματος 144,42,26–29. 148,45,18. 150,48,2. φύσεως ἐνωθῆναι ἀλλήλαις καθ' ὑπόστασιν ἐνδέχεται, ὡς ἐπὶ ἀνθρώπου, καὶ φύσιν προσληφθῆναι ὑπὸ ὑποστάσεως καὶ ἐν αὐτῇ ὑποστῆναι δυνατόν, ὡπερ ἀμφοτέρα ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ θεωροῦνται 208,67,26–29. ἐκ δύο φύσεων ἀποτελεσθῆναι μίαν φύσιν σύνθετον... ἀδύνατον 32–33. ἡνίκα σύνθετος γένηται φύσις δεῖ ὁμόχρονα τὰ μέρη εἶναι καὶ ἐξ ἐτέρων ἕτερον ἀποτελεῖται μὴ φυλάττον, ἀλλὰ τρέπον καὶ ἀλλοιοῦν τὰ ἐξ ὧν συνετέθη 210,41–43. τὸ εἰδικώτατον εἶδος οἱ πατέρες ἐκάλεσαν οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν 218,49,40–41. φύσις ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκάστου τῶν ὄντων κινήσεώς τε καὶ ἡρεμίας 222,50,31–32. φύσις λέγεται παρὰ τὸ πεφυκέναι 37–40. ἀδύνατον ἐστὶν ἐκ δύο φύσεων μίαν φύσιν σύνθετον γενέσθαι 222,50,54–55. 284,7,5ε. 286,40εε. 294,163ε. 298,206ε. 306,99,3ε. περὶ φύσεως 330,1,τίτλος εε. οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή κατὰ τοὺς ἀγίους πατέρας ταυτὸν ἐστὶν 223. ὑπερούσιος οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή ἡ ἀκατάληπτος θεότης 8–9. 352,1,61ε. περὶ φύσεως 382,11,τίτλος εε. 414,4,19.

φωνή· 40,5,τίτλος καὶ ἐξῆς. αἱ φωναὶ εἰσὶν πέντε· γένος, εἶδος, διαφορὰ. ἴδιον, συμβεβηκὸς 46,5,92–95. περὶ φωνῆς 348,1,τίτλος εε. περὶ τῶν πέντε φωνῶν 378,10,τίτλος εε. 400,17,20.

φῶς (τὰ πρόσωπα τῆς ἀγίας Τριάδος)· 24,103,34ε. 420,8,10.

Φωτειναινοί· 262,71,1.

Φωτεινός· 262,71,1.

X

Χαβαθά· 314,101,93.

Χαβάρ· 308,101,8.

Χαβέρ (λίθος)· 314,101,108.

χάλαζα· 214,68,49.

Χαλκηδών· 280,83,2ε. 282,83,17.

χειμών· 212,68,30.

χειροτονία· 270,80,73. 272,103.

χιών· 214,68,50.

Χριστιανοκατήγοροι· 320,102,1.

Χριστολύται· 302,93,1

χρόνος· 212,68,17.

Ψ

ψεκάς· 214,68,54.

ψεύδος· 24, προοίμιον 57. τὸ ψεύδος ἕτερον οὐδὲν ἢ τὸ μὴ ὄ
26,1,12-13.

Ω

ὄρα· 212,68,26.

Ὠριγένης· 258,63,1· 64,1.

Ὠριγενιανοί· 258,63,1· 64,1.

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Άρμενοπούλου 30 – Τηλ. 200 621 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Όφσετ: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΦΩΤΗ ΠΑΛΛΙΟΧΩΡΙΝΟΥ
Κατσιμίδου 30 – Τηλ. 928 592 – Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ
Λαχανά 17 – Τηλ. 839 414 – Θεσσαλονίκη